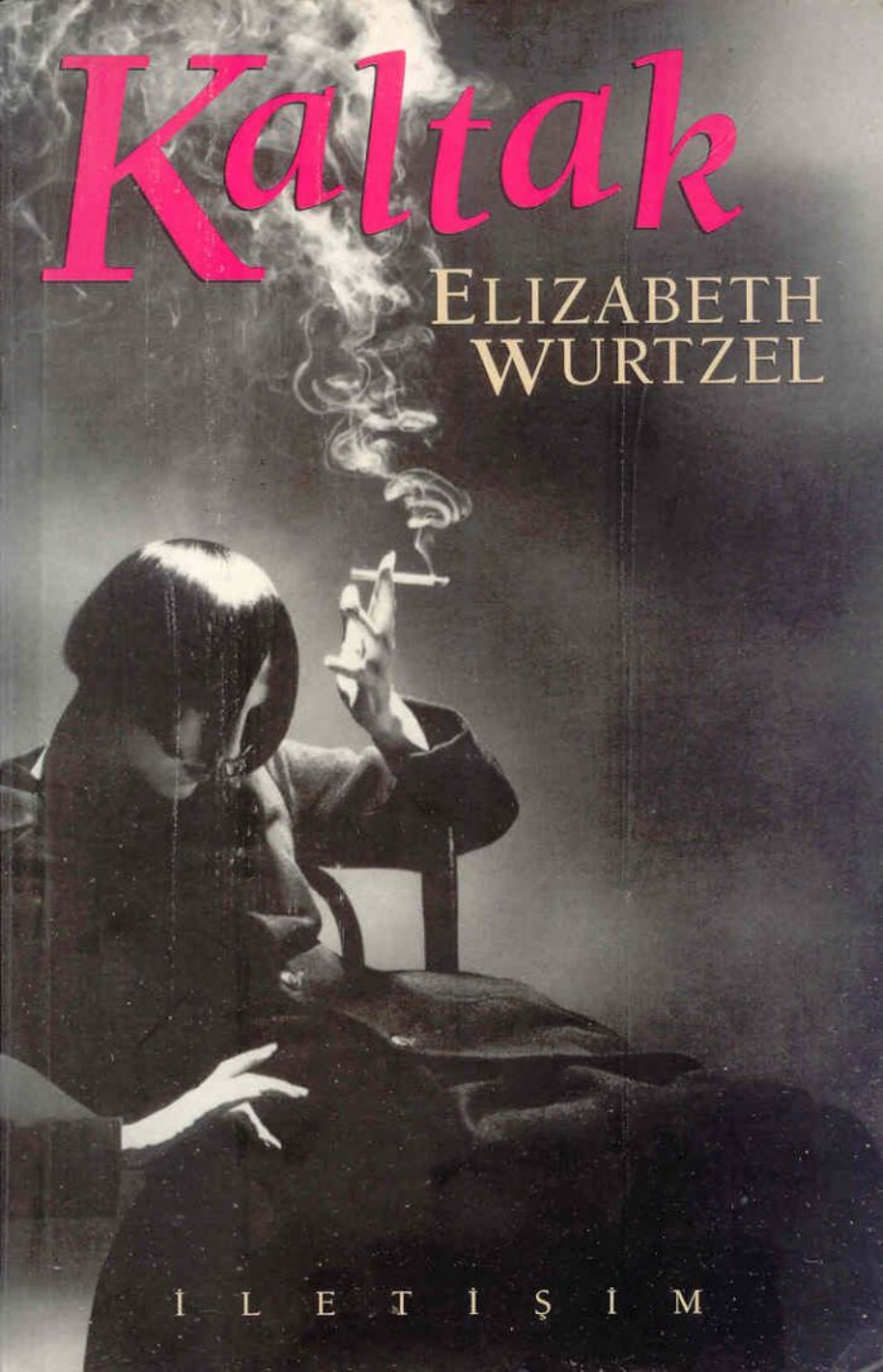
Kaltak

ELIZABETH WURTZEL

İLETİŞİM

ELIZABETH WURTZEL • **Kaltak**

ELİZABETH WURTZEL Harvard Üniversitesi'ni bitirdi. Okuldayken, *Rolling Stone* dergisinin Gazetecilik Ödülü'nü kazandı. *The New Yorker* ve *New York* dergisine müzik eleştirileri yazdı. *Mademoiselle, Mirabella, Seventeen* ve *The Oxford American* gibi dergilerde makaleleri çıktı. Amerika'da büyük ilgi gören kitabı *Prozac Nation*, Türkçe'de *Prozaç Toplumu* (İletişim, 1997) adıyla yayımlandı. Wurtzel New York'ta yaşıyor.

Bitch
© 1998 Elizabeth Wurtzel

İletişim Yayınları 567 • Bugünün Kitapları 54
ISBN 975-470-744-8
© 1999 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 1999, İstanbul (1000 adet)

KAPAK Fatoş Gencosman
KAPAK FİLMİ Diacan Grafik
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Süleyman Bilgi
MONTAJ Şahin Eyilmez
KAPAK ve İÇ BASKI Sena Ofset
CİLT Uğur Mücellit

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ELIZABETH WURTZEL

Kaltak

Sıradışı Kadınlara Övgü

Bitch. In Praise of Difficult Women

ÇEVİREN *Mefkure Bayatlı*

iletişim

Bu kitabı borçlu olduğum
Betsy Lerner ile Lydia Wills'e...

Açlıktan ölmeme garantisini
can sıkıntısından ölme garantisiyle
satın aldığımız bu dünya batsın.

- DUVAR YAZISI, Paris 1968

İÇİNDEKİLER

Giriş: Cazibe Üretimi 11

1 Erkeğin Yücelttiği Kadın
İlk Fırsatta Birini Baştan Çıkarır 49

2 Hey Küçük Kız Baban Evde mi? 111

3 İşte Yine Başladı 183

4 Öteki Kadın 257

5 Onu Seviyordum Ama Öldürmek Zorunda Kaldım 333

Son Söz: Ben Bunun İçin mi Ağda Yaptım? 427

Teşekkür 463

Kaynakça 471

Kendi de çok sözü edilen bir adam olan Pericles, "Bir kadının en büyük başarısı kendinden söz ettirmek olmamalıdır," demiş.

VIRGINIA WOOLF
A Room of One's Own
(Kendine Ait Bir Oda)

GİRİŞ: CAZİBE ÜRETİMİ

Allure'un genel yayın yönetmeni Linda Wells, Kasım 1996 sayısındaki köşesinde, gizemli ve kötü bir kadın olmak istediğini yazıyor. Bu sarışın, açık renk gözlü ve yeni yağmış kar kadar beyaz tenli kadının kendini, lav gibi cinsel cazibe püskürten, tepesinde kara dumanlar tüten bir yanardağ olarak hayal etmesi inanılır gibi değil. Bn. Wells bir makyaj dergisini yönetmesine rağmen kendi pek az makyaj yapar. Yine de spor salonunda bir erkek ona, "Hey fildişi tenli kız, işyerine kadar birlikte yürüyelim mi?" diye laf atsa fena halde alınır. Wells, "Ben yüzde 99.44 saf olduğu ilan edilen bir sabunla asla yüzümü yıkamam," diye yazıyor. "Mısırla beslenmiş köklü bir Iowa'lı çiftçi soyundan gelsem ve sarışın görünsem de ben aslında esrarengiz, cüretkâr ve tehlikeliyimdir... Bu yüzden benimle iyi geçinmeye bakın. Bana gerçeği değil Catherine Deneuve, Anna Magnani veya Dominique Sanda olduğumu söyleyin."

Bu itiraf, bir kadının Sandra Dee, Doris Day veya Tipper Gore olmayı hayal etmesinden çok daha hayırlıdır. Ama eğer o kadın -hayal içinde hayal kurarak- belden kesiksiz Lilly Pulitzer elbisesi giyen, beyaz eldivenli komşu kızı tipindeki bu doğal sarışınların da aslında kötü kızlar olduğunu kanıtlamak istiyor-

sa, o başka tabii. Çünkü kötülük çok önemlidir: kötülük o kadar iyi bir şeydir ki, Orwell'in dediği gibi kötü iyi demektir. Feministlerin kötü-iyilik (iyi-kötülük?) diye yaptıkları çok yönlü değerlendirmelerden doğan farklı görüşler ortaya atan *Thelma & Louise* filmini bir anımsayın. Özellikle de, Geena Davis'in canlandırdığı ve bir pervanenin kelebeğe dönüştüğü gibi, mikrodalga fırında yemek pişiren aklı havada bir ev kadının, ölümü dert çekmeye yeğleyip, cinsel tecavüz ile diğer sorunlar arasında sıkışıp kalmayı reddederek nasıl öç peşinde koşan bir Amazona dönüştüğünü hatırlayın. Thelma kafasına silah dayayıp otomobilin bagajına kapattığı trafik polisine, "Karına iyi davranmalısın," der. "Kocam bana iyi davranmadığı için ben böyle oldum." Film, doğru işler yapan kadın olmak için bazen kötü şeyler yapmak gerektiğini bize açıkça gösteriyor.

Azize Teresa sonunda öldüğüne göre, hayatta kalan iyi kızların son yıllarda iyice itibardan düştüğünü, alınlarında ve giysilerinde kırmızı bir V harfi yazılı olanların bu etiketten kurtulmak için soyunmaya bile razı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Gerçekten de: Julie Andrews olarak da bilinen Mary Poppins, 1981 yılında çevirdiği *S.O.B.* (O'nun Çocuğu) adlı filmde kendinden emin bir tavırla bluzunu çıkararak, memeleri olduğunu bütün dünyaya kanıtladı. The Waltons (Walton Ailesi) dizisindeki büyük kız Mary Ellen olarak tanınan Judy Norton, büyük ekonomik kriz devrinde babasının sevgili kızı rolünü -aile kanallarına kalsa ilelebet bu rolde kalırdı- oynamaktan o kadar sıkıldı ki, bu yaftadan kurtulmak için 1982 yılında *Playboy*'a çıplak poz verdi. 1984 Amerika Güzeli, *Penthouse* sayfalarında çırıl çıplak ve Safo'vari eylemlerde bulunurken arz-ı endam ettiğinde, onun pek bir şey kanıtlamak gibi bir amacı yoktu. Vanessa Williams böylesine açık saçık pozları istemeyerek vermiş olsa da, Amerikan yaşam tarzına aykırı düşen eylemleri sergileyen bu fotoğraflar sayesinde reklam sektörü dışında bir meslek sahibi olan ilk Miss America oldu - tam olarak bir meslek sahibi olamayan diğer güzeller arasında Phyllis George, Lee Meriwether ile Mary Anne Mobley'i sayabiliriz. Bn. Williams, Bert Parks ile Amerikayı hayal kırıklığına

uğrattıysa, Jessica Hahn da Tanrı'ya, kiliseye ve Jim Bakker'e ihanet etti - tabii Jim Bakker de (yoğun makyaj uygulamalarından önce ve sonra) *Playboy*'a çıplak poz vererek Tanrı'ya, kiliseye, hatta kimbilir, belki kendine de ihanet etti. La Toya Jackson, *Playboy*'a çıplak poz vererek ailesine (bunu yapmak pek kolay olmasa da) ihanet etti. Oysa birçok kimse, masum geçmişinden kurtulmak için daha ılımlı yollara başvurmaktadır: Debbie Gibson, Deborah Gibson adıyla fotoğrafçı Matthew Ralston'ın yönettiği açık saçık video filmlerinde saydam giysiler ve ıslak saçlarla rol aldı. Bn. Gibson, futbol takımına amigoluk yaptığı lise günlerinin masumiyetinden belki kolayca kurtulamadı, oysa *E.T.*'deki küçük tatlı Gertie büyüyüp Drew Barrymore oldu, melek gibi bir çocukluktan tümüyle sıyrılarak *Playboy*'a çıplak poz verdi.

Toplum hayatında, kadınların kendilerine bir tip çizdikleri durumlarda, bir kızın gücünü, özgüvenini, bağımsızlığını -kişiliğini- ilan etmek için, bir şekilde kötü davranması, anne babasını gözyaşlarına boğacak birşeyler yapması gerekiyor. Ondan Marie Antoinette gibi davranması, insanların çektiği acılara kayıtsız kalması istenmiyor ama isyankâr, hanım hanımcık olmayan, hatta zaman zaman toplum dışı davranışlar bekleniyor.

Bir kaltak gibi davranmak, bir rol, bir simge, bir fikir olarak bazı anlarda havalı, zaman zaman da anlamlıdır - bazen son moda bir maskeye, oynanacak bir oyuna benzer ve bize Joan Crawford filminden fırlamış bir tip gibi giyinme veya *Mommie Dearest* filmindeki biri gibi rol yapma fırsatı verir; ama çoğunlukla gerçek öfke, huzursuzluk, korku ve Jean Harris, Lorena Bobbitt, Amy Fisher, Susan Smith ve Aileen Wuornos gibilerini yaratan kadınlara özgü aşırı hiddet ve kızgınlık olarak ortaya çıkar. Ama aklı başında hiç kimse ceza evine düşmek istemez, kimse Medea'vari eylemlere, silahlı saldırıyla sonuçlanan kıskançlıklara kapılmak istemez - kimse hücreye kapatılan bir cinsellik sembolü olmak istemez. Bizim istediğimiz, sadece bunu yapabilecek biri gibi görünebilmek. *Grease*'in son sahnesindeki Olivia Newton-John, ayağını kırık bir plak gibi sallarken kıpkırmızı ojeli parmaklarıyla sigarasını ezen kız, dapdar

parlak siyah pantalonlu, saçları permalı kız, binlerce genç kızın yüzünü mahveden o mavi farı ilk kez kullanan kız gibi görünmek istiyoruz. Evet, *Grease*'in sonunda Sandy 1958'lerin gözde tipi olmuştur: sigara ve içki içmeyip partilerin keyfini kaçırdığı için aylarca yüzüne bakılmayan tutucu kız sonunda popüler olmak için oynaşmak gerektiğini, bir erkeği tavlamak için ona istediğini vermek gerektiğini ve hayatın zevkini sarışınların değil - şıllıkların çıkardığını nihayet anlamıştır.

O devrin yoldan çıkan iyi kızlarının yavaşlayıp, durulduktan sonra yüzyılın sonunda birer yetişkin kadın olarak yeniden ortaya çıktığını, country müziğinin onuru Trisha Yearwood, "I Want to Go Too Far" (Sonunda Kadar Gitmek İstiyorum) adlı şarkısında anlatır. Şarkı, güvenilir ve dengeli bir ev kadının zaman zaman yoldan çıkmak, çocukları futbol antrenmanından almayı unutmak, siyah file çorap giymek istediğini anlatır. Bu, *Batman Returns*'da (Batman'ın Dönüşü) Michelle Pfeiffer'in oynadığı kadındır, gün boyu fare gibi sessiz ve pısırık olan sekreter geceleri deri ve lame giysilerle Kedikadın haline gelir, takla atıp kırıtır, tırmalar, ısırır, cüretkâr kıvrımlarıyla kükreyen fare olup çıkar. Bu kedi kadının attığı tırmıkların öfkelendiği zaman yapabileceği diğer şeyler yanında önemsiz kaldığı anlaşılmaktadır. Aynı kadın tipi, yetmişli yıllarda bir parfüm reklamında, zarif ev elbisesini çıkarıp şık bir gecelik giyerken şöyle bir şarkı söylerdi, "İyi huylu ve zariftim / Bütün gün annelik yaptım / Ama şimdi bir Aviance gecesi yaşayacağım." Aviance gecesinin bir sürü yaramazlıkla dolu olduğu anlaşılıyor ama koku satıştan kalktığı veya kaldırıldığı için, şu anda, bunu artık öğrenmemize olanak yok. Aynı düşünceyi körükleyen yeni ilaçların, hapların ve tozların hiç sıkıntısı çekilmediği gibi her gün sayıları da artıyor. Poison, Opium, Tabu ve Obsession gibi parfümler hâlâ şişede umut satmaya ve hâlâ iffetli olmaktan kurtulamayanlarımıza hileyle, bir yolunu bulup kötü kız olabileceğimize - veya en azından böyle görünüp/kokup/davranabileceğimize bizi inandırıyorlar.

Günümüzde esrarengiz, çılgın ve kötü kadın rolünden daha çekici olan, Jung'vari gizli yaşamı gerçekten şehvet ve günah

(bu ikisi kadında aynı şeydir) hainlik ve kötü düşüncelerle dopdolu olsa da, herkesin önünde dilinden bal damlayan küçük kasaba sevgilisi tipidir. Bir gençlik rüyası kadar tertemiz ve güzel yüzlü, fakat sonu kötü olan Laura Palmer'ın *Twin Peaks*'deki (İkiz Tepeler) kısa fakat büyüleyici rolünün ana fikri de budur. Gözleri kan çanağı gibi, dudakları mavi, ezik ve çürüklerden morarmış, kurtların kemirdiği yarı çürümüş iri göğüslü bedeni ile televizyon ekranlarında boy gösteren bu ilginç ceset, krep malzemesi gibi selofana sarılmıştı. Bu gündüzleri okulun Mayıs kraliçesi, geceleri ise kalp damarları uyuşturucu pompalayan bir fahişedir. Bu iki Palmer kişiliği birbirine baskın çıkmak için yarışır - onaltı yaşındaki sevimli genç kız mı, yoksa sefil fahişe mi galip gelecektir? Dizinin yaratıcısı David Lynch bu iki kişiliği birbiriyle bağdaştırıp, kadınlığın eşiğinde olan bu kızın hem örnek bir öğrenci hem de bir seks manyağı olmasına yol açacak karmaşık bir kişilik yaratamadığı için çözümü ölümde buldu. Kültürümüz, pırıl pırıl görünüşlü Debbie Reynolds'a hayranlık duyulan tatlı devrelerle, Elizabeth Taylor'un görmüş geçirmiş cazibesine tutulduğumuz -bu arada Eddie Fisher'in de iki arada bir derede kaldığı- devreler arasında gidip gelmektedir. Bu karşıt içgüdülerin aynı kadında belirmesiyle işler daha da karmaşıklaşır: Laura Palmer, çifte kişilikli kızın kaba saba bir örneğidir ve bu yıpratıcı iç savaş, ona, gerçekte onu öldüren silahtan çok daha fazla zarar verir. David Lynch aynı anda hem iyi hem de kötü olabilen bir kadın tipi yaratmayı başaramadı.

Bu tabii ki, o kadar da basit bir iş değil. Calvin Klein'ın 1997 yılının sonbaharında *Contradiction* (Çelişki) adlı bir kokuyu piyasaya çıkarması seri üretim yapan moda dünyasının, kadınların birbiriyle savaş halindeki karşıt güdüleriyle barış içinde yaşamak, iyiyle kötüyü tek bir cephede birleştirmek isteğini, ilk kez kabul edişi oldu. Bunu başardığımız zaman, bizi hep belirli rollere yerleştirmeyi yeğleyen tüm dünyayı, gerçekten şaşırtmış olacağız.

Ellili yılların sonlarına doğru bir noktada, Doris Day ile benzerlerinin o basit, eski moda sevimliliği gerçekten bir er-

dem ve iyilik - kişiliksizlik değil de bir özellik olarak algılandı. Hatta bundan bir süre önce de, iyi kız olmak, bir ara, neredeyse ilginç -üstelik son derece kârlı- göründü. Betty Grable'ın milyon dolarlık bacakları arkadan bile sağlıklı ve güzel görünüyordu, St. Louis'li bu kız on bir yıl arka arkaya (1942-52) en ünlü yıldız seçilmiş ve 1942 yılında, Orta Batılı geçmişine rağmen, dünyanın en çok para kazanan kadını oluvermişti. Savaştaki erkeklere ülkede bıraktıkları, frengi mikrobu taşımayan, masum sevgililerini anımsatıp temiz cinsellik satarak para kırıyordu. Oysa şimdi, aynı zamanda kötü de olmayan, iyi bir kız tipi yaratmak artık olanaksızdır, artık Mary Magdalene ile Bakire Meryem'in aynı kadın olmadığını düşünmek, iyi ile kötünün karşıt değil yalnızca farklı yoğunluklar olduğunu kavramamak imkânsızdır. Eski moda Hıristiyanlık bile günah ile sevabın arasındaki o kaygan eğimi farketmiş görünüyor: Aziz Ausgustine İtiraflar'ında açıkladığı günahları işledikten sonra azizilik mertebesine yükseltilmiştir; Papa John Paul II Varşova'daki gençliğini tiyatrocular arasında geçirdikten sonra Vatikan'da yükselmiştir - oyuncuların nasıl tipler olduğunu herkes bilir. Aynı şekilde Mary Magdalene adlı fahişe İsa'nın müridi olur; evlilik dışı çocuk doğuran Bakire Meryem ise günaha girmeden gebe kalmış sayılır. Başkan adayının eşi dışında kimse tümüyle iyi görünmek istemez - tabii hepimiz iyi olmayı arzu ederiz. Kötülük bulmayı hakkedenlere kötülük yapabilmek için bütün ikna gücümüzü kullanabilmek isteriz, Xena, Harika Kadın, Mata Hari ve Judith gibi olmak isteriz, çapkın erkeği bir kenara itip iyi yürekli kahramanla birlikte giden altın kalpli fahişe olmak isteriz. Bir kadın iyi olacak kadar niteliklivse kötü olacak kadar da niteliklidir. Önemli olan kötüyü yola getirmek, düşkünlüğü sadakate çevirmektir. Barbara Stanwyck, *Double Indemnity*'de (Çifte Tazminat) cani bir eşi, *Stella Dallas*'ta ise melek gibi bir anneyi canlandırır; Joan Crawford ise, *Mildred Pierce*'ta (Ömre Bedel Kadın) yaptığı gibi, dehşet verici bir tip ile trajik bir tip arasında gidip gelerek, her ikisini aynı rolde birleştirebilmiştir.

Kırklı yıllarının film yıldızının karmaşık rollerini gözönün-

de tutan kozmetik sanayi, kadınların sert ifadeli yüzleri ile davetkar bedenlerini başarıyla yaratırken, ortaya çıkacak sorunları da gözardı etmeden, öylesine incelikli tonlarda fon dö tenler yarattı ki, bunlar yalnızca basit veya bayağı kadınların değil her kadının kullanabileceği tonlardı. Geleneksel iş kadınının giydiği gabardin tayyörün içine dantelli seksi ipek iç çamaşırı giydirerek, kusursuz kadına ufak tefek kötü ayrıntılar mal edildi. Bu eğilim, Chanel'in 1994 yılında piyasaya çıktığı zaman her yerde stokları biten Vamp isimli kan kırmızısı ojesiyle başladı. Daha sonra Metallic Vamp ve Very Vamp ismiyle yeni renkler ve o gözleri kan çanağı gibi, soluk tenli kötü kız görüntüsünü yaratmak için de Vamp renginde maskara da çıktı. Vamp modasının arkasından kırmızımsı siyah ojeyle aynı renk ruj isteğini karşılamak için Estée Lauder Midnight (Geceyarısı), Revlon Vixen (Büyücü), Maybelline Seduction (Baştan Çıkaran) adlı kan kırmızısı oje ve yalnız manikürcülerin kullandığı Essie ise hedefi on ikiden vurarak *Wicked* (Günahkâr) adlı ojeyi piyasaya sürdü. Kadınların günlük hayatlarının izin vermeyip yasakladığı görünümler elde etmek için ruj kullandıklarını sezen kozmetik üreticileri malzemelerine verdikleri isimleri, kullanılan renklerden değil, genelde yaratılmak istenen görünümle ilgili düşünce ve ipuçlarından seçerler. MAC'in en koyu renkli ruju Diva (Tanrıça), Estée Lauder'in mosmor ruju Naughty (Çapkın), pembemsi moru Racy (Hızlı), koyu leylak renginde olanı Fatale (Tehlikeli) (aynı isim MAC'ın mor ruju için de kullanılıyor) ismiyle piyasaya sürüldü. Maybelline, koyu kırmızı ruju ile ojesini geçenlerde Rogue Vogue (Çapkın Modası) adıyla piyasaya çıkardı, daha ucuz bir seri ojeye ise Temptress (Baştan Çıkarıcı) adını verdi ve diğer koyu renk malzemeye de Circe* ve Delila gibi efsanevi kötü kadınların adlarını vermektedir.

Yine de "kaltak" sözcüğü çoğunlukla incecik yüksek topuklu ayakkabıları ve iri koyu renk gözleri anımsatır: *Fatal Attraction* (Öldüren Cazibe), *The Hand That Rocks the Cradle* (Beşik-

(*) Homer'in "Odysseia"sında sihirli içkisiyle erkekleri domuz şekline sokan büyücü kadın – ç.n.

teki El) gibi filmlerin yarattığı Gorgon'vari* dehşeti, *To Die For* ve *Disclosure* (Taciz) filmlerindeki kolaylıkla tatmin edilen hırsın kötülüğünü, *Body Heat* (Vücut Isısı) ve *Basic Instinct* (Temel İçgüdü) filmlerinin tüyleri diken diken eden çekiciliğini; Sharon Stone'un oynadığı tüm rollerdeki serin kanlı kötülüğü ile buz gibi soğuk tavırları, o büyük kadın havaları, Oscar törenlerinden sonra pırlanta kolyeyi Harry Winston'a iade etmeyi reddedişini; Courtney Love'un sahnede ve sahne dışındaki davranışlarıyla yarattığı felaketler onun, Madonna'nın sahnede cesurca canlandırdığı rollerde düşleyemeyeceği bir tipi gerçek hayatta canlandırmasına yol açışını; Roseanne'nın, "Bütün kadınlar kocalarını öldürmelidir," gibi şeyler söyleme alışkanlığını; Partilerin vazgeçilmez müdavimleri olan buz gibi sarışınları; durmadan konuşan esprileı patlatan uzun bacaklı, kısa etekli beyin takımı veya hukuk görevlisi oldukları söylenen Ann Coulter, Jennifer Grossman, Kellyanne Fitzpatrick ve hepsinden de tutucu olan ve leopar desenli mini elbisesi sayesinde CBS ile MSNBC'de habercilik yapan Laura Ingraham'ı; Shannen Doherty'nin, eski bir nişanlısının davranışlarına mahkeme kararıyla sınırlama getirmesine ve onu protesto edenlerin *I Hate Brenda Newsletter*'ı (Brenda'dan Nefret Ediyoruz Bülteni) yayımlamasına yol açan, saldırgan davranışlarını ve iticiliğini; veya sık sık iftiraya uğrayan model Naomi Campbell'in, "(birlikte çalıştığı kişilere) verilebilecek ek ödeme veya hakların maruz kaldıkları hakaretleri dengeleyemediği gerekçesiyle" Elite dergisi tarafından işten çıkarılması üzerine sadece, "Ben çok çalışan bir kadınım. İstediğimi yaparım. Hayat kısa - istediğin şeyin peşine düşmen gerek," diye yanıtlamasını anımsatır.

İstediğin şeyin peşine düşmen gerek.

Bazı reklam malzemelerinde veya otomobil çıkartmalarında da yazdığı gibi: İyi kızlar cennete, kötüler her yere. Hem de incecik topuklu ayakkabılarla. Veya Manolo Blahnik'in ayağı vuran sandaletleriyle. Ayakları acımaya başlayınca da biri onları

(*) Mitolojide kendisine her bakanın taş kesildiği yılan saçlı üç kadından biri – ç.n.

evlerine bırakana kadar söylenirler. Kötü kızlar uyumlu davranıp sessizce acı çekmenin anlamsız olduğunu çok iyi bilirler. İyilik kimin işine yaramış ki? Biz kadınlar, erkeklerin kazandığı her dolara karşılık hâlâ ortalama yetmiş bir cent kazanıyoruz. Otuz beş yaşın üstündeki bekâr kadınların uçağa binmekten kaçınması gerektiğini çünkü bir terörist saldırısında ölme olasılığının evlenme olasılığından fazla olduğunu bildiren araştırma sonuçlarını hâlâ dinlemek zorunda bırakılıyoruz. Susan Falludi bu sayıların geçersizliğini kanıtladıktan sonra bile *Sleepless in Seattle*'da (Sevginin Bağladıkları) Rosie O'Donnel'in bu araştırma "doğru olmasa bile kulağa doğru geliyor" dediğini dinlemek zorunda kaldık. Hâlâ *The Rules*'a (Kurallar) tahammül etmek ve Çarşamba gününden sonra teklif edilen Cumartesi akşamı davetini reddetmek zorunda kalıyoruz. Anayasa Mahkemesinde de, hâlâ Clarence Thomas'ın varlığına katlanmak zorundayız. Bu yüzden, iyi olmanın ne yararı olabilir? Tam anlamıyla iyi bir kız olan, Norman, Oklahoma'da yaşamayı seçen -belki de Valium almış kadar sakin yaşamını sürdürmekten başka arzusu olmayan- derli toplu, sessiz sedasız Anita Hill, Orrin Hatch'in ona *The Exorcist*'ten (Şeytan) bölümler okumasına, Senatör Howell Heflin'in "toplum dışına itilmiş bir kadın" olup olmadığını sormasına ve bunlar da yetmezmiş gibi sağcı iftiracı David Brock'un onun hakkında bir kitap yazmasına katlanmak zorunda kaldı. Prenses Diana da tıpkı Anita Hill gibi duygularını yıllarca asil bir tavırla gizledi -o, başında kraliyet şapkacısının saçma sapan şapkalarıyla, atlı kraliyet arabasından el sallarken, kocası Camilla Parker Bowles ile kırıştırıyordu- ama bunun ona ne yararı oldu?

Kadınların Havva ile başlayıp süregelen kötülüğü, yüzyıllardır ruhlarında barındırdığına inanılır. Onun merakı ve değişik meyvalara olan tutkusu yüzünden cennetten atıldık ve şimdi iyi davransak bile tüm dünya bizi bir kere kötü bellemiştir. Öyleyse asaletin canı cehenneme! Asaletin, Rita Hayworth'un *Gilda*'da (Şeytanın Kızı Gilda) "Put the Blame on Mame" (Suçu Mame'e Yükle) şarkısını söylediği sahne veya Mae West'in tavırları ile, yakından uzaktan ilgisi yoktur. Sihirli şarkılarıyla

gemicilerin gönlünü çelen bir Siren veya onları adasında tutsak eden Calypso olmak varken, kim nilüferler diyarında oyalanan Odysseus'unu beklerken dokuma tezgahında dokuduğu kumaşları söküp söküp yeniden dokuyan vefalı kadın örneği Penelope olmak ister ki! *The New York Times*'ın Kitap Eleştirisi ekinde bir eleştirmenin yazdığı gibi kocası "bir sürü harikulade şık kadınla zina yaparken" Lucy'nin Desi'yi bütün gün, Alice'in Ralph'i bütün gece beklediği gibi beklemişti. Kötü kızlar kimseyi beklemez - çünkü telefonun başında oturarak hiçbir yere varılmaz.

* * *

İddialı ve büyüleyici kadınlara gerçekten ilgi duyulmasaydı, belki de bu ilgiyi medya yaratırdı. 1993 yılında *People* dergisi kapağına Sharon Stone'un resmini koyup şu manşeti attı: "HOLLYWOOD'UN SEKSİ ASİLERİ: SHARON STONE, SHANNEN DOHERTY, KİM BASSİNGER ve yepyeni bir yıldız kuşağı oyunu kendi kurallarına göre oynayıp kimseye hesap vermeden hayatlarını kendileri yönlendiriyorlar." *Village Voice*'in "Kaltak Mevsimi" adlı "Kadın Sorunları" köşesinde Sharon Stone'nun hep erkekleri öldüren ve "Onunla çıkmıyordum, yatıyordum" diyen tipleri canlandırdığı belirtiliyor. Yazar Katherine Dunn, 1995 yılında *Vogue*'da yayımlanan yazısında kötü kızlardan yana tavır alıyor ve, "Artık 'Benimle yatsana' modası yerini 'Seninle yatarım'a bıraktı," deyip ekliyor: "Kendi kirasını ödeyen kadın iyi bir kız olmak zorunda değildir." İngiliz dergisi *Elle*, "Kötü Kızların Önlenemeyen Yükselişi", *Cosmopolitan* ise, "Hollywood'un Hırçın Kızları" adlı yazılar yayınladılar. *Allure* Eylül 1996 sayısında, "Öfke Baldan Tatlıdır" adlı bir yazıda ünlülerin öfke dolu çıkışlarının arttığını belirterek Annie Leibovitz'in taksisinin yavaşlamasına neden olan bir sakatı haşladığını, Marla Maples'in kızı Tiffany'nin önünde meraklı bir gazeteciyi kaldırımda ayak üstü fırçaladığını, Lauren Bacall'ın cep telefonuna, içinde bulunduğu limuzini sallayacak kadar, şiddetle bağırdığını, Raquel Welch'in Broadway'de *Victoria/Victoria*'da oynarken sahne arkasında bir elbiseyi makaslayıp, bir ay-

nayı fırlattığını, çok satan kitabı *My Mother, Myself*'in (Annem, Ben) tanıtım turundaki huysuzlukları yüzünden yazarı Nancy Friday'e "Uğursuz Nancy" adının takıldığını yazıyor. Tuhaftır ki yazıda Roseanne'ın adı tek bir kez bile geçmiyor.

Esquire Nisan 1996 sayısında tehlikeli kadınlar konusunu, belki de en duyarlı ve en ciddi bir şekilde ele alarak, siyah beyaz kapağa buz gibi bir sarışın olan ve her haliyle Üçüncü Reich'ın (Müttefiklerin Betty Grable'ı olduğuna göre-onların da *bir şeyi* olmalı) kapak kızı olabilecek Nadja Auermann'ın fotoğrafını koyup, "ÖZÜR DİLERİM, HAYATINIZI MAHVETTİM" manşetini attı. Ron Rosenbaum'un, "Sıradışı Kadınlara Övgü" adlı yazısı da bu tip kadınlar için bir başarı sayılır çünkü bu numaracı, hilekâr kalp hırsızlarını, tam da kendilerini görmek istedikleri gibi sergiliyor: dert, dert, yine dert - yine de çektirdikleri cehennem azabının her anına değer. Birkaç sayı sonra *Esquire*'ın, "Alpha Adamın Dönüşü" adlı, yürek avcısı kadınlara karşı korunmanın yollarını gösteren bir yazı yayınlaması doğrusu beni hiç şaşırtmadı.

O sıralarda İngiliz yazar Julie Burchill -kocasını bir kadın için terkettikten sonra onu da erkek kardeşi için terkeden ve bütün bu zaman sırasında Camille Paglia ile Atlantik aşırı bir faks savaşı sürdüren- "Ben Bir Kaltağım ve Bundan Gurur Duyuyorum" yazısı ile Londra'da yayımlanan *Sunday Times*'da biseksüel olduğunu açıkladı. Glamour'un yayınladığı "Bir kaltak olmak için kaçınılmaması gereken 22 durum", "mantığın, anlayışın ve öfkenin yetersiz kaldığı" beylik durumları da içeriyordu. Alt başlığı "Popüler Kültüre Feminist Yaklaşım" olan *Kaltak* adlı bir dergi ise 1996 yılında yayımlanmaya başladı. Kadın sorunlarını ele alan daha gösterişli bir dergi olan *Bust* bir sayısını kötü kızlara ayırdı ve yayımladığı yazılar arasında Courtney Love'un yazdığı ve "Kötü kızlar erkek arkadaşların canı cehenneme, evet, ama bu bizi biraz da rahatsız ediyor," diyen "Benim Gibi Kötü" adlı bir manifesto da vardı. Kadın şarkıcılara yer ayırmakta en iyimser ifadeyle isteksiz davranıp ayak sürüyen *Rolling Stone* (1969 yılında tamamını gruplara ayırdığı bir sayısında, genel yayın yönetmeni Jann Wenner,

Stokely Carmichael'in "SNCC'de kadınların yeri, yataktır" özdeyişini, rock and roll'a uyarlar gibi görünüyordu) otuz yıllık bir ihmali düzeltmeye çalışarak 1997 sonbaharında yayımlanan otuzuncu yıldönümü sayısını, ikinci cinsin müziğine ayırdı. Tina Turner, Madonna ve Courtney Love'ı bir kadın üçlemesi gibi kapak yaptı. Rakibine fark atmaya çalışan -rock dergilerinin olumlu kolu olarak tanınan- *Spin* de, bir ay sonra, Kasım 1997 sayısını "Kız Sayısı" adıyla yayınlayıp kapağa Fiona Apple'ın alaycı bir pozunu koyup "O ÇOK ÇOK KÖTÜ BİR KIZ" manşetini attı. *The New York Times Magazine* bütün bir sayısını "Zarif Kahramanlar"a ayırıp Gertrude Stein'dan Eleanor Roosevelt'e, Elizabeth Taylor'dan Greta Garbo'ya, Martha Stewart'tan Coco Chanel'e bütün ünlü kadınları inceleyerek tüm kadınlara göz kırptı. Sayının ana teması 'kaltak' değildi ama bir kadın, ne zaman bütün bu ünlü kadınlar gibi yoğun bir kişilik sergilese, birilerinin onu kaltak olarak göreceğini iddia etmek pek yanlış olmaz. Her ikisi de yeterince güzel olmadıkları için bu kural, Eleanor Roosevelt ve Gertrude Stein için geçerli sayılmayabilir.

Üstelik günümüzde güzelliğin, kadınlığın gücünü, cinsel cazibeyi ortaya çıkarıp topluma sunmak sürtüklük sayılmıyor - akıllılık sayılıyor. Bu yüzden şimdi geçim derdinde olmayan oyuncularla modeller bile aniden *Playboy* için soyunuyorlar. Çıplak fotoğraflar -herhangi bir yayında hatta *Vanity Fair*'de bile yayımlanabilir, özellikle de model hamileyse- kazanç yolu değil mesleki bir aşama sayılıyor ve şu mesajı veriyor: güzel bir bedenim var ve onu sergiliyorum, ne derlerse desinler, kimse çıplakken benim kadar güzel olamaz. Seksenli yılların sonlarında ilk kez siyah beyaz sanat fotoğrafları için poz veren Sharon Stone ile Cindy Crawford, Drew Barrymore ile Elle Macpherson'un aynı şeyi, doksanlı yıllarda renkli fotoğraflarla yapmasına olanak tanıdılar. İlk kez *Playboy*'a çıplak poz verdiği zaman portakal rengi mayosunun altında sertleşen meme uçları bile onu afiş sanatı tarihinde ünlü yapmaya yeten Farrah Fawcett, aynı dergiye elli yaşında tekrar poz verdi. Farrah elli yaşında sanatçılığını sergileyerek bir çeşit pornografik par-

mak izini çıkarttı. Bu iş için, bedenini yağlı boyayla kaplayıp tenini tuvale bastırarak, soyut tablolar meydana getirdi. Bu tabloların dergide basıldığı günlerde, sunuculuğunu Camille Paglia'nın üstlendiği, ücretli bir canlı gösteri izleyici karşısında yapıldı. Ebedi gençlik cephesinde yer alan, yirmi bir yaşını bitirdiği ve tam yirmi beş gün evli kaldığı halde bana hiçbir zaman on bir yaşından fazla görünmeyen Drew Barrymore, seksi kedicik-kedi kadın rolleriyle ve David Letterman için striptiz yaparak bir meslek sahibi oldu.

Cinselliğin ötesinde bir de şiddet var, ama bu ikisi bir arada olursa daha da iyi oluyor. Tabii bu bileşimin, örneğin kadınlar arası çamur güreşinden daha düzeyli olması tercih nedenidir. *Marie Claire* yayınladığı, bu tercihi savunan, kadın suçlularla ilgili yazıda onları hem zeki hem de güzel olarak yansıttı. Bu yazı bana, son yirmi beş yıllık Amerikan yaşamının en unutulmaz iki görüntüsünü anımsattı: biri Faye Dunaway'i başında beresi, otuzlu yılların modası maksi eteği, elinde tabanca ile harikulade, hem güzel hem de becerikli görüntüsüyle, Ché Guevara ile Edith Head karışımı bir modanın öncülüğünü yaparken gösteren, *Bonnie and Clyde* (Bonnie ve Clyde) afişi; diğeri ise Patty Hearst'ün Symbionese Kurtuluş Ordusu'nun -yarı otomatik tüfek ve yine bereyle tamamlanan komando- üniformasıyla bir meslek bildirmesi için zorlanınca onu tutuklayan subaya "şehir gerillası" diye açıklamada bulunmasından hemen önce çekilen fotoğrafıdır. Bundan sonra, *Thelma & Louise* ile *La Femme Nikita*'nın (Nikita) çevrilmesi, Linda Hamilton'un *Terminator* 2'de, Geena Davis'in *The Long Kiss Goodnight*'da rol alması ve NRA'nın 1.48 m. boyunda bir büyükanne olan Marion Hammer'i başkan seçmesi (böylece eli silahlı manyak erkek kadar manyak kadının da olduğu izlenimi yaratıldı, bu fikir filmlerde ilginç olsa da gerçek yaşamda hem imkânsız hem de sevimsiz görünüyor) niçin bu kadar uzun sürdü, hiç anlayamadım.

Sıradışı kadın varlığını doğal olarak Madison Avenue moda çevrelerinde de hissettirdi. Klasik parfüm Ciara'nın yeni bir çeşidi piyasaya çıkarıldığı zaman adı Ciara Femme Fatale ola-

rak değiştirildi ve reklamlarında payetli bir elbise giymiş Yasmeen Ghauri'nin baştan çıkarıcı siyah beyaz bir fotoğrafı ve "Çünkü insan türünün dişisi erkeğinden daha tehlikelidir," sloganıyla tanıtıldı. Kuyumcu Van Cleef & Arpels bu gibi hediyelerin naz eden kızlara verilmesi gerektiğini vurgulayan bir reklam serisi yaptı. Bunlarda çok şık, bakımlı ve utangaç bir modelin yanında süslü harflerle yazılmış şöyle cümleler yer aldı: "O, telefonlarınıza cevap vermeyen ilk kadın", "O, erkeklerin kaçırmak isteyeceği bir kadın. Siz de bunu istiyorsunuz." Bu kampanya pek alaycı sayılmaz ama York Düşesi Sarah Ferguson, Perhiz Yapanlar ile Temiz Okyanus Dernekleri için sözcü seçildiği zaman reklam konusunda *New York Times*'da yayınlanan bir yazıda, malı satmak için Fergie gibi tartışmalı bir kişilik seçmenin akıllıca olduğu ileri sürüldü (kesinlikle kabul edilmeyecek tek kişi Michael Jackson'du). Levi's kadın kotlarını anti-Cinderella tipi reklamlarla tanıtıyor: dalgalı sarı fonda duvar yazısını andıran el yazısıyla, "prenses rüyası. kısrak rüyası. güzel gelin rüyası. Artık kıça bir tekme rüyasına hazır mısınız?" Nike reklamları uzun bir süredir biz kızlara bile haydi yapın diye seslenmiştir. Her zaman cinsellik pazarlayan iç çamaşırları son zamanlarda -oldu olacak deyip- her şeye yeten bir güç pazarlamaya kalkıştı. Lilyette sütyenleri ve külotlarının cinsellik kokan siyah beyaz reklamının alt yazısı şöyle: "Onun gecesiyim. Isıtıcısıyım. En sevdiği TV kanalıyım. Şemsiyesiyim. Battaniyesiyim. Silahıyım. Vicdanının sesiyim. Ağrı kesicisiyim. Kurtarıcısıyım. Yastığıyım. Belki de bu yüzden onun karabasanıyım." Bu kadının iç çamaşırı giymeye herhalde vakti olmuyordur diye düşündüğüm zaman benim de karabasanım haline geliyor. Bütün bunlar yetmişli yılların hafif parfümü Enjoli'nin eski televizyon reklamını anımsatıyor. Bu reklamdaki model, yatak odasında olduğu kadar yönetim kurulu odasında da işi pişirdikten sonra marifetleri arasında şunları da sıralardı: "Eti alıp getiririm / Tavada çeviririm / Senin bir erkek olduğunu bilirim / Çünkü ben bir kadınım..."

Hem sert hem yumuşak -belki de yalnızca sert- olmak kadınların hayallerinde o kadar çok yer etmiş ki, artık bir kadın

boksçumuz bile var, Batı Virginialı Christy Martin şimdiden *The New York Times Magazine*'de hakkında bir yazı çıkacak kadar ünlü. Bu yeni profesyonel spor dalında mevsimlik bilet alan izleyiciler, deri-ve-iç çamaşırı turnuvalarıyla ringlere çekilmeye çalışılıyor, maçlarda kedikadın savaşı fantezisi olmasa *Playboy* kadınların ringini herhalde izlemezdi - yine de bu, kadınlararası çamur güreşi gibi sadece erkeklere yönelik bir eğlence olarak görülmemeli. 1997 yılında ilk mevsiminde beklenilenin üstünde ilgi görüp gelişen Kadınlar arası basketbol ligi gibi kadınlar arası boks karşılaşmaları da, Mike Tyson gibi milyoner erkek sporcuların üstün atletik beceri yerine oyunculuk gösterileri ile histeri krizleri sergilemesinden bıkan seyircileri çekmektedir. *The New Victorians* adlı kitabının kapağında boks eldivenleri ve forması ile fotoğrafı çıkan Rene Denfeld kitabının kapağına böyle bir fotoğrafı basılan ilk kadın yazar oldu, üstelik bu bir şaka değil çünkü o gerçekten amatör bir boks sporcusu. Kadınların atletik eylemlerindeki patlamayla birlikte, *Condé Nast Sports for Women* adlı dergi, hem sporculara hem de izleyicilere hizmet vermek için 1997'de yayımlanmaya başladı. Şu ara feministler, Pat Benatar'ın "En İyi Yumruğunla Vur" şarkısını unutsalar iyi olur - kimbilir belki aile içi şiddetten, belki de ringden söz ediyordur. Giderek daha çok kadının, en azından fiziksel olarak, itilip kakılmaya boyun eğecek gibi görünmediğini farkediyorum. Angela Bassett, *Waiting to Exhale* (Nefesimi Tuttum) boyunca gözyaşlarına ve içkiye boğulsa da güçlü kaslarıyla pek öyle kırılgan görünmüyor.

* * *

İhanet sanatı, uzun süre kadınların tekelinde olmuştur. Anlaşılan bunu bileğimizin hakkıyla kazandık, çünkü yapımız yahut da yetiştiriliş tarzımız gereği kedi gibi sinsiyiz. *Esquire*'in kadınlara neden güvenmemek gerektiğini zaman zaman anımsatan yazılarından birinde, Michael Segell, "Psikolog Robert Cairns'e göre, kızlar daha on yaşındayken, fiziksel bir eylem içermese de, bir rakibi yok edecek güçte son derece gelişmiş ve etkili bir dışlama ve dedikodu tekniği geliştirir," diye yazıyor. "Bu tür bir

dolaylı saldırganlık, neden hatta kimin tarafından saldırıya uğradığı konusunda hiçbir fikri olmayan rakibi, ruhsal olarak perişan edebilir. Bir arkadaşa karşı birleşerek topluca bir entrika çevirmek sadece çatışmayı uzatmakla kalmaz aynı zamanda daha büyük bir grup çatışmasına da yol açar. Kızlar büyüdükçe hasımlarına saldırmak için dedikodu, iftira ve toplumsal dışlama yöntemlerinde daha da beceri kazanırlar." Bu, çoğu kadının, cinselliği bir silah gibi kullandığı söylentisi veya gerçeğiyle ilgili değildir. Ama kötü kız tipinin zamanla gelişerek, saldırganlığın, cinselliği çıkar için kullanmanın, ilginç bir tip oluşturmanın kötülük olduğuna inanan, güçlü bir kişiliğe sahip kadına nasıl dönüştüğünü gösterir. Herhangi biri, bir düşünceyi, bir nevrotik dürtüyü veya erotik fanteziyi onun kişiliğine yansıttığı zaman, bu kadın, erişebileceği en üst noktaya ulaşacağını bilir, çünkü o bir çelişkiler yumağı, bir Rashomon'dur - ya o kadar baştan çıkarıcı yahut da o kadar bomboştur. Hangisi olduğu da aslında pek önemli değildir.

Kişiliğin gösteriyle dönüştüğü bu gibi durumlara erkekler pek o kadar yatkın veya hevesli değildir. Ölümünden sonra Elvis'e garip bir şekilde tapınılması (böyle bir hayranlık John Lennon, Jim Morrison veya Kurt Cobain'e gösterilmedi) erkeklerin de, belki de en azından ölümden sonra, kitlelerin böylesine güçlü duygularına hedef oluşturduklarını göstermektedir. Fakat Elvis çok abartılmış bir örnek sayılır: hayallerimizin çöp tenekesi haline gelenler çoğunlukla yaşayan veya artık yaşamayan kadınlardır. Belki de kadınların birer sembol oluşturmak için doğal yeteneği erkeklerden fazladır: durgunluk, nesnelleştirilmek, tek bir sözcükle binlerce geminin denize açılmasına neden olmak gibi yalnızca kadınlara özgü bir yetenek, onların ölüp gömüldükten sonra bile sürekli irdelenip hayranlık uyandırmasını sağlamaktadır. Kadınlar daha çok yapmadıkları şeyler -görünüşleri ve akla getirdikleri şeyler- için yüceltilirler, erkeklerin ise eylem adamı olması gerekir. Bu yüzden de kadınların ihaneti erkeklerinkinden daha ilginçtir. Modern sinemada erkekler ender olarak tam bir hain -gerçek bir Iago- olurlar, daha çok kötü adamı canlandırırlar: Sam Pec-

kinpah'ın filmlerinde kötü Meksikalı, Sergio Leone'nin koyboy filmlerinde vahşi yerli; Kevin Costner'ın filmlerinde kötü kalpli kovboy olurlar. Jeremy Irons ile Jack Nicholson'un canlandırdığı, daha önce Jimmy Cagney ile Marlon Brando'nun oynadığı bu tipleri James Wood, çiçek bozuğu yüzü, alnındaki derin yara izleri, çelik mavisi gözleri ve Hint-Avrupa aksanlı tiplemesiyle özetlemiştir. Onların kötü adam olduğunu hemen anlarsınız. Tom Cruise ile Tom Hanks asla bu rollere çıkmaz. Onlar her zaman iyi adamdır, bu asla değişmez. Kadınlara ise biraz daha karmaşık olma hakkı tanınır. Genelde, duygusal karmaşıklık kadınların, kahramanca tek düzelik ise erkeklerin payına düşer. Bir kötü kadın ender olarak banka soyar, o hep büyüleyici ve sevimlidir; dehşet verici bir an gelip de o böyle davranmaktan vazgeçene kadar da bu tavrını sürdürür. O sinsidir, insanları baştan çıkarıp yönlendirir, ona asla güvenilmez. Eski moda filmlerde erkek, onu mahveden şeytan ruhlu kadının, kaltağın yüzünden karmaşık bir karaktere dönüşürdü. Barbara Stanwyck olmasa, Los Feliz'deki yazlık evinin merdivenlerinden öyle inmese, ayak bileğindeki halhaldan onun ateşli bir kadın olduğu anlaşılmasa, Fred MacMurray asla yaptıklarını yapamazdı.

Ateşliydi ve *Double Indemnity* (Çifte Tazminat) filminin sonunda öldü.

Genelde kötü kızların sonunu hatırlatmak için bunu belirtiyorum. Çünkü kötü kızların, neredeyse The Wizard of Oz'un (Oz Büyücüsü) sihirli perdesinin ardındaymış gibi, bütün bu entrikaların ardında doyumsuz ve dertli olduğunu, lüks içinde ama bedbaht bir hayat yaşadığını unutmamak gerekir. Bu kitap o bedbahtlığın tarihçesidir. Delila belki Samson'u mahvetti ama tapınak her ikisinin başına yıkılınca, o da Samson'la birlikte öldü, işte bu kitap bunu anımsatmak istiyor. Kleopatra zamanının en büyük kadın yöneticisiydi, birçok erkekle aşk yaşadığı gibi bir o kadarını da reddetti, Nil'de gezen asil bir kraliçeydi ama aşk delisiydi ve Sezar'a âşık olup kendini yitirdi ve nasıl olduysa sevgilisinin, dünyanın bütün kitap hazinesini ve tüm insalığın bilgi birikimini içeren, İskenderiye Kütüpha-

nesi'ni yakmasına göz yumdu. Ann Boleyn başını gerçek anlamda yitirdi - Marie Antoinette ile Nicole Brown Simpson da öyle. Sonra bir de edebiyat dünyasının o harikulade üç gülü var: Montparnasse'ın gözbebeği Zelda Fitzgerald, kocasını (üç, belki de dört kez) boynuzlayan mavi gözlü Pulitzer Ödüllü güzel şair Anne Sexton, Ted Hughes ile evlenip gerçek bir Catherine ile Heatcliff çifti oluşturan intihar eğilimli o duyarlı kolejli kız, Sylvia Plath. Şey tabii Zelda bir akıl hastahanesinde öldü, Anne Sexton egsoz dolu bir garajda öldü, Sylvia Plath ise başını bir fırına sokarak öldü. Lou Reed, "Femme Fatale"ı, Edie Sedgwick için mi yoksa Nico için mi yazmıştı? Ama şimdi her ikisi de ölü olduğu için bunun artık pek önemi yok. Her ikisi de uyuşturucudan öldü, oysa Lou tertemiz ve yine âşık (Laurie Anderson'a), o ciddi bir sanatçı, operalar besteliyor ve Brooklyn Müzik Akademisinde üstüne şarkı sözlerini koyduğu bir sehpayla gerçek bir müzisyen gibi konserler veriyor. Evita diye tanınan Eva Duarte Peron'un otuz üç yaşında yumurtalık kanserinden öldüğü yetmezmiş gibi hayat öyküsünden bir Andrew Lloyd Weber müzikali de yapıldı. Tabii daha kötüsü de olabilirdi ve Bette Davies gibi, hayatı ve mesleği Shari Belafonte ile Connie Selecca (Bn. John Tesh) gibi tiplerin rol aldığı Hotel (Otel) gibi bir müzikal ile sona erebilirdi.

Neyse ki, Rita Hayworth'u *Cover Girl* (Kapak Kızı) ile *Blood and Sand*'deki (Kanlı Meydan) o alev alev kızıl saçlı afiş kızı -platin rengi sarışın olarak ün yapmış olan Jean Harlow'u *Red Headed Woman*'da (Kızıl Saçlı Kadın) niye oynattıklarını hâlâ merak ederim- olarak hatırlıyoruz. Kızı, annesi gibi Alzheimer kurbanları için yardım toplayıp yemekler düzenlese de, ben Rita Hayworth'u o gerçekten muhteşem haliyle hatırlamak istiyorum. Ünlü kızıl saçlılardan söz açılmışken, daha çok Fergie diye bilinen York Düşesi Sarah Ferguson'un Buckingham Sarayı ile ünvan ve velayet savaşı yapmaktan gerçekten hoşlandığını mı sanıyorsunuz? Bütün bunların başına geleceğini bilseydi belki de ayak parmağını emen o adamı Teksas'ta bırakırdı. Ona bakarsanız Charles ile ilişkisinde bütün çektiklerinden sonra, Charles'ın, Camilla Parker Bowles'a telefonda onun

tamponlarından biri olmayı istediğini söylediğini hâlâ hatırlamamız, belki de Diana'nın tek tesellisidir. Doğrusu ya, benim veya daha da kötüsü başka birinin tamponu olmayı arzu eden bir adamla ilişkim olsun istemezdim.

Ama bu harikulade ve trajik kadınlar birer efsaneydi. Efsanevi kişiliğinden ötürü, Diana'nın zerafetle ölmekten başka çaresi yoktu. Ölümünden sonra aniden ortaya çıkan yeni veya tekrar basılan yaşam öyküleri en çok satan kitaplar listesini zaptetti. Efsane yaratıcıları, Yeni Ahit'in akidelerini anlatır gibi, aynı öyküleri tanrısal ayrıntılarda ufak tefek değişikliklerle bu kitaplarda yeniden anlattılar. Bir efsane nasıl yaratılır? Mink kürklü Natalie Wood mu, yoksa kefene sarılı Natalie Wood mu? Şöyle söyleyeyim, Cataline Adası yakınlarında boğularak ölüp, suda mantar veya şişe, belki de bir ceset gibi yüzdüğü zaman *Bob and Carol and Ted and Alice*'in ve *Marjorie Morningstar*'ın (Seher Yıldızı) üstünden yıllar geçmişti, *Hart to Hart*'ın (Korkusuzlar) yıldızıyla evlenmişti, yaşlı kaltak rolünde, Joan Collins, Jane Wyman ve Barbara Bel Geddes'in bileşimi olarak, geç saatte yayınlanan kötü pembe dizilere düşmesine ne kadar zaman kalmıştı? Ama öldüğü için o hâlâ siyah saçlı bir güzel ve *West Side Story*'de (Batı Yakasının Hikâyesi) şarkılarını Marni Nixon'un söylediğini unutmak bile hâlâ mümkün, *Splendor in the Grass*'teki (Aşk Bahçesi) deli gömleği giydirilmiş o hüzünlü genç kızı hatırlamak hâlâ mümkün, onu Robert Wagner'in öldürüp öldürmediğini merak etmek de hâlâ mümkün.

Cary Grant, Jimmy Stewart, Clark Gable, Rudolph Valentino, Laurence Olivier ve kadınların kalbini çalan diğer erkek yıldızlar öldükten sonra cazibelerini yitirirken, kadın yıldızlar öldükten sonra yeniden canlanırlar. Olivier'in Danny Kaye ile bir aşk yaşadığını, Gable'ın Loretta Young'dan bir kızı olduğunu öğrenmek tabii ki ilginçtir. Ama bu ölü beyaz erkeklere duyulan ilgi bir arkeolojik kazının heyecanını vermiyor. Greta Garbo'nun neden hep yalnız kalmak istediğini öğrenmek için yanıp tutuşuyoruz, Judy Garland'ın neden bu kadar bedbaht olduğunu, Marilyn Monroe'nun neden, en çok da kendine za-

rar veren, bir yıkım meleği olduğunu merak ediyoruz. Marilyn'in hakkında çok sayıda kitap, hatta yaşamöyküsü olmayan kitaplar da yazıldı; edebiyat dünyasının güçlü yazarı Norman Mailer ile sevimli feminist yazar Gloria Steinem'in de onu inceleyen kitaplarıyla kervana katılması, bu ölüseverliğin anlamını derinleştirmektedir. Yaşamı boyunca ele avuca sığmayan -gerçekte Bn. Monroe'nun, *The Misfits* (Uygunsuzlar) setindeki tutarsız davranışlarıyla Gable'ın ölümüne neden olduğu iddia edilmişti- Marilyn, ölümünden sonra cesetlerin en canlısı oldu, tekrar tekrar yaktığımız bir kukla halini aldı.

* * *

Bence kötü kızların sonunun hep kötü olmasının bir nedeni özgüven eksikliğidir: kendi kötülüklerinden ürküp yetiştirildikleri gibi cici kız olmaya çalışıyorlar. Doğrulup göze battıkları, istediklerini elde ettikleri, istemediklerini -Nietzsche'vari bir tavırla- yakıp yıktıkları için biraz da utanarak ilk tiplerine dönüyorlar, ayak izlerini silmeye, geri adım atarak melek gibi bir kız olmaya çalışıyorlar. Bu tutarsızlık ve çelişki sonunda onları mahvediyor. Kalbi ve kafası özgür, ne istediğini bilen bir kadın olmak için gerekli açık ve uzak görüşlülüğe sahip olmak gerçekten de çok güçtür. Madonna veya Courtney'e sorabilirsiniz. Zaman zaman her ikisiyle yapılan röportajlarda hep yalnızlıktan ve duyarlılıktan söz ettiklerini, gazetecinin de onların ne kadar hanım hanımcık davrandığına hayret ettiğini okursunuz. *W* dergisinin, hem bir haber hazırlayıcı ve sunucu hem de bir oyuncu olan ve daha çok *The People vs. Larry Flynt*'teki (Larry Flint: Skandalın İsmi) küçük rolüyle tanınan New York'un Birinci Leydi'si Donna Hanover ile yaptığı bir röportajda Hannover, Courtney'in Gracie Mansion'da onu ziyaret ettiğini belirterek şunları söylüyor: "Bana, 'Ben aslında herkesin sandığının tersine oldukça tutucu bir insanım' dedi." Courtney o ara tümüyle değişmiş -yaptığı röportajlarda birçok estetik ameliyat geçirdiğini açıklamıştı- *Harper's Bazaar*'ın kapağında ve *Vogue*'un sayfalarında çıkan resimlerinde grunge-girl günlerini geride bırakıp bir Versace tutkunu olarak karşımıza çıkmıştı.

Matmazel Love varlıklı sosyete güzelini oynuyor ve alta moda için Milano'ya, haute couture kolleksiyonunu izlemek için de Paris'e uçarak, hanımefendiliği sokak kızlığına yeğliyordu.

Kendi kötü bir kız olmadığı halde TV'de böyle bir tipi canlandıran Heather Locklear bile kendini sürekli olarak Amanda Woodward tiplemesinden ayrı tutmaya çalıştığını söylüyor ve bu tipin bir kaltak olduğu söylendiği zamanlar, "Buna bayılıyorum," diyor. "Yeter ki bana kaltak demesinler." Falan falan filan. Bütün bunların doğru olmadığını söylemek istemiyorum - eminim ki hepsi doğrudur, zaten bildik bileli böyleydi. Gerçek şu ki, bu dünyada büyük kişilikli kadınlara yer yok -dünyamız onların varlığına belirli bir noktadan sonra tahammül etmez, bu yüzden de onlar kişiliklerini ancak zaman zaman ortaya çıkarabilirler- tabii yeterince akıllıysalar (Hollywood, edebiyat ve rock and roll tarihinin dip notları yeterince akıllı olmayanların isimleriyle doludur).

Çağdaş sinemada, özel yaşamları bomboş olan güzellerden çok birer meslek kadını olup genelde çevreyi yönlendirenler sorun çıkarmaktadır. Ve beyaz perdede ilginç konular yaratmak için kullanılması gereken enerjinin büyük bir bölümü, beyaz perde dışında bir kişilik yaratmak için harcanmaktadır. Filmler zaten kadın karakterlerin çevresinde dönmediği için filmde olup bitenler pek de o kadar önemli değildir, çünkü halkın hayal gücü aslında dedikodu sütunlarında, talk show'larda ve televizyon programlarında yönlendirilmektedir. Şöyle de denebilir - insanlar Mel Gibson, Tom Hanks veya Tom Cruise'u beyaz perdedeki oyunları için izlemek isterler. Tabii ki, onların kimlerle evli olduklarını, hangi ülkelerin çocuklarını evlat edindiklerini de bilmek isteriz ama bu ikinci derecede önemlidir. Ama Julia Roberts, Sharon Stone, Cher veya Barbara Streisand'ı daha çok karmaşık ve çılgın özel yaşamlarından ötürü izlemek isteriz: onlar yalnızca oyunculuk yeteneklerinden dolayı değil yarattıkları tüm bu genel izlenimden dolayı film yıldızı olmuşlardır. Cazibe üretmeyen, *Vanity Fair*'e kapak konusu olacak kadar albenisi olmayan oyuncular -örneğin Meryl Streep- başarılı olabilirler ama asla film yıldızı olamazlar. Asla.

Bu albeniye sahip olanlar az yetenekli de olsalar -Drew Barrymore, Elizabeth Hurley, Madonna- her zaman iş bulabilir, buna hiç hakları olmasa bile hep zihnimizi meşgul ederler.

Hüzünlü öykünün yanında bir de cazibe konusunu irdelemek istiyorum. Bazı insanlar nasıl oluyor da normalden büyük boyutlara erişiyor, kapak kızı, hayal kızı, tanrıça veya büyücü kadın oluyorlar? Nasıl oluyor da, belirli süreler -bazen günlerce, bazen de on yıllarca- bazı kadınlar hakkında ne kadar çok yazı yayınlanırsa yayınlansın birkaç tane daha okunabiliyor? Şimdi geçmişte kalsa da, bir ara, Tonya Harding hakkında çıkan yazılara haftalarca doyamadığımızı bir anımsayın. Marla Maples, Ivana Trump ve Gennifer Flowers hakkındaki son gelişmelerin veya Donna Rice ile ihanet konusunda tartışmaya girmeyi reddeden politikacı eşlerine ait haberlerin esiri olduğumuz ayları bir kez anımsayın. Edie Sedgwick'in bütün zamanını gençlerin peşinden koşmaya ayırdığı ve bunu neredeyse normal bir yaşam biçimi olarak kabul ettirdiği devri hatırlayın. Elizabeth Taylor'a ve sevgililerine, sakinleştiricilerine, robalı büzgülü elbiselerine, perhizlerine, boğazına takılan tavuk kemiğine hasredilen manşetlere ne kadar uzun süreler katlanmak zorunda kaldığımızı hatırlayın. Tanrım bir de Jacqueline Kennedy vardı. Ve Marilyn Monroe. Ve bütün o Tanrının cezası Kennedy kadınları vardı -kız kardeşler, eşler, anneler, metresler- dilerim hepsi aynı akıl hastahanesinde, arkalarında bir kitap daha oluşturacak bir tedavi çizelgesi bile bırakamadan, ölüp giderler.

Nedense bazı kadınların cazibe üretiminde özel yetenekleri var, onlar akıl almayacak derecede ilginç oluyorlar, her yaptıkları olay veya skandal yaratıyor, hatta evde tek başlarına otururken bile bir parti varmış izlenimini yaratıyorlar. Bunun neden böyle olduğunu kim bilebilir? Birkaç yıl önce sanki dünyadaki bütün resimli dergiler Miller kardeşler -Marie Chantal, Alexandra ile Pia- hakkında yazılar yayınlıyordu çünkü gümrüksüz satış yapan büyük mağazaların (yarı yaşamını Avrupa'da geçirmeyen çoğumuz için bu zaten fazla ilginç değil) varisi olan bu kardeşler ya prenslerle evlenip asalet ünvanı alıyor, ya modacı oluyor, ya bir şatoyu restore ediyor, ya da bu

gibi şeyler yapıyordu. Bu kardeşler ile ünlü eşlerinin ne kadar çok fotoğrafı yayınlansa da -Robert Isabell'in çiçekleri, Peter Duchin'in müziği, Carolina Herrera ya da öyle birinin elbisesi- asıl ilgimizi çeken onlar değildi. Her şey markadan ibaretti. Onlar yalnızca evleniyorlardı. Ne olmuş yani? Aynı şekilde Gwyneth Paltrow'u ilginç kılan tek şey Brad Pitt'i terketmesiydi ama bazı insanların ona başında ilgi duymasının nedeni de zaten Brad Pitt'di. Carolyn Bessette ise esrarengiz ve tuhaf bir hali olduğu için ilgimizi çekmişti. Mutsuz görünüyordu. Ciddi görünüyordu. Ağzını hiç açmıyordu. Bu programı uygulamayı sürdürürse bir geleceği bile olabilirdi.

Gördüğünüz gibi kadınlar, birşeylerin tam olarak doğru olmadığı duygusunu yarattıkları sürece ilginç olabiliyorlar. Hatta birşeylerin çok çok yanlış olduğu duygusunu yarattıkları zaman işler çok daha iyi gidiyor. Yaşamınız berbat geçmiş olabilir ama ölümünüz ebediyete geçecek. Örneğin Jane Mansfield, Şeytana Tapanlara katılıp Anton LeVay ile dostluk kurduğu ve bir otomobil kazasında başı koparak ölmek gibi şeytanca bir sonu olduğu söylendiği için çok daha büyük bir ün kazandı. Gerçekte ise boynu kırılınca başından fırlayan iri sarı peruk üstü açık otomobilinden uçunca sahneyi fotoğraflayan dergiler peruğun başı olduğunu ileri sürdüler. Mansfield'in başının uçurulduğu öyküsü asla cazibesini yitirmedi, çünkü hangi gerçek böyle bir öyküyü yok edebilir? Tabii o Marilyn'in kötü bir kopyasıydı (Monroe da zaten birçok filmde kendi kötü kopyası değil miydi?) yer çekimine karşı çıkan bir bedeni vardı ama kendi şeytanları ona rahat vermiyordu. Yine de Mamie Van Doren'den daha gerçek bir kişilikti... ama bu başka bir konu.

* * *

Genç kızken *Rolling Stone*'u İncil ve apokrifalarıymış gibi büyük bir dikkatle okurdum - o zamanlar bu dergi doğru dürüst zımbalı bile değildi. Hayran olduğum henüz ölmemiş ilk kadın rock and roll'cu Deborah Harry'di. Sanıldığından çok daha önemli bir topluluk olan Blondie'nin *Parallel Line* (Paralel Çizgiler) adlı albümü, varoşların punk'u ile varlıklı kesimin disco müziğini bir-

leştirip kültürel bir bağ oluşturarak, önemli bir başarı kazanmıştı. Ben bir uyuşturucu bağımlısı olan ve bir süre Playboy Tavşanı olarak çalışmış olan Debbie'ye çılgınca hayrandım. Hayatta en çok özendiğim şey oksijen sarısı saçlar ile onunki gibi çıkık elmacık kemikleriydi. Pretenders ile ilgili ilk yazı yayınlandığı zaman derginin benim niçin on emir kadar önemli olduğunu kavradım. Rolling Stone kadın şarkıcılarla pek ilgilenmezdi ama Chrissie Hynde özel biriydi, aşk şarkıları yazan bir punkçuydu, haşin tavrı, buğulu gözleri, baygın dudakları ve dehşetli duyarlılığıyla bana yeni bir şıklık kavramı aşıladı.

Daha sonra, altmışlı yıllarda solun sevgilisi, Weather Underground'ın en zeki üyesi, FBI'ın en çok aranan on kişi listesine giren postahanelerin aliş kızı, bombacı Bernardine Dohrn vardı. Evlenip iki çocuk annesi olarak ailesi ile birlikte yerleştiği kurtarılmış bölge Nyack'da çok rahatsız edildiği zaman, cezaevinde yatmamak garantisiyle, 1980'de yer üstüne çıktı. Rolling Stone'un, "mat teni, kahverengi gözleri ve dolgun bedeniyle müthiş cazip bir kadın" diye tanımlığı güzel Bernardine, Chicago Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitim görmüş bir avukattı; ihzar emrinin anlamını biliyordu. Bn. Dohrn bütün zekâsına rağmen aşırı cinsel arzularına gem vuramadığı ve çevresindeki bütün erkekleri baştan çıkarmaktan kendini alamadığı için benim ilgimi çekiyordu. Rolling Stone bir dostunun, "Politik ilişkileri yoklamak ve perçinlemek için cinselliğini kullanırdı," dediğini yazıyor. "Cinsellik onun için bir çeşit ideolojik eylemdi." Yazı onun Chicago'da bir grup evinde, dostu Weathermen'la birlikte nasıl yaşadığını uzun uzun anlatıyordu; yemek masasında göğüslerini açar, cüretkâr tavırlarla dikkatleri üstüne çeker, uyuşturucu iğnesini teşhir etmekten sakınmazmış. Aynı evde kalan erkek arkadaşlarından biri, "Sofrada bluzunun düğmeleri göbeğine kadar açık bir halde politik tartışmalar yapardı," diye anlatıyor. "Bu bir ahlak sorunu değildi, ama dikkatimi dağıtıyordu. Dikkatimi toplayamıyordum. 'Bernardine! Lütfen bluzunun düğmelerini ilikle!' dediğim zaman, o soğuk tavrıyla göğüslerinden birini çıkarıp, 'Bu memeyi beğendin mi? Haydi al!' derdi." Bana o zaman bü-

tün bunlar dehşetli güzel görünürdü! O herkesin aklını başından alan, güçlü bir kadın olmalıydı! Sıradan bir şıllık olarak damgalanacak kadar basit ve kolay bir kız değildi, cinselliği onun zaafı değil gücüydü. Bernardine Dohrn'un öyküsünü okurken, şehvet ile akıllı uslu üniversiteli kız havasını birleştirmek bana birden mümkün görünmüştü.

Aynı heyecanın bir başka türünü birkaç yıl önce Patti Smith'in *Horses*'ını (Atlar) dinlediğim zaman duydum. Ondan sonra *Babel* (Babil) adlı kitabını Lincoln Sahne Sanatları Merkez Kütüphanesi'nden yürütüp özellikle cinsel tecavüz, Judith ile Marianne Faithfull ve Edie Sedgwick konusundaki şiirleri büyük bir tutkuyla okumuştum. Neden söz ettiğini pek anlamıyordum ama müstehcen olduğunu biliyordum ve çok geniş çaplı bir özgürleşmeyle ilgili olduğunu çıkarabiliyordum. İsa benim değil başka birilerinin günahları için öldü - dedikten sonra artık söylenecek bir şey kalmıyordu. Böyle başlayan *Horses* (Atlar) benim duygularımı dile getirir. Böyle bir deneyimi yaşamamış biri, sanırım benim ne demek istediğimi hayal bile edemez. Çevreme baktığım zaman harikulade kadınlar görüyorum, hepsi şaşırtıcı şeyler yapıyor, Kongre'ye adaylıklarını koyuyor, orduya katılıyor, Plaza Oteli'nin Meşe Odasına girmekte ısrar ediyor, kırkından sonra çocuk doğuruyorlar. Ama Patti ile Chrissie'yi dinlerken içimi saran duyguları en güzel, Michael Stripe, *Spin*'de anlattı: "*Horses*'da (Atlar) daha önce hiçbir müzik parçasında duymadığım bir tazelik ve enerji var. Gerçekten taptaze ve çılgınca; müziğin enerjisi ve gücü adeta çevreyi kundaklıyor. Daha önce hiç buna benzer bir şey duymamıştım, sanki biri başımı kopartıktan sonra tekrar yerine oturtmuştu. Bundan sonra bütün hayatım değişti." Ben ise hayatımda ilk kez kendimi doğmayı bekleyen tüm bir dünya gibi hissettim. Bunu hissediyordum. Bunu düşünüyor veya anlıyor değildim, kahretsin, gerçekten hissediyordum. Velvet Underground'u veya Stooges'ın ilk albümünü veya MC5'in "Kick Out the Jams"ini dinlerken de içimde aynı duygular uyanıyordu. Tabii en sevdiğim şarkıcı Bruce Springsteen'i dinlerken de böyle hissediyordum ama ona daha sonra tutuldum. Patti ile Chrissie

beni uyandırdılar. Liz Phair ile Courtney Love ve böyle müzik yapan bütün o kadınlar, o zamanlar piyasada olsaydı beni kimse alt edemezdi. Patti Smith ile Pretenders'ı dinlerken dünyayı bir elime geçirebilsem onu tümüyle değiştirebileceğimden emindim, bu duygu öylesine güçlüydü. ÖYLESİNE BÜYÜKTÜ.

Kendi kendime şöyle düşündüm: Böyle yaşamak zorunda değildim. Çılgın ve özgür olabilirdim. Rolling Stone'un sayfalarında bir kadın olmanın yepyeni yollarını görüyordum, bu iyi bir şeydi çünkü ne yapmam gerektiğini kendi başıma çıkaramıyordum.

Açıklayayım - insan hakları savunucuları ile zenci liderler, Mason-Dixon hattının güneyindeki bütün kiliselerde özgürlük ve devrim hakkında ne kadar konuşursa konuşsun, Rosa Parks davranışlarıyla *buradan gitmiyorum* diyene kadar hepsi lafta kalıyordu. Aslında kollarının altı kıllı, saçları kirli bir kadın olan Patti Smith sahneye çıkıp da, "Bana tek öneriniz teslimiyet mi?" diyene kadar ERA'nin bir anlamı yoktu. Bugün güçlü kadınların hepsi geri adım atıyor, pedalları tersine çeviriyor. Hilary Clinton evde oturup kurabiye yapabilirdim vesaire vesaire diyor, sonra herkesi gücendirdiği için gerçekten de kurabiye yapmaya bayıldığını açıklamak zorunda kalıyor, hatta tarımsal ticaretin sevdiği kadar kurabiye yapmayı da sevdiğini söylüyor. Bu da şimdi ne demek oluyor? Bütün bunlara, ben gerçekten bir hanımefendiyim, ben çok uslu bir kızım saçmalığına - kimin bu kadar ihtiyacı var? Bu teslim olmaktan başka bir şey değil ki!

Büyürken kahramanlaştırdığım kadınlar bana müthiş bir hayatiyet kazandırıyordu, çünkü onlar dünyaya bir dolu yalan söylemiyorlardı; tüm çevrelerine dürüstlük yayıyorlardı.

* * *

Bir kadının yalnızca bir sanatçı, bir yetenek olması asla yeterli değildir; hayatımızın sanatımızı yansıtması, ilginç bir hayat yaşamak, hepsi önemlidir. Önemli olabilmek için, bir kadının, ille de güzel olması gerektiğini söylemek istemiyorum - Janis Joplin hiç de böyle biri değildi ama güçlü bir kişiliği, havası vardı, lame ve ostrişli giysiler giyer bol bol kalça kıvırırdı, soul

şarkı söyleyişindeki duygu yoğunluğu ona müthiş bir stil sağlıyordu ve bütün bunlar, güzel bir kadın olmadığı için, karşılaştığı güçlükleri yenmesine yardım ediyordu. Madonna da böyle yaratıldı: onu stili yarattı, en büyük özelliği mizansen yeteneği. Kadının görselliği için gerekli olan şeyleri o kadar aza indirgiyor ki geriye sadece kadının görselliği kalıyor. Bu yüzden de onun Patti ile Chrissie, daha sonraları da Courtney ile Liz arasındaki sıçramayı oluşturması şaşırtıcı olmasa gerek (rock dünyasında bunların arasında başka biri olmadı - Quarterflash ile Pat Benatar'ı saymıyorum).

Kadının, özgürlüğünü ifade etmek için cinselliğini kullanma yeteneği -ki Madonna'nın bütün kariyeri şık bir şekilde bunu simgeler- tersyüz edilip kadın bedeninin baskı nesnesi olarak kullanılmasını arttırdı. Altmışlı yıllardan beri baştan çıkarıcı ve arzu uyandırıcı malzemeler hem el altından hem de ulu orta sergilenmektedir: seks hatları, pornografiyi yılda beş trilyon dolarlık bir sanayi haline getiren video kasetler, daha hafif bir seçenek olarak Victoria's Secret katalogları, Playboy kanalı, Internet'te kâr sağlayan tek şey olan sanal-cinsellik sayfaları - bunların hepsi kadınların yeni kavuştukları özgürlükten doğdu ve hemen hemen hepsi de erkeklere hizmet veriyor. Satın alınabilir, kullanıldıktan sonra atılabilir, önemsiz ve gereksiz şekillerde bulunabilecek o kadar çeşitli cinsellik var ki, erkeklerden adeta başka her şeyi unutup cinsel ihtiyaçları üzerine yoğunlaşması bekleniyor. Bütün bunlar, özgür izlenimi veren yapayalnız bir dünya yarattı. Ellen Willis, erkek kardeşinin 1975'te İsrail'i ziyaret ettiği sırada köktendinci Museviliği seçmesi konusunda yazdığı ve Rolling Stone'da yayınlanan yazısında, "Cinsel özgürlüğün henüz grup seksi ve masaj salonları anlamına değil sadece genelde özgürlük anlamına geldiği bir devirde büyüdüm," diyor. "Bu kavramın (cinsel özgürlük kavramının), tersyüz edilip kadınların aleyhine çevrilmesinden ne kadar nefret edersem edeyim, o kavrama yine de inanıyorum."

Feminizm ilerledikçe -onun büyük adımlar ve sıçramalarla ilerlemediğini kimse iddia edemez- kadın bedeninin aşırı ar-

zulu ve cinsel gücü yüksek olduğu fikri de gelişti. Günümüzde insanlar yalnız veya bedbaht oldukları, yatacak veya evlenecek birini bulamadıkları için değil, seks hoş ve ilginç bir şey olduğu için parayla seks satın alıyorlar. Hollywood'lu üç telekızın yazdığı ve geçenlerde çok satan kitaplar arasına giren *You'll Never Make Love in This Town Again* (Bu Şehirde Bir Daha Asla Kimseyle Yatamazsın) adlı kitap genelde hemen hemen her şeyin satın alınabileceğini açıklıyor. Bu kadınlar, seks için hiç de para ödemek "zorunda" olmadıkları halde, olayı kontrol altında tutmaktan veya işin içinde duygusallık olmamasından hoşlanan veya bunu heyecan verici bulan Hollywood yıldızlarına hizmet verdiklerini anlatıyorlar. Bütün bunların arasında, çıktıkları erkek tarafından ırzına geçilen kadınlardan veya benzer sorunlardan söz etmek güçleşiyor, çünkü kadınlar ne kadar cinsel nesne olarak görünmek istemeseler de, kadınların da -parasal nedenler yüzünden- destek verdiği, bir karşıt güç onları yalnızca cinsel nesne haline indirgiyor.

Bu yüzden de cinsel gücü Germaine Greer ve Helen Gurley Brown tarafından alkışlanan eskinin özgürleşmiş kadını, zamanla doğal bile görünmeyen, karikatürü andıran silikon memelerin simgelediği katı ve tatsız bir cinsel cazibe konservesine dönüştü.

Bence, onu kendimiz için mi yoksa kendimize karşı mı kullanacağımıza artık karar vermek durumundayız. Birçok insanın kendini bu oyundan kurtardığını biliyorum ama güzel kızlar, erkekleri parmağında oynatmayı öğrenmiş, babalarının gözbebeği olan kızlar bu oyundan vazgeçemiyorlar. Ve toplum bunu bir yandan lanetlerken diğer yandan da ödüllendiriyor. *You'll Never Make Love in This Town Again* gibi bir kitaptan alınacak en önemli ders, sonuçta cinselliğin aslında pek önemli bir silah olmayışıdır. Biraz yetenekli ve akıllı olmazsan hiçbir yere varamazsın. Erkeklerin çoğu yattığı kıza iş vermezler, çünkü bu durumla karşı karşıya kalmamayı yeğlerler. Bence tartışmalarda ele alınmayan da budur - kadınların çıktığı erkek tarafından ırzına geçilmesi çok karmaşık bir sorundur, ayrıca striptiz kulüpleri, yapılan işin aşağılayıcı yönü gözardı edilerek, feminist-

lere kâr sağlayan bir sektör haline gelmiştir. Bir kadının, başkalarının gereksinmelerini, isteklerini ve arzularını bir yana bırakarak, canının istediğini yapması hâlâ devrimci bir davranış sayılmaktadır. Erkekler çoğunlukla canlarının istediği gibi davranırlar, kadınlar da duruma ayak uydurmayı sürdürürler. *The Rule* (Kurallar), *Men Are from Mars, Women Are from Venus* (Erkekler Mars'tan Kadınlar Venüs'ten) gibi kitaplar da bu yüzden başarılı oluyor. Feminizmden sonra bile kadınların görevi hâlâ duruma uyum sağlamaktır. Zaman bizden yana değil, gençliğimiz güzelliğimiz geçici, zaman çabuk geçer ve bu her fırsatta bize hatırlatılır. *Manhattan Nocturne* adlı son derece zekice yazılmış bir kara romanda, güzel ve kötü bir kızın iyi bir adamı nasıl mahvettiği gibi beylik bir konuyu işleyen yazar Colin Harrison, bir yerde güzel bir kızın New York'un vitrininde ne kadar kısa bir ömrü olduğunu belirtiyor. "Amerika'nın ve dünyanın her tarafından herhangi bir şekilde bedenlerini satmak için kente gelen ve zamanın onların aleyhine işlediğini, tek tavsiye mektuplarının gençlikleri olduğunu çok iyi bilen modeller, striptizciler, oyuncular, dansözlerden oluşan bu genç kadınların, tanıdığım en kararlı insanlar olduğunu söyleyebilirim."

Tabii ki bunun güzel kızların sorunu olduğu ve beynini güzelliğin önüne koşan bizlerin böyle bir sorunu olmadığı sık sık ima edilir. Ama Rosie O'Donnell'ın dediği gibi: Bu yine de hepimiz için geçerlidir. Nikâh fobisi olan bir sürü kadın olduğu bir gerçek, bir ilişkinin çıkmaza girdiğini -güç dengesinin bozulduğunu- duyduğunuz zaman nikâh masasına gitmek isteyen çoğunlukla kadındır. Oysa ben, evlenmek isteyen erkek arkadaşlarını sürekli oyalayan birçok kadın tanıyorum. Ama bunlar sürekli çıkmazda olan, eşlerden birinin devamlı şikâyet ettiği ilişkiler değildir, üstelik birçok nedenden ötürü nikâhın sorun yarattığı durumlarda, incinen taraf kadınsa durum hemen trajik bir görünüm kazanır.

Kadın hareketinin duyarlı öncüleri, ilişkilerin doğurduğu kaygının bir çeşit gerileme yarattığını, oysa durumun günümüzde daha iyi olması gerektiğini farkediyorlar. *Fat is a Feminist Issue* (Şişmanlık Feminist Bir Sorundur) adlı kitabın yazarı

Londra'lı beslenme bozuklukları uzmanı Susie Orbach, hastaları arasında Prenses Diana da olan bir Kadın Terapi Merkezi'nin kurucusudur. 1996 yılında *Mirabella* ile yaptığı bir röportajda, "Çevremde birçok genç, kendinden emin kadın görüyorum," diyor. "Ama muayenehaneme girdikleri zaman otuz yıl önceki sorunlardan söz ediyorlar. Korkuyorlar. Büyük baskı altında yaşayan kadınlar, bu durumdan kurtulmak yerine, uyum sağlamaya çalışıyorlar. Ama günümüzde etkili bir kadın hareketi olmadığı için, sorunları olanlar kendilerini garip bir yaratık gibi hissediyorlar. Bütün sorunlar içselleştiriliyor."

İşte, *The Rules* (Kurallar) bu nedenle çok satıyor, belki de sürekli çok satan kitaplar arasına girecek.

Fakat bu kitabı herhangi şekilde feminizm karşıtı olarak algılamak veya Edna Teyze-vari öğütlerinden dolayı yazarına kızmak doğru değil, çünkü kitabın hiçbir ideoloji ile ilgisi yok. Ciddi amaçla flört eden bir kadın gibi davranmayı öğrenmek için, belki de geçerli olan, öğütlerin sıralandığı bu kitabın feminizmle hiçbir ilgisi yok. Feminizm, düşünce ve yaşam tarzımızı değiştirdiği, kadınlar nöroşirurji uzmanı olup, film yönetir veya Euro dolar alıp satarken erkeklerin çocuk bezi değiştirmesine, bulaşık yıkamasına ve çocuklarıyla değerli zaman geçirmesine yol açtığı halde, duygularımızı değiştirmeyi başaramadığı için, bu kitap, kadınlara bu eksikliği nasıl gidermeleri gerektiğini öğütlemektedir. Ellen Willis'in özetleyerek söylediği gibi: "Feminizm kadınların bilinçlerini etkileyip toplumu değiştirmiş, fakat çoğumuzun bir ilişkiden beklentisiyle, erkeklerin vermeye istekli oldukları arasında bir boşluk bırakmıştır." Kanıt mı istiyorsunuz: Kitap satan herhangi bir dükkâna girin, raflarda kadınlara aşkta kendini yitirmek veya terkedilmek korkusunu aşmanın, bağlanmak istemeyen zor erkeklerle başa çıkmanın yollarını öneren yüzlerce kitap görürsünüz -*Smart Women, Foolish Choices* (Akıllı Kadınlar, Yanlış Seçimler) ve bu gibi- oysa ilişkilerde karşılaşılan sorunlarla ilgili erkekler için yazılmış tek bir kitap bulamazsınız. Bir kadına bağlanmak korkusu nasıl aşılır, duygular nasıl açıklanır, duygusal ilişkilerden kaçmaktan nasıl kurtulunur diye erkeklere öğüt veren tek bir

kitap basılmamış - çok iyi biliyorum çünkü son erkek arkadaşım için böyle bir kitabı her tarafta aradım ve bulamadım.

Neden dersiniz?

Çünkü gerekli değil. Erkekler kadın cinselliğini değerlendiriş biçimlerini değiştirmek, kadınların gücünü veya zaaafını ortaya çıkaran durumlarda duydukları korkudan kurtulmak zorunda değiller. Henüz konuşmayı öğrenmedikleri, Oedipal öncesi devirde beyinlerine kazınmış olan psişik öğretileri değiştirmek zorunda değiller. Bunu yapmak zorunda değiller çünkü kadınlar nasıl olsa onlara uyum sağlamayı öğreniyorlar. Birleşip hepimiz duygusal bir Lysistrata sahneleyebilir, Meryl Streep'in *Kramer vs. Kramer*'de (Kramer Kramer'e Karşı) canlandırdığı, Mary-Chapin Carpenter'in "He Thinks He'll Keep Her" (Ona Sahip Olacağını Sanıyor) adlı şarkısında sözünü ettiği ve yüzlerce halk şarkısında anlatılan kadın gibi çekip gidebilir - her şeye uyum sağlamayı erkekler öğrensin deyip, ilişkilerimizin duygusal sağlığı için tüm sorumluluğu yüklenmeyi reddedebiliriz. Ama böyle yapmıyoruz. Ayrıca bu, bir işe yarayacak gibi de görünmüyor. Bu yüzden "uyum" sağlayan biz oluyoruz. Betty Friedan, otuz yıl önce yazdığı *The Feminine Mystique* (Kadınlık Gizemi) adlı kitabında, en ünlü üniversitelerden mezun akıllı kadınların ev işinin entellektüel yönden canlandırıcı olduğunu kabullenişini anlatırken de bu sözcüğü kullanmıştı - eğer biz Venüs'ten onlar Mars'tansa, biz de o zaman Mars dilini öğreniriz. *The Rules* (Kurallar)'ı uygularız: Onları aramayız, onları davet etmeyiz, kendimizden söz etmeyiz, imalı sözler söylemeyiz, iyi birer kız oluruz.

Sizi bilmem ama ben bundan bıktım usandım. Hayatım boyunca hep birileri bana akıllı uslu davranmam, ilk çıktığım erkeğe manik depresiv olduğumu belli etmemem, içimden geldiği gibi davranmamam, duygularımı belli etmemem gerektiğini söyleyip durdu. Aslına bakarsanız bunlar belki de değerli öğütler, belki de erkekler gerçekten de ne istediğini bilen, ilk randevuda organlarını emen ateşli kadınlardan hoşlanmıyorlardır. Belki de beni olduğum gibi beğenecek yegâne erkeğin, başlangıçta benim başka türlü biri olduğumu sanması gereki-

yor. Belki de benim gerçekten akıllı uslu davranmayı öğrenmem gerek. Ama bu hoşuma gitmiyor. Yıllardır süren feminizm akımı, Mary Wollstonecraft, Charlotte Perkins Gilman, Simone de Beauvoir, Virginia Woolf, Gloria Steinem, Susan Falludi - bütün o zekice yazılar bize akıllı uslu davranmayı mı öğretti? Atlantic City'deki sütyen yakma töreni - bize akıllı uslu davranmayı mı öğretti? Roe v. Wade - bize akıllı uslu davranmayı mı öğretti? *Thelma & Louise* - bize akıllı uslu davranmayı mı öğretti? Cins ayırımı - bize akıllı uslu davranmayı mı öğretti? Madonna, Sally Ride, Joycelyn Elders, Golda Meier, Anita Hill, Bette Davis, Leni Riefenstahl - bütün o güçlü, yenilmez ruhlar bize akıllı uslu davranmayı mı öğretti? Bizler hâlâ flört ve aşk uğruna içgüdülerimizi bastırmak, kendimizi kontrol altında tutmak gerektiği duygusuna kapılıyorsak, bütün o olaylar ne işe yaradı? Germaine Greer yıllar önce bizi bıktırana kadar boşuna mı, "Hanımlar, cinsel organınızı sevin," dedi; Anka Radikovich *The Wild Girls Club*'da (Çılgın Kızlar Kulübü) bizlere o cinsel öykü şölenini boşuna mı çekti ki, hâlâ ilk randevuda cinsel dürtülerimize asla kapılmamamız söyleniyor? Bütün bu çektiklerimizden sonra, *The Rules* (Kurallar) bize çarşamba gününden sonra yapılan bir cumartesi akşamı davetini asla kabul etmememiz gerektiğini söylüyor.

Demek istediğim şu: *The Rules*'a (Kurallar) veya verdiği öğütlere karşı değilim -aslına bakarsanız bana oldukça mantıklı görünüyorlar- ama gerçekten uzun bir mesafe almış olsaydık, erkeklerin kadın kavramı köklü ve ciddi bir değişime uğramamış olsaydı ve böylece bizler artık arzuladığının peşine düşebilen veya peşine düşülen tam anlamıyla birer cinsel ve romantik yaratık olarak kabul edilmiş olsaydık ve bu genişletilmiş cinsel kadın kavramı ile kişiliği onları korkutup kaçırtmasaydı o zaman artık *The Rules*'a (Kurallara) ihtiyacımız olmazdı. O zaman gerçekten özgür olurduk.

Bu yüzden kaltak kavramı bize cazip geliyor. Bu bir özgürlük, bir çapkınlık hayali. Sizi güçsüz ve etkisiz görmek isteyen bir dünyada etkin olmak isterseniz ne olur? Azla yetinmek istemez, hep daha daha fazla istediğiniz halde her seferinde

önünüzdeki yeterliymiş gibi davranıp hayır, teşekkür ederim demek istemezseniz, ne olur? İştahlısınız ama hiçbir şey yeterli değil ve siz arsızlık etmezseniz asla doymayacaksınız. Ya belli başlı özelliğiniz buysa? Açgözlü veya doyumsuz olduğunuzdan değil de ya dünyanın inanıp desteklemenizi beklediği masala inanmak istemiyorsanız. Durulup, önünüze atılan birkaç kırıntıyı yaşam saymak, bu cüceleştirilmiş kişiliği benimsemek, feminizm ve kadınla ilgili diğer politik teorileri yaşamla ilgisi yok diye, tümüyle reddetmek istemiyorsanız.

Kadınların arzularının böylesine az olduğuna dair uydurulmuş o korkunç yalandan söz ediyorum. Amacım başkalarından istekte bulunan veya DAHA FAZLA! diye bağıran birilerini yıpratmak değil: İştahımızı kendi olanaklarımızla gidermekte bile çoğunlukla ne kadar gönülsüz olduğumuzu tahmin bile edemezsiniz. Bize öylesine küçücük bir yere sıkışmamız söylendi ki, sonuçta artık bir şey istemeyi veya arzu etmeyi bile unuttuk. Her şey bize dur, yapma, bir erkekle ilk konuşan sen olma, canın istese de bin tane âşık edinme çünkü tek bir koca sana yeterli olmalı diyor. Her şey bize ikinci bir dilim çikolatalı pasta, ikinci bir Gucci çanta, ikinci bir ruj ve ikinci bir Big Mac daha almamıza gerek olmadığını, şehirde eğlenceli bir gece daha geçirmemize, bir kez daha dans etmemize gerek olmadığını söylüyor. Aslında bu kitap, ihtiyaçlarını aşmış, hiç çekinmeden her zaman bu yaşamdan, herkesten isteklerde bulunmuş kişileri konu ediyor. Hoşa giden biri olmayacağım, asla üzülmeyeceğim, hiç pişmanlık duymayacağım, diye karar verebilmenin: erişebildiğim her şey benim sayılır diyebilmenin ne kadar iyi bir şey olduğunu anlatıyor.

Bence bu davranış biçimi erkeklerin doğasında var, Eskimo'lar nasıl kar içinde yaşıyorsa onlar da bu havada yaşıyorlar. Ne kadar çok şeyi doğal hakları olarak kabul ettiklerinin farkında bile değiller.

Oysa bir kadının, bazı hakları olduğunu düşünebilmesi için kötü olması gerekir ve bu onu sistemin, toplumun dışına iter. O, derin bir depresyon geçiren Sylvia Plath, ahlak çöküntüsü ve lüks içinde yaşayan Delila, cinayete yatkın Amy Fisher ve-

ya dilediği, ihtiyaç duyduğu, inandığı veya yapmak zorunda olduğu şeyi yapmanın hoşa gitmekten daha önemli olduğuna karar veren herhangi biri olabilir. Gerçekte çok hoş bir insan olabilir ama *öylesine özgürüm ki kimseler bana karışamaz, dünya umrumda değil* dediği ve kendi yolunu kendi bildiği gibi çizdiği anda herkes hemen onun sıradışı, çılgın biri, bir karabasan: bir kaltak olduğuna karar verir.

* * *

Ben ise bu arada çığlık atmak, otomobilimi gazlamak, istediğimi istediğim zaman aramak, canım isterse Bloomingdale mağazasında huysuzluk etmek ve hiç tanımadığım kimselere gizlerimi açmak niyetindeyim. İstediğimi yapmak, istediğim gibi davranmak ve yalnızca kendime karşı sorumlu olmak niyetindeyim: işte bu kaltak felsefesidir ve bu felsefe, kadınların öyle yetiştirildikleri için kendilerini soktukları açmazlar karşısında, ferahlatıcı bir meltem gibidir. Dünya huysuzluk edip sağa sola emirler yağdıran erkeklerle ve bu yaratıkların emirlerini yerine getirmek için çabalayan kadınlarla dolu. Böyle bir düzenin içine tükürmeyi başaran birkaç kadın da, tabii ki, kahraman sayılmalıdır. *The Last Seduction*, *Basic Instinct* (Temel İçgüdü), *Thelma & Louise* gibi filmlerin cazibesinin, Elizabeth Hurley'nin bir süre önce çevirdiği *Samson ile Delila* dizisinin başarısının, Cher ile Barbara Streisand'ın sürekli ünlü kalmasının, Shannen Doherty, Naomi Campbell ile Courtney Love gibi kadınların kötü davranışlarının ilgi çekmesinin bir nedeni de, bu kadınların *The Rules*'ı (Kurallar) okumadıkları izlenimini yaratmasıdır. Mutlu olduklarına veya sağlıklı ilişkiler yaşadıklarına inanmıyoruz, fakat en azından bir erkekle telefonda konuşurken geveze görünmemek için on dakika sonra onlara telefonu kapatmalarını hatırlatan bir kronometreye köle (bu yaratıkların da gerçek veya gerçek dışı herhangi bir şeye taptıklarından hiç kuşkunuz olmasın yoksa bu kadar patırtı koparmazlardı) olmadıklarını biliyoruz.

İlgili herkes için zulüm olduğunda ısrar etmemiz gerekirken, bize dikte edilen baskıcı flört kurallarına seve seve baş eğdik. Mary Wollstonecraft 1791'de *A Vindication of the Rights of*

Woman'da (Kadın Hakları İçin Bir Savunma), "Hakarete uğradığı zaman eriyen, haksızlık karşısında isyan edeceği yerde falaka değneğini öpen bir kalp hangi malzemeden yapılmış olabilir?" diye soruyor. Uygulanan çifte standardı artık iyice kavramış olduğumuz için biz de bugün aynı soruyu sorabiliriz. Erkeklerin bize uyacak şekilde değişmesini isteyeceğimiz yerde, onların istediği gibi olmayı kabul ediyoruz. İşte bu yüzden hepimiz *Fatal Attraction*'da (Öldüren Cazibe) Glenn Close'dan nefret ediyoruz: Alex yalnızca çılgın bir kadın olmakla kalmıyor, aynı zamanda, durumu kendi bakış açısından, bir kadının gözlerinden görüyor. Evli bir erkeğin bazı maceralar yaşasa da karısıyla mutlu olduğu düşüncesini kabul etmiyor. Uygar bir toplumda metresin tarihi bir rolü olduğunu reddetmiyor - çünkü o böyle bir rolün farkına bile varmamış. Evli âşığıyla birlikte geçirdiği o tek bir hafta sonunda yaşadığı yakınlığı, şehveti ve elektrikli enerjiyi, uygarlık dışı bir ilkel gibi, aşk sanıyor. Bu gerçeği toplumsal doğrularla bağdaştıramıyor ve bu durumda ondan beklendiği gibi sakin ve gururlu davranarak, evli bir erkeğe karşı beslediği bu duyguların gerçek olamayacağına karar veremiyor. Alex kendi deneyimlerine ve kendi yorumlarına güvendiği için dünyamızda deli sayılıyor. Hepimiz, kadınlar -hatta ben- bile o filmi izlerken onun kendini toparlamasını bekledik. Erkekler tarafından, erkekler için yazılmış kurallara başkaldırmasına hiç saygı duymadık. Bu devirde bile, kadınlar niçin hâlâ bu kurallara uymak zorunda kalıyor?

Alanis Morissette'in "You Oughta Know" (Bilmen Gerek) adlı şarkısının dehşetli ünlü olması, kültürel açıdan ilginç bir olaydı. Şarkının her yönden son derece çekici bir enerjisi var ama bence başarısını sözlerindeki o acı, dertli, öfkeli ve öç peşinde koşan mesajına borçlu. Bu, her şeyden önce şarkıyı söyleyeni, Alanis'i, bir başka kadın için terkeden erkeğe söylenen hiç de asil olmayan acı dolu bir şarkı. Tabii ünlü şarkıların hemen hemen hepsi bu çeşit bir aşk acısını anlattığı için bu bir yenilik sayılmaz. Fakat Alanis'in, kendini ne kadar perişan ve yalnız hissettiğini hiç çekinmeden -*Fatal Attraction*'da aşağılanan kadının izleyicide uyandırdığı utanç kadar ürkütücü bir

öfke eşliğinde- anlatması bir yenilik sayılır. "Beni ölene kadar seveceğini söylemiştin / Oysa hâlâ yaşıyorsun" derken insan neredeyse gidip onu öldürmesini bekliyor. Yine de bu iki dizeyi her dinlediğimde, insanlar böyle şeyleri hep söyler -"Seni sonsuza dek seveceğim," "Tek sevdiğim sensin," vs.- ve sevgi bitince duygular da biter, bunu bilmeyecek ne var, diye düşünmekten kendimi alamam. Bu düşünce aslında bir feminizm öğretisi -hiçbir kadın bir erkek yüzünden aklını yitirmemeli, bir balığın bisiklete ne kadar ihtiyacı varsa bir kadının da bir erkeğe o kadar ihtiyacı vardır- ve işin garibi aynı zamanda da, *The Rules*'ın (Kurallar) ana teması. Bu kitap, "Siz *The Rules*'ı (Kurallar) uygulayan bir kızsınız! Hayatınız bir erkek yüzünden asla açmaza girmemeli," diye yazıyor ve devam ediyor: "Bir erkek ya sizi seviyordur ya da çekip gitmiştir ve artık onunla romantik bir ilişkiniz kalmamıştır. Perişan bir halde onu beklemeyin... Sizin kendinize ait bir yaşamınız var."

Alanis'in şarkısının en güzel tarafı da, bu kurala karşı çıkmasında: tabii ki onun da kendine ait bir yaşamı var; şarkılar yazıp söylüyor. Ama, "You Oughta Know"da (Bilmen Gerek) anlatılan durumda, bütün bunların onun için pek bir önemi kalmıyor çünkü o bir erkek yüzünden gerçekten açmaza girmiştir. Ve bu konuda sessiz kalmayacaktır. Çılgın gibidir, dertlidir, acı içindedir, aldatılmıştır ve dünyanın her tarafında her gün kalpler kırılıp dökülse de bu onun acısını azalmayacaktır, çünkü onun acısı çok büyüktür. Bağırıp çağıracak ve onu olmadık anlarda rahatsız edecektir - "Yemek saatinde seni rahatsız etmek istemem" -ona olmadık sorular yöneltecektir- "Onunla sevişirken beni düşünüyor musun?" -hatta ona bir büyü yapmayı da dener- "Tırnaklarımı bir başkasının sırtına her batırışımda sen bunu hissedeceksin." İşin tuhafı, şarkı sona erdiği zaman, Alanis Morissette kendine ve içgüdülerine karşı dürüst davrandığı için saçmalasa da, duygularına hakim olmayı başaran bizlerden daha çok saygınlık kazanmıştır. Kalbimizi kıran birine beş milyon kez telefon etmek veya onun yolunu kesmek pek akıllıca sayılmaz ve bizi küçük düşürür, çünkü hiçbirimiz uğradığı ihanetin acısını bu şarkıcı kadar de-

rinden hissedemez. Belki de bu yüzden bizim *The Rules*'a (Kurallar) uymaktan başka seçeneğimiz yok.

Yine de, bunun kadınları değil erkekleri memnun etmeye yönelik bir kölelik olduğunu reddetmeyelim. Kitap, "Erkekler, onları rahat bıraktıkları için kendine yeten kadınlardan hoşlanırlar," diye yazıyor. "İşi başından aşkın kadınların peşinden koşmaya bayılırlar." Demek ki, kazanılan Doçent, Doktor gibi akademik ünvanlar, devam edilen Fransızca kursları, yayımeviyle imzalanan kontrat - hepsi erkekler bizi meşgul sansın diye yapılıyor. Bu da bir bakış açısı. Ama Alanis Morissette'in bakış açısı kendine karşı dürüst davranmayı, erkeklerin neden hoşlandıklarına bosverip kendi ihtiyaçlarını ve arzularını belirlemeyi öngörüyor - ben belki çılgının biriyim ve bu yüzden de onun yöntemini yeğliyorum. Olduğum gibi davranıp dünyanın beni, bir şekilde, böyle kabul etmesini isteyemezsem, feminizm hiçbir işe yaramamış demektir.

Sharon Stone, Shannen Doherty, Drew Barrymore veya benzerlerinin arzularını yerine getiren birçok kişi olduğundan eminim. Ama insanlar eninde sonunda kullanıldıklarını hissederler. Bu yüzden, *The Rules*'ı (Kurallar) bir şekilde uygulayan kızlar mutlu görünürken, onun dünyaya değil, dünyanın ona daha çok ihtiyacı olduğunu düşünen benim gibi kızların kaderi mutsuzluktur. Bu kadınların davranışlarını her ne kadar alkışlamak istesem de, bu görüntünün, bizleri aldatıp tuzağa düşürmek için önümüzde yem gibi sallandırıldığını biliyorum. Sıradışı kadınların dünyada rahat rahat yaşadığına inanmamızı istiyorlar, oysa bu doğru değil. Çoğumuzun yeterince güzel ve yetenekli olmadığı için bunu başaramadığını da söylemek istemiyorum - hiç kimse bunu başaramıyor. Di, bir heykel kadar zarif boynunu meydana çıkaracak şekilde saçlarını topladığı zaman bunu bütün dünya farketti, oysa onun cazibesinden bunalıp korkan kocası başkasıyla bir macera yaşıyordu. *The House of Mirth*'te (Şenlik Evi) o kadar büyüleyici olmak Lily Bart'a ne kazandırdı? *Portrait of a Lady*'de (Bir Leydinin Portresi) Isabel Archer'ın çektikleri ona ne sağladı? Anna Karenina sonunda mutluluğu yakalayabildi mi?

İpek pijama giyip, başında türbanla bir divana uzanmış, çevresine emirler yağdıran kadını bütün dünya göklere çıkartır, ama sonunda yürümeyen ilişkiler, yapayalnız bir yaşamla bunu ona ödetir. Bence sorun iffetsiz, soğuk, içten pazarlıklı veya emredici olmakta değil: çünkü bu özellikler en sudan nedenlerle herhangi bir kadına takılabilir. Bence bu dünya, ilginç kadınlardan, fazla gizemli, fazla anlamlı, fazla hayat dolu, fikir sahibi olup her gün kendine bir erkeği âşık edebilecek kadar büyüleyici kadınlardan pek hoşlanmıyor. Bu kadınlara, girdikleri her lokantada, bindikleri her taksi veya trende onları birazcık tanımaya fırsat bulan erkekler hemen âşık olurlar. Ama çoğu erkek bu kadar etkili bir kişiliği kaldıramaz. Ariana Huffington niçin basit bir adamla evlendi? Dolly Parton'un kocasını Tennessee eyaletinin hangi köşesinde gizlediğini bilen var mı? Bu kadınlar dünya ile ilişkilerini sürdürmenin yolunu biliyorlar. Ama bu ender rastlanan bir özellik.

Dünyada pek fazla seçeneğe yer yok. Simone de Beauvoir bile Sartre'a deli gibi âşıktı. Özgürleşmemiz için bize kimse yardımcı olacak değil. Herkes seyretmeyi seviyor, seyredilen Courtney Love'unki gibi dehşetli bir öfke veya Janis Joplin'inki gibi büyük bir acı, Marilyn Monroe'nunki gibi müthiş bir duyarlılık, Anne Sexton'unki gibi muhteşem bir delilik veya Sharon Stone'unki gibi heykelimsi bir güzellik olabilir. Ama yakınında, çok yakınında olunca sıradışı tiplere pek hoşgörülü davranılmıyor. Hepimiz deli birini, yaratıcı bir dehayı ve renkli bir tipi uzaktan beğeniriz. Ama yakınında olunca kimse onlarla uğraşmak istemez. Ve bu erkekler için doğruysa kadınlar için de doğrudur. O parıltılı yaratıkları parçalamaya hep hazır olmuşuzdur, ama ilişkilerimizde onların gerçekten de akıllı uslu davranıp kurallara uymalarını yeğleriz: İyi kızları yeğleriz.

Bu kitap, yaşama yöntemlerini kendi belirleyen ve bunu, bu dünyanın bir gün onlar için, bizim için, bütün kadınlar için daha güvenli bir yer olması umuduyla yapan kadınları anlatıyor.

Bütün sorun onda sanıyordum
Ama yolda sorunun bende olduğunu
anladım

BRUCE SPRINGSTEEN
"Highway 29"

⊠ 1 ⊠
ERKEĞİN YÜCELTTİĞİ KADIN İLK FIRSATTA BİRİNİ BAŞTAN ÇIKARIR

Geçenlerde bir pazar günü *New York Times* bilmecesinde "Delila gibi davranan" soruluyordu. Cevabın "baştan çıkarmak" veya "kandırmak" veya "ayartmak" olabileceğini düşündüm.

Doğru cevap "ihanet"ti.

İşte bu, çoğu insanın *İncil*'i nasıl yanlış yorumladığını gösteriyor.

Tanıdıklarımın çoğu çocukken pazar günleri kilise okuluna devam etmeye veya seçme derslerden İncil Yorumu almaya zorlanmıştır. Oysa onlara kalsa frizbi -işte bu yaşımı ortaya çıkarıyor- ya da atari oynamayı tercih ederlerdi. Ben aynı fikirde değilim. Epey alaylı bir tavırla "iyi kitap" olarak adlandırılan bu kitabı, Jerry Falwell gerçekten okumuş olsaydı eminim onu cemaatine önermezdi. Eski Ahit rastlantısal olaylara dayanan ve son anda Tanrı'nın araya girmesiyle çözümlenen öykü örneklerinin çılgın ve gülünç bir listesi gibidir - üstelik burada son anda Tanrı'nın işe el koyması edebi bir terim değil gerçektir. Bu öykülerde iyi ve asil yürekliler sonsuza dek acı çekerken, kötülerin kılına bile dokunulmaz (öldükten sonra cehenneme gönderilecekleri söylense de biz bunu asla görmeyiz -

Hades* ise Yeni Ahit ile eşzamanlı bir Yunan icadıdır.) Bunlardan herhangi bir ahlak dersi çıkartmak imkânsızdır. Anlatılan merhametsiz dünyada yalnızca güçlülerle asiller bazı haklara sahiptir - kıllı Esav ilk çocuksa ondan daha az kıllı ve daha az vahşi olan Yakup'un yalan dolanla onun haklarına el koyması olağan bir şey sayılır.

Yeni Ahit'i oluşturan uzlaştırıcı bölümlerin öğüt veren gevezeliklerine rağmen (Vahiy Bölümü anaşistlerin işine yarayabilecek şeytanca davranışların bir listesini vererek daha önceki bölümlerin iyi niyetine gölge düşürür) Eski Ahit'te anlatılan ilkel dünya, uluslar kurup savaşlar çıkaran aile ve aşiretlerin öykülerinden oluşur; -Sırplarla Hırvatlar, Kovboylarla Yerliler, Hatfield'lerle McCoy'lar, İrlandalı Katoliklerle İngiliz Anglikanlar, Araplarla Museviler gibi- kısacası bu Freud'un "Önemsiz farklılıkların kendini beğenmişliği" diye adlandırdığı durumun başlangıcıdır. Hiçbiri hoş değildir. Daha Tekvin'in başında, Kabil Cennetten çıkar çıkmaz kardeşi Habil'i öldürür ve üstüne üstlük yaptığından sorumlu olmadığını iddia eder. Ardından kötü davranışların özrü ile savunmasının habercisi olan "Ben kardeşimin bekçisi miyim?" tavrı ortaya çıkar. Sodom'da, kendini tutamayıp, günahkârların yakıldığı odun yığınına dönüp bakan Lut'un karısı, bu cehennem ateşinden kaçarken tuzdan bir sütuna dönüşür; özlemle dönüp geriye bakmak gibi insanca bir dürtüye verilen ne kadar büyük bir ceza - bu Tanrı'nın sözünü dinlemeyenleri nasıl cezalandırdığının iyi bir örneğidir. Kısır olduğuna inanılan Sara'nın doksan yaşında doğurduğu ve onu mutluluklara boğan sarışın oğlu İshak, İbrahim'in sunağında kurban edilmekten kaprisli bir Tanrı'nın son anda işe karışmasıyla kurtulur - ne yazık ki diğer çocukların, örneğin Susan Smith'in çocuklarının bu şansı olmadı. Tanrı'nın, İbrahim'e kendi çocuğunu öldürmesini emretmesiyle, katledilen her çocuğun kendi anne babası tarafından öldürülme olasılığının on ikide bir olduğu bir dünya düzeni kurulmuş olur.

Fakat bu zulmün bazen, Eski Ahit'te "kıskanç" ve "intikam-

(*) Yeraltı dünyası – ç.n.

cı" olarak tanımlanan Tanrı'nın araya girmesiyle son dakikada hafifletilmesi, Tanrı'nın en çok sevdiği kullarının çektiği, bitmez tükenmez acı karşısında önemsiz kalır. Yeremya Peygamber'in ıstıraplı feryatlara adını verecek kadar acı çekmesinin nedenini kimse açıklayamaz, Herman Melville'in hayalinde canlandıracağı hiçbir film senaryosu Yunus Peygamberin Beyaz Balina'nın içine hapsedilmesini haklı çıkaramaz, hiçbir suç Hezekiel Peygamberin halkını günahlarından arındırmak için onları, dışkıyla karıştırılmış arpa kurabiyesi yemeye zorlamasını haklı çıkaramaz. Tanrı'nın güçlü ve her şeye kadir olduğunu bize anlatmak için Daniel'in bir aslanla güreşmesine de hiç gerek yoktu. Tanrı -cennet ile cehennem bir Las Vegas kumarhanesindeki bakara oyunuymuş gibi- Şeytan'la iddiaya girer ve sadık kulu Hz. Eyüb'ün davarlarını hastalıktan kırdırır, mal varlığını böler, evini yıkan bir toz fırtınasını üstüne salar ve on çocuğu birden çöken dam altında can verir. Ve bütün bunlar hiçbir şeyin -hiçbir şeyin- Tanrı'nın bu çok acı çeken kulunun, yoldan çıkıp şeytana uymasına neden olmayacağını kanıtlamak içindir. Hz. Eyüb'ün adını verdiği bölüm, "O kamil ve doğru idi," diye onu tanımlayan bir cümleyle başlar ve "Allah'tan korkar ve kötülükten çekinirdi," diye devam eder.

Her yıl Yom Kippur'da günahlarının affedilmesini dileyen Museviler kendilerini Tanrı'nın şekillendirdiği kile benzetirler; ama bence Hz. Eyüp, Tanrı'nın ayağıyla ezdiği çamura daha çok benziyor. Bu hikâyeyi okurken, safsamız imanın değerinden, bütün dayanaklarımız yok edilse de, imana sığınmanın öneminden söz edildiğini sanabilirsiniz; ama mantıklı biriyseniz öykünün haksız bir dünyayı tanımladığını ve Ezop'un öğretilerinin tersine -insanoğlu kötü olduğu için değil, bizi kendi görüntüsünde yaratan yüce Yaradan çok daha da kötü olduğu için- iyi olmanın bir anlamı olmadığı anlamını çıkarırsınız. Virginia Woolf'un o kuru ve alaycı ifade tarzıyla dediği gibi: "Dün akşam Hz. Eyüb'ün öyküsünü okudum. Öyküde Tanrı hiç de iyi tanıtılmıyor."

Dürüstlerin bu kadar ezildiği Eski Ahit'i dikkatle okuyan biri, cinayet işleyip kargaşa yaratmak gerektiğini düşünür: belki

suç yarar sağlamıyor ama iyilik de gerçekten pahalıya patlıyor. Büyük imanına rağmen Musa'nın, Kenan diyarını görmesine asla izin verilmiyor, savaşçı kral Davud'un elleri Kutsal Tapınağı yaptıramayacak kadar kanlıdır. Her ikisinin de Tanrı'nın seçilmiş kulu olmasının bir anlamı yok, iyi veya erdemli oldukları için değil -ikisinin de daha önce çobanlık yapmış olmaktan başka özelliği yok ama bir koyun sürüsünü gütmüş olmak insan türüne yol göstermek için bir hazırlık, iyi bir referans sayılır- Tanrı'nın bazı kaprislerinden ötürü seçilmişler, o kadar. Düşmanları tarafından öldürülmemek için kılıcının üzerine atlayan Kral Saul'ü gören Davud dehşet içinde şu ünlü sözü söylemiş: "Yiğitler nasıl düştüler!" Saul da Tanrı'nın çoban-krallarından biriydi ve onur kırıcı ölümünün bir nedeni düşmanının çiftlik hayvanlarını katledememesi -Tanrı ona kötü Amalekit aşiretinden geriye hiç iz bırakmamasını emretmişti-, diğer nedeni kurtardığı koyunlardan birini kazandığı zafer uğruna, çok erken kurban etmesiydi. Gerçekte Saul tam bir deliydi -tahtında gözü olduğuna inandığı, ki bu gerçekten de doğruydu, genç Davut'u yok etmek tutkusuyla yanıp tutuşan bir paranoyak şizofrendi (Kral Saul'un kuşkuları da Richard Nixon'unkiler gibi gerçekleşmişti)- ve sonunda zamanlama sorunları yüzünden öldürüldü.

Eski Ahit'te Tanrı'nın temsil ettiği ve bizleri, kavrayamadığımız güçler (baskıcı rejimler, ebeveyn gibi) karşısında çocuksu bir itaate hazırlayan BEN NE DERSEM DOĞRUSU ODUR diyen ahlak anlayışı egemendir. Bunun dışında, Tanrı'nın zamanındaki yaşamdan verilen örneklerde, öğrenmeye değecek bir şey olduğunu sanmıyorum. Eski Ahit'in insafsız zulmü, onu yıkan gücü oluşturuyor: metninde sıralanan 613 yasaya karşın belirli bir suç ve ceza sistemi yoktur. Tanrı'nın faşizan tutumunun incelenmesinden sonra geriye ırza geçme, ensest, fahişelik, şehvet, komşunun karısına gözkoyma, yetişme çağındaki öz kızının bekâretini bozmayla ilgili öyküler kalıyor. Bu konuya kafa yoran herkesin bildiği gibi *İncil*, yalnızca bu sözcüklerin bile bayağı bir çekiciliğe sahip olduğu yaşta, on yaşında, bir çocuk için anlamlarını arayarak saatler geçirebileceği "cin-

sellik" ve "fahişelik" gibi kelimeler için bir sözlük oluşturur. Tamar ile Yudah'ın, Davut ile Bat-Şeba, Tamar ile Amnon'un hikâyesini - cinsellikle ilgili hikâyeleri, Samson ile Delila'nın hikâyesini bulun, bunların eğlendirici birer kutsal skandal sayfası olduğunu göreceksiniz.

Bunun büyük bir genelleme olduğunu biliyorum. Ahlak konusunda yol gösteren bölümler de tabii ki var: Levililer ile Tesniye bölümleri vergi oranlarından, küften, bulaşıcı cilt hastalıklarına kadar her derde çare önerdiği için can sıkıcıdır - bu yüzden kimse onları okumaz. On Emir de günümüzde bile hâlâ uygar ülkelerin ahlak sistemini oluşturmaktadır. Ama onların ortaya çıkışı da biraz karışık: Hz. Musa dağdan aşağı inerken altın buzağı heykelinin çevresindeki yorgun kalabalığı görmüş ve sinir içinde tabletlerden ikisini (bunu Charlton Heston kadar havalı bir şekilde yapamasa da) yere fırlatmış. Kuralların belirlenmesi için yapılan bir önceki deneme -tufandan sonra Ağrı Dağına indirilmiştir- olan Nuh'un Çocuklarının Yedi Kuralının arasında herhangi bir yaratığın diri diri yenilmesini yasaklayan bir kural bile vardır. Bu da bize o zamanlar her şeyin ne kadar ilkel olduğunu gösteriyor - yani, Mike Tyson bile o devirde sıradan sayılırdı.

Yine de yeterli sayıda kazma kürekle ve gerekli yorumlama yeteneğiyle silahlanmışsanız, Tevrat'ın hikâyelerinden bazı gerçek dersler çıkarabilirsiniz - farklı biçimde yorumlanabilen bu kısa ve özlü metin, insanlığın perişanlığına ait az sözcükle anlattığı hikâyeleriyle bizleri hâlâ etkilemektedir. Hz. Eyüb'ün Tanrı'ya yalvarışı, ona bunları reva gören yaradanı arayışındaki ıstırap, "Tanrı'yı memnun etmeye çalışmak insana bir şey kazandırmaz" inancına kapılmamak arzusu, onu acımasızca mahveden bu dünyada bir düzen ve anlam arayışı şiirseldir, ilahiyattan çok filolojidir. Hz. Eyüb gök yüzüne, "Niçin yüzünü gizliyorsun, ve beni kendine düşman sayıyorsun?" diye sorar. "Yelin sürdüğü yaprağı mı korkutacaksın?" Hz. Eyüb'ün hikâyesini oluşturan bölümlerde adil ve iyi bir dünya veya tapınılmaya değer bir Tanrı kavramı bulmak imkânsızdır. Buradaki Tanrı, tek Tanrıya inananlardan ancak en bağnazlarının

tapınacağı, gaz yağı dökup yanan bir kibrit attığı binayı terkeden bir kundakçıya benzeyen, bütün bu acıları Hz. Eyüb'e verirken -soruşturmalarından kaçan, yarattığı kargaşaya sırtını dönüp çocuğunu terkeden bir baba gibi- gizlenen bir Tanrı'nın dokunaklı tanımlaması gerçekten eşsizdir.

On iki yıllık Musevi eğitim hayatıma egemen olan duygu, *İncil*'de yoğun bir şekilde görülen bu yarı çılgın çaresizlikti. Bu bir Tanrı arayışı, yaşamda bir anlam arayışıydı ve dünyanın sunduğu yetersiz kırıntılara rağmen yaşama karşı duyduğum sehvetli bir açlıktı. Öğrenmemiz gereken ders kusurlu davranışların insanları mahvettiğiydi; oysa herhangi bir davranışın insanı mahvedebileceği aşikârdı ve teraziye vurulduğunda iyiler kötülerden daha çok acı çekiyordu.

Haksız bir dünyada ve acımasız bir devirde Hz. Davut'un, sarayının yalnızlığında damından Bat-Şeba'yı seyredip de ona âşık olması bana özlemin, çaresizliğin ve hasretin tablosu gibi görünürdü ve bu tablo bu birleşmenin öyküsünü gelecek yüzyıllara taşıyacaktı. Bir çobanın oğlu olan bu basit çoban; arp çalıp fal bakan, bir yöneticiden çok bir şairin yeteneklerine sahip olan, bir gün kral olan bu halk çocuğu - bu kral, hayatının aşkını onu uzaktan seyrederek bulmuştu. Onun saray çevresinin dışında, asalakların ve çıldırtıcı kalabalıkların uzağında olan bir kadına ihtiyacı vardı. Aşklarının çılgınca gel gitleri: Onu o kadar çok sevdiyse kocasına iade etmeye nasıl bu kadar hevesli olabildi? Aslına bakarsanız neden *İncil*'deki büyük aşkların çoğu zinadan ve kötü davranışlardan doğmuş ve bunlar neden o aşkları hem lekelemiş hem de güçlendirmişti? Tanrı'ya değil insanlara karşı işledikleri günahlar için çektikleri cezalar, bu aşkı, *İncil*'in en güzel ve en duygulu hikâyesi yapar.

Belki de kendi şiirselliği, yakarışı, hayat felsefesi diğer yazılarla -Mezmurlar ile Mersiyeler Bölümünün özetiyle- birleştirildiği zaman, gerçeğe çok yakın göründüğü için Davut Peygamberin hikâyesi bize mücadele eden bir adamın iç dünyasını yansıtır. Bu hikâyede günah, bağışlama ve bir adalet anlayışı vardır.

Davut Peygamber'in hikâyesi *İncil*'deki diğer hikâyelerle karşılaştırıldığı zaman onlardan daha mantıklı ve dengelidir,

karmaşık karakterleri kendi hikâyesinde olduğu kadar birçok diğer hikâyenin anlatısında da geliştirilmiştir. Oysa Samson ile Delila'nın kötü sonlu aşk hikâyesi Hakimler Bölümünde çok kısaca işlenmiştir. Eski Ahit'in bu en ünlü çifti tam anlamıyla öldüren bir aşkın ve gerçek bir femme fatale'in -yalnızca varlığıyla çevreye bir virüs gibi yayılıp belirli tip erkekleri baştan çıkaran kadının- ilk örneğini oluşturmasına rağmen, Samson ile ilgili bölüm yalnızca dört kısa paragraftan oluşur ve Delila bunların en sonuncusunda ele alınır; otuz bir dizeden yalnızca onaltısında ondan söz edilir. Delila gizemli suskunluğuyla Filistin'in Jackie Kennedy'sidir. Oliver Stone, eşinin Başkan'ın katilleriyle işbirliği içinde olduğunu aklından bile geçirmiyor (ben yine de bunun araştırılmaya değer bir açı olduğunu düşünüyorum) oysa Delila, Samson'un düşmanlarıyla işbirliği halindedir. Mutsuz sona rağmen Samson ile Delila'nın hikâyesi on cümleyle büyük aşk sahnelerini anlatmayı başarır ve Cecil B. DeMille'in yarattığı büyük bir Hollywood filmine konu olur (filmde, yeterince gösterişli olmayan Victor Mature ile Heddy Lamarr oynamıştı). Bu, değişik kültürlere sahip birbiriyle savaşan uluslardan iki âşığın hikâyesinin ilk örneğidir. Bu Romeo ile Juliet'in öyküsüdür, çünkü Capulet'ler Floransa'lı, Montague'ler Siena'lıydı ve Toskana'nın iyi korunmuş Ortaçağ şatoları üstünlük için savaşan şehir devletlerini temsil ediyordu. Daha açık söylemek gerekirse: Delila Filistinli, Samson İsrailliydi ve bu iki halk, günümüzün iki devleti gibi, o devirde de yaşama alanı için birbiriyle sürekli savaş halindeydi. Bu, bir Alman'ın bir Musevi ile 1998 yılında evlenmesi gibi değil; bir Alman'la Musevinin 1939 yılında Nurenberg'de evlenip sonra da ilkelerine aykırı olduğu için ülkeyi terketmeyi reddetmeleri gibi bir şeydi. Aslında Samson ile Delila'nın aşkı öldüren bir aşktır, bu aşk yüzünden biri kesinlikle ölecektir, sorun kimin ne zaman öleceğidir - sonunda ikisi de ölür.

İlkokulda ve on veya on bir yaşında Delila'nın hikâyesini öğrendiğim andan itibaren daha fazlasını öğrenmek istedim. Bu yaş feminist bilincin daha henüz gelişmediği, kadın hakları ve özgürlükleri ile cinselliğin gücü hakkında pek bilgi edinil-

mediği bir yaştır. Erkekler bu yaştaki kızlara bakıp sulanırlar, sonra da onun küçücük bir kız olduğunu farkedip utanırlar. On bir yaşında bir kızın gücü erkekleri memnun etmeye değil ancak rahatsız etmeye yeter. Bu yüzden ben Delila'nın hikâyesini öğrendiğim zaman, bu benim yalnızca merakımı ve hayal gücümü harekete geçirdi. Yine de, sanki taa içimden, Delila'nın haklı olduğunu hissettim. Aynı şekilde, Potifar'ın eşi Vaşti, Bat-Şeba gibi *İncil*'de adı geçen ve skandal konusu olan bütün kızlar da ilgimi çekmişti. Kötü davranan, erkekleri de kötü davranmaya iten kadınlardan hoşlanıyordum. Hakimler Bölümünde düşman komutanı Sisera'yı kandırıp inine sokup, uyku ilacı içirip şakağına bir çivi çaktıktan sonra öldü sanıp bırakan savaşçı kadın Yael'i de beğeniyordum. Yael Tanrı'nın hizmetinde bir kahraman, bir baştan çıkarıcıydı ve bu yüzden de azınlıkta kalıyordu: *İncil*'de adı geçen bütün diğer iddialı ve cinsel cazibe sahibi kadınlar Şeytan'ın dölü olarak tanıtılır. Bir kadının böyle tehlikeli olabileceği fikri beni büyülüyordu. Deborah, Sara, Ester ve diğer bütün iyi kızlardan bana ne! Kötü olmak çok daha güzeldi.

Son yıllarda da, cinsel güçlerini silah gibi kullanan Pam Smart ve diğer kadınların suç dosyalarına ilgi duymaya başladım. Hatırlayacağınız gibi Bn. Smart, on beş yaşındaki bakir bir oğlan çocuğunu baştan çıkaran, New Hampshire'lı zarif ve güzel bir okul görevlisiydi (çoğu zaman ondan yanlışlıkla öğretmen diye söz edildi). Bir trayler parkının kasvetinde annesiyle birlikte yaşayan bu sevimli görünüşlü çocuğun dünyası, onun gibi Motley Crüe ile Van Halen'den hoşlanan, bu orta yaşlı kadınla günde birkaç kez yaşadığı cinsellikle renklenmişti. Ama Bn. Smart ona eğer kocasını öldürmezse bu zevkten yoksun kalacağını söyledi. Söz konusu miras ve sigorta önemsiz olduğu halde bu kadının niçin boşanmadığını hâlâ anlamış değilim ve bu tatsız durumda, kadının çocukla sevişerek onu buna razı etmiş olması ilgimi çekmişti. Kısacası, anlaşılır bir neden olmaksızın -belki de böyle berbat bir durum yaratmak ona zevk vermişti- kocasının cesedi karşılığında kendi bedenini sunmuştu. Bu bana o kadar anlaşılmaz göründü ki, konuyu

iyice araştırdım. Böyle bir şeyin neden ve nasıl meydana geldiği ve bütün bu klişelerin -güçlü erkeklerin gücünü yitirmesi ve yüce kişilerin mahvolması- nasıl gerçekleştiği konusuna duyduğum merak, bu arada, hâlâ azalmış değil.

Bir Afrika büyüsü kadar güçlü bir cinsellikle silahlanmış kadınlar daha da çok ilgimi çekiyordu. Bu yüzden Delila bana hemen bir kahraman gibi görünmüştü -belki de kendimi yanlış yönlendirmiştim, belki de kendime benzeyen bir Tanrı arayışındaydım- oysa bütün hahamlar bana onun bir cadı, şirret bir kadın, bir kaltak, bir fahişe olduğunu söylüyordu. *İncil*'de başka sıradışı kadınlar da vardı. Asıl sorun onların cinsel varlıklarının gözardı edilemeyişiydi. Bir kadının her şeyi -kiminle yatıp yatamayacağına kadar- kontrol altında tutulup yönlendirilebiliyor, yalnızca o anlaşılmaz, gözalıcı cinselliği, çevresine cazibe ve şehvet yayma yeteneği kurallarla engellenemiyordu. Konu bu kadar basitti. Cinsel enerji, gün ışığının ısısı veya çimenin yeşili gibi dışa vuran sonuçlar yaratan içsel bir özelliktir, engellenemez, yönlendirilemez ve suçlanamaz - yine de bütün bu şeyler (yanık ten, çimen lekesi ve tecavüze yol açmak) suçlanır. Hahamların söylediği hiçbir şey beni etkilemedi, ama günümüzde dahi -cinsel yönü güçlü olanlar bir yana- cinselliği olduğu farkedilen kadınlardan bile korkulduğunu zamanla anladım.

İncil'deki kötü kızlara karşı duyduğum ilgi, belki de, istediğini elde eden etkili ve güçlü bir cinselliğe sahip bir kadın olduğumu keşfetmek, bunu beceremezsem de, böyle olduğumu hayal etmek arzusundan doğmuş olabilir. Yetmişli yılların sonlarındaydık ve belki de bunlar, bir kadın için garip, on bir yaşında bir kız için de tuhaf yıllardı. Kadın hareketi henüz çok yeniydi ve bütün o ciddi ve kararlı tipler birer servet kazanmak için henüz Wall Street'e yönelmemişlerdi - kadınların hâlâ kadınsı kalarak güç kazanması, değer yargıları sistemini "kadınsılaştırarak" paylaşma, yaratıcılık ve meslekte doyum sağlama gibi ilkelerin, geleneksel olarak erkeklere özgü olan ilerleme ve kazanç hırsı, açgözlülük gibi huyların yerini alması isteniyordu. Bu yüzden kadınlar genelde henüz gücün o ipeksi parlaklığına bürünmemişlerdi, oysa kadınsılığın o gele-

neksel donanımına ve cinsel cazibesine de artık sahip değildiler. O devirde Amerikan kadını çok gösterişsizdi - ERA için taraftar toplamaya çalışan Raquel Welch'e rağmen başarı sağlanamadı. Bence bunun nedenlerinden biri de, bu hareketin yaratacağı o gösterişsiz, kişiliksiz kadın modelini kimsenin onaylamamasıydı. Feminizm güzel bir vitrin oluşturmamıştı - kısacası eşit işe eşit ücret talebi Bella Abzug'un giydiği rükuş şapkalarla, hiç de şık görünmüyordu.

Ortak hayal dünyamızı oluşturan beyaz perdede, Bette Davis, Joan Crawford ile Kathrine Hepburn'un canlandırdığı, bedeni saran tayyörler veya şık pantalon takımlar giymiş atılgan ve kendinden emin iş kadını tipinin güncel örnekleri, bizim için sergilenebilirdi. Modern özgür kadının fotoğrafları yerine kanlı canlı tiplemesi -çalışkan huysuz kadın ile görgülü kadın tipi- yaratılabilirdi. Oysa bize Marsha Mason ile Meryl Streep'in canlandırdığı bekâr anneler ile gerçekçi kadın tipi sunuldu. Yetmişli yılların başlarında ve daha önceki yıllarda görülen Katharine Ross, Susan Anspach ve Carrie Snodgress gibi incecik haşin güzeller -hipi saçlı, zarif, en iyi okullarda eğitim gördüğü konuşmasından anlaşılan, bir balerin kadar zarif ve karşısındaki Jack Nicholson bile olsa kimseye yüz vermeyeceğinden emin tavırlı üniversite mezunu kızlar- anlaşılan çocuk doğurmak, at veya koyun yetiştirmek için Topanga veya Sonoma Vadisine çekilmişlerdi ve hiçbirinin aklına oyunculuk veya benzeri bir meslek seçmek gelmemişti. Beyaz perdedeki bütün kadınlar ya sıcak kalpli ve bize yakın, ya da mücadeleci ve sinirliydi, çünkü gerçekçi olmayan kaltak tanrıça tipinin feminizm öncesine ait bir fantezi olduğuna inanılıyordu. Prenses Leia'nın bile ağzı bozuktu ve başında saç yerine kulaklıklar vardı.

Bu yüzden Delila benim için bir yaşam simgesiydi.

Ben, onları az ücret karşılığında çok çalıştıran, çocuk yardımı çeklerini postalamayı unutan, aslında -dünyanın önlerine fırlattığı artık ve kırıntılardan kapabilmek için yerlerde sürünürken- kadınların hatırlayacağından emin oldukları için her şeyi unutan erkeklerin merhametine sığınmış bitkin bekâr annelerin dünyasında yaşıyordum. Ben Yoko'nun önünde diz çö-

ken John Lennon'un, kadınların bu dünyanın zencileri olduğunu söylemeye cesaret eden tek kişi olduğu bir dünyada büyüdüm. Bu basit gerçeği söylemek eski bir Beatles'a düşmüştü. Delila'nın hikâyesini öğrenene kadar, bir erkeği mahveden bir kadından söz edildiğini hiç duymamıştım.

Tabii *İncil*'in bir sorunu da Tom Cruise sendromudur; en ilginç olanın kadınlar olduğunu herkes bildiği halde, erkeğin önemli olduğu izlenimini verir. Arada sırada ihanet eden kadın ortaya çıkmasa hep - konuk olan erkekler, seyahat eden erkekler, savaşan erkeklerin erkeksi öyküsü anlatılacaktı. O zaman her şey bir Ilyada veya Hemingway'in hayatta boğa güreşi veya alabalık avından başka şeye gerek olmadığını iddia eden az okunan romanları gibi olurdu. Arada sırada ortaya çıkan kadınların varlığı *İncil*'i savaşlar tarihi olmaktan kurtarıyor. Onlar olmasa *İncil*, Tanrı adına toprak için savaşan erkeklerden ibaret olurdu. Peki cazibeyi kim sağlayacak? Ya heyecanı? Gizemi? *İncil*'in her devirde en çok okunan kitap olmasının nedeni kadınlardır. Daha önceki devirlerin oyuncuları bu gerçeği kavramıştı. Bette Davis, Barbara Stanwyck, Joan Crawford, Rita Hayworth, Elizabeth Taylor veya Marilyn Monroe'nun isminin bir erkek gibi önemsiz birinin altına yazılmasına izin vereceğini düşünebiliyor musunuz? Onların devrinde, Tom Hanks veya Arnold Schwarzenegger'ın bir filmin gişe yapmasını sağlayacağı asla düşünülemezdi, çünkü kadın oyuncular nasıl bir yıldız olunacağını çok iyi bilirdi. Onların ismi hep en üstte yazılırdı. *İncil*'deki kadınlara yıldızlık verilmedi ama onlar bu ünvanı farkettirmeden ele geçirdiler. Bir yılan gibi süzülüp baş rolü çaldılar. Birer ateşli cinsel nesneydiler. Yılan, İyi ve Kötüyü tanıtan Bilgi Ağacı, İlk Günah karmaşasını sadece dikkatleri çekmek için Havva'nın yaratmış olması bile mümkündür. Üstelik bu işe de yaradı. *All About Eve* (Perde Açılıyor) aslında Bette Davis'den söz etmez, ama bütün yaratıkların önüne düşüp onları cennetten çıkaracak biri varsa odur.

Delila da benim için böyle bir yıldızdı. Cinselliği güçlü ve vahşiydi, sonunda dünya başına yıkılsa da her istediğini elde ediyordu. Çölde yaşanan bu aşk, Samson'un Dagon tapınağını

ayakta tutan sütunlardan ikisini ona karşı direnen bir çift kadın baldırı gibi iki yana açmasıyla neden olduğu yıkım, Samson ile Delila'nın binlerce Filistin'liyle birlikte ölmesine yol açtı. Hiçbir işe yaramasa da Delila on altı dizelik hükmünü yaşadı. Güçlü bir kişiliği vardı, düzensiz, tedirgin edici ve dağınıktı; yine de ona yaşam boyu biçilen küçük rolü kabul etmedi. Bu güçlü adamı mahvettiği için, yüz yıllar boyu süregelen bu büyük yıldız ve seks sembolü ünvanı, Delila'ya verildi. Hahamların ne öğrenmemi istediklerini bilmiyorum ama benim bundan çıkardığım ders şuydu: bir kadının kendi için yarattığı güç doğrudan doğruya erkekleri yok etme gücünden kaynaklanıyordu. *İncil*, kara filmlerden çok önce femme fatale'i feminist bir örnek olarak öne sürdü. Bir gün bir suç işleyecek olursam veya ilişkim olan erkeklerden biri gizemli bir şekilde öldürülecek olursa savunmamı Leslie Abramson üstlenmeli ve benim Tevrat ve Musevi eğitiminin kurbanı olduğumu kanıtlamak için bütün o sakallı hahamları mahkemeye çağırmalıdır.

Delila benim için, aynı zamanda yüceltilen ve tapınılan kadın simgesiydi. Bu rolün en kötü yönü yüceltilen kadının kolayca devrilebileceğidir, hem zaten kaç kadına böyle bir onur yakışır ki. Yine de bazen, feminizmin canı cehenneme diye düşünmeden edemiyorum. Kadınlar, günlük yaşamlarında, bir zamanlar olduğu gibi biraz daha gizemli, erişilmez ve çekici olsalar daha iyi olmaz mıydı? Bu yüzden büyüleyici film yıldızları artık yok: tüm kültürümüz gösterişsiz bir görünüm aldı. Son yıllarda haute coutre'da yeniden ortaya çıkan kıpkırmızı ruj ve pırıl pırıl parıldayan göz makyajı, ince yüksek topuk ve ipek iç çamaşırı modası dış görünümde şıklık ile şehveti yeniden canlandırma çabası olmalı. Biz, bir toplum olarak, giyinip süslenmeyi özlüyoruz. Kültürümüzde her durumda geçerli olan boş ver, aman canım sen de, aldırma tavrından ben artık sıkıldım. Seattle grunge müziğine hayran olmama rağmen, birkaç yıldır, içinde tek bir aşk şarkısı dahi olmayan albümleri dinlemekten bıktım. Bu müzik dış dünyaya karşı o kadar ilgisiz ki, erkek-kıza-tutulur konusuna, aşk yoluyla kurtuluş olasılığına bile yer vermiyor. Oysa ben, "Do You Want to

Know a Secret" (Sana bir Sır Vereyim mi?) ve "I'm a Believer" (Inanıyorum) gibi aşk şarkıları dinlemek istiyorum: kızın bir rüya gibi olduğu, erkeğin de hayal dünyasında yaşadığı ve her şeye boş verilmediği aşk şarkıları. Delila'nın dünyasında Samson'un toplum ve devlet karşıtı görüşlerini ulu orta açıklamasına, bir terörist gibi davranmasına olanak yoktu, çünkü aşkı onun için her şeyden önemli olmuştu. Sevgilisinin onda yarattığı etki en az kendi gücü kadar kuvvetliydi - genç kadın sevimli ve cilveli bir yaratıktı ve onu reddetmek mümkün değildi. Bu, *İncil*'in baştan çıkarma ve şehvet hikâyesiydi - kendine hakim olması gereken ama sevgilisinin yanında tüm gücünü yitiren genç adamın hikâyesi.

Efsaneye göre Samson ile Delila'nın birlikte geçirdiği zaman hep çalınmış zamandır, kaçamaktır: ikisi de evli olduğu halde bir macera yaşarlar (metinde bu açıkça yazılı olmasa da yorumcuların çoğu böyle olduğunu kabul ediyor). Bu yasak meyva anlamında bir aşk hikâyesidir, gerçek aşk kadar çılgınca ve tatlıdır, ihtiras kadar yoğun ve heyecanlıdır, çünkü düşmanla yatmak kanun dışı yaşamak demektir. Kadınlar geleneksel olarak, damgalı at veya sığır gibi, erkeklerin malı sayılırdı, ama duygular söz konusu olduğunda bunun geçerli olmadığını Delila kanıtlamıştır. Kanun karşısında köle sayılmalarına rağmen kadınlar, başkalarına ait olan beden ve akıllarının sınırları içinde özgürdüler. Delila Samson'a âşık olunca kimsenin yapabileceği bir şey yoktu.

Bunun da birçok nedeni vardı. Bir Filistinli satrap bu durumu değiştirmek veya en azından vatandaşı olan bir kadının Samson'u etkilemesinden yararlanmak isteyebilirdi. Samson, onları yöneten Filistin boyunduruğundan kurtulmak isteyen İsrail'liler hesabına kargaşa çıkaran bir terörîstti. Bu ülkü uğruna yaptıkları, milattan öncesi devirde, kalabalık bir günde pazar yerine bomba yerleştirmek veya bir El Al uçağını herhangi bir Arap Emirliğine kaçırmakla eş anlamlıydı. Samson bin çakalın kuyruğuna meşale bağlayıp tarlalara salarak ürünü ateşe verdi; otuz Filistin'liyle iddiaya girdi, hileyle de olsa kaybedince, borcunu ödemek için bir başka şehirde öldürdüğü

otuz Filistin'linin giysilerini onlara verdi; yol kenarında bulduğu bir eşeğin çene kemiğiyle tek başına bin askeri öldürdü. Ortadoğu'nun bu günkü durumu o zaman geçerli olsa, Samson sadece PLO üyesi olmakla kalmaz, aynı zamanda Hamas'ın da lideri olurdu. Andover Newton Ilahiyat Okulu profesörlerinden Carol Fontaine, "O anı yaşayan, ilerisini göremeyen bir adamdı," diyor. "O bir yıkıcıydı." Aslında, mantık dışı davranışları, ona verilen Tanrısal bir görevdi - Hakimler Bölümünde anlatıldığı gibi "Israil'in kurtuluş hareketi" için gerekli isyanı başlatmakla görevlendirilmişti; ama Samson kurtuluşu göremeyecekti. O esin kaynağı olup, yangın çıkardıktan sonra oradan uzaklaşacaktı, kalabalık bir tiyatro salonunda "Yangın var!" diye bağırıp herkes telaş içinde koşuşurken onları seyredecekti; o göçebe bir teröristti, Sina Yarımadasının Che Guevera'sı, belki de kana susamış anlarında Robespierre'iydi. Bu yüzden de Samson, Filistin'de aranan biriydi; günümüzdeki Dünya Ticaret Merkezini bombalayanlar veya serbest bırakılmış bir Timothy McVeigh kadar tehlikeli biri.

Delila için, doğaüstü gücünden dolayı hapsedilemeyen veya tutuklanamayan bu tehlikeli adama âşık olmak, ölümcül bir silaha âşık olmak demekti. Bu yüzden, Delila'nın çöldeki şaşaalı ipek çadırında geçen ve günümüze kadar gelen on altı dizelik bu şehvet öyküsü -sonunda Samson'un saçlarını kesip gücünü yok ederek onu görmeyen gözlerle bir Filistin çalışma kampına kapattırır- gerçekte çok daha karmaşıktır. *İncil*'in bu aşk hikâyesinin, bir kadının cinsellik oyunlarına ayak uyduramayan -aklı bedensel ihtiyaçlarına ayak uyduramayan- iyi bir adamı hileyle mahvettiği her durumda başvurulan bir şablon oluşturması, erkeğin kendini bu kötü duruma düşürmek için yaptıklarını gözardı ettiğimizi gösterir.

Şehvetli öykuleriyle Jimmy Swaggart ile Dick Morris'in meslek hayatını "mahveden" -her iki adam da itibarını yeniden kazandığı için tırnak işareti kullanıyorum- fahişelerden söz edersek, Beatles'ın dağılmasından Yoko Ono'yu veya Kurt Cobain'in intiharından Courtney Love'u sorumlu tutarsak, Profumo Skandalı'na Mandy Rice Davies adlı genç bir kadının (şim-

di İngiltere'de bir belediye konutunda oturan ve güçlü dostlarından hiç yardım görmediği anlaşılan yaşlı bir kadın) neden olduğuna inanırsak, VIII. Henry'nin Anne Boleyn'in ona büyü (böyle bir gücü olan birinin başı kesilerek öldürüldüğüne inanmak zor) yaparak günah işlemesine neden olduğuna inanırsak erkekleri korumuş oluruz. Aynı şekilde porno yıldızı T. T. Boy'un, organını emerken filmi çekilen Cal Jammer'ın (gerçek adı Randy Potes'dir) intiharından karısını sorumlu tutmasına ve *The New Yorker*'da Bn. Jammer'dan "aşağılık cadı" diye söz etmesine göz yumarsak, sömürge devrinde Massachusetts'li erkeklerin kendi sadakatsizliklerinden cadı olduğunu iddia ettikleri kadınları (zinaya neden olma güçlerinin nedense cellat karşısında işe yaramadığını tekrar görüyoruz) sorumlu tutmasına izin verirsek: dünya çapında önemli veya kendi hayatımızdaki önemsiz erkeklerin bir kıza kendilerini kaptırdıklarını görüp de, kızın onu kandırıp ayartarak mahvettiğini veya felakete sürüklediğini düşünüp, perişan ettiğine inanırsak gerçekte söz konusu erkeğe arka çıkmış oluruz. Gerçekten de, kadınlar yattıkları erkeklerin davranışlarından ötürü bu kadar sorumlu tutulacak, yaptıkları işler için övgü veya yergi alacaklarsa, o zaman, organı sertleşen her erkeğin beynine kan akımının durduğuna inanmamız gerekir - bunun aşağı yukarı doğru olduğunu da söyleyebilirim, ama erkekler çoğunlukla bir noktada akıllarını başlarına toplarlar. Erkekler, gerçekten cinselliklerinin basit birer kölesi olsalardı o zaman Gennifer Flowers Oval Ofis'teki masada oturuyor, Bill Clinton da Little Rock'taki Excelsior Oteli'nin lobisinde şarkı söylüyor olurdu (belki Hilary de Başkan yardımcısı olurdu). Bir kadının gücü İngiliz hükümetini devirmeye yetiyorsa, John Lennon'un dinlenilmeyecek kadar kötü bir albüm yapmasına ve çıplak kıçla poz vermesine, kafesteki bir gorilin bile parçalayamayacağı kadar sağlam Samsonite bavullarına adını veren bu adamın -Samson'un- güçsüz ve dizleri titreyen bir erkek haline gelip şehvetinin kölesi olmasına yol açıyorsa, eğer erkekleri yönlendirmek bu kadar kolaysa, oy kullanma hakkı için niçin 1920'ye kadar beklememiz gerekti? Gelirleri yoksulluk sınırı-

nın altında olan ailelerin başında niçin hep bir kadın var? Adet görmenin niçin hâlâ bir tedavisi bulunmadı? Strom Thurmond niçin hâlâ Senota'ya yeniden seçiliyor? Aya bir adam -birkaç adam- gönderildiği halde biz niçin hâlâ tek bir kadının Beyaz Ev'e seçilmesini sağlayamıyoruz?

Herhangi biri, herhangi bir cinsel politika durumu hakkında, kadının erkeği mahvettiğini her söyleyecek olduğunda, bunu söyleyene bunun, *Rebel Without a Cause* (Asi Gençlik) Natalie Wood'un rol aldığı bir filmdir demekle eşanlamlı olduğunu her zaman hatırlatmak gerekir: yoksa öykünün diğer yarısı eksik kalır. Kendi yıkımında, perişan oluşunda ve bozguna uğrayışında Samson'un işbirliği yapmadığını iddia edip tüm suçu -çok güzel de olsa sadece bir kadın, bilgisiz, kültürsüz bir köylü, bir Filistin'li olan- Delila'ya yüklemek, ona sorumluluklar verirken karşılığında hiç hak tanımamak olur. Bu hikâyenin kahramanının kim olduğunu hatırlamakta yarar var. Hakimler Bölümünün bu kısmında, Samson'un yaşamının fiziksel bir cinnetten ibaret olduğu, ancak kör bir tutsak haline geldiği zaman olgunluğa eriştiği, Delila saçını kesip onu mecazi anlamda iğdiş ettiğinde aklını kullanmayı öğrendiği anlatılır. Samson cinsel organının ve güçlü kaslarının kölesi olmaktan kurtulduğu zaman gerçek anlamda olgunlaşır. Bu, ruhsal olgunluğun ele alındığı bir ahlak dersidir ve Delila, Tanrı'nın Samson'a karşı kullandığı bir kuludur. Onun yaşamında sadece küçük bir role sahipti; Marilyn Monroe da *The Asphalt Jungle*'da (Elmas Hırsızları) küçük bir role sahipti ama herkes bu filmden yalnız onu hatırlar.

Kadınlar, güce erişen yollardan uzak tutulan diğer insanlar gibi, el altından iş çevirirler. İşte bu yüzden, bazı durumlarda, kadın gücünden büyük bir güç olmadığı sanılır: erkekler yönetimi ellerinde tutmaya o kadar alışıklar ki, bazı kadınların karşısında nasıl ağzından salyalar akan bir serseme dönüşebildiklerini unuturlar. Yaşamın merkezinde olmaya, bunun başka türlü olabileceğini aklına bile getiremeyenlerin -feminizmin bu durumu düzeltme konusunda bir ilerleme kaydettiğini de pek sanmıyorum- kayıtsız tasasız tavrıyla, öylesine alışmışlar

ki, güven dolu hayatlarına aşk girince şaşırıp telaşlanıyorlar. Samson ona âşık olduğu ve gözü başka bir şey görmediği için Delila hikâyenin kenarından merkeze yanaşabiliyor. Samson düşmanlarının Filistin'li askerler olduğuna, onların da Delila ile bir ilgisi olmadığına inanır, oysa onlar hep Delila'nın yakınındadır. Samson, silah olarak yalnızca bir çene kemiğiyle bir orduyu yok edebilmesine, çıplak elle bir aslanı parçalamasına yol açan gücünü yanlış yorumladı. Bütün bu başarı gösterilerinin, onu kadın erkek ilişkilerinde de güçlü yapacağını sanmakla yanıldı. Çok seven birinin çektirebileceği acı hakkında hiçbir fikri yoktu. Samson, *İncil*'de -dolayısıyla da Batı dünyasının tüm kutsal kitaplarında- kırık bir kalbin acısını ilk keşfeden ve onun "dizlerinde uyuyacak" (bu belki de vulvanın dille uyarılmasının ilk yazılı örneğidir) kadar bir kadına bağlanan ilk erkektir. O kadar deneyimsizdir ki, gücü ona savaş meydanında güvence sağlasa da kalbine sahip çıkmazsa hiçbir şeyin onu koruyamayacağından habersizdir: Samson yanlış şeyden korkar. Bir erkeğin -gücü paradan, kaslarından veya erkeklerin dünyasındaki başarısından kaynaklanıyor olsa da- en çok korkması gereken şey, kontrol edemeyeceği şey olmalıdır. Hayatın karşımıza çıkaracağı en büyük çılgınlık da aşktır: O. J. Simpson kafasını koparmadan Nicole'ü kontrol altına alamadı; Elvis taçsız kral olsa da Tennessee'nin bütün elmasları Priscilla'yı Graceland'de tutmaya yetmedi; Bob Dylan karısı Sarah için "You're a Big Girl Now" (Artık Büyük Bir Kız Oldun) ve "If You See Her, Say Hello" (Onu Görürsen Selam Söyle) gibi şarkılar yazdı ama yarattığı en güzel, en hüzünlü şarkı bile evliliğini kurtarmaya yetmedi.

Aşk kendi dışındaki yaşamın emirlerine baş eğmez. Aşk kaltağın tekidir.

* * *

Samson ile Delila, bitmez tükenmez kötü kadın öykülerinin ilkidir. Bu öyküler, fazla ayrıntıya girmeden tüm kötü huyları kadınlara yüklememize yetecek kadar bilgi veren, yarı çıplak kadınların yarım yamalak çizilmiş portreleridir. Amsterdam

Üniversitesi profesörlerinden olan Mieke Bal, *Lethal Love: Feminist Literary Readings of Biblical Stories* (Öldüren Aşk: *İncil* Hikâyelerinin Feminist Yorumu) adlı yapıtında, "Samson ile Delila, kültürümüzde kadın ihanetinin örneğini temsil eder," diye yazıyor. "Baştan çıkarma, sadakatsizlik ve ihanetin bileşimi karşı konulmaz ve ölümcüldür. Bir erkek ne kadar güçlü olursa olsun -Samson da gerçekten güçlüydü- kadınların baştan çıkarıcı oyunları karşısında korunmasız kalır. Baştan çıkarıldıktan hemen sonra da ihanete uğrayacaktır. Samson ile Delila'nın hikâyesi böyle yorumlanır."

Hakimler Bölümü'ndeki kısa metinde o kadar az bilgi verilmektedir ki hikâyeye iliştirilen varsayımlar bize Samson ile Delila'dan çok kendimizi anlatır. *İncil* uzmanı J. Cheryl Exum *Fragmented Women: Feminist Subversions of Biblical Narrative* (Parçalanmış Kadınlar: *İncil* Anlatılarının Feminist Yorumu) adlı derlemesindeki "Samson'un Kadınları" adlı incelemesinde, "Karakterler gelişmemiş, derinlikleri yok - yalnızca birer tipler," diye yazıyor. Yalnızca, Samson'un "Sorek Vadisinden bir kadını sevdiğini ve adının Delila olduğunu" biliyoruz - metinde aynen böyle yazar, onun Samson'u sevip sevmediği ise hiç açıklanmaz. Ama hikâyeyi okurken çoğu Delila ile ilgili bazı varsayımlar sık sık yinelenir. Bal *Lethal Love*'da (Öldüren Aşk), "Samson ona âşık olduğu anda (yorumcular) Delila'yı güzel bulur, Filistin'liler ile anlaşma yapıldıktan sonra ise onu sahtekâr, güvenilmez ve açgözlü olarak gösterirler," diye yazıyor. "Burada asıl ilginç olan, okurların (yorumları yazanların) *İncil*'in hiçbir yorumda bulunmadığı olaylara verdiği tepkilerdir." Delila'nın görünüşü de bunlardan biridir. Delila'nın *Blood and Sand*'deki (Kanlı Meydan) Rita Hayworth gibi veya Botticelli'nin Venüs'ün Doğumu tablosundaki yarı açık bir istiridye kabuğundan, köpüklerin arasından bir Zümrüd-ü Anka kuşu gibi yükselen sarı bukleli bir yıldız, bir Tanrıça gibi bir afet olduğunda herkes fikir birliği yapmış olsa da, metinde böyle bir şey yazılı değildir. Eski Ahit'te kadınların görünüşü çoğunlukla "göze hoş görünen" olarak tanımlanmıştır (İbranice'de yafet mareah), Rebeka'nın "hoş görünüşlü", Raşel'in "bedeni biçimli

ve güzel görünüşlü", Bat-Şeba'nın ise yalnızca "Çok güzel" olduğu yazılıdır - oysa Delila tanımlanmamıştır. Hakimler Bölümü, Delila'nın kişisel dürüstlüğü konusunda da bir şey yazmıyor. Oysa Eski Ahit bir kadının kötü karakterini belirtmek için, *İncil*'deki kötu kızlar için genelde kullanılan tanımlamalarla, onların bir "fahişe" veya "dik başlı bir eş" veya "ahlaksız," "inatçı ve şirret" ve "edepsiz" olduğunu yazmaktan kaçınmaz. (Ilginç olan kötülüğü yadsınmayacak tiplerden biri olan Cezebel'in asla kötü olarak tanımlanmamasıdır; belki de daha başta onun "Tanrı'nın peygamberlerini öldürmek niyetinde olduğu" belirtildiği için buna gerek duyulmamıştır.) Metnin Delila'nın ahlakı konusunda yaptığı tek açıklama, onu tanıtırken "Delia diye bilinirdi" yerine "Adı Delila idi" demesidir: ikinci şekil *İncil*'de dürüst kimseler için kullanılır.

Fakat böylesine hayat dolu bir kişilik için hiç bilgi verilmemesi dikkat çekicidir. Haham Gershon Weiss, güçlü adamın Ortodoks Musevi yorumunu yaptığı *Samson's Struggle* (Samson'un Mücadelesi) adlı yapıtında, "Kutsal Kitap Delila'nın yaşı konusunda hiçbir şey yazmıyor. Ondan (Samson'dan) oldukça genç miydi yoksa aynı yaşta mıydı?" diye sorup devam ediyor: "Genelde Samson'un Delila'nın güzelliğine vurulduğuna inanılır. Bu doğruysa, Kutsal Kitap diğerleri için yaptığı gibi onun güzel olduğunu niçin belirtmiyor? Eğer Delila güzel değilse hangi özelliği Samson'a cazip geldi?" Bu kısa hikâye, Sofokles'in Oedipus'u keşfi gibi yaşayan bir hikâyedir; teması oluşturan korku ile ihanet yalnızca bir erkekle kadının heyecanlı politik mücadelesinin değil, aynı zamanda, dürüst ve normal aşkın da özünü oluşturur. Daha önceki bölümlerde aşk sanılan şehvet, erkeklerin seyretmeye doyamayıp arzuladıkları kadınların ırzına geçmesine neden olur, küçük sessiz bir kadın için kendilerini kaybeden erkekler arasındaki kıskançlık onları cinayete sürüklerken, Samson ile Delila yıkımı ilişkilerinin içinde yaşayan ilk çiftlir. Sorun iki beden ile aklın arasında oluşan güvensizlik ve çaresizliktir: bu, iki kişi arasında yaşanan özel terörizmin ilk örneğidir.

Samson ile Delila, evrensel olan, çoğunlukla açığa vurulma-

yan korkunun, en derin ilişkilerimize hüznün mavisini bulaştıran çaresiz dehşetin ve bize hep arkamızı kollamayı hatırlatan o iç ürpertici, dinmeyen dehşetin hikâyesini anlatarak, yüz yıllardır süren bu romantik yankıyı yarattılar. En mutlu çiftte, en durmuş oturmuş ilişkide bile, derinlerde bir yerde, en yakınımız, en çok sevdiğimiz, evlendiğimiz sevgili, ömür boyu yanıbaşında gözümüzü açacağımız kişi hakkında bilmediğimiz - bilemediğimiz- şeylerin korkusu yatar: gizli olanın, bilinmeyenin, öngörülemeyenin, ihtimallerin ve mümkün olan şeylerin korkusu. Hayatınızı bir başkasınınkiyle birleştirdiğiniz zaman, size bu kadar yakın olan, bir gün onu ve sizi çılgınca kullanabilecek kişiye terkettiğiniz bütün o güç, bıçaklar ve tabancalarla, bebek bakıcısı genç kızla ve daha da beteriyle işlenen, Marki de Sade'ın hayal bile edemeyeceği bütün o suçlar - bunlar yakınlığın işaretsiz mayınlarıdır. Güvenlik ve rahatlık için kurulan ilişkinin barışsever sükunetiyle sizi büyük kalabalıklardan koruduğunu, fakat tek bir kişinin insafına terkettiğini unutmak kolaydır. Sizi öldürmesi olasılığı en fazla olan kişi karınızdır, ama bu yine de pek olası değildir. Olası olan, sizi incitebilecek yegâne kişilerin, sevdiklerinizin değişik derecelerde acı veren milyonlarca küçük ihanetidir. Bu gerçeğin yalnızca bizi ürkütmesi gerekir, oysa o bütün diğer suçlarla birleşip bizi paniğe sürüklüyor ve biz evlerimizi bir kale gibi surlarla çevirip insanlarla ilişki kurmaktan çekinir oluyoruz. Samson ile Delila'nın hikâyesi, en çok sevdiğimiz kişilerin bizi terkederek, hep gözü dışarıda kalarak, ihanet ederek veya tüm diğer sapmalarla aşkın ince bağını koparıverdiğini gösteren en basit ve belirgin örnektir.

Samson ile Delila, günümüzde cinsellik politikası dediğimiz şeyin, ilk örneğini oluşturdular. Onlar adam dedi ki/kadın dedi ki hikâyelerinin ve başı derde giren bir erkeğin kendini savunmak için ısrarla, bana bunu o kadın yaptırdı, dediği durumların ilk örneğini yarattılar. Metinde Samson asla böyle bir suçlama yapmıyor, tarafların olayları farklı aktardıkları bir duruşma da yok. Bir kadının peşinde, cinsel organının gösterdiği yönde koşarken yolunu kaybeden bir adamın hikâyesi olarak

kuşaktan kuşağa aktarılmıştır - ve bu horoz tavuk kovalamacasının sonucu, bana bunu o kadın yaptırdı olmuştur.

Cinsel politik temele sahip olabilecek daha önceki bir olayda, Yakup'un kızı Dinah yürüyüş yaparken Şekem adlı güçlü kuvvetli, sünnetsiz ve dinsiz bir erkek tarafından iğfal edilir. Genç bir bakirenin yanında biri olmadan kasabada yürüyüşe çıkmak gibi olmadık bir işe kalkışmasına rağmen -böyle bir davranışı bu durumda aranmak olarak yorumlamak doğru görünse de- Dinah iğfal edilmeye davetiye çıkarmakla suçlanmaz. Olay berbat bir şekilde çözümlense de -kızın on iki erkek kardeşi bunu onların erkekliğine ve aile şerefine bir saldırı sayıp Şekem halkını öldürür, kadınlarını iğfal ederler; dişe diş göze göz- kimse bu yüzden Dinah'ı suçlamaz. Dinah, erkeklere kargaşa yaratmak için haklı bir neden sağlayan, sessiz sakin kişi olarak belleklerden silinir. Bütün o yabancı gizemiyle Delila, yalnızca cinselliği yüzünden suçlanan ilk kadındır. Ender rastlanan bir şey ve uzak bir olasılık da olsa fiziksel güzelliğin ardında öldürücü bir silahın gizli olabileceği fikri -Sovyetler'in Afganistan'da kalabalık yerlere bıraktıkları, aç ve yoksul çocukların ilgisini çeken ve annelerin bombaya dokunmaması gerektiği uyarısından daha çabuk patlayan rengârenk plastik bebekler gibi- hiçbir kadına güvenmemek için bir bahane oluşturmuştur.

İncil'deki kötü erkekler hep devlet düşmanları, uzun süren anlaşmazlıklarda veya kindarlıkta taraf olan düşmanlardır. A.B.D. ordusunda hâlâ savaşa katılmalarına izin verilmeyen kadınlar yalnızca doğal rolleriyle, aşk yuvasında casusluk yaparak, ülkelerine hizmet edebilirler. Fakat günlük yaşamdaki kadınların savaş alanlarından daha tehlikeli oldukları düşünülür: savaştığın bir erkekten en azından ne bekleyeceğini bilirsin, oysa âşık olduğun kadın tatlı bir tuzaktır. Ama bu iki taraflıdır - erkekler kadınları sürekli yıkıma uğratırlar, doğrusunu isterseniz bir erkeğin bir kadının hayatını elle tutulabilir bir şekilde, ekonomik yönden mahvetmesi çok olağandır; tersi ise pek olağan değildir. Tekvin'in başlarında, Hz. İbrahim hizmetçisi ve metresi olan Hacar ile evlilik dışı oğlu İsmail'i evin-

den atıp çölde kendi başlarına bırakır. Hakkında babalık davası açılan çok sayıda ünlü adamın, davacı kadınla hiç yatmamış olmayı, hatta onu hiç görmemiş olmayı, çocuğunu tanımak bile istemediği bir gerçektir. Bu gerçek, erkeklerin kadınları sevip, yatıp, sonra da onları çocuklarına tek başlarına bakmak üzere terkettiklerini kanıtlamaktadır. Hz. İbrahim'in bu davranışı dehşet vericidir, ama *İncil* erkeklerin kötülüğüyle ilgilenmez - aslında o ana kadar evinin tek hakimi Hz. İbrahim olmasına rağmen, bütün bu olayın nedeni olarak eşi Sara'nın kıskançlığı gösterilir.

Cinsel politika *İncil*'de fazla yer kaplamasa da, Samson ile Delila'nın uğradığı felaket ve parişanlık bu genellemenin dışında kalır, çünkü Hakimler Bölümü, Eski Ahit anlatısının bütünü içinde çılgınca ve önemsiz bir bölümdür. Devrinin How The West Was Won'dir (Batının Zaferi) ve İsraillilerin Kenan diyarına yerleşmelerini, yapılan gerilla savaşlarını, yerlilerle göçmenlerin kaynaşıp melezleşmesini, Musevilerin bir bölümü Musa'nın Tanrı'sına tapınırken bir bölümünün de putperest gelenekleri benimsemesini hikâye eder. Samson ile Delila'nın hikâyesi Hakimler Bölümü'nde iki garip olay arasına sıkıştırılmıştır. Birinde, istilacılar bir adamın terkettiği cariyesini iğfal ettikten sonra öldü sanıp evinin balkonunda bırakırlar, adam daha sonra onun bedenini on iki parçaya bölüp her bir parçayı bir kabileye gönderir. Diğerinde Yeftah adlı bir komutan savaştan sağ salim dönüşünde evinden ilk çıkan kişiyi kurban edeceğine dair yemin eder. Eve dönünce onu ilk karşılayan kişi olan kızını sunakta kurban etmeye mecbur kalır ve bu yüzden kızını suçlar. Yeftah kızını öldürdükten sonra bunun kızının suçu olduğunu iddia eder. Hakimler Bölümü'nde kendi ülkelerinde olmalarına rağmen, yabancı bir ülkede yabancılar gibi yaşayanların karşılaştığı yaşam karmaşasında, hep "o kadın bana bunu yaptırdı" denilir. Hâlâ da öyledir. Cinsellikle dolu baba kız ilişkisinde bu ithamla kimbilir hangi ahlaksızlık kastediliyordu, ama Delila'nın hikâyesi kadınların hileleriyle erkekleri mahvettiği düşüncesini destekler. Delila, Filistinli yöneticiler ve gizli polis tarafından yönlendiriliyordu -Sam-

son'un gücünün gizini açıklaması için CIA ona baskı yapıyordu da denilebilir- cinsel cazibesi olsa da olmasa da, o da bütün kadınlar gibi erkeklerin bir oyuncağıydı; buna rağmen Delila'nın kendi kendini mahvetmeye aday bir adamı ölüme sürüklediği düşünülür. Cheryl Exum, "Hikâyenin yaygın yorumuna göre, Samson'un mahvına kadınların sebep olduğuna inanılır; oysa *İncil*'deki anlatıma göre, hem Timnite (Samson'un ilk karısı) hem de Delila, Filistin'liler tarafından yönlendirildikleri için böyle davranırlar" diye yazıyor. "Onların Samson'u etkileme gücü, erkekler tarafından yönlendirilip erkekler için kullanılıyordu."

Simone de Beauvoir *Second Sex*'te (İkinci Cins) Delila'nın daha güncel bir örneği olan Circe'nin tehlikeli baştan çıkarıcılığını yorumlarken, "Onun cazibesinin esiri olan erkeğin artık iradesi, işi, geleceği olamazdı: o artık bir vatandaş değil etinin arzularının esiriydi; toplumdan uzaklaşmıştır, içinde yaşadığı ana bağlıdır, edilgin bir şekilde işkenceyle zevk arasında gidip gelmektedir." diye yazıyor. Circe cinsel cazibesinin zehiriyle bir erkeği - hatta iyi kalpli, Tanrısal Odysseus'u bile- cinsellikten başka hiçbir şorunu veya kaygısı olmadığına inandırıyordu. "Sapkın büyücü, görevin karşısına şehveti, tüm geleceğin karşısına da içinde yaşanan anı çıkartıyordu; yolcuyu evinden uzaklarda alıkoyuyor, ona her şeyi unutturacak bir içki ikram ediyordu."

Böyle cenetten çıkma zevklerle ağırlanan zavallı erkek için en büyük tehlike, içkinin etkisi geçince yine o anlaşmalar ve pazarlıklar dünyasına geri dönecek olmasıdır. Şair Ai, "Woman to Man" (Kadından Erkeğe) adlı yapıtında kadınsı gücünü şöyle anlatıyor: "Bir süre için seni güçlü yapacağım / aslan gibi bir kalbin olacak / Sonra onu geri alacağım."

* * *

Delila'nın tehlikeli görülmesini içinde yaşadığı tarihsel döneme yormak doğru değil, çünkü feminizm, femme fatale'in tanımını veya yorumunu değiştirmeyi başaramamıştır. John Milton, kör bir katibin ağzından kör edilen bir yargıcın hayat öyküsünü anlattığı yarı epik (tam bir epik yapıt olan *Paradise Lost*'la kar-

şılaştırıldığı zaman) yapıtı *Samson Agonistes*'i 1671 yılında yazdı. Bu şiirde Samson, dramının suçunu oldukça eşit bir şekilde üstlenir: Delila için, "Değerli canavar, felaketime neden olan güzel kadın," der ve ilişkinin sorumluluğunu kendi üstlenerek şöyle itirafta bulunur, "Şimdi çektiklerimin baş nedeni / O değil benim / (Ah güçsüzlük) çığlığıyla onu yenip / Sessizliğimin kalesini bir kadına teslim ettim." Milton, Samson'un ihaneti önceden gördüğünü bile kabul eder ve Delila'nın gücünün kaynağını onu yok etmek için öğrenmek istediğini anladığını söyler: Delila'nın, onu açık sözlülükle baştan çıkarışına karşı koyamayan Samson, saçları kırpılmış başını hırs içinde duvara vurmak ister. "Usandırıcı bir ısrarla her seferinde / Açıkça ve küstahça / Bana ihanet edeceğini söyledi (ki bu / gizlenmemiş nefretten beterdi) beni aşağılayarak / Kendime ihanete zorladı." Milton'un da incelediği çoğu Musevi ve Hıristiyan yorumlarda Delila sinsiliğinden ötürü nefret uyandırmıştır; oysa Milton'un yorumunda Delila yeterince sinsi olmamakla - ve bir başkasının tutsağı olmanın ne demek olduğunu açıklamaya cüret etmekle suçlanıyor. Kaybı ona bir şey kazandırmadı! Milton'un yorumunda kötü bir kadına duyduğu şehvet yüzünden aldatılan iyi bir adamın öyküsündeki ögeler var ve şair bize Samson'un, aşkı iradesini yok edene kadar, kendi iradesiyle hareket ettiğini de anımsatıyor. Samson'un aptallığı, duyarlılığı ve cinsel iştahı olayları sürüklerken, büyülü bir muskayı andıran durgun ve kayıtsız Delila yalnızca tepkiye zorlanmaktadır.

Milton bu işte iki kişinin varlığının gerekli olduğunu en azından onayladı -Restorasyon devri İngiltere'sinde düelloya dönüşen ikili danslar yapıp yapmadıklarını bilemiyoruz- ama birçok çağdaş düşünür, Delila ve cinsel gücü hakkında çok daha modası geçmiş fikirler ileri sürdüler. John B. Vickery adlı bir uzman, 1981 yılında bile, "Tam bir fahişe olan Delila kahramanının ona duyduğu aşkı ve duyguları, kendi ihtirasını ve açgözlülüğünü tatmin etmek için yönlendirilebilmeyi başardı." diye fikir yürütebildi.

İncil'in yazarı, iyi bir adamı perişan eden baştan çıkarıcı bir kadın tipi yaratıp bunu özendirici bir şekilde sunmayı amaç

edindiyse, bunu başarmış sayılır. Bilinen feminist yorumların ötesinde bir başka yorum da, kadınları ezilmiş, ellerine geçirebildikleri en küçük bir güce sarılan, sonuçta sadece erkeklere hizmet eden yaratıklar olarak görür. Bu tabii ki doğrudur, yine de bu gücü kutlamak, aşkı takdir etmek gerekir. İnsanlar gerçek yaşamda, yalnızca tarihsel ve doğal bir güç olmakla kalmazlar, neyi niçin yaptıklarını açıklayan karmaşık duygular ve heyecanlar da yaşarlar. Delila'nın davranışlarını aşkın yönlendirdiği anlaşılıyor. Aşk zaten bu gibi hikâyelerde hep yönlendirici olur. Oysa Delila'yı sadece bir hain olarak görmek, kadınların erkekleri mahvettiğini, aşkın yıkım getirdiğini söyleyerek hepimizi kendini aşka bırakmaktan alıkoymaya çalışmak doğru değildir. Çünkü bu görüş, hepimizin gözucuyla ve biraz da bulanık olarak ancak seçebildiğimiz bir gerçeği gizlemektedir: bu da insanların sandıklarından çok daha çabuk toparlanıp iyileşme yeteneğine sahip olduğudur. Samson'un öyküsünün en dehşetli yönü, aşkının gerçekten öldürücü bir şekil almasıdır. Ama kötü ilişkilerden ötürü çok az kişi öldürülür - çoğumuz acıklı, can sıkıcı bir halde bol bol ağlayıp kendimizi berbat hissederiz ve Linda Ronstadt'ın "Long, Long Time" (Uzun, Çok Uzun Bir Zaman) adlı şarkısını tekrar tekrar dinleriz. Ama hayat böyledir ve güzel yönü de budur. İnsanlar aşka teslim olurlar - bunu çekinerek, korkarak yaparlar, ama bu tatlı bir teslimiyet olduğu kadar tatlı bir zaferdir de. O incinebilirim korkusu, o ürkek heyecan yaşamın bir parçasıdır, fakat kadınlar âşık olmakta erkekler kadar zorlanmazlar. Sonunda, son çözümlemede kimin kimi daha çok, en çok mahvettiğini kim bilebilir ki - bildiğimiz tek şey: aşk hayatın fener alayıdır ve hepimiz duygularımızın sorumluluğunu yüklenerek, bu duygulara kapılıp, kendimizi koyverdiğimizi kabul etmek zorundayız. Özgürce göze aldığımız şeyler için bir başkasını suçlamak hoş olmaz.

Yazarların reddedilmeyle başa çıkma konusunu işledikleri bölüm *The Rules*'ın (Kurallar) en ilginç bölümlerinden birini oluşturuyor. "Yolunuza devam edin," diyorlar. Bu, kendini toparla, olanları unut gitsin havasında ve çok iyi bir öğüt. Özellikle de, çok duyarlı, aşırı tepki veren, histerik olup da her kalp

atışının bir kalp yarası, her ayrılığın dünyanın sonu olduğuna inanan insanlar için çok iyi bir öğüt sayılır. Bir gecelik bir tanışıklığın ardından on yıllık evlilik sona ermiş gibi yas tutanlar için çok yararlıdır. İyi bir öğüt ama, kötü bir hayat felsefesi. Kötü felsefe, çünkü insan deneyimlerinin kendine özgü değerini gözardı ediyor. Kimsenin çok kez reddedilmiş olması gerekmez ama, *The Rules*'ın (Kurallar) bu kadar çok okunmasının nedeni, uzun süredir flört eden ve erkeklerin onlara yaptıklarına karşı bir felsefi tepki oluşturmuş kadınlara hitap etmesidir.

Kitabın unuttuğu bir başka nokta da, hemen hemen bütün duygusal zafer anlarımızın, yaşamın kıyısında, en az beklediğimiz anlarda, kalbimizin adeta taşlaşmış olduğu ve her an bedenimizin de taşlaşmasını beklediğimiz, geçmişe bakıp aşkta kaç kez aldatıldığımızı düşünüp dehşetten titrerken, geri dönüp Sodom ve Gomore'ye baktığı için tuzdan bir sütuna dönüşen Lut'un karısı gibi tuzdan bir sütuna dönüşeceğimizi sandığımız anlarda gerçekleştiğidir. Her nedense, işte tam da böyle anlarda, hiçbir şeyin daha kötü olamayacağı ve bulunduğunuz yerden taa güney Tasmanya'ya kadar uzanan bölgedeki tüm erkeklerin -en hafif deyimle- sizi düş kırıklığına uğrattığı anda hayat sizi şaşırtır, güzel bir insan çıkagelir ve kendinizi birden dört yaşında bir papatya tarlasında yürüyormuş gibi hissedersiniz. Bunu tabii ki kanıtlayamam. Ama başka türlü gelişen bir durumu da kanıtlayamam. Sanırım Delila ve onun gibilere karşı duyulan korku, onların yol açacağı o dehşetli acıdan, yıkım getireceği ve insanın ruhunu öldüreceği belli olan kadınlardan uzak durmak arzusundan kaynaklanır. Bu gibi yakınlıklardan korkmanın anlamsız yönü de en feci acıya kötü kızların yol açağı inancıdır - oysa âşık olduğunuz ve sizi mahvedebilecek herhangi biri size acı verebilir. Delila korkusunun bütün kadınları kapsaması, kadınlarla yakınlık kurmak korkusuna dönüşmesinin nedeni de budur - bunların hepsi tehdit edicidir, erkeği güçten düşürebilir.

Son yılların en iyi filmlerinden biri olan -seksenli yılların sonlarında çevrilen en iyi film- *sex, lies & videotape*'in (Aşk ve Yalanlar; Steven Saderbergh) mesajı şuydu: Kaçabilirsiniz ama

gizlenemezsiniz. Baton Rouge'da geçen filmin bütün karakterleri kendi tarzında duygulara -eşlere, ailelere, sevgililere ve kendilerine- yabancılaşmış kişilerdir. Andie MacDowell'ın canlandırdığı Ann, gergin bir ev kadını, belki de altı kuşaktır Bayou'da yaşayan bir aileden geliyor ve sanki her zaman biraz rahatsızmış gibi görünüyor; büyük şirketlerin avukatlığını yapan kocasıyla yaşadığı hayat ona baştan sona yanlış, bomboş görünüyor, ama duygusal yönden mutlu bir yaşamın ne olduğundan o kadar habersiz ki, bu konuda bir şey yapması gerekip gerekmediğini veya ne yapması gerektiğini bilemiyor. Hiç orgazm yaşamamış, cinsellik ona cazip gelmiyor -bu hiç şaşırtıcı değil- ve kocasının, müşterileriyle birlikte olması gereken Louisiana'nın nemli, buram buram sıcak akşam üstlerinde, aşırı bir cinsel gücü olan, ateşli kız kardeşiyle sevişiğinden haberi bile yok. Bütün yaşamı yaşamdan kaçmak üzerine kurulmuş - ve bu bile ona bir sorun gibi görünmüyor. Bu arada James Spader'ın canlandırdığı, kocasının Louisiana Eyalet Üniversitesi'nden sınıf arkadaşı Graham, dokuz yıl sonra şehre döner; Louisiana'da ancak cenaze törenlerinde giyildiği gibi siyahlar giyinmiş bu adamın bir zamanlar partilerde bira içip dağıtan tiple hiçbir ilgisi kalmamıştır. Geçirdiği travmatik bir olay onu öylesine sarsmıştır ki, artık kimseyle cinsel ilişkiye giremez olmuştur. Onun yerine kadınların cinsel fantezilerini anlattıkları videolar yapıp bunları kendi pornografik zevki için kullanmaktadır.

Bu arada, MacDowell ile Spader dostluklarını ilerletirler, Ann'ın bilinçli reddedişiyle yarattığı yabancılaşma ile Graham'ın hiçbir şeyi reddedemeyişinden kaynaklanan içe dönüklüğü onları yakınlaştırır. Bu yakınlık sayesinde, kayıtsız davranmayı bırakıp -çekinerek, korku içinde sanki yaşam ilk kez çıkılan biriymiş gibi- yalnız birbirlerine değil ne zamandır kıyısında yaşadıkları tüm dünyaya yakınlaşmaya çalışırlar. Modern yaşamın bir parçası olan yakınlaşma korkusunu yansıtan film olağanüstü bir dürüstlüğe ulaşır ve filmde pek fazla olay yer almadığı için duygusal hareketin yavaş başlayıp giderek hızlanan temposu izleyicinin beğenisi kazanır. Film hiçbir

seyin boşlukta gelişmediği gerçeğini hiç gözardı etmez ve yaklaşımlar hep bir uyum içinde gerçekleşir: insanlar telaşlı davranışlarla işleri karıştırmazlar. Her şeyin bir düzeni, bir akışı vardır. Film şehre yeni gelen birinin, herkesin yaşamını alt üst etmesinin klasik bir örneği olabilir, ama Soderbergh filminin böyle bir klişeye dönüşmesine asla izin vermiyor: bu durumda, yabancı karşılaştığı kişileri değiştiriyor ama onlar da onu değiştiriyorlar.

Filmin sonuna doğru Ann, Graham'ın dairesine gider ve ona erişmeye çalışır. Ona, "Senin bir sorunun var," der. Graham uzun süre karşı çıkar, diğer karakterlerin ondan da sorunlu olduğunu iddia ettikten sonra sonunda pes eder, "Haklısın. Benim birçok sorunum var. Ama onlar bana ait" der. Bu da Ann'ın, bunu onun yanına bırakmayacağının bir göstergesidir. Birden evliliğinde ve hayatında tam olarak yer almadığı ve yaşadığı yarım yamalak yaşamı reddetmeyi reddettiği için, her şeyin bir yalan olup çıktığını kavrar. Onu böylesine derinden etkileyen ve kalbini açtığı bu adamın, sorunlarının kendine ait olduğunu söylemesine asla izin vermeyeceğini farkeder. Ann, "Onlar senin sanıyorsun ama yanılıyorsun," der. "Buraya her giren, seninle temas kuran herkes senin sorunlarının bir parçası olur. Ben senin sorunlarının bir parçası olmak istemedim ama oldum. Kocamı terkediyorum. Bunun sebebi sensin. Belki onu zaten bırakacaktım ama onu şimdi bırakmamın nedeni sensin. Sen benim yaşamımı etkiledin."

Graham bilerek veya bilmeyerek -o istese de istemese de- ona yakınlaşan bu kadını düşündükçe rahatsız olur. "Bir başka biriyle birlikte olduğun zaman onların içine işliyorsun, incinebilir bir durumda oluyorsun, o kadar çok şeyi açıklıyorsun ki kendini koruyamıyorsun," der. "Sen böyle çırılçıplak korunmasız haldeyken, biri sana bir şey söyleyip bir şey yapabilir. Farketmeden, anlayamadığın bir şekilde seni incitebilir. O zaman böyle bir şeyin bir daha olmaması için kendini geri çekersin." Bu tabii ki, klasik iğdiş edilme korkusudur. Cinsel eylemde kadının erkeği içine alıp, bütün gücünü çekip emerek, o anın dışında, her şeye karşı kör ve sağır hale getirmesi kor-

kusudur. *Sex, lies & videotape* (Aşk ve Yalanlar) filminin kahramanı bundan o kadar çok korkuyor ki, dokuz yıldır cinsel ilişkiye girmemiş. Özel uzuvlarına tam olarak sahip olabilmek için cinsellikten ve birçok zevkten mahrum kalmak gerekiyor. Ama bu neye yarar? Neye hizmet eder? Bu adam kendini gerçekte ne için saklıyor? Bu kadar uzun süre onu -duygusal ve fiziksel- aşktan vazgeçmeye zorlayan, dokuz yıl önce yaşadığı o korkunç olay ne olabilir? Kendini bir şekilde harcamayacaksan bu kadar korunmanın ne anlamı olabilir? Andie MacDowell, "Sonunda bu çözümü mü buldun?" diye onu sıkıştırır.

Temel Freudyen-feminist söyleme göre, toplumsallaşma sürecinin erkeklerin kadınlardan kaçmasına neden olduğunu biliyoruz. Erkeklerin yaşamlarının bir noktasında annelerinden uzaklaşıp babalarıyla özdeşleşmeleri gerekiyor; bu kızların geçirmesi gereken değişimden çok daha çarpıcı, çünkü kızların kendilerini besleyip büyüten kişiyi, yani annelerini örnek almaları yeterlidir. Bu yüzden de onlar ayrılığa o kadar hevesli olmuyorlar ve ilişki kurmakta erkek çocuklar gibi zorlanmıyorlar - işte bu, erkeklerin kadın düşmanlığını ve onları ele geçirmek için kadınların her türlü hile ve düzene başvuracağı inancını açıklıyor. Bunu kadınsı cazibeleriyle başarıyorlar. Erkeklerin kadınlardan korkmasını sağlayan şey kadınları da korkunç yapıyor, kendi kendine gelişip büyüyen bu oluşum, o kadar uzun yıllardır süregeliyor ki, belki de dünyayı döndüren güç bu. Günümüzde bu korku aşkın resmen kabul edilen anarşisi sayılıyor: artık erkekler, eskiden babaların kızlarını evlendirerek yaptığı gibi, evlilik kurumunu kontrol edemiyorlar. Ama kontrolün kadınlarda olduğu da söylenemez. Sonuçta kadınlar Delila gibi serin kanlı ve küstah olabilmeyi arzularken, erkekler de onları iğdiş edecek kadın gücünün hayaletinden korkup kaçıyorlar. Fakat herhangi birimiz Delila'nın gücüne sahip olsaydı, erkekler şaşırmaktan korkmaya fırsat bulamazlardı. Hepimiz öylesine büyüleyici olmayı arzularız ki, erkekler âşık olduklarını farkettikleri zaman iş işten geçmiş olsun ve onlar korkmaları hem de çok korkmaları gerektiğini hatırlamaya fırsat dahi bulamasınlar.

Sana vurgunum: barın birinde bir şarkıcının, bir yerlerdeki adı bilinmeyen bir kıza, böyle seslendiğini duyduğum zaman, bir erkeğin bir kızı çok arzuladığını söylemek için bundan daha güzel bir ifade olamaz diye düşündüm. Sana vurgunum. Bana güzel bir gece geçirtebilir veya hayatımı mahvedebilirsin ve ben şansımı denemek istiyorum. Mahvedilme korkusu bu kadar büyük olmasa, acı çekme olasılığı bu kadar korkunç değil de doğal görünebilse, hepimiz kendimizi koruyup savunmada olmazdık - nihayet kalbimizi açtığımız zaman da, acıya karşı bu kadar duyarlı olmazdık.

The Rules (Kurallar) gibi kitapların beni rahatsız eden yönü, kötü değer yargılarını yaygınlaştırmaları değil, çünkü bunu yapmıyorlar. Çoğu erkeğin içine kapanık ve ürkek olması yetmiyormuş gibi kadınları da duygusal kazazedelere çevirmenin ne anlamı var? Aşkta şansını deneyip de kaybetmek, her şeyi yitirmek, ne kadar acıdır? Samson ve Delila arasındaki ilişkinin üzerinde yapılan dramaturji, romanlaştırılma, hatta bilimsel araştırma çalışmaları bunun dehşetli büyük bir aşk olduğunu ileri sürer ve yaşadıkları maceranın incelemeleri böylesine mahvedilmeyi göze aldığı için Samson'u romantik bir kahraman olarak kabul eder. Harvard Ilahiyat Okulu'nda görevli Gregory Mobley, "Bu hikâyenin ana temalarından biri aşkın Samson'un bütün fiziksel yırtıcılığından daha güçlü olmasıdır," diyor. Bence bu hikâyenin yüz yıllardır ilgi çekmesinin nedeni aşklarının gücünün, ihanetlerinin kötülüğünden büyük olmasındadır. Samson ile Delila'nın hikâyesi, pek de uygun olmayan koşullarda her şeyi göze alıp birbirlerine âşık olmaya cüret eden, savaş ve politikaya bulaşmış her ilişkide olduğu gibi, durumun tahmin edilebileceği gibi kötü ve trajik bir sona eristiğini gören iki kişinin öyküsüdür.

Samson ile Delila'nın hikâyesi, anne ve babalar, kabile ve akrabalar tarafından onaylanmamış, adet ve geleneklere uygun olmayan, iki kişinin özgür seçimiyle yaşanmış bir aşkın, *İncil*'de ilk kez anlatılan öyküsüdür. Herhangi bir yerde karşılaştılar, hormonlarının ve arzularının dürtüsüne kapıldılar ve modern toplumda yaşayan çiftlerin yaptığı gibi birlikte yaşa-

maya başladılar. Tabii ki, bu uygun birini sevmeye niyet etmek yerine âşık olmayı yeğleyen sonraki kuşaklar için de bir örnek oluşturdu. Samson'un bu buluşu, kendi seçtiği birini sevmek fikri, o vahşi dünyada yitip gitti çünkü böyle bir aşkın, iki kişinin özel yaşamının dışında bir anlamı veya var oluş nedeni yoktu. Oysa evlilik ve yaşam boyu süren beraberlikler toplumsal birleşmelerdir, bir boşlukta yaşanmasına izin verilen herhangi bir aşkın ise sorumlu olduğu bir üst makam yoktur. Böyle çiftler, onlarla ilgilenen ve beraberliklerinin sürmesinde çıkarı olan bir topluma karışmamış oldukları için, beraberlikleri her an yankı yaratmadan sona erebilir. Gizli saklı aşk yasa dışı olduğu için heyecan vericidir, ama yalnızlığında bozulup yozlaşabilir, hoş ve esrik olan feci şekilde boğucu bir hal alabilir ve böyle bir aşkın bir laboratuvar deney kabındaymış gibi yaşanması sonucu oluşacak felaketlerden kimse sorumlu tutulamaz. Samson ile Delila alışılmadık bir yol seçtiler ve bu seçim ikisine de pahalıya patladı. Her nedense bütün bu incelikler tarihin çöp tenekesine atılıveriyor.

Her evliliğin kendi gizemleri vardır, Edward Albee'nin *Who's Afraid of Virginia Woolf?* (Kim Korkar Hain Kurttan) adlı oyunu veya Paula Fox'un *Desperate Characters* (Umarsız Kişiler) adlı romanı, hatta daha eskilerden Tolstoy'un *Anna Karenina* adlı romanı veya Ibsen'in *A Doll's House* (Bebek Evi) adlı oyunu da bu yüzden bu kadar ilginçtir. Bu yapıtlar dikkatli gözlem ve karakter analizi yaparak sergiledikleri evliliklerin derinliklerindeki gerçekleri açığa çıkarmaya çalışırlar ve neyin neden yanlış yola saptığı konusunda bize temel bir tablo ve insanca bir anlayış kazandırsalar da, ilişkide bizim anlayamayacağımız, hayal bile edemeyeceğimiz daha çok şeyler vardır. Dışarıda olmakla bizler, gözlemci olarak, dramın içindeki kişilerden hem daha iyi hem daha kötü durumda sayılırız. Birşeylerin tatmin edici olmadığını, yapılan anlaşmaları, verilen ödünleri, şeytanca pazarlıkları tam olarak kavrayamayız ve bazen oyunun sonunu, bazen de yalnızca anlamsız bir evliliğin bitmek tükenmezliğini vurgulayan boğuk bir gümbürtü izleyiciyi şaşırtır ve bizler bu eserlerin gerçeği yansıttığını böyle anlarız.

Jouhandeau *Chroniques maritales*'de (Evlilik Güncesi) şöyle yazıyor: "Zehirlendiğinizi anlarsınız fakat buna alışmışsınızdır. Kendinizden vazgeçmeden ondan nasıl vazgeçersiniz?... Karımı düşündüğüm zaman karı koca sevgisinin sempatiyle, tensellikle, şehvetle, dostlukla, hatta aşkla hiçbir ilgisi olmadığını düşünüyorum. Kendi içinde yeterlidir, bu duygulardan hiçbirine benzemez, birleştirdiği çifte göre kendine has bir özelliğe, ruha ve özgün niteliğe sahiptir."

Aslında bu, gerçek yaşamla pek de ilgili olmayan müthiş bir hikâyedir. Gerçekte, kadınların bir adama tutulup kendini yitirmesi daha sık görülür. *Fatal Attraction* (Öldüren Cazibe) filminin, bir erkek tarafından mahvedilen bir kadınla ilgili olduğunu ve bunun tersi olmadığını belirtmem gerektiğine inanıyorum. Daha da önemlisi, kadınların cinsel cazibeleriyle erkekleri mahvettiği inancı da artık son bulmalı. Bu birçok başka saçmalığa da temel oluşturuyor -bu yüzden tecavüze uğrayanlarm isimleri gizli tutulurken tecavüzcülerinki açıklanıyor- böylece tecavüzcülerin değil tecavüze uğrayanların utanması gerektiği ima ediliyor: çünkü kadın istemiştir - kadın onu suç işlemeye itmiştir. Kadın cinselliği konusundaki tavrımız normal olsaydı, tecavüz kurbanları isimlerini bütün dünyaya gururla açıklar ve suçluyu dava etmeye karar verdikleri için cesurca ve dürüstçe davrandıkları düşünülürdü. Tecavüzcü de bir sapık, bir canavar ve bir alçak olduğu için utanç içinde bir yerlerde gizlenirdi. Bir kadın Başkan seçememizin nedeni bu, Sol Wachtler'ın Joy Silverman'i takip etmeye hakkı olduğunu sanmasının nedeni bu, herkesin Yoko Ono'nun Beatles'ları dağıttığına hâlâ inanmasının nedeni bu. *Esquire* dergisinin 1988 yılında bir sayısını "Sevdiğimiz Kadınlar"a ayırıp editörlerin pek sevmediği kızların -Donna Rice, Fawn Hall, Jessica Hahn gibi yılın skandal kızlarının benzerlerini, tüm ülkeyi batırmaya hazır bir tavırda gösteren- fotoğraflarını orta sayfaya basmasının nedeni de budur. Kadınlar erkekleri mahvetmez: erkekler herhangi bir nedenle kendi kendilerini mahvederler ve sonra bu aniden kadın işi olup çıkar.

Kadınlar cinselliği bir silah gibi kullanabilirler mi? Tabii ki

kullanabilirler. Fakat Eleannor Roosevelt'in dediği gibi: "Kimse onayınız olmadan sizi aşağılayamaz." Bu arada Hillary, Bill'i destekliyor, Dick Morris'in karısı onu destekliyor, Lee Hart, Gary'yi destekliyor, Magic Johnson'un karısı onu destekliyor - korkarım çoğu kadın onların yerinde olsa, aynı tahammülü gösterirdi. Simone de Beauvoir'in dediği gibi: "Çağdaş toplumlarda bir erkeğin hatalı davranması yalnızca önemsiz bir sapmadır ve çoğunlukla anlayışla karşılanır; bir erkek toplumun kurallarını çiğnese de o toplumun üyesi olmayı sürdürür; o sadece bir enfant terrible* sayılır ama toplumun düzenini tehdit etmez." Bunu anlamadımızsa şöyle diyelim: Bugün Tonya Harding nerede? Doğduğu yerde, Portland bölgesinde profesyonel güreşçilik mi yapıyor? Tekrar boşanıyor mu? Yeni bir tanıtım turunu desteklemek için halk karşısında Nancy Kerrigan'dan tekrar özür mü diliyor? Oysa mahkûm edilen tecavüzcü Mike Tyson'un nerede olduğunu hepimiz biliyoruz? Şampiyonluğu Evander Holyfield'e kaptırdığını da hepimiz biliyoruz. Hikâyeye birazcık adalet kazandıran da bu yenilgisi zaten. Ah, Pirus** zaferinin tadına doyulmuyor.

* * *

Binlerce yıldan sonra, Delila ile benzerleri, yani tüm kadınlar konusunda, artık eğri oturup doğru konuşmanın zamanı geldiğine inanıyorum. Güçleri erkeklerinkinden az olmasına rağmen kadınların yırtıcı olduğu inancı oldukça tuhaftır. Bu yüzden de, bir kadın bir erkeği "elde ettiği" zaman işin içine büyü karıştırdığına inanılır. Bu bir bakıma, Othello'nun Desdemona'yı elde etmek için büyüye başvurduğu inancına benzer, çünkü sarışın bir dilber büyünün yardımı olmadan bir Mağribiye asla tutulamaz.

Madonna'nın gerçekten de berbat filmi *Body of Evidence*'da

(*) Yaramaz çocuk – ç.n.

(**) Kazananın gerçekte yitirdiği – ç.n.

(Kanıt Vücutlar) konu, kalbi -duygusal değil fiziksel anlamda- zayıf yaşlıca âşıklar seçerek onları çok yorup, bitap düşürecek şekilde onlarla sevişip, bir kalp kriziyle ölümlerine neden olan güzel ve kurnaz bir kadının üstüne kurulmuş. Tabii ki bu ölümcül sevişmeden birkaç hafta önce bu erkekler, vasiyetlerini, herşeylerini genç kadına bırakacak şekilde yeniden düzenliyorlar. Filmde talihsiz bir savcıyı canlandıran Joe Montegna, bir yerde Madonna için şunları söyler: "Güzel bir kadın gibi görünebilir, ama o gerçekte bir tabanca veya bıçaktan hiç farkı olmayan bir silahtır." O sevişerek öldürüyor: bu berbat film *öldüren vajina* konusunu işleyen ilk film.

TNT'nin *Samson ile Delila* mini dizisinin tanıtımında -Elizabeth Hurley'i çeşitli orgazm pozlarında Samson'un altında yatarken gösteren görüntüler eşliğinde- bir ses yalnızca şunu söylüyordu: "Bir kadının bir dokunuşla bir erkeğin gücünü yıkabildiği yer." Tabii Hz. Davut da Calut'u (bazıları onun Samson'un soyundan geldiğine inanır, bu teoriye göre hapsedildiği zaman İsrailliler bu güçlü erkeği damızlık olarak kullanmışlar) bir sapanla ve Tanrı'nın yardımıyla öldürdü - Tanrı'nın Delila'ya da yardım etmiş olabileceği nedense kimsenin aklına gelmiyor. Aslında Samson'un hikâyesinin hahamlar tarafından yapılan yorumu Delila'yı diğer yorumlardan daha çok korur, çünkü onların öğretisine göre, her şey Tanrı tarafından tayin edilir ve herkes Tanrı'nın planında bir piyondur.

Bu görüşe göre olan biten her şey büyük bir planın parçasıdır, bu plana göre Samson Filistinlilere karşı tek kişilik gerilla savaşını sürdürecektir. Yöneticiler onun halkı adına savaştığından asla kuşkulanmasınlar diye bir Filistinli kadınla evlenmiştir - her yaptığına kişisel bir intikam süsü verir. Samson asla şehvetinin ateşli bir kurbanı değildir; hahamlara göre her yaptığının gizli bir nedeni vardır. Bu görüşe göre, Filistinlileri kızdırmak amacıyla Delila'yı yönlendiren Samson'dur. Bir bakıma bu da pek hoş değil: çünkü bu görüş, Delila'yı zeki ve kurnaz bir kadın değil *İncil*'deki diğer kadınlar gibi basit ve kendi halinde bir kadın olarak kabul ediyor. Bu da durumu kurtarmıyor.

Delila'nın bu yorumu pek tutulmuyor. O hemen hemen her zaman Şeytana hizmet eden bir kadın olarak görülür. Silahı güzelliğidir - Delila'nın gerçek anlamda zerafet sahibi olmadığını ve çekiciliğinin Kleopatra gibi ruhunun derinliklerinden kaynaklandığını düşünürsek, o zaman silahı cazibesidir diyebiliriz, ki buna güzellik de denilebilir. Fakat güzellik bir çocuk oyuncağı, birkaç bilye, bir parça sicim, bir sapan gibi masum bir şey değildir. Güzellik yalnızca iffetli olduğunda masumdur - oysa bir erkeğin güzel bir kadına ilk yapmak istediği şey onunla yatmaktır. Böylece onu kullanılmış, kirletilmiş ve atılıverilecek bir şey haline getirir, ki bu da kadını doğal olarak öfkeli ve aşırı tehlikeli yapar. Erkek kuşkusuyla öfkeli kadını yaratır. Nedense Delila efsanesinde onun iyi huyları yüceltileceği yerde onlardan fena halde korkulur. Simone de Beauvoir *The Second Sex* (İkinci Cins) adlı kitabında, "Cazibesinden rahatça yararlanan -macera düşkünü, vamp, femme fatale- kadın hep rahatsız edici bir tiptir," diye yazıyor. "Circe görüntüsü Hollywood filmlerinin kötü kadın tiplemelerinde yaşamayı sürdürmektedir. Kadınlar yalnızca güzel oldukları için yakılmışlardır. Taşra ahlakının iffet taslayan karanlığında, ahlaksız bir yaşam süren kadınlara duyulan eski devirlerden kalma korku, hâlâ yaşatılmaktadır."

Erkekler kadınların güzel olmasını istiyorlar ama gerçekten güzel oldukları zaman onlardan kuşkulanmakla haksızlık ediyorlar - eğer güzellikten başka bir özellikleri yoksa bunu daha az tehditkar buluyorlar. Doğada en güzel yaratıklar -kedi, köpek, kuş gibi- en az yırtıcı olanlardır, oysa -fare, sürüngenler gibi- çirkin, kaygan, gri ve pis olanlar bize daha çok zarar verirler (fırsat bulsalar bizi yemekten mutluluk duyacak olan o muhteşem aslanlar ve kaplanlar bu sınıflamanın dışındadır, ama her nedense onlar aramızda yaşamazlar). Reddemeyeceğimiz bir istisna mercan rengi çizgileri olan zehirli yılandır. Tabii Havva ile işbirliği yapan da bir yılandı. Tuhaftır ama bir kadını arzulanabilir yaptığına inanılan bütün özellikler, onu aynı zamanda huzursuzluk ve güvensizliğin hedefi haline getirir.

* * *

Delila'nın, Samson'un hikâyesindeki rolü küçük olsa da, efsanesi zamanla yaygınlık kazanarak onu önemli biri yaptı, ki bu da böyle bir kadına ve gücüne karşı kaygı duyulduğunu gösterir. Esin kaynağı bu çöl aşkı olan sanat eserleri pek çoktur: Rembrandt, Samson'un hayatından birkaç sahnenin resmini yaptı; bunların arasında şimdi her ikisi de Dresden'de olan *Samson's Wedding Feast* (Samson'un Düğün Ziyafeti) ve *Manoah's Offering* (Manoah'ın Sunusu) ile Stockholm'de sergilenen *Angel Announcing the Birth of Samson to Manoah*'ı (Manaoh'a Samson'un Doğumunu Müjdeleyen Melek) sayabiliriz. Erté, *Samson ile Delila* adlı desenine cinsellik dolu, yumuşak hatlı Art Deco bir hava verdi. Rainer Maria Rilke *Duino Elegies* (Duino Ağıtları) adlı eserinde Samson'un -hayatında son yaptığı şey olan- sütunları ayırmasını doğum olarak tanımladı. Cecil B. De Mille, bu aşktan Hollywood tarzı saçma epik bir film, Nicholas Roeg TNT için daha da saçma -gerçeğe uygun olma iddiası saçmalığını daha da arttıran- bir mini dizi yaptı. Bu mini dizide, Estée Lauder'in en koyu farını süren Elizabeth Hurley derin derin nefes alıp vererek Delila'yı oynarken, tanınmamış bir oyuncu da Eddie Vedder'i andıran bir Samson yaratır. Dennis Hopper ise Bn. Hurley'in kötü kalpli koruyucusu olarak mahkemede boy gösterir ve aralarında fesatlık sınırında gezinen, şehvetli ve kışkırtıcı olmaya çalışan ama bunu bir türlü başaramayan tantanalı bir sohbet yürütürler. (Hopper: "Delila sen ahlaksız bir kadınsın." Hurley: "Ahlaksız bir kadın olmasaydım, kendimi hakarete uğramış sayardım.")

Bu tarihi çifte yapılan göndermelerden en çok hoşuma gideni *Seinfeld* dizisinin bir bölümünde geçer; Elaine'nin çıktığı at kuyruklu bir satıcı koltukta uyuyakalınca, çalıştığı dükkândan getirmeye söz verdiği bir Nicole Miller elbisesini getirmediği için kuyruğu kesilir. Bu yüzden gücünü kaybedip kaybetmediği bilinmez, ama işinden olur. Fakat efsanede, erkek gücünden çok cinsellik ile baştan çıkarma ön plandadır - bütün öyküyü, cinselliğin erkeğin gücünü yok etmesi oluşturur. Samson ile

Delila'nın hikâyesini konu alan A&E'nin Biography (Yaşamöyküsü) dizisinin tanıtımında skandal yaratan bu aşkın otuzar saniyelik bölümleri gösterildikten sonra, dramatik bir ses her seferinde şunları söylüyordu: "Bu Melrose Place mi? Hayır, *İncil*!"

Samson efsanesi birçok kültürde vardır: Babil'in güneş kahramanı Gılgamış (Tanrıça İştar'ın yıkıma uğrattığı bu kahraman da kadın düşkünü Warren Beatty'yi biraz yıkıma uğrattı sayılır), Yunanlı Herakles, Fenikeli Melkart, Babil'in iki güneş tanrısı Marduk ile Nergal, Asur'un güneş tanrıları Sarapu ile Rammman, Sümerlilerin Tammuz'u, Hintlilerin Vişnu'su, Keltlerin Cuchulainn'i, Makedonyalı Büyük İskender, Budizm'in kurucusu Gautama ve tabii çağdaş kültün uzun saçlı erkeksi erkekleri; bu Attilla gibi inanması zor bir ismi olan birkaç yıl öncesinin Calvin Klein modeli Gregg Allman olabileceği gibi Diane Wakoski'nin *Motorcycle Betrayal Poems* (Motorsiklete İhaneti Şiirleri) adlı şiir kitabında yüceltilen motorsikletli züppelerden biri de olabilir. *Hair* (Bırak Güneş İçeri Girsin) filminden/müzikalinden ise hiç söz etmemek daha iyi. Şarkılarında o kadını vurmak istediklerini söyleyen bütün o rock yıldızlarından da. Bir kült klasiği olan *Billy Jack* filmi bile Samson efsanesinin bir uyarlamasıdır, öyle ki filmin sonuna doğru kızlardan biri, daha sonra Amerika'lı çocukların koruyuculuğuna soyunan bir Yeşil Bereli olan baş roldeki oyuncuya, taşıdığı ilaç torbasının ne olduğunu sorar. Niçin küçük torbayı hep yanında taşıdığını anlatmak için Billy ona, "Onsuz yaşam kaynağım kesilir," der. Kız da, "Samson'un saçı gibi mi?" diye karşılık verir. Samson'un, Tanrı'nın meleklerinden birinin haberi üzerine kısır bir kadının günahsız hamileliğinden doğduğu hatırlanacak olursa, Hz. İsa'nın hikâyesinin de Samson efsanesinin bir uyarlaması olduğu söylenebilir. Aradaki fark: Hz. İsa bir fahişe tarafından yıkıma uğratılmaz, o Mary Magdalene'yi kurtarır. Bu yüzden de, Hz. İsa'nın öyküsü Samson efsanesinin düzeltilmiş şekli sayılabilir. Etimolojik olarak Delila ile Lilit aynı kökten türemişlerdir ve bu da kahramanımızı Hz. Adem'in ilk karısı Havva'ya yakınlaştırmaktadır. Hayır dediği için geçenlerde Musevi feministler tarafından tarihi bir kahraman ilan edilip bir

kadın hakları savunucusu haline getirilen Havva'nın adına bir kadın dergisi bile çıkarıldı. Delila da, Odisseus'u beklerken bütün taliplerini reddeden Penelope gibi kumaş dokur - ama Penelope kötü değil iffetli kadın simgesidir. Tabii kaçıp yok olan âşık Kalypso da dokumacıydı. Bütün bunlar bize sadece, o devirde kadınların dokuma tezgahının başında çok vakit geçirdiklerini gösteriyor.

İncil'in metnini gerçekten çok az kişi okuduğu için, müşterek bilinç dışı inançlarımızı oluşturan kültürel efsanelerimizin, bu karakterlere yüklenen düşüncelerden kaynaklandığını çok az kişi farkındadır. Bu, kulaktan kulağa oyunu gibidir. *İncil* kısa ve öz olduğu için, zaman içinde, okurların inançlarını yansıtan örnek tiplerin ve karikatür benzeri tiplemelerin yaratılmasına yol açmıştır.

Bu yüzden, bana göre Samson, Kurt Cobain'in son günlerini temsil eder. Kurt öldüğünde, Courtney cenaze töreninde ağlayıp hıçkırırken, onu bu cadının öldürdüğünü söylemek çok kolaydı. Onun kalbini kırdı, onu delirtti, onu sinirlendirdi - ve bu gibi. Evlilik hayatlarına yaptığı tek katkı onun ölümü olabilirdi. Ben ise, bütün o kişilerin -dostlar, avukatlar, menecerler, aile, müzik grubu- onu silah dolu bir evde tek başına bıraktıkları için kendilerini birer katil gibi hissedeceklerini sanıyordum. Haklıydım da: çünkü bu sorumsuz bir davranıştı. Fakat Kurt son günlerindeki o bedbaht, depresiv, madde bağımlısı ve sersemlemiş haliyle herhalde tam bir baş belasıydı. İntihar eğilimli tipler onlara yakın olan herkesi yorar ve duygusal yönden tüketirler. Sanırım onları çok sevenler bile sonunda, sözcüklerle olmasa bile davranışlarıyla: İyi güzel, haydi kafana bir kurşun sık da kurtul, derler.

Tabii ki, bunun gerçekleşeceğine asla inanmazlar.

Samson da, insana "yeter ama" dedirtecek kişilerdendi. Delila'yı, Courtney'i, Filistinlileri, plak sanayini - hangisini isterseniz suçlayabilirsiniz. Çoğu kimse bu hikâyeden, bir kadına lena halde tutulursan sana ihanet eder dersini çıkarır, oysa gerçek tam tersidir. Delila, Samson onu yeterince sevmediği, ona tutkun olmadığı için ona ihanet etti. Eric Linklater'in *Hus-*

hand of Delilah (Delila'nın Kocası) adlı romanında Samson ters, dayak atan, kötü niyetli, alaycı ve Delila'ya sürekli emirler yağdıran biri olarak işlenmiştir. Delila onu kaybetmekten hep korkar ve onu elinde tutmak için Filistinli yöneticilerle arasındaki ilişkileri ve parasını kullanır. Filistinliler barbarlar olarak değil mantıklı yaratıklar olarak anlatılır, fakat onlarla ilgili söylentiler doğrulanarak herhangi bir sanat veya kültürle ilişkilerinden hiç söz edilmez. Linklater, Delila'nın, Samson'un yüceltiği fakat asla kalpten sevemediği bir cinsellik Tanrıçası, onun rahatını sağlayan bir yaratık değil de özgün bir kişilik, etli canlı, kusurlu bir insan olabilmek için, ona ihanet etmek zorunda kaldığını, bir şekilde ifade etmektedir. Samson'un ona tutkun olmasından, bağımlılığından bıkmıştır - kendi için sevilmek, gerçek bir kişi olmak ister. Gücünün yorucu kullanımından sonra onu oyalayacak, o anda arzu ettiği herhangi bir şey olmaktan usanmıştır. İlişkisini yerli yerine oturtmaya çalışmaktadır. İhanetin nedenleri çoğunlukla karmaşıktır - para için yaptı, femme fatale olduğu için yaptı veya onun gibi kadınlar böyle yapar denemez, olay bu kadar basit değildir. Metnin bize açıklamadığı dinamik, hayat dolu bir ilişkileri vardı. Fakat bütün kadınlar da bütün erkekler gibi mantıklı yaratıklardır ve Jean Renoir'ın dediği gibi: "Sorun herkesin kendi nedenleri olmasındadır." Bu deyiş *Rules of the Game* (Oyunun Kuralları) adlı filmden bir alıntı. Bu başyapıt, konusunun cinselliği ve karmaşıklığı yanında, Avrupa'da yaşanan (film ikinciden öncesini konu ediyor ama o günlerde dünya politikasını izleyen herkesin yapabildiği gibi ikinci savaşın patlayacağı tahmin edilebiliyor) iki savaşın yarattığı belirsizlik döneminde cinsler arası ilişkilerin gelişiminin sinematografik bir grafiğini çiziyor. Boşanmış ve kavgalı bir ebeveynin çocuğu olmanın iyi bir yönü de, insanın anne ve babasının davranışlarını açıklamak için erken yaşta karmaşık öyküler kurgulamak zorunda kalmasıdır. Her ikisi de birbirini delirtmeyi başarsa da, siz hem annesini hem de babasını seven bir çocuk olarak her ikisini de kendi yönünden haklı çıkaracak yepyeni kurallar yaratıp, değişik yorumlar yaparsınız.

Delila belki de, dünyanın ağırlığını ve evrenin gücünü kısa bir süre için bile olsa kollarının arasında tutup, ona hakim olmanın nasıl bir şey olduğunu merak etmişti. Belki de, aşkıyla Samson'u kontrol altında tutup yok edemeyişini içine sindirememiş veya cinsel gücünün Kenan krallarının Tanrısal gücüyle rekabet edebileceğine kendi kendini inandırmıştı. Kuruntuların yıprattığı Delila, hâlâ arzulanan bir dilber olmasına rağmen, kimseye hatta kendine bile güvenmeyecek kadar dikkatliydi. Özellikle de Samson'un tek başına yürüttüğü *intifada* ile rekabet halindeyken ipek gibi yumuşacık cazibesinin Samson'u hep yanıbaşında tutmaya yeterli olmayacağından korkuyordu. Onun tıpkı yaz sonunda günler kısalmaya başlayınca gökyüzünden akıp giden gün ışığı gibi, ellerinin arasından sıyrılıp gittiğini hissediyordu. Hayatın sayısız karanlık yönünü hissettiği gibi, dehşet verici ve bilince sinmeden önce insanın iliklerine kadar yayılıp içine işleyen bir hüzünle, bunu hissediyordu. Bu hüznün herhangi bir türünü hissetmemiş tek bir kadın yoktur. Erkeği bir an başka tarafa baktığı zaman içinde bir korku hissetmeyen dişi yoktur. Bu korku daha sonra birkaç dakikaya, sonra saatlere daha sonra da upuzun bir zaman dilimine yayılınca da, aşk reddedildiği için değil unutulduğu için sona erer. Kendine güveni olan güçlü birkaç şanslı kadın bu korkulara kapılmıyor olabilir. Fakat kadını yaptığı evliliğe göre değerlendiren bir dünyada -bu, ikinci bin yıla giren Amerika'da bile bir bakıma hâlâ geçerli- Delila gibi bağımsız bir kadın bile erkeğini kaybetme korkusuyla paniğe kapılabiliyor. Samson'un aklını başından alan büyük şehirde yaşayan bu *shiksa* (Musevi olmayan kız), -Sorek'in büyücüsü- Delila bile, erkeği ne zaman ondan bıkacak, ne zaman aklı başına gelip kendi halkına dönecek diye endişeleniyordu. Bir erkeğin ona duyduğu hayranlığın bir çeşit delilik olduğunu ve erkeğin eninde sonunda kendine geleceğini hissetmeyen kadın yoktur. Toplum bizi, yanımızda bir erkek olmadan hiçbir değerimiz olmadığına bir şekilde inandırıyor, aynı zamanda da bilinçaltıyla algılayabildiğimiz mesajlarla aklı başında hiçbir erkeğin yüzümüze bile bakmayacağı duygusunu bize aşılıyor. Bu, gü-

nümüzde bile berbat bir şey, bir de Eski Ahit devrinin sonlarında yaşamış olan Delila'nın durumunu düşünün. Onun bu kaygılarını, terkedilmek korkusunu Samson'un bir an için bile olsa farketmesini istemediğinden eminim. Samson saçları kırpılmış, kör, güçsüz ve işe yaramaz bir haldeyken Delila, belki de bir an için bütün gücün kendinde olmasını istedi.

Onu Filistinlilere teslim etmek kimbilir ne kadar kolay oldu. Bu ona müthiş bir güç kazandırmıştır. Samson için de bu bir özgürlük, bitmek bilmeyen bir kaçıştan ibaret olan hayatından bir çeşit kurtuluş olmuştur. Yaşamının bir noktasında -belki de yirmili yaşlarının sonuna doğru- artık bir fahişeyle bir gece daha geçirmeyeceğini, sabahleyin de şehrin kapılarını sırtlayıp götürmeyeceğini, deli dolu günlerinin bittiğini bilmek güzel olmalı. Arjantinli yazar Julio Cortazar'ın *Hopscotch* (Seksek) adlı romanında Horacio Oliveira adlı anlatıcı, merkezi Paris'in Latin Quartier semti olan ve kitap boyunca süren, gezgin bir felsefeci hayatı yaşar. Körlük ve içgörü hakkında düşüncelerden oluşan bir kolaj olan, fikir dolu bu romana hava kazandırmak için Klee, Fritz Lang, Aziz Augustine, Claude Lévi-Strauss, Anais Nin, (dostlarının kullandığı "Satchmo" adıyla anılan) Louis Armstrong ve Yapısalcılık sonrasının estetik teorisi de katılmış. Oliveira yürümeyi çok sever, amaçsız sokaklarda dolaşır durur. Oliveira daha kitabın başlarında, "O sıralarda bir arayış içinde olduğumu anladım, geceleri amaçsız kendilerini sokaklara vurup aklına esen yöne gidenlerden biriydim," diyerek bir şey açıklamaktan çok bize gezintilerini anlatıyor.

Çoğu zaman, hep La Maga (belki de bir başka büyücü kadın) diye anılan kız arkadaşı Lucia'ya doğru yürür. Horacio ile La Maga'nın içinde yaşadığı hem aşırı entellektüel ve hem de yarı entellektüel çerçevede kadının aldatıcı bir basitliği vardır. Cortazar, "O yalnızca üstünde yürümekle bir köprüyü çökertebilen biriydi," diye yazıyor ve biz isminin akla getirdiği gibi La Maga'nın efsanevi bir gücü mü var yoksa sadece çok iri ve hantal mı pek anlayamıyoruz. Anlaşılan tek şey, La Maga'nın bütün aptallığına rağmen yaşam tarzıyla Oliveira'nın kendini algılayış biçimini derinden sarstığıdır. Müşterek bir dostları La

Maga'ya, "O kara ışığı, anahtarı arıyor ve bu gibi şeylerin kütüphanede bulunamayacağını artık anlamaya başlıyor," diyor. "Bunu ona gerçekte sen öğrettin, eğer seni terkederse, bunu seni asla affedemeyeceği için yapacak." Tam da böyle oluyor.

İlişkileri sona ererken La Maga, "Biliyorum benden bıktın, artık beni sevmiyorsun," diyor. "Beni asla sevmedin, bu başka bir şeydi, gördüğün bir tür rüyaydı." Delila da aşağı yukarı aynı şeyleri Samson'a söylüyor: "Sen beni sevmiyorsun, benden yalnızca nefret ediyorsun." Oldukça da haklı. Samson ona tutkun, bu da sevgiden ayrı bir şey ve kadın ona bir film yıldızı, bir beyaz perde Tanrıçası, bir cinsellik nesnesi gibi tapınmasından bıkmış, artık onu etten kemikten bir insan olarak görmesini istiyor. Her iki kadın da, erkeklerin onları oldukları gibi görmemesine -ya da hiç görmemesine- sinirleniyor. Delila hikâyenin sonunda, olduğu gibi sevilen bir kadın olmak, durulup yerleşmek istiyor. Samson'un, görme ve içgörü yoksunluğunun ilişkilerini bu şekilde bozmasına izin verdiği için ona dehşetli öfkeleniyor.

Adı "geceden" anlamına gelen Delila, adı "gün ışığından" anlamına gelen Samson'u işte bu anlam çerçevesinde karanlığa ve körlüğe mahkûm ediyor. Çünkü gözlerini yitiren Samson sonunda Tanrı'yı açık seçik görebiliyor ve o müthiş güce sahip olduğu anlarda bile Tanrı'yla daha önce kurmayı başaramadığı bir ruhsal ilişki kurabiliyor. Gözleri Samson'un dikkatini dağıtıyordu ve bütün gördüğü şeyler onu sinirlendirip mantıksızlaştırıyordu - ve bir genç kızla karşılaştığı zaman kaş yaşında olursa olsun bir yeni yetme gibi aptallaşıyordu. Delila onu görsel zorlamalardan kurtarınca ruhsal kişiliği yeniden ortaya çıktı. *Hopscotch*'da (Seksek) aklı fena halde karışık olan Oliveira da, bir entellektüel olmayan fakat güçlü sezgilere sahip La Maga'nın her şeyi ondan daha net bir şekilde görebileceğini farkediyor. Konuşmalardan bir örnek:

"Sence ben çok mu körüm?"

"Tersine, bence biraz körleşmenin sana yararı olabilir."

"Ah, tabii. Dokunma duygusu tanımlamaların yerini alır, içgüdüler zekâyı aşar. Sihirli yol, ruhun karanlık gecesi."

Başlangıçta, Oliveira onun bakış açısını ve duyguları mantıktan üstün tutmasını tamamen saçma bulur. Onu bırakır ve doğal olarak onu dehşetli özlediğini, artık onun gözlerinden yararlanamadığını, onun bakış açısını yitirdiği için ortalarda en azından yarı kör dolaştığını farkeder. "Oysa La Maga haklıydı, her zamanki gibi haklı olan hep oydu." Oliveira bir keresinde, Brahms'ın bir sonatına, yalnızca o azap içinde katlanırken, bütün grubun sokağın karşısındaki anlamsız bir aile kavgasını izlediğini özlemle anımsar. Onu özlediği bir başka gün yine hayallere daldığı sırada, "La Maga benim tanığım olduğunun farkında değildi, tersine kaderimi tümüyle benim tayin ettiğimden kesinlikle emindi," diye itiraf eder. "Özgürlüğüme, Maga'nın dünyası içinde sıkışıp kaldığımı sandığım günlerdeki kadar bir daha asla yaklaşamayacağımı ve kaçmak arzumun gerçekte yenilgiyi kabullenmek olduğunu anlamak beni çileden çıkarıyor." Toplumsal çevresinin özelliği olan entellektüel jimnastik, ona artık saçma görünmeye başlar.

Yitirdiklerini düşünürken kendinden nefret ederek, "Bir tas çorbadan bile diyalektik bir tartışma başlatabilirim," der. La Maga'ya benzeyen bir kazazede bulabilmek için Paris gazetelerini tarar, bir zamanlar böyle bir yerde çalıştığını bildiği için Buenos Aires'teki bütün eczaneleri arar; Montevideo'nun bütün kötü mahallelerini araştırır. Sonunda La Maga'yı bulmaktan umudunu kesince, belki de insanların kaybolduğu ve ceset olarak bir stadyumda ortaya çıktığı bir ülke olan Urguay'a döndüğünü düşünür. Oliveira pişmanlık içindedir ve, "Keşke Montevideo'da biraz daha kalıp biraz daha araştırsaydım," diye düşünür.

Oliveira perişan bir halde La Maga'nın yokluğununun -bu derdi kendi başına açmıştır- ona ne kadar çok acı verdiğini ve onun her zaman ne kadar haklı olduğunu çekinmeden kabul eder. "Doğa ötesi nehirler vardır, o bir kırlangıcın havada yüzdüğü gibi buralarda yüzerdi; bir çan kulesinin çevresinde çılgınca uçan, kendini bırakıp aşağılara düştükten sonra bir çırpıda daha da yükselen bir kırlangıç gibiydi. Ben onları arar, bulur ve köprüden seyrederdim, oysa o onların içinde yuzerdi.

Ama o bir kırlangıç gibi bunun farkında bile değildi. Benim gibi her şeyi bilmek gerekmez, insan herhangi bir düzen kavramıyla engellenmeden, dağınıklık içinde yaşayabilir." Tabii onun saflığını yüceltterek, sanki o Truffaut'nun *Wild Child* (Vahşi Çocuk) filmindeki o kir pas içindeki egzotik tipmiş gibi, doğasını bir kez daha inceleyip onu bir türün içine yerleştirmeye çalışır. Sonunda doğrusal, Kartezyen ve entellektüel düşüncelere takılıp kaldığını anlayan Oliveira, onu kurtarması için yalvarır. "Bırak sana katılayım, senin gibi görmeme izin ver," diye bağırır.

Oliveira'nın La Maga'nın gördüklerini görebilmek için ondan uzak kalması gerekiyor; Samson'un ise dünyayı Delila'nın gözlerinden görebilme şansı Filistinliler tarafından yok edilmişti. Delila bunu biliyordu. Samson ömrü boyunca kimsenin yenemediği kavgacı ve savaşçı iri yarı bir yaratıktı - Samson herkesten güçlüydü. Delila ise cinsel büyüsüne rağmen erkeklerin dünyasında her zaman güçsüz olmaya mahkûmdu; Filistinli yöneticilere hesap vermek, sevdiği adamı onlara teslim etmek zorundaydı - onun buna zorunlu olduğundan kuşku duyanlar, o kocasını gücünün kaynağı konusunda sorgularken Filistinli görevlilerle askerlerin kapıda beklediğini hatırlamalılar. Bana kalırsa onun çadırı, David Koresh'in ATF askerleri tarafından basılan Waco'daki yeri gibi, polis kuşatması altındaydı. Böylece Delila önce sevgilisi ile kendi özel cihad'ı arasında kalıp en az iki ayrı şeye hizmet etmek zorunda kalan Samson'un tutarsızlığına, sonra da kendi devletinin en üst kademelerinden gelen isteklere boyun eğmek durumundaydı; gerilmiş, bölünmüş, çatlamış, aklı karışmış, dahası tükenmiş bir haldeydi. Delila, Samson'u kör ve zavallı bir adam haline getirerek dünyayı onun gözüyle görmesini sağlıyor ve onu hem Tanrı hem de insanoğlu karşısında alçak gönüllü olmaya zorluyordu. Samson'un çaresizliğini görmesini ve sadakatinin ona nelere mal olduğunu anlamasını istiyordu. Ayrıca elini kaldırıp yeter diyordu; bu çılgınlıktan bıkmıştı. Cortazar, "İşte bu yüzden, yolumuzu aydınlatanlar körlerdir," diye yazıyor ve bizim girişimlerimize katılmayı reddedenlerin, ba-

zen yaptıklarımızın doğruluğu konusunda mükemmel göstergeler oluşturduğunu belirtiyor. "Böylece biri, size onun asla izlemeyeceği bir yolda ilerlediğinizi farkında olmadan, kaçınılmaz bir şekilde gösterir."

Delila dünyayı algılayış biçiminin ona verdiği acıya Samson'un saygı duymasını istiyordu. O bu arada kör de olsa, yalnız başına yaşayan, düşüncelere dalan bir adam olarak, savaşan, saldırılar ve kıyımlarla uğraşan bir hareket adamının göremediği karanlıkları ve yaşamın derinliklerini nihayet görebiliyordu. Marguerite Duras, geçenlerde *Signs* adlı edebiyat dergisiyle yaptığı bir röportajda, "Her şeyi tersyüz edin," diyor. "Doğruları araştırmak için kadınları hareket noktası yapın, erkeklerin ışık dediği şeyi araştırmak için karanlıktan yola çıkın, erkeklerin berraklık dediği şeyi araştırmak için belirsizliklerden yola çıkın."

Bence Delila'nın, Samson'u yanında tutabilmek için yapabileceği en iyi şey onu güçsüzleştirmekti. Wolf Mankowitz, durumu çok insancıl bir şekilde yorumlayan *The Samson Riddle* (Samson Bilmecesi) adlı kitabında Delila'nın panik içinde bir kadın olduğunu yazıyor, Samson onu görmeye giderek daha seyrek gelmektedir, belki de başka birini bulmuştur, üstelik cihad yüzünden onu eninde sonunda yitirecektir; bu yüzden kendisine önerilen rüşveti bir gelecek garantisi olarak alır. Delilişek Samson'dan başka erkeği, yaşlılık için hiçbir garantisi yoktur. Onu erkeklerin dünyasında bir kazazede olarak görürüz. Harvard İlahiyat Okul'unda görevli Dr. Gregory Mobley'ye göre o, "içten pazarlıklı bir femme fatale'den çok kendine karşı olan bu dünyada kendine bir yer edinmeye çalışan bir kadındır." Andover Newton İlahiyat Okul'unda görevli Dr. Carol Fontaine de şöyle diyor: "Bence Delila iki arada bir derede kalmış biriydi. Bence o kendi hayatını kurtarmaya çalışıyordu. Yalnız bir kadının -erkek kardeşleri veya babası olduğu hakkında bir bilgimiz yok- böylesine güçlü Filistin yöneticilerine ve bu kadar paraya hayır demesi mümkün değildi."

Bir eşin yoldan çıkmış kocasını elinde tutmak için başvurması gereken bütün hilelerden, diğer kadınlardan, dünya işlerin-

den ve sorunlarından oluşan rakiplerini bertaraf etmek için harcamak zorunda kaldığı enerjiden söz ederken, Simone de Beauvoir şöyle yazıyor: "Hiçbir şey işe yaramazsa ağlama ve sinir krizlerine, intihar girişimlerine ve bu gibi çarelere başvurur; fakat fazla olay çıkarıp suçlamalarını arttırırsa kocasını evden uzaklaştırır. Böyle bir eş, en çekici olması gereken bir anda çekilmez olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır; bu oyunu kazanmak istiyorsa dokunaklı gözyaşları ile cesur tebessümler, şantaj ile cinsel cazibe karışımından becerikli bir bileşim yaratacaktır." Ya da Delila gibi saçını kesip, onu sakinleştirerek evcilleştirir.

Beauvoir ataerkil, geleneksel evliliğin, kadını hilekâr olmaya zorlarken bir yandan da yapması gerekeni yaptığı için onu eleştirdiğini belirtiyor. "Bu gerçekten de hüzün verici bir hüner - ikiyüzlülük, hile, sessizce nefret edip korkmak, bir erkeğin kendini beğenmişliğini ve zayıflıklarını ona karşı kullanmak, onu engellemeyi, aldatmayı ve onu 'idare' etmeyi öğrenmek. Fakat kadınlar kendilerini tümüyle evliliklerine hasretmek zorunda bırakıldıkları için kendilerini haklı çıkarıyorlar. Gelir getiren bir işi yok, yasal hakları yok, kişisel ilişkileri yok, hatta adı bile artık kendinin değil kocasının: o yalnızca kocasının diğer 'yarısı'dır."

Tabii kadın hareketinin bütün bunları değiştirmesi gerekiyordu, ama gerçekten de değiştirebildi mi? Artık evlilikleri "idare" etmesek de ilişkileri "idare" ediyoruz, *The Rules* (Kurallar) ve *Men Are from Mars, Women Are From Venus* (Erkekler Mars'tan Kadınlar Venüs'ten) gibi kitapları okuyoruz ve aslında terketmemiz gereken durumları çözümlemeye kalkışıyoruz. Scott Turow'un *Presumed Innocent* (Masum Sanılan) adlı kitabında evliliğini kurtarmak için kurnaz bir metresi öldürmeye kalkışan kadın gibi, elimizdekini korumaya ve ona sımsıkı sarılmaya çalışıyoruz. Delila artık bütün bunlara daha fazla dayanamaz hale gelince Samson'un saçını kesti. Eminim ki, başlangıçta tek istediği mutlu bir evlilikti. Vahşi bir hayvan olan erkeğin, kadın tarafından ehlileştirilmesinin evlilik olduğu fikrini hepimiz seve seve kabulleniyoruz. Bunu kabul ediyoruz fakat kadının evcilleştirilmiş, pençelerinden ve dişlerin-

den arındırılmış bu kaplanı alıp da hayvanat bahçesindeki bekçiye teslim etmesine -neden etmesin ki- karşı çıkıyoruz. Delila'nın yaptığı da buydu. Filistinliler Samson'u ele geçirdiler ve şehrin orta yerinde onun bu güçsüz ve zavallı halini sergileyerek eğlendiler.

Delila'nın ihanetini haklı çıkaran her şeyi kabul etsek de, ben yine de onun Samson'u düşmanlarına teslim etmek istediğine inanmıyorum. Bütün yorumcular onun niyetini açıkladığını ve Samson'a üç fırsat tanıdığını söylüyorlar ve Mankowitz ilk üç seferinde de kuvvetinin kaynağı konusunda yalan söylediği için, Delila'nın saçının kesilmesinin de işe yarayacağına inanamadığını belirtiyor. Delila açık sözlü davranıp onu fazla zorlamamasına rağmen Samson'un hemen teslim olması, onun da artık karşı çıkmaktan vazgeçip bu tek kişilik savaştan kurtulmak istediği izlenimini yaratıyor. Samson sonunda yakalanmak için aptalca bir şey yapan bir kaçağa benziyor. Timothy McVeigh'in Oklahoma City'deki bombalamadan sonra plakasız bir otomobil kullanmak gibi bir dikkatsizlik yaparak polislere yakalanması gibi.

Bence, Samson trajik kahramanlığıyla intihara eğilimi olan Curt Kobain'e; etkileyici gücü, küstahlığı, tavus kuşunu andıran kendini beğenmişliği ile de O. J. Simpson'a benziyor. Belki de Samson teslim olmak istemiyordu; gücünün Tanrı'dan değil kendinden kaynaklandığına ve saçının kesilmesiyle ölmeyeceği gibi, gücünü de kaybetmeyeceğine inanır olmuştu. Bu bana cinayet işlese bile yakayı sıyıracağına inanan bir adamı anımsatıyor. Samson yenilmez olduğuna inandığı için sırlarını verebilecek bir adama benziyor. Kimbilir belki de, Samson da karısını dövüyordu ve Delila'nın yardıma çağırdığı polisler ona engel olamıyordu. Belki de Delila, hayatta kalabilme konusunda Nicole'den daha becerikliydi.

* * *

Bu hikâyenin kadın korkusu ile ilgili olduğunu reddedemeyiz. Çağdaş kültürün bakış açısından bu, kadınların *gücü* ile ilgili bir hikâyedir; oysa aslında, erkekleri kadın kudretininin sözün-

den bile dehşete düşüren o mantıksız korkuyu haklı çıkarmak için yapılan bir girişimden başka bir şey değildir. Bu dehşet, erkeklerin zamanın başlangıcından beri bütün gücü ellerinde sımsıkı tuttuklarının bilincinde olmasından kaynaklanır (Karl Marx'ın, sermaye kimin elindeyse güçlü odur demekte haklı olduğu kanıtlandığına göre, burada onların bir dolarına karşılık yetmiş cent kazandığımızı belirtmek bence yeterli) - bu yüzden de erkekler, kaybedecek şeyleri olanlar gibi korku içinde yaşarlar. Altın dolu küpünü korumak için o kadar tetiktedir ki onun keyfini çıkaramaz - bunu eldeki konuya uygulamak gerekirse, dünyada keyfince yaşayan, yakan yıkan, ele avuca sığmayan, sıradışı kadınlara karşı erkeklerin duyduğu korku gerçekte hepimizin hayatın tadını çıkarmasını engellemektedir. Kendini doğuştan özgür saydığı için Delila, tarihe çok kötü bir kadın olarak geçirilerek cezalandırılmıştır - tabii bir de başına çöken tavan var. Binlerce yıl sonra, günümüzde, benzer davranışlar şaşırtıcı ve karmaşık biçimlerde cezalandırılmaktadır.

Şöyle bir düşünelim: kadın bir atlet veya oyuncu -saygıdeğer biri, örnek bir model, bir Chris Evert veya Bonnie Raitt- HIV pozitif olduğunu ve bin erkekle yattığını itiraf etse, başkanlık komitesinde görev alan Magic Johnson'a gösterilen saygı ona asla gösterilmez. J. Chery Exum, *Judges and Method: New Approaches in Biblical Studies* (Hakimler ve Yöntem: *İncil* Araştırmalarına Yeni Yaklaşımlar) adlı eserindeki "Feminist Criticism: Whose Interests Are Being Served?" (Feminist Eleştiri: Kimin Çıkarlarına Hizmet Ediliyor?) başlıklı incelemesinde, "Delila'dan çoğunlukla 'ahlaksız kadın' diye söz edilir ama kimse Samson'a 'ahlaksız adam' demez," diye yazıyor. İtalyan parlamentosunda bir porno yıldızı var. Oysa biz burada bir kadın Başkan bile seçemiyoruz ve Başsavcı adayı Yargıç Kimba Wood'un altmışlı yıllarda İngiltere'de Playboy Tavşan Kızı olmak için eğitim gördüğü söylentileri, uygunsuzluk belirtisi kabul edilerek adaylığı düşürüldü. Feminizm bizi uzağa, uzaklara taşıdı ama hâlâ kadınların cinselliğini rahatça kabul etmemizi sağlayamadı, Amerikan ruhundaki kadın cinselliği korkusunu gideremedi - bir kadın dişiliğinden arınmadan asla ba-

şarılı olamaz. Bn. Wood'un durumunda, bu kadar zeki, becerikli bir yaratığın aynı zamanda harikulade bir dişi olmasından keyif duyacağımız yerde bunu bir tehdit, rahatsızlık verici bir durum ve huzurluk yaratan bir olasılık olarak görüyoruz. Biri çıkıp da, "Bütün bu yeteneklere ilaveten iri memeleri de var," diyemez miydi? Tabii diyebilirdi. Ama diyen çıkmadı.

Kadının şehvetli, cinsellik sahibi bir yaratık olduğu gerçeği, akılları baştan alan, müthiş ürkütücü ve dehşet verici bir durum olarak kabul ediliyor ve kimse buna dayanamıyor. Musevi, Hıristiyan ve İslâm kültürleri araştırmacısı Gordon Newby, *The Making of the Last Prophet* (Son Peygamberin Yaratılışı) adlı eserinde, "Bu erkek merkezci bakış açısına göre, kontrol altında tutulmayan kadın cinselliğinin, kötülüğe ve felakete yol açacağına inanılıyor," diye yazıyor. Günümüzde kadınların önemli görevlere gelmeleri açıkça yasaklanmıyor, fakat bir kadının ciddi bilim kadını, başarılı yönetici veya aklı başında önder olabilmesi için cinsel cazibeyle yakından uzaktan ilgisi olmaması gerekiyor. Bir kadının cinsel cazibesi olduğu farkedilince, bu kuşku ve korku uyandırıyor, çünkü bu cazibenin gemlenemeyeceği düşünülüyor. Ya da, asıl gemlenemeyen şeyin erkeklerin buna vereceği tepki olduğu düşünülüyor: cinsel cazibe yıvışık bir madde gibi yönetim kurulu odasının her tarafına yayılırsa, erkeğin düşünemesi ve çalışması olanaksız hale gelir.

Cinsel gerginliğin işlerin doğru düzgün yapılmasını engellediği doğru olabilir ama Tanrı aşkına, günlük hayata arada bir böyle bir şeyin karışması eğlenceli olmaz mıydı? Amerika Birleşik Devletleri Başkanının Saddam Hüseyin ile başa çıkabildiği halde kendi cinsel açlığını kontrol edememesi de, şehvetli bir bünyenin, bir insanın ulusal güvenlik ve uluslararası kaçıklarla ilgili konularda başarılı olmasını engellemediğini açıkça ortaya koymuyor mu? Capitol Hill'de önemli politik görevlerde çalışan birçok kadın olduğu gibi Beyaz Saray'da veya diğer politika merkezlerinde de cinsel yönden cazip, güzel, gözalıcı birçok kadın görev yapıyor, hatta çoğu önemli görevlerde çalışıyor. Ama ciddileşip cinselliklerini arka plana atmadan hiçbirinin çok önemli görevler yüklenemeyeceğini biliyorum. Er-

keklerin güçlü olmak için cazibelerini yitirmeleri gerekmiyor, oysa kadınların cinsel cazibesinden korkuluyor. Ne demek istediğimi anlamadınızsa şöyle söyleyeyim: Başkan'ın bakanlar kurulunda yalnızca Donna Shalala ve Janet Reno gibi kadınlar oldukça, bence bakanlar kurulu yarı yarıya boş sayılır.

Delila'nın hikâyesinin en kalıcı mesajı: kadının cinsel cazibesinden arındırılması gerektiğidir. Bir kadının cinsel cazibesini kullanarak bir erkeği mahvedeceği, güç elde edeceği veya üstünlük kazanacağı düşünülür. Bazen de kadın bunu geçim derdinden yapar, geçinebilmek için cinselliğini sergileyerek bedenini satar: bir fahişedir, çaresizdir, bu hallere düşürülmüş aptal kızın biridir. Bir kadının kendi güzelliğini ve şehvetini, bunu becerebildiği, bundan hoşlandığı ve başkalarının da takdir etmesini istediği için, gözler önüne sermesi bizim kültürümüzün kaldıramayacağı bir davranıştır. Kadın güzelliğini hep kullanır. Bir kadının cinselliğiyle aşağılayıcı veya korkutucu olmayan bir biçimde bütünleşmesine asla izin verilmez. Cinsel cazibenin kadınlar için önemli bir güç kaynağı olduğu söylenir, oysa biz onu, toplumsal güçler tarafından önceden onaylanmış yolların dışında, sergilemeye kalkarsak ya elimizden alınır, ya yok sayılır, ya da herhangi bir şekilde kuşkulu bir hale getirilir. Kadın cinselliği dünyadaki bütün dertlere deva olarak görülse de, yönlendirici sayılamayacak türden bir cinselliğe sahip çok az kadın vardır. Erkeklerin baştan çıkarılmaya yatkın oldukları savına karşılık, kadınların kolayca aşka kapıldıkları ve bu yüzden de daha incinebilir durumda oldukları söylenebilir, hem arzu uyandırmak tehlikeli sayılmak için bir neden değildir.

New York'un ünlü baş yargıcı Sol Wachtler'in garip hikâyesinde, Wachtler bir macera yaşadığı Park Avenue'de oturan zengin dul Joy Silverman'ın aralarındaki ilkişkiyi bitirmek istemesi üzerine, onu izleyip tehdit etti - ve medya kadına hak verdi. Adamın Silverman'ın kızlarına çirkin mektuplar ve prezervatifler yolladığı düşünülürse kadına hak vermemek olanaksızdı. Yine de, böylesine önemli bir adamın, ancak kaynağı hiç bilinmeyen bir cinsel egzotizm uygulayan bir büyücü tarafından, bunları yapmaya zorlanmış olacağı inancı yaygındı.

Durumun olağandışı olduğunu sanmak çok kolay, oysa her şey çok sıradan. Evliliği Sol'u düş kırıklığına uğratmıştı; eşi Joan iyi bir kadındı ama ellili yıllarda çoğu erkeğin olduğu gibi, o da, ilk öptüğü kadınla evlenmişti, şimdi birçok orta yaşlı erkek gibi arzu dolu ve şaşkındı. Wachtler çözümü kendinden daha genç bir kadınla bir macera yaşamakta aradı, ama sevgilisi zamanla karısından ayrılıp onunla evlenmesini istedi. Bu olası görünmeyince de başka erkeklerle ilişki kurdu. Kırk beş yaşında terkedilen (*Crimes and Misdemeanors*'daki [Suçlar ve Kabahatler] Anjelica Houston gibi) diğer kadınlar kendilerine acıyıp bir daha âşık olmamaya karar verirken, Joy Silverman kendine hemen yeni bir erkek arkadaş buldu (işin tuhafı soyadı Samson'du). Böyle yapmamış olsaydı, eminim ki ona daha çok yakınlık duyardık. Joy güzel, varlıklı ve Cumhuriyetçi - kısacası ondan nefret etmek çok kolay, nefretimiz için iyi bir hedef oluşturuyor. Onu, hayatını kazanmak için çalışmak gerektiğinin bilincinde olan iyi yetişmiş ve başarılı bir erkeği perişan eden, birkaç kez evlenmiş bir dul olarak harcamak çok kolay. Yine de bu maceranın, zinanın senaryosu, Sol'un karısını terketmemesi durumuna kadar çok olağan. Bu hikâyedeki en olağandışı şey, erkeğin davranışı. Yine de kadının bir kaltak olduğu hep vurgulandı. Oysa ilişki kurduğu erkek ona istediği ve ihtiyacı olan şeyi veremeyince, o kendi hayatına döndü. Çoğu insan bunun sağlıklı olduğunu düşünür.

Oysa, her nedense, Delila fısıltıları çevrede yankılanıp durdu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Bu. Silverman'ın Wachtler'e, yeni erkek arkadaşının daha varlıklı ve yakışıklı olduğunu söylediği iddia ediliyor. Bu kaba ve yakışıksız bir davranış, ama olmayacak bir şey de değil. Zaman zaman böyle bir edepsizliğin yeri geldiğine inanıyorum - örneğin erkek telefonda terbiyesizlik ediyor, iğrenç mektuplar gönderiyor, kızlarınızı tehdit ediyor ve mirasınızı elinizden almaya çalışıyorsa. Aslında kadının davranışlarının hiç önemi yok! Sorun erkeğin davranışlarında, bunlar terkedilen âşıkların bile yapacağı cinsten şeyler değil. Erkek ileri yaşta ve belki de ilk kez, gönlünü birine kaptırdı. Bunun arkasını getirememesi -karısını bırakıp bu

aşkın peşine düşmemesi- kendi aptallığı. Bunlarla başa çıkamamasına şaşmamak gerek, çünkü o zamana kadar çok sınırlı bir duygusal yaşamı olmuş. Ama bu Joy'un sorunu değil. Joy'u ortada bırakan oydu. İlgi odağı olması gereken de yine odur.

Başka şekilde söylemek gerekirse, dikkatleri Delila'nın değil Samson'un davranışlarına yöneltmek gerekir.

Erkeklerin kusurlu olduğu bilinse de, yasa dışı ve onaylanmayan cinsel ilişkilerde, kabahatin çoğu kadınlara yüklenir ve erkekler tek bir kez suçlanırken kadınlar iki kez suçlanır. Paula Sanders, *"Gendering the Ungendered Body: Hermaphrodites in Medieval Islamic Law"* (Cinsiyeti Olmayan Bedene Cinsiyet Kazandırmak: Ortaçağ İslâm Hukukunda Hünsalar) adlı incelemesinde eski İslâm toplumlarında, "yasa dışı ilişkilerde erkekle kadın eşit sorumluluk sahibi sayılsa da, bu sorumluluk erkek ve kadının doğası hakkında bazı varsayımlara dayanarak yorumlanırdı. Erkeklerin baştan çıkarmaya yatkın ve eylemde etkin, kadınların ise hem baştan çıkarıcı (erkekleri zararlı eylemlere özendirmek anlamında) hem de edilgin olduklarına inanılırdı," diye yazıyor. İslâmî görüş, tüm kadınların baştan çıkarıcı olduğuna ve her yoldan çıkan erkeğin kadının gizemli cinsel cazibesinin kurbanı olduğunu ileri süren Budist görüşüne göre ilerici sayılabilir, ama yaşadığımız modern çağa bu yakışır mı? Joan Wachtler'in, kocası Sol'un yanında durup bir aptal gibi, ben Joy'dan güzelim, ben Joy'dan daha inceyim diyerek bir anlamda mazbut bir eş olduğunu kanıtlamasını mı istiyoruz? Kadınların *The Crucible*'daki (Cadı Kazanı) eş gibi bir şekilde onu yoldan çıkmaya yönelttiği için kocasından af dilemesini mi bekliyoruz?

Dünyanın yuvarlak olduğunu ve kimsenin kürek çekerken sandalıyla dünyanın kenarından aşağıya düşmeyeceğini keşfettik, fakat kadınların cinselliği konusunda temel görüşümüz hâlâ Ortaçağ'a, eski devirlere, hatta tarih öncesine ait.

Bir an için, Delila ile Joy Silverman'ın cinselliklerini çıkarları için kullandığını kabul edelim. Cinsel cazibelerini erkekleri mahvetmek için kullandıklarını kabul edelim. Gerçekten de iki yüzlüydüler, bunu tüm kadınlara uygulayarak bütün kadınlar

ikiyüzlüdür de diyebiliriz. Eee, ne olmuş? Bunda ne var? İkisi de istediklerini elde etmek için ellerindeki gücü kullandılar. Her iki durumda da, bu o kadar rezilce bir şey sayılmaz: her ikisi de saygın bir ilişki kurmak istiyordu. İstedikleri gerçekleşecek gibi görünmeyince de (ayrıca ikisi de gizli polis, CIA vb. tarafından kışkırtıldı) saldırıya geçtiler. Bu dünyada kimse kadınların yardımına koşmaz ve o ana kadar hayatlarına gereğinden fazla erkek girdiyse, bir başka erkek bulma umuduyla da avunamazlar. Biz sadece sahip olduğumuz şeyleri kullanmayı biliyoruz ve bazılarımız da cinselliği bir silah olarak kullanmayı biliyor. Delila ile Joy Silverman'ın, her ikisinin hikâyesinin ayrıntıları, konunun bu kadar basit olmadığını gösteriyor -her iki kadın da kesinlikle cinsel olmayan güçlerle savaştı- ama ne zaman bir kadının bir erkeği, cezaevinde, darağacında, perişan, psikozlu, ilaç tedavisinde, deli gömleği içinde, nerede ve ne halde olursa olsun kırık bir kalbin telaşı içinde terkettiğini duysam - ne zaman bir Delila hikâyesi duysam, içimden gülmek gelir. Çünkü asıl sorun kadınların erkekleri mahvetmesi değil - bizim onlar gibi ebediyete kadar bekleyecek zamanımız olmadığını sadistçe bildikleri halde, gereksinmelerimizi karşılamayı reddederek, isteklerimizi bizden esirgeyerek, gerçekte erkekler kadınları mahvediyor. Biyolojik ve çoğunlukla da toplumsal ve ekonomik yönden bütün güç erkeklerin elinde. Arada sırada bir kadın çıkıp da bu düzeni azıcık tersine çevirirse, buna sevinmeyeceğimi doğrusu söyleyemem.

Toplum kadını cinsel bir nesne haline getirmiştir -erkeklerden olsa olsa yakışıklı bir tip olur- ama kadınlar olmadık zamanda bu role soyunursa bu öfkeyle karşılanıyor. Gerçekte kadınlar tek silahlarının cinsellik olduğunu sık sık farkediyorlar - kadınların erkeklerden daha çok ücret aldığı meslekler yalnızca mankenlik, striptizcilik ve fahişeliktir. Bu geçerli oldukça -bir süre daha öyle olacağa benziyor- hepimiz, kadınlara akılları için değer verilse de, bedenlerinin çok özel bir şekilde değerlendirildiğini bilerek yaşamayı sürdüreceğiz. Bu benim fikrim değil; ekonomik bir gerçek. Büyük şirketlerde hukuk danışmanı, hisse senedi satıcısı, parlamento üyesi, reklam

şirketi yöneticisi, haber programı hazırlayıcısı ve araştırmacı gazeteci olan kadınlar bile, cinselliğin işe yaradığını bilirler.

Ama biri, birazcık fazla gösterişe kaçarsa, vücut ölçülerinin yeterince farkında olan Kimba Wood gibi Playboy Kulübünde iş aramaya gittiği ortaya çıkar veya Diane Sawyer gibi Vanity Fair'e biraz fazla kışkırtıcı poz verirse, herkesin asabı bozuluyor. Erkekler bizi cinsellik nesnesi haline getirdi -babalarının gözbebeği, cici kızlar dışında her birimizi- ve bizler birkaç numara daha öğrendiysek, kısacası hayatımızı giyinik ve dik durarak kazanamanın yolunu bulduysak, bunu, yaratıcılığımıza ve bir beden olduğu kadar bir beyin de olmak isteyen insan ruhunun iradesine borçluyuz. Sadece Cindy Crawford ile Victoria's Secret modellerinin cinsel nesne olmasına izin verilseydi hayatın ne kadar sıkıcı olabileceğini tahmin edebiliyor musunuz? Artık öyle bir noktadayız ki -erkek kadın- hepimiz *Playgirl*'deki erkeklerden herhangi birine bakmaktansa *Playboy*'da Pamela Anderson'a bakmayı yeğliyoruz ve bu herkese normal geliyor. Cinsellik hayatiyetinin yalnızca kadına ait olduğunu kabul ettik. Şirketlerin yönetim kurulu odalarında striptiz yapılmaması gerektiğini de kabul ettik. Fakat kadınların daha önceki yaşamlarında, yalnızca erkeklerin sahip olmasına izin verdiğimiz o cinsel kabadayılıkla, oynaşmış olması veya bu gün de aynı şeyi, iş saatleri dışında yapması artık sakıncalı sayılmamalı. Örneğin çıplak poz vermenin ciddi bir bilimsel araştırmacı veya güvenilir bir yönetici veya dinamik bir lidere göre bir iş olmadığını söylemek, köle kızlarla yatmasının Thomas Jefferson'u bir başkan olarak değersiz kıldığını veya Bağımsızlık Bildiri'sini geçersiz ve anlamsız bir kâğıt parçasına dönüştürdüğünü, veya binlerce kadınla yatmasının Wilt Chamberlain'i berbat bir basketbolcu yaptığını söylemekle eşanlamlıdır.

Hayat tuhaftır; insanlardan hep böyle veya hep şöyle olmalarını beklemek saçmalıktır.

* * *

Delila'nın saç, kas ve tensel zevk denirken hep gözardı edilen özelliği bağımsız durumudur. *İncil*'de adı geçen hemen bütün

kadınların aksine, Delila'dan yalnızca Delila diye söz edilmektedir. Ondan birinin "kızı" veya birinin "karısı" diye söz edilmiyor, o kendi başına bir kişi. Aile veya evlilik bağlarından söz edilmediği için onun çoğu zaman bir fahişe, üst düzey yöneticilerle tanışıklığı olduğu için de, Filistin'in asil çevrelerinde bir cariye olduğu düşünülür. Fakat *İncil*, cinsellik pazarında çalışan kadınları hemen belirlediği için, ben Delila'nın, günümüzde bile toplumsal düzeni tehdit ettikleri için kendilerinden çok korkulan bütün güçlü, çağdaş, irade sahibi kadınların -hatta bağımsız meslek sahibi kadınların bile- öncüsü olduğunu düşünmeyi yeğliyorum. Çalışan kadınlardan söz etmiyorum, çünkü günümüzde, evli olsun olmasın, bu artık ekonomik bir gereksinmedir. Bütün bunlardan vazgeçen, kocayla çoluk çocukla uğraşmayıp, kendini buna hazır hissedene kadar evlenmeyi reddeden kadınlardan söz ediyorum. Dilediğince yaşayan kadınlardan.

İstediği gibi yaşayan Delila ortaya çıkmadan önce, Potifar'ın karısı, adı verilmediği ve ondan hep birinin karısı olarak söz edildiği halde, hayatında söz sahibi olmak istedi. Ama çoğunlukla, Yusuf'un ufak bir cezayla nasıl kurtulduğunu oysa bu şansın hiçbir kadın kahramana tanınmadığını kanıtlamakla uğraşan feminist uzmanlar, onun ne kadar olağandışı ve devrimci bir kişilik olduğuna dikkat etmezler. Geç yorumcuların adının Züleyha olduğunu söylediği bu şehvetli ev kadını, Yusuf'un emrinde çalıştığı genel valiyle evlidir. Günlerden bir gün güzel köle oğlana asılır ama yüz bulamaz ve kendini aşağılanmış hissedip kocasına Yusuf'un ırzına geçtiğini söyler. Çağdaş okurlar onun doğru söylediğine inanırlar: gerçekten onun ırzına geçmiştir. Ama sorun bu değil. Kadının ona asıldığını düşlemek daha ilginç. Eğer böyle olduysa Potifar'ın karısı bir erkeğe gözdiken ilk kadın örneği olmalı, bir erkeği nesneleştiren, ona bakıp da, *İşte ateşli biri; onu arzuluyorum* diyen ilk kadın. İlk arzulu kadın, arzulayan ve bunu ifade etmeye cüret eden ilk kadın. Bir erken Mrs. Robinson, belki de emrinde çalışanlardan birini arzulamış güçlü kadınlardan biri: Lady Chatterly, Madonna, Bess Myerson, Elizabeth Taylor.

Aralarındaki duygunun karşılıklı olmadığını kim iddia edebilir ki: Potifar savaşırken o bütün gün evde tek başına kalıyor, evde başka kimse olmadığı için belki hizmetkarlarıyla sohbet ediyordu. Belki de aralarında bir aşk yaşanmıştı. Patty Hearst korumasıyla evlendi; Madonna antrenöründen çocuk doğurdu. Lina Wertmuller'in o harikulade filmi *Swept Away*, ıssız bir adada mahsur kalan bir milyonerin bir tayfa ile aşk yaşamasının mümkün olduğunu öne sürüyor. Mısır çölünde niye olmasın? Muslukçu, balıçıvan veya bir maragozun yataktaki akrobatik yeteneklerini konu alan birkaç porno film mutlaka çekilmiştir. Tabii bir de, William Holden ile Gloria Swanson'un oynadığı, havuzu temizleyen veya havuzdaki delikanlı Ben ile tehlikeli bir ilişki yaşayan Bn. Robinson'un öyküsü var. Düzenli bir toplumsal hayatı olmayan güzel ve yalnız kadınlar evlerindeki hizmetkarlarla sürekli yakınlıklar kurabilirler. Yusuf ile bu kadının birbirlerinden hoşlandığı olasılığından vazgeçsek de bir kadının sonunda bunu istemesi -hatta bunun için yalvarması- övülmeye değer bir şeydir. Bu o kadar garip, Eski Ahit'te bir örneği daha olmayan bir olay ki, insan bu yüzden onun gerçeği söylemiş olabileceğini düşünüyor. Delikanlı ona tecavüz etmiş olmalı. Şehvetli delikanlı falan filan. Bir kadının sözüne itibar edilmediği için şansı varmış ki sadece hapsedildi. Oysa kadının baştan çıkarmaya çalıştığı delikanlı tarafından reddedildiğini düşünmek daha ilginç. Daha heyecan verici.

Potifar'ın karısını arzulu kadınların öncüsü olarak kabul edersek, Delila'nın davranışlarının, bütün mantıklı açıklamaların yanısıra, bir de çok daha ilkel ve saf bir açıklaması olduğunu düşünmekle evrim gerçeğini pek zorlamış olmayız. Bu duygusal bir kargaşa yaratmak, vahşet hayalleri kurmak, heyecan aramak ve iş olsun diye sorun çıkarmak arzusu olabilir. Samson kadar güçlü ve kötü olmayı, onun yaptığına benzer bir şey yapmayı arzu etmek: kendini yeniden yaratabilmek için onu yok etmek arzusu olabilir. Elde hiçbir kanıt yokken, Delila'dan bir hain diye söz edildiğini duyduğumda dehşete düşmüştüm. Kurallara uymayacak kadar özgür bir ruhu basite indirgemek ve onun Jessica Rabbit gibi bir karakalem portresini çizmek is-

tiyorlardı. Hem zaten bu kuralları koyan da erkekler değil miydi? Kendi de bir erkek olan Michel de Montaigne daha on altıncı yüzyılda şöyle demişti: "Kadınlar kendilerine dayatılan kuralları reddetmekte haksız sayılmazlar, çünkü bu kuralları erkekler onlara danışmadan koydular. Entrika ile kargaşanın hâlâ sürmesine hiç şaşmamak gerek."

"Samson ve Delila" adlı eski şarkıyı çok severim ama çoğu kimse onu Grateful Dead konserlerinden tanır. Bu şarkının, Washington Square adlı bir grubun çaldığı daha öfkeli ve hırçın bir uyarlaması da vardır. Uygun ruh halindeysem ve yeterince öfkeliysem, bu şarkı bana dünyanın en güzel şarkısı gibi gelir - özellikle de koronun sinirli bir tavırla tekrarladığı şu bölüm: "Dilediğimi yapabilseydim / Bu adi dünyada dilediğimi yapabilseydim / Dilediğimi yapabilseydim bu binayı yıkardım" Tabii bu Samson'un sözleri, böyle yıkıcı bir güce sahip olan o. Geçenlerde bu şarkıyı dinlerken birden kendimi tuhaf bir şekilde zinde hissettim ve her zaman içimde taşıdığım o bastırılmış duyguyu düşündüm, dilediğimi yapabilseydim bu binayı yıkardım, birçok başka şeyi daha yıkardım. İfade edemediğim bir öfke ruhumu kuşatmıştı.

Sonra birden aklıma geldi: Ya Delila de böyle öfkelendiyse? Ya o da birşeyleri yıkmak istediyse? Ya Samson'a her baktığında onu öldürmek istediyse? O cesaretini ve hiddetini ifade edebilecek güce sahipti, bir eşeğin çene kemiğiyle bin kişiyi, çıplak elleriyle yırtıcı bir aslanı öldürebiliyordu. Oysa Delila bütün öfkesi ve hiddetine rağmen bir şey yapamıyordu. Yirmi birinci yüzyıla girmek üzereyiz ve ben kendi öfkem ile ne yapacağımı bilemiyorum. Belki de bu yüzden, Delila harekete geçmek ve doğru olmayan bütün bu duyguları yaşamak istedi. Belki de hayatı boyunca hep kederli ve asabi olmuştu, belki de Samson'a yaptıklarının ihanetle veya Filistin'liler hesabına casuslukla hiçbir ilgisi yoktu! O ana kadar farkında olmadığı acısını ve yıkıcılığını, bütün bir şehri başına yıkacak kadar büyük olan hiddetini, belki de Samson, ona anımsatmıştı.

Ben de bir femme fatale değilim. Ben de Delila gibi çok duygusalım, âşık olunca aptalın teki olur çıkarım. Belki de duygu-

sal ilişkilerimde aşırıya kaçıyorum: karşıma çıkan erkeğe tutuluyorum, aşırı derecede heyecanlanıyorum ve nasıl davranacağımı; kendimi, her yere taşıdığım bu elli kiloluk safrayı, ne yapacağımı, nereye koyacağımı bilemiyorum. Ne zaman karşıma aşk çıksa, bu gerçek veya hayal olabilir, aptalın teki oluveriyorum. Tehlikeli ve öldürücü kadın rolünü inandırıcı bir şekilde oynayabilmek için bence aşırı derecede kayıtsız hatta kurnaz olmak gerekiyor - bence bu mesafeli tavrı dürüstçe yakalamakta yarar var. Marietta Tree benzeri buz gibi soğuk, asil bir New England'lı, yoksullaşmış İngiliz aydın sınıfının Pamela Harriman gibi dalaveracı bir üyesi ya da boşanmak zorluk çıkaracağı ve hayalini kurduğu Martha Stewart'vari zarif ve basmakalıp yaşamını lekeleyeceği için kocasının ölümünü isteyen Pam Smart gibi dikkatsiz bir kaltak olmak gerekiyor. (Smart davasının bu kadar ilgimi çekmesinin nedeni, durumu kaç kez incelesem de boşanmış bir kadın olma korkusundan başka bir cinayet nedeni olmamasıydı. Araştırmalarım onun yalnızca soğuk ve sığ değil aynı zamanda bomboş biri olduğunu ortaya çıkardı.) Femme fatale'lik numarası yapılamaz çünkü duygular en zeki kadının bile oyununu bozar. Samson ile Delila hikâyesinin sinema uyarlamalarında Delila, Filistin gizli polisinin ajanı olarak gösterildiği zaman bile pişmanlık içindedir, çünkü tuzağa düşürmekle görevlendirildiği adama âşık olmuştur. Hiçbir yönetmen onu duygusuz göstermeye cesaret etmez: De Mille'in filminde çalışma kampında bir değirmen taşını döndüren Samson ile Delila'nın aşkları yeniden alevlenir ve Samson sütunları ayırıp tapınağı herkesin üstüne yıkarken, Delila ondan ayrılamayıp yanında kalır. Nicolas Roeg'in TNT için çektiği mini dizide Elizabeth Hurley, Samson için, "Ona ihanet etsem de o benimdir," derken bütün çabasına rağmen fazla inandırıcı olamıyor. Çağdaş yorumlarda Delila istemediği halde âşık olur.

1988'de Costa-Gavras'ın çevirdiği âşık-olan-casus filmi *Betrayed*'de (İhanet), Debra Winger, ırkçı bir gruba sızmak için Tom Berenger'in oynadığı, bir süre önce dul kalmış bir erkeği baştan çıkarmakla görevli bir FBI ajanıdır. Ormana salıverilen bir zenciyi dostları ile birlikte kovalayıp feci şekilde işkence

ederek av oyunları oynayan bu adam hasta biridir. Fakat bunun dışındaki zamanlarda iyi bir aile babasıdır, sevimli iki çocuğu Winger'i çok severler ve Winger onların yanında iş hayatında bulamadığı aile hayatının sıcaklığını bulur. Eski sevgilisi olan patronu, duygusal bir ilişkiye girdiği için bu işten alınması yalvarmalarına kulak asmaz. Sonunda iş ya öl ya öldüre gelip dayanınca, Winger Berrenger'i öldürür - FBI'dan ayrılır ve çok sevdiği o iki çocuğu bir daha göremez. Irkçılar kadar çirkin güçlere maşalık yapmıştır, sevdiklerini yitirmiş, onların yakınlığından mahrum kalmıştır. Samson'suz yaşamaktansa onunla birlikte ölmeyi tercih eden Delila'nın durumuna düşmüştür; yalnızca birer cinsel silah olmaya soyunan kadınların çoğu da eminim kendilerini aynı durumda bulurlar. Çoğumuz femme fatale rolünü oynayamayacak kadar duygusalız. Bu iş için, neredeyse kimsenin olamayacağı kadar serinkanlı davranıp duyguları gemlemek gerek. Sharon Stone'un *Basic Instinct*'deki (Temel İçgüdü) başarısının bir nedeni, hem ateş gibi yakıcı hem de cinayet aleti buz kırıcısının simgelediği buz gibi sert ve soğuk izlenimler yarattığı sahneler arasında narin, kolay kırılır ve birinin (Michael Douglas mı?) himayesine muhtaç bir kadın olabilmesiydi. Sharon Stone rolünü bu kadar içten oynamasaydı o film *Showgirls* ve *Body of Evidence* gibi sadece basit ve gülünç olurdu.

Gerçekten de, buz gibi kadınları konu eden filmlerde, az da olsa birkaç mükemmel portre çizildiği olmuştur. Örneğin: *Double Indemnity*'de (Çifte Tazminat) ilişki kurduğu erkekleri öldüren, tam anlamıyla ölüm saçan bir kadın olan Phyllis Nirdlinger'i oynayan Barbara Stanwyck; *The Last Seduction*'da tersten yazan, kalın sesli, kaba saba konuşan, rol olamayacak kadar inandırıcı bir kayıtsızlıkla sevişen ve kendi avukatına bile, bir kalbi olup olmadığını anlamak için, son zamanlarda hiç nabzını yokladın mı, diye sorduracak kadar acımasız bir kadın olan Bridget Gregory rolüyle yıldızlığa yükselen Linda Fiorentino. Fakat bu filmlerin birer klasik olmasının nedeni, baş roldeki kadın oyuncuların mükemmel oyunculuğu ve örneğin *Showgirls*'in karikatürü anımsatan havası ve basit alaycılığından

uzak kalabilmek için gerekli olan, inandırıcılığıdır. Fakat *Basic Instinct*'te (Temel İçgüdü) -bence Sharon Stone bu rolü için Oscar'a aday gösterilmeliydi- katı, sarışın, kolalı dar giysiler giyen, soğuk kanlı bir kadın olması gereken kadının yumuşacık ve sevimli biri olması filmi sadece bir sömürü hikâyesi olmaktan kurtarıyor. Ms. Stone'u, San Francisco yağmurunda ön balkonda bir battaniyeye sarınmış sallanan koltuğunda otururken gösteren -kötü kızı sakin bir anında yakalayan klasik- sahne, yapmacık olabilecekken gerçek ve inandırıcı görünüyor. Her şirret kadının yola getirilmek istediği iddiasında belki de gerçek payı vardır. Kimse yalnız kalmak istemiyor.

Dediğim gibi ben bir femme fatale değilim, asla da olmadım ve bu yüzden birşeyler kaçırdığımdan eminim. Delila veya belli bir yaşa gelmiş her bekâr kadın gibi, kimse benden bir erkeğin kızı veya bir diğerinin karısı olarak söz etmiyor. Kiramı kendim ödüyorum, hayatımı kazanıyorum, yıllardır kimseye karşı sorumlu olmadım ve ileride beni teslim alacak şekilde eteğimi çekiştirebilecek yegâne kişiler çocuklarım olacaktır. Tam anlamıyla özgürüm ve kendi hayatımı kendim yönetecek güce sahibim. Bir kadının, tarihte ilk kez, kendini benim kadar bağımsız ve sorunsuz hissedebildiği bir devirde, otuz yaşımı doldurdum. Yine de, bir erkeğin bağımlı uzantısı olmamak bana ne kadar güç verse de, hayatta kendimi genelde oldukça güçsüz hissediyorum. Bunun olağandışı bir şey olduğunu sanmıyorum, hatta bu duygunun kadınlara özgü olduğunu da sanmıyorum. Bazı istisnalar dışında, erkekler de kadınlar da, bu dünyanın büyüklüğü karşısında kendilerini küçük ve güçsüz hissederek yaşıyorlar ve sanırım bu hep böyle olagelmiş. İnsanlar kendilerini her zaman, Times Meydanındaki dev Calvin Klein afişleri ve hemen yanında Irak bombardımanını yayınlayan dev Sony televizyon ekranı karşısında cüceleşmiş gibi hissetmediler tabii ki, ama eminim çoğu Cro-Magnon insanında da, kendini böyle hissetmesine yol açacak kadar, bilgisizlik ve kendini beğenmişlik vardı.

Her şeye karşı kendimi güçsüz hissederim, özellikle de aşk konusunda, arada bir karşıma çok cazip bulduğum bir erkek

çıkar, o da beni beğeniyordur ve her şey olabilir, her şey mümkündür, derken birden, tuhaftır ama içimden onu rezil etmek gelir. Bu duygu nereden kaynaklanıyor bilmiyorum -benim kendimi yok etme sorunlarımla karşılaştırıldığı zaman terapide sözü edilmeyecek kadar sağlıklı görünüyor- ama bu karşılaşmalar birkaç yılda bir oluyor. Ama ne zaman karşıma bir erkek çıksa, bu sevdiğim ve avucumun içinde tuttuğum biri de olsa, onun bana verdiği bu güçle onun hayatını mahvetmek istiyorum. Hayatım ne kadar kendime ait olsa da, annem veya büyükannemin hayal bile edemeyeceği bir özgürlüğe erişmiş olsam da, gönül konularında benim yaşımdaki erkek ve kadınlar hep aynı asabiyet ve el yordamıyla yaşasa da bunların hiçbirinin değiştiremeyeceği bir gerçek var: ben yaşlandıkça gücümü yitirirken yaşıtım olan erkeklerin gücü artacaktır. (*The Rules*'ın (Kurallar) erkekler değil de kadınlar için yazılmasının nedeni de budur.) Bunun nedeni biyolojik mi, kültürel mi yoksa her ikisi mi belli değil, zaten bu pek önemli de değil: feminizm buna çare bulamaz.

Hayır bütün bunların hayatımı kararmasına izin vermiyorum. Farrah Fawcett'in elli yaşında Ryan O'Neal'i terkedip ondan daha genç ve dinç biriyle kaçmasını, bedenini boyayarak *Playboy*'a poz vermesini ve genelde menopoza girmiş bir erkek gibi davranmasını alkışlıyorum. Bütün bu saçma davranışları alkışlamamın asıl nedeni, kendimi çoğu zaman güçsüz hissetmemde yatıyor. Yaşlandıkça azalacağımı bildiğim için hep çoğalmak, çoğalmak ve çoğalmak istiyorum. Cinsel gücüm kişiliğimin o kadar önemli bir parçası ki, onu bir gün yitirmek düşüncesi beni korkutuyor. Bazı anlarda bu gücü hissediyorum, bana geçici olarak bağışlanmış olan bu gücün, erkeklere daha fazla, hep daha fazla verildiğini görmek beni öylesine hırslandırıp çıldırtıyor ki, içimden arzuyla yerimden fırlayıp DAHA FAZLA, DAHA FAZLA, DAHA FAZLASINI İSTİYORUM diye bağırmak geliyor. Sonra karşıma çok iyi bir erkek çıktığı zaman sevmek veya nefret etmek için kullanabileceğim bütün gücü toparlayıp, doğurganlık süremi veya cinsel arzu uyandırabileceğim yılları temsil eden o olanaklar penceresine

bir yumruk atıp her şeyi sonuna kadar değerlendirmek istiyorum. Evlenebilmek için otuz beş yaşına kadar yapmam gereken şeylerin listesini çıkararak zaman yitirmek istemiyorum, dünyada hiçbir erkeğin ilgilenmediği, bu kahrolası geri sayıma başlamak istemiyorum. Bundan fazlasını istiyorum. Kendimi dağıtmanın değişik yollarını araştırırken, beynimde yankılanan ses DAHA FAZLA diye sesleniyor.

Delila için de durum böyleydi. Samson onu seviyordu. *İncil*'in bunu belirtmesi büyük incelik. Ama o bağımsız bir kadındı ve bağımsız kadınların hayatına bir sürü erkek girer. Bunların hangisinin buz kıracağı ile öldürülmesini istemeyeceğin kadar iyi kalpli, vefalı ve iyi biri olacağını kim bilebilir. Ne yapacağına karar vermek zor. Bu dünyada niye sadece erkekler eğlenebiliyor, diye merak ettiğin zaman da tarihe hain olarak geçiyorsun.

Bazen biri sivri, kör bir bıçak alıp kafatasımın ortasına onbeş santimlik bir vadi oymuş gibi oluyor.

BRUCE SPRINGSTEEN
"I'm on Fire"

2
HEY KÜÇÜK KIZ, BABAN EVDE Mİ?

Hakkında ne kadar suçlayıcı, korkunç ve iğrenç şeyler okusam da Amy Fischer'in suçsuz olduğuna inanıyorum. Amy aşla erkek arkadaşının karısını vurmak suçuyla yargılanmamalıydı, bütün suç Joey Buttafuoco'nun geniş omuzlarına yüklenmeliydi.

Çünkü o henüz ergenlik çağındaydı. Ergenlik çağındaki gençler ayaklı hormonlardan başka bir şey değildir. Ben on dört, on beş veya on altı yaşındayken sevdiğim çocuk veya erkek için neler yapmazdım - şimdi kesinlikle yapmayacağım şeyler yapardım. Amy'nin yaptığını kesinlikle yapmazdım ama bunun önemi yok. Bu yalnızca benim daha şanslı olduğumu gösterir. Ergenlik çağındaki çoğu gencin, bu çağı, avukatlara, silaha ve paraya bulaşmadan atlattığı gerçeği, aşk uğruna suça itilenlerin aleyhine kullanılmamalı. O lise yıllarında her şey mümkündür, gençler onları harekete geçirecek bir etken arayarak ortalarda başıboş dolaşan dayanıksız bir malzemeden başka bir şey değildir, özellikle de kızların ne zaman gerçekten aptalca bir şey yapacakları hiç belli olmaz. Ergenlik çağındakiler arasında dünyanın en yüksek intihar oranına sahip olan ülkemizde insanların kendini öldürmesi artık bizi şaşırtmıyor. Harakiri dalışlarını bir savaş yarası olarak kabul ediyoruz -

otomobil yarışlarının, içkili otomobil kullananların yol açtığı ölümler, annesinin kanal tedavisinden kalan Percodan'ı alarak ölenler, Kızıl Haç'a çok büyük bir kan bağışı için hazırlanan bilekler. Cinayet -ergenlik çağındaki birinin ender olarak kendinden başka birine zarar vermesi- ise daha pek hazır olmadığımız bir olay. Fakat olaya, onların davranışlarını etkileyebilecek, ergenlik çağındakilerin arıtılmış, abartılı dünyasında zaten yeri olmayan, aklı başında olması gereken, yetişkinler karışmışsa - onlar sorumlu tutulmalıdırlar. On beş yaşında bir çocukla cinsel ilişkiye girip, genç âşığını kocasını öldürmeye ikna eden Pam Smart ömür boyu hapse hüküm giydi. Reşit olmayan bir kızla cinsel ilişkiye girdiği için altı ay hüküm giyen -bu ara reşit olmayan kimseyle asla yatmadığını sürekli iddia eden- Joey Buttafuoco, karısını vuranla işbirliğinden yargılanmaktan kurtulmayı başardı. Oysa on altı yaşındaki Amy Fischer'le oynaşmaya başladığı andan itibaren onun düşüncelerinden sorumlu tutulması gerekirdi - sarhoş otomobil süren biri kaza yapınca otomobil değil sürücünün suçlandığı gibi.

Orta parmak yaptığı çirkin işaretten dolayı suçlanmaz. İşaret parmağı işaret eder, küçük parmak tutulan cismi destekler, yüzük parmağı kutsal evlilik bağının sembolünü taşır, orta parmak da s.... der. Ergenlik çağındaki bir kız da aşk için, aşk olduğuna inandığı şey için, ölür de öldürür de. O, *Smart Woman, Foolish Choices*'i (Akıllı Kadınlar, Aptalca Seçenekler) okuyup kendine çeki düzen vermesi gerektiğini düşünemez. O açık saçık romanlar okur ve bir silah edinmeye karar verir. Hâlâ okula gidiyorsa *Romeo ve Juliet* ile *Wuthering Heights*'ı (Uğultulu Tepeler) okur ve bu klasiklerin daha az hüzünlü olanlarından gerçek aşkın, her davranışı affettirdiğini öğrenir; veya annesinin Judith Krantz ve Danielle Steel (her dokuz ayda bir tane basılıyor!) romanlarına başvurur veya daha da kötüsü hayat bir pembe dizi romanıymış gibi, aşk öyküleri ve hayalleri kurar.

Joey Buttafuoco, Amy Fischer'e karısını öldürmesini söyledi mi? Belki de sözcüklerle söylemedi ama bu adam işaretlerle konuşan bir maymunu andırıyor.

Amy Fisher cezaevinde olmamalı. Belki üniversitede veya ıslahevinde ama cezaevinde değil. İnfaz yasasından yararlanamadığı için birkaç yıl sonra o hâlâ Albion Eyalet Islah Merkezi'nde zaman doldururken, bu davayla ilgili bir sürü serseri ile soytarı normal yaşamlarını sürdürüyor -Howard Stern ile dostluk kurup kâr ediyor- olacaklar. Bu da reddedilen kadının intikamından ne kadar çok korktuğumuzu kanıtlar. O sadece genç bir kız bile olsa.

* * *

Daha çok "Öldüren Lolita" veya "Long Island Lolitası" veya "Ergenlik Çağında Silahlı İlişkiler" gibi manşetlerle tanınan 1992 yılının ergenlik çağı/zina/cinayet girişimi davası, Amy Fischer olayı, oldukça adi bir medya olayıydı. Bu öylesine bayağı bir öyküydü ki, bulvar gazetelerinin sayfalarını hiç terketmedi. Bu, *The New York Times*'ın ancak diğer basın organlarında ne kadar yer kapladığını belirtmek için sözünü ettiği bir olaydı; tıpkı on dokuzuncu yüzyılda sofuların, bir çıplak kadının resmini yapan birinin resmini yapması gibi veya Gennifer Flowers'ın The Star'a yaptığı açıklamalara bir haber analizi olarak yer vermek gibi bir şeydi. Başkanlık yarışı ve zamanla unutulan meydan okuma nutuklarında verilen sözler, Amy olayından daha önemliymiş gibi davranıyordu. Bu şişko, yumruk yemiş gibi bir suratı ve söylenmesi şaşılacak derecede güç, komik bir ismi olan evli bir oto tamircisine gönlünü kaptıran Long Island'ın Güney kıyısında yaşayan ufak tefek, kabarık saçlı bir kızın öyküsüydü. Gerçekten bu isim o kadar tuhaftı ki, komedyen David Letterman aylarca sahneye çıkıp gözlerini iri iri açarak bir fıkra anlatır veya espri yapar gibi sadece "Buttafuoco" dedi. Her neyse, banliyöde yaşanan bu evlilik dışı ve okul sonrası ilişki ancak Amy İzci Kurabiyesi satmak bahanesiyle gittiği evinin ön balkonunda Joey'in eşini vurunca haber oldu. Şahdamarını delerek başında kalan kurşun, mucizevi bir şekilde Mary Jo Buttafuoco'yu öldürmedi. Joey, Amy'ye zona bulaştırıp, onu evlere giden bir telekız olarak çalıştırıp, bir şekilde jimnastik salonuna devam etmesini sağlayarak peruk ta-

kan evli antrenörüyle yatmaya teşvik ederek, Amy'yi on altısında iki evli erkekle ilişkisi olan bir tele kız haline getirdiği halde, o güne kadar kimse bu olaya fazla ilgi göstermedi.

Joey, Amy'yi tanımadığını iddia ettiği zaman bütün bunlar birden haber oldu. Joey, belki onunla bir kez birlikte pizza yediğini, onun sadece sık kaza yapan bir müşteri olduğunu, bir otomobili parçaladıktan sonra ikincisini de sık sık vurduğunu ama karısına niçin ateş ettiği konusunda hiçbir fikri olmadığını söyledi. Birden haber oldu, çünkü namlusundan duman çıkan tabanca ele geçirilmiş, oyunun üçüncü perdesi hiçbir terslik çıkmadan gerektiği gibi oynanmıştı; fakat Pirandello'ya yakışacak bir sürprizle oyunculardan biri, ilk iki perdenin hiç oynanmadığını, yani silahın ateşlenmesi için gerekli mantıklı nedenin olmadığını iddia ediyordu. Kısacası sabıkası olmayan on altı yaşındaki bu kız, daha önce hiç karşılaşmadığı Long Island'lı bir ev kadınını hiçbir neden olmadan vurmuştu.

Bu, birkaç yıl sonra, O. J. Simpson'un eşi Nicole Brown'un dudağı yarılmış, yanakları çürüklerle kaplı, bir gözü morarmış fotoğraflarına bakıp da onu hiç dövmediğini söylemesine benziyordu. Otuz altı ayrı fotoğrafta ayağında görülen o iğrenç Bruno Magli ayakkabıları da hiç giymediğini söylemişti. Bu tavır, tarihe ancak Sovyetler'e yakışacak bir yöntemle yaklaşan erkeklerin iyi bir örneğini oluşturuyor.

Amy Fisher olayı, ergenlik çağında bir kızın cinsellik, şiddet -otomobil kazalarıyla- ve bütün o diğer heyecan verici şeylerle ilgili öyküsü olduğu için haber oldu. Ayrıca, ergenlik gibi her şeyin zaten mantık dışı göründüğü bir çağda gerçekleşen bu cinsellik ve şiddet eylemleri, yaşamın bu devresi içinde normal olduğu kabul edilmeyip, olaylar gerçek anlamından uzaklaştırılmaya çalışıldığı için, bu hikâye büyük haber oldu. Amy Fischer, Arnold Schwarzenegger filmlerinin sonunda birden hiçbir neden olmadan -düşman bir başka gökdelende veya silah deposunda öldürülmüştür- binaların patlamaya, köprülerin yanmaya başladığı o garip anı simgeliyordu. Seyirciler, senaryoyu unutup, bu felaket sahnelerini özel efektler hatırına, yine de ilgiyle izlerler. Amy Fischer olayı, bir genç kızın ken-

dine özgü öyküsü olduğu gözardı edilip, yalnızca sonuçlara odaklanma çabasıdır. Bu, günümüzde çok yaygın bir tavırdır.

Macbeth işlediği suçlar için, "Yılanı öldürmeyip hafifçe yaraladık," der. Amy, Joey'in ondan, karısı Mary Jo'yu öldürmesini istediğini iddia ederken. Mary Jo yaralarının da arttırdığı bir öfkeyle, kocasının, yaralanmasıyla bir ilgisi olabileceğini düşünmek bile istemiyordu.

Amy tek başına suçlanacaktı.

Amy Fischer 1992 yılının Mayıs ayında iki milyon dolar kefalet talebiyle tutuklandı. Bu, Nassau Kasabasında cinayetle suçlanmayan biri için istenen en yüksek kefalet tutarıydı (bunu daha iyi açıklamak için Katie Beers'i kaçırıp yer altındaki mahzeninde zincirli tutan çocuk tecavüzcüsü -bu da başka bir ünlü Long Island davasıdır- için beşyüz bin dolar kefalet istendiğini belirteyim.) Yargılanma hakkını yitiren Amy anlaşma yolunu seçti ve birinci dereceden saldırı için hüküm giydiği beş yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasını çekiyor.

1992 yılının sonuna doğru benzeri görülmemiş bir şey oldu, üç büyük TV kanalı dava ile ilgili TV filmi yaptı. 1993 yılının başlarında CBS ile ABC, her ikisi de kendi yorumunu aynı gece yayınlamaya karar verdi -Alyssa Milano'ya karşı Drew Barrymore, genç kızlararası çamur güreşi, gerçekten aptal olanla bayağı numarası yapan karşı karşıya- Bill Clinton'un yemin töreni öncesindeki bu izlenme oranı savaşı, başkanın görev kabul törenini bile gölgede bırakacak gibiydi. Drew'ın izlenme oranı 19.5, Buttafuoco'nun ifadesine uygun bir yorumla çekilen Alyssa'nınki 15.8'i bulurken, Noelle Parker adlı yeni bir oyuncunun rol aldığı, bir hafta önce gösterilen filmin izlenme oranı ise 19.1 olmuştu.

Russ Meyer'in dediği gibi: *Daha Çabuk Kedicik! Öldür! Öldür!*

* * *

Anita Loos, *Kiss Hollywood Goodbye*'da rol alan MGM'in harika çocuğu için şunları söylüyor: "Irving Thalberg bana şöyle derdi. Bir aşk sahnesi yazarken, kadın kahramanının, kuyru-

ğunu sallayarak sahibine yanaşan, ona bir Tanrıymış gibi bakan bir köpek yavrusu olduğunu düşün."

(Demek Nancy Reagan bundan esinlendi.)

Gentlemen Prefer Blondes'i (Erkekler Sarışınları Sever) yazan, *The Women*'ı (Kadınlar) beyaz perdeye uyarlayan ve sinemanın özgür, uçarı, kimseleri takmayan son moda kız tipinin yaratıcısı Loos'un, Thalberg'in önerisine uyup uymadığı belli değil. Fakat Hollywood'un geri kalanları, onları o zamandan beri uyguluyor. Bu yüzden on yedi yaşındaki ergen kızlar -en azından filmlerde- çok tutulur oldular. O film spotlarının ışığında ilk kez görünen çocuk-yıldızlar ve ergen kızlar: *National Velvet*'teki (Büyük Yarış) Elizabeth Taylor'un o olağanüstü zerafeti ve inceliğinden, *Limelight*'ta (Sahne Işıkları) Claire Bloom ve daha sonra *Romeo ile Juliet*'te Olivia Hussey'e; Avrupalı Tanrıça kızlar ise, *La Dolce Vita*'daki (Tatlı Hayat) Nico'nun o sert ve Germen ırkına özgü gizeminden, *And God Created Woman*'daki (Ve Allah Kadını Yarattı) Brigitte Bardot'nun oksijen sarışını, kumsaldaki yarı çıplak kız havasına kadar uzanır... *The Group*'taki Candice Bergen ile *The Last Picture Show*'daki Cybill Shepherd'e daha çok Amerikan Tanrıçaları olarak tapınıldı; ateşli ve sorunlu dilberler ise *Immitation of Life*'taki Susan Kohner ile *Baby Doll*'daki (Taş Bebek) Carroll Baker'in canlandırdığı baskı altında yetişmiş kızlardan, *American Graffiti*'de Mackenzie Phillips'in, *Night Moves*'da Melaine Griffith'in, *Shampoo*'da (Sosyete Kuaförü) Carrie Fisher'in, *Fast Times at Ridgemont High*'da (Ridgemont Lisesinde Heyecanlı Günler) Jennifer Jason Leigh'in, *Footloose*'da Lori Singer'in, *Smooth Talk*'da Laure Dern'in canlandırdığı ciddi sorunları olan kızlara; *Lolita*'da Sue Lyon'un, *Pretty Baby*'de Brooke Shields'in, *Tess*'de Nastasia Kinski'nin, *Cape Fear*'da (Korku Burnu) Juliette Lewis'in kazara baştan çıkarılışından; *Picnic*'te (Piknik) Susan Strasberg, *Paper Moon*'da (Beyaz Ay) Tatum O'Neal'in, *Taxi Driver*'da (Taksi Şoförü) Jodie Foster'in, *The Exorcist*'te (Şeytan) Linda Blair'in, *The Goodbye Girl*'de Quinn Cummings'in, E.T.'de Drew Barrymore'un, *Flashdance*'de Jennifer Beals'ın, *Beautiful Girls*'de Natalie Portman'ın kendi başının çaresine bakan modern Shirley

Temple benzeri tiplerin erken yaştaki olgunluğuna; *The Wizard of Oz*'da (Oz Büyücüsü) Judy Garland'ın, *The Miracle Worker*'da (Karanlığın İçinden) Patty Duke'un, *War Games*'te Ally Sheedy'nin akıllı uslu, sağlıklı, iyi kız tipine; *Sixteen Candles*'da Molly Ringwald'ın, *Running On Empty*'te Martha Plimpton'un, *At Close Range*'de Mary Stuart Masterson'un sergilediği alışılmadık sevimliliği ile güçlü kişiliğine; bir de *Rebel Without a Cause*'da (Asi Gençlik) Natalie Wood'un, *Bachelor Flat*'de Tuesday Weld'in, *Manhattan*'da Mariel Hemingway'in, *A Little Romance*'de Diane Lane'in, *Say Anything*'de Ione Sky'ın nefes kesici güzelliğine kadar uzanır. Peki ya bu kızlara ne oldu?

Çoğu için jüri henüz daha karar vermedi, bir kaç tanesi Oscar ile Barbara Walters röportajına değer görüldü - çoğunlukla yaşlı bir İngiliz karakter oyuncu için ayırılmamışsa o yılın genç kız yıldızına Hollywood beratı gibi verilen yardımcı kadın oyuncu Academy Ödülü verildi. Fakat bir çoğu vaadettiği başarıya ulaşamadı, yepyeni bir tip olmanın heyecanını yineleyemedi, bunu başarsa bile ya uyuşturucu bağımlısı oldu ya da yanlış erkeklere âşık oldu, bazıları ya Michael Jackson'un tanıdığı en normal insan olduğunu iddia etti, *The Love Boat*'da (Aşk Gemisi) konuk sanatçı olarak rol aldı, Rock Hudson veya Malcolm Forbes veya her ikisi için de günah keçisi oldu, Poly-Grip için tanıtımcılık yaptı, Psişik Dostlar Grubu'nu destekledi ya da gizemli bir şekilde öldü. Yok oldular, bazıları Ally Sheedy gibi kötü şiirler yayınladı, Patty Duke gibi kronik manik depresiv oldu, Candice Bergen gibi kötü bir oyuncu olduğu anlaşıldı, Juliette Lewis gibi sürekli kötü roller seçti, Linda Blair gibi on beşinde Rick Springfield, yirmisinde de Rick James ile birlike yaşadı, Tuesday Weld gibi şişmanlayıp yaşlı uçarı bir kadın oldu, klasik müzik çalan bir viyolonistle evlenip Long Island'a yerleşti veya Tatum O'Neal gibi gülünç biri oldu. En kötüsü de, Franco Zefirelli'nin klasik filminde öylesine güzel, kurnaz, mermer gibi harikulade çekici ve beyaz perdenin en unutulmaz Juliet'ini yaratan Olivia Hussey gibi yok oldu, içinde yaşadığımız zaman diliminini veya ülkeyi terketti, küçük yaşta gençliğin o olağanüstü güzelliğinin fotoğraflaştırı-

lip, perdeye yansıtılıp metalaştırılma deneyiminin barış içinde unutulabileceği uzak yerlere göçtü.

Bazıları -ya da en iyileri- genç yaşta öldü: Yemin ederim ki / Genç öleceğim / benden öncekiler gibi, / hepsi sevinç dolu kalpleri için / tek tek seçilmişti. Şair Olga Broumas "Cinderella"da böyle yazıyor, camdan bir ayakkabı ayağına uydu diye, ayak numarası sayesinde sınıf atlayan, çamaşırcılıktan kurtulan bir kadının acı çığlığı. O da, kontrol edemedikleri cinsellikleri, farkında bile olmadıkları şehvetleri, kölesi oldukları ama ne olduğunu bilmedikleri bir özellik yüzünden sevilen küçük kızlardan pek farklı değildi. Üstelik bu tenis oynamaya veya cebir denklemleri çözmeye benzemez, geliştirilebilecek bir beceri değildir. Edilgin bir özellik, izleyicinin gözüne yansıyan bir görüntü için onlara tapınılıyor. Çok genç yaşta, onu kullanmasını gerçekten öğrendikleri anda, onları terkedecek bir güçle donatılıyorlar. Bilgisizliğin bir afrodizyak gibi değerlendirdiği ergen cinselliği ile bir genç kız, Marks'ın emeğin ürününe yabancılaşma kuramını uygulamaya koymuş sayılabilir. Bir genç kız ne yaptığını kavradığı anda, artık o iş için uygun değildir. Lolita'nın en heyecan verici yönü, heyecan verici olduğunun farkında olmamasıdır.

Stanley Kubrick'in Lolita'sının yıldızı Sue Lyon, *London Sunday Times*'a, "On beşinde aşk perisi rolüyle dünya çapında yıldızlığa yükselen bir genç kızın, doğru düzgün bir yaşamı olamayacağına dair bahise girerim," diyor.

Willie Aames, Ricky Schroder, Leif Garrett veya Troy Donahue için de hayat pek kolay olmadı - ama onlar yalnızca heyecan uyandıran tiplerdi. Çiklet çiğneyen ve balonlarının patlayacağı bilinen Tiger Beat'vari bu genç kız tiplerinin, Tiffany, Debbie Gibson, Marie Osmond veya Brenda Lee'den pek farkı yoktu. (Oysa onlar akıllı davranıp Tanya Tucker gibi country şarkıcısı olsaydılar işler başka türlü gelişirdi. Nashville'in -bir zamanlar Hollywood'daki stüdyo sistemi gibi- iyi örgütlenmiş zengin patronları yıldızlarına sahip çıkarlar: bir kız sinema dünyasına girmeye çalışırken ilaç bağımlısı olabilir veya harcanabilir ama evine, Opryland'e döndüğü zaman ailenin yara-

maz kızı olarak karşılanıp hemen listelerdeki eski yerine oturtulur.) Ergenlik çağına giren her üyesini değiştiren Menudo adlı İspanyol kökenli grup, başarısını salgı bezlerine ve hormonlara borçlu olduğunu -gençliğin gruba geçici bir ayrıcalık tanıdığını- anlamış olmalı. Ama benim sözünü ettiğim bu genç kızlar, günümüzde kendine oyuncu denmesini isteyen cinstendi. Onlarla aynı tip ve düşüncede olan erkekler, nedense daha kolay ve acısız büyüdüler. Warren Beatty'nin *Splendor in the Grass*'teki (Aşk Bahçesi) ilk rolünden çok sonra -oyuncu, yapımcı ve yönetmen olarak- ünlü bir yıldız haline geldiğini, Hollywood deneyiminin ona özgüven ve başarı kazandırdığını, zevk ve eylemlerinin, hem bir yönetmen hem de bir kadın avcısı olarak, onun güçlü iradesini yönlendirdiğini biliyoruz. Aynı şekilde *Giant*'ta (Devlerin Aşkı) Elizabeth Taylor ile Rock Hudson'un en büyük oğlunu oynayan Dennis Hopper'ın hayatın dolambaçlarında ilerledikten sonra sonunda başarıya ulaştığını biliyoruz. (Bence, böylesine verimli iki kişinin oğlunu canlandırması ve çekimi uzun süren bu filmde sinirleri bozuk James Dean'in karşısında oynaması Hopper'ın bütün gariplik-lerini açıklamaya yeterlidir.)

Genç kadın oyuncular arasında Jodie Foster kuralı bozmayan tek istisnadır. Geri kalanın -artıkların- çoğu birşeyler yitirdi, taç yaprakları döküldü, biraz katılaştılar veya pörsüdüler, tecavüz kurbanlarını oynayan oyunculara benzediler -gözle tecavüze uğradılar- gerçekten de harikulade ve değerli birşeylerini yitirmiş gibi oldular. Bir deneyin gözlemlenmesi sonuçları etkiler diyen Heisenberg kuramının canlı kanıtı oldular. Harcanmış gibi görünmeye başladılar. Ve harcandılar: Tuesday Weld'in sorunlu iniş çıkışları Hollywood'un diğer genç yıldızlarına örnek oluşturdu (Drew Barrymore onu tamı tamına izledi). Weld dokuzunda ilk sinir krizini geçirdi, onunda ilk kez sarhoş oldu, on birinde ilk aşkını yaşadı, on ikisinde ilk intihar girişimini yaptı - ve sonuçta on dördüne bastığı zaman içki arkadaşı, Mia öncesi kırk dört yaşındaki Frank Sinatra'yla yatmaktan başka yapacak bir şeyi kalmamıştı. Bn. Weld'in 1996'da yayımlanan bir yaşamöyküsünün başlığı ona çok uygun düştü:

Pretty Poison (Tatlı Zehir). Kişilik bozuklukları ortaya çıkmasa bile yeteneğin eriyip bitmesi yeterince acıdır. Juliette Lewis'in *Cape Fear*'daki (Korku Burnu) o tazeliği ile Kalifornia'da sergilediği o bayağı çirkinlik arasında bir benzerlik olabilir mi? Bu sevimsiz özellikler *Natural Born Killers*'da (Katil Doğanlar) ve ondan sonra da onun peşini bırakmadı. Mariel Hemingway'in Manhattan'daki o saf, masum güzelliği yok olup yerini ondan sonra oynadığı her roldeki sahte sevimsizliğe bıraktı. Yüzyılın sonlarında, bu yok olma süreci tamamlandı, öyle ki 1995'te - Emma'nın çok hoş bir Beverly Hills uyarlaması olan- *Clueless*'te (Fırlama Kızlar) canlandırdığı o hoş ve şımarık Musevi kız, Cher Horowitz rolüyle hayranlığımızı kazanan Alicia Silverstone 1997'de tamamen yok olmuştu. *Batman*'de (Yarasa Adam) oynadığı Batgirl (Yarasa Kız) rolünde çok şişman bulundu ve *Excess Baggage*'deki (Bn. Silverstone nasılsa bu filmde de oynamıştı) rolü için Janet Maslin *The New York Times*'da şöyle yazdı: "Dudaklarındaki o huysuz kıvrım kalıcı bir hal alıp tavşan dudağa dönüşmüş... normalden büyük boyutlara sahip gibi görünen gerçeküstü bir genç kız olmuş." Televizyon komedileri dramatik yönü zayıf bazı dilberleri kurtarıyor -televizyonda müthiş bir komedi yeteneği ile büyük başarı kazandığı için bir süre sonra kimsenin görünüşüne dikkat etmediği o harikulade kadınlardan ilki Lucille Ball oldu- ama yaşlarından beklenmeyecek kadar olgun ve incelikli oyunculukları ile ender rastlanan bir zerafete sahip olan Cybill Shepherd, Brooke Shields ve Candice Bergen büyük umutlar uyandırmıştı. Gençliğin o büyülü tazeliği bir daha asla yakalanmıyor.

Örneğin Melissa Gilbert, o kadar çok estetik ameliyat olmuş ki yüzü *Little House on the Prairie*'de (Küçük Ev) oynadığı o genç kıza artık hiç benzemiyor. Gilbert şimdi incelmiş burnu ve kızıl saçlarıyla Belle saç boyası reklamlarında rol alıp, seslendirme yapıyor. (Pırıl pırıl tenli bir çiftçi kızı olarak erken yaşta üne kavuşan Walton'ların en büyük kızı Mary Ellen de benzer bir çabayla *Playboy*'a poz verip bir Scientology reklamında oynadı.) Ama o annesinin makyaj takımıyla oynayan bir çocuğa benziyor ve şıklık iddiasıyla yetişkinleri pek kandı-

ramıyor: parmakla boyanmış gibi duran yüzü, pespembe ruju ve gözlerine bulaştırdığı mavi farın aşırılığıyla yetişkinlere özenmiş bir çocuğu andırıyor. Gilbert, yetişkinler gibi olmaya o kadar hevesli ki, bu çabasıyla sadece onu Laura Ingalls yapan pırıltıyı değil, aynı zamanda Melissa -o her kimse- yapan özelliği de yitiriyor ve üç boyutlu bir negatif, bir Julia Roberts'ın filminin TV uyarlaması, Stepford'lu Eşler'in kof bir yedek oyuncusu haline geliyor. Oysa Ron Howard hâlâ Richie Cunningham'a -hatta Opie'ye- benziyor. *Happy Days*'deki delikanlı *Melrose Place*'in bir figüranına dönüşmemiş. Yüzü -ve yaşamı- bütünlüğünü korumayı başarmış.

Oysa bir kadının seyircinin gözlerinin önünde büyüyebilmesi için eski kişiliğinden kopması, kaybolması, maske değiştirmesi, Yale'e devam etmesi veya Dr. Kamer'in muayenehanesine sığınması gerekiyor. Onlar zarif ve akıcı bir değişimi gerçekleştiremiyorlar. Onların o erginlik çoşkusunu, taşkınlığını dünya kaldıramıyor, o hınzırlık ve çılgınlık gözlerden gizlenip, yitirilen güzellik için düzenlenen yas törenine katılmamıza izin vermeli. Her şey berbat olmadan önce küçük Judy Garland'ın ne kadar sevimli olduğunu hatırlayıp ahlayıp vahlarız, sekiz koca önce, at binen Elizabeth Taylor'un tazeliğine hayran kalırız, Tuesday Weld'in erkeklerin rüyalarına giren örnek sevgili olduğunu anımsarız. O kadar ki, Matthew Sweet onun bir filminden aldığı bir kareyi 1991 yılında çıkardığı *Girlfriend* (Kız Arkadaş) albümü için kullanmıştı. Bu yok oluşu onayladığımız halde yine de yasını tutarız - genç kız ayrıcalığını henüz bir hak olarak görmeye başlamadan onun o harikulade özgürlüğünü elinden alırız. Ama bunu düşünmeden yaptığımız için, bir zamanlar bakirelerin kurban edilmesi putperestlere nasıl doğal geliyorsa, bu da bize öyle gelir. Ve bu genç kız eskileri, mucizeler yaratan dağ köyünden veya "dinlenme kürü"nden dönen verem hastaları gibi daha zayıf, daha solgun olarak geri gelirler; lobotomi ameliyatından sonra anlamsızlaşan bir Frances Farmer gibi veya ilkokuldayken Florida'ya babaannesinin yanına gönderilip de aniden çağrılınca büyümüş olarak geri gelen bir pembe dizi kahramanı gibi.

Bu magazin dünyasının yarattığı bir efsanedir, birkaç yıl için çöle sığınıp -Hz. Musa, Hz. Davut, Buda- bir peygamber olarak geri dönen dindar kişi gibi, Charles Atlas'ın güçlü kasları ve erkekliği gibi, bir günlük kraliçelik gibi, Grimm masalları gibi, yorucu çalışma günlerinin ve gerçek yaşamın tekdüzeliğine kulak asmayan bir metamorfoz söylencesidir.

Seyircilerin gözü önünde büyüyen çocuk yıldızların değişimi ise daha çok itirafçıların koruma programına katılan birinin geçirdiği değişime benzer.

* * *

Roman Polanski, 1977 yılının Cannes Film Festival'inde yakasını bırakmayan ısrarlı basın temsilcilerine, "Genç kızları sevdiğimi asla gizlemedim," diye bağırdı. Kolunda on beş yaşındaki Nastasia Kinsky ile Croisette'de dolaşırken, "Bir kez daha ve son olarak söylüyorum, çok genç kızları severim," dedi.

Hollywood'un küçük tatlı kızlarını eskitip yok eden büyüme temposu böylesine hızlı olunca, bu kızlar adeta köpekler kadar hızlı yaşlanırlar; Polanski'nin bu aşırı merakına hak vermek kolaylaşıyor. Bu anlamda kültürümüzün, bakire kurbanına -o da en azından yorgun kadına karşı bir seçenektir- duyduğu ilgi normal sayılır. Cinselliğin bu kadar önemli olduğu günümüzde -Tracy Lord'un on sekizinde pornografi mesleğinden emekli olduğu bir devirde- bir erkeğin kendi üstünlüğünü hissetmesi ve bekâretini bozarak ona sahip olduğu duygusunu uyandırabilmesi için o kızın cinsellikten hiçbir şey anlamaması, hatta nasıl çocuk yapıldığından bile haberi olmaması gerekir. Çıktığı erkek tarafından tecavüze uğrayan kızların tartışıldığı, baştan çıkarma, cinsel taciz ve ilk hareketi kim yaptı gibi sorularla dolu bir erotik belirsizlik içinde yaşadıktan sonra bir çocukla, hastahanede koma halinde yatan bir hastayla veya gerizekâlı bir kadınla yatmanın kuşkuya yer bırakmayan bir kesinliği var - çünkü artık işin tartışacak yönü kalmıyor, onlar arzu duyup, arzusunu ifade edecek veya tatmin olacak durumda bile değiller. 1976 yılında çevrilen *Taxi Driver* (Taksi Şoförü) filminde pezevenk rolündeki Harvey Keitel, reşit olmayan

fahişesi Iris için şöyle diyor: "Hiç böyle kadınla yatmamışsındır. Onunla her istediğini yapabilirsin." Jodie Foster bu küçük fahişe rolüyle ilk kez Oscar'a aday olmuştu.

Oysa Iriş'in cazibesi onun çok bilmişliğindedir, bulduğunu yiyerek yaşayan bir sokak kedisi gibi kurnazlaşmıştır - on iki yaşındadır ama gerçekte daha büyüktür. Artık fantazilerimizi böyle el değmemiş, kirletilmemiş tipler harekete geçiriyor. JonBenet Ramsey cinayetinin uyandırdığı büyük ilginin, ilk bakışta kamuoyunun küçük bir kıza karşı duyduğu şehveti gösterdiği sanılabilir, ama Madame Tussaud'nun Balmumu Müzesine yakışacak kadar süslenip püslenmiş bu kızın ne cinsel cazibesi olabilir ki! Bu altı yaşındaki ölüye duyduğumuz ilgi gerçekten sapık bir ilgi - cinsel değil, toplumsal bir sapıklık. Bu küçük kız çok tuhaf: doğduğunda ona, Johathan ile zekâ testinin adının birleşiminden oluşan garip bir isim verilmiş, bu ancak Bourbon Caddesinde striptiz yapan birine yakışacak bir Fransız ismine benziyor, Fransız usulü öpüşmek, Fransız vanilyası, Fransız rostosu, Fransız örgüleri ve Fransız modasına uygun kodlar kadar Fransız. Tam da vurguladığı basitliği örtbas etmeye çalışacak kadar kendini beğenmiş bir isim. Bu küçük kız, Francesco Scavullo'nun *Cosmo* kapaklarını hatırlatan şık fotoğraflar çektiriyor, üstüne tam uyan çok şık elbiseler giyiyor ve kazara yanaklarına mavi far, çenesine pembe ruj bulaştırmıyor. Bu küçük kız, en son örneği 1957 yılında Sweet Briar Üniversitesinde görülen ve çalışmayan asil sınıfın sembolü olan, çanta, pabuç, şapka ve eldiven gibi aksesuarla tamamlanmış "takımlar" giyiyordu. Güzel kız çocuk yarışmalarının kızların cinselliğini, Larry Flynt'i bile utandıracak kadar, sömürdüğünü ileri sürenler işin püf noktasını kavramıyorlar: o da işin adiliği. Utanç verici bir şey. Fransızların Mickey Rourke filmleri ile Jerry Lewis televizyon programlarını seyrederken Amerika'yla alay etmelerine yol açan şey de bu. Bunlar aptalca ve çocukça şeyler. Bu güzel kız çocuk yarışmalarına katılanların zarar gördüklerinden eminim ama bu zarar cinsellikle ilgili herhangi bir şeyden çok daha da garip. Bu yılışık altkültüre yönelip yoğunlaşarak, sevimli küçük kızlara -JonBenet Ramsey'den birkaç

yaş büyük ve geniş kenarlı şapkalar ile yün kazak yerine pamuklu gömlek ve kot giyen kızlara- duyulan şehvetin artık normal sayıldığı ve bu konuda kimsenin bir şey yapamadığı, baskın kültürden anlık bir kurtuluş sağlanmaktadır.

Çok az kişinin izlediği *The Babysitter* (Bebek Bakıcısı) filminde, Alicia Silverstone her şeyden habersiz ortalarda dolaşıp, çocuklara baktığı, onları yıkarken gömleğini ıslattığı zaman, erken uyarı sistemi henüz çalışmadığı için başına gelecekleri habersiz yaşarken, baktığı çocukların, babalarının ve birçok delikanlının hakkında nasıl sapıkça ve aşırı fantaziler yarattıklarından habersizdi. *Dangerous Liaisons*'da (Tehlikeli İlişkiler) Uma Thurman aynı şekilde başına gelecekleri beklerken, John Malkovich bekleneni yapar. *Kids* adlı filmde kızların bakireliğini bozmanın zevkleri konusunda uzman olan - on altı yaşında olması gerekirken onbirinde görünen ve yürüyen bir erkeklik organını andıran- HIV pozitif felsefeci, bakirelerle yatmaktan çok hoşlandığını çünkü onların "gevşek-pörsük" olmadıklarını uzun uzun anlatır.

Rolling Stone'ların en az yuvarlanan üyesi gibi görünen Bill Wyman kırk yedi yaşındayken, İskoç etekli bir Bardot'yu andıran on üç yaşında bir Katolik Okulu öğrencisi olan Mandy Smith'e gönlünü kaptırıp, evlendikten sonra da boşanarak bizi durgun suların tehlikesi konusunda uyardı (bir ara kızın annesi onun oğluyla yaşayarak durumu eşitledi). Bu bize yüzyılın büyük aşklarını hatırlatıyor: Elvis ile Priscilla, Jerry Lee Lewis ile Myra, Frank ile Mia, Woody ile Soon-Yi, Seinfeld ile Shoshana, Roman Polanski ile kızın biri, Hugh Hefner ile herhangi biri. Harold ve Maude gibi. Özellikle de Charlie Chaplin ile bir sürü küçük gelini. (Chaplin'in ikinci eşi evlendiği zaman on beş yaşındaydı, adı da gerçekten Lilita idi, Nabakov da bunu biliyordu, zamanla ona edebi şöhret sağlacak roman da bir harf farkıyla aynı adı taşıyordu. Chaplin son eşi Oona O'Neill ile evlendiği zaman elli dördündeydi, gelini de eşlerinin arasında en büyüğüydü - on yedi yaşındaydı.) Bu listeye Charles ile Diana'yı da eklerdim ama o sayılmaz, çünkü durumundan ötürü bir bakire ile evlenmesi gerekliydi ve bence o gerçekten de hiç önemli değil.

Tabii bu Mayıs-Aralık durumları olmasa bir sürü film esprisi de yaratılamazdı. Woody Allen'ın Manhattan'da yaptığı ve şimdi dillerden düşmeyen espri -"Ev ödevi yapan bir kızla çıktığıma inanamıyorum"- gerçek yaşamdaki yansımaları farkedilince çok daha komik ya da çok daha hüzünlü oldu. *When Harry Met Sally*'de (Harry ve Sally) Bill Crystal aynı anda birkaç kızla çıkmadığı için kendini alaya alırken son kız arkadaşı için şöyle diyordu: "Kennedy suikastıyla ilgili bir şey söylediğim zaman o, 'Ne! Ted Kennedy vuruldu mu?' dedi". Gerçek yaşamda -gerçek yaşam gibi bir şey demek daha doğru olur- Amy Fisher, Joey ile bir motelde buluştuğu zaman radyoda klasik bir rock istasyonu bulup onu sınayarak "Light My Fire"ı (Beni Ateşle) Doors'un, "Peaceful Easy Feeling"i (Sakin Bir Duygu) Eagles'ın söylediğini öğrettiğini açıkladı. Donald Logue'nin MTV'de canlandırdığı Boston'lu taksi şoförü Jimmy McBride, Alanis Morissette'in "Ironic" (Hiciv) adını yanlış kullandığını söyleyerek şu dizeyi ekledi: "Bu rüyalarındaki kızla tanışıp da / Beş yaşında olduğunu öğrenmek gibi bir şey."

Bu arada ilk bakire -Meryem değil Lolita'dan bahsediyorum- okurlar tarafından tümüyle yanlış anlaşıldı. Adrian Lyne'nin yeni çektiği *Lolita* filminde Humbert Humbert'i oynayan Jeremy Irons, *Vogue* ile yaptığı bir röportajda Lolita'nın baştan çıkarıcı genç kız olarak tanınmasına rağmen Vladimir Nabokov'un romanında onun gerçekte iğrenç, itici biri olduğunu, baştan çıkarıcı bir hali olmadığını söylemiş. Geviş getirir gibi çiklet çiğner, patlayıp yüzüne yapışan kocaman pembe balonlar yapar, mendil veya kâğıt mendil yerine kolunun yenini kullanmayı yeğler, ojesinin yarısı hep soyulmuş olurmuş. Porno filmlere konu olmasına rağmen Nabokov'un Lolita'sı, herkesin içinde kulaklarını karıştıran pis bir kızdır. Irons, "Herkes Lolita'yı harikulade bir kedicik olarak hayal ediyor," diyor. "Tabii filmde biz de onu böyle canlandırıyoruz. Ama kitapta gerçekten berbattır -bayağıdır, güzel bile değildir, dişleri çarpık, cildi bozuktur ve kokar- işin dramatik yönü de erkeğin bu iğrenç kıza tutulmasıdır." *Vogue*'daki aynı yazıda vampirlerin kraliçesi Ann Rice da Lolita hakkında şunları söylüyor: "Öyle

derin cinsel duyguları olmayan sıradan bir kızdı ve bu yasak ilişkiden asla zevk almadı." Nabokov'un güzel yazılmış ve karmaşık romanının (burada sorun anlamamak değil okumamaktır) bıraktığı boşluk, kültürel bir kulaktan kulağa oyunuyla - Freud'yen fantaziler ile arzuların rehberliğinde- sapık bir cinsel arzunun nesnesi olan kızı, doyumsuz bir cinsel iştahın nesnesi haline getirmiştir. Taptaze bedeni ve el değmemiş güzelliğiyle Lolita, küçük kız modellerin nasıl birer şehvet nesnesi haline geldiğini açıklıyor, ama onu romanda anlatıldığı haliyle çekici bulmak imkânsız. Bir erkeğin Bridget Hall'a hayran olması normal; ama Humbert Humbert gibi, on iki yaşındaki bir çocuğa tutulmak sapıklıktır, bir çocuğa sarkıntılık etmektir. Genç birini görünce bir vampir gibi yalanmak, onu mahvetmek için peşine düşmek, kızın düşüşüne neden olmak, onu sefil bir kadın haline getirmek - sapıklıktan başka bir şey değildir. Çocuklara sarkıntılık edenler bütün kadınların birer sefil yaratık olduğuna inanıyor olmalılar. İngiliz yazar Martin Amis "Humbert Humbert'in tam anlamıyla bir cinsel sapık olduğu kesindir," diyor.

Jeremy Irons haklı: Lolita'nın kaba sabalığı çok önemli. Bu bize küçük kızlarla yatarak böylece el değmemiş bir kadınla yattığına inanan erkeklerin Humbert Humbert'ten farklı olmadığını gösteriyor. Çünkü onlar bu doğru olmasa da, kitaptaki sivilceli küçük Lolita ile yatıp kadınlığın taze goncasını kokladıklarına kendilerini inandırıyorlar.

Onlar, reşit olmayan bir kızla yatmayı yasaklayan yasaların başkaları için geçerli olduğuna inanıyorlar. Onlara göre, ne Amy Fischer gerçek bir genç kız, ne de Joey Buttafuoco bir sapıktır.

Bu arada tecavüze uğrayan küçük kız fikri, romantikleştirilerek masumiyetin cüretkârlık, bilgisizliğin cinsellik olarak alkışlanmasına yol açıyor. Aynı şekilde, Calvin Klein'ın iç çamaşırı reklamlarında sade siyah beyaz fotoğraflarıyla, güzel Christy Turlington'un, yirmi yaşlarında bir kadının hafif toplu bedeni, dudakları hafif sarkık, ilk gençliği anımsatan tombulca hatlarıyla sergilediği cinsel cazibe, kadın çamaşırlarının çağrıştırdığı cinsel cazibenin tam karşıtıdır. (İşin ilginç yanı

bir dekolte giysi kataloğu olan Victoria's Secret, Klein'ın başarılı reklamlarını taklit ederek pratik iç çamaşırlarının televizyon ve basın reklamlarında Claudia Schiffer ile Stephanie Seymour'u kullandı.) Aynı şekilde bu görüş, okurları arasında "okşama kitabı" diye bilinen *Barely Legal* adlı derginin yayınlanmasına yol açıyor. Bebek elbiselerini andıran çocuk fahişe modasına, Prada'nın topuklu Mary Janes ayakkabıları üretmesine, mücevher tasarımcısı Helen Bransford'un emzik biçiminde gümüş broşlar yapmasına yol açtı.

Liv Tyler'ın bir meslek sahibi olmasına yol açıyor. Böylece Liv Heavy (Şişman), Stealing Beauty (Çalınmış Güzellik), that thing you do! ve bu tipi kaldıracak daha birçok yeni rolde, bakire sevgiliyi oynuyor, bir tay kadar zerafetten uzak, bozulmamış güzelliğiyle çok çok çok iyi bir kızı oynuyor, parıltısıyla yıllar önce ölmüş duyguları canlandırıp, bu filmlerdeki kişilerde sırasıyla, ahçılık okuluna gitme, ölümü cesaretle karşılama veya caz davulcusu olma arzuları uyandırıyor. Tennessee Williams'ın *Baby Doll* (Taş Bebek) adlı eserinden Elia Kazan'ın yaptığı filmde Caroll Baker'in beşikte yatıp parmağını emen bir çocuk gelini oynamasına ve çok yaşlı Karl Malden'in de film boyunca onu elinden kaçırmamaya çalışmasına yol açıyor. Warhol'un en ünlü yıldızlarından Edie Sedgwick'e giderek artan bir ilgi duyulmasına yol açıyor. Edie isimli bu sözel tarih, onu modanın Forrest Gump'ı, öldükten sonra anılarda Pop Art'ın sürtüğü olarak yaşamayı sürdüren kız, gümüş rengi röfleli saçlı, ateşli kız, beyni ve sinirleri çok gelişmiş ufak tefek bir beden, iskeletinin üzerine bir abajur kâğıdı gibi gerilmiş kemik rengi tenli kız olarak tanıtıyor. Edie'nin ölümünden bu kadar uzun süre sonra hatırlanmasının nedeni, kendinden emin havası olması gerekirken, asıl neden, bu havasının yalnızca bir görüntü olduğu inancından doğuyor. Özel giysiler giymediği fotoğraflarına herkes bayılıyor, bu fotoğraflarda masumiyet var, uzun siyah saçlı küçük bir kız, gökyüzünün tüm mavisini içinde toplamış birer uçan daire gibi parıldayan iri masmavi gözler, saf Burma eroini kadar saf, Ivory sabunu kadar saf bir kız var. Bu yeniden yaratılmış Lolita fotomontajı -incecik, kırılgan, intihar

etmiş, güzelliğine bakıp yetenekli sandığımız, size iç çektirip, ne kadar da güzel, çok yazık, dedirten bir kız- kurtarılmaya değer bir kız olan, Edie'ye âşık olmamıza yol açıyor.

Bu kararsız, çabuk değişebilen Lolita'ya duyduğumuz sefil aşk öyle bir durum yaratır ki, erkekleri çıldırtma yeteneğinden habersiz olduğu sanılan bu saf kız sonunda bir şeytan, tehditkar ve hilekâr bir tip olup çıkar. Öyle ki Pulitzer Ödülü sahibi oyun yazarı -hiç de aptal bir adam olmayan- Edward Albee 1981 yılında Broadway'de (Carroll Baker'in kızı Blanche Baker'ın rol aldığı) Lolita'yı sahneye koyarken bir sürü hayal kırıklığı arasında Pornografiye Karşı Kadınlar grubunun ve sosyal görevlilerin protestolarına şöyle karşı çıktı: "Humbert'i baştan çıkaran Lolita'dır. Bu bir çocuğun bir erkeği sömürmesidir." *Poison Ivy* (Zehirli Sarmaşık) gibi bir filmin çevrilmesine yol açar. Bu filmde kimsenin karşı koyamadığı hınzır bir genç kızı oynayan yeniden diriltilen Drew Barrymore, yapayalnız, hiç de güzel olmayan Sara Gilbert'le arkadaşlık kurar, evine yerleştikten sonra yatağını da paylaşmaya başlar (yönetmen Katt Shea bunun ne anlama geldiğini hiç açıklamıyor) sonra yakışıklı babasını baştan çıkarır (Tom Skerritt, Guess kot reklamları için modellik yaparken Drew daha bu mesleğe girmemişti) yatalak ve amfizemli (yeniden diriltilen Cheryl Ladd'ın oynadığı) annesini "kazara" öldürerek evin yönetimini ele geçirir. On dört yaşındaki Alicia Silverstone'un peşinden koştuğu yirmi sekiz yaşındaki erkeğe, "Biliyor musun? Aybaşı oldum!" dediği tehlikeli dönemeçlerle dolu *The Crush* adlı filmin çevrilmesine yol açar. Fun filminde kızların okuldan -sonra- cinayet cümbüşü, *Heavenly Creatures*'da kızların lesbiyen-cinayeti cümbüşü yapmasına yol açtı.

Öncü yönetmen Jennifer Montgomery'nin, lisedeyken fotoğrafçı Jock Sturges ile yaşadığı macerayı, *Art for Teachers of Children* adlı filminin çarpıcı siyah beyaz görüntülerinde yeniden canlandırmasına yol açtı. Ayrıca, bütün o çıplak güzel sarışın kız fotoğraflarını çeken Sturges gibi birinin ortaya çıkmasına yol açtı. Tartışmalı reklam kampanyalarını bir gelenek haline getiren Calvin Klein kotlarının 1995 reklam kampanyası-

na yol açtı. Bu reklamlarda Brady Bunch'taki bodrum katını andıran lambri kaplı oyun salonunda poz veren bakımsız ve beceriksiz modeller, bazı kimselere porno filmde rol almak için sınava giren çocukları anımsattığı için, reklamlar televizyondan ve panolardan kaldırıldı. Lewis Caroll'un gerçek hayattaki Alice'e âşık olduğunu gösteren fotoğrafların keşfedilmesiyle duyulan rahatsızlığa yol açtı. Sonradan fotoğrafçı olan model Lee Miller'in 1920'li yıllarda bir genç kızken babası tarafından çekilen çıplak pozlarının yarattığı şaşkınlığa yol açtı. Herkes bir skandala öylesine hazırlıklı ki, Sally Mans'in kendi çocukları için hazırladığı -çoğunlukla çıplak görüntülenmiş- fotohikâyelere büyük tepki gösterildi. Görüntüler bu kadar patırtıya yol açmayacak kadar zararsız olsa da, ön yargılar onlardan daha açık saçıktı. 1977 yılında *New York* dergisinde Brooke Shields hakkında yayınlanan bir yazıda, annesi Teri *Pretty Baby* filminin fotoğraflarına bakarak şöyle der: "Bak, küçücük meme uçları nasıl da çıkmış. Filme başlandığı gün buluğa erdi. Louis Malle kontratı imzalattığı zaman göğsü tahta gibiydi ama New Orleans'a gidince ilk kez âdet gördü ve meme uçları ortaya çıktı." Derginin kapağında anne kız, "Brooke on iki yaşında. Çıplak poz veriyor. Annesi Teri bunu harikulade buluyor," manşetinin yanında görülüyorlar.

Fakat ilgi çeken bu genç kız tiplerini farklılaştırmakla, birini baştan çıkarıcı bulurken diğerini Thomas Hardy'nin Tess Durbeyfield'i veya Samuel Richardson'un Clarissa'sı gibi zavallı ve suçsuz görmekle asıl konuyu gözardı etmiş oluyoruz. Çünkü gençliğin o heyecanı erkekleri uyarmaya yetiyorsa bu davranışların hepsi numara sayılabilir - hatta bazıları da gerçekten öyle olabilir. Sonuçta, Humbert Humbert bir aşk perisi uzmanı olarak, reşit olmayan bir telekızı kiralayan sıradan bir erkekte bulunmayan bir zevk üstünlüğüne sahip sayılır. Gerçekte bu müşteri, kurbanlarını fahişelerden seçerken belirgin bedensel ve ruhsal özellikler arayan seri cinayetler işleyen bir katil değilse, genç ve körpe bir bedene duyduğu şehvetli arzuyla hareket ediyordur; kişiliğin incelikleri kaba ve ucuz cinsellik arayışı karşısında önemsiz kalır. Lolita konumuna düşü-

rülen bir genç kız oraya nasıl vardığını anlamayacaktır. Kazanmak için çaba harcamadığı bir güçle erkekleri çıldırtabilen genç kız, bu kıymetli yerde kalabilmek için ne yapması gerektiğini merak edecektir - bunu ne kadar sürdürebilir, bu güvenilmez özelliğine daha ne kadar güvenebilir. Geceyarısı balkabağına dönüşen araba görüntüsü aklından hiç çıkmaz. Ve bir süre sonra bir dayanak oluşturacak bir meslek edinme umudu veya eğitimi, bir gelecek beklentisi olmayan kızlar tüm bedenlerini gözden çıkarmaya hazır duruma gelirler; bedenleri parça parça yok olur, herşeyleri yok olur, kızın orası burası kesilmiş gibidir, artık canlı bir mankendir: cinsellik silahı geri teper, bumerang gibi dönüp onu atanı vurur. Amy Fischer (Sheila Weller'ın da yardımıyla) *Amy Fischer: My Story* (Benim Öyküm) adlı özyaşamöyküsünde şunları yazıyor: "Gücünüz varsa size "baştan çıkarıcı" diyorlar. Ama siz hiç gücünüz olmadığını hissediyorsunuz. Hem de hiç. Edindiğiniz becerilerle yaşamayı sürdürüyorsunuz. Ama size bir şans verilseydi bu becerileri istemeyebilirdiniz."

* * *

Son yıllarda kadın gelişimi teorisyenleri erkeklik organı kıskançlığı konusunda Freud'la barış yaparak çabalarını onun modellerini -Oedipus mücadelesi, erkeklik organını merkez alsa da yine de yararlı sayılır- kızların yaşamındaki çok değişik gelişme dönemlerini kapsayacak şekilde geliştirmeye yöneltmiş görünüyorlar. Vardıkları temel sonuç (çok şaşıracaksınız!) ergenlik çağında kızların yeraltına indiği, kişiliklerinin suskunlaştığı, istek veya kimliklerini yitirdikleri, ilişkileri yürütebilmek için telaşa kapılıp bunu çoğunlukla kişiliklerini yok etme pahasına başardıkları yönündedir. Gençliğin pırıltısı ve sağladığı üstünlük azalır, bu gelişme daha önce sözü edilen çoğu oyuncunun yeteneğini yitirişinde de gözlendi. Savaşçı ruhları ile birlikte o doğal cazibelerini de yitirler: daha önceki çalışmalarının şaşaası o son çabada görülür, savaşı yitirdiği halde teslim olmayan bir ordu, Masada tepesindeki direniş, veya Samson'un ölmeden önce son bir gayretle tapınağın sütunları ayırması gibi. Ergenlik

öncesi kızların güzelliği, tüm güzelliklerinin yakında ellerinden çekilip alınacak olmasındadır: onlar yok olmak üzere olan yaratıklardır - ateş böcekleri, uğur böcekleri gibi.

Bu kısa ömürlülük, ikisi de araştırmacı psikolog ve insan gelişimi profesörü olan Carol Gilligan ile Lyn Mikel Brown'un birlikte yazdıkları ve 1992 yılında basılan *Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girls' Development* (Kavşakta Buluşma: Kadın Psikolojisi ve Kızların Gelişimi) adlı kitabın konusunu oluşturuyor. Yazarlar birkaç araştırmacı ile birlikte, "ses yitimi" adını verdikleri bu esneklik, canlılık ve karşı koyma gücü yitimi olayını araştırmak amacıyla yaşları yedi ila on sekiz arasındaki kızlarla beraber zaman geçirip ropörtaj yaptılar. Gilligan ve Brown'un belki de en önemli açıklaması -biraz düşününce bunun aşikar olduğu anlaşılıyor- şu: erkek çocuklar kötü dönemini okul öncesi çağda geçirirken kızlar birkaç yıl sonra geçiriyor. "Erkek çocuklara erken yaşta annelerinden kopmaları için yapılan baskıya paralel olarak kızlara, ergenlik çağına girince, kendi kendileriyle ve diğer kadınlarla olan ilişkilerinden kopmaları için baskı yapılır," diye yazıyorlar. "Elde ettiğimiz bilgiler, teorik olarak, kadınların gelişme sürecinde erken ergenlik döneminin, erkeklerin çocukluk dönemine karşılık olduğunu gösterdi. İlişki acmazının yaratıldığı bu dönem psikoanalistlerin 'bir uzlaşma oluşumu' dediği durumu - ses ile ilişkiler arasında yapılacak bir uzlaşmayı- zorunlu kılar... (Bu uyum sağlama çabası) psikolojik bir yara veya iz bırakır, erkek çocukların erken çocukluk yıllarında, kızların ise ergenlik çağında psikolojik hastalıklara karşı aşırı duyarlı olduğu dönemde ortaya çıkan bir çatlak oluşturur." Başka şekilde söylemek gerekirse, erkek çocuklar çok erken bir yaşta annelerinden ayrılıp erkekliklerini kanıtlamak zorunda kalırlar. Bu nedenle, ana okulunda birdenbire Ritalin alan birçok hiperaktiv erkek çocuk ortaya çıkar ve anne ve babalar buna bir çare aramaya koyulurlar. Oysa kızlar, cinselliğin filizlenen tomurcuğu ile kanı onları annelerinden uzaklaşmaya zorladığı, bedenlerini dünya dediğimiz serbest piyasaya çıkarıp sergilediği ve doğanın bedenlerini çocuk doğuracak, yeni bedenler

yaratacak bedenler haline getirdiği orta okul çağında o sıkıntılı isteksiz hallerini takınırlar.

Gilligan ve Brown'un vardığı sonuca göre kızlar, "yeraltına inmek" adı verilen bu değişikliklere, ayrıksı ve esrik bir tavır takınarak tepki gösterirler:

> Duygularını anlamamak için kendilerini veya ruhlarını bedenlerinden ayırırlar, neler yaşadıkları anlaşılmasın diye seslerini duygularından ve düşüncelerinden ayırırlar, başkalarının ne istediğini ve arzuladığını daha iyi çıkarabilmek veya ideal bir kadın veya kişi görüntüsüne bürünebilmek için kendileri ile ilişkilerini koparırlar. Kızların günlük yaşamının bir parçası olan tartışma ve özgür ifade böylece yerini, incinen duygulara veya ilişkilerdeki anlaşmazlıklara verilen daha gizli tepkilere bırakır. Öyle ki bazı kızlar ruhsal veya fiziksel saldırıyı kavrayamaz veya buna aldırmaz olurlar. Sonuçta ilişkiler bu yüzden yara alır.

Bir kadın olmanın bütün zorlukları, seçeneklerin kendine özgü karşıtlıkları yüzünden meslek ile aile, aşk ile saygınlık, başıboş davranış ile kendine hakim olma, bakire ile fahişe, çekmek ile itmek arasında bocalamak gibi -şimdiye kadar çözümlenmiş olması gerekirken belki de asla halledemeyeceğimiz- sorunların kökenleri ergenlik çağımızdaki olaylardadır. Çünkü Gillian ve Brown aslında kendini yok etme eylemini -kişiliğin giderek savrulup yok olan değerini- anlatıyorlar, ki buna daha çok, kadın olmak denilir. Kadınlara öz saygıları varmış gibi davranabilmek için dürtülerini kontrol etmesini söyleyen *The Rules* gibi kitaplar -oysa gerçekten öz saygısı olan biri canının istediğini yapar- kızların erken yaşta öğrendiği suskunluk dersini onaylar. Gilligan ve Brown, "Kızlar sanki psikolojik bir engelleme yaşarlar ve bu yüzden de ilişkilerin uyandırdığı duyguları algılayamaz veya onlara sağladığı gücü kullanamazlar," diye yazıyorlar. "Kızların çocukluk yıllarındaki şaşırtıcı psikolojik dayanma gücünü açıklayan bu sağlamlığı, politik bir yükümlülüğe dönüşür. Onlara, kızların ne bildiğini kimsenin öğrenmek istemediği söylenir."

Gilligan ve Brown'un kitabı sayesinde, Amy Fischer'i veya sonradan kötü yola düşen iyi kızları anlamak mümkün oluyor. Oksana Baiul, Tonya Harding ve Jennifer Capriati gibi sarhoş ve uygunsuz davranışlarda bulunan atletler ile orta sınıf kökenli isimsiz fahişeleri, mağazalardan mal aşıranları ve yasalara kulak asmayanları da anlamak -onları ileride yargılanacak kurbanlar olarak görmek de- mümkün oluyor. Nesnel olarak bakıldığında kurban sayılmazlar ama psikolojik olarak nefes almaları engellenmiş, nefes alamaz olup boğulacak hale gelmiş olmalılar, havasız kalıp kendini kaybetmiş, doğru karar veremez, neyin doğru olduğunu bilemeyecek, hissedemeyecek hatta tahayyül bile edemeyecek hale gelmiş olmalılar. Onlar dünyanın hep üstlerine vardığını hisseden ve karşı koymaya çabalayan - ve dünyaya çok talihsiz bir şekilde karşı çıkan genç kadınlardır. (Bu örneklerin en iyi yönü de şu ki, kimse onlara, Niçin spor yapmayı denemiyorsun? diyemez.)

Amy silah olarak cinselliği seçti. Tabii bu, bir seçimden çok çaresizliğe benziyor. Bazı kızlar kurtuluşu organik kimya eğitiminde veya Fransız tarzında şiir yazma yeteneğinde ararken diğerleri güzel perde dikmekte veya lezzetli pasta pişirmekte arar, oysa sırt üstü yatıp bacaklarını açan her kadın cinsel ilişkiye girebilir. Bazı kızlar, Cindy Crawford veya Pamela Anderson gibi ünlülerin, birer cinsellik nesnesi olarak yüceltilmesine kapılıp, bunu bir sanat haline dönüştürmeye kalkışıyorlar ama bir sürtük her zaman bir sürtüktür ve bu onların da bu ismi almalarını engelleyemiyor. Cinselliği bir silah (bence bu Irak'ın SCUD füzelerine hoşgeldin gibi bir şey) haline getiren kızlar ise gerekliliği meziyete dönüştürmeye çalışıyorlar. Ateşli ve sorunlu olmak arzulanan bir durum sayılmaz - bu daha çok sarmaşığın veya yaban otlarının her tarafı sarması veya karahindibanın çevreye yayılması gibi istenmeyen bir şeydir ve *The Girl Can't Help It* filminin adını çağrıştırır. Bir kadın zamanla oyunun kurallarını öğrenebilir ama çılgınca baştan çıkarıcı olmaya çalışan on iki yaşındaki bir kız sadece yoksul ve acınacak bir haldedir.

Bazı kızlar, dünyanın onlara karşı aldığı tavrı farkeder ve -babaların ve ağabeylerin yokluğunda- onları koruması altına

alacak herhangi birine yanaşmayı becerirler. Çok güzel olduklarını ve cinsel cazibelerinin Tanrısal bir nimet olduğunu bilen diğerleri ise, erkeklerin onları farkettiğini görürler, onları izleyen ıslıkları duyar, peşlerine düşen otomobilleri görür, henüz on üç yaşında olmalarına rağmen erkeklerin onları on dokuz hatta yirmi yaşında sandığını anlarlar, arkadaşlarının ağabeylerinin onları her istediği yere götürmeye, evine bırakmaya hatta her istediğini yapmaya hazır olduğunu bilirler. Kadınlık gücünü keşfetmişlerdir. Türlü numara ile istediğini elde edebileceğini öğrenir -örneğin yolun ilerisindeki oto tamiricisi spor otomobilinin hasarını ücretsiz tamir etmeye hazırdır ve yarı uyur gibi otomobil kullandığını babasının ruhu bile duymazkırıtır, saf ve çaresizlik numaraları yapar ve istediğini elde etmek için filmlerde gördüğü her numarayı dener. Bunda bir kötülük yok. Hiç yok. Göz süzerek hayatınızı sürdürebiliyorsanız, bavullarınızı taşımanıza hiç gerek kalmaz.

Ama işin bir de Faust'vari yönü var ki, bence Amy'nin hikâyesi de bu. Amy eninde sonunda bir cinsellik nesnesi, müthiş bir kız olacak bir tip değildi. Çekingendi -basında çıkan bütün yazılar bunu onaylıyor- içki veya uyuşturucuya bulaşacak biri de değildi. Fakat daha da önemlisi -birisinin bunu söylemesi gerektiğine inanıyorum- çok güzel bir kız da değildi. Amy'nin tutuklanmasını izleyen haberlerde medya onun güzel olduğunu iddia ederek bu konuya çok yer verdi, sanki alttan alta bunun suçunu ona yüklemek istiyorlardı. Kolombiya'lı iletişim profesörü Helen Benedict *Virgin or Vamp* (Bakire veya Sürtük) adlı kitabında şöyle yazıyor: "bir cinsel tecavüz kurbanı güzelse ona daha az acırız." Oysa Amy, Brooke Shields veya Drew Barrymore gibi değildi, bu iki çocuk o kadar güzel ve kendinden emindi ki, onlar ne yaparsa yapsın herkes kendi cinsellik anlayışını onlara yansıtıyordu. Amy fotoğraflarında oldukça güzel görünüyor - ama daha çok sevimli ve şirin, başka bir senaryoda lise takımının amigo kızlarından biri olabilir ama asla Mayıs kraliçesi seçilemezdi.

Amy'nin bu cinsellik kapanına düşmesine on üç yaşındayken başına gelen bir olay sebep oldu. Brown ve Gilligan'ın he-

saplarına göre bu bir kızın yaşamındaki en kritik dönemdir, kendi izini yitirip toplumun uyurgezer rolüne büründüğü, çevresindeki her şeyin onun beynini yıkamasına izin verdiği dönemdir. O sırada Amy ile ailesi alçakgönüllü bir semt olan Wantagh'dan daha şık bir semte, Merrick'e taşındılar ve bu değişiklik onu epey huzursuz etti. Bir gün evde yalnızken, bir Cumartesi sabahı yeni evinde uyurken, birkaç adam alt katta tamirat yapıyor, harç karıp, mutfak fayanslarını döşüyordu. Bunlardan biri Amy'nin ırzına geçti. Cezalandırılmaktan korktuğu için anne babasına söylemediğini belirtiyor. Olaydan sonra Merrick'i saran, medyaya bilgi verme yarışı arasında bir arkadaşı bu hikâyeyi basına sattı: Amy daha sonra ona, "Fayans döşeyen adamla yattım," demiş. Amy asla böyle bir şey söylemediğini ve bu olayı hep bir tecavüz olarak nitelendirdiğini söyledi. Ama ben arkadaşına inanıyorum. Çünkü kontrolü yitirdiği ve onu korkutan -hem de, bence, fena halde korkutan- travmatik bir deneyimi bir seçimmiş gibi, bir baştan çıkarma olayı, bir işçiyle yatmak gibi göstermek tam da bir çocuğun yapacağı bir şeydir. (Tanıdığım birçok eşcinsel erkek, çocukken amcaları veya aile dostları tarafından cinsel tacize uğramış olmalarına karşın şimdi olayı bir tecavüz olarak hatırlamadıklarını, olayın hoşlarına giden bazı yönlerini anımsadıklarını söylüyor, şimdiki cinsel seçimlerini de bir kanıt olarak gösteriyor ve bu rahatsız edici travmayı ruhen kaldıramadıkları için onu bir başarıya çevirdiklerine asla ihtimal vermiyorlar.) Acı veren deneyimleri ilginç öykülere, eğlendirici fıkralara, kokteyl sohbetine çevirerek hepimiz bu numaraya başvurmuşuzdur. Eninde sonunda her şeyi içimizden söküp atarız, hepsi Jerry Springer programında boy gösterir, her şey işlenip paketlenmiş sözcüklere dönüşüp, düzgün ve hüzünlü bir yaşam taklidi olup çıkar. Belleğin temelde bir yapılanma olduğunu, tarihi her an değiştirip yeniden yazdığımızı ve çoğu zaman bunun farkında bile olmadığımızı hepimiz biliyoruz. Amy yaşamla başa çıkmak için, on üç yaşında cinselliğe el atmış, onu silah olarak seçip, erkekler onu elde etmeden bedenini kullanarak onları elde etmeye karar vermiş olmalı.

Oysa cinsellik bir silah değildir. Tanrının sınırsız cömertliğiyle oldukça zevkli hale getirdiği bir yeniden üretim eylemidir. Sofu gayretkeşlerin olduğu kadar hevesli pornocuların da çabalarıyla ona bir sürü özellik daha yüklenmiştir. Ayrıca Musevi anneler ile Katolik babaların çabalarını da unutmamak gerek. Bir de istenmeyen hastalıklar, karşı koymak istediğimiz tehlikeler var ve hepimizin bildiği gibi o yaşamın gücüdür, cinselliğimiz bizim ne olduğumuzu, neden oluştuğumuzu gösterir, o bizim yaşama sevincimizdir, bizim en değerli en nazik ve en çok örselenmiş yönümüzdür.

Yine de cinsellik günlük yaşamda sadece cinselliktir. Onu bir silah olarak kullanmaya kalkışırsanız sadece kendinizi yaralarsınız.

Bunu zor yoldan öğrenmek için Amy Fischer olmanıza gerek yok. Ergenlik çağı hemen hemen her durumda genç kızlar için şiddetli bir karabasandır. William Inge'nin Picnic'te (Piknik) Kim Novak rolüyle göstermek istediği gibi, bu bir Mayıs Kraliçesi için bile bir felakettir - 1 Mayıs Bayramında Kansas'ın bu küçük kasabasında Novak'a Bn. Neewollah (Halloween'in tersten okunuşu) sanı verilirken o yalnızca güzel olmaktan bıkıp usandığı için uslanmaz ayyaş bir serseriyi oynayan William Holden ile kaçmak istemesini açıklamaya çalışır. Orange County'de bir başka Mayıs Kraliçesi, Nicole Brown da anlaşılan kendinden kurtulmak umuduyla, on yedi yaşındayken O. J. Simpson'la kaçtı.

Tabii bu yaşlar erkekler için de zor yıllardır ama bunun nedeni oradan oraya itilip kakılmalarında değildir: gerçekte erkeklerin amaçlarına varmak için katedecekleri yol çok daha düzdür. Bir erkek olmak isterler, daha güçlü, daha zengin olmak, mümkün olduğu kadar fazla kızla yatmak isterler. Erkek cinsinin hareket gücü hep ileri doğrudur - daha çok kadın, daha çok kas, daha çok para, daha çok güç, daha çok puan. Bütün bu ele geçirme ve birikim için de baskı uygulanır ama en azından kurallar basit ve açıktır - hep ileriye, hıza, güce ve yükseğe yönelmişsen, bir otomobil kazasına kurban gitmediğin sürece doğru yoldasın demektir. Bu yüzden -Seattle'ın sayfiye-

sinde oturan evli dört çocuk annesi ikinci sınıf öğretmeni Mary Kay LeTourneau'nun on üç yaşındaki eski öğrencisinden hamile kaldığı olayda olduğu gibi- bir kadın reşit olmayan bir çocuğu baştan çıkarırsa bu bir erkeğin genç bir kızın başını derde sokmasıyla kesinlikle aynı şey değildir. Bu kadının küçük bir ceza ve biraz öğütle yakayı çok kolay kurtardığına inananlar -Sophocles'e yaraşır bu cinsel trajedinin (yoksa hiciv mi?) bir Humbert-Lolita olayı, reşit olmayan biriyle yatma suçu gibi ele alınmasını isteyenler- kızlarla erkeklerin gelişmelerinin bambaşka olduğunu ve bunu gözardı etmenin aptallık olduğunu anlamayanlardır. (İki tarafın rızasıyla gerçekleşen herhangi bir tecavüz olayı, ilgili kişilerin cinsiyeti ne olursa olsun, pek yargılanmaz - örneğin ergenlik çağındaki bebek bakıcısından kolayca yakayı sıyırıp, özgür bırakıldıktan sonra ski yaparken ölen Michael Kennedy.) Fakat daha da önemlisi bu aptalca görüş, erkek ve kız çocukların aynı olduğunu, cinselliğin her ikisine de aynı şeyi ifade ettiğini ve her ikisinin de aynı toplumsal beklentilerle yetiştiğini kabul ediyor. Yasalar ne derse desin, on üç yaşındaki erkek çocuklarının büyük çoğunluğu, onlarla yatmak isteyen herhangi bir dişiyi gökten inmiş nimet gibi görürler; bu tavır doğru veya sağlıklı olmayabilir ama böyledir. Erkek bedeni cinsel ilişkiye kadınınkinden başka bir şekilde rıza gösterir; kadın hamile kaldığına göre erkeğin, kabul edilen şekliyle cinsel hazza en az bir kere vardığı anlaşılmaktadır. Evet, günümüzde duyarlılık ve şefkat gibi yeni yeni beklentiler var ama bunlar yalnızca birer ayrıntı, alman mesafede birer küçük aşama - ve bu, hiçbir erkek ahlaksız sayılmazken dünyanın ahlaksız kadınla dolu olduğu inancını asla değiştiremez. Bir erkeğe "sürtük" demenin ne kadar anlamsız olduğunu bir düşünün, aslında söylenmek istenen "çapkın"dır.

Bu gerçekler karşısında, bir kızın gelişip kadın kişiliğini bulması karmaşık bir süreçtir, arzuları ahlak ve ayıp gerekçesiyle engellenir, bedensel uyarılma cinselliğin gerçek anlamını içeren önemli duygusal sorunların yanında bir ayrıntı gibi kalır (erkek çocuklar için önemli olan ise hissettikleridir). *Ms.* ile *Cosmopolitan*'ın tüm yürekli çabalarına rağmen kurallar as-

la değişmez: erkekler cinsel cazibesi olan fakat sürtük olmayan kızlardan hoşlanır - bu yüzden onlara istediğini vermekle birlikte biraz kontrol da gereklidir. Erkekler kendi zevklerine odaklanıp, birinci aşamaya, sonra ikinci, üçüncü, belki de son aşamaya varmaya çalışırken - kızlar arzularını gemlemek zorundadır. Kendilerini bırakıp kontrolü kaybederlerse, o zaman hem eğlenmek hem de hanım hanımcık olmak isteyen her kız gibi, bir adım ileri iki adım geriden oluşan o garip dansı tekrarlamayı, bekâret bekçiliği rolünü oynamayı unuturlar. Genç kızların cinselliğindeki o berbat hüznün ayrıntılarını veren "Lust" (Şehvet) adlı öyküsünde Susan Minot eşitsizliği şöyle açıklıyor: "Bir erkek ne kadar çok kızla yatarsa o kadar iyidir. Tüm çiçek ve meyveleri topladığı için pırıl pırıl görünür. Çevrede kasılarak dolaşır ve olduğundan daha başarılı görünür, sanki daha yüreklidir, anlatacak daha çok şeyi vardır. Bir kız ise beraber olduğu her erkekle, bir taç yaprağını daha yitirir."

Kızların toplumsallaşmasına karşı alınan bu garip ve aykırı tavır yüzünden erkek arkadaş tecavüzü böylesine can sıkıcı bir hal almıştır. Bazen sorunun, iki tarafın da -belki de bütün tarafların demem gerekir- kadınların -hatta üniversite öğrencilerinin büyük bir bölümünün- evet demeyi bilmedikleri için hayır demeyi de beceremediğinin gözardı edilmesinden kaynaklandığını düşünüyorum. Ne yapıp ne yapmamaları gerektiğini düşünmekten uyarılma derecelerini bir türlü belirleyemezler. Kaç kız, hoşuna gidiyorsa hiç durma yap, diye eğitilir? Kaç kıza, Nike reklamlarından başka, düşünme sadece yap, diyen çıkar? Kaç kıza, Anne Sexton'un ergenlik öncesi çağdaki kızına yazdığı şiirdeki gibi "bedenin asla yalan söylemez" diye sevgi dolu öğüt verilmiştir? Kaç kız bedenine güvenmeyi öğrenmiştir? Erkekler ister veya istemez. Kadınlar, eğer erkeğin de duyguları benimki gibiyse vs. vs. vs. belki isterim diye düşünür. Otuzuma yaklaştığım halde ben bile -bu konuda tipik bir örnek olduğumu da biliyorum- ne istediğimi veya bir erkekle ne yapıyorsam bunu gerçekten yapıp yapmak istemediğimi hâlâ bilmiyorum. Hâlâ bir ilişkinin başında, bütün bilinen nedenlerden ötürü, canım istese de cinsel ilişkiye girmi-

yorum; ama daha sonra canım istese de istemese de yapılması gerekirmiş veya öyle bir şeymiş gibi, cinsel ilişkiye girdiğimi üzülerek farkediyorum. Keşke arzu gibi basit bir şeyi kontrolüm altına alabilsem ama arzum bir sürü başka dürtüyle örtülü. kanıtlamak istediğim şeyler, duygusal yakınlığı cinsel ilişkiyle hızlandırmak isteyip istemediğim, beynimde durmadan dönen plaktaki - malum dansın yeni uyarlaması - uyarılar. Bazen cüretkâr olmak uğruna yapmak istemediğim şeyleri yapıyorum -nasıl olacağını merak ettiğim için biriyle bir bar tabüresinde veya terapistin divanında veya *The New Yorker*'daki büromda sevişiyorum- bazen de canım istediği halde kolay kız olmak istemediğim için hayır diyorum.

İki bin yılına girerken, kadınların cinsel durumu hakkında yaptığım değerlendirmenin oldukça geri kafalı görüneceğini biliyorum - aynı şekilde nevrotik olmayan anneler ve güvenilir babalar tarafından yetiştirilmiş sakin kadınlar olduğunu, bu kadınların kendi değerleri gibi cinselliğin de değerini bildiklerini ve onu olduğu gibi kabul ettiklerini de biliyorum. Gelecekte genç kızların arzularını farkedip, hazzın peşine düşecek, arzulamaktan, ihtiyaç duymaktan, istemekten, çoşku duymaktan korkmayacak kadar özgür yetiştirilmiş olacağını umuyorum. Ama bu arada, Camille Paglia ve Katie Roiphe gibi cinsellik alanında böylesine güvenle kutsanmış ender rastlanır kadınların, genç kızların kendilerini erotik duygulara bırakmak kadar bundan vazgeçmek hakkına da sahip oldukları konusundaki şaşkınlığına, dikkatlerinin çekilerek daha duyarlı olmaya davet edilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Kızlar "erkek arkadaş tecavüzü" terimini yanlış kullandıkları veya kötüye kullandıkları zaman, bunu, gelişmekte olan bu kadınların tecavüze uğradıklarını hissettikleri yasal ve kolayca kaçınılabilinir durumların, kadınların cinsel deneyimlerinin sınıflandırılmasında yer almadığı için, yaptıklarını anlamak gerekir. İstemedikleri durumla karşılaşana kadar ne istediklerinden haberleri bile olmadığını anlatabilecek terminolojiye sahip değiller. Ayrıca bütün kafası karışık kızlara, kendilerine bir iyilik yapıp, cinsellikten ne istediklerini, beklentilerinin ne olduğu-

nu iyice kavrayana kadar, bütün giysilerini çıkardıktan sonra oradan kaçmak istediklerini anladıkları (birçok kez yaptığım için bu dürtüyü çok iyi anlıyorum) durumlardan kaçınmalarını öneririm. Çünkü içinde bulunduğumuz bataklıkta - bir Antioch Üniversitesi olayı yeterli olmalı.

Amy Fischer'in ise, onun erkeklerin cinsellikten ve onunla cinsel ilişkiye girmekten hoşlandığını farkettiği, ama zaman zaman kişiliğini sergileyerek durumu frenlemek gerektiğini anlamadığı anlaşılıyor. Haz peşinde değildi - istediği ilgi veya sevgi gibi hep başka bir şeydi. Yattığı erkeklerin bunu sadece zevk için yaptığını, başka bir şey düşünmediğini anlamıyor gibiydi. Onların babalarını bulmak veya kurtuluş aramak gibi gizli amaçları yoktu. Madonna Oprah programında, doğumundan sonra ve *Evita*'yı çevirmeden önce yaptığı bir röportajda kızı Lourdes'e özsaygı sahibi olmayı öğretmek istediğini söyledi. İzleyicilerden biri ona küçük kıza erkekler hakkında ne öğreteceğini sordu. Madonna hemen, "Ona özsaygı sahibi olmasını öğretirsem o zaman erkekler hakkında bir şey öğretmeme gerek kalmaz," diye cevap verdi. Bunda haklıydı. Amy Fischer'in kendine hiç saygısı yoktu, çünkü cinsellik denen tahterevalli oyununda bir kızın rolünün ne olması gerektiği hakkında hiçbir fikri yoktu -erkekler gibi atak davranabileceğini sandı- ve kaybetti.

Kadınlar macera peşinde koşamaz, kaçamak yapamaz veya oynaşamaz diye bir kural yok: tabii ki hepsini yapabilirler. Ama oyunu kuralına göre oynamak gerekir, o zaman da cinsellikten, cinsellikten başka bir şey bekleyemezsin. Kara filmlerdeki kötü kadınlar, kocalarını öldürmeye ikna etmek veya bunun gibi bir işte yardımcı olmalarını sağlamak veya vatan millet uğruna devlet sırlarını elde etmek için erkeklerle yatan kadınlar - bu kadınlar bile giriştikleri şehvet eylemleri karşılığında hep bir şey isterler. Ama bir şey elde etmek için bir kadınla yatan erkekten hiç söz edildiğini duydunuz mu? Kadınlar bedenleri karşılığında pazarlığa girişirken erkeklerin bunu yapmaması doğal bir kural olmalı. Bütün bu kuralların işleyişi hakkında genç kızlara hiçbir şey öğretilmez, sadece zaman za-

man, verirsen asla seninle evlenmez gibi şeyler söylenir, o kadar. Zaten on yedi yaşında kim evlenmek ister ki! Ergenlik çağı kızlar için pişmanlık duyulan cinsel eylemlerle doludur ve bunlar, çoğu zaman, daha sonra erkeklerle kurduğu ilişkileri zedeler. Durum tümüyle şaşırtıcıdır: erkek çocuklar onlarla cinsel ilişki kurmak isterler, donlarının içine girebilmek için her şeyi yaparlar, her şeyi söylerler ve daha sonra da onları bir daha görmek bile istemezler. Mantık dışı bir şey: onlara istediklerini verirsen cezalandırılıyorsun.

Susan Minot bu şaşkınlığı "Lust"da (Şehvet) çok güzel ifade ediyor: "Bir de sonrası var. Sonra yüzüne bile bakmazlar. Taşaklarını kaşıyıp tavana bakarlar. Başlarını çevirirlerse bile bakışları tümüyle değişmiştir. Şaşkındır. Sana şöyle bir dönüp bakarlar, akılları başka yerde gibidir, şaşkınlık içindedirler. Sen görünmez olmuşsundur. Boş bakışları yattıkları kızın artık orada olmadığını söyler. Sanki sen yok olmuşsundur." Harper'ın 1996 Ağustos sayısında yayınlanan, Kathy Dobie'nin, yetmişli yılların bir sayfiyesinde birçok erkekle düşüp kalkan bir kız olmanın dehşetini anlattığı, "The Only Girl in the Car" (Otomobildeki Tek Kız) adlı anılarında da aynı duygu ifade ediliyor. Nasıl yalnızlığa mahkûm edildiğini -sonunda da bir grup erkek tarafından nasıl tecavüze uğradığını- bütün erkeklerin istediği şeyi istemeye cüret ettiği -canı çektiği zaman biriyle yatmak istediği- için nasıl cezalandırıldığını anlatıyor. Dobie, "Erken cinsel deneyimlerimin hemen hepsini beni arzulayan, bu yüzden benden nefret eden erkeklerle yaşadım, bu erkekler arzularının pis olduğuna inanıyor ve o pisliği hemen benim üstüme yıkıyorlardı," diye yazmayı sürdürüyor. "Bu garip şehvet ve nefret karışımı, gözlerindeki o pırıltı, ellerinin çabukluğu, önce yalvarıp sonra burun kıvırmaları, önce sızlanıp sonra övünmeleri - yaşadığım cinsellik bundan ibaretti."

Şarkıcı ve söz yazarı Liz Phair, ağzı pis, kaba, cinsellik hakkında açık sözlü ve zerafetten uzak olabilen kızlardan biri olarak tanınsa da, onu Minot'nun hikâyesindeki görünmez olan kızla veya Dobie'nin anılarında edilgin ve kirletilmiş öylece duran kızla doğrudan birleştiren şarkılarındaki o tükenmişliğini

ve düş kırıklığını gözden kaçırmamak gerek. Phair'in ateşli sanılabilecek kadar heyecan verici olan kayıtsızlığı, soğuk ve boş olan her şeyi kapsıyor. Bir piyano çalışma parçası olan "Chopsticks"in tekdüze melodisi eşliğinde söylenen Phair'in şarkı sözleri yılgın ve bıkkındır: "Arkadan yapmaktan hoşlandığını söyledi / Bana uyar dedim / Yaparken TV de izleyebiliriz." "Fuck and Run" (Yat ve Kaç) adlı şarkısıyla Phair, hemen hemen hiç tanımadığı birinin yanında uyanıp da onu daha iyi tanımaya fırsat bulamayacağını bilen kadınların derdini dile getirerek bu kadınlarla bir yakınlık kurdu. Nakaratta, "Bunu iliklerimde hissediyorum / Bir yıl daha yalnız yaşayacağım," diye devam ediyor ve son tekrarda biraz değiştirerek şarkıya daha da ürkütücü bir hava katıyor: "Bunu iliklerimde hissediyorum / Hayat boyu yalnız yaşayacağım / Hep yat ve kaç / Yat ve kaç / On yedi yaşımdan beri / On iki yaşımdan beri." Cinsellik alışverişi görüyorsunuz daha on yedi, hatta on iki yaşında başlıyor.

* * *

Ergenlik çağının bütün özel zorluklarına rağmen, takıntılı aşk ile cinai eğilimlerin yetişkinlerde olduğu kadar ergenlik çağındakilerde de çok etkili olduğunu hepimiz biliyoruz, Carolyn Warmus, Betty Broderick ile Jean Harris de, ağır cezaya çarptırılmalarına neden olan eylemlere bu yüzden giriştiler. Çoğu zaman yetişkinlerde bile, bu çılgın takıntının nesnesi çok önemsiz -çok değersiz, çok iğrenç, hatta hiç değmeyecek-biridir; aşırılıklarda dolaşan parçalanmış kadın, ölü gibi durağan ve hareketsiz bir merkezin çevresinde, merkezkaç güce kapılmış gibi delice dönen başıboş parçalara benzemeye başlar. Takıntı genelde duygusal bir yanılsamadır, insan gerçekte kendini düşünürken bir başkasını düşünüyormuş yanılgısına kapılır. Takıntılı aşk işte bu yüzden çoğu zaman hoşgörüyle ve anlayışla karşılanmaz: özünü yoksama olarak gizlenmiş en bencil duygudur. Sapıklıktır.

Pis iştir: çaresizlik içinde yazılan yalvarıp yakarmalarla dolu aşağılayıcı mektuplar, tekrar tekrar yüze kapatılan telefonlar ve telefonla rahatsız edenin siz olduğunuzu ortaya çıkaran

elektronik aygıtlar, aşkınızın çalıştığı binanın lobisinde dolanırken güvenlik görevlilerinin garipseyen bakışları. Bütün bu numaralar o kadar aşağılayıcıdır, kadınlara özgü -mağazalardan mal aşırmak, kusana kadar tıkınmak, zorla kusmak gibi- öylesine iğrenç ve acınası bir utançtır ki, kimse onu hoş gösterecek bir kılıf bulamadı. Çünkü bu, hepimizin ödünü koparan yalnızlığın ve çaresizliğin dehşetli çiğ, hastalıklı ve rahatsız edici bir patlamasıdır. Bu berbat bir şeydir; değil ergenlik çağındakilerin, kimsenin başa çıkamayacağı korkunç bir duygusal işkencedir. Henüz hayatı tanımadıkları için, bu gibi romantik felaketler, ergenlik çağındakilerin doğal ortamıdır.

Fakat daha deneyimli olması beklenen yetişkinlerin, dürtülerini kontrol edebilmeleri gerekir - onlara yetişkin denmesinin nedeni de bu olmalı. Ve yetişkin bir kadın -örneğin Jean Harris- elinde dolu bir silahla, Scarsdale'li bir diyetisyenin evine gidip kaçınılmaz olana boyun eğecek kadar ona çılgınca tutulmuşsa, en azından yaptığının sonuçlarına katlanmak zorundadır. Ama on yedi yaşında ve kendinden yaşlı bir adama tutkun -sabıkası olmayan- bir kız onun hesabına bir suç işlerse, bu suçtan erkeğin sorumlu tutulması gerekir. Amy'nin, Joey'den önceki sorunları ne olursa olsun, hiçbiri kendi sonuna yol açan bu işbirliği kadar önemli değildi. Epey sorunu vardı, on üç yaşındaki tecavüzün dışında, okul bahçesinde onuncu sınıftan bir kızla yumruklaşırken kırılan burnu ve çıkan çene kemiğinin düzeltilmesi için ameliyat olması gerekmiş ve okul idaresi aleyhine 1.2 milyon dolarlık dava açılmıştı. Başı derde giren herkesin hatalı davranışlarını, üç yaşındayken tahteravalliden düşmesine veya dört yaşında yaşadığı ve aniden hatırlanan cinsel tecavüze yüklemesinden ben de herkes kadar bıkıp usandım ama, yine de, Amy Fischer'i "tehlikede" olan biri olarak görmekten kaçınmıyorum. Yirmi beş yaşına girdiğinde, ergenlik çağında karşı karşıya kaldığı tehlikelere dikkat çekmesine konulan sınırlamanın kalkacağını biliyorum, ama Amy, Joey'le tanıştığı zaman hâlâ ergenlik çağındaydı ve hâlâ yaşamının zor yıllarını sürdürüyordu. Yüzündeki yeniden düzenlenen kemikler gibi kendini zar zor bir arada tutuyordu ve

Birinci Dünya Savaşı öncesindeki Avusturya-Macaristan devleti gibi güçsüz, belirlenmemiş alanı, sınırları ve ideolojisi ile kapanın elinde kalacak bir haldeydi. Davranışlarından herhangi biri ahlaksız sayılsa da hiçbiri yasa dışı değildi. Ama Joey ile ilişki kurduktan sonra, onun yönlendirmesiyle fahişe oldu; Joey belki de bir Travis Bickle fantezisiyle, onu önce bir fahişe yapıp sonra da bu hayattan kurtaracaktı.

Joey, Amy'yi sadece tanıdığını söyleyip ötesini yalanladığı için onu fahişeliğe sürüklediği konusunda Amy'nin ifadesinden başka bir dayanağımız yok. Gerçekte Amy'nin hikâyesinin büyük bir kısmını kanıtlamanın bir yolu yok, ama ayrıntılara inanmasak da hikâyenin özüne bir şekilde inanıyoruz. *New York Post* skandal gazetelerinin ruhuna sadık kalarak, Amy'yi didik didik etti ve okurlarına Mary Jo'nun vurulmasından kimin sorumlu olduğunu sorduğunda Joey, Amy'nin 324 oyuna karşılık 1,416 oy alarak yarışmayı kazandı (tıpkı Shirley Jackson'un "Lottery" (Piyango) adlı kısa öyküsünde ikramiyeyi kazanan gibi). Eğer bu oylama Amy'nin inandırıcı ifadesi sonunda, Joey reşit olmayan biriyle yatmaktan hüküm giydikten sonra yapılmış olsaydı, aradaki fark daha da fazla olurdu.

Amy'nin hikâyesine inanmamızın en büyük nedeni -aşığı olduğunu söylediği çam yarması pek öyle övünülecek biri değil- yapılan yıkımın orta yerde olması ve her şeyin üstünde Joey'in parmak izlerinin bulunmasıdır. İkinci Dünya Savaşında bir hava bombardımanından sonra Londra'ya gidip de yanmış yıkılmış binaları, parçalanmış yapıları, patlamış bombaları ve bir hava akınının diğer kalıntılarını görseydiniz, bunun İngilizlerin yaptığı postmodernist bir deneme olduğunu ve bu korkunç savaşın ortasında bile süregelen yeni bir mimari akıma uyularak kente bombalanmış bir hava vermek için yapılmış özel bir çalışma olduğunu herhalde düşünmez, buna ihtimal bile vermezdiniz; Londra'nın bombalandığından başka hiçbir şey düşünmezdiniz. Aynı şekilde, sorunlu fakat suça yatkın olmayan bir kızın yaşamında aniden -zona ile birlikte- beliren toplum dışı eğilimlerin, Joey ile eşzamanlı olmasını görmek için fazla çabaya gerek yok.

Ülkemizde çocukların yasa karşısında özel olarak korunmaya muhtaç olduklarının bilincindeyiz ve çocuklar hata yaptıklarında onlara yardım edip yol gösteren bir yetişkin olmasa da yasa, onların ahlak yönünden yetişkinler kadar gelişmiş olmadığını kabul eder - adalet sistemi de bu nedenle çocuk mahkemelerini kurmuştur. Ergenlik çağındaki erkek çocuklar çılgınca tutkular yaşarlar -ayrıntılar için Scott Spencer'in *Endless Love* (Sonsuz Aşk) adlı eserine başvurunuz- ve çoğu durumda, Joey Buttafuoco'nun Amy'ye yaptığı gibi, onları teşvik edecek yetişkin bir kadına ihtiyaç duymazlar. Ergenlik çağındaki gençlerin genelde kaba saba ve itici olduğunu, yaşamlarındaki değişimleri sivilcesiz, kamburlaşmadan veya saçlarına garip biçimler vermeden aşamadıklarını söylemeye bile gerek yok - fakat yine de sevimli olmayı başarabilen sadece kızlardır. Sağlık ve beslenme konusundaki ilerlemeler sonucunda, günümüzde kızlar, yarım yüzyıl öncekinden üç yıl daha önce, genelde on iki yaşında adet görmeye başlıyorlar. Benzoyl peroxide ile Retin-A de ergenlik çağının daha az iğrenç olmasına katkıda bulunuyor. Hâlâ bebeksi giysiler giymekten hoşlanmalarının nedeni de böyle beğenilmelerindendir. Ağızları sulandıracak kadar tatlı da olsalar, bu kızlar, kendi kendilerini zehirlerler. Yetişkin gibi davrandıkları için onların bir bok bilmediğini unutmak çok kolaydır. Yazar Tad Friend'in dediği gibi, "Reşit olmayan kızlarla yatmanın ahlaksızlık sayılmasının nedeni, bu kızlar tam olgunlaşmamış bir Sharon Stone'a benzeyip onun gibi davransalar da, bunun ne anlama geldiği hakkında hiçbir fikirlerinin olmamasıdır." Daha da kötüsü ne anlama geldiğini çok iyi biliyorlar, baştan çıkarıcı pozlar takınmaya ve flörte doğuştan yatkınlar -ya da bunları Madonna'nın eski kliplerinden ve ezberledikleri *Melrose Place* dizilerinden öğreniyorlar- ama emir komuta zincirinin nerede başlayıp nerede bittiğini bilmiyorlar. Cinsel cazibenin sınırları bellidir ama cinselliğin sınırları belli olmayabilir.

Yine de, Amy'nin -hem ulusal televizyon kanallarında hem de yerel mahkemede- halk düşmanı ilan edilmesi gençliğin masumiyetine inanmaktan vazgeçtiğimizi gösteriyor. Son zamanlarda gençlerin işlediği suçların aşırı şiddetli olmasının,

reşit olmayanların bir yetişkin gibi yargılanmasına yol açtığı bilinen bir gerçek. Fakat evli bir âşığı olan Amy'nin durumunda bu, hem bölge savcısı hem de Amy için iki milyon dolar kefalet talep eden yargıç tarafından bir zayıflıktan çok bir güç olarak yorumlandı - ergenlik çağındaki bir fahişenin çağrıştırdığı cinsel hovardalık havası yüzünden adalet sistemi Amy'ye, suçunun kötülüğünden çok, birçok erkekle düşüp kalktığı için, yetişkin muamelesi yaptı. Bu ateşli küçük kız -avukatlar, yargıçlar, polis, özel dedektifler ve bir sürü erkeği- öylesine telaşlandırdı ki, Amy Fischer'in rakyoaktif olduğunu sanırsınız. Gerçekten de yargıç onun "vahşi bir hayvan" ve "ateşlenmiş bir dinamit lokumu" olduğunu söyledi. Sanki hepsi, Amy'nin dikkat edilmezse talaş tozuna dönüşüp, kirli tozlarının köşe bucağa sinip her yere cinsellik, ateşlilik, heyecan ve şehvet bulaştırmasından korkuyordu.

Bölge Savcı yardımcısı Fred Klein sanığa suçunun tebliğ edildiği duruşmada, "Sanık anne ve babasıyla oturan ve liseye devam eden on yedi yaşındaki bir kız olarak tanımlanabilir. Ama Sayın Yargıç, bu John Gotti'nin New York'lu bir iş adamı olduğunu iddia etmeye benzer," diyerek Yargıç'ı kefalet talebini reddetmeye ikna etmeye çalıştı. "Sanık kontrol edilemeyen, başkalarını yönlendirebilen, saldırgan ve son derece tehlikeli biridir." Yasal sistemin, yasa dışı sistemin şerefini koruduğu - politika dünyasında kimin eli kimin cebinde olduğu asla bilinmez- ender rastlanan bu durumda, Klein, Amy'nin gönderildiği bazı kişileri özel müşterisi yaparak onu çalıştıranların gelirine hileyle el koyduğunu ileri sürdü. Çok yüksek bir tutarla kefalet talebi kabul edildi.

Fischer'in avukatının daha sonra yapığı kefalet tutarının indirimi başvurusuna karşılık Klein, Amy'nin cezaevi dışında bir tehlike oluşturduğunu çünkü kolaylıkla "(fahişelerin) kaypak dünyasında izini kaybettirerek hayatını kolaylıkla kazanabileceğini" ileri sürdü. Klein bunu söylerken mahkeme salonunun, bölge cezaevinin ve Fischer'lerin evinin kapısında yerleşik bir hal alan televizyon kameralarını farketmemiş gibiydi - Amy'nin gizlenmesine olanak yoktu. İşin daha da kötüsü Kle-

in. Amy'den güçlü bir kişiymiş ve bir iki numara çevirme yeteneğinden de büyük bir güç kaynağıymış gibi söz ediyor ve ona öyle davranıyordu - oysa onun bütün yaptığı sırt üstü yatıp bacaklarını açmak gibi basit bir şeydi. *My Story*'nin (Benim Öyküm) yardımcı yazarı Sheila Weller'in üçüncü tekil şahıs kullanarak yaptığı analizde belirttiği gibi: "Ergenlik çağında bir kızın ciddi duygusal sorunlarını ve kendi kendine kötülük etme huyunu, Klein'ın ileri sürdüğü gibi, fuhuşun bir heves ve yetenek olarak kanıtladığı duyulmamıştır." (Aslında Weller'in ifadesi yeterince açık değil: Fuhuşun herhangi birinin "heves ve yeteneğini" kanıtladığı dünyanın neresinde görülmüş ki? Başvurulacak son çare veya bir çeşit akıl hastalığından başka bir şey olduğu hiç görüldü mü? Bu dünyada "ciddi duygusal sorunları" olmayan tek bir fahişe bile olmadığından eminim - çünkü "ciddi duygusal sorunları" olmayan tek bir sıradan kişi bulmak bile zor.) Amy'nin kefalet tutarı iki milyon dolar olarak kaldı ve Bn. Fischer'in hayat hikâyesinin yayın haklarını satın alan bir şirket ile New Jersey'deki iyi kalpli bir adamın yaptığı ödemelerle karşılandı. Yasanın gözünde Amy Fischer, Nassau Bölgesindeki Pandora'nın kutusu, Tifolu Mary, kızıl veya veba salgını, evcilleştirilmemiş bir bikini veya ölüm saçan bir kadın bedeniydi. Bence, Fred Klein buna gerek yokken inanılmaz bir histeri krizi yarattığı için, Joe McCarthy ödülünü almaya hak kazanmıştır.

Bu arada, Amy cezaevinde çürürken tanıdığı her adam onu sattı. Levittown'daki evinde hizmetlerini sunduğu PeterDeRosa buluşmalarını gizli bir kamerayla videoya çekmişti ve şimdi bu fahişenin gazetelerin birinci sahifesinde haber olması onun için hoş bir rastlantıydı. Video kaseti *A Current Affair*'e 8,000 dolara satarak kâr sağladı. Böylece DeRosa satın aldığı cinsellik için ücret ödemediği gibi üstelik kâr sağladı (tipine bakılırsa bir daha böyle bir şansı olamaz). Şehvet görüntülerine ek olarak videonun bir yerinde Amy, "Ben çılgının biriyim. Bana her şey vız gelir. Seksten hoşlanıyorum," diyordu. Bu sözler bir çeşit sürtük manifestosunda sık sık kullanıldı. Daha sonra, cinsel ilişki karşılığında ona bir silah temin ettiğini an-

latan erkekler ortaya çıktı. Long Island boydan boya televizyon kameralarıyla donanırken Albert Brooks'un *Real Life* adlı filmini andıran bir komedi oynandı, Amy'nin uzaktan tanıdığı erkekler onunla yattıklarını iddia ederken, gerçekten yattığı erkekler bunu inkâr ettiler.

Amy'nin erkek arkadaşı, Future Physique (Bu Fransızca isim çok yersiz) Jimnastik Salonu'nun sahibi Paul Makely, Joey gibi onunla bir macera yaşadığını sürekli inkâr ediyordu. Paul evli ve bir çocuk sahibiydi ve aile hayatını sürdürmeye kararlıydı. Fakat Joey'in (ikisini o tanıştırmıştı) aksine Paul, Amy'ye daha çok zaman ayırabiliyordu -hatta mezuniyet balosunda onun kavalyesi olacaktı- ve genç kız onu kendine daha yakın buluyor, hatta ondan "avukatımın onayladığı erkek arkadaşım" diye söz ediyordu. Suçun tebliğ edildiği duruşmadan sonra, Amy'nin kefaletle serbest bırakılmasının ardından bir gün, Paul, *Hard Copy*'nin onları gizlice görüntülemek için jimnastik salonuna kameralar yerleştirmesine izin verdi. Paul'a bu ihaneti ve işbirliği için, açıklanmasa da 50,000 dolar olduğu tahmin edilen, bir para ödendi. Sonuçta, Amy'nin (yayınlandıktan sonra ünlü olan) küstah bir tavırla Paul'e, cezaevinde buluşabilmek için onunla evlenmesini istediği ve, "Bütün bu acılara katlanmaya değdi, bir Ferrari alacağım," gibi şeyler söylediği bir video kaydı elde edildi. Tabii Paul iyi adamdı, Joey'in tam tersiydi. (İnsanlar, hayata ikili dünya görüşüyle yaklaşıp herhangi bir şeyi yalnızca diğerinin karşıtı olduğu için seçtikleri zaman, tamamen değişik bir şey elde edecekleri yerde reddettikleri şeyin aynısını elde edip buna şaşarlar. Örneğin Oedipus, kaderinden kaçmak için elinden geleni yapmasına rağmen, yine de, babasını öldürüp annesiyle yattı.) *Hard Copy* video kasetinin yayınlandığı akşam Amy -kendini yere atıp "Hayır, Paul! Hayır, Paul!" diye bağırıp ağladıktan sonra- yüksek dozda Xanax ve Lorazepam aldı ve kaldırıldığı Huntington Hastanesi'nde bir ay psikiyatri tedavisi gördü.

Hard Copy olayının Amy'nin daha da kötü tanınmasına yol açması oldukça tuhaf. Bu kızın çektiği acı ve sıkıntılar başkalarına kâr sağlarken kimse onu korumaya kalkışmadı, kimse

onun erkek arkadaşıyla şakalaşırken aklına geleni söyleyen küçük bir kız olduğunu düşünmedi, kimse ona hiç şans tanımadı. Her şeye yüzeysel bakıldı: Ferrari = maddiyatçılık = uçarılık = suçlarının ciddiyetini anlamamak: ÇOK KÖTÜ BİR KIZ. Joey Buttafuoco'nun avukatı Marvyn Kornberg, Makely'nin kasetine, "İşte Amy her zaman yaptığını yapıyor: yalan ve fuhuş" diye tepki verdi - oysa o gerçekte kendini, başkalarının onu sattığı kadar satmamıştı.

İşte kızların başı böyle derde giriyor. Buna kim çare bulacak? Dünyamızda şiddet, korku ve bütün diğer kötülükler çoğu zaman kontrol edilemez bir haldedir. Medyanın olumsuz etkilerini engellemeye çalışan bütün güçlerin, çocukların masumiyetini korumak için girişilen o sahte çabaların hepsi, kapalı bir sistemde sıkışıp kalmış sembolik davranışlar olmaktan öteye gitmiyor, tıpkı bir şiltenin üstündeki uyarıcı etiketlerin sökülmemesi gerektiğini belirten uyarıcı etiketlere benziyorlar. Ne kontrol altında tutulan bir toplum, ne televizyon izlenme oranları, ne de rock albümlerine yapıştırılan uyarı çıkartmaları Amy Fischer'i koruyamazdı - Amy'yi kötü yapan, rock müziği veya medya değil onu kötü yetiştiren anne ve babası ile diğer kötü insanlardı. Kişiliğimizin ve çocuklara karşı duyduğumuz endişenin göstergesi, zaten güvende olan çocuklar için sloganlar üretmek değil, sistem çöküp yanıldığı zaman başvurduğumuz çarelerdir. Amy Fischer'in, başı gerçekten dertte olan bu kızın, masumları koruması gereken bütün o önlemlere gerçekten ihtiyacı vardı - reşit olmayanlara tecavüzü yasaklayan yasalar ile çocuk mahkemeleri gibi unuttulan şeyler onun gibiler için yaratılmıştı. Ama tam da gerektiği anda, koruyucu önlemler alınmadı. Reşit olmayan bu kızın televiyonda böylesine sömürülmesi -bunu yasaklayan yayın ilkeleri yok mu?- savcı Fred Klein'ın onu şimdi eskisinden daha da "tiksindirici" bulduğunu söylemeye yöneltti; ama güvendiği adamın, Paul Makely'nin veya kimsenin güvenmemesi gereken bir akşam gazetesi olan *Hard Copy*'nin onun mahremiyetine tecavüz etmesine kimse öfkelenmedi. Sanki, o bizim kızımız olmadığı sürece, hepimiz Amy Fischer ile oyalanıp eğlenebilirdik.

Amy iyi bir dayaktan da fazlasını hakketmiş bir kız olarak yansıtılırken onunla gerçekten yattığını herkes bildiği halde Joey, uzun bir süre reşit olmayan birine tecavüzden yargılanmadı - ayrıca reşit olmayan birinin suç işlemesine katkıda bulunmaktan da yargılanmalıydı. Amy güvenilir bir tanık sayılmadığı için, Polis ile savcı dava açmakta acele etmedi; daha sonra da Buttafuoco ailesine daha fazla acı vermekten çekindiklerini söylediler. Sonunda, 1993 yılında, yargılanıp mahkûm edildi. Adalet, Joey'i yargılamakta gösterdiği gönülsüzlükle Amy'yi onaylamadığını gösterdi. Amy başına gelenleri hakketmişti, bunu başka türlü yorumlamak mümkün değildir. Barbara Kruger'in sanat afişlerinden birinde ifade ettiği gibi yine de bu kızın, hakettiği sondan bir şekilde korunması gerekirdi. Joey da tabii ki cezalandırılmayı hakketmişti. Oysa daha önce, reşit olmayan birine tecavüz edenlere karşı çok sert bir tutum izlenmişti. Bir soykırım kurbanı olan; *Repulsion* (Tiksinti), *Chinatown* (Çin Mahallesi), *Rosemary's Baby* (Rosemary'nin Bebeği), *Tess* gibi filmler yapan; ve karısı ile doğmamış çocuğunu, Tokyo metrosunu bombalayan mezhep ortaya çıkana kadar, Amerika'ya özgü sayılan bir çılgınlık sonucu yitiren Roman Polanski, 1977 yılında on üç yaşında bir kızla yattığı için sürgün edilmişti. Adalet, bu oto tamiricisini niçin bu kadar kolladı?

* * *

Gloria Steinem, zamanla değerlerini yitirdikleri için kadınların -cinsel nesne olarak değerleri azalıyor, doğurganlıklarını yitiriyorlar- yaşlandıkça giderek daha köktenci olduklarına inanıyor. Haklı olabilir, Bridget Hall, on beşinde Maybelline ve Ralph Lauren ile imzaladığı modellik kontratları sayesinde kazandığı parayı -bütün bildiklerini Hazelden'de altıncı kez kaldığı zaman öğrenmiş- elli yaşında, eğitimsiz bir kadın olarak asla kazanamazdı (bütün modeller beyinsiz alkolikler değildir ama herkes Hall'ın öyle olduğunu söylüyor). Oysa Amy Fischer, kendini bir daha asla on yedisinde hissettiği kadar değersiz hissetmeyecektir.

Kız çocuklar geleneksel olarak hep gözden çıkarılmıştır - ör-

neğin Çin'liler son yıllarda, tek çocuklu aile politikası yüzünden, o kadar çok sayıda kız çocuğunu devlet yetimhanelerine (oradan da çocuksuz Amerikalı ailelere) gönderdiler ki, şimdi büyümüş olan erkek kuşağı flört edecek veya evlenecek kız bulamıyor. Okuma yazma bilmeyen kadının bir nimet olduğunu bilge Konfüçyüs'ten öğreniyoruz. Geleneksel olarak ayakları sımsıkı bağlanarak zerafeti garantiye alınan kadın, bir süs eşyası gibi değersiz yaşamını evinde oturup çocuk doğurmakla geçirir ve topallayarak bile olsa dış dünyaya adım atamazdı. Günümüzde bile, Çin kökenli Amerika'lı kadın yazarların eserleri, kadın olarak doğdukları için duydukları pişmanlıkla doludur. Amy Tan'ın yardımcı bir el kitabı niteliğindeki romanı *The Joy Luck Club* aslında *Aşağılık Duygusu* veya *Mao'dan Bile Kötü!* adını taşımalıydı. Onu izleyen yazarlar kurnazlıkla açık sözlülüğü birleştirdiler: Fae Myenne Ng, *Bone* adlı romanına, "Üç kızlı bir aileydik. Çin'lilere göre bu bir talihsizlikti," diye başlıyor. "Çin Mahallesinde herkes hikâyemizi bilirdi. Yabancılar dudak bükerek bize bakar ve başlarını sallardı. Sözleri kulağımıza erişirdi. "Başarısız bir aile... Yalnızca kızları olmuş."

Evlenme yaşına gelmiş bir kızı evlendirmenin zorlukları edebiyata konu olacak kadar fazladır. Jane Austen'in romanları hep aynı çıkmazı işlediği için bence birini (ben *Pride and Prejudice*'i [Aşk ve Gurur] öneririm) okumak yeterlidir: iyi kalpli ve kılıbık bir adamın oğlu yoktur ama birkaç kızı vardır ve İngiliz yasaları baba evinin kızlarına miras kalmasını engellemektedir. Uzaklarda bir yerde bir erkek kuzen vardır, ailede başka erkek varis olmadığı için evleri çoğu zaman düşünceli ve anlaşılmaz biri olan bu kuzene miras kalacaktır. Bu arada kızların hepsine uygun birer koca bulmak gerekir. Austen'in filme uyarlanan romanlarında kullanılan çok sayıda figüran ve geniş tel çemberli etekler öyle bir klostrofobi yaratır ki, izlerken sağım solum önüm arkam hep kız evlat doluymuş gibi gelir -çekirge akınından daha da boğucu bir kız bolluğu- üstelik hepsinin de bir kocaya ihtiyacı vardır. Her zaman kızlardan biri gülünçtür, diğeri ukaladır, bir diğeri para canlısıdır ve bir tanesi iyi, güvenilir, dürüst ve asil ruhludur. Bu sonuncusu, bir-

kaç kez tereddüte düşüp hüzne kapılsa da, kitabın sonunda, evin miras kalacağı kuzenle evlendirilir; böylece ev, mirasın satışını yasaklayan İngiliz yasaları yüzünden yitirilmek üzereyken ensest sayesinde kurtarılır. Diğer kız kardeşler de -birkaç balo, beş çayı daveti ile nekahat süresinin damat adayının baba evinde geçirilmesi gereken en az bir ani hastalıktan sonra- kendilerine uygun birer koca bulurlar ve kitap son bulur, jenerik gösterilmeye başlarken Bay Bennet -*Pride and Prejudice*'deki (Aşk ve Gurur) baba- kızlarının bitmez tükenmez çenesinden kurtulduğu için derin bir oh çeker.

On sekizinci yüzyıla özgü bir davranışlar komedisinde, kız çocuklar gözden çıkarılıyorsa, bu onların daha önceki devirlerde de kötüye kullanıldığını gösterir. *İncil*'de, özellikle de daha az kural koyucu olup daha çok bir anlatı havasında olan Eski Ahit'te, kız çocukların yok edildiği birçok kaba saba örnek vardır. Tekvin'in başlarında -hayvanlara yakışır davranışların başladığı ve hapishane eğlencelerinin keşfedildiği- Sodom'da, gerileme devrinin sonlarına doğru Lut isimli önemsiz bir karakterin evini basan şehrin erkekleri, ondan birlikte yemek yediği iki konuğunu kendilerine teslim etmesini isterler (şehir sakinlerinin konuklara tecavüz edeceği anlaşılmaktadır). Lut teröristlerle anlaşmak için şu öneriyi yapar: "Bakın, erkek yüzü görmemiş iki bakire kızım var; onları size vereyim istediğinizi yapın; ama çatımın koruması altında olan bu adamlara dokunmayın." Neyse ki bu hikâyede işler iyi biter, gerçekte melek olan iki seyyah, çılgın güruhun gözlerini kör eder ve son anda imdada yetişen Tanrı, böylece bizi, bir babanın daha yeni tanıdığı iki adamı korumak için kızlarını grup tecavüzüne sunmasını görmekten kurtarır. Ama biz Lut'un masasında iki meleğin oturduğuna inanmakta zorlandığımız için, bu bize pek inandırıcı görünmüyor; mucizenin yokluğunda baba kızlarını mahvetmeyi yeğleyecektir. Daha sonra Lut'un karısı, arkasına dönüp yanan Sodom ile Gomore'ye baktığı için tuzdan bir sütun haline dönüştürülür, Lut sarhoşken kızları tarafından baştan çıkarılır, her ikisi de hamile kalır. Kızların davranışlarının asil olduğu anlaşılmaktadır: iki şehrin

yanıp yıkılmasıyla, dünyanın yok olduğuna ve hayatta kalan yegâne insanların kendileri olduğuna inandıkları için insan neslinin devamını sağlamak isterler. Bu ailenin başına, eşi görülmemiş belalar geldiği anlaşılıyor.

Ama Hakimler'in 11'inci bölümünde saygıdeğer bir Musevi olan Yeftah Tanrı'ya, Ammon oğulları ile yaptığı savaştan evine muzaffer dönerse, onu karşılamak için evinin kapısından çıkacak ilk şeyi ona kurban edeceğine dair söz verir. Yeftah tek evladı olan kızının evden çıkıp ona yaklaştığını görünce suçu kurbana yüklemek için saçma sapan bir çabayla "Eyvah kızım, belimi büktün ve beni ezenlerden biri oldun!" diye bağırır. Yeftah iki ay sonra kızını öldürüp sunakta yakar, söz yerine getirilmiş, bir bakire kurban edilmiştir ve Tanrı araya girerek oğlunu öldürmeye kalkışan İbrahim'e engel olup İsmail'i kurtardığı gibi onu kurtarmaz. *İncil* uzmanı Ann Tapp, bu gibi birçok olayı incelediği, "Bakire Kızların Kurbanı" adlı denemesinde, bu eylemlerin doğruluğunun bütün metinde asla sorgulanmayıp, yorumlanmadığına işaret ediyor. "Bu anlatılarda, bakire kızların kurbanından eleştirilmeden, gelişigüzel söz edilmesi bu canavarlığı meşrulaştırmaktadır." Tapp ayrıca 1930'da yayınlanan *International Critical Commentary*'da (Uluslararası Eleştirel Yorumlar) Lut'un yaptıkları anlatılırken ondan övgüyle söz edildiğini de belirtiyor. "Lut'un kızlarının namusunu feda etmeye hazır oluşu... onun utanç verici bir durumda, misafirperverliğin gereklerini cesaretle yerine getiren bir kahraman olduğunu gösterir."

Emily Post* bunu not etmeli.

Oysa Lut da Yeftah da *İncil* efsanelerinde küçük rolleri olan önemsiz iki tiptir. Yoğun bir şekilde incelenmiş olan iki kahraman olan Yakup ile Kral Davut da, bu konuda, en az onlar kadar kusurludur. Üç büyük liderden biri olan ve sonradan İsrail'in on iki kabilesine adlarını verecek on iki erkek çocuğun babası olan Yakup, tek kızının Dinah'ı olduğunu söyler. Dinah bir gün "ülkenin kadınlarını görmek için" yürüyüşe çıktığı za-

(*) Görgü kuralları uzmanı – ç.n.

man Şekem ona tecavüz eder. İşini bitirdikten, onu "elde ettikten, onunla yattıktan ve ona işkence ettikten" sonra da ona âşık olur - tıpkı *General Hospital*'da (Hastane) Luke'un tecavüz ettiği Laura'ya âşık olduğu gibi. Şekem daha sonra Yakup'a giderek Dinah'la evlenmek istediğini söyler, fakat Yakup bir taş gibi sessiz durarak bu işe karışmayı reddeder. (Şekem dini kurallara uygun davranmaktadır, çünkü yasa tecavüz edilen bir bakirenin ona tecavüz edene ait olduğunu belirtir -"ona işkence ettiğine göre ona aittir"- bir kızı ona işkence edene teslim etmek yerine kızı öyle birinden korumak gerektiği için bu mantıksız görünüyor, ama anlaşılan kadınların kanla dağlanması veya acı çektirerek onlara sahiplenilmesi geleneğinin çok saygın kökenleri var. Modern yaşamda şiddet -dövülen eş ile kocası arasındaki ilişki- kadına sürekli kaygı, erkeğe de pişmanlık veren kanayan bir yaraya dönüştüğü zaman, eşlerin arasında oluşan güçlü duygusal tutkal, çoğu evli çiftin beraberliklerini sürdürmek için başvurduğu iyi kalpli ve şefkatli davranışlardan daha etkilidir.) Dinah'ın erkek kardeşleri, birçok erkeğin iğdiş edildiği, birçok kadının ırzına geçildiği, şehrin talan edildiği, vahşi ve insanlık dışı bir kıyımla -bu davranış, sorunun Dinah'ın duyguları değil de, korunması gereken aile şerefi olduğunu gösteriyor- Şekem'i ve halkını katlettikten sonra Yakup nihayet konuşur ve bu kıyımın ona kötü şöhret kazandırdığını, intikama yol açacağını söyler. Yakup tek kızı için endişelendiğini hiç dile getirmez.

Davut'un hikâyesine gelince, onun suçu saray duvarlarının içinde yer alır ve tecavüzle kardeşler arası rekabet birbirine karışır. Davut'un en büyük oğlu veliaht Amnon, üvey kardeşi Tamar'a fena halde tutulur ve bu yüzden yatağa düşer. Tamar'ın odasına gelip ona bakması gerektiğine babasını inandırır. Davut'un emri üzerine Tamar Amnon'un odasına gider ve babasının himayesi altında tecavüze uğrar. Bu aşağılık olaydan sonra Amnon zavallı kurbanından iğrendiğini farkeder "Tamar'a olan nefreti onun için duymuş olduğu sevgiden daha büyük" olduğu için bekâreti yeni bozulmuş genç kızı odasından kovarak, ona verdiği ıstırap yetmezmiş gibi bir de onu

aşağılar. Ulusal sorunlarla uğraştığı yetmiyormuş gibi delicesine âşık olduğu Bat-Şeba ile evlenebilmek için kocasını öldürterek bir skandala yaratmış olan Davut'un Tamar'la uğraşacak hali yoktur. Onun yerine öz kardeşi Absalom konuya el atar ve Amnon'u öldürür. Babasının intikamından korkan Absalom ülkeyi terkettikten sonra, Davut mezmurların şairi, ruhani liderlerin koruyucusu olur ve Tamar'ın sözü bir daha edilmez; ırzına geçilen bir kız düşmüş bir kadın sayılır - tarihin sayfalarından ve ülke kayıtlarından silinir.

Bütün bu Eski Ahit hikâyelerinde, genelde dürüst adamlar - Yakup ile Davut yalnızca dürüst olmakla kalmayıp Tanrı'nın peygamberleri de oldular- genç kızlarına karşı ilgisiz veya kötü, hatta hem ilgisiz hem de kötü davranırlar. Tanrı'nın ayak izlerinde yürümüş olması gereken bu erkeklerin sergilediği ilgisizlik, genç kızların her zaman güvencesiz ve korumasız olduklarını gösterir. Bir genç kız erkekler arasında yaşar, ama artık Babasının sevgili kızı değildir ve henüz bir başka erkeğin sevgilisi de olmamıştır, yalnızca büyük bir adamın küçük kadınıdır. Ortada kalan -kadınların meslek sahibi olmadığı (hatta erkeklerin bile, kendini adadığı bir ilke veya çobanlık dışında mesleği olmadığı) bir devirde- belli bir yaşa gelmiş kızların, olgunlaşıp çürümekten başka yapacak işi yoktu. Evde sorunlu bir varlık, aile hayatında gereksiz safra halini alırdı çünkü evde dolanıp birşeyler olmasını, yaşamın onlar için başlamasını - aslında evlenmeyi- beklemekten başka yapacak işleri yoktu. Bu arada onların yanlış yönlendirilmiş, yönlendirilmemiş veya gelişigüzel yönlendirilmiş cinsel enerjileri evdeki bütün diğer kadınları -haremlerin normal sayıldığı bir devirden söz ediyoruz- tehdit ederdi, çünkü bastırılan her şey tehlikelidir, bir an gelir patlayabilir.

Dinah ile Tamar olayı -kızların uğradığı duygusal yıkımı değil de ailelerine verdikleri zararı gözönünde tutarsak- çevrelerindeki herkesin başına, ölümle sonuçlanan kavgalara, hatta kardeş kanı dökmeye kadar varan, bir sürü dert açtı. Bu kızlar metinde hiç konuşmayan birer "McGuffin" oldular -sinema çevrelerinde bütün olayı başlatan ama izleyicinin anımsamaya-

cağı küçük bir rol için kullanılan deyim- çete reislerinin namusu için çatıştığı gangster sevgilisi rolünün ilk örneğini oluşturdular, uğruna binlerce geminin sefere çıktığı ama sonra sahneden silinen Truva'lı Helen tipini yarattılar. İnsan, onların saf ve evlenme çağına gelmiş bedenleri öylesine serbest, sahipsiz ve korumasız -tecavüz edilmeyi bekler gibi- ortada olmasaydı, bütün bu patırtı çıkmayacaktı gibi bir izlenim ediniyor. *İncil*'in yazıldığı çağda, genç bir kızın evlendirilmesi aşiretler arasında hısımlık kurabildiği gibi uluslar arasında da barışın yerleşmesine yol açabilirdi - evlendirilecek bir kızın bir değeri vardı, babası başlık parası isteyebilir, onu herhangi bir şeyle değiş tokuş edebilirdi. Ama pazara çıkarılıp gerçek değeri saptanana kadar o, içinde hareket halinde hormonları barındıran bir bedenden başka bir şey değildi. Ann Tapp, "Erkeklere göre, bakire kızlar bir geçiş dönemindeydi," diye yazıyor. "Doğurgandılar (erkeklerin soyunu sürdürmek için bu gerekliydi) ve diğer erkekler tarafından arzulanmalarına rağmen henüz babalarının malıydılar - onlara sahip çıkmak için rekabet eden bu iki erkek gücünün ortasında tehlikeli bir konumdaydılar." O devirde insanların değeri işlevseldi, bir kadının değeri doğurduğu çocuklarla, bir çocuğunki bakıtığı bağ-bahçe ve sağdığı inekle ölçülürdü - karşılıksız sevgi kavramı, Immanuel Kant'ın herkesin bir insan ruhuna sahip olduğu için sevildiği o hayal dünyası, daha henüz keşfedilmemişti. *İncil*'e göre hemen hemen bütün duygusal aşklar -Samson ile Delila, Hz. Davut ile Bat-şeba- insanın düşüşüne neden olan bir şeydi, oysa mantık evlilikleri hep başarılı olurdu. Bir başka erkeğin soyunu sürdürmeye hazır durumda olan bir genç kız, evdeki bütün erkeklere yasak olan bu cinsel nesne, onun kışkırtıcı cinselliğiyle uyarılan veya bundan iğrenip korkan babasının pek işine yaramazdı. Onu korumak istediği gibi ondan kurtulmak da isteyebilirdi. Belki de onunla ne yapması gerektiğini bilemiyordu.

İşte erkek koruyucuların arasındaki bu dar vadiye, bu boşluğa Joey Buttafuoco'lar sızıyor. Ortada ne baba, ne koca var - açık pazar. Dikkatli ve sevgi dolu bir babası olan genç kızların başının derde girdiği görülmemiştir. Fischer'ler, Amy cezaevi-

ne kapatıldıktan ancak bir süre sonra boşandılar, ama Amy babasını hep ondan uzak duran ve onu korkutan biri olarak hatırlıyor. O doğduğu zaman babası otuz sekiz, annesi ise yirmi bir yaşındaydı; Amy'nin babası yaşlı ve hastalıklı, ruh hali aniden değişebilen, öfke nöbetleri geçiren ve fayans işçisi ırzına geçti diye Amy'yi cezalandırabilecek; üç ila altı yaşları arasında, bir aile dostu tarafından cinsel tacize uğradığında onu korumayacak tipte bir adamdı. Elliot Fischer, John Wayne'nin yarattığı, tecavüze uğrayan kızının şerefini kurtaran bir baba modeli olarak başarısızdı - belki bu başarısızlığı Yakup ve Davut ile paylaştığını öğrenmekle teselli bulabilir. Tabii bir de, gerçekten orada değilse bile ailesinin başında olduğunu düşünüp, vicdanını yatıştırabilir.

Günümüzde babasız büyümek son derece doğal. Stalin devrinde, resimlerden silinen Bolşevik kahramanlar gibi babalar da çoğunlukla ailedeki yokluklarıyla algılanırlar. Yoklukları bir yana, kesilen bir uzuv gibi, oralarda bir yerde oldukları duygusunu yaratarak insanı rahatsız ve huzursuz ederler. Babalık kurumunun bu ülkede tam anlamıyla bir kriz içinde olduğunu, aklı başında hiç kimse, artık reddedemez. Sorumlu babaların çoğalması gündemde olmasa, Milyonların Yürüyüşü, Sözünü Tutanların gösterileri, medyada olay yaratmazdı. Merkezi Washington D.C.'de olan Ulusal Babalık Hareketi adlı bir derneğe göre, eyalet ıslahevlerinde cezasını çeken ergenlik yaşındakilerin yüzde 70'i, ergenlik yaşındaki tecavüzcülerin yüzde 60'ı, katillerin ise yüzde 72'si tek eşli evlerde büyümüş. *Journal of Marriage and Family*'de (Evlilik ve Aile Dergisi) 1993 yılında yayımlanan bir araştırmaya göre, boşanmış çiftlerin çocuklarının yüzde 84'ünün velayeti annesindedir ve babasız yaşayan bu çocukların yüzde 35'i babalarını hiç görmüyor, yüzde 24'ü ise ayda birden daha az görüyor. Artık durum öyle bir hale geldi ki, kamu kuruluşlarının bir televizyon reklamında, bir aslanın yavrularına yaşamsal önemi olan kükremeyi öğrettiği gösterilerek, babaların insan soyu için önemi vurgulanıyor. Kodak reklamında kucağında bir bebek tutan gömleksiz iri yarı adam veya *Mr. Mom* ve *Mrs. Doubtfire* gibi popüler film-

lerdeki aşırı ilgili baba tiplemeleri, hem babasız büyümenin bir Amerikan gerçeği olduğunu reddediyor, hem de kendi ilgisiz babaları gibi davranmayıp hep çocuklarının yanında olan, onlara yakınlık gösteren genç kuşak babaların çabalarını sergiliyor. Babalık kurumunun geleceği parlak olsa da, manşetlere geçen bütün sorunlu genç kızlar, Babam nerde? diye düşünerek geçirdikleri bir ömür sonunda bu duruma düştüler.

Lolita babasızdır ve Humbert Humbert ile evlenen dul annesi, bu çocuk düşkününün onun ergenlik öncesi yaşamına girmesine neden oldu. Birer cinsel nesne olan çocuk yıldızların hepsi babasızdı ve bu yokluğu bir şekilde gidermeye çalıştılar: Tuesday Weld, Sue Lyon, Carol Lynley, Linda Blair, Jodie Foster ve Drew Barrymore hepsi oyunculuktan kazandıkları parayla bekâr annelerine, kardeşlerine, üvey babalarına vs. baktılar. Tamar ile Dinah'ın hikâyesinde Davut ile Yakup bütün ebeveynlik görevlerini erkek kardeşlere bırakırlar. Nicole Brown'un babası da on sekiz yaşındaki kızını hiç çekinmeden O. J.'e verdi ve yıllar boyu Nicole'ün yaşamını O.J.'in cömertliğine karşılık ipotek altında tutarak, Orange Bölgesinde bir Hertz satıcılığı elde edip diğer kızlarının okul masraflarını zaman zaman O.J.'e ödetti. Kötü yola düşen kızlar ya babalarıyla kocaları arasında -para, mal, hizmet karşılığı- pazarlık nesnesi olmuş, ya da bir süre daha çocuk kalmaları sağlanarak onları koruması gereken kimseler tarafından cinsel nesne haline getirilmişlerdir; ya da hiç babaları olmamıştır.

Dikiz aynası çarpılan otomobilini tamir ettirmek için Bay Fischer ilk kazasından sonra kızını tamirciye götürdüğü zaman, Joey'in Amy'yi ima ederek, "Onunla yatmak isterdim," dediğini duyduğu halde buna aldırmaması ilginç bir ipucudur. Amy, "Nedense bu söz babamı hiç rahatsız etmedi," diyor. "Onu bir iltifat olarak algıladı."

Hey küçük kız, baban evde mi?

Erkek çocuklar kötü bir şey yaptığı zaman herkes onları kollar ama kimse kurban edilen kızlara sahip çıkmaz. Fischer ailesinin kızları için mükemmel bir avukat tuttuğu ve sahip olduğu her şeyi ortaya koyup iki milyon dolarlık kefaletini ödediği

bir gerçek, ama verdiği destek hep gönülsüz ve inançtan yoksun göründü - onlar da ergenlik çağında bir fahişenin evli bir sevgilisi olmasını onaylamayanlara katılıyor gibiydiler ve Mary Jo Buttafuoco'nun her koşulda kocasının mükemmel biri olduğunu iddia ederken gösterdiği dirayeti gösteremediler. Kürtaj taraftarlarının kadınların yanında yer alıp savaşırken hep, "Kürtaj çok kötü bir şey ama..." diye söze başlamaları doğmamış bebeklerin yaşam hakkını savunanların yanında etkisiz kaldığı gibi, biz de kötü yola düşen kızlarımızı ancak, "O bir canavar ama..." diye savunuyoruz. Erkek çocuklara her koşulda verilen o çılgınca ve anlaşılması imkânsız desteği onlardan esirgiyoruz. Bernard Lefkowitz, 1997 yılında yayınlanan *Our Guys* (Oğullarımız) adlı kitabında, 1989 yılının baharında, on yedi yaşındaki (zekâ katsayısı 64 olan) zekâ özürlü bir kızı kandırarak bir bodruma sokan ve bütün bir akşamüstü onu oral seks yapmaya zorladıktan sonra da bir beyzbol sopası ve süpürge sapıyla ona tecavüz eden ergenlik çağında -hepsi birer yerel kahraman ve başarılı sporcu olan- on üç çocuğa, New Jersey'in tipik varlıklı bir Amerikan şehri olan Glen Ridge'de, nasıl gurur ve itinayla sahip çıkıldığını anlatır. Çocuklar ertesi günü aynı şeyi tekrarlaması için kurbanlarını kandırmaya çalıştılar. Suçlarının rezilliğine -ertesi günü aynı şeyi tekrarlamayı isteyecek kadar hunhar ve zalim olmalarına- rağmen, sadece üçü 1993 yılında tutuklandı ve ancak 1997'de yalnızca on ay hapis cezasına çarptırılan bu tecavüzcüler sekiz yıl serbestçe ortalarda dolaştılar. Lefkowitz'in aktardığına göre mahkûm edilen suçlulardan biri kendini kısaca, "Yanlış yaptım," diyerek savunmuş.

Oysa çok sorunlu bir genç kız olduğu her halinden anlaşılan ve aynı derecede sorunlu bir annenin, babasının Bill Cosby olduğuna inandırarak yetiştirdiği (DNA hiç şaşmıyor!) Autumn Jackson, bu bilgiyi *The Globe*'a satacağını söyleyerek başarısız bir şantaj girişiminde bulununca, Federal Mahkeme tarafından mahkûm edildi. Sonuçta kimseye zarar vermeyen ve babasız bir kız olmanın yarattığı acıklı ve hastalıklı bir tepkiden veya annesinin yanlış yönlendirmesinden başka bir şey olmayan bir eylemden ötürü, Bn. Jackson on iki yıl hapis cezasına mahkûm

edilebilecek. Bu arada son sınıf balosunda kadınlar tuvaletinde doğum yapan ve bebeği öldürüp veya ölü sanıp terkeden on dokuz yaşındaki Melissa Drexler, Monmouth Bölgesinde birinci derecede cinayetten yargılanıyor ve en az otuz yıla mahkûm olabilecek. Bu kızın aslında yalnızca ciddi bir terapiye, belki bir süre bir klinikte kilit altında tutulmaya ve orta okul düzeyinde bir cinsellik dersine ihtiyacı olduğu aşikar. Aynı şekilde Wilmington, Delaware'de bir mahkeme salonunda bir savcı, bu sanki onun mantıklı, iyi kalpli veya duygulu olduğunu kanıtlarmış gibi, sanık Amy Grossberg'in idamını istemeyeceğini büyük bir gösteri yaparak açıkladı. Sürekli hamile olmadığını iddia eden Amy'nin, bir gün bir motel odasında aniden doğan bebeği, ertesi günü Dempster'de ölü bulunmuştu.

İş bu çok genç, zararsız ve hiçbir şeyden haberi olmayan kızları yargılamaya gelince verilen cezanın ve ahlak dersinin acımasızlığını, ancak cinselliği yeni yeni gelişmeye başlayan genç kadınlara yönelik aşırı bir kadın düşmanlığı olarak yorumlayabiliyorum. Bu tavır, çiçek açıp da gerçek sahibi olan genç kız tarafından daha keyfine varılamadan önce, henüz gonca halindeki bu cinsel enerjiyi, hırpalayıp damgalayarak cansız, içine kapanık bir hale getirmek için girişilen toplumsal bir önleme benziyor. Bu yüzden, on dokuz yaşındaki İngiliz çocuk bakıcısı Louise Woodward sorumluluğundaki çocuk bir kaza sonucu ölünce, cezası tutuklu olarak geçirdiği süreye sayılarak Middlesex Bölgesinde serbest bırakıldığında, devletin bir genç kızın -tam anlamıyla gösterişsiz ve cinsel cazibesi olmayan bir kız olduğuna dikkat çekmek isterim- mutlu bir hayat yaşamaya hakkı olduğu gerçeğini desteklemesine sevinmiştim. (Bn. Woodward için mutluluk *Rent* adlı Broadway oyununu Boston'da turnedeyken yirmi kez seyretmek olsa bile.) Cambridge, Massachusetts'de, Yargıç Hiller B. Zobel'in başkanlığını yaptığı mahkeme kızın tarafını tutup, olayların onun anlattığı gibi geliştiğine inanıp, onu desteklemişti. Oysa Amy için kimse bunu yapmadı.

Amy'nin ne ailesi ne de avukatları onu destekledi. Amy'nin anlaşma yolunu seçmesi, güçlü bir savcı ile kudurmuş gibi aşırı

gayretli bir kurbanla (insan, teknik olarak kurbanın Amy değil de Mary Jo olduğunu hatırlamakta zorlanıyor) başa çıkmak zorunda olduğu için akıllıca sayılabilir ama, bu yine de, Amy'nin masumiyetine güvenilmediğini gösteriyor. William Kennedy Smith 1991 yılında Palm Beach'te tecavüzle suçlandığı zaman, bütün Kennedy'lerin onu desteklemek için mahkemeye geldiğini hatırlarsınız. Darien, Connecticut'da lise son sınıf öğrencisiyken tecavüzle suçlanan Alex Kelly daha yargılanmadan ailesi tarafından yurt dışına kaçırıldı; 1996 yılında birkaç yıllık bir Avrupa gezintisinden sonra yargılanmak üzere ülkeye döndüğü zaman ise, kendinden son derece emin, yanında ona sonsuza dek güvenen ailesi ve kız arkadaşı ile mahkemeye geldi. Simpson'u destekleyen kadınlar da -iki kızkardeş, tekerlekli iskemledeki seksenlik anne, kızı Arnelle, hatta eski karısı Marguerite- güçlü ve ne yaptığını bilen koruyucu melekler ve parçalanmış bir yapıyı ayakta tutan tahta iskele gibi O.J.'yi çevrelemişlerdi.

Bu davaların hiçbirinde sanık mahkûm edilmedi. (Alex Kelly'nin mahkemesinde jüri bir karara varamadı ve Kelly'nin, çok reklam edilen bir sarhoş otomobil kullanma olayından sonra nihayet mahkûm edilmesi bile bir mucize sayıldı - bu aynı zamanda Connecticut adliyesine, yaptığı yanlışlardan ders alma fırsatı yarattı; tıpkı Simpson davasında avukatların suçluların yargılanmasındaki boşlukları öğrendikleri gibi. O zaman bile Kelly karardan sonra cezaevine konulmak için beklerken kefaletle serbest bırakıldı - Mary Kay LeTourneau'nun Seattle'da daha önemsiz bir suçtan yargılanmayı beklerken cezaevine konulduğunu düşünürsek, bu biraz garip görünüyor.)

Kimse Amy'yi savunmaya hevesli değildi. Iran-Kontra duruşmalarında, folk şarkıcısı Buffy Saine-Marie'nin, Richard Secord'u savunarak, onun "Universal Soldier" (Evrensel Asker) adlı şarkısındaki askerin başkalarının büyük amaçlarına alet olan küçük adam olduğunu söylediği o tuhaf gösteriyi düşününce, cezaevine kapatılmadan önce kimsenin Amy'yi desteklemesini anlamak zor. Tammy Wynette, ya da Phyllis Schlafly gibi umulmadık biri onu destekleyebilirdi. Nihayet 1993 yılının Ocak ayında, Madonna, *Saturday Night Live* prog-

ramında Joey'in bir fotoğrafını yırtarak, "Gerçek düşmanla savaşın," dedi. Böylece herhangi bir şekilde, Amy'den yana taraf alan, tek önemli feminist o oldu. Gloria Steinem ve diğerleri eski patronu tarafından sadece rahatsız edilen Anita Hill konusunda kıyamet koparırken, Amy'nin yardımına koşan olmadı. Anna Quindlen, nerelerdesin? Katha Pollitt - alo? Dünyamızın senin zekâna ve mantığına ihtiyacı var (bunu uzun bir süredir ikisinden de yoksun olan Quindlen için değil Pollitt için söylüyorum). Sadece Amy Pagnozzi, çok az okunan *New York Post*'ta Amy'den yana çıktı - hatta gazetenin tiyatro eleştirmeni olan kendinden oldukça yaşlı Clive Barnes ile evli olduğu için, genç kızla arasında ortak bir yön bularak onunla biraz yakınlık bile kurdu.

Fakat feminist hareketin, Bn. Fischer konusunda sessiz kalması, en çok da hareketin kendi zaaflarıyla savunma noktalarını ortaya çıkarmaya yaradı. Zaten doksanlı yılların ortalarında Katie Roiphe, Rene Denfeld hatta Naomi Wolf "benimle yat" feminizmi diye ünlenen cinsellik yanlısı bir hareket yaratarak bu savunmada büyük gedikler açmışlardı. Amy Fischer feminizmin cinsiyetsiz kişiliğini -feminizm bu yüzden onun davasına sahip çıkamıyordu- görmemizi sağladı. Bu yüzden de, kadın özgürlüğünün verdiği sözlerden biri olan "istediğin gibi yaşama hakkı"nı kullanan kadınların başvuracak bir yeri yoktur.

Anita Hill'i savunmak kolaydı, yoksul ortakçının Yale Hukuk Fakültesini bitiren kızı, yanında kız kardeşleriyle Senato'daki duruşmada konuşurken zenci hizmetçinin çağdaşıydı, her tutucunun, birçok zenci dostum vardır derken düşündüğü tipti, o insanların Harlem'de, Doğu St. Louis'te, Compton'da, cezaevinde ve cehennemde sürünmelerinin asıl nedeninin ırkçılık veya yoksulluk değil, kendi aptallıkları ve yaşadıkları ahlak çöküntüsü olduğunu kanıtlamak için örnek gösterilen kişiydi. Erdemin ta kendisiydi. O -suskun Jane Roe veya sevimsiz ve çirkin Paula Jones'un aksine- ahlaksızlık sınırlarını belirlemeyi kolaylaştıran biriydi.

Oysa kadın hareketi bu muhtaç durumunda Amy'ye ne verebiliyordu? Bn. Fischer gibi birinin feminizm için yaratacağı

sorun, Bob Packwood ve Arlen Specter'in kadın haklarına yaptığı katkının tam tersi olacaktı. Davranışları ve iğrenç kişilikleri ile kınanmayı hakkeden bu iki senatör, kadın hakları ve sorunları konusunda gerektiği zamanda gerekli desteği hep vermişlerdir. Amy'nin hiçbir sözü veya davranışı bu davaya hizmet etmez, ama o, kadın hareketinin onun için birşeyler yapması gerektiğini anımsatan çok sağlıklı ve hüzünlü bir örnek oluşturdu. Kadın hareketi, kadın özgürlüğünün -sayfiyelerde çok sayıda erkekle düşüp kalkmak, pornografi, fahişelik gibi- en kötü yönlerini elde etmiş olan ve cinselliği bir silah olarak kullanmasını daha öğrenemeden bu dünyanın Joey Buttafuoco'ları tarafından herkese peşkeş çekilen Amy ile çok sayıda genç kızın güvenliğini sağlamalıdır.

* * *

Son yıllarda kadınların banliyölerde yaşadıkları feci ergenlik çağlarını anlattıkları çok sayıda anının yayınlanması şaşırtıcıdır -Beverly Donofrio'nun *Riding in Cars with Boys*'u (Otomobillerde Erkeklerle Gezmek), Betsy Israel'in *Grown Up Fast*'ı (Hızlı Büyüdüm), Susan Gordon Lydon'un yirmi yıllık eroin bağımlılığını anlattığı *Take the Long Way Home*'u (Eve En Uzun Yoldan Dön) ile ismi bilinmeyen ergenlik çağında bir uyuşturucu bağımlısının bir klasik haline gelen *Go Ask Alice* (Git Alice'e Sor) adlı günlüğü gibi. Aynı konuları işleyen romanlar -Joyce Carol Oates'in *Foxfire*'ı (Kurt Ateşi), Alice McDermott'un *That Night*'ı (O Gece), Susan Taylor Chehak'ın *Smithereens*'i (Paramparça), Joyce Maynard'ın Pam Smart davasını romanlaştırdığı iddialı *To Die For*'u (Uğrunda Ölmek)- listenin sonu gelmiyor. Bunların çoğu, çok satan kitaplar arasına girmese de edebiyatın temel taşlarını, sürekli okunan kitapları oluşturuyorlar. Büyük şehirde yaşayan kızların öyküleri asla bu kadar korkunç değildir, büyük şehirde hamilelik korkusu veya uyarıcı ilaçların yol açtığı sorunlar bu kadar acımasız, sorunlu kürtajlar ve şiddet sahneleri asla bu kadar kanlı olmaz - bunun nedeni belki de can sıkıcı ve renksiz Banliyö yaşamının ergenlik çağındakilere kendini mahvetmek için uygun bir zemin oluşturmasıdır. Bu da bi-

ze, şehir dışına göç ellili yıllarda başladığı halde, Amerikan yaşamındaki çöküşün, neden bu yıllarda değil de, herkesin bu küçük yerleşim bölgelerinde çıldırdığı, altmışlı yıllarda başladığını açıklıyor.

Banliyölerde oturan genç kız öyküleri basit birkaç konu çevresinde döner: neredeyse doğumla başlayan iç sıkıntısının depresyona benzese de kısa zamanda haylazlık olarak kabul edilmesi; erken yaşta başlayan baştan çıkarıcı olma arzusu; daha sonraki yıllarda bu arzuyu gerçekleştirmenin eğlenceli olacağı inancı; ve son olarak da her şeyin karabasanı andıran bir dehşete dönüşmesini seyretmek; zamanla ortaya çıkan iğrenç sonuçlara -istenmeyen hamilelik, hastalık, suç, cezaevi- yalnızca kızların katlanacağının, erkeklerin onlara destek bile çıkmayacağının anlaşılmasıdır. Gerçekte çoğu erkek destek vermek bir yana ortalarda bile görünmeyecektir. Dehşet içinde kaçmamış olan erkek de, çoğu zaman, kızın karşısında yer alacaktır: onunla ilgili anılarını *Inside Edition*'a satacak, onu tanımıyormuş gibi davranacak, okul sırasının kapağına kıpkırmızı sprey boyayla "SÜRTÜK" yazan ilk kişi olacaktır. Kızın hamileliği gözle görülebilir bir hal alana veya bir enjeksiyon iğnesinin ucu çöp torbasını delip çıkana kadar anne ve babalar olup biteni göremeyecek derecede ilgisizdirler - o zaman bile görmezden gelmeye çalışırlar. Ana tema yalnızlıktır ve bu yalıtılmışlığın bir cinsellik veya uyuşturucu cinnetinin içinde boğulmasına şaşmamak gerekir. Ama bu taşkınlık, garip bir dönüşümle giderdiği yalnızlığı sonuçta çoğaltmaya yarar, ki bu da, sağladığı kısa özgürlük karşılığında ödenmesi gereken makul bir bedeldir. Kathy Dobie *Harper*'da yayınlanan yazısında, "Günlük hayat vardı, herkesin bildiği yaşam, bu yaşamda hepimizin ailesi vardı, okula gidiyorduk, büyüklerden talimat alıyor ve hiç düşünmeden sürekli yalan söylüyorduk," diyor. "Cinsellik bu hayatı deliyordu..."

Banliyölerin gizli bir cehennem olarak portresini oldukça edebi, çok rahatsız edici ve en gerçekçi bir şekilde çizen yapıtlardan biri bir filmdir. *Smooth Talk*, Joyce Carol Oates'in "Do You Know Where You're Going? Do You Know Where You've

Been?" (Nereye Gittiğini Biliyor Musun? Nereye Vardığını Biliyor Musun?) adlı kısa öyküsünün insanı huzursuz eden, tüylerini diken diken eden bir uyarlamasıdır. O zamanın, ender iyi kadın yönetmenlerinden biri olan Joyce Chopra'nın (daha sonra *Bright Lights, Big City*'yi yöneten bir dizi kişinin arasında yer aldığı için bu ününü yitirdi - bu film kötü yönetilmekten de öte büyük bir hataydı) yönettiği ve 1985 yılında gösterime giren film, Laure Dern'in Kaliforniya'nın küçük bir kasabasında on beş yaşındayken iğrenç ve rezil bir şekilde yaşadığı cinsel uyanışı anlatıyor. Filmde insana acı verecek kadar gerçek olan bir sürü şey var - Dern'in hantallığı, kambur duruşu, kendi bedeninin içinde bir türlü rahat edemeyişi o kadar belirgin ki, küçükken de sevimli bir çocuk olmadığı anlaşılıyor. Oysa şimdi uzun bacaklı bir sarışın ama alış veriş merkezinde, kahvede ve her yerde karşılaştığı erkek çocukların aşırı ilgisini nasıl yorumlaması gerektiğini bilemez. Aniden edindiği bu güç onu şaşırtır, ama aynı zamanda, kendi gibi güzel olmayan ailesine karşı bir üstünlük duymasını da sağlar (anne rolündeki Mary Kay Place size bu konuda bir fikir verebilir); onun bu sırrı, annesinin evin boyanmasına karşı duyduğu ilgiyle veya kız kardeşinin bebeklere olan hayranlığıyla kesintiye uğramayacak kadar önemlidir.

Tabii bu, ergenlik çağında oluşan çatlağın doğasında vardır: aile tüm dünyanın farketmeye başladığı şeyi göremez -daha doğrusu görmezden gelir ve cinselliğin yaşam ortamını pis bir koku gibi sardığını düşünür- ve böylece kızın, evinde huzurlu ve kendiyle barışık biri olarak yaşamasına olanak kalmaz. Evden çıkmak için uydurulan yalanlar hep kendin gibi olabileceğin bir yere gitmek içindir -bu da olmazsa, alış veriş merkezi, otomobille gidilen açık hava sineması veya daha kötüsü- ama bu da düş kırıklığı yaratır, çünkü öpüşüp koklaştığın veya sana muzlu süt ikram eden erkek çocuklar seni, gerçekte olduğun o sevimli kız olarak görmezler, daha bir saat önce bulaşıkları yıkadığını veya oyuncak dolabını yeniden yerleştirdiğini anlayamazlar. Carol Gilligan ve Lyn Mikel Brown'un *Meeting at the Crossroads*'da (Kavşakta Buluşma) başarılı bir şekilde belgeledikleri gibi çok kötü bir kişilik çatlaması artık kaçınıl-

mazdır ve sonuçta inandırıcılıktan uzak olduğu için Dern'in *Smooth Talk*'da çizdiği kişilikten nefret etmek kolaylaşır. Dern'in annesiyle konuşmaya çalışırken duyduğu yalnızlık, bir erkekle çıktığı zamanki huzursuzluğu ile birleşince ona yakınlık duymamızı sağlayacağı yerde bizi iğrendirir. İzleyici, kızın başına gelecekleri sabırsızlıkla beklemeye başlar.

Smooth Talk bu bakımdan da son derece gerçekçi bir film. Ergenlik çağı, bir kadının hayatında konuşacak birine belki de en çok ihtiyaç duyduğu devredir, genç kızlar çoğu zaman o kadar karmaşık mesajlar verirler ki çevredekiler ne yapacağını bilemez ve herkes asık surattan ve iğneli laflardan bıkıp usanır. Sokak kedileri gibidirler, çok sevimli ve yumuşacık göründükleri için onları artıklarla besleyip kulaklarının arkasını kaşımak istersiniz - onlar ise sizin biraz önce taş atan kişi olduğunuz sanıp elinizi tırmalayıp size kuduz bulaştırırlar. Dern'in oyununu izlemek gerçekten dayanılır gibi değil, ama yine de bu, filmlerde seyrettiğim ergenlik çağındaki bir genç kızın en gerçekçi tiplemelerinden biridir. Genç kızın, bön bir seks kedisi, ana katili veya seksi olmayan on yedi yaşında bir kız veya sivilceli ve tehlikeli biri olarak canlandırılmadığı ender tiplemelerden biridir: Dern, sadece aklı fena halde karışık biri izlenimini yaratır. Olağanüstü bir oyunculuk sergiler.

Smooth Talk'ın en can alıcı noktası Treat Williams'ın oynadığı ve ailesi evde yokken -Dern, her zamanki huysuzluğu ve tersliğiyle onlara katılmayı reddetmiştir- onu kandırarak eve girmeyi başaran orta yaşlı bir yağcının çevresinde döner. Tel kapının aradında bir saatlik iğrenç bir kandırma konuşmasından sonra, Williams kızı otomobiline bindirir ve Amerika'nın klasik ilk cinsel deneyim mekânı olan bir buğday tarlasında sırt üstü yatırır - bu bir tecavüz müdür, baştan çıkarma mı, yoksa başka bir şey mi, pek anlaşılmaz. Williams'ın konuşması sürüp giderken kilitlenen, açılan ve kurcalanan kapıda bir sürü sembolizm var. Bu, filmin zerafetten uzak en kaba saba anıdır: ailenin evrensel sembolü olan ev güvenlidir; Dern kapıdan çıkınca başına geleceklere razı olmuş sayılacaktır. Yine de ergenlik çağının sıkıntıları dürüstçe sergilenmiştir: Laura Dern ince askılı bluz-

lar, mini şortlar, kısacık elbiseler giyerek ateşle oynamaktadır, erkek çocukları eğlenceli bulduğu için seksi olmak uğruna bir sürü çiğ ve kaba saba çareye başvurur: seksi olmanın gerçek sonuçları -o kadar da eğlenceli olmayan erkekler- hakkında ise kimse onu uyarmamıştır, çünkü aranan, herhangi bir şey aranan bir kızın başına gelecekler konusunda herkes söz birliği yapmışcasına suskun kalır. Bu kız gerçekten de belasını arıyordur ama, belanın canı istediği kılıkta ortaya çıktığını, dur dediğin zaman durmadığını, erkeklerin cinsellikle ilgili imaları istedikleri gibi değerlendirdiklerini, reşit olmayan bir kızla yatan cezaevine gireceği için buna razı olanın başına neler geleceğinin belli olmadığını, bu yüzden çiğ çiğ yenilmeyi göze almak gerektiğini, ona kimse söylememiş, onu uyarmamıştır. Brooke Shields, Calvin'iyle onun arasına hiçbir şeyin girmediğini söylerken ne dediğini bilmiyor olabilir, ama milyonlarca erkek onun bilmeden ne söylediğini anlamıştı -bu reklamlardaki ergenlik çağındaki bakireler, ifade edenle edilenin aynı çizgide olmayabileceğini söyleyen yapısalcıların ne demek istediğini gösteriyor- işte bu yüzden anne ve babalar ergenlik çağındaki kızlarını evde kilit altında tutmayı yeğlerler. Bu arada, Treat Williams başka yapacak işi olmayan kızı tatlı diliyle kandırıp otomobiliyle gezintiye çıkarır ve kızlığını bozarak içine girme eylemini kendi tarzında gerçekleştirir.

Hey küçük kız baban evde mi? Seni yapayalnız bırakıp gitti mi? Mm-mm canım kötü şeyler istiyor.

Smooth Talk, bunu amaçlamasa da, erkek arkadaş tecavüzünün neden bu kadar sorunlu olduğunu açıklıyor: kız hayır demedi, evet demedi; itiraz edebilirdi, itiraz etmedi - ama yine de, gerçekten de, bir tecavüz olayı yaşandı. Ama filmin konusu bu değil. Filmin amacı bu değil. Film yasayla veya kişisel politikayla ilgili değil - bir kadının hayatının nasıl olduğunu, Dinah ile Tamar'ın öyküsünden çıkarılacak dersin, kimsenin onun duygularını hesaba katmadığını keşfeden bir kızın öyküsünü anlatıyor. Film, James Taylor'un söylediği "Handyman" (Tamirci) eşliğinde Dern, kızkardeşi ile annesi oturma odasında dansederken biter. Bu çarpıcı ve müthiş bir sahnedir, iki

kardeş mezuniyet balosunda "Beth" veya "Endless Love" (Sonsuz Aşk) müziğiyle danseder gibidir, her ikisi de yapayalnız ve hüzünlüdür, anne ise bir an için de olsa iki küçük kızıyla birlikte olduğu için mutludur. Baba ortalarda görünmez - herhalde otomobil tamir etmek veya mangal yakmak gibi erkeklere özgü bir iş yapıyordur.

Kırık kalpleri onarırım / Sevgilim, ben tamirciyim.

İnsanın gözünde ideal ilk gençlik aşkının görüntüleri canlanıyor, James Taylor'ı *Two-Lane Blacktop*'da mavi gözlü, uzun siyah saçlı, güzel ve mutsuz, bir uyuşturucu bağımlısı, bir McLean kaçkını, Mnemsha'nın sevimli ve neşeli erkek arkadaşı olarak hatırlıyorum. O *Smooth Talk*'taki adamın yaptığını asla yapmayacak, tam da Laura Dern'in aradığı tipte bir erkek, romantik, uyumsuz ve tutuk, çok çok güzel bir sesi ve adamın birinden aldığı ve bir zamanlar Jaco Pastorius'a ait olan akustik gitarı olan bir erkektir. Ya da öyle bir şey. Yetmişli yılların başlarındaki haliyle James Taylor, her bakire kızın rüyasıydı.

Ama rüyalar gerçekleşmez.

Filmin son sahnesinden akılda kalan görüntü, kadınların kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalacağını, babanın evde bir gölgeden ibaret olduğunu; bu tatlı anın, bu aile dansının, nostaljiyle dolu olduğu için daha da değer kazandığını düşündürüyor. Masumiyete bir geri dönüş olmaktan çok, yıllar geçtikçe daha da artacak karmaşadan anlık bir kurtuluştur. Bu, oğulların babalarına toprağı asla satmayacaklarını söyledikleri, ama "arkasından gülümsedikleri" *The Good Earth*'in son cümlesi kadar dehşet vericidir. Bu tebessümler, gelecek yüzyılda Çin'de yapılacak bütün yanlışları önceden haber verir. *Smooth Talk*'ın sonundaki önsezi çok acı, Pearl Buck'ın hayal edebileceği en kötü şey kadar acı, çünkü kız çocuklara kuşaklar boyu verilecek zararı önceden haber veriyor.

* * *

Amy Fischer, bize yalnız başı derde giren gençleri hatırlatmakla kalmıyor, aynı zamanda ergenlik çağında yaşamın ne kadar ilginç, eğlenceli, büyüleyici ve taşkınlık dolu olduğunu da

gösteriyor. Bu yüzden de, bütün başkaldırı sanatı ile rock müziğinin -çoğunu otuz hatta kırk yaşındakiler yaratsa da- sanki yaşayan ve canlı olan her şey gençliğe aitmiş veya gençlikten kaynaklanırmış gibi, "gençlik kültürü" başlığı altında yer aldığını da bize anımsatıyor. Bn. Fischer'in *My Story* (Benim Öyküm) adlı özyaşamöyküsü, ibretlik bir hikâye görüntüsü altında, ergenlik çağının felaketleri için bir rehberi andırıyor. Bütün avamlığına rağmen yine de heybetli bir yanı var, zengin-olmuş-yeni-mülteci filmlerinden çok iyi tanıdığımız bütün bildik temel tiplemeler ve dekorlarla bir alışveriş merkezinde sahnelenen bir İtalyan operası gibi: çok az İngilizce konuşabilen fakat işini bilen o yürekli ve kavgacı yaşlılar; tüm bildikleri çimento karmak veya muslukçuluk olan ama bir yat veya Mercedes alacak kadar para kazanan bütün o çetin ceviz işçiler; ilgisiz babalar; sevgi dolu anneler; sanki hepsinin adı Sürekli Hüzünlerin Leydisi olan kiliseler; adlarını Debbie'den Debi'ye, Cindy'den Cyndi'ye veya Amy'den Aimee'ye değiştiren çocuklar. Filmlerde mekân hep Bronx veya Brooklyn'dir oysa gerçek hayatta mekânın, ülkede İtalyan kökenli Amerikalıların en büyük çoğunlukta olduğu yer olan, Long Island olduğunu hepimiz biliyoruz.

My Story (Benim Öyküm) bir Russ Meyer filmi için iyi bir senaryo olabilir, daha acıklı bölümleri, uyuşturucudan ölmeden önce genç yıldız Bruce Dern'in rol aldığı altmışlı yılların sonunda yapılan o motosiklet filmlerine konu olabilir, veya henüz saygınlık kazanmadığı yıllardaki bir John Cassavetes filmi, veya roman kahramanı Maria Wyeth'in rol aldığı Joan Didion'un Play It As It Lays (film uyarlamasında Tuesday Weld rol almıştı! - evet ben pes ediyorum!) adlı kitabından yapılacak ikinci sınıf bir motosiklet filmine kaynak oluşturabilir. Fakat Didion'un yavan asfalt görüntüleri yerine kazanın her yerde olduğunu tahayyül edin, otoyolda kaza, her yerde kaza, Andy Warhol'un *Accident* (Kaza) serisinde üst üste çekilmiş kazaya uğrayan -epik terimle söylemek gerekirse- Amerika fotoğraflarının, Warhol'un o kuru, doğallığını yitirmiş üslubuyla dehşetini ve yıkıcılığını daha da arttırdığı ve sanata dönüştür-

düğü fotoğraflar gibi. İlk çalışmaları -elektrikli sandalye veya otomobil kazaları- çok rahatsız edicidir, tarafsızlığın yalnızca sanatta bir üslup olmadığı o günlerde, Warhol'un Campbell'ın Çorbası kutusuyla, bütün o tüketim mallarıyla, Liz, Liza, Jackie ve Marilyn'in bütün o görüntüleriyle, tarafsızlığı sanatta bir üslup haline getirdiği anlaşılıyor. İpek paravanalarının dümdüz, tek boyutluluğu, görüntülerini kullandığı kadınların fotoğraflarının yassılaştırılarak çekilmesi -bunlar garip bir şekilde fotoğraf olarak normalden büyük, fakat kişi olarak çok daha küçük görünürdü- bu bana hep bu dünyayla başa çıkmanın ve onu, histeri ile melodrama bayılan bir genç kız olan Amy Fischer'in dünyasından farklı kılmanın bir yolu olarak görünmüştür. Tam anlamıyla ergenlik çağında olan bu kız, kontrol edilemeyen, sadece olması beklenen bir kaza gibidir, kimsenin yerini bilmediği fakat birinin, bir gün yanlış bir adım atıp üstüne basarak bütün mahalleyi ayağa kaldırdığı bir mayın gibidir. Nassau Bölge Üniversitesine gitmeyi düşünüyordu, kimbilir ne eğitimi görecekti, Paul onunla mezuniyet balosuna gelmek istemezse diye üzülüyordu, gitti bir tabanca buldu ve birini başından vurdu.

Ergenlik çağında bir kız annesi olsaydım, Amy'nin özyaşamöyküsünü okurken çok üzülürdüm, çağrıştırdıklarıyla insanı korkutuyor, çünkü çılgınca olan bir sürü şey arasında son derece tipik olan çok daha fazla şey olduğunu farketmemek olanaksız. Sunrise Alışveriş Merkezinde geçirilen uzun saatler, erkek arkadaşların gelip gitmesi, "Ben dişi bir James Dean'im" gibi laflarla dramatik olma çabaları veya "Bir kızın kendi yaşamını mahvetmesi çok uzun sürmez," gibi Blanche DuBois'vari büyük laflar etmesi. Ancak bir annenin veya ergenlik çağında bir kızın sevebileceği bir tip olan Joey'e beslediği derin duygular bile sıradan şeyler gibi anlatılıyor. Gerçekte kalbi kırılan veya sevgisinde karşılık bulamayan hatta reddedilme olasılığı olan genç kızlara bu çoğu zaman dünyanın sonu gibi gelir. O yaşta her şey BÖYLESİNE ÖNEMLİDİR. Susan Minot'nun "Lust" (Şehvet) adlı kısa öyküsünün kahramanı, genç kızların her yeni aşkla yaşadıkları çılgınlığı şöyle açıklıyor: "Bazı şeylerde ba-

şanlıydım. Matematik, resim, hatta sporda da başarılıydım, ama bir erkek kolunu omzuma doladığı anda canım başka hiçbir şeyle ilgilenmek istemiyordu. Bu önceleri beni rahatlatsa da, daha sonra kendimi bir batağa gömülüyormuş gibi hissetmeye başladım." Amy Fischer'in öyküsünde ise, kalbi kırılan genç kız olayları öylesine yönlendirmeyi beceriyor ki, dünyanın sonu geldiğine inandığı zaman herkes ona hak veriyor. O gerçekten de bir batağa gömüldü! Long Islandlı İtalyan asıllı bir Musevi kızının başına gelebilecek en kötü şey cezaevine girmektir (Bloomingdale kredi kartının iptal edilmesi olduğu konusundaki yaygın iddia geçerli değildir). Onunla ilişki kuran erkeklerin cezaevini boyladığı reşit olmayan bir kız, cezaevine düşünce, ruhsal yaşamı kadar derin sorunlarla karşı karşıya kalır.

Nassau'da hamile bir genç kız olarak yaşamını ve daha sonra doğru yolu buluşunu *Grown Up Fast* (Hızlı Büyüdüm) adlı anılarında anlatan yazar Betsy Israel, *New York Times Magazine*'de yayınlanan bir yazısında Amy Fischer'i hem kendine yakın hem de itici bulduğunu açıkladı. Israel şöyle yazıyor: "Buttafuoco'lardan iki kanal ötede yaşamış ve liseyi onlardan iki yıl sonra bitirmiş biri olarak bu olay çok ilgimi çekti. 1976 yılında beni de 'kontrol altında tutulamayan' diye nitelendirdikleri için bu kabarık saçlı kız da beni, garip bir şekilde, cezbetti. Bir zamanlar 'kontrol edilemez' olmak, kör bir jiletle tenine harfler yazmak ve evdeki ecza dolabındaki ilaçların hepsini yutmak demekti. Bu ruhsal özgürlüğe sahici silahların karışmasını düşünemiyordum, belki de düşünebiliyordum ve bu beni dehşete düşürüyordu..." Oysa günümüzde, kendimizi, bu *Hard Copy* kahramanına hem uzak hem de garip bir şekilde yakın hissetmek çok doğal. Erkeklerle ilgili skandallar -Sam'in oğlu, Ted Bundy, Mark David Chapman olayları- dehşeti ile ilgimizi çekiyor ama kendimizi onların yerine koymamıza olanak yok; oysa kadın skandalları -Lorena Bobbitt, Jean Harris, ben Aileen Wuornos olayını da bunlara katma eğilimindeyimbize yakın geliyor çünkü aynı olaylardan ancak bir adım geride olduğumuzu hissediyoruz, durumda küçük bir değişim, duygusal yörüngemizde birkaç derecelik bir açı farkı, birkaç

zekâ katsayısı farkı, estrojen düzeyinde bir değişiklik ile biz de aynı şeyi yapabiliriz. Daha da kötüsü, aynı şeyi yapmasak da, yapmış olmayı arzularız.

Bu kadınlar hep daha haklı görünüyor. Onların cinayet nedenleri, J.D.Salinger'in kitaplarını okudum veya rüyama giren Hezekiel Peygamber bana kızıl saçlı bütün kadınları öldürmemi söyledi falan gibi gerekçelerden çok daha sağlamdır. Kadınları kalp acıları harekete geçirir ve onlar soyut bir suçluya değil kendilerini kurban eden kişiye veya rakiplerine saldırırlar. Böyle bir şeyi asla yapmasak da bunu anlayabiliriz. (Bence, O. J. Simpson suçunu itiraf etseydi belki şimdi cezaevinde olurdu, ama aşk cinayetini anlamak mümkün olduğu için halkın sempatisini de kazanmış olurdu.) Amy, kapatıldığı cezaevinin kadınlar için bir çile evi olduğunu söylüyor, çünkü buradaki kadınların hepsi erkeklere muhtaç durumda. Erkek cezaevleri, dayak yemekten bıktığı için karısını öldüren veya kız arkadaşı onu buna zorladığı için sokaklarda bedenini satan erkeklerle doluysa kimse bunu açıklamıyor demektir. Hz. İsa'nın bir kadını linç edilmekten kurtarmak için, "Günahsız olan ilk taşı atsın," dediğine şaşmamak gerekir. Kadının suçu zinaydı ve çevredeki hiç kimse bu günahla ilgim olmadı diyecek durumda değildi.

Tabii kocasını desteklediği, o reşit olmayan bir kızla ilişkiye girdiği için cezaevinde yatarken göğüslerini ameliyatla büyüttüğü ve yarısı felçli yüzündeki ifadeden düşünceleri anlaşılmadığı için Mary Jo'ya hayranlık duyanlar da çıkacaktır. Eminim onların da geçerli nedenleri vardır. Camille Paglia da bunlardan biri. Paglia, *San Francisco Examiner*'da, "Mary Jo, Howard Stern'in radyo programında cinsel ilişkilerinin 'her zamankinden de iyi' olduğunu açıkladı," diye yazdı. "Bu, bir kadının irade gücüyle kazandığı bir zaferdir. Aldatılan eş, genç bir rakibi yenip kocasını onun elinden geri almıştır." Fakat Mary Jo'yu destekleyenlerin çoğu güçlü, savaştan kaçınmayan ve en iyimser tıbbi tanıyı bile yalancı çıkarıp beyninde bir kurşunla yaşamayı sürdüren Irlanda'lı kızı takdir ediyorlardı. Ayrıca o hayatta kalarak, kocasını asla kurtulamayacağı bir suçluluk duygusuna mahkûm ediyor ve uğrunda kurşun yiyen karısına

ömür boyu bağlanmasını da sağlıyordu (bu yine de, onun bir iki yıl sonra bir fahişeyle birlikte yakalanıp tutuklanmasına engel olmadı). Bu insanları, bu güçlü insanları tanımlamaya gerek bile yok, her şey berbat bir haldeyken bile onlar çevrelerine hiç aldırmadan Nero gibi yaşamlarını sürdürürler. Hayatları hem can sıkıcıdır, hem zar zor geçinirler, adeta bir münzevi gibi yaşarlar, onlar Joey Buttafuoco'dan pek farklı değildir. Thoreau'nun bir zamanlar dediği gibi, çoğu insan suskun bir çaresizlik içinde yaşar - bu insanın sesini biraz yükseltir, bir Long Island aksanı katar ve allı güllü akrilik elbise giydirirsek ortaya bir Mary Jo Buttafuoco çıkar.

Bence bu öykünün kahramanı Amy Fischer'dir ve dışarıda Mary Jo olmaktansa -kurşunlanmadan önceki haliyle bile- cezaevinde Amy olmak çok daha iyidir. Kendimizi, asla yapmayacağımız hataları yapan Amy'ye yakın hissetmek, yapmamız olası hataları yüzünden Mary Jo'ya yakın hissetmekten çok daha iyidir. Amy bizi hayvanlardan ayıran tek şeyi temsil ediyor: o bilinçli bir insan. Tabii yanlış yönlendirilmiş, hatta kötü sayılabilecek bir bilince sahip. Fakat aşırı heyecanlı, şehvetli beyninin bir köşesinde, kendi davranışlarında ve Joey'in davranışlarında, çevresinde olup bitenlerde, bir yanlışlık olduğunu sezdi ve bu konuda bir şey yapmak istedi: bir silah edindi. Bu tabii ki bir hataydı, ama bu Joey'in ve diğer erkeklerin ona yaptıklarına karşı bir isyandı ve kendi sandığı gibi bu onun özsaygısını yitirdiğini göstermiyor, tersine bütün bunlara katlanmayı reddetmek istediğini gösteriyordu.

Bu arada, yüzünün yarısı sarkan ve iki silikon torbanın kaldırdığı göğüsleriyle Joey ile aynı evde yaşayan Mary Jo, bilinçli davranmayı reddediyordu. Dünyayı parçalanmaktan koruyan şey, Mary Jo'nun içinde yaşadığı inkârdır - insanlar çevrelerinde gördükleri şeylere tepki gösterseydi düzen diye bir şey kalmazdı, yüzde elli olan boşanma oranı çok yükseklere fırlar, bayramlarda hâlâ biraraya gelen ailelerin sayısı çok azalırdı ve hepimiz, Amy gibi davranan, gözü dönmüş bir ordu haline gelirdik. Thomas Jefferson'un, demokrasinin arada sırada başkaldırıya ihtiyacı olduğunu söylediği gibi bizim de, ne çok şeyi

görmezlikten geldiğimizi bize göstermesi için zaman zaman Amy Fischer gibilerine ihtiyacımız var.

Mary Jo Buttafuoco yaşasa ne olur, yaşamasa ne olur? Onun bilinç düzeyi, sifonu çekilen bir tuvaletten aşağı itilen ve kanalizasyondan dışarı çıkmaya çabalayan bir timsahınkinden farksızdır. Oysa o çabalamıyor. Bu yüzden keşke ölseydi diyorum. Keşke berbat bir deneyim yaşadıklarına fakat evliliklerinin, çocuklarının ve birlikte geçen yıllarının onlar için çok daha önemli olduğuna Joey ile birlikte karar verebilseler. Bu, o zaman, onların sorunu sayılırdı. Fakat Mary Jo'nun, kocasının bir macera yaşamış olduğunu (eğer onu kim ister ki, demek istemiyorsa?) sürekli olarak inkâr etmesi bunu herkesin sorunu yapıyor. Onu affettiğini söylemek yerine, ısrarla onun asla yanlış bir şey yapmadığını söyleyerek hepimizi aptal yerine koyuyor. Amy'nin cezaevine gönderilmesinden sonra bu çift Donahue programına çıktığında, Mary Jo her şeyi öylesine inatla inkâr etti ki, çevrede bir kum havuzu olsaydı eminim gidip başını kuma sokacak ve Joey'in yanlış bir şey yaptığını kabul etmektense ömür boyu bir devekuşu gibi yaşamayı seçecekti. Sonunda seyirciler arasından bir kadın bu eşin inatçı aptallığına sinirlenip, "Yılana benzeyen, yılan gibi davranan şey yılandır!" diye seslendi. Polis ona, Joey'nin imzaladığı ve onun Amy veya başka biriyle Freeport Motor Inn & Boatel'de dört saat kaldığını gösteren en az on üç makbuz gösterdiği zaman Mary Jo, "onlar on iki motel makbuzu gösterirse ben de motelde onunla birlikte olduğumu on iki kez söylerim," diyerek kanıtlara karşı çıktı.

Sonuç şöyle: bir kadın cezaevinde, bir diğeri düzelmeyecek şekilde sakatlanmış olduğu halde, Joey Buttafuoco hiç cezalandırılmadı. Hollywood'a gidip Geraldo programına çıkıp yeni mesleği hakkında konuştu, bir korku filminde bir korumayı, bir Mafia üyesini, kötü adamı oynamaya hazırlanıyordu. Kendi tipini canlandırdığını düşünebilirsiniz, oysa menajeri, *Esquire*'da yayınlanan bir yazıda ısrarla, "Biz sadece Joey'in inanılmayacak kadar yetenekli biri olduğunu kanıtlamaya çalışıyoruz," diyordu. Mary Jo da düşmanın cezaevinde olduğunu

düşünerek teselli buluyor. İşte burada yanılıyor. Düşman Amy değil. Mary Jo düşmanla birlikte yaşıyor.

Mary Jo ile ailesi, bu dava karşısında aldıkları tavırla, erkeklerin işler ters gidince kenetlenerek birbirlerini savunduklarını kanıtladı (savaşçı atalarımızdan kalma bu, "yanlış da olsa bu benim ülkem" tavrı bizi Vietnam batağına sürükledi) oysa kadınlar ender olarak birbirlerini destekler - daha da kötüsü, hep erkekleri desteklerler. Böylece bir tahta perde kadar zekâya sahip olan Mary Jo kocasını savunmakla kalmıyor, annesi de, damadını kendi oğlu gibi sevdiğini, onu on altı yaşından beri tanıdığını ve onun eşsiz biri olduğunu söylemek için John Gambling'in, New York WOR'daki sabah radyosu programına telefon ediyor. Mary Connery ısrarla, "Sana daha önce de söyledim John, işte yine söylüyorum," diyordu. "Damadım için seve seve hayatımı veririm. Onu yakalamak için önce beni yok etmeleri gerekir."

Long Island erkeklerin erkek, kadınların da erkek olduğu, evcil hayvanların ise dehşet içinde yaşadığı bir yer olmalı.

Amy Fischer'in davasını haberlerde izlerken, Joey'un yakınlarının bu topluca inkârı insanı şaşırtıyordu. Mafia filmlerine veya Jonestown'a özgü bir inkâr bu. Ya da Waco'ya. Polis, Joey'in onu ele verdiğini Amy'ye açıkladıktan sonra bile Amy'nin onu aptalca korumaya çalıştığını söylüyor. Avukat Eric Naiburg, Amy'nin davasını üstlendiği zaman "ilk iki haftayı, Joey'nin Amy'nin yardımına koşmayacağına, onu inandırmak için uğraşarak geçirdiğini" söylüyor.

* * *

Amy Fischer'in yardımına ne Betty Friedan, ne adalet sistemi, ne de öz babası koştu, ama tuhaf bir şey oldu: Amy cezaevine kapatılırken genç kızların dünyası aniden açığa çıktı. Ergenlik çağı grubu, 25 milyon nüfusuyla (2006 yılında 31 milyonu bulması bekleniyor) büyük bir pazardır ve yılda endüstriye 89 milyar dolar kazandırır. Üstelik ergenlik çağındaki kızlar deli gibi para harcamakla ünlüdür. Humbert Humbert bile tipik alaycı ve aşağılayıcı tavrıyla küçük Lolita'nın alışveriş konusunda tavrını şöyle anlatır: "Reklamlar ona adanmıştır: o ideal

bir tüketicidir, her berbat reklam afişinin hem öznesi hem de nesnesidir." Ergenlik çağı dünyasının, en azından tüketici olarak, erişkinlerinkinden pek farkı yoktur ve bu pazarda da herkese yetecek kadar Maybelline, Clairol Bitkisel Esansı ile Benetton malı piyasaya sürülür.

Ama tüketim piyasası, ergenlik çağındaki kızlara aradıkları gizemi ve esrarı sunmuyordu: alışveriş merkezleri asık suratlı, ters, küskün kızlara şirin ve sevimli şeylerin satıldığı yerlerdi. Genç kızların dünyasının, pastel renkli kurdeleler, kotlara dikilen renkli akrilik aplikeler, arkadaşlar veya Bebek Bakıcıları Klubü üyeleri arasında değiş tokuş edilen Claddagh yüzükleri, Gunny Sax parti elbiselerinden oluştuğu sanılıyordu. Amy Fischer'in bile bir oda dolusu oyuncak ayısı ve hayvanı vardı! Acı gerçek ise bambaşkaydı - genç kızlar kafayı bulmak için bir şişe Robitussin içiyor, eğlence olsun diye veya sağladığı psişik rahatlama için bacaklarını jiletle kesiyor, derilerini kazıyıp kanatıyor, dikiş iğnesi ve çini mürekkebiyle dövme yapıyor, anne ve babalarından nefret ediyor ve bütün zamanlarını alışveriş merkezindeki kafeteryalarda geçiriyorlardı. Bütün bunlar ise onları hedef alan popüler kültüre hiç yansımıyordu. *Seventeen* on iki yaşındaki kızlar içindi: onlar için hazırlanan TV programlarını on yaşındakiler izliyordu; John Hughes, Molly Ringwald'ı Macaulay Culkin için terketmişti; hem sahiden bütün o Tiffany albümlerini kimler satın alıyordu? Arada sırada *Heathers*, *Mystic Pizza* veya *Sid and Nancy* gibi filmler çevriliyordu, büyük bir şehirde veya bir üniversite kasabasında yaşıyanların küçük çocuk düşkünü Michael Jackson'dan başka bir şey, hatta belki Minor Threat veya Green River çalan bir radyo istasyonunu dinleme şansı olabilirdi, ama kendi başına bir kültür oluşturmak bir yana, sıradışı her şeyi kapsayan bir "alternatif yaşam şekli" bile henüz oluşmamıştı. Archie çizgi romanları ergenlik çağındakilere sunulanlardan daha gerçekçi görünmeye başlamıştı.

Böylece doksanlı yılların başlarında, genç kızlar, uluslararası kuruluşlardan hiç yardım görmeden kendi başlarına Riot Girl (Asi Kızlar) Hareketini kurdular. Onlar da erkekler gibi sayfi-

yelerdeki garajlarda ve oyun salonlarında punk-rock grupları kurup, yazıp çoğaltıkları gazeteler hazırladılar, Internet sohbet odalarıyla ve habérleşme köşeleriyle Washington D.C., Vancouver, Olympia ve Toronto gibi farklı şehirlerdeki diğer kızlarla bir iletişim ağı kurdular. Hazırladıkları iki sayfalık bir manifesto şöyle diyor: "Bu boktan Hiristiyan kapitalist yaşam tarzına, her gün yeni seçenekler bulup yaratarak, kendi yaşamımızda bir devrim yaratmayı amaçlıyoruz." Bu manifestoyu kaleme alanlar gerçekten de Carol Gilligan ile Lyn Mikel Brown'un kitabını okumuştu ve üyelerine "psişik ölüme karşı çıkmayı" önerip, onları "herkesin içinde ağlamaya" özendiriyor ve "kızların şehirleri yönettiği," "kızların rock gruplarında yer aldığı" günlere hazır olmaya çağırıyordu. *Chainsaw* veya *Girl Germs* adlı dergilerde Kristy McNichol'ü niçin sevdiklerini, Twin Peaks'ten (İkiz Tepeler) niçin nefret ettiklerini açıklıyor ve henüz ergenlik çağında olmalarına rağmen Gloria Steinem'in *Revolution from Within* adlı kitabının saçma sapan olduğunu, onlar için bir şey ifade etmediğini kavrayacak kadar bilgili olduklarını belirtiyorlardı. Kendi kasetlerini yaptılar, turnelerini kendileri düzenlediler, pek iyi çalmasa da sevimli olan Bratmobile, Huggy Bear ve Bikini Kill gibi gruplarla K Plakları gibi kendi markalarını taşıyan plaklar çıkarttılar. Ve bütün bunlara "Kızzz usulü devrim" adını verdiler. Şarkılarında, biriyle yatmak istemenin tecavüze uğramayı istemek anlamına gelmediğini söylediler, hem feministtiler hem de hayatın tadını çıkarıyorlardı.

Debbie Gibson'un yerini Tori Amos, Breeders, Hole, Veruca Salt ve Liz Phair alınca bu küçük hareket zamanla büyük bir olayın parçasını oluşturdu. En büyük grubun lideri olan Kurt Cobain'in -Angie Everhart veya Naomi Campbell gibi daha geleneksel bir rocker eşi değil de- Courtney Love ile evlenip, bebeğini sırtına bağlayıp taşıyarak hatta arada bir elbise giyerek kanıtladığı gibi, artık erkek rock grupları da, eskisi gibi kadınlardan nefret edenlerden oluşmuyordu. (Kurt, Nirvana'nın en ünlü şarkısının adını o zaman kız arkadaşı olan Bikini Kill'in davulcusu Tobi Vail'den esinlenerek koyduğunu bile itiraf etti:

Vail, Evergreen Eyalet Üniversitesi'nin tuvaletinin duvarına sprey boyayla, "Kurt Cobain Gençliğin Ruhunu Taşıyor" yazmıştı.) Axl Rose artık tek rock yıldızı tipi değildir. Bir süre için *Seventeen*'e eğlenceli bir seçenek oluşturan *Sassy*'de "Sevimli Gruplara Dikkat!" köşesi vardı ve Lemonheads grubundaki Evan Dando ile Pavement grubundaki Steve Malkmus gibi sakin tavırlı bu harikulade erkekler birer cinsellik sembolü haline geldiler. *The Facts of Life*'ın yerini sonradan yasaklanan *My So-Called Life* aldı, *Clueless* (Fırlama Kızlar) aptalca olmadan sevimli olmayı başardı, *The Craft* (Büyücüler Klubü) ergenlik çağındaki cadıları konu alsa da hoştu, *Welcome to the Dollhouse* hiç de sevimli değildi ama özel gösterimleri aşıp bazı sinema salonlarına girecek kadar etkili oldu. Ve kısa bir süre içinde Jennifer Capriati ile Tonya Harding delirip çıldırdı, Lorena Bobbitt tutuklanmamayı başardı, Sharon Stone ile Shannen Doherty ise ünlü oldular. Alanis Morissette, Glenn Close'un *Fatal Attraction*'da (Öldüren Cazibe) oynadığı tipi destekleyerek bir örnek oluşturdu ve Amy Fischer'in her şeyine karşı koyan dünya, şimdi o cezaevindeyken, onun içinde rahatça barınabileceği bir görünüm almaya başladı.

Bu arada, Albion Eyalet Islahevinde cezasını çeken Amy, yirmiden fazla disiplin cezası aldı, hatta gardiyanlardan birine sarkıntılık yapmakla suçlandı. Bu da onun doğru birşeyler yaptığının kanıtıdır. Asi Kızlar Hareketinin bu düşüncemi destekleyeceğinden eminim.

* * *

Albany, New York Eyalet Kurulu, 25 kalibrelik bir tabancayla birinci dereceden silahlı saldırı suçuyla cezaevinde dört yıl yatmış olan Amy Fischer'in şartlı tahliyesini, "(Bn. Fischer'in) yasaları çiğnemeden özgür olarak yaşayamayacağı ve onun bu tarihte serbest bırakılmasının toplumun çıkarlarına ve güvenliğine ters düştüğü" gerekçesiyle 10 Aralık 1996 tarihinde reddetti. Kurul aynı zamanda Mary Jo için ambulans çağırmayıp elini yıkamak için evine gitmeyi tercih ettiği için de Amy'yi kınadı. Şartlı tahliye raporu Amy'ye hitap ederek, "Suçunuzun

maksadı ve ciddiyeti, suçunuzu kavramamış izlenimini veren davranışlarınızla birleşince şu anda şartlı tahliyenizi imkânsız kılmaktadır" demektedir.

Yine de, yazıya dökülmüş bu resmi kararların hiçbirinde Amy Fischer'den "vahşi bir yaratık" diye söz edilmez.

Adalet Bakanlığı'nın kayıtlarına göre, Birleşik Devletler'de cezaevindeki mahkûm sayısı 1996 yılının sonunda 1,182,000'dir, bu sayı 1985 yılındaki mahkûm sayısının iki mislidir. Bu artışın, uyuşturucu suçundan daha çok zencinin ve saldırı suçundan daha çok beyazın mahkûm edilip hapsedilmesinden kaynaklandığı belirtiliyor. Mahkûmiyet süreleri artmadığı halde, mahkûmlara şartlı tahliyeden yararlanma şansı da tanınmadığı açıklanıyor - ama bunun suçlularda, ambulans çağırmadan suç yerinden hemen kaçmak gibi ani ve yeni bir eğilimin belirmesiyle ilgili olduğunu hiç sanmıyorum. Kaçıp elindeki kanı temizlemek sanırım yıllardır süregelen bir davranıştır.

Federal cezaevlerinde normal kapasitenin yüzde 25'i kadar bir fazlalık, Amy Fischer'in cezasını çektiği eyalet cezaevlerinde ise yalnızca yüzde 16 ila 24 arasında bir fazlalık bulunmaktadır. Ceza sistemimiz hâlâ devletin desteklediği ender kurumlardan biridir. Missouri gibi mahkûmlarını koyacağı yeterli cezaevine sahip olmayan bazı eyaletler onları Texas gibi eyaletlerdeki kâr amacıyla kurulmuş özel cezaevlerine aktarmaktadır. Yerel şerifler veya karakollar tarafından aşırı saldırgan davranışlarından ötürü işlerinden atılmış personelin gardiyan olarak iş bulduğu bu özel cezaevlerinde, mahkûmlara sersemletici silahlarla ateş edildiği, yangın hortumlarıyla dövülüp, peşlerinde köpekler iz sürerken yerlerde çırılçıplak süründürülen mahkûmların son olarak da üzerine biber püskürtüldüğünü gösteren eğitim amacıyla çekilmiş video kasetler ilgililere övünçle izlettirilmektedir.

Amy Fischer bir daha ancak Haziran 1999'da şartlı tahliye isteminde bulunabilecektir.

Buttafuoco'lar şimdi California'da yaşıyor.

* * *

Amy Fischer'in hikâyesi şöyle olmalıydı:

Bu, dağınık saçları hep yüzüne düşen ufak tefek bir kızın öyküsüdür - bilirsiniz, annesi saçlarını hep arkaya iter ve toka takmasını söyler. İşte Amy'nin kısacık tanımlaması bu: inatçıydı ama Joey'le tanışana kadar bu huyu belki de zararsızdı, yalnızca saçları yüzüne düşer ve sık sık hayallere dalardı.

Amy, Joey'i tanıdığı zaman onu çok beğendi. Onu Üniversiteye gönderecek eğitim sisteminde kalabilseydi -John F. Kennedy Lisesi'nin öğrencilerinin yüzde 85'i dört yıllık eğitim kurumlarına devam eder (kurum derken İslahevini kastetmiyorum)- on yıl sonra onu, eski günlere ait kaba saba bir anı olarak anımsayacaktı. *Saturday Night Fever* (Cumartesi Gecesi Ateşi) filmindeki Stephanie'nin Tony Manero'ya baktığı gibi, ona, içi burkularak bakar, sonunda ondan kurtulduğu için derin bir nefes alıp rahatlar ve bir otomobilin arka koltuğunun sevişmek için değil yolcular otursun diye yapılmış olduğunu ve artık büyüdüğünü farkederdi.

Bu bir yol ayrımında sapılmadan geçilen sapağın öyküsü olmalıydı; Amy'nin, iyice çarpıldıktan sonra siyah 1991 Chrysler LeBaron'la değiştirilen beyaz 1989 Dodge Daytona'sını tamir eden adama duyduğu geçici bir hayranlığın öyküsü olmalıydı. Beyaz otomobilin siyahla değiştirilmesi de, hayatın ender sunduğu, neredeyse edebi sayılabilecek, alametlerden biriydi. Amy'nin yaptığı kazalar onun dalgın ergenlik döneminin bir parçasıydı, tıpkı sağlıklı beslenme ve diş fırçalamak başkalarının yaşamının parçası olduğu gibi. Bu sömestr tatili için Aralık veya Mayıs'ta eve döndüğünde, bir sıyrık veya bir çarpma izi için otomobilini tamire götürdüğü zaman Joey'in onu gülümseyerek karşıladığı, o hiç sözü edilmeyen, asla kesinleşmemiş heyecanın varlığının hafiften hissedildiği, dalgın bir sürücünün öyküsü olmalıydı.

Bu, bir kızla otomobilinin öyküsüydü ve Amy o sapağa sapmadan geçip gitseydi böyle olacaktı. Çünkü onun, Mikelanj'ın Davut'u kadar muhteşem bulup kurtuluş için kendini kollarına

attığı Joey, Paul, Rob'u veya diğer erkekleri gerçekten istemediğine inanıyorum. Bence o, otomobilini bir Bruce Springsteen şarkısı kadar hızla sürüp, gidebildiği kadar uzaklara giderek, kendinden ve yaşamından kaçıp kurtulmak ve kaybolmak istiyordu. Henüz küçük bir kız olduğu zamandan beri peşini bırakmayan depresyondan kurtulmak için sürate ihtiyacı vardı. *My Story*'nin (Benim Öyküm) başlarında, "Uyanır uyanmaz içimi bir dehşet kaplıyordu," diye yazıyor. "Mutsuzluk beni çevreliyordu. Tıpkı içinden asla çıkamayacağım bir küvet dolusu su gibiydi. Altı yaşında uyanıp bunları hissetmek haksızlıktı." Bu, özgür olmak için çabalarken beş-ila-on beş yıl hüküm giyip kendini hapiste bulan bir kızın öyküsüydü. O erkek çocukların veya sevgililerin değil, Ferrari'lerin özlemini çekiyordu.

Bu, erkek çocuklara doğuştan hakları olarak vaadedilen şeyleri isteyen bir kızın öyküsüydü - dışarı çıkıp dolaşmak, beğendiğini almak, âşıklar bulmak, şansını denemek, isteyince alıp, bıkınca bırakmak istiyor, hanım hanımcık bir köşede oturup beklemesi gerektiğini duymak bile istemiyordu.

Amy kendi arzularına kulak verebilseydi, kendini anlayabilseydi, bütün enerjisini bir elektron mikroskobu gibi belirli bir noktada, o büyük ve geniş manzarada yoğunlaştırabilecek, ileriye doğru uzanan bir yörüngeyi izleyebilecek, dünyanın, Amerikan malı bir otomobille bile erişilebilecek, herhangi bir noktasına, ve ondan da ötelere, hayatında Amherst'ten çıkmamış olan Emily Dickinson'un akıl gücüyle eriştiği ve "Bir kitaptan üstün bir firkateyn yoktur," diye tanımladığı, o noktaya erişebilecekti.

Sonsuza dek otomobil sürüp yine de o noktaya erişemeyebilirsiniz, ama bu yine de, otuz yedi yaşında, bir karısı, zonası ve komik bir ismi olan bir adamla garajın üstündeki, erkeklerin gereksiz eşyalarını sakladığı, küçük bir dairede yatmaktan daha iyidir. İnsana klostrofobi verecek kadar sıkıntılı bu yerde, ilişkileri yasal olanlar gibi asla gecenin karanlığında veya sabah güneşinin parlaklığında değil, hep akşam üstünün griliğinde -zina vaktinde- yattığınızı farkedersiniz.

Bir kızın başı her yerde derde girebilir. Oysa bir otomobil

onu, en keskin virajlı, en tehlikeli yolda bile, bir erkekten çok daha ötelere taşıyabilir. Zamanı gelince, zorda kalırsa, otomobili garaja sokar, motoru çalıştırır, havanın karbon monoksidle dolduğunu farkeder, nefes alamaz olduğunu, nefesinin daraldığını, bedeninin duyarsızlaştığını ve erişebileceği yegâne özgürlüğe sonunda eriştiğini hisseder.

Pastanın en büyük parçasını alan kız olmak istiyorum
Onu o kadar fazla seviyorum ki, sevgi nefrete dönüşüyor
O kadar iyi numara yapıyorum ki, numara gerçeğe
dönüşüyor
Bir gün sen de benim gibi acı çekeceksin

COURTNEY LOVE
"Doll Parts" (Bebek Rolü)

3
İŞTE YİNE BAŞLADI

Fırtına öncesi durgunluk: çoğu kişi bunu gök gürültüsü, şimşek ve gökyüzü delinmişcesine yağan sağanak yağmurdan birkaç dakika önceki gri gökyüzünün sakin görünüşüne yapılan meteorolojik bir gönderme olarak algılar. Bu, her şeyin en güvenilir ve sakin sanıldığı zamanlarda, felaketleri gizleyen bir aldatmaca, müthiş bir olaydan önce doğanın acımasız bir şaka yaparcasına bahşettiği bir sukunet, cellat ortaya çıkmadan, bomba patlamadan, gerçek afet meydana gelmeden hemen önceki andır.

İşi başından aşkın insanların, ender rastlanan sakin bir devreyi tanımlamak için kullandığı bu sıradan ve basit deyim, sukunete de patırtı gürültüye de aynı şekilde güvenmemeyi öğütler, algılanan işaretlerin çoğunlukla ters sonuçlar verebileceğini, bu yüzden de, varsayımlara güvenip rahatlamamayı önerir. O ana kadar anlamını ve neyi ima edebileceğini hiç düşünmediğim hava durumuyla ilgili bu aptalca deyimin, intihar edenlerin akraba ve dostları tarafından hiç ciddiye alınmadığını farkettiğim an, derin bir anlamı olduğunu kavradım.

İntihar eden herkesin sağlıklı, mutlu, aklı başında ve neşeli olduğu -yalnızca birkaç sorunu vardı ama bunlar pek önemli değildi- söylenir, en azından arkasından yas tutanlar hep böyle söyler.

Margaux Hemingway olayını ele alalım, bu eski model ve başarısız oyuncu 28 Haziran 1996 tarihinde kırkbir yaşında Santa Monica'daki dairesinde öldü. Bedeni tanınmayacak şekilde şişmişti, tabutta bir ceset gibi geceliğiyle yatağına uzanmış, ellerini de göğsünde kavuşturmuştu. Hemingway'in ölüm haberi gazete ve televizyon haber bültenlerinde bir haberden çok bir doğrulama gibi verildi. Sanki, Idaho'lu genç, güzel, iri kemikli, masmavi gözlü, kalın kaşlı ve yetmişli yılların tüm doğal güzelliğini taşıyan, *Lipstick* (Ilık Dudaklar) adlı filmde oynadığından beri bunun utancını hâlâ üstünden atmaya çalışan kıza ne oldu diye merak etmiş ve zaman zaman onun ölmüş olabileceğini düşündüyseniz, haklıymışsınız demek istiyorlardı.

Bu ilk raporların hiçbirinde ölüm nedeni belirtilmedi ve Los Angeles Bölge Adliyesi ölüm nedenini ancak yedi hafta sonra açıklayabildi. O.J. davasının halkla ilişkiler fiyaskosu büronun aklını başına getirmiş olmalı. Otopsi raporu olmasa da bunun bir intihar olduğu kolayca anlaşılıyordu. Hemingway hakkında basında çıkan pek az ayrıntıdan, şöhretinin kalıcılığı ve yaygınlığı görünmez mürekkeple yazılmış gibi uçup giden Margaux'nun -manzarası bile olmayan tek bir odada yalnız başına yaşayan kırk yaşlarında bir kadının- yaşamında mutluluğun yeri olmadığını anlamıştım.

Margaux Hemingway'i bir milyon dolarlık -1975 yılında bu duyulmamış bir şeydi- modellik kontratı imzalayan bir dilber olarak anımsıyorum. Fabergé şirketinin çıkardığı Babe adlı kokuyu tanıtacak yüz olarak seçilmiş ve Joe Namath'in, Brut adlı traş losyonunun tanıtımında kazandığı başarıyı, kadınlar cephesinde yineleyeceği düşünülmüştü. Margaux'nun Stüdyo 54'te çekilen ünlü fotoğrafını gözümde canlandırabiliyordum. Margaux'nun, bilinçli ya da bilinçsizce disco çağının düşkünlüğünün özünü ifade edeceği bu fotoğrafta, kombinezonunun incecik askılarından biri kayıtsızca, gelişi güzel bir şekilde omzundan aşağı sıyrılıp sol meme ucunu ortaya çıkaracak ve onu çevreleyen boşluk, arkasında duran küçük kardeşi Mariel'in boş bakışlarıyla vurgulanmış olacaktı. (Nobel ödülü sahibi bir yazarın bu iki torununun resmini seyrederken -ayrıca

Sofia Coppola, Julian Lennon, Askley Hamilton, Zoë Cassavetes, Charlie Sheen, Mackenzie, Chynaa ile Bijou Phillip kardeşler, Carnie ile Wendy Wilson kardeşlerin de sözde mesleklerini düşündükçe- ünlülerin niçin çocuk yaptığını bir türlü anlamıyorum.) Margaux'nun *Time*, *Vogue* ve *Harper's Bazaar*'ın kapağında modern Amerikan güzeliğinin temsilcisi olarak çıkan fotoğraflarını, ilk süper model olarak orta sayfalarda çıkan defile fotoğraflarını ve portrelerini anımsıyorum. Ergenlik öncesinde çürük dişlerimin tedavisi için gittiğim diş doktorumun, bekleme salonunda gördüğüm bu fotoğrafları uzak birer anı gibi hatırladım. Bu canlı görüntüler ve Margaux'nun o ışıltılı zirveye eriştikten sonra -genç yaşta erişilen başarı, ona ihtiyaç duymayacak kadar meşgul olduğunuz zaman, size sağladığı o tatlı ve kaypak güvenliği, sonunda ona muhtaç olacak kadar çaresiz kaldığınız anda, çekip alıverir- yaşadığı tek bir odadan ibaret evinde, kırk bir yaşında hayatının sona ermesi, onun intihar ettiğini gösteriyordu.

Haberi ilk okuduğum zaman, bütün o iç karartıcı ayrıntılardan haberim yoktu, Betty Ford'da yirmi sekiz gün alkol bağımlılığı tedavisi gördükten sonra sonra Twin Falls, Idaho'da özel bir klinikte kaldığını, öldüğü günün dedesi Ernest'in, Abercrombie & Fitch marka bir tüfekle intiharının otuz beşinci yıldönümünden bir gün önceye rastgeldiğini henüz bilmiyordum. Yürümeyen evliliklerini, 815.900 dolar borcuna karşılık mal varlığının sadece 6.795 dolar değerinde olduğu için, 1991 yılında iflasını ilan ettiğini bilmiyordum. *Playboy*'a poz verdiğini, küçük reklamlarda yeraldığını, Psişik Dostlar İletişim Ağından yardım aldığını, dedesinin onu taciz ettiğini açıklaması üzerine ailesiyle arasının açıldığını bilmiyordum. Margot olan adını, annesinin ona hamile kaldığı akşam babasıyla birlikte içtiği şarabın markasından esinlenerek kulağa daha egzotik geldiği için Margaux'ya çevirdiğini ve adını, Baba Hemingway'in yarattığı karakterlerden biri olan ve yüzü "öylesine mükemmeldi ki onun aptal olmasını beklerdiniz" diye tanımladığı Margot Macomber'dan aldığını bilmiyordum. Liseden atıldığını ve sürdürebildiği tek işin Evel Knievel reklamı

olduğunu veya ilk kocasının onu New York'a ayak bastığı gün Plaza Otelinin, Palmiye Avlu'sunda tanıdığını bilmiyordum. Modellik yapabilmek için yirmi kilo vermesi gerektiğini, BBC için yaptığı yarım saatlik bir televizyon programında Lynn Redgrave'e sadece bulimia ile nasıl savaştığını anlattığını ve geçirdiği travmatik bir kayak kazasından sonra hareketsizlikten ötürü otuzbeş kilo aldığını bilmiyordum. Cheyenne bir şamana danıştığını, Kuzeybatı Sahilindeki Kızılderililerden şamanizmin sırlarını öğrendiğini, Hawai'li şamanların felsefesini incelediğini, sara hastalığının masajla iyileştirilebileceğini düşünüp umutlandığını veya kutsal yerleri görmek için gittiği Hindistan'da bilinmeyen bir nedenden ötürü hapsedildiğini bilmiyordum. Dinsel Bilim Sevgi Ayini Kilisesi adlı bir yerde yapılan cenaze töreninde eski erkek arkadaşının, "Onu hissediyorum, siz de hissediyorsunuz, o rüzgârda," dediğini bilmiyordum. Ölmeye karar verdiği daireye bir ay önce taşındığını ve eşyalarının hâlâ kolilerde durduğunu bilmiyordum. Bu yaşama bir son vermek gerektiğini gösteren bulyapın bütün diğer parçalarını bilmiyordum.

Margaux'nun kendini bir hiç gibi hissettiğini, gerçekten de bir hiç olduğunu henüz bilmiyordum. Bir zamanlar çok güzel biriydi, ama söylediklerine göre alkol ve zamanın yarattığı yıpranmayla güzelliğini de tümüyle yitirmişti. Bu pek önemli sayılmaz çünkü güzel olduğu zaman da zaten bunun pek yararını görmemişti. Ne de olsa güzellik sadece güzelliktir: bu onun oyunculuk yapmasını, dansedip şarkı söylemesini sağlamaz ve bir edebiyatçının soyundan gelmesi de onu bir yazar, eleştirel bir düşünür yapmaz, hatta düşünebileceğini bile garantilemez. Bir arkadaşı Margaux'nun Fransa'da yaşayan Venezüella'lı bir adamla yaptığı ikinci evlilik denemesi için, "Onunla, Jean-Paul Goude ile Grace Jones gibi yaratıcı bir çift oluşturacaklarını sandı," diyor. Bu da benim iddiamı doğruluyor: ancak aptalın teki Goude ile Jones'u bir yaratıcılık veya herhangi başka bir şeyin örneği olarak görebilir.

Ama biz güzelliği yüceltiyoruz, ona güveniyoruz, ona tapıyoruz, toplum modellere verdiği kadar başka kimseye değer

vermiyor. Bir zamanlar pahalı giysiler sergileyen düşük ücretli kızların mesleği olan modellik öylesine büyük bir çekicilik kazandı ki, yeteneğin bilinen akışı ters döndü ve şimdi Elite Modellik Yönetimi modellik yapmak isteyen sinema oyuncuları için bir bölüm açtı (temsil ettiği oyuncular arasında Drew Barrymore, Ashley Judd, Ivana Trump ve Nastassia Kinski de bulunuyor). Güzellik bizler için öylesine güçlü bir şey ki, onun gerçekte ne olduğunu unutuyoruz, o kapalı bir kutudur, açarsanız içinde bir şey olmadığını, güzelliğin verdiği keyiften başka bir anlam taşımadığını, bir şey ifade etmediğini görürsünüz. İyilik veya akıl veya herhangi başka bir şey sağlamaz, yine de güzelliğin kendi başına her şeyden güçlü oluşu, onu Tanrı'nın nimetleri arasında en çok arzulananı yapmaya yeter. Zekâ veya yetenek gibi soydan gelen diğer özellikler basit bir insana eşsiz bir yaşam sağlayabilir, ona küçük yaşta beklenmedik bir ün veya servet kazandırabilir. Zekâ veya çalışkanlık içsel bir zenginliktir, hareket ve teşvik ister, oysa modellik durgunluk ve hareketsizlik ister. Bir kızı doğup yaşadığı kasabadan uzaklara çelen şeyler arasında en tehlikelisi güzelliktir, güzelliğin insanlarda uyandırdığı arzu, onlara onu kötüye kullanma hakkını da tanır, güzel insanların şanslı olduğuna inandığımız için onlara ne yaparsak yapalım bundan ötürü üzüntü duymayız - onların kalbi asla kırılmaz, asla acı çekmezler. (Güzel bir görünüşe sahip olanların, dertsiz tasasız bir hayat yaşadıklarına olan toplumsal inanç öylesine yerleşiktir ki, çok ünlü bir modelin duygularını savunurken sözlerimin doğruluğundan ben bile kuşkulanıyorum.) Kelly LeBrock, Pantene reklamlarında, "Güzelim diye benden nefret etmeyin," derken, eminim bir sürü kimse, Niye etmeyeyim?! diye diş gıcırdatıyordur. Güzellik aşk ateşini yakabiliyorsa o zaman nefreti de körükler. (LeBrock'un durumunda acıma duygumuzu körüklüyor: çünkü yakın zamana kadar Steven Seagal ile evliydi.) W. B. Yeats "Anne Gregory'ye" adlı şiirinde, "Sevgilim ancak Tanrı / Seni sarı saçların için değil de / Yalnız kendin için sevebilir" diye yazmış ama şiir ima edilen ters anlamı açıklamıyor: onu papatya sarısı bukleleri olmadan ne Tanrı ne de kul seve-

bilir. (Lepiska saçların ideal güzellik olarak kabul edilmesi, kültürümüzdeki tüm zulüm ögeleriyle öylesine özdeşleştirildi ki, Whoopi Goldberg yıllar önce Broadway'de tek kişilik gösterisini yaparken, bugün-bir-beyaz-kadın-olacağım numarası için yalnızca başına bir havlu sarıp izleyicilerden "güzel sarı buklelerini" seyretmelerini istemekle yetinmişti.)

Wolf (Kurt Adam) filminde Jack Nicholson, şımarık bir mirasyedi rolündeki Michelle Pfeiffer'in mahallevari tavırlarına dayanamayıp sinir bozucu bir durumdan diğerine sürüklenen, kibar bir yazı işleri müdürünü canlandırır. Bardağı taşıran son bir hakaretten sonra, "Sanırım şimdi senin ne olduğunu anladım," der. "Güzelsin ve erkeklerin yalnızca güzel olduğun için sana ilgi duyduklarına inanıyorsun. Oysa sen onların kişiliğinden ötürü seninle ilgilenmelerini istiyorsun. Ne yazık ki güzelliğinin dışında pek ilginç değilsin: kabasın, saldırgansın, hırçınsın, içine kapanıksın. Biliyorum sen birinin bütün bunların ardındaki gerçek kişiyi görmesini istiyorsun. Ama herhangi biri, yalnızca güzel olduğun için, bunların ardına bakmak zahmetine katlanır. Ne tuhaf değil mi? Garip bir şekilde, sorun yine sen kendinsin."

Margaux Hemingway, son yirmi yılı, güzel olduğu için birşeyler yapabilmesi gerektiğini düşünerek geçirmiş görünüyor ama gerçekte hiçbir şey yapacak yeteneği yokmuş. Bu basit kız, Idaho'lu bir balıkçı kız gibi basit bir hayat yaşamalı, Amerika'lıların çoğuna layık gördüğümüz onların da çoğunlukla kabul ettiği, bir çeşit mutluluğa kavuşmalıydı. Güzelliği onu Idaho'daki evinden uzaklara sürükledi ve güzelliği onu terkettiği zaman Margaux evinin yolunu bulamadı. Masajcı arkadaşı Caren Elin, "Ün ve servet içinde yolunu kaybeden iyi kalpli biriydi," diyor.

Bu yüzden yarım akıllılara özgü bir sığınak olan ve yüceltmeye çalıştığı Amerikan Kızılderili kültürünü gerçekte aşağılayan, ilkel terapi dünyasına sığındı ve 1994 yılında *People* dergisine söylediği şu sözlere benzer şeyleri, sık sık yineler oldu: "İçe dönüp engelleri yıkmam gerekiyordu çünkü hiçbir şey bana erişemiyordu, iş bulamıyordum".

Sorunun "engeller" olduğuna inanıyordu.

1996 yılının Ağustos'unda, Margaux Hemingway'in tükenmiş, ölmüş bedeninin bulunmasından aşağı yukarı bir ay kadar sonra, Los Angeles yetkilileri onun bilerek aldığı aşırı dozda phenobarbital'den öldüğünü açıkladı. Sara tedavisinde kullanılan bu sakinleştirici, ağızdan alınan -aşırı dozda alınırsave yalnızca koma hali, kusma yaratan bir imdat çağrısı olmayıp, ölüme yol açan ender ilaçlardan biridir. Phenobarbital çok güvenli olduğu için, Heaven's Gate tarikati üyelerinin bir yıl önceki toplu intiharında yüzde yüz etkili bir şekilde kullanılmıştı. Margaux'nun ailesi ile arkadaşları onun ölmek istediğini reddedilemeyecek kanıtlarla öğrendikleri zaman, bir bürokratik hatayla karşı karşıya olduklarını sandılar. Onlar da sorunun "engellerde" olduğunu düşünüyor olmalılar.

Zaman zaman filmlerde rol alan kardeşi Mariel Hemingway *Vogue*'a, "İntihar etmeye niyeti olsa bunu hepimiz bilirdik. O bunu büyük bir olay haline getirirdi. Bunu kötü anlamda söylemiyorum ama herkese haber verirdi," diyerek otopsi raporunu yalanladı. "O intihar eğilimli biri değildi. Hayatında hiç bu kadar iyi olmamıştı. Fiziksel olarak çok iyiydi, ruhsal olarak da kendini toparlamak üzereydi. İleriye doğru adımlar atıyordu."

Eşi Steve Crisman da *People*'a, "Hayatının başka bir devresinde olsaydı bu kadar şaşırtıcı olmazdı," diye Mariel'i doğrulayarak, Margaux'nun yoga ve meditasyonla ilgilendiğini açıkladı. "Onu yıllardır bu kadar iyi görmemiştim. Kendini yeniden toparlamıştı."

Eski erkek arkadaşı Stuart Sundlun, *Vogue*'a, "Yetkililer ne derse desin bu bir muamma," diyerek intihar olasılığını reddetti, çünkü Margaux gelecek haftalar için doktorundan randevu almıştı, üstelik böyle bir niyeti olsa, "Bir not bırakırdı," diye ekledi.

Kız arkadaşı Gigi Gaston, "Mesleği gelişiyordu," diye ekledi ama bu gelişmeyi kanıtlamak için Margaux ile birlikte bir senaryo yazma arzusundan başka bir şey gösteremedi.

Margaux yaşamının sonunda, tek bir odada açılmamış koliler -taşınmaya hazır koliler, intihar edenlere özgü bir nezaket

gösterisi olsa gerek- arasında yaşayarak nasıl bir sukunet sergiledi bilemem ama, bunun fırtına öncesi durgunluk olduğunu söyleyebilirim.

Masajcı Caren Elin ciddi bir sorun olduğunu hisseden tek kişi olabilirdi, çünkü Margaux Hemingway öldüğü gün onu arayıp telesekreterine bir not bırakarak onu adeta uyarmıştı. Yalnızca üç sözcük: bana yardım et.

* * *

Belki de Kurt Cobain -kendi sonunu getirmek için öylesine hevesliydi ki hayatı sevdiğini iddia etmek olanaksızdı; üstelik çevresindekiler de belirli bir konuda söz birliği edemeyecek kadar aklı karışık kişilerdi- dışında, yakınlarda intihar edip de arkasından tümüyle mutlu, sağlıklı ve aklı başındaydı denmeyen ünlü birini hatırlamakta zorlanıyorum.

Bir kazaydı; ayağı kaydı; kontrolü yitirdi; bunlar bir ilk yardım hemşiresine, aile içi şiddet için verilen uydurma açıklamalara benziyor. Herkes atlar; kimse düşmez. Gloria Vanderbilt ısrarla, oğlu Carter Cooper'ın aldığı ilaçlardan ötürü başı döndüğü için damdan düştüğünü ileri sürdü. Oysa o bir devlet görevlisi olsaydı atlamayıp, düşmediği - gerçekte itildiği iddiası şimdi Internette dolaşıyor olurdu ve seçim kampanyasına Maocu Çinli Grupların katkıda bulunduğunun, başarısız bir CIA operasyonunun FBI tarafından örtbas edilmesiyle anlaşıldığı ileri sürülerek çöp kutusundaki makinede parçalanmış evrak, kanıt olarak gösterilirdi. Ya da bunun gibi bir şey. Beyaz Saray, özellikle de Hillary Clinton,Vince Foster'in Washington'a tayin edildiği için deliler gibi mutlu olduğuna kamuoyunu kandırmakta o kadar başarılı oldu ki -buna *The Wall Street Journal*'deki John Birch taraftarlarından başka karşı çıkan olmadı- Fort Marcy Park'a gidip beynine bir kurşun sıkma kararı, herkes tarafından bir komplo sanılıp hemen kuşku ve şüpheyle karşılandı. *The New York Times*'ın köşe yazarlarından Frank Rich, Hillary Clinton'un, "İntihar edebilecek bin kişi sıralansa, aralarında Vince'in olacağına asla ihtimal vermezdim," dediğini açıkladı. Whitewater özel savcısı Kenneth Starr, Fos-

ter'in ölümünün kesinlikle bir intihar olduğunu açıkladıktan sonra bile, tutucu çılgınlar Internet'te dedektiflik oynamayı sürdürdüler. Foster komplosu teorilerini terketmemekte direndiği için *New York Post*'tan atılan Christopher Ruddy, bu arada aşırı tutucu *Pittsburgh Tribune-Review*'da iş buldu ve umutsuz, üzgün bir avukatın yapayalnız geçen son dakikaları üstüne yaptığı incelemeyi *The Strange Death of Vincent Foster* (Vincent Foster'ın Garip Ölümü) adlı bir kitap haline getirmeyi başardı (inanılmaz görünse de kitabı Free Press yayımladı - sağcılar için güvenli bir liman sayılsa da, bu yayınevinin *The Turner Diaries*'i (Turner'ın Günlüğü) yayımlayacağını hiç sanmam, doğrusu hükümet entrikaları hakkında bir adamın tutkulu hayallerini yayımlayacağına da pek ihtimal vermezdim).

İntiharı bir tür şiirsel kaçınılmazlık olan Sylvia Plath'ın bile kurtarılmayı umduğu söylendi. İngiliz yazarı ve edebiyat eleştirmeni A. Alvarez 1971 yılında yayımladığı *The Savage God* (Vahşi Tanrı) adlı incelemesinde Plath'ın çocuk bakıcısının eve gelmesiyle ölümünün önleneceğini umduğunu iddia etti fakat fırından yayılan ve Plath'ı öldüren gaz alt kattaki komşuyu da bayıltınca bakıcıya kimse kapıyı açamamış.

Ünlülerin acı dolu dünyası dışında, intihar eden birine yakın olan kime rastladıysam -özellikle de intihar yöntemi kesin değilse, yanlışlık sayılabilecek aşırı dozda alınmış ilaçsa- o kişi polis raporlarının veya yetkililerin açıklamalarının aksine ölümün bir yanlışlık sonucu olduğunda hep ısrar etmiştir. Kızcağız sakinleştiricisini fazla kaçırmış olmalı, o kadar iyiydi ki. Sonunda düzelmişti, bu yeni ilaçlar ona çok iyi gelmişti, Bienal için Venedik'e bir bilet almıştı, Cumartesi öğle yemeğine gelecekti, kredi kartı borcunu ödemişti, Pazar günü birlikte manikür yaptıracaktık: çok iyiydi.

İntihar edenlerin yakınları, hep onun gerçekten de çok iyi olduğunu ileri sürerler.

Bunu, kendilerini temize çıkarmak veya ters bir şey olsaydı yardıma koşacaklarını açıklamak amacıyla yaptıklarını sanmıyorum. Doğrusunu isterseniz, son günler hakkında verilen bu neşeli raporlar, sorumluluktan, ayıplanmaktan kurtulmak ve

suçluluk duygularını hafifletmek için verilmiş olsaydı, bu düşülen ruhsal yanılgıyı biraz olsun hafifletirdi. İntihar eden kişinin mutlu, sağlıklı olduğu iddiaları aslında insan ruhunun anlaşılmamasından kaynaklanıyor, her şeye son vermeye karar verdiğin zaman duyduğun rahatlamanın geri kalan günleri acıdan uzak geçirmeni sağla lığını, bu yüzden de neşeli görüneceğini kavrayamamaktan doğuyor - hiç olmadığı kadar neşelisindir, çünkü artık tünelin ucunda görünen ışık gelen trenin ışığıdır. Acılarına sonunda bir çözüm bulduğunu bilmek - elektroşok tedavisinin, psikanalizin, davranış yönlendirmesinin, Anthony Robbins'in, çakraların, kristal kürelerin, bitkisel ilaçların, Prozac'ın, Ritalin'in, Valium'un, Librium'un, Lithium'un, kahvaltıda kokteyl içmenin, arada sırada eroin kullanmanın, eroin bağımlılığının, Adsız Alkoliklerin, Adsız Narkotiklerin, Zen Budizmin, üniversitenin, meditasyonun, ilk çığlıkların, Dr. Laura'nın, Deepak Chopra'nın, eski moda psikodinamik terapinin hiçbir işe yaramadığını anladıktan sonra - bu yorucu ve bir işe yaramayan arayışın, yenilgiyi kabul etmekle sonuçlandığını bilmek, insana bir sevinç aşılar. Son uyku büyük bir ödüldür.

İşte bu yüzden yaşadıkları sürece sorunlu, son derece dramatik olan histerik kişiler ölmeden önce birer örnek kişi oluverirler, takındıkları parlak bakışlı tavrılar herkese, Ben de hayatımı böyle özenle düzenleseydim ben de işte böyle mutlu olurdum, dedirtirken bunu yapamayacakları gerçeğini de gözlerden gizler. Bu, evli bir çift St. Barts'da bir hafta sonunu iyi geçirdi diye fena halde mutsuz bir evliliğin kurtarılabileceğine inanmaya benzer. Başarılı intiharlarda ölüm isteği ve bunun gerçekleştirilmesi, başka hiçbir girişimde görülmeyen bir şekilde, mantığın devre dışı kalmasını sağlar. Sylvia Plath, yeniden dirilişi konu eden "Lady Lazarus" adlı şiirinde, "Ölmek / Her şey gibi bir sanattır / Bunda özellikle başarılıyım," diyor. "Belki de görevim bu denilebilir." Plath ölümde "özellikle başarılı" olduğunu iddia etse de 1963 yılında intihar etmeden önce yazılarına çeki düzen vermedi (kurtulmayı umduğu teorisini ısrarla destekleyenler için bir kanıt daha) ve bu yüzden

pek de sevmediği görümcesi Olwyn Hughes ölümünden sonra onun mesleğiyle ilgilenmeyi üstlendi. Dokuz kez intihar girişiminde bulunduktan sonra bunu başaran Anne Sexton bundan ders almayı ihmal etmedi ve psikiatristine Plath'ın intiharı konusunda, "benim olanı elimden aldı - o ölüm benim olmalıydı!" diye yakındı. Sexton 1974 yılındaki intihar girişiminden önce vasiyetnamesini hazırladı, kızı Linda'yı edebi işlerini yürütmekle görevlendirdi, cenaze töreni için ayrıntıları açıklayan bir dosya hazırlayarak bütün işlerini yoluna koydu. Planlanan düzenli ölüm *The House of Mirth*'in (Şenlik Evi) sonunda Edith Wharton'un ayrıntılı anlatımıyla edebiyata da girdi. Trajik bir güzel olan Lily Bart'ın aşırı dozda "chloral" adlı uyku ilacı alarak intiharından sonra perişan olan sevgilisi Lawrence Selden, kendini bir sürü ödenmemiş fatura karmaşasına hazırlayarak onun evrakını düzenlemek için pansiyon odasına gider ve "bütün faturalara makbuzların iliştirildiğini ve ödenmemiş hiçbir fatura olmadığını görünce şaşırır."

İntihar girişimlerini yardım çağrısı olarak kullananlar dışında, intihar etmeye kararlı olanlar, niyetlerini onlara engel olabilecek kişilerden gizlemek için ellerinden geleni yaparlar. Hiç kullanmayı düşünmedikleri uçak biletleri alırlar, onlar ölüp kaskatı kesildikten çok sonrası için ağda randevuları alırlar ve çiçek düzenleme kurslarına yazılırlar. Mariel Hemingway'ın sandığı gibi, "bunu büyük bir olay haline getirmezler."

Yaşamlarında ilk kez tedbirli ve sakin davranırlar - iyiymiş gibi davranırlar.

İntihara eğilimi olmayanları, tüm umutlarını yitirmiş ve ölüme teslim olmuş birinin düşünce yapısını anlayamadıkları için suçlayamayız, hatta belki de onları bu yüzden kutlamamız gerekir. Yaşamı sürdürmeye kararlı olanlar, geniş bir hoşgörü manzarası çizen, bitmez tükenmez umutlar veren ve kendini koruma içgüdülerini güçlendirerek, ciddi depresyon geçirenler ile karamsarların bile, her şeyi sona erdirmelerini engelleyen yaşama içgüdüsünün tam anlamıyla karşısında olmanın, nasıl bir duygu olduğunu anlayamaz. Hemen hemen herkes, işlerin düzeleceği olasılığı yüzde 0.001 de olsa bu kadarcık

umutla ahmakça direniyor. Bu öylesine yaygın bir inanç ki, genlerle aktarılıyor olmalı, yoksa Prozac'ın onları iyileştirmesini veya çılgınlık nöbetlerinin dinmesini bekleyenlerin çoğu şakaklarına dayadıkları bir tabancanın tetiğini çekmek üzere olurdu. Hemen hemen hepimiz gerçekten yaşamak istiyoruz, yaşama çoşkusuyla doluyuz ve ölmek üzere olanların düşünce tarzını ve davranışlarını yönlendiren kuralları anlayamıyoruz.

Anne Sexton, *Wanting to Die* (Ölümü Arzulamak) adlı yapıtında, "İntihara kalkışanların kendine özgü bir dili vardır," diye yazıyor. "Onlar asla niçin değil / Hep nasıl diye sorarlar." İntiharın kendine özgü kuralları olduğu gibi ona karşı gösterilen tepkinin de kuralları vardır. Talmud böyle bir ölümün insan davranışlarında yarattığı ani değişikliği tekrar tekrar anlatarak olacakları öngörmemizi sağlar, ailenin kavgacı tutumu, ölüm nedeninin tartışılması ve insanların söyledikleri kaba saba sözler, hepsinin göç eden kuşların uçuş şekli gibi değişmez ve anlaşılmaz bir düzeni vardır.

Bence Margaux Hemingway'in ölümü, geçkin bir dilberin genç yaşta ölümü olarak kayda geçecek, her şeye çok fazla ve çok erken veya çok az ve çok geç erişenler ile birlikte, jazz, felsefe ve şiirin kendi kendini yok eden dehalarının, çılgın bilim adamlarının ve sefih ayyaşların, eroinmanların ve Auschwitz'den sağ kurtulup da artık dünyaya tahammül edemeyenlerin ve dünyayı zaten yeterince tanımamış modellerin ölümlerinin işlendiği kültürümüzün seyir defterine böyle yazılacaktır. İntiharların kısaca işlendiği bu defterde, ölüm nedeninin "tartışmalı" olduğu veya "reddedildiği" belirtilebilir ama herhangi bir ünlünün erken ve beklenmedik ölümüne eşlik eden efsanelere, bir kitap uzunluğundaki incelemelere ve doktora tezlerine yer yoktur.

Ayrıca yazarının bakış açısı gözden düşünce bu ayrıntılı yaşamöyküsü incelemeleri de tartışmalı bir hal alıp reddedilebilir. Ölülerin yaşamları da devrin ideolojisi ile birlikte sonradan değişebilir ve "ele avuca sığmayan bir kadın," "anlaşılmamış bir mükemmeliyetçi" veya "yeteneği küçük memeleri büyük aptal bir sarışın," "ataerkil düzenin bir kurbanı," olarak yeni-

den yapılandırılabilir veya "duyarlı bir sanatçı," "psikozlu hasta" düzeyine indirgenebilir. Arkasında not bıraksa da bırakmasa da, intihar edenlerin özel hayatına karşı bile bu tartışmalı tavır alınır; çünkü düş kırıklığından kaynaklanan bu davranıştan bir anlam çıkarmaya çalışanları hiçbir şey tatmin etmez. İntihar da, ölüm gibi, yaşayanlar için anlaşılmaz bir olaydır.

Oysa güzel bir kadın, özellikle de, entrikalar çevirerek gizemlilikle sıradanlığı tam kıvamında birleştirmeyi becerebilirse yaşarken bir ilahe, herkesin kadınlık, dişilik, sanat ve çılgınlık konusundaki fantezilerini yansıttığı perde olmayı başarır - mürekkep lekesini en doğru gören kişi kendi olduğuna herkesi inandıran bir Rorschach testi olur- ve ölümünden sonra da çeşitli kavramlara dikilen bir anıt -veya anıtsal bir kavram- halini alır. İntihar çoğu zaman kendini insanlık dışı ve nesneleşmiş hisseden birinin girişimidir. İntiharın, gömülen kadını, kişisel dertlerinin içinde boy atıp geliştiği serayı yapılaştıran toplumsal sorunların bir sembolü olarak görme eğilimini arttırması, insafsızlıktır. Film eleştirmeni Molly Haskell, *From Reverence to Rape* (Saygıdan Tecavüze) adlı feminist incelemesinde, bir film yıldızının intiharının, onun "yaşamına, geriye dönüp yeniden araştıran, bir ışık tuttuğunu, 'Sonunun' ona bir başlangıç ve bir yaşam kazandırdığını, onu bir anlamı ve mesajı olan bir sanat eserine dönüştürdüğünü" ileri sürer. Ölüm, saygınlık ve dürüstlük kazanmak için ödenen yüksek bir bedeldir; ama Marilyn Monroe'nun, intihar edene kadar gülünç bulunduğunu unutmayın - enfes, şehvet dolu bir Hollywood şekerlemesiydi ve bedeninin parçaları tek tek izlendiğinde bütünden daha değerliydi. Marilyn'in ölümünden sonra değeri bilinmemiş ve değerlendirilmemiş bir yetenek -feminist bir ilahe, kadın düşmanı erkek egemen düzenin bir kurbanı- olarak yeniden "keşfi" bir gelişme gibi görünüyorsa da, aslında sadece alçakça, basit ve bencil bir davranıştır - sömürüyü daha fazla sömürüyle denkleştirmektir. Ölülerin ardından yas tutmak kolaydır ama yaşayanlara yardım etmek güçtür.

Margaux Hemingway'in ifadesiz güzelliğini ve anlamsız yaşamını bile ileride biri anlamlı bir anlatıya dönüştürüp, onun

ölümüyle bir mesaj vermek, hatta yaşamıyla da bir şey kanıtlamak istediğini ileri sürecektir. Oysa Hemingway'in bunu yeterince hissedip buna inanmadığı için hayatta kalmadığını görüp bu gerçeğe saygı göstermek çok daha doğru olur. Film endüstrisinin zaman zaman önümüze çıkarttığı büyük bütçeli büyük fiyaskolardan biri olan *Lipstick*'teki (Ilık Dudaklar) -Annce Bancroft'un bu filmdeki oyunu Laurence Olivier'nin *The Betsy*'deki oyunundan bile daha utanç vericiydi- başarısız oyunculuğunun zamanla bazıları tarafından övülmesi Margaux'nun hayatının az bilinen ayrıntılarından biridir. Canlandırdığı karakterin elinde silah adaleti yerine getirmeye kalkışması -kurbanlarının yabancısı olmayan bir tecavüzcüyü yasa cezalandırmayınca Margaux onu silahıyla vurur- feministler tarafından, geç de olsa, intikamcı kadın kahramanların ilk örneği olarak kabul edildi. Margaux'nun *Lipstick*'te (Ilık Dudaklar) canlandırdığı tetikçi kız tipi ileride *Thelma & Louise, Terminator 2* ve *The Long Kiss Goodnight* gibi hem sanat hem de ticari yönden dai başarılı filmlerin çevrilmesine yol açmış olabilir.

California eyaletinin "tanıdığı" veya "çıktığı" kıza tecavüz edenlerin mahkûmiyetini kolaylaştıran yasaya Bn. Hemingway'ın adını vermesi Margaux'nun yaşamında kimsenin anımsamadığı bir dipnottur - başka biri söz konusu olsa, bu onun yaşamında başlı başına bir bölüm oluştururdu. Daha önce suç olarak kabul edilmeyen bu durum -*Lipstick* (Ilık Dudaklar) filminde yalnızca heyecan yaratmak için kullanılmıştı ve diğer Dino De Laurentiis filmlerinin çoğu gibi bu film de bilinç yükseltme amacıyla çevrilmemiştir- sonunda yıldızını, tesadüfen kahraman yaptı. Yine de, bir feminist sorununa, genelde politikayla hiç ilgilenmeyen kimselerin dikkatini çeken şeyin, Kadın Araştırmaları 101 değil *Lipstick* (Ilık Dudaklar) filmi olduğunu ileri sürebiliriz.

Zamanla Margaux'nun arkadaşları ile ailesi bu ipucundan yola çıkarak gerçek ahlaki bir değere ulaşabilirler. Margaux'nun zaten bunun böyle olmasını istediğini ileri sürebilirler. Onun adını taşıyan bir California yasasını kanıt olarak gösterip onun bir feminist olduğunu iddia edebilirler. Hayatta her

şeyi tesadüfen elde ettiğini görmezden gelebilirler -askere alınır gibi model yapılmıştı, onunki Cindy Crawford tarzı bir öykü değildi- ömrünün büyük bir bölümünü uyuşturucu etkisinde geçirirsen olaylar zaten hep böyle gelişir. Gerçek yaşamöykülerinin ısmarlama anlatılardan hemen hemen her zaman daha dokunaklı olduğunu farkedip, boşa harcanmış bir yaşamın kendi öyküsünü anlatmasına izin verebilirler. Ya da onun yaşamından bir anlam çıkarmaya çalışabilir ve Jean-Paul Sartre'ın Varoluşçuluğu hiç keşfetmediğini iddia edip, her varlığın içinde taşıdığı o mide bulandırıcı boşluğa, hepimizin var gücüyle savaştığı o kocaman yokluğa, bu büyük hiçliğe dayanabilmek için bir hayaletle güreşmekten başka çaremiz olmadığını reddedebilirler. Oysa intihara kalkışanlar savaşmaktan vazgeçmiş kimselerdir: onlar mantığa karşı gelirler. Yorgundurlar, uykuya dalmak isterler.

Ama kimse işi bu noktada bırakmaz. İntihar bir tarikat gibidir ve müritleri vardır: 1981 yılında Rolling Stone dergisinin kapağında, Jim Morrison'u o ünlü kertenkele-kral, aydın-ilkel-adam pozuyla gösteren fotoğrafının alt yazısı şöyleydi: "Ateşli. Seksi. Ve Ölü." Bunu yaratan güç kendi kendini yok etme tarikatıydı. Genç yaşta ölen erkeklerin esin kaynağı olduğu garip ve fanatik davranışlar, Jim, Jimi, James ve Kurt için yazılan bütün kitaplar, Marilyn'i yeniden keşfetmeye, yeniden yaratmaya ve yeniden değerlendirmeye hasredilen edebiyatla asla boy ölçüşemez. Buna Sylvia, Anne ve Janis'i de eklerseniz iki misli büyüklükte bir kütüphane ortaya çıkar. Bu kadınların kısa yaşamları ne kadar ilginç olsa da -ruhsal çöküntülerini ve kronik histeri nöbetlerini sahne sanatlarına dönüştürecek güce, yeteneğe ve güzelliğe sahiptiler- böyle güzel bir sonu düşleyemezlerdi. Zengin bir yorum yeteneği olan bu kadınlar öldükten sonra ruh sağlığı pornografisine dönüştüler.

* * *

Deliliğin her zaman görsel zenginliği olmuştur, bu iğrenç hastalık genç, güzel, büyüleyici ve şanslılara musallat olup onları parmağında oynattığı zaman, onları dişiliğin hem iğrenç hem

de güzel olan karşıtlığına mahkûm ederek çoğu zaman aykırı bir cazibe yaratır: güzelliğin parıltısına karşın deliliğin donukluğu, hüznün ve çaresizliğin sönük çirkinliği, güzellik ile kirletilmişliğin karışımı öylesine çarpıcı ve şaşırtıcıdır ki, insanı yanan bir gökdelen gibi ipnotize edip hareketsiz kılar, garipliği ile herkesi büyüler.

Mantık, histeri krizi geçiren, çöküntü içinde olan ve adeta ruhsal bir trafik kazasına uğramış bir kadının hiç de hoş ve çekici görünmeyeceğini söyler; oysa mantık dışı gerçekler güzel kadınların tarihçesini, depresyon geçiren çaresiz kadınlarınkiyle koşut yapmıştır. Çoğu erkek deli gömleği giymiş bir kadının hiç de çekici olmadığını -deliliğin eşitleyici olduğu bu durumda, en güzel kadın bile, yalnızca bir delidir- ileri sürecektir, üstelik Haldol ve diğer ilaçların yarattığı kasılmalar, kusmalar, akan salya, tikler ve çeşitli yan etkiler güzel bir yüzü iğrenç ve itici bir hale getirir. Tekvin'deki amansız dertlere gömülü ilk kadın olan Lea'nın güzellikten yana yoksul olduğuna inanılır. Metinde "yumuşak bakışlı" olduğu yazılıdır ve bu deyimin sulugözlü anlamında kullanıldığına inanılır; çünkü *İncil* birinin tümüyle kör olduğunu belirtmek dışında oftalmolojiyle pek ilgilenmez. Yakup onun küçük kardeşi Raşel'e âşık olduğu halde -babasının en büyük kızını önce evlendirebilmek için çevirdiği bir numara yüzünden- Lea ile evlenmek zorunda kaldığı için - Lea'nın gösterişsiz ve acınacak bir durumda olduğu düşünülür. Bu aşağılayıcı duruma rağmen -zavallı kızla bir kez yatılmıyor, zavallı kızla evleniliyor, bu geleneksel Musevi inancına öylesine işlemiştir ki Ortodoks Musevi düğünlerinde gelin, istenilmeyen Lea değil de "Raşel" olduğunu kanıtlamak için, yüzünü örten peçeyi törenin sonunda açar- metnin hiçbir yerinde Lea'nın gösterişsiz veya çirkin olduğundan söz edilmez. Hüznünün ve mutsuzluğunun nedeni yalnızca evlenecek birini bulamamakla izah edilebilirmiş - mutsuzluk güzel olmayanlara mahsus bir dertmiş- gibi çirkinlik bu ablaya çağlar boyunca atılan bir iftira olmuştur. Yaygın inanışa göre güzellik=mutluluk, çirkinlik=mutsuzluk olmasına rağmen hem filmler hem de toplumsal kültür yarattığı deli

kadın ile mutsuz kadın efsanesiyle, onu bir cinsel nesneye dönüştürmüştür. Çok eski bir devirde yaşamış güzel bedenli bu yaratığın trajedisi acı çekmesi, kötü muamele görmesi veya yeteneksiz olmasında değil de dünyanın yok ettiği harikulade güzel bir süs nesnesi olmasındadır.

Soyut olarak cinsel arzularımızı uyandıran şeyle, gerçekte yatmak istediğimiz kimse arasındaki dehşet verici uçurum doğrusu beni hep şaşırtmıştır - teknoloji her çeşit fanteziyi mümkün ve erişilebilir kıldıkça sanırım bu uçurum daha da derinleşecektir. Depresyon geçiren kadınlar söz konusu olunca bu beni daha da dehşete düşürür. Erkeklerin çoğunda Hz. İsa kompleksi vardır ve alacakaranlık kuşağında yaşayan şarkılara konu olan mahzun gözlü kadını kurtarmak isterler, oysa gerçek yaşamda depresyon geçiren bir kadına tutulmuş aklı başında çoğu erkek ondan uzak durur. Çoğu erkek yanmakta olan bir kadına bulaşmak istemez - bulaşmak isteyenler ise ateşi daha da alevlendirmeye hevesli görünür, bir kova su bulmayı akıl edene de pek ender rastlanır. Terapi yerine geçen ilişkiler pek ender olmasına rağmen bu türlü romantik olasılıklar popüler kültürde hep önümüzde sallandırılır - örneğin *Hiroshima, Mon Amour*'daki (Hiroşima Sevgilim) gibi çılgın bir dünyadan kaçıp sığınılan bir aşk; *sex, lies & videotape*'deki (Aşk ve Yalanlar) gibi yalan dünyadan kaçış; *Sid and Nancy*'deki gibi delilik için bir sığınak oluşturan aşk gibi.

Jean-Jacques Beinneix'in *Betty Blue* adlı filminin aynı adı taşıyan seksi ve baştan çıkarıcı kahramanı -tam bir Fransız egzotizmi ve rahatlığıyla oynayan Béatrice Dalle- geçirdiği bir histeri krizi sonunda aklını yitirip kendini, onu peşine takıp sürükleyen, perişan eden ve sonunda mahvına neden olan bir ahlaksızlık fırtınasının içinde bulur. Krizleri, aklına estiği anda giriştiği anlamsız saldırganlıklar ve kendine zarar veren eylemlerle ortaya çıkar -bunlar çevredekilere *Ama bir dakika önce çok normaldi* dedirten cinsten şeylerlerdir-, giderek daha da şiddetlenirler ve Betty sonunda bir makas alıp sağ gözünü oyar. Filmin sonunda bir akıl hastahanesinde zincirlenmiş, yaraları sarılmış ve beyaz çarşaflara sarılmış bir haldedir, güzelli-

ği artık işe yaramaz haldedir, durumu ise iğrençtir.

Fakat bu çirkin son, filmin genel etkisini yine de yok etmez ve film deli kadına duyulan tutkunun gücünü açıkça sergiler. Akıl hastahanesine yatırılana ve sonuna kadar Betty, sevgilisi Zorg'u -Betty bir boyacı olan bu bahtsız ve iyi yürekli adamdan bir yazar yaratmaya çalışır, adamcağız ise onu anlamaktan acizdir- filmdeki bütün kişileri hatta sinema salonunda filmi seyreden herkesi adeta büyüler. Filmin öylesine acımasız ve güçlü bir havası var ki, yoluna çıkan her şeyi yok edip etkisi altına alan Betty'nin kişiliği neredeyse bütün dünyayı kaprislerinin esiri yapabilecek güçteymiş gibi görünmeye başlar - bu sadece bir film de olsa. *Betty Blue* filmini yarıda bırakıp çıkanlar veya kişiliği gelişmemiş, şımarık bir deli olarak gördükleri bir kadın tipinin böylesine saygı, sevgi ve büyük bir itinayla işlenmesine sinirlenip filmden nefret eden insanlar olduğunu biliyorum. Fakat filmi beğenenler çok beğendiler ve Betty'nin aklına estiği gibi yaşayışını ilgiyle izlediler. Kendi deliliğinin esiri olan Betty davranışlarında tam anlamıyla özgürdür: sahildeki kulübedeki bütün eşyayı camdan dışarı fırlatır, çakmak gazı döküp kibrit çakarak ütü tahtası ve bu gibi eşyayı tutuşturup kumsalda bir ateş yakar; sonra boş kulübeye bir gaz lambası atarak onu da ateşe verir; Zorg'un dehasına hakaret etti diye patronunun otomobiline boya döker; ona kaba davranan bir kadının göğsüne bir çatal saplar.

Betty'nin krizlerinden en ilginci de, Zorg ile yaşadığı hayvansı, sınır tanımayan, şaha kalkmış gücüyle bedeninde barındığı kadını da ona yaklaşan her şeyi de yok edecek olan, cinselliktir. Betty Blue bir Amerikan filminde asla göremeyeceğiniz ve insanda eve gidip ilk karşına çıkan kişiyle yatma arzusu uyandıran Avrupa filmlerine özgü o pervasız ve utanmasız bir seks sahnesiyle başlar - ne müzik ne de loş ışık vardır, Betty'nin kalçaları hafifçe sallanır, çırılçıplak Zorg önden görünür. Böylece film daha başında, deli kadının yataktaki hayvansılığı fantezisini işlemeyi, kadını böylesine delirten şeyin rayından çıkmış cinsel dürtüsü olduğunu gözler önüne sermeyi izleyiciye vaadeder. Dalle'in kötü ruh halinde bile güzelliğini yitirmeyen

yüzü, şaşırmış gibi bakan mavi gözleri, gür siyah saçları, etine dolgun esnek bedeni, çökük yanaklı çıkık elmacık kemikli yüzü senaryo için bulunmaz bir destek oluşturuyor.

Betty Blue aslında 1964 tarihinde çekilen *Lilith*'in bilerek veya bilmeyerek yapılmış yeni bir yorumudur. *Lilith*'de filme ismini veren ruh hastasını Jean Seberg oynarken, Warren Beatty de lüks ve modern bir akıl hastahanesine sığınmış bir gaziyi canlandırır. Hastahane yöneticisi ise hastaların bu kaba ve soğuk dünya tarafından yaralanmış birer dahi olduklarına inanmaktadır. (Hastahanenin bu modern görüşlü havası R. D. Laing'in, ruh hastalarını istedikleri gibi hareket edebilecekleri özgür bir ortam içinde tedavi etme teorilerine dayanmaktadır.) Beatty çok erkekle düşüp kalkan, baştan çıkarıcı çılgın Lillith'e -çılgın bakışlı, çiçekli kolsuz elbiseler giyip bir iddia uğruna cam kırıkları yutan Seberg'e- tutulur; ama o Beatty'ye göre hem çok zeki hem de kişilikli biridir ve bütün bu karmaşa kızın intiharı, adamın da mahvolmasıyla son bulur. Filmlerdeki sinir krizi geçiren diğer kadın tipleri de hep seksi, en azından her zaman güzeldir - bunun nedeni belki de bütün film yıldızlarının güzel olmasıdır: örneğin *Splendour in the Grass*'te (Aşk Bahçesi) Natalie Wood, *Repulsion*'da (Tiksinti) Catherine Deneuve, *Diary of a Mad Housewife*'ta Carrie Snodgress, *Carnal Knowledge*'da (İlk Defa) Ann-Margret, *Play It As It Lays*'de Tuesday Weld, *A Woman Under the Influence*'da (Etki Altındaki Bir Kadın) Gena Rowlands, *Lady Sings the Blues*'da (Leydi Blues Söylüyor) Diana Ross, *Nashville*'de Ronee Blakley, *St. Elmo's Fire*'da Demi Moore.

Julie Christie, John Schlesinger'in *Darling* (Sevgili) adlı filminde canlandırdığı sorunlu model rolüyle 1965 yılında Oscar kazandı. Mary Quant, David Bailey ve Rolling Stones'un moda olduğu, Amerikalıların bile *Blowup* (Cinayeti Gördüm), *Alfie* ve *Look Back in Anger*'i (Öfke) görmeye koştuğu, İngiltere'nin hâlâ düş kurduğu günlerin o havalı Londra'sında, şık ve ünlü bir modeli canlandırdı. (Christie güzel saçları, yanlış erkek seçimi ve diğer kötü huylarıyla İngiliz sarışınının -Anita Pallenberg, Marianne Faithfull, Vanessa Redgrave, Jean Shrimpton-

öncüsü oldu.) Bu iddialı ve heyecanlı filmde Christie adeta kozasından yeni çıkmış bir kelebeği andıran Londra'yı simgeler: savaşın yıkıcı kalıntılarıyla birlikte rüküş ve gösterişsiz olan her şey nihayet kazınıp atılmış, İngilizlere özgü olan şeylerin kaçınılmazlığına olan o boş tumturaklı güven, Profumo Skandalı'nın o coşkulu cinselliği ve adi numaralarıyla, silinip süprülmüştü. Giderek daha şehvetli bir şehir haline gelen Londra'daki her delikanlı, pembe yanaklı gonca gülüne sahip çıkıyordu: İngiliz heteroseksüelliği Pamela Harriman'ın taa 1948'te Paris'e kaçışından bu yana hiç bu kadar güçlü ve sağlıklı olmamıştı.

Darling'in (Sevgili) baş döndürücü, hareketli kültürel yaşamını hatırlamakta yarar var çünkü bu aşırı mini etekli, motosikletli yaşam tarzı öylesine coşkulu, eğlenceli ve fevkalade ki, dikkatimizi gerçek öyküden, baş roldeki genç kızın yaşamındaki bomboş, ruha sinen hüzünden uzaklaştırabilir. Tabii filmin ana teması da zaten bu: ahlaki çöküşün coşkusu onu ikinci elden izleyen seyirciyi bile bu kadar etkilerse, ortasında yaşadığı bu zevk düşkünlüğü, filmdeki güzel kıza neler yapmaz. Mutlu olmak için bu kadar çok nedene, her şeyden isteyebileceğinden çok fazlasına sahip olan kahraman kısa zamanda bilinen şekilde yoldan çıkar ve mutsuz biten aşkların, yürümeyen ilişkilerin ve yaşanan yabancılaşmanın hepsinin kaynağının onun güzelliği, bunun ona sağladığı olanaklar ile onu taşıdığı yüksek yerler olduğuna inanmamız istenir. (Belki de Margaux Hemingway, Michael Gross'un, modellerin dünyasını ve verilen çok sayıda genç ve güzel kurbanın öyküsünü anlattığı çok satan kitabı Model'e dayanarak çekilen bu filmi görmüştü.)

Her ne kadar, *Betty Blue*'da akıl dışı düşünceler işlenmiş, filmler de genelde depresyonu cazip bir şey gibi göstermişse de, *Darling*, temasını gerçek yaşamdan, güzel genç kızlara çok fazla şeyler sunan, güzel kadını hevesle çok daha ötelere atılması için yüreklendiren, onu annesinin asla gitmemesini söylediği yerlere götüren, kendini güvende hissetmesini sağlayan, bu kadar güzel ve böylesine muhteşem olduğu için kimsenin ona bir şey yapmasının asla mümkün olmadığına onu inandı-

ran bir dünyadan alınıştır. Geleneklerin çizdiği sınırlar içinde kalan orta karar bir güzelliğe sahip olmak her zaman iyi bir şeydir: lise takımının amigo kızlarına seçilecek kadar hoş görünüşlü olan bir kızın erkek arkadaştan yana hiç sıkıntısı olmaz ve lise hayatı diğer kızlarınkinden çok daha güzel geçer. Olağanüstü güzelliğe, doğaüstü bir cinsel cazibeye veya onu güzelleştiren bir yeteneğe sahip olan kız -o parıltılı özel bir kızdır, duyarlı bir sanatçıdır, narin bir çiçektir; ölümü dünya için bir trajedi sayılacak bir kızdır; herkesten fazla dikkatli olması gereken, bunun için sayısız nedeni olan eşsiz porselen bir bebektir- kendi narinliğini kırılmaz bir güç sanabilecek kızdır.

Çok ünlü kadınların bir çoğunun zaman zaman depresyona girdiği, ruhsal tedavi gördüğü, madde bağımlısı olduğu, intihar girişiminde bulunduğu, intihar ettiği, yaşamları aşırı coşkuyla ağlama nöbetleri arasında gidip geldiği, karamsarlıkla psikoz vakası arasında geçtiği, ruhu aşındıran acı bir duygunun pençesinden hiç kurtulamadığı -halde yine de cazibesinden, zerafetinden, güzelliğinden, havasından, cinsel çekiciliğinden ve yeteneğinden bir şey kaybetmediği- bilinen bir gerçektir. İlk akla gelenlerden, beyaz perdenin dilberi Greta Garbo, beyaz perdenin güzeli Natalie Wood, beyaz perdenin tanrıçası Rita Hayworth, seks tanrıçası Marilyn Montoe, seks kraliçesi Dyan Cannon, trajik güzel Vivien Leigh, kara yıldız Gene Tierney, Godard'ın gözdesi Jean Seberg, dans yıldızı Isadora Duncan, balerin Gelsey Kirkland, ünlü kızı Edie Sedwick, genç desinatör Tiger Morse, canı sıkkın güneyli dilber Zelda Fitzgerald, kaldırım serçesi Edith Piaf, şarkıcı/uyuşturucu bağımlısı Marianne Faithfull, jazz vokalisti Billie Holiday, rock şarkıcısı Nico, zevksiz şantöz Karen Carpenter, yapısı Kuzey Avrupalı kendi Amerikalı model/fotoğrafçı Lee Miller, grand diva Maria Callas, Meksikalı ressam Frida Kahlo, lobotomi ameliyatı geçiren Frances Farmer, haber spikeri Jessica Savitch, ölümsüz asil Prenses Diana, country müziği yıldızı Tanya Tucker, ölü model Gia Carangi, dövülen model Esmé Marshall, kokain bağımlısı model Janice Dickinson, İngiliz yazar Jean Ryhs, Kanada Kızılderilisi şakacı Dorothy Parker ile Jackson Browne, Robert Lo-

well veya Ted Hughes ile evlenmiş olan birçok kadını sayabiliriz - ki bunlar en belirgin, en ünlü olanlardır.

Bence çözülen muhteşem bir yaşamın -belki de uzun sürdüğü ve uzun soluklu bir deneyim olduğu için- en ilginç örneği, depresyondan çok aşırılıklar, delilik, garip davranışların yanısıra fiziksel hastalıklardır. Bu yine de berbat bir durumdur. Felaketin nedeni güzellik olsaydı ve güzelliğin derecesi durumun ne kadar berbatlaşacağının göstergesi olsaydı, Elizabeth Taylor'un çılgın yaşamını kaçınılmaz sayma nezaketini gösterebilirdik. Gerilere bakınca *National Velvet*'te (Büyük Yarış) at sırtındaki o muhteşem kızı, *A Place in the Sun*'da (İnsanlık Suçu) Montgomery Clift ile öpüşen o romantik dilberi, *Cat on a Hot Tin Roof*'taki (Kızgın Damdaki Kedi) cinsel açlığı başına vurmuş berbat durumdaki kombinezonlu Maggie'yi, *Butterfield 8*'de (Vizonlu Venüs) kötü bir kadere sürüklenen şık fahişeyi, *Giant*'ta (Devlerin Aşkı) bir Texas çiftliğine giden cömert Kuzeyli gelini anımsamakta zorlanıyoruz. Ama bunu dert etmeyin çünkü Tanrı Elizabeth Taylor'a her devirde insanları büyüleyen bir yüz vermiş, bir anlamı olması gerekir gibi görünen bir güzellik ve kaynağı çok derinlerdeymiş gibi görünen mükemmel bir ten bahşetmiş. Gür, pırıl pırıl, kuzguni saçları, kaymak taşı gibi teni ve tanımlanması imkânsız gözleriyle - kimse daha önce böyle mor, böyle mavi, böyle menekşe rengi gözler görmemişti- Taylor dünya dışı bir yaratık gibiydi ve bir oyuncu olup güç ve önemli roller üstlenmeseydi belki de herkesin ürktüğü, dokunmaya bile çekindiği, nadide bir kristali andıran, o kızlardan biri olurdu.

Ölümü teğet geçen anlar, tavuk kemiğinin neden olduğu kazalar, düğün törenleri, boşanma davaları, bağımlılıktan kurtulma tedavileri, Michael Jackson'un evine yaptığı ziyaretler ve *General Hospital* (Hastane) dizisindeki Luke ile Laura'nın düğün törenine katılması gibi olaylarla dolu geçen yaşamının şu noktasında, bütün o zerafet artık yok. Taylor 1977'de Barbara Walters'a, "Yüzeysel bir açıdan bakanlara hayatım mağrur görünebilir," diyerek ünlülerin ortak dili olan bu şatafatlı sözcükleri yersiz kullanma alışkanlığına kayıveriyor. Yıldız olma-

nın ve sürekli şımartılma şansına sahip olmanın bu belirtisi insanı, Bay Goldwyn'in bürosunda her ayak parmağına oje sürmek için ayrı bir manikürcü varsa yıldızların düzgün konuşmasını sağlayacak bir senarist kız da olmalı diye düşündürüyor. Elizabeth Taylor öyle büyük bir yıldız ki onun uyuma, nefes alma, yeme içme ve konuşmayı bir asistanına havale edebilmesi insana son derece mantıklı görünüyor: onun yaşamı dehşetli yorucu olmalı. Bir toplama kampında yaşamadığı halde kendini bir felaketten canlı olarak kurtulmuş sayan ve bende kusma duygusu uyandırmayan ender insanlardan biridir. Neden kurtulduğundan pek emin değilim -herhalde ündürama bu müthiş bir şey olmalı.

Ses kayıt odası ile sette geçirilen bir yaşamdaki iyi, kötü ve çılgınca şeylerden damıtılan en saf şeyin Elizabeth Taylor olduğunu düşünürsek -yıldızlığın doğası gereği bir örnek oluşturmak onun hakkıysa- bu onun çabuk toparlanma yeteneğini açıklayabilir. Elizabeth Taylor kendi yaşamına yabancılaşmış biri değil. Çok az sayıda kadın, özellikle de biyolojik olarak ruhsal dengesizliğe yatkın olanlar, kendini bu dünyada onun kadar rahat hisseder. 1966 yılında Pulitzer ödülünü kazanan iri kemikli, gözalıcı şair Anne Sexton bir şiirinde kızına, "bedenini içine al / bırak seni rahatça / içten sarmalasın" diye önerecek gücü kendinde buldu, ama kendisi bedeninde hiç rahat yaşayamadığı için 1974 yılında intihar etmekten kendini alıkoyamadı. Gündelik yaşamın gerekliliklerinin aciliyeti Sexton'un yaşamını yönlendiren olgulardı -örneğin mutfak alışverişi yapmaktan dehşetli korkardı- en basit eylemler onun için tehlikelere gebeydi, bu yüzden, sürekli başkalarına muhtaç olması da onun cazibesini artırdı. Öyle etkili bir çekicilik edinmeyi başardı ki, üstün güçlü bir elektrik süpürgesi gibi, sevgililerini, dostlarını, diğer şairleri ve uzak akrabalarını günlük yaşamının melodramına çekip topladı. İlgiye muhtaçtı ve herkesin ilgisini çekti. Kızı Linda Gray Sexton'ın, *Searching for Mercy Street* (Merhamet Peşinde) adlı anılarında belirttiği gibi Anne'in, "çok süslü, aşırı ruj süren ve ev işlerine aldırmayıp öğlene kadar uyuyan güzel bir çocuk" olması kayınvaldesini çılgına çevirmiş

olmalı ama, Anne, yine de öğlene kadar uyur, ev işlerini de kocasının annesi görürdü - bence bu çok iyi bir numara.

Beceriksizliğine sığınarak başkalarının yardımını sağlamak sessizce acı çekmeyi bilmeyenlere özgü bir marifettir - bu tipler gürültü patırtıyla insanların ya acıma hissini uyandırır ya da onları kızdırırlar, ama ne olursa olsun her zaman amaçlarına ulaşırlar. Şair/ editör Peter Davison yüzyılın ortalarında Boston'daki şiir patlamasıyla ilgili anılarını yazdığı *The Fading Smile*'ın (Solan Tebessüm) bir bölümünün ilk satırında, "Anne Sexton ile birlikte olduğum zamanlarda, onun birine ihtiyaç duymadığı bir anı hiç anımsamıyorum," diye yazıyor. Davison daha sonra depresyon geçiren bu kişiliğin yarattığı ve onun çaresizliğini, ahmaklığını, acınacak halini, vurdum duymazlığını, edepsizliğini, bencilliğini ve bunlara ilaveten inatla talep eden, diktatörce ve zorlayıcı yapısını yansıtan patırtı ve dramı gözler önüne seren bir sahneyi anımsayıp anlatıyor. Davison, "Arthur Freeman'ın evinde bir akşam yemeğinde sürekli sigara içen Sexton bir kibrit çakınca sıçrayan bir fosfor parçası elini yaktı," diye yazıyor. "Onun acısı bunu izleyen iki saat süresince odadaki konukların herhangi birinden çok daha büyük bir önem kazandı: buzlu su getirildi, eli buz dolu plastik bir poşete sokuldu, çığlıkları perde perde yükseliyordu, eşi onu tekrar tekrar yatıştırdı. Konuklar başka şeylerden söz etmeye çalıştılar ama buna imkân yoktu: onun acısı her şeyden önemliydi."

Böyle bir yemek davetinde konuk olmak her ne kadar sinir bozucu olsa da, bir fıkra olarak dinleyince, içimden, herkesi ele geçirdiği, esir aldığı, kendi acısını herkesin sorunu yaptığı için Anne'i kutlamak geliyor. Paramparça bir insanın kendi kişiliğini böyle etkili bir şekilde kanıtlaması, iradesini üstün kılması, tanıdığı herkesi öldürdükten sonra intihar eden adamın çarpık da olsa mantıklı davranışını anımsatıyor: Ben öleceksem, siz de ölürsünüz. Anne kendi rahatsızlığına kimsenin kayıtsız kalmasına izin vermedi: Bir gün sen de benim gibi acı çekeceksin. Sexton'u sonunda mahveden bu kendini beğenmiş huzursuzluğu oldu ama onu yaşadığı kadar yaşatan da yine buydu. Davison onun her zaman kendine baktıracak birine

muhtaç olduğunu ve her zaman da böyle birini bulduğunu belirtiyor: Sexton öldüğünde de, onu sevenler, onun yaptığı gürültü patırtıdan bıkmış olsalar da, yaşadığı sürece hep ona hizmet ettiler. Çoğu zaman da bunu severek yaptıklarına inanıyorum: Harikulade, canlı, normal ve verimli olduğu saatlerin, onu her şeyiyle Tanrı'nın eşsiz ve narin bir armağanı yapacak kadar, pırıltılı ve ışıltılı olduğuna inanıyorum. Yaşamının son yıllarında Sexton'un kadın arkadaşları, giderek intihara yönelen ve içine düştüğü bataklıkta çırpınan şaire gözkulak olabilmek için, yanında hep birinin bulunabilmesi için, vardiyalı bir program hazırladılar. Bu çeşit bir acıma duygusunun hedefi olmak, başkalarına, onları rahatsız edecek kadar muhtaç olmak her ne kadar aşağılayıcı bir şeyse de, yaşamına bu kadar değer verildiğini bilmek Sexton'u sevindirmiş olmalı. Yakın arkadaşı olan Pulitzer ödüllü şair Maxine Kumin bir röportajda, "Anne çok cazip biriydi. Müthişti," diyor. "Kişisel cazibesi bu kadar güçlü başka birini tanımadığımı söyleyebilirim."

Bu kişisel cazibenin özel yaşamında ne işe yaradığını bilmiyoruz ama onun gibi küfürbaz, hassas ruhlu, günah çıkaran bir şair ve edebiyatçı için kamuoyu karşısında bir nimetti. Bu asil tavırlı Bostonlunun güzel görünüşüne hayran olan dinleyiciler şiir matinelerine doluşuyor ve bu zarif ve şık yaratığın aşk özlemiyle perişan olduğunu dile getirdiği "The Ballad of the Lonely Masturbator" (Masturbasyon Yapanın Yalnızlığı) adlı şiirini veya doğrudan doğruya çaresizliğini anlattığı "Wanting to Die" (Ölümü Arzularken) adlı şiirini dinleyerek dehşete düşüyorlardı. Sexton'un yüz hatları hafif eğri -aynı eğrilik Mimi Rogers'da da vardır ve bu ona daha güzel ve etkileyici bir ifade kazandırır- olmasına karşın pırıl pırıl, masmavi gözleri, beyaz teni ve inecik bedeniyle siyah saçları, ona şair model havası verirdi (gerçekten de Sexton canı sıkkın bir ev hanımıyken bir ara bu mesleği de denemişti). Bu bedensel nimetlere sahip olan Sexton etkileyici tavrı ile dramatik küçük el hareketlerini, ilgi çekme özlemiyle birlikte değerlendirerek güçlü bir sahne kişiliği oluştururdu. Şiirlerini gırtlaktan gelen hafif kısık bir sesle okurdu ve o devrin gösterişsiz gözlüklü şairlerinin tersine Sex-

ton kıpkırmızı ruj sürer, yüksek topuklu ayakkabılar, yırtmaçlı dar etekler ve incecik askılı bluzlar giyerdi. Maxine Kumin *The Complete Poems*'ın (Bütün Şiirler) önsözünde, "Anne'in eserlerinin okurlarda yarattığı duygulanmalara ilaveten gözardı edemeyeceğimiz güzelliği de vardı," diye yazıyor. "Yanında duran su bardağı, sigara paketi ve kül tablasından oluşan dekorla sahnedeki varlığı gözkamaştırıcıydı."

Sexton yaşamının sonlarına doğru kendini neredeyse bir film yıldızı -tabii ki televizyon programlarına çıkan cinstengibi görmeye başladı, prima donna havalarına girerek lokantalarda yemeğini nedensiz yere geri gönderir, en ufak bir iddia uğruna yemek masasında yüz dolarlık banknotları tutuşturur, gözalıcı portakal rengi şifon gecelikle geldiği kahvaltı masasında haplarını döküp dağıtarak gösteriş yapardı; istediği Waterman kalemi olmadan kitaplarını imzalayamaz oldu. Görünüşüne çok dikkat ettiği için şiir matineleri için özel bir gardrop oluşturduğu anlaşılıyor. Bunların arasında en dikkat çekeni, bedeni saran, uzun kırmızı bir elbiseydi ve güçlü, tehlikeli bir dişiliği yansıtan altın sarısı iri düğmeleriyle en seksi kız benim mesajını veriyordu. Son şiir matinesinde, elindeki süt dolu termosla kininli sakinleştiriciler yutarak kızının Harvard Üniversitesindeki yatakhanesinin önünde, Charles Nehri kıyısında dansederken ve en son intihar girişiminde bulunduğu zaman da üstünde bu elbise vardı, o işi nihayet başardıktan sonra yakılma töreninde de üstünde bu elbise vardı.

Şiir matinesinde giydiği elbiselerden bir diğerini, Diane Wood Middlebrook'un 1991 yılında yayınladığı ve çok tartışma yaratan yaşamöyküsünün kapağındaki ünlü fotoğrafta görmek mümkün. Ölen şairin psikiyatri kayıtları ile terapi bantlarını yazara veren kızı Linda, annesinin onu sürekli taciz ettiğini açıklayarak bir skandal yaratmış ve *New York Times*'ın baş sayfasına çıkmıştı. Yine de kapaktaki görüntü o kadar muhteşem ve canlı, öylesine bir yaşam coşkusunu yansıtıyor ki, kitapta berbat kişilik yetersizlikleri açıklanırken kullanılan hüzünlü, anlayışlı ve sevgi dolu ifadeyi anlaşılır kılıyor. Sexton'un, onun yerine iki kızına bakan, onlara yemek pişiren kocasını sık sık

aldattığı ve boşandıktan sonra sürekli sarhoş dolaşıp amansızca erkek peşinde koştuğu, bu yetenekli güzel kadınla o iğrenç yaratığın aynı zayıf ve hatalı yaşam sistemine bağlı olduğu üzüntüyle fakat, ünlü Siyamlı ikizler gibi, ayrılırlarsa öleceksleri, ayrılmazlarsa da fazla yaşamayacakları kesin olduğu bilinciyle anlatılıyor. Fotoğraf şairin cazibesini ve çekici havasını tam olarak yansıtıyor. Şair sandalyesinde yana kıvrılıp oturmuş, bacak bacak üstüne atmış, ayağında çapraz bantları tokayla tutturulmuş beyaz ayakkabılar var, bedenini bir Matisse deseni gibi sarmalayan, siyah beyaz desenli zarif bir elbise giymiş, bileklerindeki kalın bileziklerin sarkaçları sarkıyor, bir konuyu tartışır veya anlatılan bir dedikoduya şen şakrak bir tepki verirmiş gibi hareketli ve ifade dolu ellerinin parmakları arasından mentollü bir Salem sigarası tutuyor. Aynı fotoğraf Sexton'un Harvard'da katılacağı bir şiir matinesinin afişi için de kullanıldı ve üzerine beyaz harflerle tarih ve saat yazıldı. Sexton'un yan dönmüş oturan bedeni ve iri iri açılmış gözlerle bakışı dışında asıl dikkati çeken şu ilginç dizeydi: "Lütfen acele edin vakit geldi." Bunun ne anlama geldiği, bir şiirden alınıp alınmadığı, (T.S. Eliot'un "The Wastelands"ından alınmış) veya Anne'in alışılmış gecikmelerine bir gönderme olup olmadığı aslında pek önemli değil. Çünkü geriye dönüp bakıldığında yaşamın aciliyeti, deli bir kadının parıltılı aşırılıkları, onun bu yüzden ilgi çekici, izlemesi eğlenceli olduğu gibi olumlu izlenimler toplumsal bellekte, kişilik yetmezliklerinin zulmünden, hastalığının yarattığı iğrençliklerden, onu aşma çabasıyla yüceldiği halde onu mahveden hastalığından, daha uzun süre yaşayacaktır.

Bütün karamsarlığıyla depresyon, edebiyat veya herhangi başka bir uğraşa bir başlama noktası oluşturamaz, ama yine de, en son Hollywood dedikodularıyla yarışacak kertede karmaşık ve ilgi çekici yaşam öyküleri ile entrikalara yol açmıştır. Depresyon içinde yaşayanlar ilahlaştırılıp yüceltilmiştir, bazı hastalar yaşadıkları kısa sürede eriştikleri parlak başarılar için birer kahraman hatta aziz, hem de dinsel anlamda, sayılırlar. Çoğunlukla pek uzun yaşamazlar, çoğu zaman hep ölüme

doğru ağır ağır kürek çekerler, yaşarken bile, bir renk olmaktan çıkıp buhar odasının havası kadar ağır ve boğucu bir hava tabakasına dönüşen bir siyahlık içindedirler. Yine de çatlaklardan ve panjurlardan sızan azıcık ışıkla bile ne çok şey başardılar. Şimdi ölümünün üstünden yaşadığından fazla bir zaman geçmiş olan Sylvia Plath, *The Bell Jar*'ı (Sırça Fanus) yazdı, ona Pulitzer ödülünü kazandıran şiirleri kaleme aldı, bir kitabı dolduracak kadar kısa öykü yazdı, Fullbright bursuyla Cambridge'de lisans üstü eğitim yaptı, başarıyla mezun olduğu Smith'de birkaç sömestir öğretmenlik yaptı, birkaç kez akıl hastahanesine yatırıldı, kötü sonuçlanan bir sürü aşk macerası yaşadı, kötü bir sonuca doğru ilerleyen bir evlilik yaptı, iki kız çocuk doğurdu - yine de öldüğünde yalnızca otuz yaşındaydı, çok hızlı yaşadığı hayatını intiharla noktaladı. Depresyonun tek yönlü bir güçten çok daha başka bir şey olduğunu vurgulamak için bu verimli yaşamı örnek veriyorum - aslında depresyon, etkisi altına aldığı kişileri birçok yöne doğru iten çok büyük ve kuvvetli bir güç olarak algılanmalıdır. Bazen her büyük adamın arkasında bir kadın varsa o zaman, her büyük kadının arkasında da delilik vardır diye düşünülüyor. Erkeklerin başarı üçgüdüsü hayatlarını kazanmalarını sağlıyorsa, kadınların hırsını da ıstıraplar körükler.

Plath depresyona karşı savaşmak zorunda kaldığı sürece onun bu geniş kapsamlı başarıları belki de ona yardımcı olmuştur. Herkes sanatın arkasında olduğuna inandığı için deliliği yüceltir; oysa o sanatın önündedir, sürekli savaşmak zorunda kalınan kapalı bir yol, polis bariyeri ya da hayali bir paralı geçiş noktasıdır. Plath bu büyük mücadelede yiğitçe savaştı, başa çıkmak zorunda kaldığı ve bazen ortaya büyük bir sanat eserinin çıkmasına fakat daha çok sadece sinir bozukluğuna yol açan çok sayıda cini olduğu için, "sıradışı kadın" veya "kaltak" sayılan kadınları temsil ettiği söylenebilir. İntihar ve depresyon Sylvia Plath'ın yaşamına sık sık girmiş sözcüklerdir; onlar onun içinde dolaştığı havayı tanımlarlar ama yaşamının tümünü anlatamazlar, onların hepsinden daha karmaşık, komik ve alaycı olan eserlerinin tümünü tanımlayamazlar. *New*

Yorker'ın yazarı Janet Malcolm'ün belirttiği gibi, Bn. Plath eserlerinde yalnızca ıstırabının sınırsız dehşetini anlatacak olsaydı, "biz şiirlerini okuyor olmazdık, onlar acı çeken bir kadının anlaşılmaz çığlıkları olurdu." Veya Oscar Wilde'ın dediği gibi, "Bütün kötü şiirler içtendir."

Plath kalbindeki tüm karanlığa rağmen, yine de ellili yılların neşeli ve sevimli kızı, iyi bir eğitim görmüş bir Doris Day tipi, her zaman şık bir dopiyes giyen ve sağlam Samsonite bavullarıyla seyahat eden kız olmaya özen göstermiştir. *New Yorker*'da yayınlanan ve haftalık derginin tümünü kapsayan bir roportajda -daha sonra 1994'te *The Silent Woman* (Suskun Kadın) adıyla bir kitap olarak da basıldı- Janet Malcolm, Cambridge'deki bir öğretmeninin sözlerini alıntılar: "her zaman temiz ve bakımlıydı, sevimli, genç kız tipi giysiler giyerdi, bunlar insanın dikkatini elbiseye değil de içindeki kıza çeken türden giysilerdi; özenle taranmış saçları omzuna dökülürdü... Onun bu Amerikalı kızlara özgü bakımlı ve derli toplu görünüşünü anımsıyorum." Plath daha Smith'deyken öğretmeni olan Alfred Kazin bu bakımlı öğrenci için şunları söylüyor: "Evde çalıştığımız zamanlar kahve fincanlarını ilk toplayan o olurdu. O sürekli gülümseyen, gerçekten "ideal" bir tipti." Plath'ın temizliğe, giyimine ve nezaket kurallarına gösterdiği dikkat -onu her tanıyanın her fırsatta belirttiği bir özellik- onun normal ve çevreye uyum sağlamış biri gibi görünme çabasını gösterdiği için çok önemlidir. Tabii hippi ve grunge öncesi o devirde, kaşlara yüzük takma, hızma ve mor saç modası henüz yoktu, ama beatnik'ler, siyah balıkçı yakalı kazaklar giyen ve yıkanmayan Vassar'lı kızlar vardı. Büyük bir olasılıkla, özellikle kirli dolaşan bu kızlar sadece rol yapan, şair heveslileriydi ve derbederliği duyarlılık sanıyorlardı. Ağır depresyon geçiren bir insanı ele veren şey, onun, depresyon geçiren biri gibi görünmemek için her çareye başvurmasıdır; onlar normal ve mutlu olmak, istikrarlı bir yaşama sahip olup aile kurmak için büyük bir arzu duyarlar. Plath yaşamının sonuna doğru bu görünümü sürdürmekten tümüyle vazgeçti -Alvarez ölümünden birkaç ay önce onu görmeye gittiğinde, "saçları bir

hayvan gibi pis kokuyordu," diye anımsıyor- ki bu da onun tüm umutlarını yitirdiğini gösterir.

Burada kendi yaşamı, mutluluğu, düşünme tarzı ve sıradışı kişiliği için büyük bir savaş veren bir kadını anlatmak istiyorum - fakat savaş aslında hüzünden çok, birçok, hatta çok fazla şeye karşı beslediği aşırı duyarlılık, derin ve geniş kapsamlı duygulara karşı sürdürülüyordu. Bütün bunlar dünyanın hiçbir zaman hoşgörü gösteremeyeceği şeylerdi, hele ellili yılların o sakin ortamında bunlara hiç, ama hiç, yer yoktu. Böyle çalkantılı bir duygusal yaşamın yarattığı şiirleri sevmemek mümkün değil, bizim, bir bebek evini andıran sıradan sorunlarımıza karşın, onları simgeleyerek bize bir boşalım olanağı sağlayan, onun aşırı heyecanlarının yarattığı Taj Mahal'i beğenmemek mümkün değil, ama bu, yine de, şairi bir kişi olarak sevdiğimiz anlamına gelmez. Şiirinin temsil ettiği mücadeleyi de sevmemek mümkün değil: Kılı kırk yaran bir titizlikle kullandığı dille Plath, Seurat'nın noktaları yanyana getirerek resimde yaptığını, edebiyatta yapmıştır. Plath'ın olağanüstü kusursuzluğu -insan bunun can sıkıcı olacağını düşünebilir- özgür olabilmek için çırpınan bir ruhun coşkulu ifadesidir.

Kimse, Plath ile Sexton'un -şiir dünyasının yolunu şaşırmış kızlarından iki karşıt tipini oluşturan bu ikilinin- dünyaya, yalnızca teslim oluşlarının kasvetli öyküsünü sunduğunu sanmasın. Yaşama arzusuyla dolu her Tanrının kulu gibi onlar da kendi cinleriyle mücadele edip onlarla savaştılar. Şiirlerinin parıltısıyla, yarattıkları görüntülerin berraklığıyla ve kusursuzluğuyla savaştılar, âşık olarak, çocuk doğurarak savaştılar, ev işi yaparken topuklu ayakkabı giyerek, bakkala giderken kıpkırmızı ruj sürerek savaştılar, bir daha asla yataktan kalkmamaya karar vererek savaştılar, son derece zarif ve şık şiir matineleri düzenleyerek savaştılar ve hatta kayınvalidelerini pazar günü brunch'a davet ederek savaştılar. Aynı zamanda da yakınları için bir baş belası olarak savaştılar: gecikirler hatta çok gecikirler; sonra da o saatte buluşmaya karar verdiğinizi iddia ederler. Onlara yardım etmek istersiniz ama telefonu açmazlar, onları bulmak için evlerine gittiğiniz zaman öfkelenirler. Kiralarını

ödesinler diye onlara borç verirsiniz gidip yüz bakımı yaptırırlar. Depresyon geçiren ünlü biri intihar edince, başında nöbet tutanların yaratmaya çalıştığı dertli kadın portresi ve onu sevenlerin elimizden geleni yaptık, çok mutsuzdu, hiçbir şey işe yaramadı gibi açıklamaları boş laf olarak kulak ardı edilmelidir. Perişan olan bir kadının en doğru tanımlaması, onun başına berbat şeylerin geldiğini ve bunların onu da berbat bir hale getirdiğini açıkça belirtir. Susan Hayward'ın 1947'de çevrilen *Smash-up, the Story of a Woman* filminde canlandırdığı sarhoş ve dağınık, iş ve ev kadını hakkında film tarihçisi Jeanine Basinger *A Woman's View*'da, "Angie çok duyarlı bir tiptir," diye yazdı. "Onun durumunu anlayışla karşılasak da, bunun ona yaptırdıklarını anlayışla karşılayamıyoruz."

Aynı söz Plath için ve ondan çok daha uzun süre yaşayıp çok daha büyük zararlara yol açan Sexton için de geçerlidir. Şunu bilmenizi istiyorum: İkisi de kederden ölmediler çünkü tüm sorun keder olsaydı dünya onlara gümüş tepsi üstünde mendiller sunardı ve gösterilen anlayış zamanla onları etkiler ve iyileştirirdi. Onlar, karmaşık kişilikleri, aşırılıkları ve Walt Whitman'ın hayal bile edemeyeceği kadar büyük yığınları benliklerinde barındırdıkları için öldüler. Öldüler çünkü sahiden de sık sık kederleniyorlar ve buna tahammül edemiyor, evde oturup kendilerine acımaktan hoşlanmadıkları için dışarı çıkıyorlardı, oysa bu onları daha da kederleniyordu: zekâlarının sınırlarını kabul etmeyi reddettiler ama bu kez de dünyanın onlara gösterebildiği hoşgörünün sınırlarıyla karşılaştılar. Sıradışı ve anlaşılması güç kişiler oldukları için öldüler. Herkes üç yaşında okul öncesi eğitim programına yazdırabileceği bir harika çocuk sahibi olmaya can atar, oysa bu bilgisiz anne babalar gerçekten üstün yetenekli bir çocuğun ne kadar da istenmeyecek bir şey olduğundan habersizdir. Parlak zekâ, güzellik, üstünlük ve deha gözümüzü kamaştırıyor, ama zamanla bu nimetlerin beraberinde getirdiği kişilik yetersizlikleri, uyum güçlükleri ve ruhsal hastalıklardan kurtulmanın bir yolu olmadığını anlıyoruz. Sir Max Beerbohm modern insanın bir değerlendirmesini yaparken, "Tanrıların ona verdiği nime-

tin bedelini, bedensel veya ruhsal bir hastalık veya sakatlıkla, ödemek zorunda olmayan bir dahi tanımıyorum," diye yazıyor. Hz. Süleyman bir vaazında eski dünyanın değer yargılarını tartarken, "Bilgelik beraberinde hüzün getirir; çok bilgi çok dert demektir," der. Eski Ahit'te Tanrının en sevgili kullarına müthiş sorunlar çıkarıp onları acımasızca sınadığı anlatılır, o günden beri hiçbir şey değişmedi.

Kadınlar için her şey daha da kötüdür.

Plath, Sexton'dan çok daha yetenekli, incelikli ve zarif bir şairdir, eşi Ted Hughes ile İngiltere'ye taşınınca çevresini saran İngiliz edebiyatçılarının da etkisiyle, dili daha büyük bir özen ve berraklıkla kullanmaya zorlanmıştır. Sexton daha çok günah çıkaran, Plath ise daha geleneksel bir şairdir ama edebiyat dünyamızda ikisinin birlikte anılması kaçınılmazdır. Üstün nitelikli bir kara mizah televizyon dizisinde canlandırılan New England'lı güzel şairler gibi, Boston Üniversitesinde bir atölye çalışmasından sonra Ritz Otel'de Robert Lowell ile bir bardak içki içmeye giden kızlar, (düşünebiliyor musunuz?) yanlış bir devire takılıp kalmış, binecek sihirli halı bulamadıkları için Amerika'da yolunu yitiren kızlar gibiydiler. Onlar da Marilyn Monroe gibi feminizmin bir kurtuluş yolu olup olmadığı konusunu tartışmaya açıyorlar: savaş sonrasının sevinçli havasında bütün dünya 'I Like Ike' sloganıyla neşe saçarken, karamsar ve hüzünlü olan Sexton ile Plath'in ellili yıllarla ilişkisi, LSD kurbanlarının altmışlı yıllarla ilişkisini anımsatıyor - en iyi malzemelerini içinde yaşadıkları ve onları kurban eden devirden aldılar. Çoğu zaman basit ve adi olan eğitimsiz Sexton kötü kızı, aldığı bütün ödüller, iyi notlar, lisans üstü dereceleriyle çalışkan, sessiz ve sevimli olan Plath da iyi kızı canlandırır: Sexton'un zorba deli kadın tipi, Plath'ın boyun eğen, yumuşak başlı, depresyon geçiren kadın tipiyle dengelenir.

Bildiğim kadarıyla depresyon geçiren hiçbir yaratık "boyun eğen, yumuşak başlı" biri olamaz. Bu hastalığa yakalanan sakin, nazik ve terbiyeli insanlar tabii ki var -çoğu zaman da bu yüzden depresyona girerler- ama bu öyle hoş bir şekilde gelişen bir hastalık değildir. Bu hastalık insanı kendi ihtiyaçları-

nın içine öylesine çeker ki kabalık kaçınılmaz olur. Dostları, Plath'ın nezaket kurallarına kayıtsız kalmasına nasıl öfkelendiklerini anılarında anlatırlar. Anne Stevenson'un *Bitter Fame* (Acı Ün) adlı yaşamöyküsünde sonsöz olarak alıntıladığı Şair W.S.'in eski eşi Dido Merwin'in kısa anılarında, Hughes çiftinin Merwin'lerin çiftliğine yaptıkları bir ziyaret sırasında Sylvia'nın "bütün sıcak suyu kullandığını, buz dolabında ne bulursa yediğini (öğlen için planlanan yiyecekleri kahvaltıda bitirdiğini)" daha da kötüsü kaz ciğerini "Dot Teyzenin rulo köftesiymiş gibi silip süpürdüğünü," anlatıyor. İştahlı olmak pek de kötü bir suç sayılmaz - ayrıca bir Amerikalının sıcak duşun altında uzun uzun kalması veya meraklı ve titiz ev sahibinin kontrolünde olmadan doyasıya yemek yemeğe alışık olması da suç sayılmaz. Diğer yandan, bir konuğun servis tabağından eliyle aldığı kaz ciğerini parmaklarını yalayarak yemesi de hiç hoş sayılmaz, onu izlemek de iğrenç bir şey olmalı. Bu hem bencil hem de bilinçsiz davranışlar uyandırdığı öfke ile hoşgörüyü yok ediyor - Sylvia sonuçta kederli ve sevimli değil, bunalımlı ve zorba görünüyor. Woody Allen'ın *Annie Hall*'da dediği gibi, belki de Sylvia Plath, "trajik ölümü üniversiteli kızlara romantik görünen, ilginç bir şairdi"; belki de İngiliz Dili Bölümünün aynı hayalci öğrencileri, depresyonu yoğun, sevimli, duygulu ve Byron'vari bir şey sanıyorlar - oysa o şiddetli, iğrenç, yorucu, bıktırıcı ve kaltakça bir şeydir; belki de bu yüzden, *The Bell Jar*'ın (Sırça Fanus) Birleşik Devletler'de 1971 yılında Harper & Row (İngiltere'de 1963 yılında suçluyu korumak ister gibi Victoria Lucas takma adıyla basıldı) tarafından basıldığından beri kapağında Monet'ye özenen biri tarafından noktalardan yapılmış bir kırmızı gül resmi vardır, sanat terapisinde sayılarla yapılan resimleri andıran bu kapak kederle intiharın bir vazoda boynunu bükmüş kırmızı bir güle benzediğini falan ima edilmiş olabilir - belki de bütün bu nedenlerden dolayı kimse Sylvia Plath'in bir manyak olduğunu ve depresyonun hiç de sevimli bir şey olmadığını anlamıyor.

Bu yanılgı sadece deli kadın kavramının anlaşılmadığını açıklamakla kalmıyor, aynı zamanda kişilik kavramının gelişi-

minin de genelde anlaşılmadığını açıklıyor. Kadınlar söz konusu olunca, kimse, erken ölüm, sessizce çekilen ıstırap veya kendini beğenmiş havalardan ötürü dikkatleri çekmez (Bu kuralın dışında kalan tek kişi, kimselere yar olmayan kadının olağanüstü gücünü sergileyen Jacqueline Kennedy'dir). Ömründen daha uzun bir süre ilgi uyandırmayı başaran kadınlar, yazılan yaşamöykülerinin kendilerini doğrudan ilgilendirmeyen tartışmalara veya durumlara taraf olup bir bahane oluşturan - Sylvia Plath gibi- kadınlar, yaşarken sevimli ve hüzünlü oldukları için bu duruma düşmediler. Ne yazık ki, Plath Ariel'i yazan kusursuz bir şair veya son derece komik, zekice bir kayıtsızlık ve çoğu zaman alaycı ama ilgisiz sayılmayacak kadar dürüst bir ifadeyle yazılmış olan *The Bell Jar*'ın (Sırça Fanus) olağanüstü başarısından dolayı değil de, içinde yaşadığı ruhsal cehennem ve geçirdiği şok terapileri için anımsanacaktır. Kitaplarına duyulan ilgi, hepsinin yeni basımlarının yapılmasına ve Harper Collins Yayınevi'nin, ilk basımın yirmibeşinci yıldönümü için 1996'da *The Bell Jar*'ı (Sırça Fanus) ciltli olarak basmasına neden oldu. Plath'ın kendine ve tıklım tıkış dolu güdük yaşamına duyulan ilgi ise, Janet Malcolm'ü de, *New Yorker*'ın bir sayısını baştan sona kaplayan yazısında, yaşamöyküsü yazımını -azizlerin yaşamöykülerini yazanları, fotoğrafçıları, eleştirmenleri ve reklamcıları, hepsinden Plath'da bol bol var- araştırmaya yöneltti. Sylvia ölümünden sonra bile insanları etkiliyor.

Hem Plath'ın ölümünde tam olarak anlaşılmayan bazı durumların ölümünden sonra, onun kurtulabileceğine işaret ettiği iddiasının, hem de Hughes ile son cazip edebi çifti oluşturdukları için, onlara duyulan hayranlık bu yaşamöyküsü çılgınlığını körükledi. Evlilikleriyle iki dehanın birleşmesini denemişlerdi, oysa daha sonra ünlü şairler, bunun çok sorunlu olduğunu farkedip bir muhasebeci, hemşire veya marangozla evlenmeyi yeğlediler. Plath'ın Samsonite bavulları ve devetüyü paltosuyla edebiyat öğrenimi için İngiltere'ye giden sevimli Amerikalı kız, annesinin steno kursuna katılan kızlar kadar sevimli ve nazikti, görünümünü bu evlilik değiştirdi. Birleşik Devletler'deyken küçümseyip yerden yere vurduğu her şeyi

şimdi temsil eder oldu. Hughes sayesinde bütün bunlara veda etti ve onunla birlikte yeni Sylvia Plath kişiliği oluşturulurken eski kişiliği yok edildi. Kızıl saçlı, kıpkırmızı rujlu, ateşli, çılgın kadın tipi, Sylvia, Cambridge'de bir partide Ted'le tanıştığı zaman ortaya çıktı. Sylvia çok sarhoştu, aklı başında değildi ve Hughes'un iki şiirini ona ezberden okuyup, ona karşı biraz direndikten sonra, bir vampir gibi onun yanağını ısırıp kanattı. Günlüğüne şöyle yazdı: "kapı kapalıydı ve o bir kadehe kanyak dolduruyordu, ben de kanyağı ağzımın olması gereken yere boşaltıyordum... Ben olduğum yerde tepiniyordum, o da tepiniyordu, sonra beni tam ağzımdan öptü... Boynumu öperken onun yanağını iyice ısırdım, odadan çıktığımızda yüzünden kan akıyordu. İçimden bir çığlık attım ve onu yakalamalı, dövüşerek onun olmalıyım diye düşündüm." Büyüleyici ve gözalıcı Sylvia Plath'ın 1956'da bir partide ortaya çıktığını anlamak çok kolay ama gerçekte bu edebi birleşme ile Plath'ın yaşamının sonundaki boşanma, sonu gelmeyen yanıtsız sorulara yol açmaktadır: Ayrılmasalar Plath intihar eder miydi? Plath yaşasaydı tekrar bir araya gelecekler miydi? Hughes çiftinin evliliği yürümediği halde Plath'ın eserlerinin geleceği - Sylvia ölünce yasal olarak en yakın akrabası Ted sayıldı- ona ihanet eden adama emanet edilmeli miydi?

Sylvia Plath kaçırılan fırsatlar konusunda akla birçok soru getiriyor çünkü bunlar gerçekten çok fazla. Başka kocaları, başka çocukları, daha iyi şiirleri, daha büyük romanları, öğretim görevleri olabilirdi. Bir zamanlar, şarkı sözlerini kocası Kurt Cobain'in yazdığı Nirvana grubunun sadece bir üyesi olan (hatırlarsınız) Courtney Love, Kurt Cobain'in yalnızca bir dipnot oluşturduğu yeni bir yaşam kurmayı başardıysa, Sylvia Plath'in neler yapabileceğini bir düşünün (hele İngiltere Kraliyet Baş Şairi ünvanına kavuşsa da, Hughes'ın, bir anlamda, hâlâ ölen karısının yaşamında bir dipnot olduğunu düşünürsek). Buna karşılık, Anne Sexton çok ilgi çekici bir kadın olmasına rağmen, ölümü ile kamuoyunu fazla meşgul etmedi; çünkü yaşamının karamsar gelişmesini çok iyi biliyoruz. Bütün hikâyesini biliyoruz -sık rastlanan bu hikâye doğal sonucuna ulaştı- yaşa-

saydı Plath'ın hayatı da böyle olabilirdi. Sexton öldüğü zaman hemen hemen bütün olanaklarını tüketmişti, uzun bir süre evli kalmış ama mutluluğu bulamamıştı, çok sayıda kadın ve erkek sevgilisi olmuş ama hiç tatmin olmamıştı, yıllarca terapi görmüştü, bir sürü ilaç alıyordu ve lithium bir umut vaadediyordu ama anlaşılan bu da yeterli değildi. Sylvia Plath'ın, "Edge"de (Uçurum) yazdığı şu dizeler Anne Sexton'ın yaşamını özetleyen anlamlı bir mezar kitabesi olabilir: "Kadın mükemmelleşmiş / Ölü / Bedeni başarının tebessümünü taşıyor / Çıplak ayakları / Sanki uzaklardan geldik / artık bitti diyor."

Plath genç öldü, yaşama doyamadan öldü, yapmak istediklerini yapamadan öldü.

* * *

Dehanın karanlık yüzünü düzenleyen pervasız ilaç Prozac geleceğin görünmez olduğu bir noktada beklerken, genç yaşta ölmek intiharın gereksizliğini romantikleştirebilir. Fakat göçüp gitmiş, raydan çıkmış bir aklın kalıntıları arasında yaşayan dehşetli güzel bir beden olmak da oldukça çekici bir şey. Başka şekilde söylemek gerekirse, intihar etmeyi unutan -bütün o perişanlık ve histeri arasında kendi ölümünü bir türlü programlayamayan- biri de, deli kadın efsanesinde yer alabilir. İntihar merkezi haline gelmeden önce Seattle'a yerleşen Frances Farmer, pek de ünlü bir oyuncu değildi. Zamanında hem yetenekli hem de ismi ışıklarla yazılan -günümüzde sinema meraklısı olmayanların tanımadığı Linda Darnell, Jeanette MacDonald, Jean Arthur, Joanne Dru ve çok sayıda diğer oyuncu gibi- bir oyuncu olan Farmer, yine de henüz Garbo, Bacall, Marilyn veya Rita gibi bir efsane olmamıştı. Farmer'in mesleği geçmişte kalsa da, yaşamının hâlâ ilgi çekmesi, onu 1982'de çevrilen *Frances* filmine konu yaptı. Baş rollerini Jessica Lange ile sevgilisi, oyun yazarı Sam Shepard'ın paylaştığı bu film, Hollywood'un yaptığı bir delilik yorumudur. Klasik mutsuz ve anlaşılmamış, ciddiye alınmak isteyen ve sürekli tiyatronun gerçekliğine dönmekten falan söz eden film yıldızı tipini çizerek başlayan film, aniden anlatılamayacak kadar ce-

hennemi ve sinir bozucu bir hal alır. Filmdeki akıl hastahanesindeki hastalar öylesine ihmal edilmiş ve uyuşturulmuş ki, Hemşire Ratched'ın varlığı burada adeta bir nimet sayılacaktır, insan, doktorların hastaların kendilerini öldürmelerine, ölü gibi olacakları yerde, gerçekten ölü olmalarına, niçin izin vermiyor diye düşünmeden edemiyor. (Filmin perde dışı dramı da başlı başına bir olaydı: Mikhail Baryshnikov'dan bir çocuk doğuran Jessica Lange şimdi de yurdundan ve evinden uzakta olan Sam Shepard'ı baştan çıkarıyordu: bütün bu kişisel karmaşada mesleki bir ilerleme görmüş olmalı ki, aynı yılda iki Oscar'a birden -*Tootsie*'deki yardımcı kadın oyuncu ile Frances'teki başrolü için- aday oldu ve birincisinden ödülü, ikincisinden de Shepard'ı aldı.)

Bu feci hastahaneye düşmeden önce Farmer, erken gelişmiş bir dilberdir, yıldızı kaderin eliyle parlatılmış gibidir, her şey o kadar güzel, umutlu ve kaçınılmazdır ki, kimse zavallı kızın Hollywood'un ayak oyunlarına katılamayacak kadar saf ve dürüst -aşırı duyarlı- olduğunu farketmez. Sonunda stüdyo sisteminin, ancak 1984'de Winston Smith'in 13 numaralı odadaki sıçanlara gösterdiği kadar hoşgörü duyabildiği o "sorunlu" yıldızlardan biri olur. Onların direnci Frances'in inadını körükler. Davetli olduğu bir partiye gidip, kimseye görünmeden üst kattaki yatak odasının banyosuna gider, küveti sıcak suyla ve banyo köpüğüyle doldurup geceyi orada geçirir. Liberal Parti taraftarı gibi davranan -aynı zamanda Hollywood'un o anki ünlü senaryo yazarı- Clifford Odets'in aşağılık adamın biri olduğu ortaya çıkınca, ona ikiyüzlü olduğunu söyler. Numara yapmaz, yapmaya bile çalışmaz - bir süre sonra sorun aşırı dürüstlüğü aşar, artık dürüstlüğü onu yok etmeye yönelik bir silaha dönüşür, öyle ki, artık ancak dürüstülüğüyle kendini mahvettiği zaman yeterince dürüst olabildiğine inanır. Öyle de olur. Bunun bedeli psikiyatrik koğuş, şok tedavisi, ilaçla uyutulmadır.

Frances perişan oldukça, film onun delilik rolünü bir güzellik iksiri gibi değerlendirir, onu başkaldırısında ve kederinde daha da güzelleştirir. Lobotomi ameliyatından sonra işler o kadar iyi gitmez -ne de olsa saçını taramak için bile bütün dikka-

tini toplaması gerekmektedir- fakat eski hali sürekli anımsatılır. Filmin sonunda Jessica Lange'ın ayaklarını sürüyerek istcksizce yürüyüşünü izleriz, artık yarışma programlarında konuk sanatçı olmaya mahkûm, mahvolmuş bir zavallıdır. Sam Shepard'ı, Farmer'in uzun süre acı çeken sevgilisi Harry rolünde izleriz, dehşetli romantik bir tip olan bu adam onu lisedeyken keşfeder, idealist aykırılığına âşık olup onu, aptal oğlanlarla daha da aptalca eğlencelere gitmekten kurtarır. Harry, Frances'i hâlâ sever ve beyninin bir kısmı çıkarılsa da o hâlâ aynı kızmış gibi yanından hiç ayrılmaz, onu sevgiyle izler. Lobotomi ameliyatı intihardan iyi görünür. Her neyse, Frances Farmer yaşamını, bir oyuncu olarak değil de, sıradışı bir kadının sistemli bir şekilde yok edilişinin bir simgesi olarak sürdürür. Grunge olayı kuzeybatıyı Amerika'nın intihar merkezine dönüştürdüğünden beri, Frances de bir efsaneye dönüştü, hatta bir Nirvana şarkısına "Frances Farmer Will Have Her Revenge upon Seattle" (Frances Farmer Seattle'dan Öcünü Alacak) ve Kurt Cobain ile Courtney Love'ın çocuğuna ismini verdi: Frances Bean.

Zelda Fitzgerald'ın uluslararası ün kazanan şizofrenik eğilimleri de, onun edebiyatçıya dönüşen güneyli hanım kız olarak hemen hemen bütün diğer çarpıtılmış ve güdük bırakılmış -ama yine de bir şekilde heyecan verici ve çekici olabilen- yönlerinden daha uzun ömürlü oldu. O kadar ki, Woody Allen, Manhattan'da insanı delirtecek kadar sinir bozucu ve kararsız Diane Keaton tipini açıklamak için, "Zelda Fitzgerald Ruhsal Gelişim Ödülünü kazandı," der. Belirli bir parlak ve ünlü grubun değişmez üyesi olan Zelda sorunlu ruhsal sağlığı yüzünden büyük bir üne kavuştu ve bu ün ölümünden sonra da sürerek ona daha da bir çekicilik kazandırıp yığınların merakını çeldi. Bu ün onun sarhoş, yetenekli bir yazar olan (o devirde denildiği gibi) orta batılı saçmasapan kocası yazar F. Scott'un ününü çok aştı.

Merak ettikleri konulara bir ideoloji iliştirmek isteyenlere Zelda efsanesinin sunduğu şaşırtıcı durum, Caz Çağının başarısız sanatçısı, doğal yetenek sahibi bir yazar, güneylilere özgü kanlı canlı -kısa öykülerinden ve 1932'de yayınlanan *Save Me*

the Waltz (Valsi Bana Ayır) adlı romanında anlaşılacağı üzere derin anlamlı betimlemelerle düşünen bu kadının, edebi heveslerinin kıskanç, koruyucu fakat en önemlisi kendine güveni olmayan kocası tarafından küçümsenerek cesareti kırılmış, hatta bazılarına göre aşırılmış olmasıdır. Zelda akıl hastahanesinde geçirdiği devrelerden birinde tamamladığı romanının taslağını kocasının da editörü olan Scribner'deki Maxwell Perkins'e gönderdiği zaman Scott sinir içindeydi çünkü dört yıldır, "Zelda'yı akıl hastahanesinde tutabilme derdinden (kendi kitabı) üstünde çalışamamıştı... Zelda'nın romanı onunkinin bir taklidiydi, ritmi ve malzemesi aynıydı". Ruhsal hastalığı olan bir eşin yorgunluğunu duyduğu için Scott'u pek suçlayamayız - ama dört yılın boşa gitmesinde kendi alkolizminin de suçu olduğunu anlaması gerekir. Yine de, Scott'un kitapları -özellikle de *The Great Gatsby* (Muhteşem Gatsby)- tüm Amerika'da İngilizce derslerinde okutulurken Zelda'nın, zaman zaman yeniden basılan romanı, olsa olsa bir kadın araştırmaları dersinde yeniden ele alınmaya değer bir kadın yazarın kitabı ve bir romandan çok, bir doküman olarak okunmaktadır. Aslında çoğu kimsenin Zelda'nın bir roman yazdığından hatta bir roman yazmak istediğinden, yapıtları sergilenen ve satılan bir ressam olduğundan -bir New York galerisindeki sergisinin açılışına, yattığı psikiyatri kliniğinden izin alarak geldiğinden- haberi bile yoktur. Başarılarına değil de doğal güzelliğine ve anlaşılayamayan kederine dayanan ünü hem uçarı hem de dehşet vericidir.

Yazarlığı kabul edilmeyen Zelda her an patlamaya hazır bir süs eşyasına dönüştü, efsanenin önemli bir parçasını oluşturan, alkolik suç ortağı, yardımcı ve kışkırtıcı rolündeki kocası da zar zor ayakta kalabiliyordu. Scott ile Zelda birlikte, kendilerini yok etmeye yönelik, bir çift oluşturuyorlardı. Güvensiz yuvaları ile dengesini yitirmiş kişiliklerini St. Paul, Minnesota'dan Montgomery, Alabama'ya, Paris, Fransa'ya, Roma, İtalya'ya - arada Afrika, Delaware ve Hollywood'a da uğrayarak- taşıyan Fitzgerald'lar bir yerde, herkesin karizmatik cazibelerini farketmesine ancak yetecek kadar bir süre kalıyorlardı. Nancy Milford, 1970'te yayınlanan *Zelda* adlı aydınlatıcı yaşamöyküsün-

de, "Yazılan onlarca anıda, Scott ile Zelda'nın bir partide kucak kucağa uyuduğundan söz edilir," diye yazıyor. "Herkes onlarla tanışmak, onları akşam yemeğine davet etmek, partilerine gitmek ve açılışlarına onları çağırmak isterdi. Fitzgerald'ların gençliğe özgü çekiciliği, parıltılı canlılığı, müşterek doğal özellikleriydi." Milford, Dorothy Parker. H. L. Mencken, Ernest Hemingway, Edmund Wilson, John Peale Bishop ve birçok değerli ve güvenilir kişiden alıntı yaparak, hepsinin Fitzgerald'ların mizansen kurmaktaki yetenekleriyle daha da arttırdıkları gözalıcı cazibesine hayran kaldığını belirtiyor.

Fakat iş gösteri yapmaya geldiği zaman, hareketsiz bir ışık gibi duran Scott'un çevresinde pervane olan Zelda'ydı: Paris'te Etoile'de masaların üzerinde dansederek Isadora Duncan'a taş çıkarttığı, Riviera'da gece yarısı suların çekildiği zaman on metre yükseklikten denize atladığı, ayıkken New York'un Union Meydanındaki çeşmeye girdiği, çiftin bir otelden diğerine taşınmalarını kutlamak için lobideki dönen kapılarda yarım saat süreyle döndükleri biliniyor. Ruhsal hastalığı olan kadınlarda sık sık görüldüğü gibi Zelda'nın şimşek gibi çakan dehşet verici delilik krizlerinin yanı sıra son derece sevimli, etkileyici bir parıltısı da vardı. Bunu kavrayan Scott *The Crack-Up*'ta (Çıldırmak) söyle yazıyor: "Bir kasırgaya âşık olmuştum, bu yüzden de onu yakalayabilecek kadar büyük bir ağ örmeliydim." İlgi çekici görünse de, Zelda'nın gösterilerinin bir çoğu eğlendirici olmaktan çok rahatsız ediciydi, bunların bir kısmı Scott'la tanışmadan önceki yıllara aitti, örneğin: Montgomery'de genç bir kızken çıktığı (onunla ilgileneceği yerde vitrindeki bir fotoğrafa bakan) çocuğa kızıp bir fotoğrafçı dükkânının vitrinini tekmeyle kırmıştı; kısa bir süre sonra bir üniversite partisinde Victrola plaklarını erkek arkadaşının kafasında kırmıştı; daha sonra balo salonunda büyük bir parti verilirken ev sahibinin üst kattaki banyosunda yıkanırken yakalanmıştı. (*Frances* filmini çağrıştıran bu sahne, olmadık zamanlarda banyo yapma arzusunun ruhsal dengesizlikle bir ilgisi olabileceğini gösteriyor.)

Fitzgerald'lar çok seyahat ettikleri için çoğu kimse onların

parıltısını, arkasında tılsımlı bir cazibe bırakarak, hızla kayıp giden bir kuyrukluyıldız gibi, ancak bir an görebiliyordu. Gezgin ruhlu insanların çoğu, tüm dünyayı evleri kabul etmek gibi güzel bir huya sahip oldukları için çok seyahat ederler, oysa Scott ile Zelda belki de dünyanın hiçbir yerinde kendilerini evlerinde gibi hissetmedikleri için seyahat ediyorlardı - huzursuz bir zihnin sığınacağı sakin bir liman yoktur. Zelda'nın uzun süreler kaldığı yerler ise Cenevre, İsviçre ve Asheville, Kuzey Karolina gibi değişik şehirlerdeki akıl hastahaneleriydi - bir keresinde dört yılı aşkın bir süre kalmıştı. Bir psikiyatri kliniğinde çıkan bir yangında yapayalnız öldüğünde, insülin tedavisi yüzünden her tarafı şişmiş bedeni dumandan kararmıştı. Hiç cazip bir halde değildi.

Zelda, iki savaş arasındaki gürültü patırtılı devrin dilberi olarak hatırlanmaktan çok daha fazlasını hakederken, Edie Sedgwick de bütün ününü, yapısının, kemiklerinin biçimi ile depresyonu cazip bir hale getirmesine borçludur. Deliliği çekici kıldı, uyuşturucu bağımlılığını çekici kıldı, sızıp kalmayı çekici kıldı, çılgınlığı çekici kıldı, aşırı uyuşturucudan hastalanmayı çekici kıldı, fazla sakinleştirici aldığında otel odasını ateşe verip dışarı çıkacak hali olmadığı için dumandan neredeyse zehirlenmeyi çekici kıldı. Edie kötülemiş bir yaşamın o kadar başarılı bir temsilcisiydi ki, hâlâ hayatta olsa, belki de tütün endüstrisinin destekçisi olurdu. Köklü ve büyük bir New England'lı ailenin çocuğu olan Edie, Warhol'un, Vogue'un 1965 Ağustos sayısında yetenekli, şaşırtıcı, karanlığın ve anlaşılmaz sanatçı hareketinin simgesi, "çılgın gençlik" olarak sunduğu büyük yıldızıydı. San Francisco, Woodstock ve uzun saçlı, sırt çantalı üniversite gençliğiyle hatırlanacak altmışlı yılların hippi tipi, Edie ile grubunun öncülüğünü yaptığı o havalı ve ölçülü kayıtsızlığa henüz erişememişti. Yine de, Edie'nin hayatında yaptığı en anlamlı iş -bunu da isteyerek yapmamıştı- onu, 1971'de, yirmi sekiz yaşında, öldürücü dozda barbiturat alarak, erkenden sona erdirmesiydi.

Edie harikulade güzeldi, yumurta kabuğu kadar bembeyaz, pürüzsüz teninin üzerine çizilmiş Dalmaçyalı benekleri gibi

görünen kahverengi gözleri ile irileşmiş gözbebekleri - bu mükemmel karşıtlık farların ışığında donup kalmış bir ceylanın hem şaşkın donukluğunu hem de sevimli masumiyetini anımsatırdı. Edie'nin bütün kötü huylarını iyi gösteren de bu yok edilemeyen masumiyetiydi: inceliği asla kabalaşmadı, yine de Edie'nin kendi kendini yok etme eğilimlerinin izleri, bir organza kadar ince ve saydam, saf ve klasik görüntüsünde seçilirdi. İnsanın içinden onu korumak; ona katılmak gelirdi; her iki durumda da önemli olan oydu. Harold Brodkey "Innocence" (Masumiyet) adlı kısa öyküsünün kadın kahramanı için, "Onu gün ışığında görmek Maksizmin sonunu görmek gibiydi," diye yazıyor. Bu satır, uğruna binlerce geminin denize açıldığı bir yüzü, ideolojiyi aşan bir gücü tanımlıyor - birine öylesine tutuluyorsunuz ki, bütün dünya, ya da en azından sol kanadın politik doktrini sizinle birlikte yok oluyor. Tükenmiş biri ve uyuşturucu bağımlısı da olsa Edie, insanları böyle etkilerdi, yaşarken bile bir sanat yapıtı gibiydi, gücü ölümünden sonra da artarak onu bir esin perisi haline getirdi. Edie'nin - "sisi, amfetamini ve incileriyle"- Bob Dylan'ın "Just Like a Woman" (Tam Bir Kadın Gibi) adlı şarkısına esin kaynağı olduğu, *Blonde on Blonde* adlı albümünün de saçındaki platin meçlerin soluk tenine karşı görünüşünü çağrıştırdığı söylenir. Elli yaşının altında, onlardan başka kimsenin kullanmadığı ortak isimlerinden esinlenen Edie Brickell'in "Little Miss S." (Küçük Bn.S.) adlı şarkısında ise hiç böyle bir gizem yok: "Limuzinin dışındaki hayatı izleyen / Mini etekli küçük Bn. S." - çünkü paylaştıkları ve onlardan başka elli yaşından küçük kimsenin kullanmadığı ortak isimlerinden esinlenmişti. Bn. Sedwick ayrıca baş punkçu Patti Smith'in ona adadığı, hazin bir şekilde "o beyaz üstünde bembeyaz / sarı üstünde sapsarıydı" diye başlayan bir matem şiirine de esin kaynağı olmuştu. O aynı zamanda, Jean Stein ile George Plimpton tarafından *Edie: An American Biography* (Edie: Bir Amerikan Yaşamöyküsü) gibi hem basit hem de çok iddialı bir başlık altında, bir bulyapın parçalarını bir araya getirir gibi oluşturdukları sözel destanın, çok satan kitabın ele aldığı ayırımcı hiziplerin, temaların, sah-

nelerin, görüntülerin de birleştirici gücünü oluşturmuştur.

Bu insanı hayrete düşüren bir başarıdır - anılar, mozaik döşer gibi öylesine titizlikle, yanyana getirilmiş ki, Edie'nin yaşamının, kenarları örtüşmeyen ve bir araya getirilemeyecek kadar aykırı bölümlerine bile mantıklı bir düzen kazandırılarak köklü ve varlıklı bir ailede başlayıp, yatılı okullara, Groton'a, Harvard'dan Warhol'un Fabrikası'na, Velvet Underground'a, Viva, Billy Name ve silikon göğüslere kadar uzanan yaşamı anlatılmış. *Edie* 1982'de yayınlandığı zaman kahramanının bir vasiyeti olmamasına rağmen sözel destan modasına -hatta bu biçimde yazılmış romanlara (1988'de yayınlanan *Boy Wonder* ve 1990'da yayınlanan *Boone*)- yol açtı ama yinde de hiçbiri *Edie* ile boy ölçüşemez. Bu kitap ile Edie hakkında 1983'te çevrilen ve özel gösterimlerde izlenen *Ciao! Manhattan* -film de yıldızı gibi hızlı, karmaşık, gürültülü ve saçmaydı- sayesinde Edie Sedgewick, uzun süre önce ölmüş olmasına rağmen, kendini yok etme eğiliminde olan genç kızlara bir çeşit örnek oluşturdu. Koyu renk saçlarda kalın tutamlar halinde platin meçlere, siyah külotlu çoraplara ve Edie'nin öncülüğünü yaptığı adeta hasta gibi görünen inceliğine özenmek moda oldu. Bu modayı daha da ötelere taşımak isteyenler yemyeşil jarse kazaklara, perde halkası gibi küpelere, beyaz mink paltoya, body ve dar eteklere, Kenneth Jay Lane takılarına, Rudi Gernreich ve Pucci'nin yaptığı her şeye rağbet eder oldular.

Edie'nin -ölümünden on yıldan fazla bir süre sonra- moda öncüsü ve depresyonun yıldızı olmasının nedeni onun gelişigüzel görüntüsünde, varlığının uçarılığında hatta en anlamlı uğraşının aklını yitirmek olmasında aranmalıdır. Edie, tam anlamıyla ve tek başına deliliği temsil ediyordu - yine de bu olumsuz, çoğunlukla sinir bozucu ve kesinlikle yıkıcı tutumu, onun yaşamını başkaları için anlamlı kılmaya, onların Edgie'yi tanımlayan bu hiçliği yüceltmesine yetti. Sonuçta Edie bütün varlığı, her şeyi olan depresyondan başka hiçbir şeyi olmayanlara bir örnek oluşturdu. Klinik olarak depresyonda olmayan insanlar da kendilerini sık sık kötü hissederler - ve bir noktada insan, Madem canım sıkılıyor hiç olmazsa şık ve cazip gö-

rüneyim diye düşünür. Edie de böyle yaptı. Keder çoğu zaman berbat bir şeydir, mor maskara, lame giysiler, güneş gözlükleri, hiçbiri bunu değiştiremez. Oysa Edie bunu başka bir şeye dönüştürmeyi, bundan bir moda akımı, cazip bir görünüm oluşturmayı başardı. Hipnotize edilmişcesine uyuşmuş, umutsuz mutsuzlara bir umut ışığı oldu.

Kısa hayatı süresince hiçbir işte çalışmamış olan Edie, bu bakımdan da mesleğine çılgınca düşkün kadınlara ve yok oluşunu bir gösteri sanatı değil de yalnızca hayatını kazanmanın bir yolu olarak görenlere de bir örnek oluşturdu. Kronik ve sürekli depresyonun sınırları belli bir hastalıktan çok, bir kişilik bozukluğu sayıldığı doğrudur. Fakat kamuya mal olmuş insanların çoğu için, ruh sağlığı her şeyden önemli bir hal almıştır. Patty Duke (*The Miracle Worker* [Karanlığın İçinden] için bir Oskar kazanmasına rağmen) bir oyuncudan çok bir manik depresiv olarak tanınır. Superman (Christopher Reeve hakkında bir şaka yapmak istemiyorum) sinemanın süper kahramanı olarak yerini Batman'e kaptırdığından beri, Margot Kidder yaptığı işlerden çok bir deli olarak tanınıyor. Marianne Faithful, uyuşturucunun zedelediği kısık sesini beğenen hayranları olsa da, daha çok uyuşturucu, zararları ve Hazelden'de tedavi edilmeden önce İngiltere'nin bağımlılara eroin sağlama programının en sadık abonelerinden biri olmakla tanınıyor. Dorothy Parker'ın hayatını nasıl kazandığını bilen var mı? Amerikan günlük diline girmiş bütün ünlü espri ve taşlamaların ondan kaynaklandığına inanılıyorsa da -tiyatro eleştirileri ve senaryolarla ilgili bazı söylentiler de var- Kızılderili Ayinlerine katılan herkes gibi, Bn. Parker da tarihe, kendini öldürmek istercesine içki içen biri olarak geçecektir. Yelpazenin öbür ucundaki Nico, hakkında ne kadar az söz edilse o kadar iyi olur türünü temsil eder; hep derin ve anlamlı sayılan kuzuların sessizliği ender de olsa, aptallığın, bönlüğün ve zihninsel tembelliğin belirtisi olarak da algılanır. Esrarengiz Nico pek fazla bir şey yapmadı - görünüşü kadar uykulu ve dalgın sesiyle son moda kulüplerde bir hayalet gibi söylediği ağıdı andıran şarkılarıyla, boğuk sesli Alman kabare şarkıcılarının Warhol

dünyasındaki temsilcisi sayıldı. Şaşkın zerafetine rağmen Nico eninde sonunda uyuşturucu bağımlısı bir Elke Sommer, saçları yıkanmamış bir Joey Heatherton veya Rat Pack'in henüz keşfetmediği sarışın bir şarkıcıydı. Yine de 1995'te, devrinin yok olan havası ile eroin kullanmaktan başka özelliği olmayan yaşamı *Nico Icon* adlı iki saatlik bir dokümanter film yapmaya değer bulundu. Bomboş ifadesiz yüzü tam da aranan şeydi. Hilton Als'ın *The New Yorker*'da yazdığı gibi, "film yönetmenleri daha sonra da rock dinleyicileri bir sinema perdesi kadar hareketsiz olan yüzüne hayallerini yansıtabiliyorlardı ve o bu yansımalardan hiç etkilenmiyordu."

Yeteneği takdir edilip ün kazanan -eserleri zamanla ihtişamını yitirmeyen, geçen zamana rağmen değerlenen- başkaları da var, ama onlar da hâlâ ölümle tanımlanıyor, yaşam biçimleriyle değil ölümü seçtikleri için hatırlanıyorlar. Çoğu kişinin Anne Sexton'un veya Sylvia Plath'in tek bir şiirini bile okumadığını söylemeye gerek bile yok, ama herkes onların intihar kurbanı olduğunu bilir. *The Wizard of Oz* (Oz Büyücüsü) filmini Amerika'da (belki de tüm dünyada) çocuklar hâlâ büyük bir keyifle izlemeseydi benden birkaç yaş küçük olanlar Judy Garland'ı sadece geçirdiği depresyon krizleri, ilaç bağımlılığı yüzünden ve acı çeken bir ruh olarak tanıyacaklardı. Billie Holiday ile Janis Joplin yakın bir gelecekte uyuşturucu bağımlısı olarak gösteri dünyasının kazazedelerinin arasına katılacaklardır; Columbia ve Decca eski albümleri yeniden basacak ve kutulanmış setler hazırlayacak ama çok az kişi onların sesini anımsayacaktır. Çoğu kimse bu iki büyük şarkıcının sadece erken yaşta intihar ettiğini bilecektir. Billie Holiday'den "Good Morning Heartache" veya "Strangefruit"u dinleyip soul müziğinin aslında yeni bir şey olmadığını öğrenemeyecektir. Yine çoğu Janis Joplin'in o kocaman doyumsuz sesini hiç dinlemeyecek, "Piece of My Heart"ı söyleyen diğer grupları dinleyip bu şarkının böyle söylendiğini sanacaktır. Oysa kurban edilen iki bülbül olarak efsaneleri çok uzun ömürlü olacaktır. Patty Duke veya Margot Kidder'in sonlarının böyle olmasına pek aldırmıyorum, ama sadece hastalıklarıyla hatırlanan gerçekten

yetenekli kadınlar, biraz da, yalnızca kereste olarak değerli bulunan ağaçlara benzerler, sanki zarif yeşil yaprakları gölge verip sığınak oluşturmamış, çevreye koku salmamış, sanki bir ömür boyu açan çiçeklerin, yetişen meyvelerin keresteleri kadar değeri yokmuş gibi.

Bir bakıma bu kadınlar hiçbir şey yapmadan, yalnızca deli olarak hatırlanarak, ebedi üne kavuşabilirler: örneğin Sylvia Plath şimdi öldüğü zamankinden çok daha ünlü. Fakat deli kadının cazibesi iki yönlü işler, delilik Edie Sedgwick gibi birinin ilgi çekici ve zeki görünmesine neden olurken diğer ünlü delilerin, deliliği ön plana çıktığı için, yetenekleri gözardı edilir. Kişisel bir özellik olarak delilik ağır bir hava gibidir - bir koku olsaydı onu hiçbir deodoran yok edemezdi, bir kokarcanın kokusu gibi keskin olurdu. İşte bu, bu kadınların çoğunun niçin yaşamlarına son verdiğini yeterince açıklıyor: müthiş güçlü bir kişilik bozukluğunun etkisi altındaydılar ve sonunda kuvvetli sakinleştiriciler de onları koruyamaz oldu, yeterli doz acılarıyla beraber onları da yok etti. Ruh hastalığı öyle berbat bir şeydir ki ona yakalananların yakınları da, kendilerini sonunda yorgun, bıkkın, kullanılmış, sömürülmüş hissedip öfkelenirler - ve o son kez, yardıma koşamayacak kadar uzaklaşmış ve yabancılaşmış olurlar. Linda Grey Sexton *Searching for Mercy Street*'de (Merhamet Peşinde) "Annemin ölmesini diliyordum," diye yazıyor. "İntihar etmesinden hem korkuyor hem de bunu istiyordum. Son yılda kişiliğini ele geçiren nevrozlarının zorbalığından kurtulmak istiyordum."

* * *

Son günlerde moda ve kültürün güzel ve -evet- pazarlanabilir bulduğu görünümler gerçekte son derece kederlidir, hatta ruh hastalığını çağrıştırır. Dehşet ve perişanlık ifadesi günümüzün güzel duyu anlayışına o kadar yerleşti ki, adeta sürekli gülümser gibi görünen Cheshire kedisinin karşıtı bir görünüm oluştu. "Üniversiteli kız"ın intiharı ve acıyı romantikleştirmesi zeki sanat yönetmenleri ve reklam fotoğrafçıları tarafından modaya uyarlanıp kullanılmaya başlandı. Reklam kampanyalarının

olumsuz bir tepki yaratmasına, parfüm, kot veya büstiyerlerin satın alanın evine uğursuzluk getirecek kadar çirkin, kapkara bir kuzguna benzemesine kimse artık aldırmıyor. Aslında somurtkan görünmeyen hiçbir şeyin güzel ve arzulanır sayılmayacağına, ünlü markanın yüksek fiyatına değmeyeceğine ve haute couture sayılmayacağına inanılıyor. Bu yüzden nemli, küflü bir kayıkta uzanmış ince yapılı Amber Valetta'yı, gözlerinin boyası kömür sürülmüş gibi dağılmış, yalnızca grimsi soluk bir ışıkla aydınlatılmış bir reklamda görünce, Prada kotlarını giymek istememiz gerekiyor; yine 1997 sonbaharında yüzü bembeyaz pudralanmış, -Richard Dreyfus'un *Close Encounters of the Third Kind* (Üçüncü Türden Yakınlaşmalar) filminde kendine engel olamayıp patates püresine yaptığını saçma yapmaya çalışmış gibi- saçları darmadağınık ve tam anlamıyla çıldırmış gibi görünen Stella Tenant'ın reklamını görünce de Giorgio Armani almak istememiz gerekiyor. *Allure*'ın Mayıs 1997 sayısında, sağlıklı görünümüyle karamsar şıklığa sürekli karşı çıkmış olan Florida'lı temiz yüzlü Niki Taylor'u, yılışık bir sokak kadınına benzetmek için, üstü başı ter içinde, mavi farı dağılıp bulaşmış, ip gibi saçlarına bir giysiden yırtılmış paçavralar takılmış olarak görüyoruz. *Allure*'ın aynı sayısında siyah beyaz bir fotoğrafta Akademi Ödülü sahibi Mira Sorvino'yu büyük bir kargaşa tablosunun ortasında, tepinip bağırarak polisler tarafından sürüklenirken yanıbaşında bir hemşireyle görüyoruz, alt yazıda -tayyör Rodd Oldham'dan, ayakkabılar Sonia Rykiel'den gibi notlar arasında- moda dünyasının pervasız sözcükleriyle şunlar yazılı: "Deliriyor: 1944 yılında bir akıl hastahanesine yatırıldıktan sonra lobotomi ameliyatı geçiren Frances Farmer'ın anısına." Diğer sayfada renkli bir fotoğrafta Sorvino sarı lame bir elbiseyle görünüyor -Jacques Fath'ın kreasyonu olduğunu öğreniyoruz- başında bir sargı var, yanında da bir elinde bir şapka kutusu diğerinde de formol dolu bir kavanozun içinde Farmer'in beyninin ön lobunu taşıyan bir hemşire var ve bu hoş bir görüntü sayılıyor.

1992 Kış Olimpiyatlarında kızak yarışlarının özetleri gösterilirken "Smells Like Teen Spirit"in (Gençlik Ruhu) -artık

kimsenin karamsar olanla (Nirvana) olmayan (kış sporları) arasındaki farkı bile ayırt etmediğini kanıtlayarak- çalınması, hem güzel hem de sinir bozucu olan bir şeyin pazarlanabildiğini gösteriyor. Yıllardır müzik videoları, televizyon spotları, basılı reklamlar ve diğer popüler kültür araçları altmışlı yılların *Belle de Jour* (Gündüz Güzeli), *Persona* ve *La Dolce Vita* (Tatlı Hayat) gibi filmlerinden aldıkları sinir bozucu, erotik ve hastalıklı bir şekilde baştan çıkarıcı görüntüleri sürekli kullandılar -bu görüntüler anlamlarını yitirip sıradanlaştılar, sadece birer güzel, son moda fotoğraf haline geldiler, itici senaryodan uzaklaşınca geriye sadece iri göğüslü Anita Ekberg'in sarışınlığı, Liv Ullmann'ın olağanüstü bakışı veya Catherine Deneuve'ün güneş gözlükleri kaldı. Parlak renklerden ve donuk acılardan oluşan bu görüntüleri kullanan yaratıcı reklamcıların, Buñuel, Bergman veya Fellini'nin kim olduğundan, Fransız Yeni Dalga Akımının getirdiği yeniliklerden, İsveç'in hangi kıtada yer aldığından veya Fellini'vari durumların nasıl yaratıldığından- veya filmdeki tipleri bu kadar çekici yapanın ne olduğundan haberi bile yoktur.

Bu ilginç film makaralarının yanı sıra acı, delilik, çılgınlık ve benzeri görüntüler yaratmak isteyen sanat yönetmenlerinin sürekli kullandığı basmakalıp bir fotoğraf koleksiyonu da oluştu: Man Ray'in klişeyi fazla güneş ışığıyla bozarak elde ettiği gerçeküstücü "şok tedavisi" etkisi; büyük ekonomik kriz devrinin, Dorothea Lange ve Walker Evans'ın yapıtlarına yansıyan, yoksulluk ve asaleti; Diane Arbus'un görüntülediği garipler, tuhaflar ve kayıp kişiler; Bob Richardson'ın altmışlı yılların ortalarında güç durumlarda fotoğraflarını çektiği modeller, bir kanapeye uzanmış psikiyatristiyle telefonda konuşurken ağlayan Nena von Schlebrugge (Uma Thurman'ın annesi) veya cinsel hazzın çeşitli pozlarında, Richardson'un sözleriyle hep "uyuşturulmuş ve dövülmüş" gibi görünen, Donna Mitchell; Chris Von Wangenheim'in 1977 yılında Christian Dior mücevherleri için hazırladığı reklam kampanyasının ürkütücü sıklığı, bu reklamlarda sakin, durgun ve ifadesiz oturan -boyun eğmesi için uyuşturulmuş gibi görünür- Lisa Taylor'un bi-

lezikli bileğine kıpkırmızı gözlü bir Doberman dişlerini geçirmiştir; Robert Mapplethorpe tarafından güzelleştirilen sadomazoizm, Richard Avedon tarafından bazen kaskatı gösterilen bazen de çirkinleştirilen sayısız güzel kadın; Nan Goldin'in 1986'da hazırladığı ve iğrenç yerlerde sıralanmış, bazıları aşk uğruna kıstırılıp tecavüze uğramış, bazıları kokuşmuşluğun ve bağımlılıklarının pençesinde boğuşan insanları sergileyen flu Polaroid fotoğraflardan oluşan *The Ballad of Sexual Dependency* (Cinsel Bağımlılığın Şiiri) adlı fotomakalesi: yetmiş yaşlarında olmasına rağmen hâlâ açık saçık moda fotoğrafçılarının kralı sayılan Helmut Newton'un buz gibi cinsel gaddarlığı. Alman asıllı sanatçının fotoğrafları, anne babasının ona akşamları *Emil and the Detectives* (Emil ve Detektifler) veya kışka bir Berlin çocuk klasiği yerine Sacher-Masoch'un *Venus in Furs*'ünü (Kürklü Venüs) okuduğu izlenimini veriyor - Newton'un düşkünlüğü o kadar ilkel ki neredeyse Oedipal öncesi devreye ait. (Örneğin: artık kırbaçlar, zincirler ve kelepçeler bıktırıncaya kadar kullanılmış olmalı ki, Newton yeniliğin sakatlıkta olduğuna karar vermiş, ya da en azından, vatandaşı Nadja-Auermann'ı koltuk değnekleri, alçıya alınmış kol bacakla, tekerlekli sandalye ve bu gibi aletlerle fotoğraflayarak 1996'da *The New Yorker* için hazırladığı moda sayfalarından, ben bu izlenimi edindim.)

Bizi bu karamsar görselliklere çeken şey, aslında aklı başında ve topluma uyum sağlamış insanların, sanatın karanlık yakasındaki Hole gibi bir grubu veya Marilyn Manson'u veya Plath gibi bir şairi veya *She's Come Undone* (Çözülmek) gibi bir romanı veya *Shine* gibi bir filmi beğenmelerine yol açan şeydir. Başarısı herkesi şaşırtan *Shine*'ın her anne babaya çocuğunu dövmediği ve onu Rahmaninof ile delirtmediği için kendi kendini tebrik etme fırsatı tanımak gibi bir cazibesi vardı - oysa David Helfgott filmde değil de gerçek yaşamda olsaydı, aynı anne ve babalar onun dayanılmaz, tedaviye muhtaç ve sinir bozucu bir tip olduğunu asla itiraf etmezdi. Herhangi bir filmin "iyi duygular yaratan" bir film olması için iyi bir sonla bitmesi gerekir, zaten filmlerin çoğu bize, bu kadar alçalmadığımız için

övünme fırsatı tanır -ama, yine de, düşenlere karşı anlayış ve ilgi gösterecek, *Frances* veya *Betty Blue* filmlerini izlemek için iki saat ayıracak kadar duyarlı olduğumuzu da gösterir- ve belirli bir insancıl liberal bakış açısından "iyi duygular yaratan" deyiminin yeni bir tanımlamasını yapar. Şunu unutmayalım ki, akıl hastahanelerinde sinema salonları, kitapçılar veya müzik mağazaları yoktur. Çılgın sanatın izleyicileri çılgınlar değildir. Prozac kullandığı için sokaklarda dolaşabilen ne kadar çok sayıda şizofren olursa olsun, onlar Metallica albümleri veya Kieslowski filmleri için izleyici oluşturacak kadar büyük bir çıkar grubu oluşturamazlar: demek ki başkalarının acılarından keyif alan normal insanlarla dolu bir dünyada yaşıyoruz.

Ticari karamsar fotoğrafçılık, bizim asık suratlı sanata olan ihtiyacımızı, kültürümüzün biz acı çekmeyelim diye yerimize acı çekecek bir şaman yaratma çabasını sömürür: hastalığı benzeri ile tedavi eden doktor - bastırılmış duyguların bir boşalımla açığa çıkması, öldürücü bir yara açmadan derinlere vurulan neşter gibi. Nasıl aşı mikroskopik düşmanlara karşı bünyeye bir koruma sağlıyorsa, popüler kültüre doluşan bu mutsuz fotoğraflar da depresyon ve deliliğin iğrençliğini silip onu güzelleştirir: korkudan donup kalmış gözler, ürkmüş hüzünlü bir kadın, çaresizliği içinde barındıran bir bebek, bir sanatçının yorumu, fotoğraf makinesinin objektifi, ışık ölçerin yardımı ve parlak bir flaşla nefes kesici bir sanat eserine dönüştürülebilir. Soundgarden, Nirvana, Green River ve diğer Seattle gruplarının Charles Peterson tarafından çekilen -onun özel tekniği haline gelen alev benzeri flaşla objektifi ağır ağır kapatarak çektiği- siyah beyaz fotoğrafları tam bir karmaşayı yansıtan görüntüler oluşturur, düşenler, baterinin üzerine yıkılanlar, bir anlamsızlık ve tutarsızlık havası yaratıp, yanlış yönlendirilmiş bu enerjiyi öyle beceriyle yakalayıp grunge'ın o müthiş helezoni düşüşünü görüntüler ki, izleyici, Peterson'un fotoğraflarındaki kişilerin çoğunun bu arada ölmüş olduğunu bile unutur. Peterson'un objektifi erkeklere yönelse de, klipleri avının peşinde gider gibi çılgın ve asabi kadınları izler. MTV'nin henüz yeni kurulduğu yıllarda bile Paulina Porizkova, Cars'ın "Drive"ı için rüzgârda

uçuşan başı dertte kızı oynamaya hazırdı; Sofia Coppola, Black Crowes'ın "She Talks to Angels" (Meleklerle Konuşur) adlı klibinde uyuşturulmuş, hırpalanmış dilberin Chateau Marmont türünü canlandırır; "Silent All These Years"ın (Yıllardır Sessiz) klibinde Tori Amos ana karnındaki cenin biçiminde bir kutuda yatar ve mavi, portakal rengi ve mor tonda fotoğraflar bembeyaz kâğıda öyle beceriyle fotokopi edilmiştir ki, şarkıcı şarkısında söylenenin tersine bir sulu boya tablosu kadar narin görünür; Sheryl Crow "If It Makes You Happy"de (Hoşuna Gidiyorsa) bir kafeste sergilenen bir hayvan rolünde görülür ve bu rolüyle, bunu izleyen ve ergenlik sivilcesi melheminin yakın çekimleriyle dolu bir iç hesaplaşma ile kendi içine doğru bir yolculuğu sergileyen "Every Day Is a Winding Road" (Her Gün bir Tırmanıştır) klibinin öncülüğünü yapar.

Corinne Day, yeni keşfedilen Kate Moss'un fotoğraflarını 1990'da *The Face* adlı İngiliz dergisine kapak yaptıktan sonra moda fotoğrafçılığında eroin şıklığı seçkin bir deyim oldu - parlak ışıklı, sevimsiz görünüşlü banyo fayanslarından oluşan bir sette poz veren Moss'un öksüz çocuk görüntüsü, uyuşturucu bağımlılığı ve açlık gibi yansıdı. İncecik, narin ve sorunlu görünüm moda oldu ve Emma Balfour, Beri Smithers ile Amber Valetta gibi birer öksüz çocuğu andıran modeller Cindy, Claudia, Naomi ve Linda gibi iri modellere bir tezat oluşturdular. Andrew Macpherson bu ciddi bakışlı dilberleri "zarif ve harap" olarak nitelendirdi ve bu söz daha sonra modaya uygun ve karamsar bir kliple piyasa çıkarılan INXS albümüne isim oldu. (Grubun baş şarkıcısı Michael Hutchence'in 1977 yılının sonlarına doğru Sidney Ritz Carlton Otelinde kendini asarak intihar ettiğini de, bu arada, belirteyim.) Kate Moss doksanlı yılların başlarından beri biraz kilo aldı ve tek isimli super modellerin arasına katıldı, bu arada da şaşırtıcı şekilde değişken bir görünüşe sahip olduğu ortaya çıktı. Ama can sıkıntısından hafif kambur durma modası hâlâ devam ediyor ve Calvin Klein'ın CKOne ve cKbe adlı uniseks parfümünün reklam kampanyası, durmuş çevreye bakınan, sessiz sinema oynar gibi görünen ve eminim "varoluşçuluk endişesini"

ifade etmeye çalışan, yıkanmamış ve mutsuz görünen erkekli kadınlı bir grubun fotoğrafıyla yürütülüyor. Bu reklamlar o kadar uzun süredir yapılıyor ki, artık kendi kendileriyle alay eder oldular, ama espriyi anlamayan varsa diye ekleyeyim. Boston Market'da yayınlanan bir televizyon spotunda bir grup model saçma sapan laflar edip "açlıktan" entellektüel bir kavrammış gibi söz ederken sete normal görünüşlü bir adam girer ve siyahlar giyinmiş bu sıska insanlara, içlerinde hissettikleri acıya çoğu kimsenin iştah adını verdiğini ve yalnızca yemek yemeleri gerektiğini söyler.

Soluk benizli, açlıktan sıskalaşmış, dağınık ve kirli: eroin şıklığını moda mı belirliyor yoksa eroin mi? Afganistan'daki savaş sona erince Pakistan'a sığınan 800.000 haşhaş üreticisi yurtlarına dönüp geleneksel tarıma yeniden başladılar; aynı zamanda Myanmar'da çok iyi ürün alınınca Güneydoğu Asya'lı eroin satıcıları, New York ve çevresini, China White adı verilen daha ucuz ve çok kuvvetli olduğu için damardan alınmayıp buruna çekilen bir tür eroine boğdular. New York kentinde uyuşturucu bağımlısı olmak hiç bu kadar kolay olmamıştı. Manhattan'da tek başına yaşayan kadın modeller uyuşturucu kullanımı için doğal adaylardır ve Stephen Fried'ın *Thing of Beauty* (Güzellik) adlı kitabında yazdığı gibi, "fotoğrafçılar bazı kızları uyuşturucu aldıkları zaman daha da cazip bulur: bazı ilaçlar o buğulu uzak bakışları sağlar, ya da bazı fotoğraflar için gerekli o iç yangınları körükler." Fried'in yazdığı ve 1994'te yayımlanan, Gia Carangi'nin yaşamöyküsü -esmer, asık suratlı lezbiyen uyuşturucu bağımlısı, 1987'de yirmi altı yaşında AIDS'le ilgili bir hastalıktan ölmeden önce *Cosmopolitan* ile *Vogue*'a kapak olmayı başaran- Gia'nın çevresinde bir kült oluşturarak belki de uyuşturucu bağımlılığını teşvik etti. Kendilerine "Gia'nın Kızları" adını veren bir grup genç model, şırınga kullanmadıkları için Gia'nın elinde çıkan ve zamanla çalışmasını engelleyen apsenin, onlar için sorun yaratmayacağına inandıkları için eroine başlamışlar. Yirmi bir yaşında, eroin bağımlılığından kurtulmaya çalışan Zoë Fleischauer, derginin onunla yaptığı bağımlılığı ile ilgili röportajda *Allure*'a, "Sü-

rekli kaşınmaktan başka bir belirtisi yok," dedi. "Kimse pek farkına varmıyor. Modellerin kollarında iğne izleri yok; damardan almak yerine buruna çekmek daha yaygın." Çok sayıda model uyuşturucu kullanıyorsa, belki de, moda dünyası esnek davranarak engelleyemediği bu duruma, eroin şıklığı diye uyum sağlıyor, donuk gözlere, boş bakışlara ve halsiz kollara bir anlam vermeye, çaresizlik ve bitkinliği şıklık olarak sunmaya çalışıyordur. Amy Spindler, moda defilelerinde gözleri kan çanağı, saçları kirli ip gibi olan modelleri izledikten sonra, *The New York Times*'da Mayıs 1996'da şöyle yazıyor: "Belki de doksanlı yıllar, moda dünyasının eroin satıcılığı yaptığı yıllar - tarihte en iyi giyinen uyuşturucu bağımlılarının satıcısı- olarak hatırlanacak."

Canım moda bu, etekler uzar, etekler kısalır ne önemi var, diyebilmek ne kadar kolay olurdu. Oysa uyuşturucu bağımlılığı ve akıl hastalığı ciddi sorunlardır, insanları ölüme götürür. Bu derde düşmüş bir çok kimse onlara şefkat duyalım diye kendilerini birçok şekilde güzelleştirip süslüyor ama sonuç fazla parıltılı, şampanyası yiyeceği bol bir yardım derneği balosuna dönüşüyor - insan, bu kadar lüksü görünce, benim yardımıma niye ihtiyaçları var, diye düşünmeden edemiyor. Tuhaftır ama, acıyla haykıran bir kadın, sessizce acı çekenden daha az şefkat uyandırır -modellerin fotoğrafları sessizdir. Ann-Margret, *Carnal Knowledge*'de (İlk Defa) sürekli uyuduğu için hep siyah dantel gecelikler giyen, Jack Nicholson'un sinirli, bunalımlı ve tombul kız arkadaşını canlandırır- tanıştıkları zaman hayat dolu bir kadınken sıkıntıdan ve Nicholson'un ilgisizliğinden sürekli dır dır eden ve sakinleştirici alan bir kadın, evli olmadığı halde altmışlı yılların aklını kaçırmak üzere olan tipik ev kadınına dönüşmüştür. Fakat Nicholson'un ilgisini çekmek için yüksek bir doz alınca, film bizleri bu şirret kadına dayanmak zorunda olan sakin ve sevimli Nicholson'un tarafını tutmaya yöneltir. Bir intihar girişimine verilen tepkinin bu şaşırtıcı derecede gerçekçi anlatımında, Ann-Margret gibi cazip bir kadın bile şirret ve pespaye görünür: perişanlığına dikkati çekmek için haykırmaktan başka çaresi yoktur, ama

her çığlıkla insanları kendinden biraz daha uzaklaştırır. Gerçek hayatta, akıl hastalığının dev gücü karşısında güzellik cüceleşir ve bu da, bir fotoğraf makinesinin objektifiyle asla görüntülenemez.

Fakat daha da kötüsü, bazen acının kendisi güzel oluyor - delilik güzelliği maskeleyeceği yerde onu arttırıyor. Edie Sedgwick'in en çarpıcı fotoğraflarından biri, 1967 yılında, Chelsea Oteli'ndeki odası, uyuşturucunun etkisi altındayken dikkatsizlik ettiği için ikinci kez alev aldıktan sonra çekilmiştir. Fotoğrafta bir koltukta oturur, sallantılı küpeleri saçlarının kısalığını vurgular, yanıkları sargılar içindedir, eli yüzüne yakın durur, hafifçe yumduğu gözleri parıltılı far, maskara ve takma kirpikle ağırlaşmıştır -gözkapakları bu kadar boyayla kaplıyken bile koskocaman gözlerinden başka bir şey dikkati çekmez. Sanki oda yansa da o makyajını yapmadan odadan çıkmayacaktır- saçma olduğu kadar da hastalıklı olan bu süs düşkünlüğü, inatçılığıyla da insanı etkiliyor. Tanımladığım fotoğraf bir yangından sağ çıkmış ve yaraları yeni sarılmış birini görüntülüyor, bu korkunç bir şey, fakat acının sadeliğinde, yangının cazibesinde, tüm o bohem havada bir güzellik var. Fotoğraftaki kadının ölümden döndüğünü, kısa bir süre sonra da kendini öldürdüğünü bilerek, objektifin aracılığıyla yıllar öncesine dönüp bakıyor ve fotoğrafın vahşetine ve cazibesine kapılıyoruz. Bu, ölmesi gereken ve ölen birinin fotoğrafı. Bu, deliliğin sakin bir anda çekilmiş bir fotoğrafıdır, öyle belirgin bir çekiciliği var ki, Edie Sedgwick'in ne kadar perişan biri olduğunu hatırlamakta zorlanıyoruz.

Depresyonu cazip bir şekilde görüntüleyen fotoğraf ve sanat eserleri, bu muhteşem yaratığın ruhsal hastalığı hakkında bizi bilgilendirmediği gibi -onu fazlasıyla beğenmemizi, yardıma koşmak yerine estetik güzelliğine kapılmamızı sağlıyor- acısı böyle güzel olmayan diğer ruh hastalarına karşı daha anlayışlı davranmamızı da önlüyor. Bir akıl hastahanesini gezmiş herkesin bildiği gibi şizofren koğuşunda Zelda ve Edie gibilerine pek rastlanmaz, rastlansa da onlar berbat görünürler - hepsi ağzı açık, kamburu çıkmış, dalgın, kötü ışıklandırmadan ötü-

ru solgun, kötü beslenmeden ötürü bedenleri şişmiş; ya nasıl göründükleriyle ilgilenmedikleri için ya da bitkinlikten veya kilit altında yaşamanın diğer yan etkilerinden ötürü çirkindir.

Akıl hastahanelerini bırakın - bir hastahanenin arıtılmış havası bile hastalarda hemen sağlıklı bir etki yaratabilir. Bir de aramızdaki hastalara bakın. Herhangi bir büyük kentin merkezinde sokaklarda yürüyen herkesin bildiği gibi kaldırımlar deli ve sakat evsizlerle doludur, çoğunu da akıl hastalığı yanlızlığa ve yoksulluğa mahkûm etmiştir. Meleklerle veya kendi kendine konuşan, metroda dilenen veya otoyolların kenarında ellerinde pankartlarla duran bu sokak insanları pis kokar, kir pas içinde ve iğrençtir, utanmazdır, kısacası çok sevimsizdir. Yine de, onların şizofreni, manik depresiv veya alkolizm sorunu da, en az muhteşem bir mirasyedininki kadar önemlidir. Akıl hastalığı inanılmayacak kadar iğrenç bir şeydir ve ruhsal çöküntünün ne kadar berbat bir deneyim olduğunu, hastahanelere kapatılmayıp büyük kent sokaklarında dolaşan bu perişan kazazedeler en iyi şekilde sergiler. Onların dış görünüşü, Anne Sexton'un kendini nasıl hissettiğini sergiler. Onlar, durumun ne kadar kötü olduğunu görmezden gelmemize izin vermezler.

Mary Ellen Mark ile diğer Arbus müritleri gerçek evsizlerin, sahiden terkedilmişlerin fotoğraflarını çekerek eroin şıklığına karşıt bir güç oluşturabilirler, bu yapıtlar politik bir görüş olarak bazı şeylere karşı çıkabilir - ama karşı çıkılan şey nedir? Bu aşındırılmış bir temadır, çirkin ve acıklı olanı görüntüleyen bu fotoğraflar, o kadar fazla kullanıldı ki, bizde şaşkınlıktan başka duygu uyandırmaz oldular ve işe iyi niyetle başlayan fotoğrafçı giderek konuyu sömürüyormuş gibi görünmeye başladı - Kate Moss en azından yaptığı iş için para kazanıyor. En kötüsü de, bu yoksulluk portreleri, örneğin Frances Farmer'ın ruhsal yaşamıyla bu kir pas içindeki evsiz kadınınki arasında bir ilişki kurmak için hiç çaba harcamaz - ruhsal durumları aynı olsa da, birinin doğuştan güzel ve yetenekli, diğerinin ise öyle olmadığını göstermeyi amaçlamazlar. (İkiz erkek çocuğun bekâr annesi olan, yirmi iki yaşındaki supermodel Niki Taylor'un, eğitimi, mesleği veya güzelliği olmasa onu, ödediği-

miz vergilerle yaşayan, sosyal yardım bütçesine yük olan biri olarak göreceğimizi hatırlamakta yarar var.) Toplumun marjinal kesiminin fotoğraflarında onlar hep Onlar olarak kalıyor ve insan oldukları unutuluyor. Edie kültü, Gia kültü, Zelda kültü: bu delilik ilahleri yüzünden herkes önemsizleşiyor - güzel dilberler gerçekten acı çekmeyecek kadar güzel oldukları, çirkin ve düşkünler de yeterince çekici olmadıkları için hep gözardı ediliyor.

Marilyn'in deliliği için çağının baskısını, Zelda'nın şizofreni hastalığı için de çağının aşırı özgürlüğünü suçluyoruz, Sylvia Plath ile Anne Sexton'un çığlıkları ise -Doris Lessing'in *The Golden Notebook* (Altın Kitap) ile Margaret Atwood'un *Surfacing* (Yüzeye Yükseliş) adlı kitaplarının yanı sıra- yetmişli yılların başlarında kadın hareketinin ateşlenmesinde bir rol oynadı. Ama şimdi Prozac, yeni ilaçlar ve akıl hastalıklarının daha insani bir şekilde tedavisi için bulunan çeşitli yöntemlerle - depresyon ile biyolojik nedenlerinin daha iyi anlaşıldığı günümüzde- geçmişte yaşamış olan bu kadınların davranışlarının nedenini, kimyasal yapılarında aramak gerektiğini artık biliyoruz. Hastalıklarının serotonin geri emilim engelleyicileri ile epeyce iyileştirilebileceğini söylemek çok kolay - üstelik hiç de yanlış değil. Bu yüzden, deli kadını büyük bir sanat eseri veya hatalı uygulanmış bilimselliğin kurbanı olarak görmek de, sonuçta onun belki de haklı olabileceğini, belki de öfkesinin, hüznünün ve dertlerinin Cassandra'nın kehanetleri gibi geçerli ve doğrulanır olabileceğini kabul edemiyoruz. Belki de onların deliliği gerçeği dile getiriyor. Bu hayatlardan alınacak dersler var ama bizler artık onları öğrenmekle yükümlü değiliz.

* * *

The Bell Jar'ın (Sırça Fanus) 1971 yılında Birleşik Devletler'de yayınlandığından beri hiçbir şey, onun kültürel bir doküman olarak değerini aşamadı, hiçbir edebiyat eseri genç bir kızın ona deli gömleği giydirerek, onu korku dolu, sinmiş bir dişiliğe mahkûm edecek güçlere karşı isyanını - ve bu dirençli savaşın nasıl çarpıtılarak, tersyüz edildiğini ve karşıdakilere doğru

yönlendirilmiş olması gereken dolu silahın nasıl bir intihar silahına dönüştürüldüğünü anlatan tek eser olma ayrıcalığını elinden alamadı. Bu genç kızlığın ve kadınlığın, çaresizlik kavşağında buluştuğu ve çeşitli dış güçler, arzular ve zorunluluklar tarafından her bir yöne çekiştirildiği o yıldırıcı anın öyküsüdür. Bu blues şarkıcısı Robert Johnson'un "Crossroads Blues"da (Kavşakların Hüznü) bir yol kavşağına geldiği zaman "diz üstü çöküp dua ettim," dediği zaman duyduğu korku kadar güçlüdür. Plath'ın romanı, depresyon veya ruhsal çöküntü geçiren her genç kızın hâlâ okuması gereken tek kitaptır.

1971 yılından beri bir genç kızın çözülüşünü anlatan kitaplar basılmadı değil -bu belki de, her yıl yayınlanan eğitici kitapların yarısının konusunu oluşturur- fakat bunların çoğu bir hukuk terimini kullanmak gerekirse, taciz konusunu işler. Çoğu, kendilerine uygulanan işkence ve zulüm yüzünden deliren ensest, cinsel tecavüz, ırza geçme ve dayak kurbanları hakkındadır. Bir çoğu kölelikten kurtuldum / İçimdeki Tanrıyı gördüm ve on kadını sevdim tarzı değişim öyküleri anlatır ve sonunda iyileşme ve kurtuluş gerçekleşir. Tıpkı Wally Lamb'in *She's Come Undone* (Çözülmek) veya Pat Conroy'un *The Prince of Tides* (Dalgaların Prensi) adlı çok satan kitaplarında olduğu gibi.

The Bell Jar (Sırça Fanus) normal bir dünyayı - feminizm öncesi bir toplumda yaşayan ve *Finnegans Wake*'teki ikizlik teması üzerine bir tez yazan parlak bir genç kadının, annesi tarafından sekreter olarak iş bulmasını kolaylaştırmak amacıyla steno öğrenmeye teşvik edilmesini anlatır, bu birçok insanın içinde rahatça yaşayabileceği bir dünyadır: dayak, çürükler ve mutfak döşemesinde temizlenmesi gereken kan lekeleri yoktur. Ama Esther Greenwood aşırı duyarlıdır. Dünyayla başa çıkamaz. Depresyona girer, çözülür, yüksek dozla ilaç alır, evin bodrumunda ancak sürünerek erişilebilen bir köşede komada yatar, yaşama döndürülür, şok tedavisi, terapi görür ve aylarca akıl hastahanesinde yatar: özetle özel bir neden olmadan yüzer gezer, arada bir ortaya çıkıp yiten, bir üçkâğıt oyunu, bir sokak numarasını andıran -bir şey bir anlam kazanmaya başladığı an bir başka sorun ortaya çıkmaktadır- nedenlerden ötürü

Esther ciddi ve zorlu bir ruhsal hastalığa yakalanır. Sorun babasının ölümü müdür? Oldukça gerizekâlı biri olan annesi midir? Ne olabilir?

The Bell Jar (Sırça Fanus), Esther'in intiharı için bir neden sonuç ilişkisi modeli önermez, Bir Numaralı Delil olarak gösterilebilecek bir kanıt sunmaz. Milyonlarca iyi neden vardır ama sonuçta namlusundan duman tüten bir silah, ırzına geçen veya onu sakatlayan bir baba veya *Sybil*'deki gibi ona sürekli cinsel tacizde bulunan bir anne yoktur. Yalnızca steno ve burs sorunları, anında çeviri ve cinselliğe duyulan merak, veremli, sinir bozucu Yale öğrencisi bir erkek arkadaş, bir şans eseri bir dergide bulunan işte çalışarak New York'ta geçirilen sıcak bir yaz - her şeyde şans ona güler ve bütün bunlar, o küçükken ölen baba ile evi geçindirmek için steno dersleri veren anne sorunlarını dengeleyecek bir ödül sayılır. *The Bell Jar* (Sırça Fanus) intiharı üst sınıflara özgü bir çılgınlık, nedensiz bir ölüm ve varlığı bir davada DNA testleri veya beyin tomografisiyle kanıtlanamayan nedensiz bir hastalık olarak ortaya koymaya cüret etti. Hastalık belirtileri ikinci derecede delillerdir ve hastanın ifadesine dayanır ama hastanın, ifadesine güvenilmeyecek kadar dengesiz olduğuna inanılır, oysa hasta da zaten bu dengesizliği kanıtlamaya çalışmaktadır.

Sylvia Plath cesur bir yürek taşıyordu - belki de romanını İngiltere'de yaşarken yazması bir şanstı çünkü o yıllarda Amerika'da, Michael Harrington'un suçlayıcı şiirlerini topladığı, *Other America* (Öbür Amerika) ile çevreci Rachel Carson'un Cassandra'vari çığlığı, *The Silent Spring* (Suskun İlkbahar) gibi kitaplar "önemli" sayılıyor ve başlıca yayımcılık olaylarını oluşturuyordu. Haber başlıkları vatandaşlık hakları, Domuzlar Körfezi, Güneydoğu Asya'da girişilen gizli operasyonlar ve Kennedy suikastiydi. Bu elektrikli ve "ciddi" havada, dengesiz bir Smith öğrencisinin herhangi birinin dikkatine layık olduğunu bir romanda bile ima etmek olacak iş değildi. Ken Kesey, arkasından da Stanley Kubrick bile *One Flew Over the Cuckoo's Nest*'e (Guguk Kuşu) akıl hastahanelerinin yönetimini gözler önüne seren bir hava vermek zorunda kaldı - hem onun tipleri

depresyona girmiş üniversiteli kızlar (yoksa sadece üniversiteli kızlar mı demeliyim?) değil ciddi hastalardı. Kesey, bir kocayla çözümlenemeyecek hiçbir sorunu olmayan aşırı duygusal, budala şair kızları değil erkekleri ele aldı - hasta erkekleri, maço erkekleri, deli erkekleri, çılgın erkekleri. Bir koca da yetmezse Valium, Librium, Miltown ve ev kadınlarının kullandığı bir dolu hapla yatıştırılıp sakinleştirilebilirlerdi. Bu şaşırtıcı olayı konu eden "Mother's Little Helper" (Annenin Küçük Yardımcısı) adlı Rolling Stones şarkısı zamanla rock müziğinin dönüm noktalarından biri oldu.

The Bell Jar'ın (Sırça Fanus) özenle, dikkatle ve kıvrak bir dille yazılmış olmasına ve Esther'in kaçınılmaz çözülüşünü - "Korkunç bir şey yapmış olmalıyım diye düşünüyordum"- tarafsız bir dehşetle anlatırken keskin gözlemlere yer vermesine rağmen, (ölmeyip yaşadığını varsayarsak) daha olgun, daha gelişmiş bir Sylvia Plath'den beklenir düzeyde bir başarı olmadığı söylenebilir. *The Bell Jar* (Sırça Fanus) bir roman olarak Plath'ın yapıtları arasında ancak bir haberci sayılabilir: *The Colossus*'un, *Ariel*'in öncüsü olduğu gibi, *The Bell Jar* (Sırça Fanus) da ileride yazacağı ve erken ölümünün engellediği uzun soluklu romanların öncüsü sayılabilir. Ted Hughes, (Devon'da bir ev satın almak için paraya ihtiyacı olduğu için) *The Bell Jar*'ın (Sırça Fanus) Birleşik Devletlerde basılması için desteğini kazanmak amacıyla Sylvia'nın annesi, Aurelia Plath ile 1970'te yaptığı yazışmada, romanı yalnızca "öğrencilerin ilgisini çekecek" bir düzeye indirgiyor.

Fakat *The Bell Jar*'ı (Sırça Fanus) kendi başına önemsiz, sadece bir gelişmenin parçası olarak ele alıp değerlendirmek aptallık olur. Bir sinir krizini olduğu gibi, dürüstçe ve gerçekçi bir şekilde ele almanın, çözülen bir zihnin iç burkan ayrıntılarını zengin ve anlaşılır bir dille aktarmanın -"Çok aptalca bir şey olduğu için giysilerimi ve saçlarımı yıkamadım... Ertesi gün tekrar yıkamam gerekecekse bugün yıkamak çok saçmaydı"- övgüye değer bir başarı olduğunu anlamamak aptallık olur. Kadınlara çekilen sınırlar hakkında verdiği mesaj belki bugün için bile cesurca ve isyankârdır. Courtney Love'ın,

"Pastanın en büyük parçasını alan kız olmak istiyorum" diye şarkı söylerken istediği şey, Plath'ın *The Bell Jar*'ın (Sırça Fanus) kahramanı için dilediği yaşam açlığından pek farklı değil. Love'ın herkesten daha fazlasını yiyip yutmak istediği gibi Plath da aynı şeye hak kazanmak istiyor. Bn. Greenwood kızını steno öğrenmeye teşvik ediyor, hızlı ve doğru dikte alabilirse çok aranan bir sekreter olacağını ve "arka arkaya heyecan dolu mektuplar" yazabileceğini söylüyor, oysa dünyada ona biçilen bu küçücük rol zavallı kızı dehşete düşürüyor. Esther, "Oysa ben herhangi bir şekilde erkeklere hizmet etmek fikrinden nefret ediyordum," diye açıklıyor. "Ben kendi heyecan verici mektuplarımı dikte etmek istiyordum."

Plath, o zamanlar, pastanın hepsini veya en büyük parçasını istemeyi aklından bile geçiremiyordu - bir dilimi bile elde etmekte zorlanıyordu. Geleceğin kıtlığını canlandırmak için seçtiği zenginlik imgesinin lezzetle hiçbir ilgisi yok - bu bir incir ağacı, Adem ile Havva'nın bu ağacın meyvesini yemesi gözden düşüp cennetten kovulmalarına yol açtı (ilk çifti baştan çıkaran meyve sanıldığı gibi elma değildir; "incir yaprağı" imgesi Adem'in yeni keşfettiği çıplaklığını örtmek için ilk el attığı şeyden gelir). Plath, "Her dalın ucundan harikulade bir gelecek bana seslenip el ediyordu. Bir incir bir eş, mutlu bir aile ve gelecekti, bir başka incir ünlü bir şairdi, bir başka incir yetenekli bir profesördü, bir başka incir başarılı yazı işleri müdürüydü, bir başka incir Avrupa, Afrika ve Güney Amerika'ydı, bir başkası Constantin, Sokrat ve garip isimleri garip meslekleriyle alışılmadık bir grup sevgiliydi, bir başka incir Olimpik kadın takımı şampiyonuydu ve bu incirlerin ötesinde ve üstünde pek ayırt edemediğim daha başkaları da vardı," diye yazarak Esther'in geleceğindeki olasılıklarla olanaksızlıkları hayal ediyordu. "Bu incir ağacının dibinde oturmuş hangi inciri seçeceğimi bilemediğim için açlıktan öldüğümü hayal ediyordum. Hepsini birden istiyordum ama birini seçmek tüm diğerlerini yitirmek olacağı için bir türlü karar veremiyordum ve incirler kararıp kurumaya başladılar ve teker teker yere, ayaklarımın dibine düştüler."

Sylvia Plath kadınların hiçbir şey istemesine izin vermeyen bir dünyada çok fazla şey istediği için acı çekti - paylarına düşen steno bölümündeki evde kalmış kız ya da konu komşuya çaya giden evli ev kadını olmaktı ve bunun dışında bir şey istemeye hakları yoktu. Plath, *The Bell Jar*'da (Sırça Fanus) ve şiirlerinin önemli bir kısmında hayattan birşeyler istemesine izin verilmesini bekleyen kadınları dile getirir - o yalnızca tek bir isteğin lüksüyle yetinmeyip çok şey ister. Geleceği temsil eden incir ağacının dibinde oturan ve Noel Baba'nın asla taşıyamayacağı kadar çok şey -günümüzde kadınların hepsini birden yürütme şansına sahip olduğu ve çoğu zaman da başarıyla sürdürdüğü çeşitli yaşam seçimlerini- isteyen Esther Greenwood çok daha fazlasına muhtaç bir kadına dönüşür. İstediği şeylerin ona sağlayacağı mutluluk ve umudun tadından ve tatminkârlığından yoksun kalınca yaşamı bomboş ve anlamsız, kendi de bir kazazede olur. İsteklerin umutlu varlığından çok daha ağır çeken isteksizlik dayanılmaz bir hal alır: sonunda da ruhsal açlıktan ölür.

Courtney Love cinsellik, uyuşturucu ve 'rock and roll' ile ilgili birçok nedenden ötürü tartışmalı bir tiptir yine de, bence sonuçta, onun en ürkütücü yanı hayattan birşeyler istemesidir. İstekleri olduğunu ve isteklerinin neler olduğunu açıklamaktan hiç çekinmez. İstemekten korkmaz ve aşırı istekleri vardır: her şeyi ister, pastadan ve her şeyden en büyük payı almak ister. Yeterince cesur olmayanların ayıplamalarına ve eleştirilerine uğramadan, içinden geldiği gibi davranabilecek kadar özgür olmak ister. Paris, New York ve Milano'daki bütün moda defilelerini izlemek, Chanel bir tayyör giyip Garren'a yaptırdığı kısa saçlarıyla şık yerlerde öğle yemeği yiyen kadınlara katılmak ister, ama sanatında dürüst olmayı da ister ve gerçek bir kadın 'rock and roll'cunun olması gerektiği gibi öfke ve keder dolu şarkılar söylerken bunu kanıtlamak için taflan gibi saçlar ve terden ıslanmış yırtık pırtık giysiler giyer. Hem Beyaz Saray'da hem de bir randevu evinde kabul görmeyi ister. *Vanity Fair*, Haziran 1995 sayısında, onun omuzlarından kanatlar çıkan melek gibi giyinmiş fotoğrafını kapak yaptığı

zaman, "Rock söyleyenler kendi şarkı sözlerini yazar," diyor. "Rock'cu olmak, öncü olmak demektir."

Freud, "Kadınlar ne ister?" diye sorduğu zaman kimsenin cevap vermeye cesaret edemeyeceğini biliyordu. Muriel Rukeyser, *The Bell Jar*'ın (Sırça Fanus) Amerikan baskısı gibi 1971 yılının kadın hareketleri sırasında yayınlanan "Käthe Kollwitz" adlı şiirinde, "Bir kadın hayatının gerçeğini açıklasa ne olurdu?" diye soruyor. "Dünya ortasından çatlardı." Böyle bir "gerçek" dünyanın zayıf noktasından çatlamasına yol açacak bir tehdit oluşturmadan çok önce, hep aptal bir genç kızın aşırı duygusallığına indirgenirdi. Sylvia Plath bile *The Bell Jar*'ın (Sırça Fanus) önemli bir kitap olmadığını söylemiş ve Heinemann 1963'te İngiltere baskısını çıkardığı zaman bir takma isim kullanmayı yeğlemişti. *The Bell Jar* (Sırça Fanus) İngiltere'de basılınca iyi eleştiriler almasına rağmen, Knopf - Plath'ın şiirlerini yayınlayan bu Amerikan yayınevi, Heinemann'ın hiç tanınmamış bir yazarın böyle sakıncalı bir kitabını önermesini bile hayretle karşılamıştı- "Victoria Lucas" adlı tanınmamış bir yazarın bu romanını hemen geri çevirmişti ve editör William Koshland gerçek yazarın Plath olduğunu öğrenince şaşkınlığa düştüğünü yazıyor. Koshland, Knopf'taki iş arkadaşlarıyla onu "iç dökmek için yazılması gerekli" bir ilk roman olarak gördüklerini söylüyor ve "bir özyaşamöyküsü olduğu açıkça belliydi" diye ilave ediyor. Sonunda 1971'de *The Bell Jar*'ı (Sırça Fanus) yayınlayacak olan Harper & Row da onu, ilk kez önerildiğinde "öykü bir roman olmaktan çıkıp bir klinik olaya dönüşüyor" diye reddetmişti.

Plath'ın *Rough Magic* (Hoyrat Mucize) adlı yaşamöyküsünü yazan Paul Alexander, bu romanın John Kennedy'nin Amerika'sında yayınlanmaya uygun olmadığı iddiası üzerinde şöyle fikir yürütüyor: "*The Bell Jar* (Sırça Fanus) yazıldığı devrin kurbanı olmuş gibi görünüyor. Toplum bir erkeğin delilik konusunda yazmasını içine sindirebiliyordu -örneğin Salinger ve Ken Kesey- ama bir kadın konuya el atarsa onu küçümsüyordu." Ama onu modası geçmiş bir roman olarak görmek haksızlık olur. Plath'ın kitabı, reddedilmesinden otuz beş yıl sonra

aynı yayınevi tarafından basılıp Amerikalı okurlara nihayet sunulduğu zaman altı ay *The New York Times*'ın en çok satan kitaplar listesinde kaldığı günümüzde, durum daha iyi görünüyor. Yine de iyimser olmamak gerektiğini düşünüyorum: günümüzde kültürü yönlendirenler, duyguları konusunda tam anlamıyla dürüst ve açık sözlü olabilen kadınlara pek fazla saygı duymuyorlar. Aşırı duygusal eserler "yönlendirici" veya "sanat değerinden yoksun" olarak nitelendiriliyor. Tabii, Nirvana ile Sex Pistols'ün çığlıkları da, annesinin dikkatini çekmek için beşiğinde ağlayan bir bebeğinkine benzetilebilir -ben böyle düşünmüyorum ve her iki grubu da çok beğenirim- oysa bu iki grubun piyasadaki yeri sağlamdır. Buna karşılık Sinéad O'Connor'un saldırganlığı neredeyse mesleğine son verecekti, Alanis Morissette'in Amerika'da çıkardığı öfke dolu ilk albümün başarısı, Kanada'da ergenlik çağında bir yıldız olduğu sık sık yüzüne vurulup alaya alınarak, küçümsenmeye çalışılıyor ve Courtney Love'ın eşinin cenaze töreninde veya sahnede sergilediği şımarıklıklar ve ağlama nöbetleri yersiz ve gereksiz görülüyor: işte yine başladı.

Courtney Love, popüler kültürde bir güç ve ün sahibi oldu, plak satışları ve aldığı film rolleri de hatırı sayılır düzeydedir. Tip oluşturmada bir deha olan ve küçümsenmeyecek bir kadın olmasına rağmen Courtney'in cesur sanatçı gücüne asla sahip olmayan Madonna gibileriyle onu aynı torbaya koyma telaşıyla, Courtney'in çok yönlü ve çok büyük yeteneği, çoğu zaman gözardı edilmektedir. (Madonna'nın sürekli yeni tipler oluşturmadaki büyük yeteneğini de küçümsememek gerekir, çünkü böyle bir yetenekleri olsaydı, Deborah Harry'den Sheena Easton'a ve Pat Benatar'a kadar bütün bu sanatçılar hâlâ mesleklerini sürdürüyor olurlardı.) Bütün büyük yeteneklerine rağmen Love, daha çok ateşli bir kadın olarak tanınır: Rolling Stone -yalnızca öndeki kadını odak noktası yapmakla kalmayıp- Hole'u nihayet kapak yaptığı zaman altına, "Hole bir grup (Courtney Love ise bir melodram kahramanı)" yazmıştı. Fakat Love'ınki gibi büyük bir yeteneğin kötü davranışlarla -maksatlı veya maksatsız- gölgelendiğini izlemenin hüzün ve-

rici yönü, olayın haksızlığında. Ölen kocası Kurt Cobain de, değişen saç rengiyle, video klipler için elbise giymesiyle ve kamuoyu önünde uyuşturucu kurbanlarının çöplüğüne doğru hızla yol alan bu çiftin hevesli üyesi olarak karısı kadar grunge'ın yaramaz çocuğuydu; ama toplumun belleğinde Cobain'in yeteneği, oluşturduğu tipten hep daha önemli oldu.

Bu arada Love'ın kamuoyu önündeki hayatının bir tren kazası görünümü kazanması mesleğinde engeller oluşturdu: Love'ın *The People vs. Larry Flynt*'teki (Larry Flint, Skandalın İsmi) rolü için Oscar'a aday gösterilmemesi - gösterildiği zaman ise bütün filmi etkilediği halde yardımcı kadın oyuncu bölümü için gösterilmesi inanılır gibi değil. Academy tarafından ikinci sıraya indirgendikten sonra da hayali bir saygıdeğerlilik standardına uyum sağlamak istemesi -yaptırdığı anlaşılan bütün estetik ameliyatlar, 1995 Oscar Töreni için giydiği ucuz saten geceliği ile Carrie'den esinlenmiş Mayıs kraliçesi tacını, 1997'de hiç de alaylı bir mesajı olmayan Versace şıklığıyla değiştirmesi- şaşırtıcıdır. Cher, *Mask*'daki (Maske) yaygara koparan başarısı 1986 Oscar'larında gözardı edilince, en azından, Bob Mackie'nin hazırladığı Kızılderili Şef giysisiyle -sarı lame aksesuarı ve pullu tüylerden yapılmış başlığıyla- katıldığı ödül töreninde, ödülü açıklamadan önce, "Bu benim ciddi oyuncu kıyafetim" diyerek karşılık vermişti. (Cher iki yıl sonra *Moonstruck*'taki (Ay Çarpması) rolü için sadece aday gösterilmekle kalmayıp ödülü de aldı; anlaşılan küstahlık önemsenmiyor.) Oysa Love ödülü açıklarken bu fırsatı değerlendirip saçma ve saygısızca (*Forrest Gump*'a en iyi film ödülünü veren bir kurum gerçekten saygıya değerse tabii!) bir şey söylemeyip ifadesiz bir sesle ekrandaki sözcükleri okumakla yetindi. Hiç de hakketmediği, bu görmezden gelinmeye karşılık sergilediği örnek davranış, ses yükselticinin en üst derecesiyle verilen bir mesaj gibiydi: Selam, benim adım Courtney, oyununuza katılmaya hazırım.

Courtney Love'un olgunlaşıp, eskiciden alınma uyuşturucu bağımlılarına özgü giysilerden kurtulması, tabii ki teşvik edilecek bir gelişme ama Jack Nicholson da Marlon Brando da, sis-

temin tümüyle dışında kalan davranışlarına rağmen Oscar ödülleri alıp sanatçı olarak saygınlıklarını sürdürmeyi başardılar. Courtney, Hollywood'a şirin görünmek için kendini yenilemiş görünüyor: belki de bu gerçekten yapmak istediği bir şey, ama bu yeni tavır önceki tipiyle o kadar taban tabana zıt ki, birinden biri sahte olmak zorunda. Dennis Hopper artık, *Easy Rider* ve *Apocalypse Now*'daki (Kıyamet) gibi yalnız marjinal rollere çıkabilen, bunların dışında iş bulamayan bir kaçık değil, tersine bu halinden hâlâ gurur duyan imtiyazlı bir egzantrik ve garip bir tip.

Courtney'nin, *Vanity Fair*'e Eylül 1992 sayısında "çok sayıda Courtney karşıtı grubun, 'Üstelik güzel bile değil!' dediği için, bir Hole Fan Grubu oluşturup adını And She's Not Even Pretty (Üstelik Güzel Bile Değil) koyacağım," diye kasılması çok hoş, keyifli -hatta cüretkâr- bir davranıştı. "Bu yeni rock yıldızı -Kurt- bir modelle evli olması gerekirken benimle evliydi." Geleneksel olmayan güzelliğiyle -veya güzel olmayışıyla- gurur duyması ve tehlikeli zekâsının baştan çıkarıcı cinselliğini böyle sergilemesi harikulade bir şeydi. Ama artık - değil. Onun gibi bir yeteneği, çok önemli ve bir telefon rehberi kadar kalın *Harper's Bazaar*'ın Eylül 1977 sayısının kapağında "Amerika'nın En İyi Giyinen Kadını" olarak görmek beni mutlu ediyor, ama bunu kendi tarzında başarmasını yeğlerdim; çocuksu fahişe elbiseleriyle, hatta Vivienne Westwood veya Anna Sui giysileriyle - ama Tanrım Ralp Lauren giyerek değil!

Ayakta kalabilmek için aldığı acı bir kararla, korkunç, dürüst, rahatsız edici, sinir bozucu bir öfkeyi seslendiren, son incelemede güzel bir müzik yapan -en azından benim için böyleydi- bir kadının, bütün bunları pazarlanacak bir role dönüştüren, Demi'yle öğle yemeği yiyip, Hollywood ayak oyunlarına katılan ve genelde yeteneğini geliştiren derinden etkileyici ve dürüst deneyimlerden kaçınan birine dönüşmesine sinirlensem de sonunda omuz silkip kendi kendime şunu soruyorum: Başka seçeneği var mıydı? Bütün bu gücü dizginlemeden hiçbir yere erişemezdi. *Larry Flynt*'in yönetmeni Milos Forman *Premiere*'in Courtney'i kapak yaptığı sayısında keskin zekâsıy-

la gözlemlediği baş kadın oyuncusu için, "Birine, 'Senin kişiliğini çok beğeniyoruz. Yaptığın işi ve kameranın karşısında canlandırdığın tipi çok beğeniyoruz - ama sahneden inince bizim gibi biri olmalısın!' demek mantık dışı bir şeydir. Bu yapılmaz," diyor. "Yetenek istiyorsanız, bedelini ödemek zorundasınız." Fakat Hollywood, Forman dahil, yetenek değil gişe yapmak ister. Film dünyasının güçlülerinin gösterebileceği en büyük anlayış, en ünlü yıldızlarının özel Scientology tatili programlarına saygı göstermektir. Courtney Love ne istediğini biliyor ve onu elde etmek için gereken davranışı benimseyecektir. Gözyaşlarını ve akşamdan kalma halini özel hayatında gizleyerek, kamuoyunun karşısında, Roseanne, Carrie Fisher ve Hollywood'da yaşamını kazanabilen, bağımlılıklarından arınmış, akıl hastahanelerinden sağ salim çıkabilmiş diğerleri gibi sert ve haşin davranarak, zeki, kibirli, esprili, özgüvenli ve uyanık -ama çok da uyanık değil- Depresyonu Aşmış Yeni Kadın tipi için bir örnek oluşturmaktadır. Courtney Love mesleğininin onu özgür kılacağına inanıyor ve bunu başarmak için ne yapması gerektiğini bilecek kadar da akıllı.

Gösteri dünyasından ayrılıp yeniden Plath'ın dünyasına, edebiyat dünyasına döndüğümüz zaman, ruhsal çözülme konusunda yazan kadınların -Susanna Kaysen'in *Girl Interrrupted* (Yarım Bırakılmış Kız), Kay Redfield Jameson'un *An Unquiet Mind* (Huzursuz Bir Beyin) adlı kitapları çok satan kitaplar arasına girmişti- kabul görüp, kendilerine başarı şansı tanınsa da, delirme konusunu işleyen birçok romanın genelde gözardı edildiğini farkediyoruz. Doğrudan doğruya depresyonla ilgili olup da kültürel bir ağırlığı olan -*The Prince of Tides* (Dalgaların Prensi) ve *She's Come Undone* (Çözülmek)- bütün romanlar erkekler tarafından yazılmıştır. Delilikten, benzetme hatalarının ve değersiz bir anlatımın hoş görülebileceği bir özyaşamöyküsü değil de, gerçek bir sanat eseri yaratma hakkı adeta yalnızca erkeklere emanet edilmiştir. Bence hem Conroy'un hem de Lamb'in romanı gerçeği dürüstçe aktarmıyor, bu yüzden de, kadınların eserleri kabul görmezken onlarınki beğeniliyor. Yarattıkları karakterlerin incinebilirliği okuyucunun rahatça kal-

dırabileceği düzeydedir, ruhsal hastalığın iğrençliği öyle bir şekilde verilir ki, okuyucu dehşet verici bir açıklama okuduğunu sanırken aslında gerçek durumun ehlileştirilmiş bir taklidiyle karşı karşıyadır (bu romanların havası özür diler gibi bir tavırla, "Zencilere karşı değilim ama..." diyen bir ırkçıyı anımsatır.) Bu ıstırabı anlatan romanların kıtlığında, günümüzde, okurların Sylvia Plath'ı anlamlı bulup hâlâ okuması doğaldır.

Herkesin, Sylvia Plath ile Anne Sexton'un, ellili yılların, Smith ve Clifford mezunu kızların Proust okuyup şiir yazmak yerine, dikte alıp çocuk bezi değiştirmelerini yeğleyen, feminizm öncesi Feminine Mystique (Kadınlığın Gizemi) kültürünün kurbanı olduğuna inandığını bilmekte yarar var. Herkes, Zelda Fritzgerald'ı çılgın yılların sinirleri bozuk sanatçısı, kocasının edebi şöhretinin kurbanı ve birkaç tahtası eksik yardımcısı olarak görüyor. Bu kadınlara lithium değil de feminizm gerektiği iddia ediliyor. Belki de öyledir: günümüzde kızlar yirmi üçünde evde kalmış sayılmamak için evlenip çocuk doğurmak zorunda olmadıklarından durum oldukça daha iyi. Depresyon her zaman olduğundan çok daha fazla yaygın, ama Plath'inkine benzeyen sesler susturuldu. Günümüzde yaygaracı kadınlar, sıradışı kadınlar, atak kadınlar, ele avuca sığmayan kadınlar, şok yaratan kadınlar var - kamuoyu karşısında hüzünlü olabilen kadınlar artık yok. Feminizm bu olasılığı ortadan kaldırmışa benziyor. Courtney Love yaygarayı Sartre'vari bulantıya tercih etti; bir trajedi olmak yerine bir "tip", bir "kişilik" olmayı seçti. Feminizm, zaman zaman depresyonun suskunluğunu susturmuş gibi görünüyor: bu aşikar hastalığın varlığını reddetmedi ama onu politikleştirerek kişiselliğini yitirmesine yol açtı - kişisel olan her zaman politik olmayabiliyor. İşte bu yüzden, perişanlıktan damıtılan sanatsal yaratıcılığa öfke ve başkaldırı eşlik etmiyorsa, hüznün ifadesi -günah çıkaran şiirin görevi buydukendi başına kadınların yaratıcılığına yarar sağlamıyor; üstelik herkesin bildiği gibi, öfke ve başkaldırı ortaya çıkınca depresyon hafifleyip yatışır. Sızlanma sona erer - artık gelsin savaş! Joni Mitchell, Janis Ian veya Joan Baez sussun - başlasın Hole, Veruca Salt ve Alanis Morissette!

Oysa ben denklemin her iki tarafını da severim - hüznü de öfkeyi de, ama bu ikisini yalnızca Liz Phair dengeleyebiliyor. Ama bu arada, ikincisi birinciyi bastırarak bizleri biraz daha yalnızlaştırıyor. Sonuçta, bu yabancılaşma bizi hep Sylvia Plath'a, günah çıkarıcı sanatın son günlerine götürüyor. *New York Times*'ın Salı günkü "Bilim" eki ile kadın dergilerine depresyon salgınından söz eden makaleler olarak yansıyan *Journal of the American Medical Association*'da (Amerikan Tıp Derneği Dergisi) yayınlanan binlerce klinik olay, Plath'ın açıklıkla çizdiği o feci ruhsal durumu asla yansıtamaz.

Doğruyu söylemek gerekirse, Sylvia Plath *The Bell Jar*'da (Sırça Fanus) ters ve tarafsız bir anlatıcıdır ve Rosenberg'lerin idamıyla -onda bu idam kararı fikri sabit haline gelmiştir- karşılaştırıldığı zaman kendi sorunlarının bardakta koparılan bir fırtınadan başka bir şey olmadığının hep bilincindedir. Ama bu onu etkilemez: bunun anlatılmaya değer bir hikâye, anlaşılmaya değer bir hastalık olduğuna inanır ve kitabı da bunu kanıtlar. *The Bell Jar* (Sırça Fanus), ruhsal durumlarından ötürü yaşamlarındaki herhangi bir dramatik, travmatik veya Sally Jessy Raphael'in araştırmasına değecek kadar elle tutulur bir olayı suçlayamayan bunalımlılara hâlâ hitap eden birkaç kitaptan biridir. Düz yazıları ile şiirleri anlamsız bir çözülmeyi ve nedensiz bir ıstırabı dile getirir. Plath daha sonra, Dachau ile Auschwitz'i ruhsal yaşamının çerçevesi içine yerleştiren şiirler yazarak, kişisel sorunların hiç de önemi olmadığını iddia eden *Casablanca* yanlılarının tepkisine aldırmadığını ortaya koydu.

Üstelik Plath, böyle bir kitabı Naziler yönetimi ele geçirmeden önce, Berlin'den kalkan son treni yakalarmışcasına yazdı: bu zaman diliminden sonra, ruhsal sağlıktan yalnızca politik olarak söz edilir oldu - Betty Friedan'ın *The Feminine Mystique* (Kadınlığın Gizemi), Phyllis Chesler'in *Women and Madness* (Kadın ve Delilik), Juliet Mitchell'in *Feminism and Psychoanalysis* (Feminizm ve Psikoanaliz) adlı eserlerinde olduğu gibi. Oysa o durumda öyküsü tartışmalı ve eğitici olacak - romanı kadar güzel olmayacaktı. Bir "metin" olarak okunacak ve Amerikan yayıncıların başlangıçta onu indirgediği klinik bir

olaya dönüşecekti. Kişisel sorunların giderek daha az kabul edilir olmasıyla ciddi ve yaygın edebiyat depresyona -en geniş anlamda Bu Benim Çağım hareketi ve en kötüsünden Leeza-Jenny Jones-Ricki Lake-Jerry Springer tarzı dışında- yalnız ensest veya diğer bir kentsel felaketle birlikte ele alındığı sürece veya katı, alaycı, bunları yaşadım bilirim havasında yer verir oldu. *The Bell Jar* (Sırça Fanus), -Bob Dylan'ın Amerika'nın son halk müziği ustası ve Allen Ginsberg'in son popüler ve popülist şairi olduğu anlamda- ellili yılların şiirinin, devrin baskısına karşı çıkışla beslenen fakat daha sonra altmışlı yılların çok daha yüksek sesli protestoları arasında duyulmaz olan, günah çıkarma merakını sergileyen son romandı.

O zamandan beri, depresyon hep edebiyatın etki alanı dışında ele alındı - yine de zaman zaman şaşırtıcı derecede dürüst ve derin anlamlı bir eser kitap pazarına sızıyor. Peter Høeg'in hüzünlü bir iç monologla işlenmiş, *Smilla's Sense of Snow* (Smilla ve Karlar) adlı polisiye romanı 1994 yılında Amerika'da müthiş iyi eleştiriler alıp çok satan kitaplar arasına girdi. Bir çeviri için inanılmaz bir başarı olması bir yana, Hans Christian Andersen'den beri ilk kez bir Danimarka'lı yazarın kitabı buralarda ünlü oluyordu. Roman görünüşte Danimarka'lı bir Inuit kadının bir cinayeti çözümlemeye çalışmasını anlatıyor ama aslında hüzün, özlem ve sürgün hakkında derin düşünceler içeriyor, derinlerdeki depresyonu tanımlıyor, yalnızlığın keyfini çıkarmayı, Grönland'ın karanlığına duyulan özlemi, karın soğuğunda gerçeğin ve tüm dünyanın gizlerinin aranışını anlatıyor - aslında kara âşık olan bir kadının öyküsünü anlatıyor. Yazarı bir erkek olmasına karşın, D.H. Lawrence'in Lady Chatterley'nin arzularını, Gustave Flaubert'ın, Emma Bovary'nin can sıkıntısını içten algıladığı gibi, Høeg de bu kadının düşüncelerinin gerçeğini kavramış. Hüznüyle garip bir şekilde gurur duyan bir kadını inceleyen bu kitabın, bizim çok satan kitap listelerimizde yer almayı başarmasının tek nedeni, esrarengiz cinayet yönünün ruhsal içeriği örtmesi olmalı. Belki de, yoğun ve araştırmacı edebiyatın bıraktığı boşluğu başarılı anıların doldurduğu gibi.

Høeg'in akıcı bir dille anlattığı yabancılaşma da, zamanla kayıtsız ve kötümser bir dünya ile bütünleşmek için verilen ödünlerle dolu bir yaşama tercih edilir ve özlenir olmuştu - *Smilla's Sense of Snow* (Smilla ve Karlar) en yalıtılmış ve terkedilmiş okura bile, yalnız olmadığını hissettirerek, ona yabancı kıyılardan bir yardım eli uzatıyor.

Daha da önemlisi, Plath'ın 1963'te ve diğer günah çıkaran şair Sexton'un ise 1974'te ölümünden sonra deliliğin bu iki ilahesinin yerini alacak başka bir Amerikalı şair -bildiğim kadarıyla sanatçı veya yazar da- yetişmedi.

The New Yorker'da veya hâlâ şiir yayınlayan diğer dergilerdeki şiirlerin konularının ne olduğunu söylemek çok zor - ağaçlar, sarkıtlar, dikitler, sonbaharın manzarayı nasıl değiştirdiği falan gibi şeyler- ama hiçbirinin "Elm" (Karaağaç), "The Tulips" (Laleler) veya "Wanting to Die"ın (Ölümü Özlerken) ıstıraplı duyarlılığına, acısına veya dürüstlüğüne sahip olmadığından eminim. Günah çıkaran şiir, çok hoş ve kısacık bir süre, çok tutuldu, bütün şairlerin hepsi eserlerinin örgördüğü sona ulaşınca -teker teker intihar edince- şiir yeniden beyefendilerin sanatı, bir salon oyunu haline geldi ve bütün o çılgın manik enerji toparlanıp 'rock and roll' dünyasına göçtü. Birçok dertli şiir yazıldı ama kimse hüznün ilahı olmayı -belki de, önkoşulu ölüm olduğu için- başaramadı. Diane West, Anne Sexton daha hayattayken bile hayranlarının onun delirmesini izlemek için şiir matinelerine geldiklerini anlatıyor. Depresyon geçiren kadınların oranının giderek artmasına, erkeklerin oranının da onu izlemesine rağmen bu kültür, nedense sanat dünyasında kendine aynı zamanda entellektüel, beğenilen yaygın bunalımlı olabilen bir yer edinemedi. Sonunda grunge rock'ta yeniden ortaya çıktı ve pop müziği de Beatles'ların dağılmasından, Jim, Jimi ve Janis'in ölümünden sonra kendi kendini tatmin edip durdu ve nihayet o kolay ele geçmeyen "uyumu" doksanlı yılların başlarında yakalamayı başardı. Ne yazık ki, hareket daha tutmadan, herhangi bir kıpırdanmayı hareket yapan o canlılık hissedilmeden, Kurt Cobain öldü.

* * *

Kongrenin genç avukatı Richard Goodwin'in televizyondaki hileli yarışma programlarını yargılamasını dramatize eden *Quiz Show* (Şike) filmi gösterime girince, büyük teması geniş bir yelpazeye yayılan bu filmin küçücük, önemsiz, geri planda kalan ve -ikinci derecede bile olmayan- kişisel bir bölümü benim ilgimi çekti. Mira Sorvino'nun bence büyük bir başarıyla canlandırdığı, Goodwin'in, Vassar'da lisans üstü eğitim yapan eşi Sandra Leverant tipi beni çok etkiledi. Harvard'da sınıf arkadaşım olan Mira'nın bu rolü için Oscar alması gerektiğini düşündüm ve kısa bir süre sonra gerçekten de (sadece bir iki yıl sonra, Woody Allen'in *Mighty Afrodite* filmindeki Linda rolü için) bu ödüle layık görüldü.

Her neyse, bir tip olarak fazla işlenmemiş olan Sandra bere giyer ve asil kanlı, sarışın, yakışıklı ve çamura bulanmayacak kadar şık bir kahraman olan Charles Van Doren'ı dava etmekte tereddüt eden eşini "Musevilerin Tom amcası" olmakla suçlar. Sandra haklıdır, belki de hep haklıydı ve Goodwin'in bürokratik işindeki sıkıntısını, ortalığı biraz karıştırıp Harvard Hukuk Fakültesinde sınıf birinciliğinden daha büyük bir ün kazanma arzusunu anlatan filmin ahlaki merkezini oluşturur. Bu arada evine dönen kocası, Sandra'yı tezini yazacağı yerde bilmece çözerken bulur. Sandra üstün zekâsını -kocasınınkinden üstün olduğu anlaşılmaktadır- ona doğru yolu göstermek, amacının dürüstlüğünü sorgulayıp eleştirmek için kullanır.

Bu eninde sonunda bir yarışma programıdır.

Onu gerçekten çok beğendim. Daha ciddi entellektüel işlerle uğraşacağı yerde oturup bilmece çözmesi hoşuma gitti, çünkü ben de her gün bilmece çözenlerdenim ve *Times*'ı bilmecesi için satın alır, çalışmam gerekirken o küçük kutuları doldururum. Evliliğinde kendi için yarattığı yeri de beğendim, çünkü ben de bir eş olarak bunda başarılı olacağıma inanıyorum. Evinde tek başına oturan, aklımdan geçenleri yazan, iş dünyasının politikalarından veya politika yaşamından uzak kalan bir eş olarak, bir erkeğin akşamları sevinçle ona döneceği bir ka-

dın olabileceğimi hep düşünmüşümdür. Olayları yerli yerine oturtabilecek ve çoğu erkeğin çok ilginç bulduğu sidik yarışının ahmaklığına işaret edebilecek biri. Örneğin bir film stüdyosu yöneticisiyle evlenmiş olsaydım ona, Jim Carrey'e tek bir film için 20 milyon dolar vermek çok saçma der ve bu gibi şeytani anlaşmaların neden ise yaramadığını açıklardım. Veya Demokrat Parti için kamu araştırması yapan ve Clinton'un oy oranı konusunda dertlenen biriyle evli olsaydım, ona bunun hiç de önemli olmadığını, çünkü 1992 seçimlerinden bir yıl önce nüfusun yüzde doksanının desteklediği Bush'un seçimi kazanacağına kesin gözle bakıldığını, oysa işlerin çok çabuk değiştiğini söylerdim. Galiba bir sayfa üzerinde yaptığımı, gerçek yaşamda da yapabileceğimi anlatmak istiyorum: bu şeylerin ne kadar önemsiz olduğunu, çok büyük görünen olayların aniden küçülüverdiğini tekrar tekrar söylerdim.

Yaşamın garip bir şekilde dışında kalmış ri olarak, şunun veya bunun sorun yaratmaya değmeyeceğine, bu arada gerçek sorunun gözardı edildiğine işaret edebilen ilk insan hep ben olurum. Bu zaman zaman öngörü veya doğru değerlendirme gibi görünse de gerçekte ilgisizlik, kayıtsızlık ve duyarsızlıktır.

Şunun veya bunun aptalca olduğunu söyleyip karşı çıkan Sandra Goodwin bana bu tavrın, iyi bir eş ve yardımcı oluşturabileceğini düşündürdü - evet, her başarılı adamın arkasındaki kadın.

Bu yüzden onun filmdeki rolünü çok sevdim ve filmi birkaç kez izledim, hatta o sıralar çıktığım erkeğe bunun bana aramızdaki ilişkiyi anımsattığını söyledim, o da bunu doğruladı. *Quiz Show* (Şike) filminin senaryosunu oluşturan, Richard Goodwin'in *Looking Back on America* (Amerika'yı Anımsamak) adlı anılarını okuduğum zaman karısından sadece iki kez kısaca söz etmesine sinirlendim - doğrusu onun yokluğundan kuşkulandım ve bunu beğenmedim, oysa varlığı karanlığın içinden kendini duyurmak istercesine parke döşemeye vurup duruyordu.

Filmin gösteriminden bir yıl kadar sonra *Quiz Show*'un (Şike) yapımında çalışmış biriyle tanışınca Mira'nın oyunculuğu,

kısacık sözleri ve görüntüsüyle ne çok şey ifade edebildiği, Sandra tipini ne kadar çok beğendiğimi ve onunla ne kadar özdeşleştiğimi ona uzun uzun anlattım.

Ve bu adam bana, "Biliyorsun, filmde anlatılan olaylardan birkaç yıl sonra, altmışlı yıllarda, o intihar etti," dedi.

Kendi kendime, Kahretsin dedim. Tabii ki onunla özdeşleşmiştim, o da tezini yazacağı yerde çok uyuyan ve bilmece çözen bunalımlı bir kadındı ve dünyaya saha dışından bakıp onu alaya alıyor, gerçek mutluluk olan katılımı asla başaramıyordu. Katılım ise kocasının en önemli özelliğiydi, o ödün veren ve her şeyi yanlış nedenlerle yapan biriydi - veya oyunun bir parçası olduğu için yapan biriydi, çünkü bütün bunlar sadece bir oyundu.

Her şeyin yalnızca bir oyun olduğunu bilirseniz, bir stüdyoda bir masada oturduğu için 20 milyon dolar alan Jim Carrey'nin kötü filmler çevirmesini izlemek çok daha kolaylaşır.

Ama ya yaşamın tek gerçek, çok ciddi ve çok büyük bir şey olduğuna inanıyorsanız? Sylvia Plath 1955 yılında bir erkek arkadaşına yazdığı mektupta, "Her şeyi istediğimizi farkettiğimiz an, belki de artık hiçbir şey istememeye çok yaklaştığımız andır," diyor - bu artık hiçbir şeye üzülmemeye fena halde yaklaştığımız an, en çok üzüldüğünüz andır anlamına da geliyor. Bir duyarsızlık hastalığı olan depresyon kendini huysuzluk ve histeri nöbetleri ve aşırılıklarla belli eder - ki bu da aşırı duyarlılık hastalığıdır. Bir süre sonra ikisini ayıredebilenin aklını karıştırım.

Depresyon geçiren kadınlar arasında en sorunlu olanlar, kayıtsızlıkla aşırı heyecanlılık arasında gidip gelenlerdir. Şehvet düşkünlüğü, çılgınlık ve en çok da kaltaklık sanılan bu davranış biçiminin gerçekte ne olduğu ise, ender olarak anlaşılır. Oysa bu toplumsal, çoğu zaman unuttuğumuz günahlardan biri, birçok hastalığın çekirdeğini oluşturan çaresizliktir.

Kadın var yatılacak kadın var.

SAM PECKINPAH
Playboy ile yaptığı röportajdan
Ağustos 1972

⊠ 4 ⊠
ÖTEKİ KADIN

Bütün efsaneler gibi gerçek olmasa da gerçek saydığımız bir öykü var. Bu efsaneye göre Bill ile Hilary Clinton bir gün yolda otomobilleriyle giderlerken, bir benzin istayonuna girmişler ve onlara hizmet eden görevlinin Hillary'nin liseden eski bir sevgilisi olduğu anlaşılmış. Bunun üzerine Bill, "Onunla evlenmiş olsaydın şimdi benzin istasyonunda çalışan birinin eşi olacaktın," demiş.

Hilary de ona, "Hayır olmazdım," diye karşılık vermiş. Etkili olmak için bir süre sustuktan sonra da devam etmiş: "Birleşik Devletlerin başkanıyla evli olurdum."

Bu öykünün, Hillary Clinton'u geri planda kalmasını bilen bir yönetici yaratıcısı, işbilir ve başarılı bir kadın olduğunu ve Bill Clinton olmasaydı onu yaratacağını ileri sürdüğünü herhalde açıklamama gerek yok.

Ama gerçek olduğu için gerçek olması gereken bir öykü daha var. Bu öyküyü, Smith College'den mezun oluşunun yirmibeşinci yıl dönümünden hemen öncesinde 1981'de *Ms.*'de yayınlanan "Mezunlar Toplantısı" adlı yazısında Gloria Steinem anlatıyor. Bir gazeteci, Steinem'den Smith mezunlarının arasından niçin bu kadar çok başarılı kadın çıktığını açıklayan bir yazı yazmasını isteyince o, "Örneğin kim?" diye sormuş. Ga-

zeteci -en iyi tanınmış mezunlardan Sylvia Plath ile Betty Friedan'ı atlayarak- örnek olarak Scarsdaleli diet uzmanını öldüren Jean Harris'i göstermiş. Örneğin Nancy Reagan ile (George Bush ile evlenip New Haven'e yerleşmek için birinci sınıftan sonra ayrılan) Barbara Bush demiş. Gazeteci Birinci ve İkinci Leydilerden söz ederek, "Ülkenin bir ve iki numaralı kadınlarının aynı okulda yetişmiş olması sizce ilginç bir rastlantı değil mi?" diye sormuş.

Steinem, "Gazeteciler Bay Thatcher'in okul arkadaşlarıyla röportaj yapıp bir devletin başıyla evlenmek için nasıl eğitildiklerini soruyor mu?" diye sormuş. "Bay Thatcher, İngiltere'nin bir numaralı erkeği midir?"

Birkaç yıl sonra George Bush'un başkanlığı sırasında Barbara ülkenin bir numaralı kadınıyken, Wellesley College'de bir mezuniyet konuşması yapması istenmişti. Kadınların eğitiminin gelişmesine adanmış bir kurumun, bu kürsüde konuşma onurunu bütün başarısı evlenmek olan bir kadına vermesinin nedenini anlayamayan öğrencilerin toplantıdan önce yaptıkları protestolara rağmen Bn. Bush mezuniyet konuşmasını yaptı.

(Kocasından doğum günü hediyesi olarak yirmi beş çift spor ayakkabısı alan ve golf oynamasını engelleyeceği için, George'un asla bir macera yaşamayacağını söyleyen, hayatı hep neşeli tarafından alan Bn. Bush, Barbara Wellesley mezunlarına şöyle seslendi: "Kimbilir? Belki de bu grubun arasında bir yerde, benim ayak izlerimi takip edip Başkanın eşi olarak Beyaz Saray'ı yönetecek biri vardır. O delikanlıya başarılar dilerim!")

Wellesley mezunu olan Hillary Clinton da, öğrenci yönetiminin başkanı olarak, 1969'da kendi mezuniyet töreninde bir konuşma yapmıştı. Wellesley'de mezuniyet töreninde konuşma yapan ilk öğrenci olan bu kendine aşırı güvenen yirmi iki yaşındaki kızın sözleri tam da ona yakışacak bir idealizm ve ahmaklık karışımıydı. Altmışlı yılların beylik lafları kulağa sevimli ve içten geliyor: "Toplumun yeniden yapılandırılması bizi ilgilendirmiyor; önemli olan insanları yeniden yapılandırmaktır." Psikolojik laf salatası da eksik değil: "Gerçeklikten söz edebiliriz, ben de gerçeklikten söz etmek isterim, hakiki

gerçeklikten, hakiki olmayan gerçeklikten... insanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek olasılıklar yaratmak." Fakat Hillary Rodham, "daha öncelikli, sevinç dolu ve etkileyici yaşam biçimleri" üstüne kurnaz, kıvrak ve sarsıcı düşüncelere saparken Yaratıcı Yazın 101/Güzel Konuşma 11 dersi öğrencisi olarak kendini aşıyordu.

Life dergisinin Bn. Rodham'ın fotoğrafını, kürsüdeki bu hezeyanları sayesinde, yükselen gençlik kültürünün liderleri arasında bastığına şaşmamak gerekir. Steinem'inkilere hiç benzemeyen kocaman rüküş pilot gözlüğü, sağlıklı ayakkabılar ve çizgili lasteks pantalondan -her giydiğini kendine yakıştıranların üstünde bile iyi görünmeyen ve sonuçta ne giyse üstünden dökülenlerin giydiği tür pantalondan- oluşan bu acaip kılığıyla bile bu fotoğraf ateşli bir kadını görüntülüyor.

Daha sonra yayınlanan, aynı zamana ait başka bir fotoğrafında Hillary yılın modasını yansıtan bedenini saran mini eteklik, tişört ve sallantılı kolye ile görülüyor. Düşüncelere dalmış gibi görünen Hillary'nin yüzünde kocaman masum bir tebessüm ile hınzır bir ifade var - poz verdiği halde içten ve keyifli görünüyor. Bu günlerde gergin gibi görünse de bir zamanlar güçlü bir cinsel cazibeye sahip olduğu belli oluyor, yoksa cinsel cazibe *olasılığı* mı desem? Gerçekten de canlıymış, nefes alıp veriyormuş gibi görünüyor. (Bu konuşmanın başka bir açıklaması olabilir mi?)

Fakat Hillary Rodham da, yıllar önce Barbara Bush'un yaptığı gibi, bütün canlılığını alıp New Haven'e gitti. Yale Hukuk Fakültesi'ne girdi, her şeye tutkuyla inandı, adaletin kurtuluş anlamına geldiğini öğrendi, dünyadaki bütün yanlışları düzeltmek istedi, hatta bir uzay aracıyla aya gidebileceğine bile inandı (gerçekten de öyle oldu: on dört yaşında astronot olmak isteyen Bn. Rodham NASA'ya bir mektup yazarak yeni yeni gelişmeye başlayan uzay programına katılım koşullarını sordu; tabii ki ona, yönettikleri üst düzey oyunlarında kızlara yer olmadığı bildirildi.)

O da Arkansas'ya gidip büyük adamın arkasındaki küçük kadın oldu.

O da sonunda Barbara Bush'tan farklı olmadı: Hillary de sadece kocasının karısıdır. Memphis modası gür favorileri, dimdik ayakta duracak şekilde arkaya taranan siyah saçları, (modaya uygun havasıyla genç Bill ikinci sınıf bir İngiliz işgal bandosunun başçısını andırıyordu) ciddi bir tavrı olan ve baştan çıkarıcı güneyli aksanıyla konuşan bu adama gönlünü kaptırınca -veya gönül indirince- sevgili Bill'iyle aynı sınıfta olabilmek için Yale Hukuk Fakültesi'nden bir yıl sonra mezun olmaya karar verdi. Bill'in onu nasıl böylesine etkilediği ise bir bilmece, ama zamanın başlangıcından beri aşk ile şehvetin insanları zaafa uğrattığı bilinir, neden aynı şey Hillary'nin de başına gelmiş olmasın? Ciddi ve hırslı olduğu söylenen genç Hillary'nin, onun cinsel yeteneklerini ilk kez keşfeden adama karşı duyarlı olması da doğaldır. Hillary Rodham'ın flört öyküsü, doğru düzgün yaşayıp, kredi kartı hesabını kendi tutan, patlayan lastiğini kendi değiştirebilen, dosyaları, notları, gelen ve giden evrak kutuları ile sistemli ve düzenli yaşayan her kadının karabasanıdır: günün birinde bütün düzeni, başkalarının yapılacak işler listeleriyle kamp ateşi tutuşturan, ona çamaşır yıkamayı unutturup sonra da kendi çamaşırlarını yıkatan bir erkek tarafından yerle bir edilir. Hillary'nin Wellesley konuşması, hayran olduğu erkeklerin ev ödevlerini yapmaktan bıkan, en azından arada bir el peşrevinin hasretini çeken ve yakında biri çıkıp da onun bu fesat ve gizemli yönünü keşfetmezse patlayacak olan bir genç kadını ele veriyor. Şimdi muhafazakâr aile filmlerinden yana bir film eleştirmeni olan Yale Hukuk Fakültesi'nden sınıf arkadaşı Michael Medved, *The Seduction of Hillary Rodham*'ın (Hillary Rodham'ın Baştan Çıkarılışı) yazarı David Brock'a şunları söylemiş: "(Hillary) hali tavrı ve ciddiyeti yüzünden herkesin çıkmaya can attığı kızlardan değildi. Gözalıcı bir tip olduğu hiç söylenemez. O herkesin iyi arkadaşıydı."

Romantik duygular beslemesi beklenen eski sevgilileri bile Hillary'den pek heyecanla söz etmiyorlar. Hillary Wellesley'de okurken sevgilisi olan Harvard'lı Jeff Shields *Vanity Fair*'in yazarı Gail Sheehy'ye, "Daha çok konuştuğumuzu anımsıyo-

rum," diyor. Erkeklerin onunla konuşmanın keyifli bir şey olduğunu hatırlaması fena bir şey sayılmaz ama, Bütün gece konuştuk sonra da Walden Gölünde çırılçıplak yüzdük veya Çılgınca düşler kurar, her şeyi paylaşırdık, gençtik ve birbirimize çok yakındık bile demiyorlar. Konuşulanların tarıma verilen devlet desteği, Büyük Toplum ve Gene'i mi yoksa Bobby'i mi desteklesek gibi şeyler olduğu anlaşılıyor. Sanırım Hillary'yi *Circle of Friends*'deki (Arkadaş Çevresi) Minnie Driver veya *The Truth About Cats and Dogs*'daki (Sözler ve Gözler) Janeane Garofalo veya *Sense and Sensibility*'te (Aşk ve Yaşam) sessizce Hugh Grant'in özlemini çekerek suskun duygusal yaşamını sürdüren Emma Thompson olarak düşünmek gerek. Bütün bunlar biz güzel olmayan kızların da hayal kurmaya hakkı olduğunu anımsatıyor. Hillary Clinton bile bir zamanlar Cinderella'yı okumuştur.

Erkeklerin çoğu Hillary'yle konuşmaktan keyif alıp yanında rahat ederken Bill Clinton onunla ilk karşılaştığı zaman "dili tutulduğunu", onun bir Tanrıçayı andıran varlığı karşısında konuşamaz olduğunu iddia ediyor (şimdi yanında çalışanların 'şu ise bak!' dediğini duyar gibi oluyorum). İlk karşılaşmaları *The Big Sleep*'te Bogey'nin* kitapçı dükkânına girdiği an gibi olmalı: kütüphane memuruna benzeyen ciddi ve sevimli tezgahtar kız gözlüklerini çıkarır, saçlarını omzuna döker, kâğıt bardaklara içki koyar ve birden hiç de o kadar sevimli -hatta hiç ciddi- olmadığı anlaşılır. Bu Bogey mucizesidir. Veya 1970 yılında Yale Hukuk Fakültesi'ndeki Bill mucizesidir. Bakır tel rulosu gibi sımsıkı bağlanmış Hillary'ye bu duygu, yaşam sevinci veya elektrik akımı gibi gelmiş olmalı.

Aniden cinsel bir nesne olarak farkedilmek, bir zamanlar amaçları ve planları olan kendinden emin ve akıllı her kızın sonu sayılır. Wellesley'deki arkadaşlarının "Buz dolabı" adını taktıkları Hillary'nin bir gün eriyeceği bellidir - ama bunu Beyaz Sarayın Cadısı gibi, Rolling Stones'un "Under My Thumb"da (Elimin Altında) Siyamlı bir kediyi andıran kız gibi veya Velvet

(*) Humprey Bogart'ın takma adı – ç.n.

Underground'un "There She Goes Again"de (İşte Yine Başladı) diz çöken haşarı kız gibi yapmayacaktı. Her iki şarkı da kadın kurtuluş hareketinin yeni başladığı zamana özgü aleni ve gizli kadın düşmanlığını yansıtıyor, mücadeleden vazgeçmenin, yenilgiyi kabullenip teslim olmanın cazibesini ifade ediyor. Hillary'nin, New Haven'da bir yıl fazladan oyalandıktan sonra kalbinin sesine kulak verip Bill'in peşinden Fayetteville, Arkansas'a gitmesini başka bir şekilde açıklayamıyorum.

Yale Hukuk Fakültesi'nden sonra daha iyilerine yol acabilecek ilk işi olan Watergate soruşturmalarını yürüten savcılık ekibinde görev yaptıktan sonra Hillary bir şekilde amaçlarından -yalnızca mesleğinden değil, aralarında bir kadının kişilik sahibi olması gerektiği inancı da olan, değer verdiği davalardan da- vazgeçti, çünkü Bill planlarından hiç ödün vermiyordu. Bill ona, "Kamu görevi yapmak istiyorsan seçilebilirsin," dedi. "Ama ben Arkansas'ya dönmeliyim. Ben böyle biriyim."

Hillary'nin mesleğinin başlangıcında aldığı kararların akıllıca mı yoksa aptalca mı olduğuna tarih karar verecek. Ama onun yaşamını izleyenlerin açıkça görebildiği gibi o, her şeyi bir yana bırakıp, evliliği seçti. Kararlı feminizmi temsil ediyor sayılması ise, yalnızca saçmalık. Böyle düşünen kimselerin Elizabeth Dole'u daha geleneksel, daha yumuşak başlı bulması, bana Betty Friedan'ı Gloria Steinem ile karşılaştırıp onu yanlış değerlendirmelerini anımsatıyor. Betty Friedan feminizm anlayışı çerçevesi içinde hep evlilikten, aileden yana olmuştur - aynı zamanda da kadınların eşit haklara ve imkânlara sahip olmasını ister. Oysa hiç evlenmemiş ve çocuk doğurmamış olan Gloria Steinem ise hemen hemen bütün feminist davalarda daha katı bir tutum izler (örneğin pornografiye karşıdır). Yine de, yıllar önce, her ikisi de ERA'nın kampanyası için çalışırken herkes Gloria Steinem'i daha iyi huylu ve daha az köktenci bulur onu Betty Friedan'a tercih ederdi, çünkü Steinem saçlarına Kenneth'de meç yaptırırdı, güzel ve uzun bacakları vardı ve çıktığı yönetmen Mike Nichols (şimdi Diane Sawyer ile evli) gibi kel kafalı ama yine de cazip bekâr erkeklerle evlenmeyip onları terkederdi - feminist olmak "zorunda" olmayan bir ka-

dının feminist olmayı seçtiğini düşünmek hoştu. Herkes güzel olduğu için Steinem'dan hoşlanıyor, bir kurbağaya benzeyen Friedan'dan ise hoşlanmıyordu, ki bu da doğaldır, ben de olsam aynı seçimi yapardım. Ama yine de, önemli konularda Steinem ile Friedan'ın -esas olarak pek farklı olmayan- görüşlerini karıştırmamalıyız. Yetmişli yıllarda bir üniversite rektörü feminizm konusunda fikri sorulduğunda, "Betty Friedan'ın erkek karşıtı köktenci görüşlerine katılmıyorum ama Gloria Steinem'in fikirleri beni rahatsız etmez," diye karşılık verdi. Oysa, "Gloria Steinem hoşuma gidiyor, bacakları çok güzel," deseydi, duymasa bile en azından görebildiğini kanıtlayabilirdi.

Harvard Hukuk Fakültesi mezunu, çocuğu olmayan ve annelik hakkında ne biliyorsa Grimm masallarından öğrenmiş gibi görünen, geç yaşta evlenmiş ve çok başarılı bir mesleği olan Elizabeth Dole, feminist olmak için her koşula sahip olmasına rağmen, kocasının iyi bir yardımcısı olarak tanınır. Gerçekte Hillary'nin seçimi Liddy Dole'unkilerin tam karşıtıdır. Liddy hiç Russel, Kansas'ta oturmadı. Hillary Clinton eriştiği yüksek mevkiye, yüksek öğrenimine ve daha iyi bir dünya için beslediği yüksek umutlarına rağmen bir insan olarak röntgen ışınlarıyla incelendiğinde *Gray's Anatomy*'de (Gray'in Anatomisi) gösterilen önemli organlarıyla çok daha temel bir insan örneğidir: doğum yapmaya elverişli geniş kalçalarıyla sağlıklı bir orta batılı Amerikan kadınıdır, belki de Amerikan genleri ona doğum yaptığının ertesi günü silo'dan kamyonete mısır çuvalları taşıyacak güçte sırt kasları vermiştir. Bu denkleme "Wellesley", "Yale" ve "vatandaşlık hakları" gibi sözcükler eklesek de o yine de Grant Wood'un *American Gothic*'inden günümüze kadar gelmiş bir tablo oluşturmaktadır. Öz savunma yapan ve biraz rahatsız edici havası olsa da, elinde yabasıyla bir çiftçi ile yanında saçlarını sımsıkı bir topuzla toplamış eşini gösteren bu tablo, bu ülkenin adıyla eş anlamlıdır. Hillary de Amerika'nın tarımsal bir bölgesi olan Illinois'lu eski bir ailedendir ve politik bir eştir.

Üstelik Hillary bu gerçeği saklamaya da çalışmaz. *It Takes a Village*'de (Bir Kasaba Gerek) Bn. Clinton, "Evliliğimden gu-

rur duyuyorum," diye yazıyor. "İstemedikleri için evlenmeyen, evlenip de çocuk sahibi olmak istemeyen, evlenip sonradan boşanan veya evlilik dışı çocuk doğuran kadın arkadaşlarım var. Bu onların seçimi. Benim seçimim de bu. Ben kişiliğimi, Bill ve Chelsea olarak tanımlıyorum."

Oysa bir sürü beklenti Hillary'nin üzerine yıkıldı: çılgınlık yelpazesinin en sağındaki Rush Limbaugh grubu Hillary'nin bir Feminazi olduğunu ve çocukların anne ve babalarını reddetmesini istediğini ve bütün bu saçmalıktan kurtulmak için ise herkese kürtaj önerdiğini iddia etti. Arkadaşı Joycelyn Elder okullarda mastürbasyonun tanıtılmasını önerirken iyi dostu Lani Guinier sorunların kotalarla ilgili olmadığını ve işlerin çocuk oyunlarında olduğu gibi, sırayla görülmesi gerektiğini bundan herkesin kazançlı çıkacağını ileri sürdü. Falan falan filan. Bunlar otomobillerine, "BAŞKANI AZLEDİN - KOCASINI DA" gibi yazılar yapıştıran kimseler. Bir sürü politik bozgun, karışıklık ve aniden Zoë veya Kimba gibi isimli kadınlara (gerçek yetenekliler yerlerini gerçek heveslilere terkettiler) ilk dönemde vaadedilen bakanlıkların sonradan iptal edilmesinin sorumluluğu da Hillary'ye yıkıldı, belki de - kimbilir? Beyaz Saray'da çok yüksek sesle konuşan birçok danışman görev yapıyor.

Doğrusunu isterseniz, Hillary'nin yakın çevresi veya Demokrat Parti veya Bill Clinton için çalışanların Hillary'ye bağladığı umutlar, Limbaugh/Amerika Gözlemcisi kanadının kopardığı suçlama yaygarasından çok daha rahatsız edicidir. Clinton'un valiliğinden kalma aşırı vefakâr, kaçık ve inatçı -ortaya çıkan tuhaf tipleri bertaraf etmekle görevli- yardımcısı Betsey Wright, Clinton'un yaşamöyküsünün yazarı David Maraniss'e, "Bill'in politik geleceğinden çok Hillary'ninkiyle ilgiliydim," diye itiraf ediyor. "Hillary'nin parlak zekâsı, hırsı ve özgüveniyle ne kadar ilerleyebileceğine aklımı takmıştım. Bu dünyada ne kadar çok inanılmaz şeyi gerçekleştirebileceğini tahmin etmeye çalışıyorduk." Wright *Vanity Fair*'e, "Bill'in başarısında rolü çok önemliydi ama daha sonra onun İlk Kadın Başkan olabileceğini düşünmeye başladım," deyince bu "tahminin" içeriği tam olarak anlaşıldı. Hillary'nin bir başka arka-

daşı olan Dorothy Stuck hâlâ umutlu: "Bill'in sonu ne olursa olsun, ülke karşısında Hillary Clinton'ı bulacaktır; Hillary ilk kadın Başkanımız olabilir - ve olmalıdır." Annesi onun hep Anayasa Mahkemesinin ilk kadın başkanı olmasını isterdi ama Sandra Day O'Connor bunu engelledi, kocası seçilirse, Hillary'nin Adalet Bakanlığına getirileceği söylentisi çıktı ama erkek kardeşi Hugh Rodham onun bu görevi beğenmeyeceğini ileri sürerek Gail Sheehy'a biraz da alayla şöyle dedi: "Adalet Bakanlığı yerel hukuk demektir. Oysa o uluslararası anlaşmalarla ilgili soruşturmalar yapabilir. Sonra İş Hukuku var. Dış İşleri Bakanlığı var."

Hillary'nin olanakları konusunda yapılan bu tahminlerin bir ilginç yanı da, bunların tam da yetenekli bir küçük kardeş veya -yirmi beş veya otuz yaşını geçmemiş- başarı vaadettiğine inanılan bir erişkin için ileri sürülen tahmin ve hedefler olmasıdır. Tam anlamıyla erişkin biri için bu gibi şeyler söylenmez - tabii eğer o kendinden beklenenleri gerçekleştirememiş, başarısız olmuş veya hayal kırıklığına uğramış biri değilse. Çünkü bütün bu fikirler -Anayasa Mahkemesi'nde görev yapmak, Dışişleri Bakanı olmak, seçimle bir göreve getirilmek, Senato Savunma Hizmetleri Komitesi'nde görev alan ilk kadın olmak veya akademik kariyere yönelip bir hukuk fakültesinde kürsü sahibi olmak veya onuruna açılan bir kürsüde aile hukuku ve çocuk hakları konusunu araştırmak- bütün bunların hepsi büyük hayaller. Oysa bu hayallerin Hillary için artık geçersiz olduğunu herkesin bilmesi gerekir: onlar ertelenmedi, tam anlamıyla yok oldu. Ama artık bunun da önemi yok çünkü o her şeyi feda ederek bir eş olmayı seçti. Bill Clinton'a bakmak onun görevi oldu.

Hillary, Rose Hukuk Şirketi'ne ortak olduğu halde -(Adı gerçekten sevimsiz bazı skandallara karışan Konfederasyon kökenli bir şirket)- 1990 yılına kadar yılda 100.000 dolardan fazla kazanmadı ve büro dışındaki sorumluluklarının çokluğundan ötürü, kıdemde eşit olduğu diğer Rose avukatlarının gelirinin üçte biriyle yetinmek durumunda kaldı. David Brock, *The Seduction of Hillary Rodham* (Hillary Rodham'ın Baştan Çı-

karılışı) adlı kitabında, "Ortakları onun zamanının dörtte üçünden daha azını Şirket işlerine harcadığını tahmin ediyorlar," diyor ve geri kalan zamanını eyalet politikalarını yönetmeye, Arkansas'ın yetmiş beş bölgesinde inceleme gezilerine çıkmasını gerektiren, fahri olarak yürüttüğü eğitim standartları komitesi başkanlığı için harcadığını belirtiyor. Ayrıca Wal-Mart ve TCBY gibi Arkansas merkezli şirketlerin yönetim kurullarındaki görevleri de epey zamanını alıyordu. Bu ücretli yönetim kurulu üyeliklerine aslında politik atamalar yapılır ve yarı kamu yarı sermaye kökenli olan bu arpalıklarda yer almak için eyalet yönetiminde bir tanıdığa sahip olmanın -valiyle evli olmak gibi- yararları çoktur.

Bu arada Hillary'nin yardımlar dışındaki aylığı ve yönetim kurulu gelirlerinin toplamı yılda 160.000 doları buluyordu ve eyaletten ücret olarak yılda 30.000 dolar alan Bill'in yaşam standardını ve politik hırsını bu para karşılıyordu. (Düşük gelirleri yüzünden Clinton'lar, Beyaz Saray'dan ayrıldığında taşınacak evi olmayan ilk Başkan ailesi olacak.) Çoğu kimse, Clinton'ların Beyaz Saray'da yaşayan her ikisi de meslek sahibi ilk çift olduğunu düşünüyor, oysa her ikisi de Bill'in mesleği için çalıştı ve Hillary'nin ailedeki rolü, kocasını tıp fakültesinde okutmak için steno olarak çalışan diğer kadınlarınkinden pek farklı değil.

İşçi Partisinin 1997 yılındaki zaferinden sonra, savaş sonrası kuşağından olan Clinton çifti, yaşıtları Başbakan Tony Blair ile Londra'nın başarılı avukatlarından olan eşi Cherie Booth'u karşılaştırılır oldular, çünkü her iki çift de savaş sonrası Anglo-Amerikan umutlarının ve hayallerinin temsilcisi sayılıyor. Ama bu, kendi başına aday olan (ve kaybeden), sürdürdüğü mesleğinde hâlâ kızlık adını kullanan ve her gün siyah avukat cübbesi ile beyaz peruğunu takarak mahkeme salonuna giren Bn. Booth'a haksızlık oluyor. (Kraliyet ailesinin törensel görevleri üstlendiği, Başbakan'ın da hükümet işlerini yürüttüğü İngiltere'de bunu başarmak tabii ki daha kolay.) Mezuniyet konuşmasında, "daha öncelikli, sevinç dolu ve etkileyici yaşam biçimleri" aradığını söyleyen Hillary Rodham için Ticari

Hukuk, genel hizmetler bölümündeki herhangi bir iş kadar basit ve anlamsızdı.

İnsan bu kadar ödün verirse -saçımının şeklini, adını, giyim kuşamını tümüyle değiştirip değer verdiği tüm idealist umutlar yerine bir başka insana yatırım yaparsa- çocuğu için yaşayan bir anne, hatta daha doğrusu dırdırcı bir eş gibi güdüklesip asabileşir ve nevrotik biri olup çıkar. Zaten savaş sonrasının Amerika'sında, refah sınıfının yaygınlaşmasıyla daha çok sayıda kadın, birinin eşi olmanın dışında yapacak iş bulamayıp, banyo fayanslarını ovmak, okula taşıdığı çocuklarının burnunu silmek gibi yaratıcılığı sınırlı işlerden zamanla bunaldığı için, feminizm akımı doğdu. (Eşler dahil herkesin tarlada çalışmak durumunda olduğu tümüyle bir tarım toplumunda yer alan on dokuzuncu yüzyıldaki kadın hareketi, bu kadar önemli bir boşluğa yanıt vermiyordu. Bu, kadınların o zaman da sınırlı görevlerinden ötürü ve oy hakkına sahip olmadıkları için kendilerini kısıtlanmış hissetmediği anlamına gelmez, ama zamanlarını boş geçirip sıkılmıyorlardı: iliklerine kadar yorgun bünyelerden devrimler doğmaz - her şeyin ters olduğu Fransa bir istisnadır. İşte bu yüzden -feminizm, komünizm gibi- liberal toplumsal hareketlerin çoğu çene çalmaya fırsat bulan sınıflara özgü kalmaya mahkûmdur ve onlardan asıl yararlanabilecek az ücretle aşırı çalıştırılanlara erişemez.) "Eş sendromu" -bir yıldızın peşine takılıp onun yardımcı oyuncusu olmak, ama bu iki saatte sona eren cinsten değil- tüm benliğiyle bir başkasının yaşamına katılan insanların sorunudur: kendini unutacak kadar bir başkasının yaşamının bir parçası olmak aslında olanaksız bir şeydir, ama bütün zamanını kocasının müşterileri için yemekli partiler düzenlemekle geçiren yönetici eşlerinin veya tüm zamanını kocasının seçim kampanyalarına hasreden politikacı eşlerinin yaptığı budur.

Bir eşten başka bir şey olamamanın çılgınlığı insanı öyle delirtir ki, bütün gün pırıl pırıl bir eve sahip olmak için uğraşmaktan sıkılan Westchester'li bir ev kadınını, *Feminine Mystique* (Kadınlığın Gizemi) adlı bir kitap yazmaya yöneltebilir. Bu iş, 1963'te milyonlarca kadını Betty Friedan'ın mutlak manifes-

tosunu satın almaya yöneltecek kadar sevimsizdi - *Happy Days* dizisinin son bölümlerinden birinde, Maron Cunningham bile Howard'a bu kitaptan alıntılar yaparken, Joanie onu yüreklendirir, Fonzie ise endişeli bir yüzle ortaya çıkacak herhangi bir kız sorunundan etkilenmeyeceği için yine de memnun görünür. Yine de politik eşlerin çılgınlığı çok özeldir, bu belki de işin gizliliği yüzündendir, kilit altında yetişen çoğu vahşi yaratık gibi onların da gizlenirken edindikleri kontrol edilemeyen çarpık huylar, sonradan birer sancılı yara olarak ortaya çıkar. Politik olmayan mesleklerde kimse, Payne Whitney'de konaklama planlarını açıklamak zorunda kalmaz, ama artık bu da utanç verici bir şey olmaktan çıkmıştır ve kimsenin mesleğini veya gelecek için yaptığı planları mahvetmemelidir.

Ama politikada, bu lekenin onları politik yaşamdan sileceğinden korktukları için, çoğu kimse bir psikiyatriste baş vurduğunu bile açıklamaktan çekinir. Zorlu bir hayat yaşamış olmak ve güçlükleri aşmak politik nutukların en sevilen konusu olmasına rağmen uyuşturucu bağımlılığını ve mahkûmiyetini açıklayarak seçim kazanan tek kişi Marion Barry'dir. Deli bir eş, yıldızı parlamakta olan bir kamu görevlisi için öylesine büyük bir tehlike oluşturur ki, politikacı eşleri her şeye rağmen normal görünmeye çalışan kadınların son kalesini oluşturur, ama bunu kendileri için veya kendi mesleklerinde ilerlemek için değil kocalarının geleceği için yaparlar - belki de kendi kendilerine bunu Amerika, Tennessee, Wichita için veya bir gün gerçekleşecek büyük bir dava uğruna yaptıklarını söylüyorlardır: Sağlık reformu bütün bunlara değecek.

Vali konakları ile Beyaz Saray, tarihimiz boyunca, bu politik ve kişisel vaatler, ödünler düzenini sürdüren çok sayıda deli hanımı misafir etmiştir. Mary Todd Lincoln'un -ondan ve Hillary'den başka üç isimli 'Birinci Leydi' olmadığına dikkatinizi çekerim- ruh sağlığı birçok dokümanter filme konu olmuştur, ama sanırım o daha Abe ile evlenmeden çok önce kafadan sakatmış. Massachusetts Vali Konağı tamamen içkiden arındırıldığı için ecza dolabındaki alkolü içen Kitty Dukakis'in görüntüsü, kocası, John Updike'ın "Amerika'nın en uzun süreli tek

gecelik gösterisi" adını verdiği devri yönetirken Beyaz Saray'da ulu orta, yere yıkılana kadar içen Betty Ford'un görüntüsüne eşlik eder. Watergate skandalının daha eğlendirici yönlerinden biri de, olayda küçük bir rolü olan John Mitchell'in şimdi boşandığı karısı Martha'nın, banyodan gece gündüz olmadık saatlerde gazetecileri arayarak onlara, sonradan kendi evliliğinin sorunları olduğu anlaşılan, gizli bilgiler vermeyi vaadetmesiydi. Kocası dışarıda Vietnam Savaşı karşıtlarıyla futbol ve surf konusunda sohbet ederken, Pat Nixon'un uzun karanlık geceler boyu Rahmaninof dinleyerek vakit geçirdiğini hayal etmek hiç de güç değil. Sonradan ABSCAM suçlusu olan, Güney Carolina'lı Demokrat Kongre üyesi John Jenrette'in Washington'da deliren eski eşi Rita Jenrette, *Washington Post Magazine*'de yayınlanan "Bir Kongre Üyesinin Deli Eşi" adlı bir yazı yazıp, *Playboy*'a çıplak poz verdi ve fotoğraflarına eşlik eden yazıda "Kongre Eşlerinin Bn. Enver Sedat onuruna verdiği yemeğe çingene kıyafetiyle gelen tek kişi olduğumu farkedince" Beltway'a asla uyum sağlayamayacağını anladığını belirtiyor. Bn. Jenrette gösteri dünyasına katıldı, sonra da gözlerden kayboldu.

Önceleri gizlice daha sonra ise açıkça aklını yitiren devlet adamı eşi tipi, filtresiz Camel sigarası, M-16 ve Scientology Kilisesi gibi dünya pazarındaki gelişme gücü kestirilemeyecek kadar büyük olan Amerikan ihraç maddelerinden biridir. Bugün ismi zar zor hatırlanan, Kanada Başbakanı Pierre Trudeau'nun eşi Margaret Trudeau bir hanıma uygun düşmeyecek açık saçık bir giysiyle Stüdyo 54'te Bianca, Andy, Liza, Margaux, Halston ve Mick ve birçok ünlü moda kurbanı ile kokain bağımlısından oluşan bir grubun içindeki tek Kanada'lı olarak yakalanınca, yetmişli yılların sonlarında bütün dedikodu gazetelerine manşet olmuştu. Son derecede sıkıcı olan kocasından bıkan genç ve güzel Maggie Ottowa'da ne yapacağını bilmez haldeydi. Özyaşamöyküsünde kocasının yeniden aday seçilemediği gece Bay Jagger ile yattığını pişmanlık duymadan açıklıyor. Hamilton Jordan'ın kokain çektikten sonra yaptığı Stüdyo 54 ziyaretlerini saymazsak, Kanada'nın Birinci Leydi'si diskoteğe giden, herhangi bir yerde seçim kazanmış herhangi bi-

rinin ilk yakınıydı. 1812 Savaşından beri pek yaşam belirtisi göstermeyen, ihraç ettiği az sayıda yeteneğin Malibu'ya göç ettiği gözlemlenen bu ülkede skandal yaratmıştı. Sonradan boşanıp yeniden evlenerek Ottowa'da yaşamayı sürdürmesine rağmen Maggie, önemli-birinin-eşinin yaşam şekline bir an için, değişik bir seçenek oluşturmuştu.

İngiliz kraliyet ailesinin ilk "Amerikalı" üyesi olan Prenses Diana -bir İngiliz hukuku uzmanı olan Dr. David Starkey, Di'nin "esasen Kaliforniyalı" olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir- Panorama programının sunucusuna açıkladığı gibi, gizlice BBC'ye gidip yazar Andrew Morton'dan, Windsor'ların onu yalıtarak "kişiliğini bozmaya" çalıştıklarını dünyaya duyurmasını istemişti. Bir başka yabancı ülkenin yönetici konutunda oturup da, Amerikan pembe dizilerini taklide kalkışan biri de, kocasıyla kavga ettikten sonra hakaretlerine karşılık onu konuttan dışarı atan Peru'nun Birinci Leydisi'dir. Perulu başkan onu yola getirmek için konutun elektriğini kestirmek zorunda kalmıştı. Bu örneklerden politikacı eşlerinin, örneğin sporcu eşlerinden -Bn. Magic Johnson'un çektiklerini düşünürsek bunun doğruluğu açıkça anlaşılacaktır- daha kötü durumda olduğunu çıkarmamak gerekir ama özellikle seçimle gelen hükümetler, eşlerin bir değere sahip olduğu son alandır ve onların kocaları için değerleri 1955'ten beri hiç değişmemiştir. Oysa Bill ile Hillary söz konusu olduğunda Hillary bir eşten daha fazla bir şey olarak tanıtıldı - "bir tane satın alana bir tane bedava" vaadeden satış kampanyalarında olduğu gibi sanki ulusun tutumlu kişiliği harekete geçirildi. Hillary, birinci sınıf öğrencilerine milli marş söyleten, Compton'da super market açılışlarına katılan Valium'la sakinleştirilmiş bir tip olmayacaktı.

Bill Clinton 1992 seçim kampanyasında Basınla Buluşma'sında, "Başkan seçilirsem, Franklin Roosevelt ile Eleanor'unkini de aşan, eşi görülmedik bir çift oluşturacağız," dedi. "Onlar yolları ayrı iki büyük insandı. Ben seçilirsem, biz, şimdiye kadar yaptığımız gibi, her şeyi birlikte yapacağız." Bu teminat Hillary'nin ödülüydü, Rodham adına ve sarı saçlara - kendininkine ve diğerlerininkine duyduğu ilgi için- G harfiyle

yazılan Gennifer ile pırıl pırıl bir teni olan Paula için, geleceğe yatırım yaptığı, gözlük takmaktan vazgeçtiği, Tammy Wynette'ten özür dilediği ve çikolatalı kurabiye yapmaktan zevk alırmış gibi davrandığı için ona verilen ödüldü.

Oysa işler böyle yürümedi. Herkes iki yüzlülüğü yüzünden Hillary'den nefret etmeye başladı. Amerika'nın Hillary'den soğuması, meslek sahibi kadınlar, feminizm, savaş sonrası kuşağı, hatta güçlü çiftler konusunda bir referanduma dönüşse de aslında kendi hayatını kazanmayan, kendi değerini kanıtlamayanlara karşı duyduğumuz kuşkuyu yansıtmaktadır. Kimse olağanüstü ve başarılı bir kadın olan Elizabeth Dole'a karşı değil, çünkü insanlar çalışarak hayatını kazanan kadından rahatsızlık duymuyor (kadınların çoğu isteseler de istemeseler de buna zorunludur); onları asıl rahatsız eden, perde arkasında kalıp saman altından su yürüten, bir mevkii sahibi olmadan iş çeviren ve gerçekten hiç sorumluluğu olmadığı için de kimseye hesap vermek zorunda olmayan, işten atılması ve güvenilmesi imkânsız olan kadındır. Efsanevi şirret kadınlar -Leydi Macbeth, Anne Boleyn, Marie Antoinette gibi- eş olarak güçlerini aştıkları için böyle anılırlar; tabii o devirde kadınların eş veya cariye olmak dışında pek bir şansları yoktu. Kraliçe I. Elizabeth ile İskoç Kraliçesi Mary, erkek veliaht olmadığı için, Tanrının ve halkın önünde taç giydikleri için, güçlerini gizlice kullanma durumunda kalmadılar. Onlar birer bulimia hastası gibi gizlice tıkınmak için yiyecek biriktiren ve birileri kutu dolusu şeker ve çikolatalarını keşfedecek diye korkacak kişilerden değildi. Bu İngiliz yöneticiler için güç bir hak ve görevdi - kralların Tanrısal hakkıyla kraliçe ilan edilmişlerdi ve bu durum, onlara bir ayrıcalık tanımıyor, onlara hizmet beklemekten çok hizmet etmeyi emrediyordu. Görevin kendilerinde olduğu bilinciyle işlerini dürüstlükle yürüttüler. Başları uçurulmadığı gibi her ikisi de, sekiz yüz yıllık İngiliz monarşi tarihinin en saygı değer yöneticileri arasında anılır -Mary ülkesinin başında savaşa bile girdi- ki bu da, on altıncı yüzyılda bile halkların zaman zaman bir kadın yöneticiye tahammül edebildiğini gösterir. Kadınlardan çok otoriter tiplerden çekinen çoğunluk için asıl sorun:

Onun yönetmeye hakkı var mı? (Alexander Haig'in Iago numarasının da pek sevilmediğini hatırlatırım.)

Hillary Clinton'a feminizm öncesine özgü kadın nefretini anımsatan bir tavırla karşı çıkılması ve ondan nefret edilmesi beni çok kızdırıyor, ama görevli olmadığı için belki de o bunu hakkediyor. Gizlice tıkınan bulimia hastalarının başkasının buzdolabından yiyecek çaldığı gibi o da güç çalıyor. Kadın hareketi sırasında rüşte erdiği ve bunun yanlış olduğunu bilmesi gerektiği halde bir erkeğin aracılığıyla yaşıyor ve kongrede yemin etmeden, seçimlere girmeden veya belirli bir görevde kamu hizmeti görebilmek için yapması gerekenleri yapmadan bağımsız bir kadın gibi yaşamak istiyor. Hillary'nin sağlık reform teklifi hem liberaller hem de muhafazakârlar tarafından beğenilmediği gibi teklifin bir hedef seçmen kitlesinin olmaması da, onun kendini destekleyen açık seçik bir kitleden yoksun olduğunu yansıtıyordu, çünkü Hillary hiçbir göreve seçilmemiş, devletin normal işe alım aşamalarından geçirilerek devlet memuru olmamıştır.

Whitewater skandalının patlak verdiği, artık Hillary'nın ilk kadın başkan olması gerektiğini söyleyen kimse kalmadığı bir zamanda, *Mirabella*'nın Eylül 1996 sayısında, Barbara Ehrenreich, "Hillary güçlü ve bağımsız bir kadın olduğu için kınanmıyor," diye yazıyordu. "Hillary'nin kariyeri Barbara Bush'unkinden ancak bir derece üstün sayılabilir. Evet, Rose Hukuk Şirketi'nde çalıştı, ama Yale Hukuk Fakültesi, mezunlarının uyanık tiplerle ve emlakçılarla işbirliği yapmasından pek gurur duymaz. Wellesley sınıf birincisi ve diploma töreni konuşmacısı Hillary Rodham daha iyi şeyler için yetiştirildi ama o Bill'in peşinden gitmeyi yeğledi. Rose Şirketindeki başarısını bile, o işi Hillary'ye versin diye yalvarmak için sık sık Jim McDougal'ın bürosuna kadar koşu yapan bir valiyle evli olmasına borçludur."

Ehrenreich, "Oysa politikacı eşi olma planı Barbara Bush'un kuşağı için daha geçerliydi," diye devam ediyor. "O devirde, kocan kadın peşinde koşarsa usulca bunalıma girerdin sonra da boyanmamış saçlar ve köpeğinin yaşamöyküsünü yazma ka-

rarıyla ortaya çıkardın. Hillary öfkelendi ama bu bile, onun yaşamında Bill'siz daha çok alana, belki de ikinci soyadını kullanmasına gerek bırakmayan bir iş hayatına ihtiyaç duyduğunu anlamasına yol açmadı. Kocasının işine daha da gömülerek bir yönlendirici olarak değerini arttırmasına, hatta zaman zaman onunla birlikte adaylığını koymuş gibi davranmasına yol açtı."

İşte herkesin nefret ettiği de buydu.

İşte, kral adayı benzin istasyonu görevlisinin öyküsü, Amerikalıların Hillary'den kuşkulanmasının nedenini kısaca anlatır. Her şeyi denetleme merakı, herkesi kukla gibi oynatması, her şeye tırnaklarını geçirircesine sahip çıkması kamuoyu yoklamalarında zaman zaman Madam Hayır'ın, Nancy Reagan'ınkileri bile aşan sonuçlar olmasına yol açtı. (Nancy Reagan'ın kullanılabilir durumdaki porselen yemek takımlarını değiştirmek ve kuaförünü California'dan getirtmek için halkın ödediği vergileri çarçur ettiği hatırlardadır.) Bu öykünün bir diğer garip yönü de, Hillary'yi güçlü, istediğini elde eden, erkeksi bir feminist tip, her şeyi yöneten kadın olarak göstermeyi amaçlamasıdır. Bu öykü bize, Beyaz Saray'da güçlü bir kadının yaşadığını bilmenin, ne kadar korkunç bir şey olduğunu anımsatmak istiyor.

Bize, bu kadının başkan olmadığını ve bu yüzden de hiçbir güce sahip olmadığını unutturmak istiyor.

İngiltere, İsrail, Pakistan, Hindistan, Filipinler, İrlanda ve Avustralya gibi aşırı dindar, geri kalmış veya ilerici sayılabilecek birçok ülkede kadın Başkanlar ve Başbakanlar olduğunu bize unutturmaya çalışıyor. Birleşik Devletler'de, bırakın evli bir kadını bekâr bir erkeği bile Başkan seçemediğimizi unutturmaya çalışıyor. Birinci Leydi'nin törensel görevlerinin devlet yönetiminin başarısı için çok önemli olduğunu, bu yüzden de, evli bir çift seçemezsek ihtiyaçlarımızın karşılanmayacağına inandığımızı bize unutturmaya çalışıyor. Oysa 1992 seçim kampanyası sırasında *Vanity Fair*'in Yankelovich Clancy Shulman'a yaptırdığı bir soruşturmaya katılanların yüzde 84'ü, ikinci bir mesleği olan bir Birinci Leydi'ye karşı olmadığını belirtti. Ama *Mirabella*'nın Eylül/Ekim 1996 sayısında Christop-

her Buckley. "Hey bakın bu ülkenin bir Birinci Leydi'ye ihtiyacı var. Son araştırdığımda da bunun tam günlük bir iş olduğunu farkettim," diye yazıyor. "Onun ülkenin anası ve bir dereceye kadar da eşi olmasına ihtiyacımız var." Tabii Bay Buckley, kendi anası bir sosyete kadını olduğu için bir kadının, vergi mükellefleri hesabına yemeğe çıkmaktan başka bir şey isteyebileceğini hayal bile edemiyor olmalı, ama en azından dürüst davranıyor. John Davidson, *Vanity Fair*'in 1989 Şubat sayısında bir kozmetik şirketi yöneticisinin kızıl saçlarıyla ünlü eşi için, "Georgette (Mosbacher)'in yönetim kurulunda görevli birinin eşi olarak görevleri ne olacak?" diye sorması, "Birinci Leydi"lik görevlerinin Amerikan endüstrisi için yurt dışında Halkla İlişkiler görevi yapan birinin eşine bile yansıdığını gösteriyor.

İktidar sahibinin arkasındaki gücün gerçek güce yakın olduğu inancı hâlâ sürüyor. 1992 başkanlık yarışında eşlerin yetenek ve becerileri çok popüler bir konu oluşturmuştu ve Hillary kalabalık bir kadın grubunun başını çekiyordu. Su konusunda yetenekli olmasına rağmen kişisel cazibesi sorgulanan Paul Tsongas, cazibe konusunu eşi Niki'ye havale ettiğini şakacı bir şekilde belirtmişti: "Kişisel cazibeniz yoksa, olan biriyle evlenirsiniz." Bir başka avukat, Marilyn Quayle -J. Danforth ile birlikte devam ettikleri Indiana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Marilyn başarıları sayesinde girmiş, oysa olumlu davranış başvurusu yapan Danforth'un nasıl girdiği bilinmiyor (sormaya kalkışmayın; okul da ben de bilmiyoruz)- 1992 Cumhuriyetçi Kongresinde, kadınların mesleğine aileden fazla değer veremeyeceğini, bunun bizim "doğamıza aykırı" olduğunu söylemişti. Bn. Quayle, yine de, Başkan Yardımcısı'nın bürosunun karşısındaki altı odalı bir süite yerleşmiş ve kocasıyla görüşmek isteyenleri eleyen bir danışma görevlisi rolünü üstlenmişti. Bir zamanlar savcı olan Ruth Harkin, kocasının ölü doğan seçim kampanyası için tam zamanlı danışmanlık yapmıştı. Hillary Clinton ise - şey o, şöyle yorumlara esin kaynağı oluşturdu: "O kendi adına olağanüstü bir aday olabilir. Ben oyunu ona vereceğim." "İnsan o niye aday olmadı diye düşünmekten kendini alamıyor." Veya valiyken bir yemekte karısı onuruna kadeh

kaldıran Bill Clinton'un dediği gibi, "Bazıları yanlış Clinton'un aday olduğunu söylüyorlar, haksız sayılmazlar."

İyi de, bu kadar çok güçlü kadının varlığı ne anlama geliyor? Aslında bu güç onlara değil kocalarına ait ve iktidar sahibine yakın oldukları için veya ikna yetenekleri sayesinde o güce erişebiliyorlar. Clinton'un yanlış kişinin vali adayı olduğu konusundaki sözü bunu kabul veya reddetme hakkına sahip bir adamın alçak gönüllü ve iyi niyetli bir davranışıydı. Marianne Moore'un "Evlilik" adlı şiirinde belirttiği gibi, "erkekler güçlüdür / bazen bunu hissettirirler." En iyi güç gösterisi ona karşı kayıtsız kalabilmektir.

Amerikalılar ülkenin en yüksek makamına bir kadını seçmeye bir türlü gönül indiremiyorlar. Demokratların her çareye başvurdukları izlenimini yaratmak için New York'un hemen hemen hiç tanınmamış ve seçilmesi olanaksız Queens bölgesinden bir kadın Kongre üyesini, seçilmesi ondan da imkânsız olan Walter Mondale ile 1984'te aynı listeye koyması da uluslararası bir şaka haline geldi. Tabii İtalyan Parlamentosu'nda bir zamanlar bir porno yıldızı şimdi ise bir Amerikalı sanatçı olan, Jeff Koons'un eski eşinin yer alması da uluslararası bir şakaydı - ama bu şaka Vatikan'ın ülkesinde bile kadınların devlet yönetiminde yer almasına bizdeki kadar karşı çıkılmadığını vurguluyor. Gerçekçiliği ilkelerden önde tutarsak, Hillary'nin kendi politik hırsına kocası vasıtasıyla erişmeye karar vermesinin asıl nedeninin bizim bu ürkekliğimiz olduğunu görürüz. En ünlü üniversitelerde, en eski ve kendini beğenmiş hukuk şirketlerinde, Wall Street'te ve erkeklere özgü bütün diğer kalelerin hepsinde kadınların ağırlığının hissedildiği bu ülkede, sadece Oval Ofis'e, bir kadın seçmeye yanaşmıyoruz. Şimdilik bunu olduğu gibi kabul ediyor ve Birinci Leydi'mizin şık bir hukuk öğrenimi yapmış işsiz biri olmasını ve erişkin bir kadın olan Başkan Yardımcısının eşinin adının Tipper olmasını doğal karşılıyor ve içinde bulunduğumuz bu politik çıkmazın garipliğini bile farketmiyoruz. Belki de Hillary bunları farkettiği için mücadeleden vazgeçti.

The New York Times Magazine'in dünyanın Birleşik Devlet-

ler'e bakış açısına ayrılmış bir sayısında, keskin dilli bir İngiliz feminist olan Julie Burchill, "Hillary Clinton ile Margaret Thatcher karşılaştırıldığı zaman Amerika'nın kadınları anlamadığı açıkça anlaşılıyor," diye yazmış. Bn. Burchill, Amerika'lıların cinsellik konusunda hızlı olmadığını, garip bir şekilde tutuk olduğunu -kız arkadaşlarının anneleriyle yatan çocuklar ile çok sayıda erkekle düşüp kalkan ve herkesin onlara sürtük gözüyle bakmasından rahatsız olan on iki yaşındaki kızlara günah çıkartan rahip tavrıyla yaklaşan Jerry Springer ve Jenny Jones arasında gidip gelip sürekli laf üreten- ve bütün bu feci şeyleri gözardı edip başkanlığı sırasında menopoz geçiren bir kadının ülkenin güvenliği için tehlikeli olacağından, sanki Bill'in erkeklik organı olmuyormuş gibi, korktuğumuzu söylüyor. Burchill, "Hillary teorik olarak kadınların eşitliğine sıcak bakan bir partide etkili olan çok yetenekli ve zeki bir kadın," diye devam ediyor. "Margaret Thatcher, kadınların eşitliğine karşı çıkan bir partide etkili olan, orta yetenekte ve zekâda bir kadın. Bn. Thatcher ülke yönetimini eline aldığı halde Bn. Clinton çikolatalı kurabiye tarifinin reklamını yapıp, Jackie Kennedy'yi bile şaşırtacak derecede aşağılanıp, kadınların Venüs'ten değil de Köpek Gezegeni'nden olduğunu kanıtlayacak kadar büyük bir sadakatle erkeğinin yanında yer almakla yetindi. Kadınlarıyla ve cinsellikle barışık bir ülke, Birinci Leydi'sini asla böylesine iğdiş etmez."

Bir demokraside, herhangi birine tanınan ayrıcalığın ancak doğrudan verilirse bir anlamı olacağı ilkesinin geçerliliği, "birini alana bir tane de bedava" diye ücretsiz yarı olarak gururla sergilenen Hillary'nin halkın öfkesini üstüne çekip Beyaz Sarayın Kötü Cadısı ilan edilmesiyle kanıtlandı. 1992 seçim kampanyasında bütün adaylar küstah, cüretkâr, yetenekli ve becerikli yarılarını sergilerken, 1996 kampanyasına kuzuların sessizliği hakimdi. Kızıl Haç'tan izin alıp zamanının hepsini hoppalığa hasreden Liddy Dole, kocası seçilse bile politikaya karışmayacağını ısrarla söyleyip en azından Tipper Gore kadar çılgın bir kadın olduğunu kanıtlamak için Jay Leno ile motosiklete bile bindi.

Iğdiş edilmiş bir kadın haline getirilen Birinci Leydi, kendisini seçmediğimizi söyleyerek yaptığımız protestolara incinip bozulsa da -hatta Hillary Clinton'ın durumunda hareme bakmakla görevli de sayılabilir- benzin istasyonu görevlisini anlatan fıkra ve benzerleri bizim adeta June Cleaver benzeri bir Birinci Leydi arzular gibi göründüğümüzü bize unutturmaya çalışmaktadır.

Her ne kadar bir Birinci Leydi'ye ihtiyaç duysak da, Başkanlık makamı kadın kısmının bu desteğine muhtaç olsa da -ona çok ihtiyacımız olduğu için ona bir sekreter, yardımcılar, dış işleri danışmanları ve yere kadar inen pencereleri olan, Gül bahçesine baktığını tahmin ettiğim bir büro ile Mont Blanc dolma kalemleri ve çok sayıda Post-It stokuyla üstü açılır kapanır bir çalışma masası tahsis etsek de- onun bu kadar uğraşa değdiğini düşünsek de, ona aylık bağlamıyoruz. Teksas politikasının siperlerinde geçirdiği yıllar sonunda Lyndon Johnson'un yaşamındaki yerini çok iyi kavramış olan Lady Bird Johnson bile, "Tek bir kişi -kocası- tarafından seçilen Birinci Leydi, ücretsiz çalışan bir kamu görevlisidir," diye yakınacak gücü kendinde bulabilmişti. Şimdiki Birinci Leydi, Yale Hukuk Fakültesi'nden mezun olduğu halde yazın yanında çalıştırdığı stajyer öğrencilerden bile daha az para kazanmaktadır.

Birinci Leydi sekreterinden daha az para kazanıyor. (Steno öğrenmesi için Sylvia Plath'e baskı yapan annesi belki de haklıydı.)

Birinci Leydi sizden de daha az para kazanıyor.

Üstelik bacakları da kalın.

Hillary Clinton olsun Mamie Eisenhower olsun, Birinci Leydiler de kadınların kaderini paylaşır: birçok erkeğin bir ücret karşılığında bile yapmayacağı tonlarca işi ücretsiz yapar. Donald'ın kabarık sarı saçlı ilk karısı Ivana Trump aptal da olsa, plastik ameliyatlarla geç yaşında bir Barbie bebeğine benzetilmiş de olsa, evliliği boyunca çalışan bir kadın olduğu gerçeğini önemsiyor. Helikopterle Atlantic City'deki kumarhanelere gidip Plaza Otelini yeniden dekore etmek için perdelik kreton satın alınış, kısacası kocasının işlerine yardımcı olmuştu. Bu

işler karşılığında Ivana'ya ödediği aylığın miktarı sorulduğunda kocası, yılda bir dolar ve satın alabildiği kadar elbise diye karşılık vermişti. Onun rahat bir hayat yaşadığını, ayrıca evliliklerde paranın garip bir şekilde paylaşıldığını da biliyorum, ama Donald, Ivana'nın çalışmaları karşılığında ücret alması gerekmediğini açıkça söylemektedir. İşin tuhafı Ivana, Trump's Castle'ın yazdığı her çeki imzaladığını gururla söylüyor - çünkü ona güveniyor: Küçük kız bırak bu işi Baban halletsin. Bu tavrın Ivana dahil birçok iyi kadını nerelere sürüklediğini biliyoruz, ama Ivana'nın yeni sloganı şu: "Kızmayı bırak - her şeyi almaya bak!" Bir erkekten, küçük bir kıza verilen hediye gibi para almak hiç hoş değil; boşanma davası açarak zorla almak da pek hoş bir davranış değil. Ivana yapılması gerekli işleri yaptı ama, karşılığında Palm Beach'deki havuzunun başında oturup gün boyu yalnızca manikür yaparak elde edeceğinden fazla bir şey kazanmadı. Böylece bordroya alınmayan, yaptığı işlerin bir görev tanımlaması olmayan garip bir kişi oldu: bir kapitalist girişimde gönüllü olarak görev aldı.

Ivana, giysi karşılığında yaptığı görevi hiç olmazsa kendi şekillendirdi, oysa Birinci Leydi'ler bunu yapamaz - o kadar ki bunu sorgulamak kimsenin aklına bile gelmez. Hillary Clinton sağlık reformu komisyonu başkanı olduğu zaman çoğu erkeğin karşılığında tonlarca para alacağı tonlarca işi ücretsiz yaptı. Ayrıca Bill'in günah keçisi oluyordu -sağlık reformu onaylansaydı Bill alkışlanacaktı; onaylanmayınca o kabahatli oldu- bu psikodramda kocasının inandırıcı parlak rolü karşısında yanlış politika yapan sevimsiz bir rolde ver alırken, kendi için hiç de hoş olmayan şeyler yaparken, karşılığında ücret bile almadı. Sağlık reformu üstünde çalışırken ayrıca Birinci Leydi'nin bütün törensel görevlerini yapıp akşam çaylarına da katıldı. Ginger Rogers'ın Fred Astaire ile yaptığı gösteriler için bir zamanlar dediği gibi: o da Fred'in her yaptığını yapmak zorundaydı - ama geri geri yürüyerek ve yüksek topuklu ayakkabıyla.

Tabii ki asla bir kadın başkanımız olmayacak. Hangi erkek Birinci Centilmen rolünü kabul eder? Hangi erkek karşılığında ücret almaksızın bir grup "kadın sayfası" yazarıyla buluş-

mayı kabul eder? Hangi erkek Beyaz Saray'da Noel sezonu turu düzenleyip aile evinin zencefilli kurabiyeden yapılmış bir modelini sergilemeyi kabul eder? Bana kalırsa, bir gün kadın bir Başkanımız olursa, kocası işine çok önem verdiği için Portland, Minneapolis veya Waxahachie'de oturup işinin başında kalır ve çift arada bir görüşerek evliliklerini sürdürür. Sandöviç veya şekerlemeye gerek duydukları zaman ise, o salınarak yürüyen tiplerden birini işe alırlar - hayatta olsa Jerry Zipkin veya Truman Capote bu iş için biçilmiş kaftan sayılırdı.

O zaman, protokol müdürüyle işbirliği yapmanın, Letitia Baldrige'nin öğütlerini dinlemenin, Raisa Gorbachev ile Gorky Park'ta yürüyüş yapmanın, sağlık sistemini bastan aşağı yenilemenin veya Ira Magaziner ile sürekli çalışmanın, en azından Intel Genel Müdürünün yıl sonu priminden daha düşük bir ücret karşılığında yapılmayacak bir iş olduğunu kafası çalışan herkes aniden kavrayacaktır. Oysa taa Martha Washington'dan (belki de piyade erlerinin çoraplarını yamamak için dikiş günleri düzenlemiştir) beri, Amerikan vergi mükellefleri bu işleri bedavaya yaptırmaktadır.

Halk işte bu yüzden, Hillary Clinton'dan bu kadar kuşkulanıyor. Kendi işyerinde kendi küçük oyuncakları ile oynayacağı yerde Banquo'nun hayaleti gibi Beyaz Saray'da dolaşıp eşine yardımcı olmaya çalışması herkesi rahatsız ediyor. Hâlâ Lise son sınıf öğrencisiymiş gibi saç modelini değiştiren, CIA kösteğiymiş gibi önemli evrakın yerini değiştiren Hillary, Amerikan kamuoyunu iç sıkıntısıyla, Yapacak daha iyi bir iş bulamıyor mu? diye sorgulamaya yöneltiyor. Böylesine iyi eğitilmiş birinin bir işi olması gerekmez mi? Beltway'deki bütün o resmi kuruluşlar ve fikir üreten bürolardan birinde çalışıp eve bir maaş çeki getirse fena mı olurdu? İşsizlik Alan Greenspan'ın bir kalp krizi geçirmesine yol açacak kadar düşmüşken, enflasyonun yükselmesini önlemek için Hillary'nin bir iş bulması bence onun vatani görevidir.

1992 seçim kampanyasında Amerika'lılar, Clinton'ların kendilerini dinamik bir çift, ikili aday olarak gördükleri izlenimini edindi, basın da bu görüşü destekledi. Ama bu doğru değil:

ikili aday Clinton ile Gore'du. Hillary Başkan Yardımcılığına aday olabilirdi ama hiçbir seçime katılmamış, ulusal politikada hiçbir resmi görev almamış biri olarak ancak evliliği sayesinde böyle bir mevkiye aday seçilebilirdi (günümüzdeki Ross Perot/Steve Forbes/Morry Taylor gibi çılgın uçlar düşünülürse, belki de otuz beş yaşın üstünde olmak artık adaylık için yeterlidir). *The Wizard of Oz*'un (Oz Büyücüsü) öyküsünün neden yalnızca Kansas'ta yer alabileceğini bize anımsatan bir adamla evli olan Elizabeth Dole'un kocasından bağımsız bir işi var. Kocasının başarısız olduğu yerde o pekala başarılı olabilirdi - hem, Howard Hawkes türü romantik komedi tarzında bir Dole-Dole seçim listesinin, Buffalo Bill tarzından ve üçüncü tekil şahıs çekimini yanlış kullanma alışkanlığından daha başarılı olmayacağını kim bilebilir? (Cumhuriyetçi kadınların -Jeane Kirkpatrick, Wendy Gramm gibi- ayakları yere sağlam basan tipler olduğu söylenir, bu yüzden, yakın zamana kadar partililer onları çevrelerinde pek istemediler ve hoş karşılanmadıkları için de sadece en güçlü olanları ayakta kalabildi.)

Her neyse Hillary bu görevi kendine yakıştıramadığı için Başkan Yardımcısı olmak istemedi: 1992 yılında yemeğe-gidip-yemek-yemeyen-Hollywoodlu-hanımların bağış toplantısında, "Dünyanın her köşesindeki cenaze törenlerine gitmeye hiç meraklı değilim," dedi. Bakanlar Kurulunda görev almayı da düşünmedi (yakınlarını kayırma yasağı belki gözardı edilebilirdi) ama Birinci Leydi patronla evli olduğu için siyasi kararlar verebilme hakkını kendinde görüyordu. Hillary, Gail Sheehy'ye, "Jim Baker'dan öğüt aldı diye kimse George Bush'a kızmıyor," diye yakındı. Bu doğrusu çok hoş, Bay Baker dünyanın en aptal adamı olabilir ama Kongre'nin (onlar da dünyanın en büyük aptalları olabilirler) onayından ve bu ülkede herhangi bir şirketin uygulayacağı bir personel seçiminden geçti bu yüzden de, onun görevi öğüt verip destek sağlamaktır.

Hillary nedense bu tür sıradan işlemlere karşı koyuyor -sağlık reformu görevini de Ivana gibi ücretsiz üstlendi- belki Whitewater'da da başı bu yüzden derde girdi. Adeta oyunu kuralına göre oynamayı kabul ederse başarısız olmaktan kor-

kuyor ve sonuçta bu iddialı hatta saldırgan kadın bir erkeğin yaygaracı eşi olmaktan öteye gidemeyen birine hiç yakışmayan şaşırtıcı ve yersiz bir bağımsızlık gösterisi sergiliyor.

Şimdi size soruyorum: feminizm bizi, tam da böyle durumlardan, kurtarmak için ortaya çıkmadı mı? Herkes alışılmış tipte bir Birinci Leydi olmadığı için Bn. Clinton'ın onları rahatsız ve huzursuz ettiğini sanıyor. Ama bu doğru değil: herkesi asıl rahatsız eden şey, onun tümüyle alışılmış bir tip olmasına rağmen, hayattan beklediği şeyin bu olmadığını, her şeyden bunun için vazgeçtiğini, bir sır gibi saklayan o dimdik görünüşüdür.

Aslında Amerika tümüyle bağımsız olabilen kadından öylesine korkuyor ki -bütün kimliğini evliliğinden kazanmış olmasına rağmen bağımsız görünen- Hillary gibi birini hedef alıp ilk uyarı ateşini açıyor. Asıl amaç, adına, mesleğine, kimliğine sahip çıkacak, Başkan'ın eşi olmayan bir kadının, Beyaz Saray'a girmesini engellemektir.

* * *

Gennifer Flowers diye biri olmasaydı eminim biri onu yaratırdı, çünkü Bill Clinton'un hayatında varlığı kesinlikle kaçınılmaz olan tek kişi -Bill dahil- odur. Siyasetten hiç anlamadığı halde politik gruplara katılan, her seçim gezisinde ortaya çıkan dilber, bazen esmer de -John Kennedy için Judith Exner, babası Joe için ise Gloria Swanson- olabilen öteki kadın her karizmatik politikacının peşinden sürüklediği grubun tek kaçınılmaz gerçeğidir. Enerji krizi sırasında yakıt tasarrufunu yaygınlaştırmak için yün kazakla o keyifsiz konuşmayı yapan Jimmy Carter bile *Playboy*'a "için için şehvete kapıldığını" itiraf etti. Ya Richard Nixon - kimbilir? Paranoyakların bile düşmanları vardır ama sanırım metresleri yoktur. (Yine de, Karen Carpenter ile erkek kardeşi Beyaz Saray'da ona bir gösteri düzenlediklerinde, Nixon'un onunla kısa bir macera yaşadığını hayal ettiğimi itiraf etmeliyim, ama bu yalnızca benim bir fantezim.) Politika işte böyle bir şey: kız peşinde koşan sivilceli sıska erkekler nasıl eline bir gitar alıp bir rock grubu kurarsa,

garip tiplerle politika meraklıları da kabarık saçlı kızları elde etmek için politikaya atılırlar.

Ama sonuçta, politikacıların halkla gerçek ilişkisini sürdüren yegâne insanlar da bu kadınlardır, politikacıların hayatında onlardan başka sıradan insan yoktur - onlar, kamuoyu araştırmaları, lobbiciler, bağış toplayanlar, çıkarları pek de ilginç olmayan çıkar gruplarından oluşan bir hayattan bir kaçış oluştururlar. Onlar normal bir hayata dönüş için bir kaçamak yaratırlar. New Orleans'ın Fransız Mahallesinde eğlenceyle eş anlamlı olan Blaze Starr adını alan köylü kız, striptiz yaparken yaşlı Earl Long'un hasta halkçı kalbini elde etmeyi başardı ve son günlerinde onun yoldaşı ve tek güç kaynağı oldu. Pırıl pırıl kumral saçlarından ötürü "Blaze" adıyla anılan bu sevimli güneyli, kiliseye giden tek striptizciydi - böylelerine hâlâ rastlanıldığı bir devirde masum bir striptizciydi. Büyük şehirde gösteri dünyasına girme hayalleriyle Appalachia'dan kaçan masum ve iyi niyetli Bn. Starr, bir vodvil sahnesine çıktığı ilk gece seyirciyi memnun etmek için soyundu -oysa o balalayka çalıp hüzünlü bir Kentucky şarkısı söylemesi gerektiğini sanıyordu- çünkü bu huysuz ve bayağı erkek yığınıyla baş etmenin başka yolu yoktu - ama yakından tanıyınca hepsi çok sevimliydi. Bugün striptizi gergin, iç gıcıklayıcı bir baştan çıkarma şekli olarak görüyoruz, oysa Blaze Starr için bu daha çok bir teslimiyetti: bu işi içtenlikle sürdürdüğü anlaşılıyor. Earl Long'un seçimle geldiği mesleği geride kaldığı ve kendini - Long'lardan hiçbirinin kendini yabancılaşmış hissedemeyeceği tek yer olan- Louisiana eyaletinde bile yabancılaşmış hissetmeye başladığı zaman Blaze Starr, Bay Long'u politika dışı hayata çekip huzura kavuşturdu.

Komşu kız kılığındaki seks bombası tipi, çok sayıda güçlü erkeğin metresine duyduğu şehveti artırır. Donald Trump aslında bir politikacı değil -aman duymasın- yine de Marla Maples ilk kez Ivana'nın rakibesi olarak tanıtıldığı zaman, bu emlak devine çekici gelen yanının doğallığı olduğunu söylemişti. *Vanity Fair*'in onunla ilgili röportajını, Kasım 1990 sayısında bu fıstığın Plaza Otelinin önünde pembe payetli bir Bob Mac-

kie gece elbisesiyle, New York sokaklarından alınmış bir sosisi belirgin bir oral pozda ağzına sokarken gösteren fotoğrafıyla birlikte yayımlamıştı. Roportajda Marla, "Ben toprak gibi, vatan gibi, Tanrı sevgisi gibiyim," diyordu. "Bu beton dünyadan uzakta bir çiftlikte yaşamak daha çok hoşuma giderdi." Marla o zamanki Bn. Trump için. "Onun alıştığı yaşam biçimi korkunç bir şey. Bu kadar çok para harcamak korkunç, benim aklım almıyor." - bakın bu çok ilginç çünkü Marla, Aspen yamaçlarının dibindeki Bonnie gece kulübünde Ivana'yla buluşup o ünlü sen-kocanı-seviyor-musun-sevmiyor-musun konuşmasını yaptığı sıralarda haftalık kirası 10.000 dolar olan tripleks bir çatı katında oturuyordu. Biraz böyle şımartılmasına rağmen Marla'nın içtenlik iddialarında haklı olduğu anlaşılıyor. Eski bir sevgilisi geleceğin Bn. Trump'ı için, *Vanity Fair*'deki bir yazıda, "Onun içtenliğinden başka özelliği yoktu," diyor. "Georgia'lı hoş bir kızdı, güneylilere özgü sevimliliğiyle yüksek sosyetenin trilyonerlerine hiç benzemez... Beni kilisesine davet etmişti." Gerçekten de Marla ile Donald, sık sık Marble Collegiate Kilisesinde buluşarak günahlarına bir nebze kutsallık katıyorlardı.

Politikacı eşleri tarih kadar eski ücretsiz kadın işçi rolünü oynarken metresleri de çelişik hayal ve gerçeklik rolünü oynar. Her şeyin çift anlam içerdiği, her haberin sömürüldüğü cehennemi andıran bir dünyada yaşadığı için ve dünyayı yokedebilecek füzeler barış koruyucusu olarak adlandırıldığı, yolsuzluk ile bağış kabul etmenin arasındaki farkın, çalışma odasındaki telefonu veya koridorun ucundaki yatak odasındaki telefonu kullanmakla ayırt edildiği (telefonlar ender rastlanır bir lüksmüş ve biz yasallığı herkesin bir kolaylık saydığı bu aletlerle ölçermişiz gibi) bu düşsel dünyadan sonra, metresinin kanlı canlı ve etine dolgun bedeni, politikacı için hem bir kaçamak hem de gerçeğin ta kendisidir. Bu hep böyle olmuştur - en azından kadınlar işgücüne katılıp erkeklerin ve eşlerinin yanıbaşında yer alana kadar böyleydi; kadınlar en büyük kaçamak, bedenleri ise boş zamanları değerlendirme aracıydı. Erkekler kadınları kaçırmaz, kadınlara kaçarlar - ka-

dınlar toprak, ev, vatan, ülkedir. Kadın sığınaktır: Bob Dylan *Jerry Maguire* filminde, filme ismini veren kahramanın karısının yumuşaklığına sığınmaya ne kadar muhtaç olduğunu anlatmak için kullanılan Blood on the Tracks'in bir bölümünü seslendirir: "Kadın, İçeri gel fırtınadan korun, dedi." Billy Joel, iki üç eş öncesinde, "Sen benim şatom, kulübem ve zevk mekânımsın / Evimde sana ihtiyacım var çünkü sen benim yuvamsın" diye şarkı söylerdi. Kadınların mülk sahibi olduğu enderdir -yakın zamana kadar yasalar buna izin vermiyordu- yine de onların bedeni yuvadır.

Bazen politikacılar onların ne yaptığından haberi olmayan kadınlarla evlenirler, o zaman da bunu kavrayan kadınlarla ilişki kurarlar. Dışişleri Bakanı Ron Brown, 1996'da eski Yugoslavya'ya giderken bir uçak kazasında ölünce, arkasında Nolanda Hill adında Teksaslı bir iş kadını ile yaşadığı hem mesleki hem de kişisel hayatını kapsayan uzun süreli ve karmaşık bir ilişkinin kanıtlarını bıraktı. Üç adet Harley-Davidson'u olan, küçük kırmızı bir Corvette kullanan ve çılgınca flört eden Bn. Hill bütün özellikleriyle, kızıl saçına ve başarısız üç evliliğine kadar tam tamına Teksas eyaletinin kadın maskotunun bir karikatürüydü (eski vali Ann Richards'ı anımsayın): ufak tefek ama gösterişli bir kadın.

Peter J. Boyer ölümünden sonra *The New Yorker*'da yazdığı bir portrede, "Hill on yıldır Ron Brown'un iş ortağı ve en yakın politik danışmanıydı ve yaşamının son yedi yılında da sevgilisi olmuştu," diye yazıyor. Brown bu ilişki süresince evli kaldı; Hill'in üçüncü evliliği ise son zamanlarda bozuldu. Bu evlilik dışı ilişki ikisinin de evliliğinin dışında kaldı ve hayatlarında apayrı bir yer işgal etti - ama evlilikleriyle çatıştığı da söylenemez. Anlaşılan ikisi ailelerinin yanında saatlerce telefonda konuşurlarmış ama aileleri seslerine iş ilişkisini aşan bir heyecan karıştığını duymazdan gelmiş. Boyer, "Politik metres Washington'un klasik tiplerindendir ama Ron Brown ile Nolanda Hill'in ilişkisi güçlü erkeklerin bir metres tuttuğu ve uzun süren bir ilişki kurduğu yüzyılın başlarına özgü bir duruma benziyor," diye açıklıyor. "Her ikisi de yetenekli, çekici

ve iş bitiriciydi." Brown'un Cumhuriyetçilerin muhalefeti yüzünden Bakanlık Kuruluna atanması tehlikeye düşünce, Hill strateji belirlemek için komuta odasına çağırıldı çünkü iş ilişkilerini ondan daha iyi kavrıyordu; birkaç televizyon kanalı sahibi olan Hill, Brown'un kızını ve gelinini yanında çalıştırıyordu; Maliye Bakanı olunca Brown'un elden çıkarmak zorunda olduğu bazı mal varlığının ayırımını yaptı; Hill çalışma merkezini Washington'a taşıdığı zaman Brown "sık sık işten sonra ona uğradığında ona yumurtalı sandöviç yapardı."

Boyer'in "yüzyıl başına özgü bir duruma" benzettiği Brown ile Hill'in evlilik dışı ilişkisi gibi bir ilişki 1979 yılında çevrilen *The Seduction of Joe Tynan* filminde ele alınmıştı. Filme ismini veren kahramanı oynayan (aynı zamanda senaryo yazarı olan) Alan Alda başkanlığa aday olacak yaşta ve nitelikte sevimli bir senatördür: Beyaz Saray'a girmeye adaydır ve Demokrat Parti Kongresi'nde en önemli konuşma ona ayrılmıştır. Politika tutkunudur ve Washington'un başdöndürücü iktidar oyunlarına hayrandır - anlaşmalar yaparak, herkese sözler vererek bir yasanın istediği şekilde oylanmasını sağlamaktadır. Senatör olarak kariyerinde, sigara dumanı dolu salonların henüz romantik göründüğü bir devresindedir ve iktidarı elinde tutan devler, en iyi ve en haklı olan kazanana kadar oyunun sürdüğü izlenimini verirler. Senatör Tynan ahlaksızlığın bile işe yaradığına inanmaya başlamıştır çünkü savaşmaya gücü olmayan zayıfları bertaraf etmektedir; güç her şeyi haklı çıkarmaz - ama her şeyi haklı çıkaran başka bir şey de yoktur.

Barbara Harris'in canlandırdığı senatörün eşi kalın sesli, çok zarif, kibar ve başarılı bir psikologdur, sürdürdüğü bir mesleği ve yaşayacak kendi hayatı vardır, çılgınca iktidar peşinde koşan kocasının katlandığı şeylerden tiksinip ona yabancılaşmıştır. Doğal olarak çift birbirinden uzaklaşır ve Joe Tynan, taraftarı Louisianalı bir avukatı canlandıran Meryl Streep ile bir macera yaşar. Ikisinin de tutkuyla izlediği bir yasanın Senatodan geçmesi aralarında bir afrodizyak rolü oynar; çift sevişirken, *Network*'de (Şebeke) Faye Dunaway tipinin yaptığı gibi, akıllarına gelen her manevra yaşadıkları orgazmı daha da güçlendirir.

The Seduction of Joe Tynan filmindeki durum, ayrıntılar dışında herhangi bir politik aşk veya işyeri macerası için genel bir örnek oluşturur: birlikte çalışmak, başarı duygusunu ve paylaşılan heyecanı arttırır.

1997 yılı sonlarına doğru *Vanity Fair* ve diğer yayınlar, New York'un tazı gibi yöneticisi Belediye Başkanı Rudolph Giuliani'nin çok güvendiği, hızla terfi ettirdiği, üst düzey yardımcısı Crystine Lategano ile uzun süredir bir macera yaşadığını iddia edince, bu dedikodu öylesine gerçek gibi göründü ki, çift birlikte gazetecilere yakalanmış gibi herkes buna hemen inanıverdi. Giuliani pek öyle cinsel güç sahibi gibi görünmüyor ve onun için ateşli bir macera fiziksel bile olmayabilir. Belki de, Belediye Sarayında Lategano ile yaşadığı macera, şehir politikaları ve birlikte dünyayı fethetme düşleri ile körükleniyordu.

Bu arada Gracie Konağında -veya bu arada taşındığı caddenin karşısındaki kiralık bir dairede- yaşayan Donna Hanover kavgacı, hırçın ve dik kafalı Belediye Başkanı için hiç de uygun bir eşe benzemiyor. O zamanını sosyete yemeklerinde veya Courtney Love ile ahbaplık ederek veya TV'de yemek tarifleri yaparak geçiren sarışın, kalkık burunlu, cıvıl cıvıl, hem güzel hem de zeki bir kadın. Giuliani gibi işine aşırı düşkün erkek beraber çalıştığı biriyle birlikte olmak ister; aynı şekilde Bruce Springsteen de güzel, iyi kalpli ve gerçekten de cazip görünüşlü eşi Julianne Phillips'i bırakıp onun için en uygun kadın olan, E Street Grubunun vokalisti kızıl saçlı, pek yontulmamış, gösterişsiz ama seksi Patti Scialfa'yla evlendi. İş ve hayat Bruce için eşanlamlı olduğundan, Chevy Chase ile film yapan güzel bir kadınla evli olmak onun için yeterince ilginç ve heyecan verici olamazdı.

Rudy ile Bruce gibi erkekler, hem sevişip hem de iş konuşabilecekleri kadınlara ihtiyaç duyarlar: her ikisi de -Belediye Başkanı hakkındaki dedikoduların doğru olduğunu varsayarsak- eşlerini sekreterleriyle, güzel karılarını iş arkadaşlarıyla aldattı. Başkan Clinton da Gennifer Flowers'la iş hayatında tanıştı sayılır, çünkü Gennifer o ara, Clinton'un eyalet savcılığı yaptığı dönemi izleyen bir TV kanalında çalışıyordu. Anlaşılan

birlikte çalışmak iki kişiyi çok yakınlaştıran bir bağ oluşturuyor - belki Hillary Clinton da bu yüzden eşinin mesleğini meslek edinmeye karar verdi.

Bir de doğası gereği tümüyle günlük hayatın ötesinde kalan evlilik dışı ilişkiler vardır ve politik tutkunun paylaşıldığı sıcak, sevgi dolu bir beden oluşturmayan, politik arenanın dışında olup, bütün bunlardan uzak bir kaçamak vaadeden kadınlarla yaşanır. Birçok erkekle düşüp kalkan bu kızlar, sahne arkasındaki kızlar, barlardaki güzeller, toprak ana ve seksi kızlardır, politik gezilerde ve müzik grubunun turnelerinde hayatı biraz daha katlanılır kılan, rahatlatıcı kızlardır. Böyle halktan kadınlarla ilişki kurmak özellikle politikacılar için yararlı da olabilir -bu onlara halkın etine buduna dokunma şansı verir- ama ilişki sona erdiğinde kadın çaresiz ve on parasız ortada kaldığı için, eline fırsat geçince her şeyi açıklamaktan kendini alamaz. Yoksul kadınlar varsıl erkekler için birer skandal yemi oluştururlar ve kimsenin, öyküsünü *The Star*'a satan Gennifer Flowers'ı veya aynı şeyi yapan Dick Morris'in en beğendiği fahişe Sherry Rowlands'ı yargılamaya hakkı yoktur. Jessica Hahn, Playboy konağına taşındığı zaman veya bir erkekle yaşadığı tehlikeli ilişki yüzünden harcanan herhangi bir kadın soyunup bu skandalın keyfini çıkarmaya karar verdiği zaman, kimse tiksintisini açığa vurmaya cüret etmemelidir: Elinden başka ne gelir ki? Kim ona dönüp bakar - bu şaşırtıcı, hayretler uyandırıcı ünlünün sırtından para kazanıp ona da birkaç kuruş verecek erkeklerden başka onunla kim ilgilenir? Her şey yaşanıp bittikten sonra bu kadınların böyle bir ilişkiden kazancı -belki kırık bir kalp, tek başına büyütülecek bir çocuk ya da tek başına halledilecek bir kürtaj dışında- birinin satın almak isteyeceği bir hikâyeden başka nedir ki! Sevgi sürseydi, öykü yazılmazdı.

* * *

Büyük şehir hayatını iyi bilen bir kadın olan Gennifer Flowers, *Passion and Betrayal* (Şehvet ve İhanet) adlı anı kitabıyla dünyaya kendi öyküsünü anlatmak istedi. Kamuoyunda sahip ol-

duğu bu küçücük gücü en iyi şekilde değerlendirmek istediği için onu suçlayamazsınız. Otel lobilerinde, pek de başarılı sayılmayan bir şarkıcı olmak dışında tek özelliği on iki yıl süresince Başkan'ın metresi olmasıydı. O da bu yüzden öyküsünü önce *The Star*'a sonra (ona kendini, Başkan'ın gördüğü şekilde sergileme fırsatını da tanıyan) *Penthouse*'a sattı, daha sonra da kimin yayımladığı anlaşılmayan bir kitap halinde yayımlattı. Flowers'ın suçlayıcı ama pek de şaşırtıcı olmayan açıklamaları arasında, o zaman vali olan Başkan'ın esrar çektiği; doğanın Bill'e bir erkek olarak fazla bir şey bahşetmediği ama onun ısrarlı tutumuyla ve memnun etme arzusuyla bu açığını kapattığı; Gennifer ona Hillary'nin lezbiyen ilişkileri hakkında dedikodular duyduğunu söylediği zaman omuz silkip, "Şekerim, o benden fazla kadınla yatmıştır," dediği; Bill'den hamile kalıp kürtaj yaptırdığı; bazen Bill'e makyaj yaptığı; Bill'in bazen dayak yemekten hoşlandığı sayılabilir. Yine de, bütün bu pislik arasında en kötüsü de Başkan'ın müzik zevki: Flowers, "İkimiz de Commodores'ı severdik," diye itiraf ediyor. " 'I'm Easy' ve 'Three Times a Lady' en çok sevdiğimiz şarkılardı."

Gennifer'in bir metres olarak değerini anlamak için onu Hillary ile karşılaştırmak gerekir. İyi yetişmiş ve eğitilmişe karşı çılgın, sarışın ve seksi: kibar kadına karşı bayağı kadın. Ama Gennifer Flowers yoksul değildi -Little Rock'un rahat bir banliyösünde yaşamıştı- aptal da değildi. Hillary Clinton herkesin sandığından çok daha fazla komşu kızı ve alışılagelmiş eş tipiydi. Camille Paglia, Flowers'ı, "Buzları erimiş bir Hillary," olarak tanımlıyor, Flowers da kitabında bir otel dükkânında onu Birinci Leydi sandıklarını belirtiyor. Aslında Hillary'nin durumunda bir kadının, Flowers'ı sürtüğün teki olarak görmesi gerekirken, bu metresin çok daha büyük bir tehlike oluşturduğu anlaşılıyor. Hillary'nin kaybedeceği çok şey vardı: Bill ile Arkansas'da yaşamak için her şeyden vazgeçmişti; oysa Arkansas'nın yerlisi olan Bn. Flowers sevgilisi için hiçbir özveride bulunmamıştı. Gennifer zaman zaman bir an için Bill'e tek başına sahip olmayı hayal ettiyse de bu konuda hiç şansı yoktu ve olamazdı. Çünkü o sadece bir metresti: birinin orospu-

suydu ama kimsenin karısı değildi. Gür sarı saçlı Flowers'ın - bir ara Roy Clark ile birlikte şarkı söyledi- bu evlilik dışı ilişkide takılıp kalması, Calvinistlerin kurtuluş ve lanet kaderi gibi önceden belirlenmişti.

Kısacası bazı kadınlar hep metres, diğerleri hep eş olur, bazıları ise birçok erkekle düşüp kalkar. Erkekler de aynı şekilde koca olacak tip veya tam tersi olabilirler, ama bu, onların kontrolündedir: yasa dışı yaşamayı ya da saygın bir tip olmayı seçebilirler - bu ikisi arasında gidip gelmeyi bile seçebilirler; oysa kadınların evlenilecek tip olup olmadığına başkaları karar verir. Bir zamanlar herkes evlenirdi -sürtükler bile- bu bir gelenekti. ama artık böyle değil; günümüzde orta yaşlarda olan bir sürü kimse ya hiç evlenmemiş yahut da uzun süre önce boşanmıştır ve işin garibi, kadınlar şimdi evlilik konusunda feminizm öncesinden çok daha farklı görüşlere sahipler.

Clinton onu bıraktıktan sonra Gennifer Flowers kaybedecek bir şeyi olmadığı için kazanç umuduyla her şeyi kamuoyuna açıkladı. Aşk hayatını ve özel yaşamını satışa çıkarması pek onurlu bir davranış sayılmaz, ama zaten onuru yoktu ki! Bir kenara fırlatılıp atılmış kadınlar ne isterlerse veya ne yapmaları gerekiyorsa onu yaparlar ve onları eleştirmek bize düşmez. Gennifer gibi davranmanın yanlışlığı konusunda en çok onur söz konusu ediliyor. Ama biraz düşünürseniz, onurun erkek egemen bir kavram olduğunu farkedersiniz - gururlu olmak, her şeye rağmen dimdik ayakta durmak, duygularını gizlemek demektir. Evlilik dışı bir ilişkinin sonunda erkek eski metresinin susmasını tercih edebilir ve bunu sağlamak için onurdan söz edebilir; örneğin: Gennifer Flowers'ın öyküsünü *The Star*'a satması ne büyük bir onursuzluk diyebilir. Gerçek onursuzluğun kendi yaşadığı evlilik dışı ilişki olduğunu bilmiyormuş gibi. Susmasını bilen metres iyi metrestir.

Film yıldızlarının rağbet ettiği üç Hollywood'lu fahişenin -ve bu işleri iyi bilen bir kadının- her şeyi anlattığı bir kitap olan *You'll Never Make Love in This Town Again* (Bir Daha Bu Şehirde Asla Kimseyle Yatamazsın) adlı kitabın arkasında iri pembe harflerle Gloria Steinem, "Güçlüler onları tanımasa da,

güçsüzler güçlüleri her zaman çok iyi tanır - bu yüzden de susmaları için onlara hep baskı yapılır. *You'll Never Make Love in This Town Again*'de dört kadın bu kuralı bozup bize Kralın çıplakken nasıl göründüğünü anlatıyor," diye yazmış. Metreslerin aksine, fahişelere en azından susmaları için bir ücret ödenir. *Esquire*'da utanmazlık hakkında yazdığı bir yazıda, John Taylor bu telekızları açık sözlülükleri yüzünden azarlıyor - ve bu kitabı diğer kızları uyarmak için yazdıklarına da inanır- dığını belirtiyor. Bu doğru olabilir, çünkü çoğumuz bu kitabı cehennemde cayır cayır yanacaklar diye değil anlattığı pisliğin hatırına okuduk. Niyetleri ne olursa olsun, bu süper fahişelerin evlilik yeminlerini bozmadıklarını veya yanlış bir şey yapmadıklarını herkes kavramalı. Gençliğe çok değer veren kültürümüz yüzünden Hollywood'da bir fahişe belirli bir yaşı aşınca çalışamaz -ama sırları her zaman açığa vurabilir- bu yüzden onların tek serveti bu öyküleridir. Kitap hiç kimsenin sevgilisi olmamaya mahkûm kızların, kenarda kıyıda kalan ve gerektiğinde başvurulan kızların acıklı öyküsünü anlatıyor. Gammazlanan erkekler -Don Henley, Warren Beatty, Jack Nicholson, Dennis Hopper- bu kadınları susturmaya o kadar meraklıysalar aralarında para toplamalılar: sus payı gerçek bir kavramdır. Bütün bu kadınların para karşılığında susmaya hazır olduğundan eminim.

Birkaç ay sonra John Taylor, kendi evlilik dışı ilişkisi ve evliliğinin yıkılması ile ilgili bir yazı daha yazdı.

Genelde bir politik skandalın ortasında yakalanan bu kadınlar, bu durumu asla aşamıyorlar, olsa olsa kendileriyle dalga geçerek, ya güreşçi oluyor yahut da Jessica Hahn gibi Playboy konağına taşınıp itirafçıların korunması programına alınacak kadar plastik ameliyat geçiriyorlar. Donna Rice, Hıristiyanlığı seçerek Jessica Hahn'ın gittiği yönün karşıtını seçti. Ollie North'un sadık stenosu Fawn Hall, Barbara Walters'a bir televizyoncu olmak istediğini, sahne arkasında Bruce Springsteen'e yaptığı kurların reddedildiğini, sonunda Los Angeles'a gidip Doors'un yaşamöyküsünü yazan Danny Sugarman ile evlenip eroine alıştığını, şimdi de eroinman olarak anılarını yazdı-

ğını söyledi. Bu kadınlar genelde, kendilerinde hiç olmayan bir şeyin, gücün çekiciliğine kapılmışlardır ve daha normal durumlarda çıktıkları erkeği günde onaltı kez arayıp eski kız arkadaşlarını izleyecek tipte oldukları için erkekler onlardan hep kaçar. Güçlü erkekler, bu kadınları asla hayal kırıklığına uğratmamak gerektiğini bilmelerine rağmen, kendilerine böylesine ihtiyaç duyulmasından yine de hoşlanırlar. Başı derde giren erkekler (Dick Morris, Sol Wachtler) eski şöhretlerine hemen yeniden kavuşurlar çünkü onların başı güçlü oldukları için derde girmiştir, oysa kadınların başı güçsüzlüklerinden ötürü derde girer. Bu kadınların yaşamlarındaki en önemli şey, onları lekeleyen ve kötü bir şöhret edinmelerine yol açan bu ilişkidir. Güçlü bir kadının aşk uğruna kendini rezil ettiği henüz görülmemiştir.

Diğer yanda, daha önce belirttiğim gibi, sadece bir metres olmaktan kurtulabilen veya bu sayede güç kazanan Pamela Harriman gibi kadınlar da vardır. Ama bu zor iştir. Günümüzün gevşek ahlak anlayışına göre bile tam anlamıyla bir sürtük olan Pamela Harriman'ın, Uluslararası bir Fahişe değil de Fransız Büyük Elçisi olmasını anlamak mümkün değil. 1992'de Michael Gross'la yaptığı ve ancak ölümünden sonra yayınlanan röportajda, "Ben aslında geri planda kalmayı seven bir kadınım," diyor. "Bunu her zaman söylemiş ve buna inanmışımdır. Ben başkalarını yönlendirmeyi yeğlerim. Ön plana çıkmaktan hiç hoşlanmam." Yeni yayımlanan en az iki yaşamöyküsü bu durumu aydınlatmaya çalıştı ve saygınlığını yeniden kazanmasına yol açan şeyin sahip olduğu belirli bir beceri olduğu ileri sürüldü. Bu beceri akla ilk gelen şey değil, bağış toplama yeteneğidir ve onun Bill Clinton'un seçim kampanyaları için çok yararlı olduğu biliniyor. Zaten Bill Clinton'ın da onu yargılayacak hali mi var? Demokrat Parti'de bu kadar etkili olmayı nasıl başardığına gelince, herhalde bunu bir üst sınıfın üyesi olmasına borçludur. Bu ülkenin sınıfsız bir toplum olduğu masalına kulak asmayın, üst sınıftan olanlar dünyanın her yerinde istedikleri gibi davranır yine de sosyal ayrıcalıklarını korurlar -onun tabii ki Bill Paley, Edward R. Murrow veya

Jock Whitney gibi evli erkeklerle ilişkisi oldu- ama damarlarındaki asil kan sayesinde ve iyi yetiştirilmiş biri olduğu için kimse ona Paula Parksinson veya Judith Exner gibi bir sürtük muamelesi yapmadı. Harvard'da bile durum böyleydi. Eski ve köklü Yankee ailelerinin kızları erkeklerle düşüp kalktığı zaman onlara bir şey olmazdı, oysa bizler kötü şöhret sahibi olurduk.

Yaşadıklarını kamuoyuna açıklayan ezilmiş kadınlara genelde anlayış göstermeme rağmen, Paula Jones'un susması gerektiğine inanıyorum. Jones, "bayağı" kadınları ciddiye almadığımız, feminizmin de onlara yardım edemediği için duyduğumuz suçluluğun bir simgesi haline geldiği için, hak ettiğinden çok fazla ilgi çekti. Üst sınıf üyesi kadınlar, yetmişli yıllarda, Amerika'nın kırsal bölgelerinde pembe yakalı işçileri sendika üyesi yapacakları yerde -birçok feminist liderin tam da böyle işlerle uğraştığı doğrudur- bilinç yükseltme veya orgazmı geliştirme toplantılarına katıldığı için şimdi biz hepimiz, Paula'nın kefaretini ödüyoruz. Aslında Paula Jones kendi kendini çamura batırdı.

Paula Jones'un bütün bunları para için yapmadığını söylemesi çok ilginç. Bunları para için değilse ya ne için yapıyor? Evet biliyorum, onurunu kurtarmak için yapıyor. O zaman da bunun bizim hukuk sistemimize uygun olup olmadığını sorgulamak gerekir. Mahkemeler öç almaya değil suçluları cezalandırmaya yarar. Örneğin mahkeme O. J. Simpson'un suçsuz bulmasına rağmen Amerikalıların büyük çoğunluğu cinayeti onun işlediğine inanıyor. Anlaşılan biz daha mahkeme başlamadan sanığın suçlu olduğuna karar veriyoruz, çünkü bölge savcıları her davayı açmak zorunda değildir (JonBenet Ramsey durumunda olduğu gibi), bu yüzden de, deliller yeterli değilse dava açılmaz. Bu nedenle Marcia Clark, yirmi cinayet davasından ondokuzunu kazandığını söylediği zaman, bu onun mahkeme salonunda bir harika olduğunu kanıtlamaz. Kamuoyunu çok meşgul eden davalarda görev alan ünlü savunmanların kıyasıya yarıştığı izlenimi yaratılsa da, kanıtlar çoğunlukla sanığın aleyhindedir.

Paula Jones Başkan aleyhine ceza davası açmadı, ama bu bir şeyi değiştirmez, çünkü herkes ne düşünürse düşünsün, o belirli miktar bir parayı ya alacak ya da alamayacak. Çoğu Amerikalının jüri sistemine fazla güvenmediği bir gerçek -daktilo servisinde çalıştırmak için bile işe almayacağınız bu on iki kişiden, nasıl olur da, ölüm kalım kararıyla ilgili bir hüküm vermesini beklersiniz- bu yüzden de sıradan insanların oluşturduğu bu panelin kararı kimsenin düşüncesini pek etkilemiyor.

David Brock'un *The American Spectator*'da yayınlanan yazısında sözü edilen Paula'nın kendisi olduğunu açıklayana kadar, kimse onu tanımadığı için, Paula Jones kendi kötü şöhretini kendi yarattı. Aslında birçok ayrıntının çarpıtıldığı bu yazının, söz konusu edilen birçok kadını hiç etkilememesi de her şeyin gelişigüzel ele alındığını ve kişilerin tanınmaz bir halde anlatıldığını kanıtlamaktadır. O her nedenle kendini diğerlerinden ayırdıysa, bu mahkemenin değil onun sorunudur. Bn. Jones, yazının onu ailesinin gözünde küçük düşürdüğünü iddia edip ismini temize çıkarmak istiyor, ama açtığı davanın bunu nasıl gerçekleştireceğini pek anlayamıyorum. Aslında kız kardeşi Charlotte *Prime Time Live*'da onun ilgi çekmek için bu işe kalkıştığını söyledi, demek ki ona yaranmak imkânsız. Bana kalırsa Jones'un bayağılığı sergilenecek demektir. Başında da, hep giydiği tüylü angora kazakların içindeki bedeninde de gereğinden çok saç ve kıl var. (Birileri, büyük bir olasılıkla Cumhuriyetçi iş bitirici ve aracı Susan Macmillan, ona sonunda görüntüsünü değiştirmesini öğütlediği zaman, fön çektirdiği uzun siyah saçları ve bir tukanı* andıran yüzü ile Pedro Almodovar'ın Akdeniz'in itici güzelliğine sahip yıldızı Rossy de Palma'ya benzedi.) O uzun burnuyla ve fena halde pudralanmaya muhtaç yağlı cildiyle yine de bayağı görünecek ve herkese, Hiç de güzel değil, acaba onun nesini beğendi? dedirtecek. Jones, *Working Girl*'deki Melanie Griffith veya bir Roseanne, bir Karen Silkwood, bir Rosa Parks olamaz, bir başkasının aşağılayıcı davranışı onu çalışan sınıfın kahramanı yapamaz.

(*) İri gagalı tropikal bir kuş – ç.n.

Little Rock'da bir otel odasında kısa bir zaman süresinde olanları anlatmakla Jones bir kahraman olamaz. Kahramanların çoğu bir rastlantı sonucu kahraman olmuştur - ama bir rastlantı sonucu Andrew Cunanan'ın cesedini bulan kişinin bir ödül istemesi gibi, Paula Jones da kimsenin iffetli bulmadığı bir davranış için ödüllendirilmek istemektedir. Bu yüzden de yakınmak için pek az nedeni olan Paula Jones'un, bütün bunları ortalığa dökerek, bizi bu kadar taciz etmesine hiç gerek yoktu. Bu Roe ile Wade'in davası gibi değil, burada önemli yasalar da söz konusu değil ve bu sevimsiz şikâyetçinin desteğimizi kazanabileceği bir durum hiç değil.

Bundan tek koparabileceği şey biraz paradır. Eh bu da onun hakkı. Anlaşılan Bn. Jones ile arasında geçenler, Başkan'ın ona bir tazminat ödemeyi önermesine değecek şeyler, o da bu parayı almalı. Onu bir yardım kurumuna da bağışlamamalı. Hillary'nin saç modelini taklit etmemek kaydıyla Frederic Fekkai'ye gidip saçlarını kestirip yaptırmalı. Mario Badescu'ya gidip cilt bakımı yaptırdıktan sonra Prescriptives'den özel bir pudra satın almalı. Böyle "havadan gelmiş" bir parayla bir kız ne yaparsa, o da, onu yapmalı. Ne isterse onu yapmalı ama Tanrı aşkına para almaktan utanmamalı. Burası Amerika ve kimse bunun sözünü etmediği sürece, kapitalizm burada bir meziyet sayılır. Her gün her yaptığımız şeyleri para için yaparız, aksi takdirde aptal sayılırız. İşimize çok değer verdiğimiz, hatta bazı kimselerin daha az kazanmayı göze alarak sevdiği işi yaptıkları da doğrudur. Demek istediğim, şu aralar Marx konusunda duygusal davranmanın hiç sırası değil: Clinton yönetimi (Tanrı kavramını yok ettiği gibi) sosyal yardım kavramını da yok etti; meraklısı koşup Fidel'in son günlerine yetişebilir ama insanın değerini, ihtiyaçlarını ve arzularını sayılarla ifade etmekten hoşlandığımızı itiraf etmek zorundayız ve herhangi biri büyük bir miktar para aldıktan sonra bunu ücretsiz de yapardım derse, bunu kanıtlaması gerektiğine inanıyorum. Ama kimse bunu yapmıyor -yardım kurumlarına bağış bir kanıt sayılmaz çünkü bu yine de kendi seçimi sayılır- çünkü para, kim olduğumuzu ve değerimizin ne olduğunu belirleyen sınırları

oluşturur: sadece birini överek veya yererek aynı değerlendirmeyi yapmak mümkün değildir, örneğin Evander Holyfield'a 36 milyon dolar vermek veya O. J. Simpson'dan 35 milyon dolar koparmak gibi. Zenginlik derecelerinin yokluğunda düzeni sağlamak için devletin halkı kontrol altında tutması gerektiği için totalitarizm, komünist rejimlerin bir parçasını oluşturur. Kapitalist amaçlar ile para kazanma hırsı nedense kadınlardan çok erkekleri mutlu eder. Belki buna hakları olduğunu hissediyorlar, belki de böyle yetiştiriliyorlar.

Paula Jones olayı, niçin bütün kadınların evlerinin dışında anlamlı bir iş sahibi olmaları gerektiğini açıkça göstermektedir. Yoksa Luis Buñuel'in *Belle de Jour* (Gündüz Güzeli) filminde Catherine Deneuve'un canlandırdığı can sıkıntısından fahişeliğe başlayan ev hanımı gibi olabilirler veya gururlu Paula rolüne soyunup bir akşamüstünün olaylarını politik bir futbol maçına çevirebilirler - bu mızmız gösterinin sağladığı tek kazanç bu sayılabilir. Çünkü bütün yakınmalarından, üstüne vurulan damgadan ve kasabanın fahişesi olarak tanınmaktan kurtulmak istediği anlaşılıyor - dünyayı doğru dürüst kavrayamadığı için de bu koca ülkeyi dedikodusu bol bir Peyton Place sanıyor.

Oyunun kurallarını bilen herkes herhangi bir politik saldırının karşı saldırılar ve yalanlamalarla bertaraf edildiğini bilir. Bunu bilmek için Beltway'in içinde olmak bile gerekmez: bir çocuk size aptal derse ona küfürle karşılık vermek gerektiğini daha çocuk bahçesine adım attığınız an öğrenirsiniz. Oysa her şeyi kamuoyuna açıklayarak bütün bunları başlatan Paula, Beyaz Saray'daki laf ebelerinin evet, Başkan cinsel organını çıkarıp haydi öp dedi, bütün kızlara bu ikramı yapar demediği için öfkeleniyor. Kimsenin onun ruhsal adalet ihtiyacına sahip çıkmayışından gerçekten de endişe duyuyor. Kendi arzusuyla ortaya atılıp, Clinton'un çevresinde onun gibi daha nicelerinin olduğunu zaten bilen dünyaya varlığını -açık sözlülükle- anlatan Jones, zamanla ölkesinin bir sürü gürültü koparmaktan başka bir kıymeti harbiyesi olmadığını üzülerek farketti. Açtığı davada Jones'un avukatları, "Clinton, onun bir yalancı ol-

duğunu söyleyerek sergilediği akıl almaz davranışla, Jones'un kişiliğine vurduğu damga ve kötü şöhret, halkın bu yüce makamı işgal edenin dürüstlüğüne duyduğu inanç ve güven tarafından daha da arttırılmıştır," diye yakındılar. Bu cümleyi dilbilgisi kurallarına göre analiz edebilene ödül vermek gerekir, yine de, sanırım özünde, Clinton onun yalan söylediğini iddia ederek onu gerçekten incitmiştir deniliyor.

Politikacıların sözüne tabii ki kimse inanmaz, hele yalanı dolanı bir suç olmaktan çıkarıp kişiliğinin önemli bir parçası haline getirmiş olan "Kaypak Bill" Clinton'un sözüne hiç kimse inanmaz. Bu kız nasıl olur da böyle bir talepte bulunabilir? Bu döğüşü kendi başlatıp, onun erkeklik organını teşhir ettiğini ileri sürdükten sonra söylenecek başka ne kaldı ki? Söyledikleri doğru olsa bile, bir erkek, bu durumda niçin iyi kalpli ve anlayışlı davransın ki? Bunların hepsi doğru olabilir, fakat onun mahkeme ve kamuoyu karşısındaki bütün davranışları onu ciddiye almamızı engelliyor ve Paula Jones'un davasının en dehşet verici yönü de bu. Pat Robertson ve kürtaj karşıtı eylemlere ve Kurtarma Operasyonuna katılan Randall Terry gibi tutucularla birlik oluşturduğu için feminist gruplar onun yanında yer almadılar. NOW Başkanı Patricia Ireland 1994'de, "Davasına sağın liderlerinin karışmasını samimi bulmuyoruz... Onlar kadın haklarını desteklemeyip karşı çıkarlar," dedi. Bn. Ireland, dinci sağın, "Başkan Clinton'u düşürmek ve kadınların taciz davalarını güçlü erkekleri mahvetmek için kullandıkları bir araç olarak sergilemek" amacıyla Jones'un davasına ilgi gösterdiğini söylüyor. Gerçekten de feminist konular Jones'u destekleyenlere o kadar yabancı ki, davası taraftarların beğendiğini seçebileceği bir muhafazakâr aday listesine benziyor. Genelde liberal kanatta bu gibi hukuki davalar -haklı veya haksız- açıldığı zaman, en azından cinsel taciz iddiasıyla, kadın haklarının davayla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Bu davada ise asıl hedef Clinton'ı düşürmek ve liberalleri (başka bir bahane yaratmaya bile gerek görmeden) kendi oyunlarında yenmektir.

Başkan'a karşı ileri sürdüğü bütün iddialara rağmen Paula Jones, hâlâ Başkan'dan ondan özür dilemesini ve onun "iyi bir

insan" olduğunu söylemesini isteyebilmektedir. Peki ama neden? Bunu hukuki baskı altında yaparsa bu ne işe yarayacak? Hem bütün zaafları ve kusurları ile o, nasıl olup da Paula'yı iyi veya kötü insan ilan edecek? Bütün bunların anlamı ne? Bütün bunlar mahkemeyi niçin işgal ediyor?

Jones'un kendinden özür dilenmesini ve iyi bir insan olduğunun açıklanmasını istemesinde beni rahatsız eden şey, feminizmin en yüce iki kavramıdır: dürüstlük ve özsaygı. Bu ülkede mahkemelerin işleyiş şekli tazminat isteğiyle davası açılmasına izin verir - öfkeli bir düşmandan iyi niyet ifadesi, pohpohlama, adet yerini bulsun diye söylenen özür istemiyle değil. Sistem bilinçli olarak böyle kurulmuştur; çünkü en iyi hukuk çevrelerinde bile dedikleri gibi, para konuşur pislik bulaşır. Bu ülkenin temeli birçok özgürlük kavramına dayanır, bunlardan en önemlisi olan ifade özgürlüğü, kimsenin asla istemediği bir şeyi söylemeye zorlanmamasını sağlar (sadece cinayet davalarında bu yüzden mahkemeye itaatsizlikle suçlanabilirsiniz - ama çok önemli ve politik yönleri olan davalar dışında tanıklar Anayasanın Beşinci tebdil maddesi uyarınca konuşmayı reddedebilirler). Hiç kimse, ayaklarına çimento döktükten sonra Doğu Nehrinin derinliklerine fırlatıp, orada ölüp yavaş yavaş çürümesini dilediğiniz kişileri sevdiğinizi ve onlarla dost olmak istediğinizi size söyletemez. Dartmouth'da öğrenciyken Alman romantizminin belirli yönlerine hayranlık duyarak, soykırım dışında, Hitler'in devlet konusunda bazı değerli fikirleri olduğunu belirttiğiniz bir yazıyı reddetmenizi kimse sizden isteyemez. Kimse sizi, Toplumbilim eğitimi gördüğünüzü veya Carl Bernstein'le çıktığınızı itirafa zorlayamaz. Sizi cezalandırmak isteyen Asliye mahkemeleri sizi en çok can yakan yerden -cüzdanınızdan- vururlar. Bizim demokrasimizde kural budur: Sovyetler Birliğinde insanlardan yaşamın rahatlıklarından vazgeçmeleri ve Stalin'in Beş Yıllık Planlarına bağlılık yemini etmeleri istenirdi; Kızıl Çin'de aydınlar tarlalarda çalıştırılır ve Mao'nun Küçük Kırmızı Kitabı'na sadakat yemini ettirilirdi. Burada biz trafik cezası ve daha büyük cezalar ödettiririz. Bu yüzden kadın özgürlüklerini yaygınlaştırmak istiyorsak ve-

ya çılgınlık, kaçıklık, delilik etmek istiyorsak veya bıkmış usanmışsak ve öç almak istiyorsak, hukuk sistemine baş vurabiliriz; sonra da tazminatı alıp bankaya veya Barneys'e veya kendi özel Rousseau'vari düşümüzün cenneti olan bir ada sahiline kadar kahkahalar atarak gitmeyi öğrenmeliyiz.

Biz kadınlar, bir kilo etin karşılığını sağlam kapitalist yöntemlerle koparmasını öğrenmeliyiz.

Paula Jones'un Başkan'dan da kamuoyundan da bunu istemeye hakkı olmadığı halde, avutulmayı, kendine yakınlık gösterilmesini isteyerek Clinton'ı tehlikeye atmakla bir hata yaptığı anlaşılıyor. Hiç de böyle bir lütufta bulunmaya niyeti olmayanlardan beğeni ve teselli koparmak için gereksiz yere yalvarıp yakaran, bu zavallı ve aciz küçük kız tavırları, kadınları cinsel -ve diğer konularda- ödün vermeye yöneltir. Kurbanı suçlamak istemiyorum -kadınları cinsel köleliğe yönlendirmenin çok kolay olması, bunu ahlaki ve yasal yapmadığı gibi, koyduğumuz sınırları kötü bir şekilde hiçe sayan erkekleri cezasız bırakmamıza da izin vermez- ama biz kadınlar işin başından sonuna kadar kararlı davranmak zorundayız. Daha önce tanımadığınız biriyle herhangi şekilde sözleşip, bir otelin kral dairesine gitmenin doğru olmadığını çok iyi bilmeniz gerekir - iç çamaşırını çıkarmış önemli biri sizi bir şekilde bir köşeye sıkıştırıp erkeklik organını emmenizi isterse, hemen harekete geçmeniz gerekir. Muhalazakâr çıkar gruplarının ve yandaş yayınların sizi Long Beach, California'da büyüttüğünüz iki çocuğunuz ve mutlu evliliğinizle ilgisi bile olmayan bir karmaşanın içine sokmasını beklemeden hemen harekete geçmeniz gerekir. Cinsel taciz davası açma süresi dolduğu için, dava açabilmek için yurttaşlık haklarının ihlalinden bir iddia yaratmak gerekene kadar beklememeniz gerekir. Ve büyük bir tazminat istersiniz, gerçekten berbat görünen saçlarınız için özür bile dilemeden, yatıştırılmayı, teselli edilmeyi ve sizden özür dilenmesini talep ederek onurunuzu çiğnememelisiniz - hak ettiğinizden çok para, istediğiniz kadar para, hatta Marie Antoinette'i bile tatmin edecek kadar para talep etmelisiniz. Sizden hoşlanmadıkları, size öfkelendikleri zaman ise kayıtsızca gülümsersiniz: yapmak

zorunda olduğunuz için yapmanız gerekeni yaparsınız, doğru olduğu için, buna hakkınız olduğu için yaparsınız. Cinsel ayrım davaları açıp tazminat alarak adaletin yerine gelmesini sağlayan Mitsubishi, *The New York Times*, Goldman Sachs, AT&T ve diğer şirket çalışanları gibi yaparsınız. Bu davranışların olumlu sonuçları arasında gerçekten iyi niyete dönüşen saygıya da zaman zaman rastlanabilir. Ama merhamet istiyorsanız, gidin annenizin kucağında ağlayın.

İnsanların sizden hoşlanmasını sağlayamazsınız ve bu uğurda yapacağınız (feminist görünen, gerçekte ise sadece nihilist olan bir dava açmak gibi) bütün çabalar ters sonuçlar doğurur: herkes bunu ne zaman öğrenecek merak ediyorum. Willy Loman herkesin ondan hoşlanmasını arzuluyordu; oysa öldüğünde, hayat sigortasının hayatından çok daha değerli olduğunu, çoktan anlamıştı.

Jones'un avukatları Başkan'ın, içten olmadığını bildiğimiz, bazı şeyler söylemesini istiyorlar ve bu sözler -önemli bir ödeme eşliğinde- onları tatmin edecek. Bill Clinton şu anda, sadece bu kadına yaptığı şeylerin başına bu kadar dert açmasına üzülüyordur. Aleyhine dava açan, onu böylesine meşgul eden ve yüz kızartan özelliklerinden uluorta söz eden bu kadının duyguları yüzünden üzüntü duymayacağı kesindir. Onu incittiği için üzüldüğü bir an olduysa, bu çok gerilerde kalmıştır. Şimdi ise sadece onun yok olmasını arzulamaktadır. O ise hâlâ Başkan'dan doğru olmayan sözler söylemesini istiyor.

Şu günlerde, bütün suç benim cehenneminde yaşıyoruz. Herkes sık sık ve çabucak özür diliyor - kulak ısırma olayından kırk sekiz saat sonra Tyson özür diledi. Tıpkı nasılsın diye sorulduğu zaman herkesin "İyiyim" dediği gibi o da bunu yapmak zorundaydı. İnsanlar ender olarak yaptığı bir şey için gerçekten üzülür - üzülecek olsaydı zaten yapmazdı. Ufak tefek kazalar dışında "affedersiniz" sözü iğrenç ve önemsizdir. Bir ara Başkan Clinton'un, Tuskegee olayı için yaptığı gibi, kölelik için de özür dileyeceği söyleniyordu. Bu tam anlamıyla ahmakça bir fikir. Birçok sorun vardı -olaylar o kadar eskiye dayanıyor ki, Amerika'nın bu günkü göçmen nüfusu bunu bir suç

olarak algılayamaz, süregeldiği yüzyıllar boyunca kişisel bir tavırdan çok bir yaşam şekli oluşturdu ve sonuçta bu kimsenin günahını üstlenemeyeceği kadar büyük bir suçtur- ama özür dilemek çok kolay, bu yüzden de asla böyle bir şey için özür dilememek gerekir. Bu son derece kolay, iç rahatlatıcı ve anlamsız bir şey. Tuskegee'de yapılan hatanın yol açtığı zararı hesaplayıp bunları karşılayabiliriz, yapılan kötülüğü tanımlayıp elden geldiğince gidermeye çalışabiliriz, ama kölelik için özür dilemek ırkçılık, nefret, sömürü ve insan ruhunun karanlık yönleri için, insanoğlunun ilk kez gözden düşüşü için, Şeytanın Cennete bir yılan şeklinde girip insanoğlunun gözünü açıp ona hissettiği şeyleri seveceği yerde, gördüklerinden nefret etmeyi öğrettiği gün için özür dilemek olur. Dünya o günden beri kötü davranan erkeklerle hatta bazen daha da kötü davranan kadınlarla dolu olmuştur ve herkes affedersiniz, affedersiniz, affedersiniz diyerek kanıtları yok etmektedir. Gerçekte ise şöyle demek istiyorlar: Hayatını mahvettiğim için özür dilerim.

Oysa önemli birinin, kamuoyu önünde, yaptığı bir şeyden ötürü özür dilememesi onurlu bir davranıştır. Her aptal özür dileyebilir ama özür dilememek, hatta daha da iyisi, hiçbir şey söylememek güçlü bir kişilik gerektirir. Başkalarına acı verdiğini, onların canını yakıp sakatladığını ve onları perişân ettiğini, isteksizce, acı içinde ve sessizce kabul etmek gerçekten pişmanlık duymanın tek yoludur. İşlenen suçun yüküyle yaşanan uzun ve içe dönük düşünceli bir zaman süresinden sonra, belki zarar gören taraftan af dilemek için uygun bir an gelebilir. Ama pişmanlık, güzel söz söyleme aracı değildir. Sol Wachtler'in anı, Dick Morris'in halkla ilişkiler kitapları aynı anda yayımlandığında bunu eğlendirici bulmuştum. İkisi de sırayla bütün "talk show"lara çıkıp karılarına veya metreslerine karşı yaptıkları haksızlıkları tartışmak zorunda kaldılar. İkisi de orada oturup, "Larry, yanlış yaptım ve bu bağışlanacak gibi bir şey değil," veya "Oprah, bu konuda tek suçlu benim. Ben hasta biriyim. Takınaklı biriyim. Bağımlılığa yatkın bir kişiliğim var. Çok sevdiğim harikulade insanları üzdüm, bu yüzden de başıma gelebilecek her türlü felaketi hakketmiş biriyim," gibi

şeyler söylüyorlardı. En çok da, Morris'in karısıyla yeniden beraber olmak istediğini söylediği bölümleri beğendim. Onları dinlerken şöyle bir düşündüm, yaralayıcı sözcüklerle saldırıya uğramış olan bu zavallı, akılsız orta yaşlı adamlar, yaşamlarının oldukça geç bir saatinde kendilerini toparlamaya ve ancak cennetin kapısında Aziz Peter'e itiraf edeceklerini sandıkları eylemler için "sorumluluğu üstlenmeye" -bu terimi ilk kez FKÖ bir binayı havaya uçurduğunu itiraf etmek için kullanmıştı- zorlanmışlardı. (Portnoy Savunması adını verdiğim savunmaya baş vurabilirler: "Ben hep iyi bir Musevi delikanlı oldum! Kötü -en kötü- davrandığım zamanlarda bile iyi bir Musevi delikanlıydım!") Oysa davranışlarını tartışıp onlara halkın kabul edebileceği bir biçim veremezlerse mesleklerini sürdüremeyecek durumdalar. Bu yüzden de bütün suçu üstlenerek -mantığa aykırı bir şekilde- suçlarından arınmaya çalışıyorlar. İçtenlikle -ki bu dürüstlükle eşanlamlı değildir- davranarak utanç, işsizlik ve cezaevinde geçirdikleri tutukluluk süresinden oluşan bir cezayı sineye çekip, dünyayla uzlaşmak istiyorlar. İlk davranan taraf olmak için değil de pişmanlık havası yarattığı için bu tavrı yeğliyorlar. Yapabilecekleri başka şey de yok: ikisi de iş bitirmeye, karar vermeye, ona buna faks çekip telefon ederek herkese baskı, baskı ve daha çok baskı yapmaya alışık iki iş adamıdır.

Oysa kurtuluşun yolu gözlerden uzak kalıp düşünmekten, durumu kabullenmekten ve teslimiyetten geçer. Bir hedefe yönelik konuşmalardan değil, yavaş yavaş gerçekleşen değişimden, arzu, talep ve zorunluluğun karşılı olan o zarif inayetten geçer. Kurtuluş için geniş yürekli, tanrısal, cömert ve iyi kalpli olmak gerektir. Ama bu adamlar, bütün gün oturup onun gerçekleşmesini bekleyemezler, bu yüzden de sanki bir politik karar, söz dinlemeyen bir danışman, yola getirilemeyen bir senatör grubu veya bir basın toplantısında açıklayabilecekleri bir şeymiş gibi onu yönlendirmeye, zorlamaya ve kandırmaya çalışıyorlar. Dick Morris, her röportajda karısıyla yeniden beraber olmayı çok istediğini söyleyerek, onu gerçekleştireceğine, bu havalı tutumunun anlamlı olacağına inanıyor. Davranışları

yüzünden hiçbirimize bir açıklama yapmak zorunda olmadığını ve evliliğine hak ettiği saygınlığı kazandırmak -ve gerçekten değiştiğini kanıtlamak- istiyorsa, yalnızca susması gerektiğini anlamamış görünüyor.

Peki ya pişmanlık duymadığını söylerse, ne olur? Ya bütün olanların ve utanç verici olayların hepsinin bir oluşumun, bir gelişmenin parçası olduğunu söylerse? Kimsenin benim adımı temize çıkarmasına, bir yaşam boyu sürtüklük ettikten sonra bana hanımefendilik payesi vermesine gerek yok, çünkü ben herkesin beni sandığı gibi değilim, ben neysem oyum. Olduğum gibi olmak için de başkalarının onayına ihtiyacım yok. Paula Jones da Gennifer Flowers da suçlarından arınmak için yanlış adres seçtiler. İkisi de anlayış görmek, kabul edilmek ve kötü deneyimlerinin lekesinden kurtulmak istiyor ama çektikleri kişisel acılar onlar ile Tanrı arasındadır. Mahkeme hukuki iddiaları tesbit edip zararı karşılamaya yarar - Clinton, Paula Jones'un yaptığını söylediği şeyleri yaptıysa iğrenç biridir. Bayağı bir kadına bile, cinsel organını çıkarıp da onu emmesini söyleyen bir erkekte hayvansı ve ilkel bir kabalık vardır. Yine de Paula kendi kendiyle barışmak zorundadır. Gennifer Flowers da öyle. Her iki kadının da başka erkeklerle sağlam ilişkileri var, her ikisinin de aklı başında, oysa mahkemeler yasa dışı eylemlerle, işini yitirenlerin ve hayatı kayanların gerçek davalarıyla uğraşmalıdır.

Günümüzde bir kız, bir kişi olmak çok zor. Uzun yıllar bekâr yaşıyoruz, binlerce yara alıyoruz ve bunların onarılmasını ve çektiğimiz yürek acısının kabul görmesini istiyoruz. Ama bu olanaksız. Bu özgürlüğün bedelidir ve ben esaretin bundan daha iyi olduğunu hiç sanmıyorum. Herkes, okul bahçesinde bütün çocukları itip kakan çocuğu öğretmene şikâyet etmeye gider gibi mahkemeye koşuyor. Autumn Jackson, bir aile kuramayışının acısını Bill Cosby'den çıkarmak istiyor. Eski kocasının yeni karısına zina davası açan Kuzey Karolina'lı Dorothy Hutelmyer'a bir milyon dolar tazminat ödendi, Dodi al-Fayed'in eski nişanlısı Kelly Fischer ölümünden önce onu, aslında Prenses Diana'ya âşık olduğu için, dava ederek kendi özel

aşk acısını dindirmek için mahkemeleri işgal etti. Ruh sağlığı yerinde olmayan bir üstsüz dansöz olan Nina Sharavan, başkalarının ilgisini çekmeye ve onlardan yardım istemeye duyduğu ihtiyacı tatmin edebilmek için, Dallas Cowboys grubundan Eric Williams ile Michael Irvin'i ırzına geçmekle suçladı (Irvin ile Williams bile travmatik biri olduğu için onun cezalandırılmasını değil psikiyatrik tedavi görmesini istediler). Yalnızca hayatımızda eksik olan şeyleri değil, her küçük kayıpla tekrar tekrar yitirdiğimiz şeyleri de bize geri vermesi için yasaya yalvarıyoruz. Bu ruhsal hemofili gibi bir şey - ne zaman bir yerimiz kesilse, yara hiç iyileşmeyecek diye korkuyoruz. Hayatta aldığımız önemsiz yaralar bizi güçlendireceği yerde bizi en olmadık yerlerde teselli arayan narin yaratıklara çeviriyor. Ve biz de yasaya baş vuruyor - insanların birbirine ettiği kötülüklerin yasa dışı sayılmasını istiyoruz; oysa onlar çoğu zaman ahlak dışı bile sayılmıyor. Onlar günlük yaşamın bir parçası.

* * *

Doğrusunu söylemek gerekirse, liderlerimizin cinsel kaçamakları bizi ilgilendiriyor çünkü bunlar onları ödün vermeye zorluyor. Seks skandallarının Clinton yönetimi engelleyip üstüne gölge düşürdüğü bilindiği gibi, birçok başarısını gözlerden gizlediği de belirtildi. Ayrıca bu yüzden Kongre üyeleri Başkan'ı ciddiye almaz oldular. Kötü davranışlar, kuşkulu bir geçmiş, adını ne koyarsanız koyun ağır bir yük, sinir bozucu ve dikkat dağıtıcı bir şeydir. Geleneksel olarak casusların -özellikle de CIA görevlilerinin- seçiminde pırıl pırıl bir karakter aranır, geçmişlerinde evlilik dışı ilişki veya utanç verici olaylar olmamasına özen gösterilir; çünkü kendi sırları olan biri baskı altında devlet sırlarını açıklar - daha doğrusu şantaj yapılamayacak kişiler güvenlidir. Bill Clinton ise her attığı adımda bir fahişe olayının patlak vereceği korkusu içinde yaşamaktadır. Ayrıca Kennedy'nin Başkanlığı sırasında J. Edgar Hoover'in, eşcinselliğinin ve kadın kılığına girmekten keyif aldığının açıklanmasından korktuğu için, FBI'ı sıkı kontrol altında tuttuğu söylenir. Bu gizli ajanların tehlikeli durumları son sınır-

na kadar taşıyarak oynadıkları bir oyun gibiydi, ama en azından George Kennan'ın Sovyetlerle aramızdaki soğuk savaşı kontrol altında tutmak için yarattığı nedenler kadar etkiliydi.

Henüz hayatta olan kişilerin yaşamlarındaki skandalları ve sırları ortaya çıkarmanın cazibesi ne kadar büyükse de, bu, haklarında pek az hatta hemen hemen hiçbir şey bilmediğimiz tarihi kişilere, inanılmayacak kadar ilgi geçici özellikler yükleyen modern destan yaratıcılığı kadar etkili, garip ve şaşırtıcı değildir. En ünlü -evli veya bekâr, politik veya popüler- metres, bir başkanın eşi ya da sevgilisi sayılabilecek biri olan Sally Hemings'dir. Birkaç kişi dışında, tarih uzmanlarının çoğu, Jefferson'un kayınpederi John Wayles'in kızı olduğu iddia edilen, beyaza benzeyen kölesiyle ilişkisi olduğuna ihtimal vermiyor. O devirde, Başkan Jefferson ile Bn. Hemings arasındaki cinsel ilkişkiyle ilgili tek yazı, James T. Callender'ın 1802 yılında *Richmond Recorder*'da yayınlanan yazısıdır. Devlette istediği görevi elde edememiş olan Callender, o sırada yeni başkan seçilmiş olan Jefferson'un politikasına karşı olduğu için, yazdıkları önemsenmemişti. Callender yazısına, "Herkesin büyük saygısını kazanmış olan adamın yıllardır kölelerinden biriyle metres hayatı yaşadığı bilinmektedir," diye başlıyor. "Kadının adı SALLY'dir. En büyük oğlunun adı ise TOM'dur. Teni koyu renk olsa da yüz hatlarının Başkan'ınkilere benzediği söyleniyor. Çocuk on veya on iki yaşındadır. Annesi, Bay Jefferson ve kızlarıyla birlikte aynı gemiyle Fransa'ya gitmiştir. Normal bir mantığa sahip herkes bu durumun nezaketini kavrayacaktır. Bir Amerikan elçisinin, genç yaştaki kızlarının gözleri önüne serdiği ne asil bir manzara!" Ayrıca Jefferson'un daha sonra özgürleştirdiği kölelerinin anıları, Sally Hemings'in çocuklarının çoğunun kızıl saçlı başkanla kan bağı olduğunu ortaya koymuştur - tarih uzmanları ise bu benzerliği, Sally'nin Başkan'ın yeğenlerinden biriyle ilişkisine yormaktadırlar. Anlaşılan bütün çocukları, zenci olduğu anlaşılmadan bir "beyaz" gibi yaşayabilecek görünümdeydiler.

Sally Hemings'in Thomas Jefferson ile ilişkisi olduğu söylentilerinden daha ilginç olanı, onun bu kadarcık az bir kanıt-

la bir efsane haline gelmesidir. O da çoğumuz gibi hiç farkedilmeden tarihin sayfalarında yitip gidebilirdi, çünkü bu köle kız hakkında bilgi veren sadece iki kaynak var: birinde Isaac Jefferson adlı bir köle onu, "beyaza çok benziyordu... çok güzeldi, beline kadar uzanan düz siyah saçları vardı," diye anımsıyor; diğerinde ise Jefferson'un torunu Thomas Randolph onun, "açık renk tenli ve güzel" olduğunu belirtiyor. Sally Hemings hakkında bütün bildiğimiz bundan ibaret, her ikisi de ikinci elden deliller olduğu için -örneğin mahkemede- gerçek olarak değil sadece birinin fikri olarak kabul edilebilir.

Ama bunların artık hiç önemi yok: önemli olan yaratılan efsanedir. Eserlerini vahiy tarzında yazan Los Angelesli yazar Steve Erickson'un *Leap Year* ve *Arc d'X*'de yarattığı Sally fantezilerinden, Paris'te yaşayan Afrika kökenli Amerikalı yazar Barbar Chase-Riboud'nun Sally'yi anlattığı *Sally Hemings* ve *The President's Daughter* (Başkan'ın Kızı) adlı ikilemesine ve "Long Tall Sally" ve benzeri adlı rock şarkılarına ve Merchant-Ivory'nin Fransız Devrimini yeniden yazdığı *Jefferson in Paris* (Jefferson Paris'te) adlı eserine kadar hepsi, bunun ömür boyu süren mutlu bir ilişki olduğunu bir gerçek olarak kabul ediyor. Artık Sally ile Thomas'ın masum (ırkçı önyargılar yönünden masum) olduğunu kabul ediyoruz ve *Hair*'in (Bırak Güneş İçeri Girsin) henüz Boradway'de oynamadığı bir devirde, onların çok modern ırklar arası bir beraberlik yaşadıklarına inanıyoruz. *The Atlantic Monthly*'nin Kasım 1992 sayısında Douglas L. Wilson, artık tarihçilerin öğrencilerine, kamuoyunun bir gerçek gibi kabul ettiği bu ilişkinin yaşanmadığını kanıtlamak zorunda kalacaklarından yakınıyor. Bütün bunlar Fawn Brodie'nin 1974'de yayımlanan *Thomas Jefferson: An Intimate History* (Thomas Jefferson: Kişisel Bir Tarih) adlı kitabında, uzmanların milli kahramana leke süreceğinden korktukları için bu ilişkiyi gizlediklerini ileri sürmesiyle başladı. Jefferson'un, Sally'ye beslediği aşka, yetmişli yılların başlarına özgü bakış açısıyla bakıldığında -Wilson bu tavrı "güncelleştirme" adını verdiği tarihsel bir yanılgı olarak nitelendiriyor- Brodie bunun, "masum bir kurban olan bir kölenin rezilce baştan çıkarılışı" değil, "Jefferson ile

köle kadına, otuz sekiz yıl boyunca büyük mutluluk veren ciddi bir aşk" olduğunu yazıyor. Birden, Susan Brownmiller'in kayıtlara geçireceği bir adaletsizlik yerine, *Guess Who's Coming to Dinner* (Beklenmeyen Misafir) filmindeki gibi bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Brodie'nin iddiası halkı etkilemesine rağmen tarihçileri genelde ikna edemedi; Virginia Üniversitesi avukat ve hukuk profesörü Anette Gordon-Reed'in kanıtları yeni baştan gözden geçirerek yazdığı, *Thomas Jefferson and Sally Hemings* adlı incelemeyi, 1997 yılında yayımladı. Bu inceleme sırasında sürekli olumlu kanıt eksikliği çekildiğini düşünmek yanlış olmaz.

Herkesin bayıldığı bu öykü, ikinci sınıf filmlere özgü düşlere (hem de ikinci sınıf filmlere özgü gerçeklere) yol açtı ve Amerikan tarihi için lekeli bir sayfa yarattı; Mary Magdalene Hıristiyanlık için neyse Hemings de bu ülke için o oldu. Yeni Ahit'e tutkuyla inananların, özellikle de Katoliklerin, Hz. İsa'nın en azından bir kadın karşısında zaafa düştüğüne inanmak istemesi (sinema açısından sanırım bu rol için hepimiz plastik ameliyatı sonrası Barbara Hershey'i *Saturday Night Fever* (Cumartesi Gecesi Ateşi) öncesi Yvonne Elliman'a tercih ederdik) çok doğal olabilir, ama uzun boylu Sally'nin Jefferson'un şehvet düşkünlüğüne tanıklık etmesine hiç gerek yoktur. Kızıl saçlarından ötürü mü, Devrim sırasında Paris'te yaşamış bir Fransız dostu olmasından mı, yoksa yaradılıştan mı bilinmez, ama Jefferson zaten kadınlara düşkün bir erkekti. Onun bu konuda Sally'nin tanıklığına ihtiyacı yoktur.

Hz. İsa benzetmesi bence çok yerinde, çünkü Jefferson, Amerikan özgürlüğünün mimarı ve özgürlük dininin Hz. İsa'sıydı. Hz. İsa'nın Mary Magdalene ile ilişki kurması bizlere onun öğretisi olan sevgi dolu iyi yüreklilik ile hoşgörünün - yani evine bir fahişe alırsan eninde sonunda onunla yatarsın- özündeki zaafı gösteriyorsa, o zaman Jefferson'un aydınlanmış dünya görüşünün talihsizliği de ırkların melezleşmesi olmalıdır. Onun bilinen ırkçılığı, bu iyi şekillendirilmiş öyküye tıpatıp uyduğu için önemli değildir. Doğru veya yanlış, ama bu öykü çok güzel bir öykü, ve Mandingo ile Emmett Till'e karşı

bir söylem oluşturmakla kalmıyor, aynı zamanda vatanseverlik, erkek egemenliği gibi bütün o yüce tarihi geleneklerin bize miras bıraktığı o asil dindarlığa da hiç ters düşmüyor: tarihe adını yazdıran tek bir zenci kadın, bayrağı, kenarda kıyıda bırakılmış bütün diğerleri adına taşıyabilir.

Göbek adı Jefferson olan Başkan Clinton'un adaşına en çok benzeyen yönü, cinsel alışkanlıklarının, politik karşıtları tarafından aleyhine kullanılan bir skandal haline gelmiş olmasıdır. Bu da hüzünlü ve acınası bir durumdur. Fakat evlilik dışı ilişkilerin ülke liderleri için bir tehdit oluşturduğu (Clinton öyküsünde buna en yakın örnek Susan McDougal'dır, o da konuşmuyor) görüşünden vazgeçip, Gennifer Flowers'ı Clinton'un kadın peşinde koşan sıradan bir vatandaş olarak yasadığı bir macera olarak kabul edersek, her şeyi yerli yerine oturtmak kolaylaşır. Bunun da ötesinde, bence Bill Clinton'un en şaşırtıcı yönü, Gennifer Flowers ile uzun süreli bir macera yaşaması ve bu arada karşılaştığı kızlara erkeklik organını emdirmesi değil de, hâlâ evli kalabilmesidir.

İşin en garip yanı, halkın, Clinton'ların beraberliğinin bir parçasını oluşturan bütün evlilik dışı ilişkiler, evliliklerinin bir yalan veya politik bir dayanışma veya daha kötü bir şey olduğunun bir göstergesi olarak kabul etmesidir. Bir dizi istatistik, maceraların Amerikan çiftlerinin yaşamının normal bir parçası olduğunu göstermektedir: aslında evliliğin normal bir bölümünü oluşturduğu anlaşılan bu çeşit ilişkilere "evlilik dışı" demek de yanlıştır. Good Housekeeping grubunun terapisti olan Dr. Joyce Brothers -bir iş kongresinde veya iş hayatındaki bir düş kırıklığından sonra yaşanan- "durum sadakatsizliği"nin bir evliliği kötü bir şekilde etkilemediğine inanıyor. Frank ile Kathie Lee Gifford'un evlilik danışmanı Gary Small, çiftlerin bir macera yüzünden ayrılmaması gerektiğini, bunun "bir çeşit ilaç" yerine geçebileceğini söylüyor. Ben yine de bunun mutlu bir aile hayatı oluşturduğuna inanmıyorum ve bir maceranın yarattığı güven kaybının, insanları perişan edip çoğu zaman yuvalarını yıkacak kadar büyük acıya yol açtığına inanıyorum. Ben hiç evlenmedim ama elli veya altmış yıldır

beraber yaşamış insanların, büyük anne ve babamın, büyük teyzelerimle büyük enistelerimin upuzun güçlü sevgi bağlarına baktığımda - özel hayatlarını ve hayatlarındaki gelişmeleri bilmediğim, yalnızca bir sonuç olarak tanıdığım bu insanların yaşlanmış sevgisine baktığım zaman çalkantıları aşmış birbirleriyle barışık insanlar görüyorum.

Çalkantı derken ufak tefek duygulardan söz etmiyorum: Kendimden kurtulmak istiyorum, bu hayattan bıktım usandım, yaptığım seçimlere artık dayanamıyorum gibi duygulardan söz ediyorum. Tabii işin içinde sadakatsizlik de var ama tek sorun o değil: baştan çıkarılan ve buna karşı koyamayan insanlar, acı veren, nefret eden, bağışlayan ve her gün kendileriyle veya eşleriyle güvensiz, berbat, dehşet verici bir uzlaşma yapan insanlar görüyorum. Yıllar önce o evlilik yeminini niye ettiklerini artık hiç anımsamayan, her şeyi yeni baştan yapmak zorunda olsalar herhangi biriyle daha mutlu olabileceklerini düşünen değil buna kesinlikle inanan insanlar görüyorum. Eşleriyle değil kendileriyle uzlaşmış insanlar görüyorum ve günlük yaşamın alışılmış bıkkınlığıyla hayat çoğu zaman o kadar boş ki, insanı tatmin etmekte böylesine yetersiz kalan kof bir evliliğe hapsolmak, yaşamın kimseyi mahkûm etmemesi gerektiği biçimlerde dipsiz uçurumlara teslim olmaya benziyor. Aşkın arada sıra görülen değil hiç bitmeyen bir karabasan olduğunu kavramış insanlar görüyorum, zira sevdiğiniz insanın sizi düş kırıklığına uğratıp size ihanet etmeyi bir alışkanlık haline getireceğini, bunu pek düşünmeden, farketmeden, hiçbir amaç gütmeden yapabileceğini bilen insanlar görüyorum. Yalnız aşkın, evliliğin, uzun süren ilişkilerin uzun, upuzun bir yol olduğunu değil, aynı zamanda yaşamın da bıktırıcı olduğunu kavramış insanlar görüyorum.

Mutlu insanlar görüyorum. Bir yaşam boyu, yalnızca gündelik, sıradan duyguların kaprislerine dayanmakla kalmayıp aynı zamanda yıllar süren kötü ruh hallerine, kötü niyete, suçluluğa, üzüntüye, hastalığa, şansızlığa ve o kadar uzun süre beslenmiş ki ne zaman başladığını artık kimsenin anımsamadığı hınç duygusuna karşı koyabilmiş, her şeye rağmen gerçek bir

yaşam kurdukları için mutlu olan insanlar görüyorum. Bu dünyada yaşayan, demir atmış, palamarla bağlanmış, dünyaya yürekten bağlı insanlar görüyorum. Mutlu insanlar.

Birçok nedenden ötürü iğrenç bir kitap olan *The Bridges of Madison County*'nin (Madison Köprüleri) en kötü yanı, üç günlük bir aşk macerasının uzun yıllar sürmüş, iyi ve mutlu çocuklar yaratmış bir evlilikten üstün olduğunu iddia etmesidir. Elinde bir fotoğraf makinesiyle seyahat eden erkek kahramanın bundan sonra, ölene dek başka sevgilisi olmuyor: aşkın ve yaşamın, gündelik hayattaki değeri sahte bir en büyük aşk düşüncesine feda ediliyor. Kitabın ileri sürdüğü ve romantik olduğu sanılan düşüncelerin adiliği, herkese histeri nöbetleri geçirten, popüler Amerikan kültürünün her yönünü saran bütün o cinsellik ve dehşetten daha dahşet verici. Arnold Schwarzenegger filmleri aptal ve duygusuzdur - dehşet ise yalnızca görsel etki içindir. Oysa ışık ve gölgeleri ustalıkla kullanan Sam Peckinpah'ın kıpkırmızı kanın oluk oluk aktığı o siyah beyaz kovboy filmleri olağanüstü güzeldir. Üstelik onlar, üç günlük bir macerayı birinin hayatının en büyük aşkı olarak yutturmaya da kalkmazlar. Demek istediğim şu, bu ülkenin sonu, eğlence saydığımız şeyin büyük bir kısmını oluşturan bombalar, makineli tüfekler, akan kan, havada uçuşan et parçalarından olmayacak: bizi yok edecek olan şey, bu görüntüler hakkında eleştirel düşünme yeteneğinden yoksun kalmaktan veya onları mantıklı bir şekilde yorumlamayı bilen çocuklar yetiştirememekten kaynaklanacaktır. Iowa'da geçirilen üç günün büyük aşk yarattığı konusunda ulusal bir çılgınlık yaşanıyorsa, bence, bu doğru düzgün düşünmediğimizi kanıtlar. Aklı başında olması gereken bir çok kimse, *Bridges*'in (Madison Köprüleri) ileri sürdüğü romantik aşk fikrini benimseyerek, yüreğimizdeki bütün -bir ömür boyu yetecek kadar olan- aşkın, uzun bir hafta sonunda anlamlı bir şekilde harcanabileceğini kabul etti. Filmlerin yalnızca ömür boyu süren aşkları onurlandırması gerektiğini söylemiyorum ama, gerçek aşk birlikte kalabilmektir. Kimse baskı altında tutulduğu ilişkileri sürdürmemeli ve başka Nora'lar, Nicole Simpson'lar olmamalı;

ama sadece beraber oldukları için beraberliklerini sürdüren çiftlerin değeri sanıldığından daha fazladır ve yaşam boyu bir eşe sahip olmanın ödülleri çok yönlü ve dehşetli tatminkârdır, belki de bunu anlayabilmek için o eşin yanında olmak gerekir. Güvenin güven gereksinmesi onun güzelliğidir, hiçbir şey kesin değildir, bir evliliğin değeri çift seksen yaşına varmadan anlaşılmayabilir, ama birlikte -her şeye göğüs gererek- yaşlanmak, pek de öyle küçümsenecek bir şey değildir.

Bu çerçeveden bakıldığında, Gennifer Flowers gibi kadınlar, metresler, evli çiftlerin arasına giren bu kötüler çok daha az tehlikeli bir hale gelir ve uzun süreli ilişkilerde olağan sayılırlar. Tabii ki aldatmak iyi bir şey değildir; ama böyle bir durumda asıl önemli olan, çiftin bu sorunu nasıl halledeceğidir. Beraberlikleri ömür boyu sürecek mi? Yoksa onlar da Robert James Waller gibi tek büyük aşkın, üç harikulade günden ibaret olabileceğine mi inanıyorlar? Aşkın bir birikim olduğunu, niceliğin nitelikten önemli olduğunu, çünkü niceliğin sonuçta niteliğe dönüştüğünü acaba anlayabiliyorlar mı?

Bütün bunları anlatmamın nedeni, Clinton'ların birlikte veya ayrı ayrı en büyük özellikleri bence evlilikleridir. Herkesin kuşkuyla baktığı şey aslında onların en büyük başarısıdır. Kendileriyle barışık oldukları açıkça görülüyor. İşte bu yüzden, Hillary Clinton'un şeytanla yaptığı uzlaşmalar hakkındaki yargılarım, onun seçimleriyle ilgili değil: bu seçimler onun kendi sorunudur. Ben onun yanlış anlaşıldığını düşünüyorum. Ben sadece onun sıradışı bir Birinci Leydi sanılmasına veya istediğini bilen, bağımsız bir kadın olarak görülmesine karşı çıkıyorum. Gerçekte evliliği onun için her şeyden önce geliyor.

Herkesin bildiği gibi, Clinton'ların evliliğini sürdürmek, ancak güçlü bir kadının üstesinden gelebileceği bir şey -Esther Teyzem yuvayı dişi kuşun yaptığını hep söylerdi, sanırım haklı- ve Hillary'nin bu uğurda çok uğraş verdiğinden eminim. Çok kişinin yürütemediği, yarıda bıraktığı, yıktığı evliliği o başarıyla sürdürdü ve ben bazen herkesin, iş kadını havaları yüzünden değil de, onu asıl bu yüzden çekemediğini düşünüyorum. Hillary kocasının akşamları ona döndüğünü bilen bir

kadının özgüvenine sahip. Kazanan biri gibi mağrur. *Primary Colors* (Bayrağın Renkleri) adlı roman, Susan ile Jack Stanton'un -seçim kampanyasını yürüten çifte bu isimler verilmiş- tekrar tekrar birbir' rini aldatıp, çeşitli şekillerde sadakatsizlik etmelerine rağmen birlikte kalmayı başardıklarını anlatarak, Clinton'ların evliliğini; her ikisinin de beceriksiz birer savunmayı andıran konuşmalarında yapamadıkları kadar iyi açıklıyor. Flowers olayının arkasından Clinton'ların katıldığı 60 Minutes (60 Dakika) programının yeniden yapılan yorumunda. Susan Stanton bir evliliği sürdürmek için ne gerektiğini Cokie Roberts'a anlatıyor - Jack'in suçluluk dolu, kırık dökük konuşması yanında onun güven dolu sesi bu durumda yiğitliğin kadına düştüğünü açıkça ortaya koyuyor. Evliliklerinin bir değerlendirmesi yapılırken Bn. Stanton, "Siz bir tahmin yapıyorsunuz," diye araya giriyor. "Cokie - şu son yirmi beş yıldır nerelerdeydin? Hepimiz acı çektik, mücadele ettik ve saçma sapan şeylerle karşılaştık. Evet, biz de zor dönemler geçirdik. Ama hâlâ buradayız. Sen bunlardan Jack Stanton'un kişiliği hakkında politik bir ders çıkarmak istiyorsan, bunun tutarsızlıkla bir ilgisi yok, veya kullandığın sözcük neydi? Güvenilir olmamak. Tam tersine: Bu adam mücadeleden kaçmaz. Zor günleri göğüsler. Her sabah yatağından kalkıp Amerikan halkı için can siperane çalışır."

Joe Klein/Anonim konuşmasını gerçek 60 Minutes programının bol küfürlü üslubuna uygun yaptı. Bill onun onurunu kırdıktan sonra kocasının onurunu savunmaya soyunan Hillary, hem gerçek hayatta hem de romanda eşinden daha becerikli ve özgüvenli olarak sergilendi. Onun bu genel tavrında mazoşist bir taraf var, yine de davranışlarının özü, saldırgan konuşma tarzı, hem şaşırtıcı hem de son derece etkileyiciydi. Julie Burchill'in, Hillary'yi, Margaret Thatcher'dan üstün bularak yaptığı değerlendirme doğru olsa gerek. Nedense, bir politik kariyer sayılabilecek mesleğini içinde yürüttüğü bu çevre, ona pek yaramadı.

* * *

Politik dilberlerin ve profesyonel kız arkadaşların çoğu, kendilerini fazla sergilememek için, güç çevrelerinde Pamela Harriman veya Marietta Tree gibi birer metres veya lüks fahişe olup, kocalardan ve sevgililerden oluşan haremler kurdular. Bu kadınlar, haremlerindeki âşıklarının uluslararası ilişkileri sayesinde ömürlerinin sonuna doğru diplomasi dünyasında üst düzey görevleri üstlendikleri zaman artık Averell, Adlai veya Agnelli ile gizli aşk buluşmalarına ihtiyaçları kalmamıştı ve yatak odalarındaki şöhretleri yerini sonunda politik salonlardaki sosyal becerilerine bırakmıştı. Amerikalıların şık kadın anlayışına pek uymasa da, -bir zamanlar gangster Sam Giancana'nın fahişesi, Frank Sinatra'nın sevgilisi olan- Judith Campbell Exner, Church soruşturmalarında verdiği ifadesinde, Kennedy kardeşlerin son bir umutla Castro'ya bir suikast yaptırmak için verdikleri rüşveti Mafya'ya götürerek Beyaz Saray ile Mafya arasında aracılık yaptığını açıklamasıyla, -altmışlı yılların başlarında moda olan etli butlu bir kadın, ince ve zarif Jackie'den daha yapılı- bu esmer dilber, Kennedy'nin baştan çıkardığı herhangi bir kız olmaktan çıkıp daha önemli biri oldu. Metastas sonucu ilerlemiş göğüs kanseriyle ölüm döşeğinde yatarken Liz Smith'e yaptığı ve *Vanity Fair*'in Ekim 1996 sayısında yayınlanan açıklamalarında, JFK'den hamile kaldığı çocuğu aldırdığını söyleyen Ms. Exner, bu itirafla şöhretini arttırdığını sanabilir ama bu doğru sayılmaz, çünkü bunu yapan tek kadının Exner olmadığı aşikardır. Doğum kontrol hapının keşfinden ve kürtajın serbest bırakılmasından hemen önceki yıllarda, iyi bilinen sınır tanımaz çapkınlığı yüzünden, John F. Kennedy'nin bilinmeyen bir çok çocuğunun ülkede yaşıyor olması doğaldır. Belki de Exner'e tarihte bir yer kazandıracak olan özelliği, ilginç bir üçlü oluşturan âşıklarıdır - Sinatra, Giancana ve Kennedy. Judith Exner'in her söylediğine inanan Smith, Exner'in ünlü triosunu duyunca: "Acaba atıyor mu diye düşündüm," diyor; "Tarihi beyzbol maçı gibiydi: Tinker'dan Evers'a, ondan da Chance'e."

JFK'in, Washington D.C.'nin dedikoduya düşkün çevreleri dışında pek tanınmayan bir başka metresi, Mary Pinchot Meyer, belki de Başkan'ın en şık ve en zarif, en iyi yetişmiş, en soylu ve en olağanüstü sevgilisiydi. Bir sanatçı, soyut çalışan bir ressam, sevgililerinden biri olan, kendinden dört yaş küçük Kenneth Noland'ın başını çektiği Washington Renk Ekolünün önde gelen üyelerinden biriydi. Bn. Meyer, Bohem yaşamının yanısıra tıp öğrencisi adayı bir Vassar mezunuydu -*Washington Post*'un emekli yazı işleri müdürü Ben Bradlee'nin ilk eşi- Tony Pinchot Bradlee'nin kız kardeşi, *The Atlantic Monthly*'nin eski bir düzeltmeni, United Press'in yazarı, çok güzel bir kadın, üç çocuk annesi ve ressam olarak yaşamını gönlünce sürdürmek için CIA direktör yardımcısı ve diplomat olan eşi Cord Meyer'den alışılmadık bir şekilde boşanmış bir kadındı. Mary'nin ailesinin Poconos'taki malikânesinde grup halinde çıplak yüzmekten hoşlandığı bilinirdi ve karşı konulmaz güzelliğini, *New Times* dergisinin, Meyer-Kennedy ilişkisinin *National Enquirer* tarafından açıklanması üzerine 1976'da yayınladığı bir yazı için, gazeteci Ron Rosenbaum'a, "her an banyodan yeni çıkmış izlenimini veren," bir kadın olarak tanımlamışlardı. "Bir erkek onun ay ışığında damda yürüyen bir kediyi anımsattığını söylemişti. Öylesine inanılmaz bir duruşu, havası vardı."

Rosenbaum'un yazısında, Mary Meyer'in harikuladeliği yanısıra, kırk yaşında olmasına rağmen, boşanmasından önceki ve sonraki sayısız sevgilisinden bahsediliyordu. Anlaşılan Başkan Kennedy, Mary'nin sevgililerinden biriydi ama âşıkları arasında pek de önemli biri sayılmazdı. Mary Meyer, Kennedy suikastinden kısa bir süre sonra 1964 yılında bir gün, Potomac Nehri yakınlarında bir kanalın kenarındaki yolda öldürülmüş olmasaydı, belki de öyküsünü anlatacak birkaç kişi - Bay Bradlee'nin *A Good Life* (İyi Bir Yaşam) adlı yaşamöyküsü gibi- bile çıkmayacaktı. Cinayet aydınlatılmadı, fakat CIA karşı casusluk servisinden olan ve pireyi deve yapmakla ünlü fanatik ajan James Jesus Angleton, Bn. Meyer'in ölümünden bir süre sonra stüdyosundan onun günlüğünü çalarken yakalandı. Kennedy'lerin bu işte parmağı olduğununu savunanlar bun-

dan epeyce yararlandılar. Çözülmemiş cinayet bir yana, JFK'in sevgilileri içinde en bağımsızı olan bu kadın, kadın hareketinin pek yakında kesinlikle başlayacağının, kadınların bunalımının kötü bir şekilde patlayacağının kesinlik kazandığı bu tarihi anda, devrimin yakın olduğunu bildirip, feminizmi müjdeliyordu. Mary Meyer'in hakkında yazılanları okurken insan, tuhaf yatak arkadaşlarının, çılgın ilişkilerin, kaba saba CIA görevlisi kocalarla evli sanatçı veya diğer duyarlı kadınların dünyasına adım atıyor - bu, Cord, Jack, Clem, Cap, Fritz veya Oz (bir Washington Post yöneticisi olan Osborn Elliot'un takma adı) gibi cüretkâr isimleri olan geniş çeneli adamlarla yaptıkları evlilikler içinde kısırlılıp engellenmiş, kibar, soylu hanımefendilerin devriydi. Bu kadınların ihtiyaçları ile bu adamların onlara verebileceği şeyler arasındaki uyumsuzluk artık karşıtlık, patlama noktasına erişmiştir. Aslında Mary Meyer'in bu baskıya tepki olarak yaşadığı cinsel maceralar, onun davranışlarını, genelde John F. Kennedy ile arasında geçenlerden çok daha ilginç kılmaktadır.

Gemlenmemiş özgür aşkın çoğu zaman özgürlükle eş anlamlı sayıldığı rock dünyasında da durum aynıydı. Bu yüzden çapkın bir grande dame olan Pamela Des Barres, aşk hayatını, seçkin bir dost sayıldığı hippie günlerini, bir çeşit sahne sanatı, kendine özgü bir oyun olarak yeniden kurgulayarak iki kitapta -birincisi çok satan *I'm with the Band* (Grupla Birlikteydim)- anlattı. Miss Pamela -Whiskey-A-Go-Go ve Fillmore West'te böyle tanınırdı- ile onun gibi çok erkekle düşüp kalkan birkaç arkadaşı, Frank Zappa için, GTO (Girl Together Outrageously) (Çılgın Kızlar Bir Arada) adıyla küçük bir ek gösteri oluşturdular. Des Barres'in özyaşamöyküsünü okurken insan, bir zamanlar bir rock'çunun sevgilisi olmanın -şimdi bu, dokunaklı feminist terimlerle, köleliğe, acı çekmeye ve bu modern eşkıya yollara vurunca onu evde beklemeye indirgendi- başkaldırarak cinsel özgürlüğünü ilan etmek anlamına geldiğini farkediyor. *Deep Throat* (Derin Boğaz) ile *Behind the Green Door*'dan önceki -cinsel sömürünün konu için gerekli olduğu ve tavandan sarktığı görünen bir mikrofonla fazla ışık

almış video kasetlerin sadece para için çekilmediği zamanlardaki- pornografi gibi, o devirde birçok erkekle düşüp kalkmak, kadınlara şehvetlerini kendilerine özgü bir cazibeyle ifade etme olanağı tanıyan tek yoldu. *Rolling Stones* 1969 yılında tüm bir sayısını bu çapkın kadınlara ayırarak, onların kendi istekleriyle nasıl çok sayıda âşık edindiklerini, erkeklerle birlikte olmanın keyfine varmayı seçerek kadın özgürlüğüne nasıl öncülük ettiklerini ortaya koydu. Bunu yaparken de, radikal solun, diğer yarısını oluşturan kadınlara karşı beslediği duyguları, asla vazgeçemediği kadın düşmanlığını, insan ruhunun özgürlüğü kavramını, kadın ruhunu daktilo servisinin can sıkıntısından kurtarmaya bir türlü yöneltemeyişini de gerici tavrıyla ortaya koydu.

Daha sonra Bébé Buell ortaya çıktı: inecik ve kırılgan tavırlarının, henüz öksüz görünümü olarak kabul edilip sınıflandırılmadığı yetmişli yıllarda, sarışın mavi gözlü bir modeldi. Ünlü modellerin henüz bu işe kalkışmadığı ve orta sayfada fotoğrafı çıkan kızların tahta göğüslü ve makyajsız halleriyle bile yeterli cinsel cazibe sergileyebildiği o devirde Buell, Playboy Kızı olmuştu. Mesleğine hiç düşkün olmayan tembel sayılacak kadar hırssız olan Bébé, o zamanlar bütün rock yıldızlarına kucak açmakla ün yapmıştı. Liv Tyler'in annesi olan Bébé, Todd Rundgren, Steve Tyler, Elvis Costello, Stiv Bators ve New York punk çevresinden birçok kişinin sevgilisi oldu. Yine de bir başka havası vardı, onurluydu -kendi istemezse kimseyle tek gecelik bir beraberlik yaşamazdı- kızlar rock gruplarındaki erkeklerle yatabilmek için sıraya girerken, aynı erkeklerin ona yaklaşabilmek için kapıları pencereleri yıktığını bilen gerçek bir çapkın kadındı. Gerçekten de bazı çapkın kadınlar rock grupları için çok arzulanır oldular, çünkü onlarla beraber olmak bir ayin, bir geçiş töreni halini almıştı: Arkansas'dan geçen bir grup Little Rock Connie'yle yatmazsa olmazdı. Teksas'ta ise (*Goodbye Columbus*'un çift longplay'inde Little Feat'in canlı çaldığı "Willin' "(İstekli) de sözü edilen) Dallas Alice vardı. Alçı Kızlar'a erkeklik organının modelini yaptırmak bir rockçunun başarısını kanıtlıyordu; punkçu çevrelerin sözel

bir tarihçesi olan *Please Kill Me*'de (Lütfen Beni Öldür) Laurie Maddox, Sable Starr ve Cyrinda Foxe (Steve Tyler'ın bir diğer kızını da o doğurdu) gibi Hollywood'lu çapkın kadınlar, David Bowie'nin ünlüler arasına katılmak amacıyla onlarla yatmak için nasıl çırpındığını heyecanla anlatırlar. Bébé Buell çapkın kadınlar için, "Rekabet içinde değillerdi," diyor. "Los Angeles'e gelen her rock grubu onlarla buluşmak isterdi, onlar rock'çuların peşinden asla koşmazdı."

Bull Durham filminin sportmen havasında, Susan Sarandon, oturduğu kasabadaki Kuzey Karolina Beyzbol Gençler Lig Takımının fanatik bir taraftarını canlandırır ve her mevsim başında bir başka oyuncuyu bir âşık ve öğrenci olarak ele alır: ayak tırnaklarını boyarken bir yandan da onlara oyunun ve yaşamın kurallarını, güvenin sırlarını, kazanmanın yollarını öğretir. O bir oyuncuyu antrenörlerden çok daha etkili ve anlamlı bir şekilde etkileyebilen çapkın bir kadındır. Sonuçta öğrenciler onu etkileyemez ama o seçtiği öğrencileri yönlendirecek güce sahiptir. Gösteri dünyasına göre, cazip bir kadın asla bedava vermez - ve erkeklerin bir gecesine binlerce dolar ödemeye hazır olduğu ünlü fahişeler de vardır. Çok lüks olmasalar da yüksek ücret alan fahişelerin Jack Nicholson, Don Henley, Don Simpson, Timothy Hutton ve diğer ünlülerle "buluşmalarını" anlattıkları *You'll Never Make Love in This Town Again* (Bu Şehirde Bir Daha Asla Kimseyle Yatamazsın) adlı kitapta bu kızlar, güzel ve satılık bedenlerine dolarlar -ama aşk gibi sonsuz olmayan büyük rakamlar- biçilmesine üzülecekleri yerde bundan gurur duyuyorlar.

Belki de -öncü kız kardeşleri çapkın kadınların özgünlüğüne sahip olmayan- lüks fahişeliğin adeta bantta üretilir gibi artması yüzünden, yetmişli ve seksenli yıllarla birlikte her şeyin mübah olduğu rock dünyasında bile, bu çevrenin isyankâr şöhretine hiç de uymayan bir şekilde, nikâhlı eş olmak büyük önem kazandı. Rock'çuların kız arkadaşları evlenebilmek için çocuk doğurarak adeta 1958'leri geri getirdiler. Sting'in, sevgilisi Trudie Styler'dan evlilik dışı çocukları oldu, onun Paris'te bir hastahanede yaptığı doğumun çekimlerini konser filmi

Bring on the Night'ta (Geceyi Başlat) gösterdikten sonra onunla evlendi. Lordlara özgü gibi görünen malikânesinde, tam bir Shakespeare havasında yapılan düğünü, bir zamanlar hem Nabokov hem de diferansiyel hesap eğitimi verdiğini söyleyerek övünen bir basçıdan beklenecek bir tantana ve debdebe içinde gerçekleşti. Evlerinin arka bahçesinde yapılan cümbüşlü bir düğünle Bruce Springsteen ile evlenmeden önce ondan bir erkek çocuk doğuran Patti Scialfa, sonra iki çocuk daha doğurdu. Aşırı şık Bryan Ferry ile yaşadığı can sıkıntısından sonra Rolling Stones'un Mick Jagger'i ile inişli çıkışlı bir ilişkiye giren model Jerry Hall, ondan iki çocuk doğurduktan sonra, Mustique adasında evlenmeye razı edebildi (üçüncü çocuğu da aynı yerde dünyaya geldi). Kocası onunla birlikte kalmaya niyetli olduğu kadar ihanetlerini ve kaçamaklarını da sürdürmeye niyetli olduğu için evliliği acı içinde geçen Bn. Hall, eşinin hayatında başka kızlar olsa da yalnızca kendisi Bn. Jagger olduğu için mutlu görünüyor. Yetmişli yılların modeli Staten Island doğumlu Patti Hansen, birkaç kez kanı değiştirilen Keith Richards'ın yanından hiç ayrılmadı, hatta hamile bile kalmadan önce onunla evlenmeyi başardı.

Erkekleri elde etmeyi beceren kadınlar tabii her zaman vardı. Jessica Lange gibi, Mikhail Baryshnikov'dan sonra Sam Shepard'a -özgün ve değişik tarzda iki cazip erkek- geçtiğinizi ve her ikisinden de çocuk doğurduğunuzu hele bir düşleyin. Veya eşcinsel fotoğrafçı Robert Mapplethorpe'un âşık olduğu tek kadın olarak bilinen, daha sonra Sam Shepard ile yaşayan ve MC5'deki Fred Smith'le evlenen Patti Smith olduğunuzu. Veya kamuoyunda sergilediği görünüşü öylesine fotojenik ki belki de hâlâ konuşma öncesi devresinde yaşayan Victoria's Secret modeli, Madonna ile Anette Bening arasında Warren Beatty'nin geçici sevgilisi olduktan, ayak bileğine dövme yaptırıp *Playboy*'a çıplak poz verdikten sonra Axl Rose'un heavy metal sevgilisi olan, sonra da at yetiştiricisi ailelerin arasına yerleşip iş adamı ve *Interview*'un yayımcısı Peter Brant (ondan bir çocuk doğurduktan sonra onunla evlendi - ve dövmesini sildirdi) ile paylaştığı Bridgehampton ile Greenwich'teki malikâneler

arasında mekik dokuyarak Stephanie Seymour olduğunuzu, Mia Farrow, Frank Sinatra'dan André Previn'e, ondan da Woody Allen'e ilerledi - doğrusu etkileyici bir dizi erkek. Claire Bloom, Richard Burton, Rod Steiger, Philip Roth ve birçok başka tiple beraber oldu. Her zaman iyi erkeklerle birlikte olan bu kadınlara veya kızlara, işleri ters gitse bile yine de evlilik konusunda şansı devam eden veya en azından lüks içinde kalabilenlere -Farrow da Bloom da yakınlarda aile hayatlarındaki acıları anlatan özyaşamöyküleri yayımladılar- bakan bizler, tek tük erkekle ancak çıkabilen veya erkekleri böyle kolaylıkla cezbedemeyen, elinde tutmayı beceremeyen bizler, bu baştan çıkarıcı yaratıkları izleyip onların sırrını merak ederiz.

Eğer günün birinde bu sırrı keşfedecek olursak, moda ve kozmetik sanayii ile yayıncılık dünyasının kadın dergileri ile kendin-yap yayınları kanadı müşteri tabanının tümüyle yok olduğunu farkedecek ve sonuçta bütün ekonomi çökecek.

* * *

Mary Wollstonecraft'ın 1791 yılında yazdığı *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Hakları İçin Bir Savunma) bir feminist klasiği oldu ve Henrik Ibsen'in *A Doll's House*'u (Bebek Evi) (1879), Charlotte Perkins Gilman'ın *The Yellow Wallpaper*'ı (Sarı Duvar Kâğıdı) (1892), Virginia Woolf'un *A Room of One's Own*'u (Kendine Ait Bir Oda) (1929) günümüzde bile hâlâ taptaze ve kolay anlaşılır kitaplardır. Yetmişli yılların başlarında sözde bilinç yükseltme amacıyla yazılan anlamsız yapmacık manifestoların çoğunun ise şimdiden modası geçti. Şimdi hepsi, erkekleri aşağılayan masturbasyon dersleri kadar utanç verici ve saçma görünüyor ve onlara yol açan diğer kültürel gelişmeler de onlar gibi birer eski moda yapıta dönüştü. Oysa Wollstonecraft'ın ve diğerlerinin açık seçik, mantıklı yapıtları hâlâ capcanlıdır.

Wollstonecraft, *Common Sense* (Akliselim) adlı küçük kitabının Amerikan Devrimini doğurduğu söylenen (bunlar ülkenin ilk yıllarıydı ve o zamanlarda bir kitabın yaratacağı tek politik tepki onu yakmak olabilirdi) Thomas Paine'nin arkada-

sıydı ve Fransız Devrimi ile peşinden getirdiği aydınlanmadan etkilenmişti. O da bütün Batı dünyası gibi, birdenbire artık krallara gerek olmadığının anlaşılmasıyla şaşkına dönmüştü: her kişinin doğumunda hak kazandığı onur ile düşünme yeteneği sayesinde (çoğu zaman delilikle birlikte görülen) asil soydan gelen herhangi birinin başkalarına ne yapması gerektiğini *söylemesine izin verilmemeliydi.*

Demokrasi ilkeleri üzerine kurulan hâlâ tek ülke olduğuna inandığım Birleşik Devletler'de, kralları tahtlarından indirmenin önemi pek de anlaşılmıyordu ve bu o zamana kadar hiç yapılmamıştı. *İncil*'de sözü geçen ve her gün bir vahiy alacak kadar Tanrı'yla yakın ilişkiler içinde olan İsrailliler bile, "halktan" bir peygamberle veya bir yargıç danışmanla yetinmemiş asil bir hükümdar talep etmişlerdi. Bu yüzden, on sekizinci yüzyılın sonu insanların başını döndürüyordu. René Descartes'in sözleriyle belirlenmiş, düşünüyorum öyleyse varım sözünün geçerli olduğu bu dünya, sonunda insanoğluna yol gösteren ilkelerin onu diğer canlılardan ayırdığını, onun bir içgüdüler ve dürtüler yumağından ibaret olmadığını ve mantıklı düşünme yeteneğinin ona iyilik ve dürüstlük sağladığını, yapay ve çoğu zaman merhametsiz ve hakça olmayan yönetimlerden kurtulma özgürlüğü verdiğini açıkladı.

Böyle genel bir havada bazı kadınların cins ayırımına karşı çıkması doğaldır. O devrin çağdaşı olan William Wordsworth, "O şafak vaktini yaşamak büyük mutluluktu," diye yazdı. "Genç olmak ise cennette olmak gibiydi." (Bir toplumu hava koşulları gibi saran insani olayları basit sözcüklerle anlatan bu beyit bize Bob Dylan'ın "Tangled Up in Blue"da koca bir on yılı şu dizelerle canlandırmasını anımsatıyor: "Geceleri kahvelerde müzik çalardı / Havada ise devrim.") Mary Wollstonecraft, bütün eğlencenin erkeklere mahsus olması için bir neden göremiyordu. Günahkârca yaşamak, çağdaşı diğer ütopyacı felsefecilerle yatmak istiyordu, hem anne olmak (kızı Mary Shelley'dir) hem de bütün bu diğer şeyleri yapmak istiyordu, işte bu yüzden kitabını yazdı. Onun kadar ileri görüşlü olan nişanlısı William Godwin'e bir mektubunda, "Bir koca evdeki

möblenin işe yarar bir parçasıdır," diye yazdı. Wollstonecraft, genelde özgür aşka inanan feminist ruhu harekete geçirmiş olmakla tanınır ve özde basit olan savunması -bir kadının bir eşten, bir eş adayından veya bir duldan ibaret olmadığı; bir kadının bir erkekle arasındaki ilişkiyle tanımlanıp sınırlandırılmaması gerektiği- sık sık kullanılmıştır ve çağdaş feminizm de bu basit gerçeklerin üstüne kurulmuştur.

Feminizm -veya herhangi bir vatandaşlık hakları hareketi- her insanın kendi gibi olmaya hakkı olduğunu savunur.

Amerikan deneyimi de bunu savunur: insan ruhunun yüceliğine, onu yok etmek isteyen güçlerin ise güdüklüğüne inanan bu hareket, iki yüz yılı aşkın bir zamandır sürüyor. Bu deneyim, insanları yapabilecekleri en kötü şeylerle değil de erişebilecekleri en üstün aşama ile değerlendirmek gerektiği ilkesine dayanır. Feminizm ile feminist görüşleri benimseyen sanat, hayatta istediğimiz yere erişebileceğimizi ve prangaları çıkarıp atabileceğimizi bize gösterir. Bize istediğimiz her şeyi yapabileceğimizi anımsatır. Doll's House (Bebek Evi) gibi eski bir oyun hâlâ sık sık sahnelenmektedir -1977'de Broadway'deki gösterisi hem tartışma yarattı hem de beğeni topladı- çünkü Nora'ya "minik kuşum", "küçük sincabım" ve "küçük aptalım" diye seslenen Torvald'ın tavrı bazıları için hâlâ geçerlidir, geçerli olmadığı kişilere de acı bir hatırlatmadır. (Liz Phair'in iyi ve söz dinleyen bir kız olmanın sıkıntılarını anlatan "Canary" (Kanarya) adlı şarkısı da Ibsen'i anımsatıyor.) Bütün oyun boyunca beceriksiz bir çocuk muamelesi gören Nora'nın, Torvald'a onu terkedeceğini söyleyip "bu bana çok acı veriyor çünkü bana hep iyi davrandın, ama elimde değil. Artık seni sevmiyorum," dediği ana herkes bayılır. Aynı şekilde, *sex, lies, & videotape*'de (Aşk ve Yalanlar) kocasının kendi yatağında kızkardeşiyle sevişiğini sonunda öğrenen Andie MacDowell'ın artık yetti deyip onu terkedeceğini söylemesi de, hep hoşa gider. Mary-Chapin Carpenter'in "He Thinks He'll Keep Her" (Ona Sahip Olacağını Sanıyor) adlı şarkısında, yirmi yaşında evlenen ve hep iyi olan küçük kadının kötü olmaya karar verdiği an da, herkesin hoşuna gider: "36 yaşına basınca

onu kapıda karşıladı / Kusura bakma artık seni sevmiyorum." Aynı şekilde, "Independence Day" (Bağımsızlık Günü) adlı halk şarkısının klibinde kocaları tarafından dövülen kadınların bavullarını toplayıp, koro "Let freedom ring" (Bırak özgürlük çınlasın) dizesini söylerken çekip gitmesi de herkesin hoşuna gider. Ntozake Shange'nin *for colored girls who have considered suicide/when the rainbow is enuf* (gök kuşağına daha fazla dayanamayıp / intihara kalkışan zenci kızlar için) adlı oyununda dört kadın, yoksulluk, şiddet, tecavüz, ırkçılık ve gerçekten feci günlerden oluşan yaşamlarını anlattıktan sonra sonunda, "içimdeki tanrı'yı gördüm / ve o kadını sevdim," dedikleri anı da beğenirler. Maya Angelou'nun hem saçma hem anlamlı yazılarını da aynı şekilde beğenirler. Yazdığı sıradan şiirler, bana neredeyse, zenci diye, yazdığı klişelerin sanat sayılması gerekmez dedirtecekken, "Ben olağandışı kadınım," deyişine içimden katılmak geliyor. Dövülmüş Tina Turner'in Dallas'ta turnedeyken Ike'ı terkedip üstünde para, kredi kartı, hiçbir şey yokken otel görevlilerini ikna edip otelde kalması da, aynı şekilde herkesin hoşuna gitti.

Aynı şekilde, öyküsü Cinderella masalının çağdaş karşılığı olan Galler Prensesi Diana'yı da herkes seviyor. Ben Diana'yı hep beğendim; onun kraliyet ailesinin sıkı kontrolü altındayken bile kendi kararlarını kendi vermekte ısrar etmesi, özellikle takdir edilecek bir tavırdı, çünkü bu rastgele ve anlamsız bir başkaldırı değildi. O iyi bir anne, iyi bir insan, iyi bir kişi -kraliyet ailesinin hiç olamadığı kadar zarif ve güzel- olmak istiyordu. Sürekli bireylerin ve bütün insanların onurundan ve cömertliğinden söz ederek onları kendi oyununa yendi. Sonunda Charles'ten kurtulup kendi hayatını yaşamaya başladığı zaman, özellikle de son birkaç ayda, Kaskatıydım oysa şimdi canlandım, der gibiydi. Tabii onu beğeniyordum! Tuhaf bir şekilde onunla özdeşleşiyordum. Yine de o ölünce, dünyada aniden bir ışık söner gibi olacağını asla düşünemezdim. Bu kadar şık, havalı ve güzel birinin aynı zamanda çevresine böylesine bir sıcaklık, içtenlik ve yakınlık saçması ender rastlanan bir olaydır. Halka mutluluk veren, onlara sevildiklerini ve değerli oldukla-

rını hissettiren güzel davranışlarını geliştirebilmiş bir kadın, sağlam bir ekonomiye, güçlü bir devlete veya gerekli sayılan ve gerekli olan bir sürü başka şeye sahip olmaktan daha önemli olabilir - ama bu zerafet, güzellik ve sadece varlığıyla herkesin hayal kurmasına olanak tanıyan bir kimseden daha önemli olamaz. Herkes Prenses Diana'ya hayrandı ve buna hakları da vardı: ne de olsa insan yalnızca ekmek ve suyla yaşayamaz. Beş bin, on bin, hatta bir milyon politika uzmanı, iktisatçı, ilahiyatçı ve bürokrat yetiştirebilirsiniz, ama sevimlilik, cana yakınlık, iyilikseverlik ve ününü iyi yolda kullanmak bambaşka bir şeydir: yüzlerce yıllık eğitim bunu öğretemez veya yaratamaz. Diana'nın bu yeteneği vardı ve aniden yok oldu.

Ulusal AIDS Vakfı Başkanı Profesör Michael Adler onun, "asil bir havası" olduğunu söylerken aslında tam tersini ifade ediyor: insanlara dokunmaktan ve dokunulmaktan kaçınmadığı için herkese, HIV virüsü taşıyanlara yakınlık gösterilebileceğini anımsattı. Diana'nın resmi yaşamını bir kenara bırakırsak, onun kendini, 1985 yılında yirmi dört yaşında iki çocuk annesi bir kadın olarak tatsız bir evliliğin içinde bulduğunu söyleyebiliriz. Bir yerlere gidip birşeyler yapmaya karar verdi ve aniden çıktığı Belfast yolculuğu birden yoğun bir programa dönüştü; sevgi dolu tavırlarla Maori'lerle burun sürtüp, AIDS hastalarının elini tutup, küçük kızlarla birlikte mum söndürüp, çocukları kucağına alıp içtenliğini özgürce açığa vurarak kraliyet ailesinin içe dönük havasından sıyrıldı.

Herkes, kadınların özgürlüğünü ilan ettiği anlara bayılır - bunlar en sevilen insanlık dramlarıdır. O özgürleşme anına bayılırız, bu mahkûmların Alcatraz'dan kaçtığı, Ron Kovic'in nihayet Vietnam'dan evine döndüğü veya eşcinsellerin cinsel seçimlerini ulu orta açıkladıkları an olabilir: kendin olabilme hakkı ve bunun için verilen mücadele sevilen, evrensel bir öyküdür. Kapıyı kocasının suratına çarpan kadını alkışlarız, ama bunu erkeklerden nefret ettiğimiz, evlilik kurumunu küçümsediğimiz, ailelerin parçalanmasını istediğimiz, romantik aşkta başarısız olduğumuz için aşkın ölümünü arzuladığımızdan yapmayız. Bu durumları herkes sever, çünkü insanların yeniden doğmasını

görmek çok hoşumuza gider - bir kimsenin canlanıp ben bir kişiyim demesi hoşumuza gider, senin sandığından ve beni tanımladığından daha fazlasıyım, Kaskatıydım oysa şimdi canlandım. Bu gibi öykülere bayılırız çünkü yaşamı severiz.

İşte bu yüzden, Stepfordlu Eşler'in ıstırabının hâlâ nasıl sürdüğünü hiç anlayamıyorum. Cambridge, Massachusetts'deki Brattle Sineması her yaz "Bıkkın Ev Kadını" film festivali düzenler ve bütün yaşamı evi olan bir kadın olmanın karabasanını, martini-ve-Valium karabasanını anlatan filmler gösterir: *Who's Afraid of Virginia Woolf?* (Kim Korkar Hain Kurttan?), *Montenegro, Diary of a Mad Housewife, The Graduate* (Aşk Mevsimi), *Up the Sandbox, The Stepford Wives* (Stepford'lu Eşler). Bu filmlerin çoğu yetmişli yıllarda, hatta daha öncesinde çevrilmiş, ama günümüzde çevrilen filmler de ev kadınlarını konu edebiliyor; oysa ekonomik veya başka nedenlerden dolayı kadınlar artık yalnızca ev kadını değil. Stepford'lu Eşler Hollywood eşleri - başlamışken bunlara John Grisham'ın kadınlarını da ekleyebiliriz. Evet erkeğinin yanıbaşında, eşit bir evlilikte eşit haklara sahip bir eş gibi davranamayıp erkeğin arkasında veya altında kalan küçük kadın sorunu öylesine yaygın ki, sonradan yazar olmuş bir avukat, kitap üstüne kitap yazarak (film üstüne film demek daha doğru olacak) çiçekli basma elbiseler giyip, büyük, önemli kocasıyla büyük, önemli işler konuşmak için evine uğrayanlara limonata ikram etmekten başka hiçbir şey yapmayan kadın tipleri yaratıyor. (Jeanne Tripplehorn ve Ashley Judd gibi yetenekli oyuncular bu rolleri niye kabul ediyorlar?) Günümüzde aynı şekilde yaygın olan eşit eşlerin evliliği neden popüler kültürümüzde işlenmiyor (Bill ile Hillary bu işi bozdu). Bir tek Mary Matalin ile James Carville var, ama onlarınki de daha çok bir rekabet evliliği.

Meslek sahibi çiftler -istatistiklere göre evli çiftlerin çoğu bu durumda olduğu halde- filmlerde hemen hemen hiç işlenmiyor. Doğrusunu isterseniz *Fatal Attraction*'da (Öldüren Cazibe) Michael Douglas'ın o güzel, hoş sesli, şık Anne Archer'i neden aldattığını anlamış değilim, ama belki de kadının bir işe girmesi gerekir diye düşündüm. Yardım dernekleri işten sayıl-

maz. O da ev işi gibi, erkeklerin dünya kadar para karşılığında yapmayacağı işleri onlara bedava yaptırarak, ekonominin kadınları nasıl sömürdüğünü kanıtlayan bir başka örnek. Bunlar, Colin Powell'ın bile yapmayacağı işler. Biz kapitalist bir ülkede yaşıyoruz - yasal danışma avukatı olarak veya bir klinikte doktor olarak çok düşük ücretle çalışmak şerefli bir davranış ve "gerçek" iş sayılabilir, ama hiç ücret almıyorsanız, çalışıyor sayılmazsınız. Virginia Woolf 1929'da yazdığı *A Room of One's Own*'da (Kendine Ait Bir Oda), "Ücretsiz yapıldığında saçma olana, para onur kazandırır," diye yazar - bizim de artık bunu anlamış olmamız gerekir. 1898 yılında bile, Charlotte Perkins Gilman, kadınlar bir evi ücretsiz yönetmeyi kabul ettikleri zaman, yaptıkları işler kesinlikle gerekli de olsa -toplumun en önemli görevi, tabii ki çocuk yetiştirmektir- biz onlara da yaptıkları işe de gerçekten saygı duymayız diyor. Gilman, *Women and Economics*'de (Kadınlar ve Ekonomi), "Kadınlar evde çalışarak erkeklerin dışarıda daha çok para kazanmasına olanak sağlar ve işte bu nedenle kadınlar toplumda birer ekonomik unsur oluşturur," diye yazıyor. "Tabii atlar da."

Konu şöyle özetlenebilir: Yalnızca bir eş olmak yetmiyor. Kimseye yetmiyor. Avukatlar karılarını asistanları için, doktorlar hemşireleri için terkediyorlar. Terketmeseler bile kadınlar sıkılmaya başlıyorlar, erkekler de onlardan sıkılmaya başlıyor. Yaşam zaten yeterince sıkıcı. Yıllar önce kadınların *The Feminine Mystique*'e (Kadınlığın Gizemi) bu kadar büyük tepki vermesinin bir nedeni vardı ve bu dersleri unutmamak gerekir.

Biz evlilikleri uzun sürmeyen, ayrılan, terkeden, aldatan bir toplumuz. Boşanma oranının yüzde elli dolaylarında durakaması iyimserlik nedeni sayılıyor. Joanne Woodward ile Paul Newman dışında evliliği hâlâ süren bir ünlü çift akla gelmiyor. *Vanity Fair*, ölüme dek beraberliğin ender rastlanan bir şey olduğunu belirten, "Staying Married Is the Best Revenge" (En İyi İntikam Boşanmamaktır) adlı bir yazı yayınladı. Gizemli bir şekilde kaynaşmış gibi görünen o ünlü -Farah Fawcett ile Ryan O'Neal, Tatum O'Neal ile John McEnroe- çiftler büyük bir aşkın büyüsünü çevreye yayan o birlik ve beraberlikler -Elvis Presley

ile Priscilla, Elizabeth Taylor ile Richard Burton, Laurence Olivier ile Vivien Leigh- bile artık yok. Şaşırtıcı bir şekilde birlikte kalmayı başaran -Demi ile Bruce, Tom ile Nicole- Hollywood çiftleri bile, er veya geç ayrılacak gibi görünüyorlar. Ne zaman bir arkadaşım evli birine tutulduğunu söylese çoğu zaman ona adamın nasıl olsa er veya geç boşanacağını, bir rezalet yaratmaktansa beklemenin daha doğru olduğunu söylüyorum.

Bu toplum, aynı zamanda, evlilik daha başlamadan onu bitiren anlaşmayı hazırlamış, düğün öncesi anlaşmayı keşfetmiştir. Bu atom bombasının keşfinin evlilik alanına uygulanması gibidir. her canlı türü yaşamını sürdürmeye çalışırken biz kendi sonumuzu planlıyoruz. Düzenli olarak silahsızlanma ve silahtan arındırma işlemlerini yürütüyoruz, oysa bu düğün öncesi anlaşmalarının en eğlendirici yönü, her maddeye karşı çıkılmasıdır, her madde tartışmaya açıktır - bu belki zararı azaltmaktadır ama kendine özgü dayanıksızlıklarıyla da çok kolay bozulabilen evlilik anlaşmasının kırılganlığını yansıtır.

Önemli olan şu: insanların sevmesi de sevmekten vazgeçmesi de, birleşmesi de ayrılması da normaldir - bizim bu üzücü durumlar karşısında öfkelenmemiz de normaldir. Bütün bu ikiyüzlülük müthiş bir sahtekârlıktır - bu biraz da kuşaklar arası çatışmayı anımsatıyor, yaş grupları arasında talihsiz bir bölünmeye yol açan, farklı çağlarda doğmuş insanların yaşadıkları farklı deneyimlerden ötürü farklı olduklarını kanıtlayarak zamanın akıcılığını, uygarlığın esnekliğini vurgulayıp bize dünyada işlerin yolunda gittiğini gösterir.

Biz ünitelerin, ailelerin, aşiretlerin ve çiftlerin oluşturduğu bir ülke değil bireylerin oluşturduğu bir ulusuz. Bir lusım akraba ülkesi olmaya can atan bireyler olduğumuz için de tekrar tekrar evleniyor, evliliği sürekli deniyoruz. Bence bu lehimize bir durum. Ama bu nedenle her bireyin kişilik sahibi olmaya ihtiyacı ve hakkı vardır - üstelik bu gereklidir. Bir eş olmak, herhangi bir grubun üyesi olmak artık kalıcı bir kişilik olarak kabul edilemez.

Bütün zamanını bir eş olarak harcamanın akıllı kadınları delirtebildiğini tarih tekrar tekrar kanıtlamıştır. *Rolling Stone*'un

yayımcısı ve yazı işleri müdürü Jann Werner, yirmi yıllık eşini bir erkek için terkettiğinde çiftin dostları karısının alış verişten başka bir şey yapmayıp sıkıldığını ve kocasının da canını sıktığı için birbirlerinden uzaklaştıklarını söylediler. Bu yorumların ve değerlendirmelerin ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum - ama bir insanın kırk yaşından sonra cinsel tercihini değiştirmesi için Bergdorf Goodman mağazasında yaşayan bir eşten daha önemli bir nedene ihtiyacı vardır. Yine de Jane Wenner'in (Jann'ın eski eşi) bir arkadaşı çok yerinde bir şey söylemiş: "İnsan aklını meşgul etmeli." Bu söz benim düşüncelerimi güzel bir şekilde özetliyor. Erkek, kadın herkesin yapacak birşeylere ihtiyacı var, zorlanmaya ve parlamak için bir şansa ihtiyacı var. Bu olmazsa zeki bir kimse delirir. Kadınlar eş ve anne rolüyle sınırlandırıldıklarında, hep erkekler onları oraya tıkıyor gibi görünür, oysa bu aşamada, bizim, beni içine kapatmaya çalıştığım kutuya göre ben daha büyük, daha akıllı, daha iyi, daha gelişmiş ve daha genişim diye karşı çıkmamız gerekir.

Kadınlar ne zaman adını kibarca "ataerkil düzen" koydukları bir baskıya karşı çıksalar asıl sorun sadece erkeklerdir. Ve o kadınlar da o erkekleri seven, onlara tapan kadınlardır. Kadın hareketi hep geleneksel kadın rolü diye bilinen şeye getirilen bir kısıtlamayla ilgilidir. Ama kadınlar artık gerçekten de kendi seçimlerini yapabilirler, feminizm bunu sağladı. Tanıdığım ve akranım olan erkeklerin çoğu, ilişkilerinde ortaklık ve eşitlik arıyorlar. Bu her iki taraf için de iyi bir şey. Yine de her yerde bir sürü Stepfordlu Eş var. Dünya, hayatında hiçbir şey yapmayan sosyete kadınlarıyla dolu.

Çalışıyormuş veya bir işi varmış gibi yapan kadınlardan da kötüsü feminizmden sonra yetişmiş ve evlendikten sonra hiç çalışmamış genç kadınlardır. Yalnızca birer eş olan bütün o kadınları anımsayın -Carolyn Besette-Kennedy, Cari Modine, Evi Quaid, Sandy Pittman, Lily Tartikoff, Particia Duff Medacoy Perelman, Mercedes Bass, Carolyne Roehm (Trudie Styler da zaten yalnızca Bn. Sting değil mi?)- neden böyle oldu? Bir kişilik sahibi olmak, ilginç ve bağımsız biri olmak sorumluluğu, erişkin kadın kavramımızı ne zaman terketti?

* * *

Feminizm öncesi kavramlarından en kalıcı, en dirençli ve en yapışkanı olan gelin olma düşü öylesine garip ve parlak bir önem kazandı ki, çoğu kadına Marie Curie olup da bekâr kalmayı mı yoksa herhangi bir erkekle evli bir kadın olmayı mı istersin diye sorulduğunda, Nobel Ödülünün lafı bile edilmiyor. Bir eş olma hayalinin düşsel ve etkileyici bir yönü var. İşin gülünç yanı hemen hemen herkes evleniyor ve o eski kötü günlerde Brontë kardeşler oturma odasındaki masada başyapıtlarını gizlice yazarken, bu kararlı genç kadınlar evliliği bir tuzak, ruhu öldüren bir şey, ömür boyu hapis cezası gibi görüyorlardı. Bu görüş -feminizm ve doğum kontrolü sayesinde- artık geçerli değil ama, *beni isteyen erkek çıkmaz* veya *benimle kimse evlenmez* düşüncesi günümüzde berbat bir evliliğe takılıp kalma korkusunun yerini aldı.

Feminizmin yalnızca bir eş olma isteğini yok edeceği düşünülürken, o istek süregeliyor. Buna *ev kadını, dernek görevlisi* veya *gönüllü görevli* denilebilir ama gerçek şu ki, hiçbir erkek bu meslek olasılıklarından birini seçmez. Paula Jones'ı koyacak bir yer arayan Feminizmin Büyük Yelpazesi, aynı zamanda yalnızca evli olmayı seçen kadınlara da bir yer bulmaya çalışıyor. Durum öylesine inanılmaz boyutlara vardı ki, Phyllis Schlafly gibi Harvard eğitimli bir avukat bile anti-feminist olduğunu söyleyebiliyor. Ne söylediğin değil ne yaptığın önemlidir.

Genç feministler, aralarında seksi görünmek, ruj kullanmak ve acaba evlenecek miyim gibi konuları tartışır oldular. Bunu ben de yapıyorum. Ama bu artık olağan ve yaygın bir hal aldı. Katie Roiphe, yaşamının bu aşamasında evlenemeyecek kadar bağımsız olduğundan söz ediyor. Arada sırada hesabı ödeyecek bir erkek arkadaş bulmak istiyor. Naomi Wolf şu veya bu konuda bu kadar geleneksel olabileceğini asla düşünmediğini, bir anne olmanın onu bu kadar tatmin edeceğini bilmediğini, beyaz -aslında bu renge "kırık beyaz" diyor- gelinlikle evleneceğini hiç sanmadığını anlatıyor. Ortalama ilk evlenme yaşının sürekli olarak yükselmesine rağmen (1970'de kadınlar için

20.8'di; 1994'de üç buçuk yaş artarak 24.5'e yükseldi) genç yaşta evlenip, bu işi atlatmak, garantiye almak yeniden moda oldu. Tabii bu genç gelinlerin çoğu beş yıl içinde boşanıp yeniden özgür olacaklar. Bu zeki, kendinden emin, becerikli genç kadınların evde kalma -işte yine boşa giden bir Harvard-Yale eğitimi- telaşı içinde nikâh masasına koşmaları çok şaşırtıcı, oysa onların asıl evlenince başlarına gelecekleri düşünüp telaşlanmaları gerekir. Bence şöyle düşünmek gerekir: Yetişkiniz, insanız, canlıyız ve yetenekliyiz. Davranışlarımıza güvendiğimiz için yaptığımız saçmalıkların sonuçlarına katlanıyoruz. Böyle yaşarsak asla keşke şöyle yapsaydım demek zorunda kalmayız, çünkü o anda kendimiz için en doğru şeyi yaptığımızı, yapacak başka bir şeyin olmadığını biliyorduk. Bizler kadın olarak bu felsefeyi benimsemeyi öğrenmediysek -doğru erkeği asla bulamamak endişesiyle yanlış erkeklerden kaçınacak kadar aklıselim sahibi değilsek; bizi hâlâ gelin olma düşleri ve Cinderella hayalleri yönlendiriyorsa- o zaman feminizm görevini tamamlamış sayılmaz. Şunu bir düşünün: hemen hemen herkes eninde sonunda evlenir, 1995'de yaşları 18-34 arasında her 100 bekâr kıza karşılık 118 bekâr erkek vardı. 18-34 yaş grubundaki bekâr kızların üçte biri hiç evlenmemişti - belki biraz zaman alacak ama eninde sonunda birbirimizi bulacağız. Dünyamız büyük ve garip bir yer, sakın onu küçümsemeyin.

* * *

Postfeminist söylemin, önemli olan seçimdir, kadınlar çalışmayı veya evlenip rahat bir yaşam sürmeyi seçebilir, olduğunu biliyorum - SEÇİM, SEÇİM, SEÇİM. Ama hayatını kazanmak zorunda olan hepimiz bunun saçmalık olduğunu biliyoruz. Hepimiz çocuklarını büyütmek için birkaç yıl işini bırakan kadına saygı duyarız, çünkü çocuk yetiştirmek gerçek ve onurlu bir iştir, ayrıca çiftlerin birbirlerinin mesleki veya özel ilgi alanlarına zaman ayırmak için yaptıkları ayarlamalar da, onların aşkın uzun yolunda attıkları dürüst ve cesur adımlardır. Ama kişiliğini evlendiği adamın belirlediği, meslek sahibi olmayan ve kendi kendini geçindirmeyi beceremeyen kadınla-

rın kabul edilebilir olduğunu söylemek, feminizmin temsil ettiği her şeyi karalamak, çarpıtmak ve kötüye kullanmaktır. Kadınlar feminizmle bazı haklar kazandılar ve bir erkeğin gölgesinde yaşamayı sürdüren her kadın bu kazanımlara bir hakarettir. Bir kadın kendi kendine yeter olmalı değildir; o buna zorunludur.

"Bence, her kadın ailesini ve ilişkilerini -çünkü kişiliğin ve yaşama bakış açısının kökeni budur- listenin başına koymalıdır." Bunu söyleyen Marilyn Quayle, Phyllis Schlafly veya Bay Buchanan değil. Bunu Hillary Clinton 1992 seçim kampanyası sırasında Gail Sheehy'ye söylüyor. "Ama," deyip ekliyor: "kadınlara ne yapmaları gerektiğini Barbara Bush veya ben söyleyemeyiz... Tek bir doğru olduğu fikrinden uzaklaşmalıyız."

Bu beni tekrar Birinci Leydi bilmecesine getiriyor. Resmi bir sıfatı olmasa da o bu görevlerden kaçamaz. Ve bu, savunması olanaksız bir durum yaratıyor: Beyaz Saray'da oturan kadının tüm vakti resmi görevlerle işgal ediliyor ve bir hukuk bürosunda veya kendi işyerinde çalışması engelleniyorsa -Afrika veya Çin'e iyi niyet ziyaretleri yapması beklenirken müvekkillerine zaman ayıramaz- ve bu görevler karşılığında bir aylık almıyorsa, burada bir yanlışlık var demektir. Hoşgörülü olup bir kadın ne isterse yapar ve bu iyi bir şeydir demek istesem de, bu feminist kazanımları inkâr etmek olur: kadınlar kişiliklerini bulabilmek için gerçekten de kendi kendilerine yeterli olmak zorundadır.

Kendi kiramı ödediğim için kimse bana ne yapmam, nasıl davranmam gerektiğini söyleyemez. Kendi kiramı ödediğim için evet evet demektir, hayır da hayır demektir ve bunu anlamak istemeyen s..tir olup gider. Ülkenin hemen hemen her eyaletinde görülen dolaplar dolusu boşanma dosyalarından da anlaşılacağı gibi, başlangıçta kendi kendilerini, kiralarını ödeme hak ve özgürlüğünden mahrum bırakan kadınlar, ileride çok daha büyük ödemeler yapmak zorunda kalırlar.

Feminizm için ev kadını olmak harikulade bir şey! Alış veriş sizi özgürleştirir! Öğle yemekleri için Mortimer'i seçin! diyen güçlerle işbirliği yaptığımı bilmiyorum. Ben de bütün bun-

ları yapıyorum ve kendi paramı harcadığım ve kimseye hesap vermek durumunda olmadığım için kendimi çok daha iyi hissediyorum.

Tabii daha bunları söylerken, ortada bir sorun olduğunu biliyorum: eğitimi olmayan kadınların bulabildikleri işlerde erkeklerden daha düşük ücret aldığını ben bile biliyorum - striptiz ve fahişelik dışında bu böyle. Feminizmin bu konuda benim istediğim gibi katı olamamasının nedeni de bu: bir eş olmak fahişe olmaktan iyidir. Camille Paglia gibi striptizcilerin şan ve şöhretinden dem vuranların hepsi bence aptaldır. Bu umarsız bir iş. Bunu söyleyenlerin hiçbiri bu işi yapmıyor.

Kadınların yaşamı şimdi ne kadar karmaşık görünse de feminizm, yolunda giden arabayı devirmek için duyulan sapık bir arzudan doğmadı. Çok sayıda kadın hayatından bıktığı için ortaya çıktı. Belki de bu kadınlar bir kitap yazabilecek veya bir hareketin önderliğini yapabilecek yeteneklere sahip olağanüstü kadınlardı, belki de bu hareket genelde hayatından memnun kız kardeşlere de kabul ettirildi. Ama ben böyle olduğunu sanmıyorum. Elmanın diğer yarısı rolünü sevinçle kucaklayan Barbara Bush bile, bir noktada dehşete düşüp isyan etmiş gibi görünüyor.

Oysa farklı bir Birinci Leydi olması gereken Hillary Clinton ise her şeyi itirazsız kabulleniyor. Gerçek Hillary Clinton'u son görüşümüz, belki de meslek konusunda fikirlerini ve evde oturup çay partileri vermeyi tercih edip etmeyeceğini soran, sinir bozucu bir gazeteciyi susturduğu andı. Sözleri içtendi, üstelik haklıydı: dünyada kendilerine bir yer edinen kadınlar edinmeyenlerden ahlak yönünden daha üstün olabilirler de olmayabilirler de, ama onlar daha önemli, daha etkili ve dünyanın daha çok değer verdiği insanlardır. Bu böyledir: bütün gün manikür yaptıran kadınlar dava özeti yazan kadınlardan daha önemsizdir.

Belki de bu sözlerine gelen tepkilerle yola getirilen Hillary Clinton o andan beri uslu davranıyor, bu da gerçekten üzücü. Oysa ben Hillary Clinton'un, -özellikle de sağlık reformu gibi heybetli bir işi yüklendiği zaman- en azından bir ücret talep

eden ilk Birinci Leydi olmasını, büyük görevler üstlenmeye karar verdiği zaman devlet görevlisi olmak için Kongre'nin onayını alıp işlemleri başlatmasını beklerdim. Ama o bunu yapmadı.

Kocasının başkanlığının başlangıcında dürüstlük politikasına sıkı sıkı sarılarak açtığı savaşı bir meslek sandı. Birinci Leydi'nin, Whitewater olayı hükümetin gezgin rahibi olarak, ancak toplumla bütünleşerek erişilebilen mutluluk dinini yaymasına engel olmadan önceki sağlam ahlak ve dürüstlük devresini pek az kimse hatırlar. O günlerde Michael Kelly'nin, Bn. Clinton'la yaptığı bir röportaj, 23 Mayıs 1993 tarihli *New York Times Magazine*'in baş sayfasında melek gibi beyaz bir keten elbiseyle çekilen resmiyle yayımlanmıştı. Saylanın altında koyu harflerle, "HILLARY RODHAM CLINTON VE DÜRÜSTLÜK POLİTİKASI" yazılmış, iç sayfalarda ise yazı başlığına atıf yapılarak "Azize Hillary" adlı bir karakalem resmi basılmıştı. Yazıda yaşam felsefesinden söz ediyor, çoğu Amerika'lının "ruhsal bir uyku hastalığına" yakalandığını belirtip, "yirminci yüzyılda bir insan olmanın ne anlama geldiğini yeniden belirleyerek topluma yeni bir şekil vermeye hazır olmamız" gerektiğini ileri sürüyordu. Politikacılara karşı her zaman asabiyet ve kuşkuyla yaklaşan Kelly ise ona karşı şaşılacak derecede saygılı davranıyordu, hem de Hillary böylesine psikolojik edebiyat paralarken. *New York Times Magazine*'de yayımlanan sözleri saçma, aşırı duygusal ve gülünçtü, çünkü hep soyut şeyler söylüyordu, oysa işçilerin kendilerini değerli hissetmeleri için yapılacak tek şey onlara daha fazla ücret vermektir. Bunun için de, çalışanların çıkarları hissedarlarınkiyle çatıştığı, işsizlikle enflasyon arasında ters bir ilikişki kurarak iyi iş yapan ve kâr eden şirketleri daha da iyi duruma getirmek için işten çıkarmalar yapmaya yönelten bu günkü ekonomik sistemi yıkmak gerekir. İnsanlara önemsizliklerini unutturmak için psikoloji veya din değil, insanların gözden çıkarılmadığı bir ekonomik sistem gereklidir. Bu kapitalist bir ülkedir ve devlet kişileri, onlara daha fazla para vererek güçlendirir. Bu ülkenin diğer sorunları olsa da, bu sistemle bu noktaya kadar ilerledik ve bundan sonra bu konu

üstünde durmalıyız - fikirler hiçbir boka yaramaz. Dış politikamız bile, kendi parasal çıkarlarımız ortaya atıldığı zaman cömertliğimizin daha çok takdir edildiği ilkesine dayanır. Biz bir ideolojimiz olduğuna inanıyoruz, halbuki yok; sadece paramız var. Güçlü ve yardımsever olduğumuz için ne zaman iyilik yapmaya çalışsak, kendimizi Vietnam batağında buluyoruz. Ben bundan pek hoşlanmıyorum ve dünyanın sevgiyle yönetildiğini görmeyi her şeyden çok isterim ama, bir terapiste ücret ödemenin -o saate belirli parasal bir değer koyarak onu maddi hale getirmenin- önemini kavradığım gibi değeri parayla ölçme alışkanlığımızı da beğeniyorum ve keşke bunu daha yaygınlaştırabilsek diye düşünüyorum.

İşte bu yüzden aylıklı bir toplumda yaşayan Hillary'nin de bir ücret talep etmesi gerekir. Linda Evangelista, günde en az 10.000 dolar kazanamayacaksa yataktan bile kalkmadığını söylüyor. Bu dünyada gece başına en az 10.000 dolar almazsa yatağa bile girmeyen kadınlar da var. Geri kalan bizler de bulduğumuzla yetiniyoruz.

Aşk ciddi bir ruh hastalığıdır.

Platon

5
Onu Seviyordum Ama Öldürmek Zorunda Kaldım

Beyaz Ferrari'deki sarışın tilki.

Nicole Brown Simpson'un evine yakın -Sunset'in güneyinde şık tek katlı villalar ve yeni yeni yapılmaya başlayan lüks katlardan oluşan Brentwood'da- oturan ve onu spor otomobiliyle dolaşırken veya Starbucks'ta bir fincan kahve içtikten sonra evine dönerken veya bir randevusuna giderken sık sık gören, tanıdık bir senaryo yazarı onu böyle tanımlıyor. Onun, O. J. Simpson'un eşi olduğunu bilmediği gibi romantik ilişkilerinin onu ölüme sürükleyeceğinden veya bir gün dünyaca ünlü yapacağından da habersiz olduğunu ve Brentwood'daki diğer erkekler gibi onu yalnızca cazip bir kadın olarak tanıdığını belirtmek için onu ateşli bir kadın olarak tanımladı. Sanırım fıkır fıkır bir kadın demişti.

O. J. duruşmasının öncesi ve sonrasını kapsayan birkaç yıl içerisinde yaygınlık kazanan -hatta hevesle kabul gören- bir efsaneyi yıkmak için bu alıntıyı yapıyorum. Bu efsaneye göre, Nicole Brown, yanık tenini sergileyen Güney Kaliforniyalı plaj dilberlerinden biri, sıradan bir kızdı. Bu bana hep saçma geldi. Los Angeles ve Hollywood güzel yıldız adayları ve plaj güzelleri, Orange ve Ventura'da zengin bir koca avlamak veya şansın yüzlerine gülmesini bekleyen kızlarla, Schwab's ve Holly-

wood ile Vine'ın köşesi de ufak tefek roller bekleyen oksijen sarışını kızlarla doludur, ama ben Bn. Brown'ın yayınlanan ilk fotoğraflarını gördüğüm an, onun asla bunlardan biri olmadığını hemen anladım. O, sonunda Ashley, Ashlyn, Asia veya Britanny gibi takma adlarla, on altı pontluk topuklu ayakkabı ve meme ucu küpesinden oluşan kıyafetiyle, Valley'deki buzdolabı gibi pırıl pırıl aydınlatılmış motel odalarında porno gösteriler yapmak zorunda kalan, o çaresiz hayalci Hollywood heveslilerinden biri asla olmadı. O asla bir dişçiyle de evlenmeyecekti. Kendi de asla bir dişçi olmayacaktı. Böyle sıradan şeylerle uğraşmayacak kadar şımartılmış ve lüks bir görünüşü vardı: o sihirli lambadaki cin değil sihirli lambaydı, lambanın parlak yüzeyi o kadar çekiciydi ki içinde bir şey olmaması pek önemli değildi. Nicole'ün fotoğraflarında insanı rahatsız eden, iten bir şey var, onun o olağanüstü ve iç paralayıcı güzelliğinde ürkütücü, başka dünyalara ait bir hava var. İnsan böyle bir güzelliğin, güzel görünümün de ötesinde bir ruhsal gerçeği ifade ettiğini sanıyor, ya da en azından umuyor ama belki de öyle değildir. Nicole'ün yüzünde zerafet, yalınlık, sükunet ve birçok sırrı olan birinin züppeliği var, anlatacak bir şeyi olduğu halde buna yanaşmayan birinin havası var.

Tam da böyle olduğu sonradan anlaşıldı.

En azından tekrar tekrar gördüğümüz fotoğraflarından -en sık basılan da 1993 sonbaharında, New York'taki Harley-Davidson Cafe'nin açılışında çekilmiş olanıydı- anlaşılacağı gibi Nicole'ün zevki çok parlak streç giysilerden, seksenli yılların ortalarında kalan, alış veriş merkezlerine takılan bayağı kızların rağbet ettiği o en cafcaflı, en zevksiz ve en rüküş giysilere uzanıyordu ki, bunlar yirmili yaşlarının sonuna yaklaşmış bir kadının asla giymemesi gereken şeylerdi. Etekleri çok kısa, yakası çok açık, bedeni ise bir turnike gibi sımsıkıydı. Ama bunun hiç önemi yok. Çünkü Tanrı onu özenerek yaratmıştı. Biçimli burnu, yüksek alnı, kavisli yanakları ve zarif kemik yapısıyla yüz hatları o kadar düzgün, uyumlu ve pürüzsüzdü ki, görünümü mükemmel sayılabilirdi. Saçları öyle parıltılı, ifadesi öylesine dalgın, gözleri öylesine uzaklara çevrilmişti ki: bu kadın baştan ayağa altından

dokülmüş gibiydi, dipdiri ve mükemmel, tıpkı bir heykel veya büst gibi. O.J.'in rol yeteneğiyle asla kazanamayacağı bir Oscar veya Emmy ödülü gibiydi. Catherine Deneuve'ün Fransa'nın simgesi Marianne için poz verdiği gibi Nicole de vatan heykeli için poz vermek için biçilmiş kaftandı, onun muntazam, pürüzsüz ve uyumlu hatları bu işe çok uygundu. O bir ödül gibiydi ve güneş yanığı teniyle bu role çok uygun görünüyordu.

Basit ve eğitimsiz bir kadın olduğu için asla bilgili ve görgülü olamayacaktı, belki de en büyük amacı Brentwood'da bir cafe/bar sahibi olmaktı; ama bunlar bence hiç de önemli değil. "Romantik" anlayışının banyoda küvetin çevresine kokulu mumlar sıralayıp yakarak bir Calgon reklamını canlandırmak olması, hatta bu ışıklı gösteriyi oturma odasında, yatak odasında veya başka yerlerde düzenlemesi de bence önemli değil. Bir zamanlar "romantik" değil de gerçekten romantik olan ama bu arada tüketim ekonomisi tarafından pompalanarak -1993 yılında 569 milyon dolar olan kokulu mum satışı 1996'da 1 milyar dolara yükseldi- adileşen bu eylemi Nicole öylesine yuttu ki, yaşamının son gecesinde polis gelip de Bundy'deki evini aradığı zaman, dolu küvetin çevresine dizili sönmüş silindir biçimli ve ince adak mumları buldu. Bence Nicole'ün sahici kürk ile yapay deri giymesi, seksenli yılların sonlarında saçma tüy takması, bütün kadın arkadaşlarının göğüslerinin silikon olması, eğlenmekten hoşlanması, bazen içkiyi fazla kaçırması ve pek iyi tanımadığı erkeklerle dans etmesi pek önemli değil. Bütün bu zevk, heves ve çaresizlik ayrıntıları bana bir şey ifade etmiyor. Bu aşamada böylesine güzel, kendinden emin ve havalı görünen bir kadının çekilmiş fotoğraflarından başka hiçbir şeyin önemi yok. Onunki gibi güzellik bir kadına güç kazandırır, özellikle Kaliforniya gibi bir yerde, çünkü Nicole yalnızca gün ışığı gibi sevinç kaynağı olan bir güzel yüze sahip değildi, onun aynı zamanda her çeşit özgüveni, özbeğeniyi çağrıştıran cilveli bir havası da vardı.

Bazen birini gerçekten sinirlendirdiği zaman da, eminim o kimse bu yüze bir yumruk atıp onu yok etmek istemiştir. O yüzü yamyassı etmek istemiştir.

Rainer Maria Rilke *The Duino Elegies*'te (Duino Ağıtları), "Güzellik ancak dayanabildiğimiz / Dehşetin başlangıcından başka bir şey değildir," diye yazar. "Sükunet içinde bizi yok etmeye tenezzül etmediği için / ona taparız."

Bu yüzden, O.J.'in suçlu olduğunu biliyorum. Çünkü Paula Barbieri, Gretchen Stockdale ile Hollywood'un Victoria's Secret and Frederick's kataloğundakiler ve O. J.'in birlikte olabileceği bütün kadınlar kadar güzel olan Nicole yine de onlardan farklıydı. O daha çok gençken bu farklılığı gören Simpson, yeni dünyaya ilk adım atan Columbus gibi, onu sahiplendi. Uzaklara bakan dalgın gözleriyle Nicole onun Stepfordlu Eşi, o ise Ira Levin ve bütün kitaplardaki, bütün filmlerdeki erkek kahramanların bileşimiydi. Ayrıca o, Simpson'un onu isimlendirdiği gibi "melekler kadar beyaz"dı -bütün nitelikleriyle beyaz ırkın üstün bir örneğiydi- onun Simpson'un bulabileceği en beyaz tenli kadın olduğuna kim karşı çıkabilir, o bir dilim beyaz Wonder ekmeğinin üstüne sürülmüş Hellman mayonezi gibiydi.

Nicole'ün her özelliği O.J. için o kadar önemliydi ki onu bir başkasıyla paylaşmaya tahammül edemiyordu. Sizin için çok değerli şeylerin sonunun ne olduğunu bilirsiniz. Giderek yük olmaya başlarlar. Sizi çıldırtırlar. Hayatı yaşanır kılarlar, hayatı çekilmez yaparlar, onlarla olamazsınız, onlarsız olamazsınız, ülkedeki bütün içki kafanızı toplamanıza yetmez, yıllar geçer ve hiçbir şey değişmez. Sonunda birazcık iradeniz ve bunu kaldıracak mideniz varsa sizi bir hayalet gibi kovalamasın diye bu ağır yükü tümüyle yok etmek ihtiyacını duyabilirsiniz - o artık bir kişi olmaktan çıkmış bir şey halini almıştır. On yedi yaşındayken güzelliği sizi cezbeden, sizi o zamandan beri zerafeti ve sadeliğiyle tutsak eden, bütün bu Hollywood süprüntüsünün, bu kadar adiliğin, böylesine taş gibi, mermer gibi sertleşmiş süslenip püslenmiş, plastik ameliyatla düzeltilip, öyle veya böyle yapaylaştırılmış tipler arasında, sizi sonsuza dek etkileyecek olan bu kadınla bir daha karşılaşmamak için bunu yapabilirsiniz.

Simpson onu öldürdü.

Başka çaresi yoktu.

* * *

O.J. Simpson davasının kararı açıklandığı gün -jüri kararını bir önceki gün, üç saatten az süren bir düşünme süresinin ardından, bildirmişti- Yom Kippur için oruç tutmaya hazırlanıyordum. Günahlardan Arınmak için Af Dileme günü, günlerin en kutsalı, o akşam başlayacaktı ve ben de her Musevi gibi, Robert Shapiro, Barry Scheck ve Alan Dershowitz'in de nedamet getirip getirmeyeceğini merak ediyordum. Yoksa o güne kadar hep yaptıkları gibi Larry King veya Geraldo ile konuşmakla mı yetineceklerdi?

Her neyse, başka bir kanalda kalçasından alınan yağların nasıl alnına yerleştirildiğini anlatacağı yerde, Geraldo Rivera (bu dava acaba kaç kişinin hayatını değiştirdi?), o akşam, yeni saygıdeğer tipiyle CNBC'de adaletten söz edip, Nicole'ün babası ve ablası Denise ile röportaj yapıyordu. Brown ailesine geçmeden önce Simpson davasının Geraldo için nasıl bir nimet olduğunu vurgulamalıyım. İran rehineleri krizi Ted Koppel'in *Nightline* programı için neyse Simpson davası da Geraldo için öyle oldu. *Nightline* haberler çoğaldığı zaman yedek program olarak kullanılırken neredeyse yirmi yıldır 11.30'da kaçırılmadan izlenen bir program haline geldi. Tabii daha kimse Koppel'i tanımmazken Geraldo Şeytan Banliyöde belgeseliyle kötü bir ün yapmıştı. Bu ünüyle *Rivera Live*, O.J. ile ilgili her şeyin yayınlandığı çok tutulan bir program oldu ve dava ilerledikçe Larry King Live'dan daha çok seyirci çeker oldu. İyi bir medya sirkinden keyif alan bu adam, herkesin *Naked Gun 33 1/3*'ten (Çıplak Silah 33 1/3) söz etmeyi bile çok iddialı bulacağı durumlarda Dreyfus Olayına göndermc yapmaktan çekinmezdi. Geraldo, bir zamanlar avukat olduğunu sık sık anımsatarak, iğrenç bir şekilde ahlak dersleri veya kendini beğenmiş bir havayla vaaz verirdi ve bunlar bu davaya, garip bir şekilde, uygun düşüyordu.

Çünkü bu, ahlaki özü olmayan bir davaydı: Kral Lear'i canlandırır gibi kederli baba rolünü oynayan Fred Goldman (sonuçta bu yüzden çok sinir bozucu olmayı da başardı) dışında

savunma, savcılık, jüri, polis dahil sürekli sayıları artan tanıklar ile kurbanların aile ve arkadaşlarından, bu davadan alınının akıyla çıkan olmadı. Bu kadar çok kişinin böyle önemsiz bir şey için rezil rüsva olduğu daha önce hiç görülmemiştir. Vatandaş hakları savunucusu olarak ün kazanan, suçsuz olmasına karşın hapsedilen Black Panther (Kara Panter) lideri Elmer "Geronimo" Pratt'i şerefle savunan (on yedi yıl Pelican Bay'de yattıktan sonra kurtaran) Johnnie Cochran, şimdi karısını döven bir ünlüyü, ırkçılık savıyla kurtarmaya çalışıyordu. İyi birer solcu olan ve yoksul insanları ölüm cezasından kurtarmak için DNA testlerinden yararlanılması için Innocence Project'i (Masumiyet Hareketi) kuran Barry Scheck ile Peter Neufeld şimdi bu ünlerini satıyorlardı. Jüri seçiminde daha sonra da diğer konularda, başarılı olmadıkları söylenen Marcia Clark ile Christopher Darden ve başarısızlıktan başka özelliği olmayan Lance Ito, polis memurları ve film hakları konusunda kıyasıya tartışan ve dürüst olmak gerekirse -çünkü bir kişinin derisinin rengi kimseyi doğru söylemekten alıkoymamalıdır- düpedüz aptal olan jüri üyeleri, öykülerini *Hard Copy*'ye satarak ifadelerini geçersiz kılan bütün tanıklar, *Hard Copy*'nin bütün yazarları ve cinayet gecesi Los Angeles'in her hangi bir semtinde beyaz bir Ford Bronco'ya rastlayan herkesin anlattıklarından bir pazar yaratanlar, Nicole ile O.J.'in düğün videolarının yayın hakkını satma hatasına düşen yaşlı Brown ailesi bile bu işten lekelenmeden sıyrılamadı.

Bu karmaşık kalabalığın arasında değişik saç modeliyle Kato Kaelin neredeyse hayranlık uyandırdı: en azından o sürtüğün teki olduğunun farkındaydı. Saç kurutma makinesi ve dondurmasıyla banyosunda aynanın karşısında duran Kato, Nicole'ü gerçekten özlese bile, hayatı boyunca böyle bir anı beklediğini inkâr etmeyecek tek kişidir. Bu, aman Tanrım tavrı Kato'yu, iyilerin yanında savaştığına ve müthiş önemli biri olduğuna inanan -en azından inandığını sanan- Geraldo'nun tam karşıtı yapıyordu. Belki de öyledir: bu davaya ve yan etkinliklere -TV filmleri, çarçabuk yayımlanan kitaplar, basılan anı tişörtler ve bu gibi- ayrılan yayın süresi, sayfa sayısı ve zamanın

değeri Romanya'nın GSMH'sine eşittir. Simpson davasının öyküsünde eğer yaşlı bir devlet adamı olsaydı bu Geraldo olurdu. (Tavrı Kato'nunkinden çok farklı da olsa, bu onun Kato'yu Monmout County, New Jersey'deki evine davet etmesine engel olmadı. Kato'nun eve girer girmez ilk sorusu, "Kablolu yayının var mı?" oldu.) O.J.'in beraat ettiği akşam ben dahil -televizyonum olmadığından izlemek için annemin evine gittim- iki milyon kişinin izlediği iki saatlik özel bir program yayınladı ve bu CNBC'nin izleme oranı en yüksek programı oldu.

Anne ve babaları Juditha ile Lour, Dominique ve Tanya adlı diğer iki küçük kız kardeşten oluşan ailede, en rahat konuşan Denise Brown programın en önemli kişisiydi. Denise bir hafta önce Detroit yakınlarında aile içi şiddete karşı bir gösteriye katılmış ve kocalarından dayak yiyen kadınlara yardım amacıyla yeni kurulan Nicole Brown Simpson Yardım Vakfının yeni başkanı olarak bu kadınlar için bir sığınağın açılışında bulunmuştu. (Brown ailesince kurumun başına getirilen Dallas'lı iş adamı Jeff C. Noebel'in, bir yatırım-kredi yolsuzluğuyla ilgili yargılandığı davanın sonucunu beklediği, ayrıca ayrı yaşadığı karısının açtığı bir aile içi şiddeti önleme davasında onun "sürekli bir tehdit" oluşturduğuna karar verildiği anlaşılınca, o bu görevi bırakmak zorunda kalmıştı.) Denise, bu günkü *Rivera Live* programında okumak için, "Dava sona erdi ve karar açıklandı..." diye başlayan bir konuşma hazırlamıştı. Geraldo onu, Nicole'ün katili olduğuna inanılan adamla ilişkilerini nasıl yürütecekleri konusunda soru yağmuruna tuttuğu için konuşmanın gerisini getiremedi. Çünkü O.J., Los Angeles'ın yüz kilometre güneyindeki Orange County'deki evlerinde onlarla birlikte kalan iki çocuğunu görme hakkına sahipti. Bu nasıl olacaktı? Denise ise bu soruyu cevaplamaktan kaçınıyor ve Nicole'ün ölümünden çıkarılacak derslerden, hepimizin bundan nasıl yararlanabileceğinden ve şiddet kurbanı kadınların sorununun bu trajedi sayesinde nasıl gündeme geldiğinden ve bu davadan yararlanarak yaşamımızı sürdürmenin hepimiz için ne kadar önemli olduğundan söz etmek istiyordu.

Bense, küçük kızkardeşinin ölümüne bu kadar kayıtsız kala-

bilmesine şaşıyordum. Özellikle de, bu fırsattan yararlanma şampiyonluğu Nicole'ün kardeşlerinden çok Kato Kaelin'e yakıştığı için. Denise'in kamusal yaşama girme aracı olan bu yardım vakfı, ona aynı zamanda çıkar ve itibar da sağlıyordu. Çünkü cinayetlere kadar Denise'in pek bir şey yaptığı yoktu - bir süre işsizlik yardımı almış, Huntington Beach şehir cezaevinde sekiz gün tutulduğu zaman kanındaki alkol miktarı "yatay nistagmus"* yaratacak kadar yüksek düzeydeymiş- şimdi de hakkında hiçbir şey bilmediği bir davaya katılmaya karar vermişti. Bu konuda o kadar bilgisizdi ki, küçük kızkardeşi Nicole'e yardım edememiş, hatta onun aile içi şiddete maruz kaldığını bile anlayamamıştı. Nicole'ün şişmiş, çürümüş yüzünün fotoğraflarını -1989 Yılbaşı dayağını belgeleyen ve daha sonra kasasında bulunan fotoğraflar- çeken kendisi olduğu halde Denise, kardeşinin eski kocası tarafından dövüldüğünü, onun ölümünden sonra bile, hâlâ inkâr ediyordu. Denise cinayetlerden on gün sonra bile *The New York Times*'a ısrarla, "O şiddete maruz kalan bir kadın değildi." diyordu. "Şiddete maruz kalan kadın sürekli dövülen kadındır. Onun böyle biri olduğuna herkesin inanmasını istemiyorum. Ben Nicole'ü iyi tanırım. Güçlü bir iradesi vardı. Dayak yeseydi onunla kalmazdı."

Bu acıklı umursamazlık karşısında, Denise'in, olanları farkedip kendi kardeşine bile yardım edemediği bir davaya sözcülük etmeye kalkışması midemi bulandırıyordu. Aslında böylesine feci bir olay karşısında, ona sessiz bir utanç ve suçluluk duygusu yakışık alırdı. Denis canı isterse elinde düdük ve megafonla slogan atarak Canını Kurtar Kampında yöneticilik yapabilir, bu işin eğlenceli yanı, ego tatmin eden yönüdür. Asıl zor olan, sevdiğin insanların yardımına koşmak, onları desteklemek ve duygusallığın kirli işlerinde onlara yardımcı olmaktır. Denise'in bunda başarısız olduğu da söylenemez - çünkü hiç denememiş.

Beraat kararının akşamı yayınlanan *Rivera Live*'da Geraldo, babasına O.J., Nicole'ün insanın yüreğini parçalayacak kadar

(*) Gözbebeğinin kendiliğinden sağa sola titremesi – ç.n.

güzel iki çocuğu, Sydney ve Justin'in velayetini almak isterse ne yapacağını sorarak Denise'in propaganda yapmasını engelledi. Lou Brown bunu sorun etmediğini söyledi. "O.J. on altı aydır cezaevinde," diye karşılık verdi. "Eminim dışarıda yapmayı özlediği çılgınlıklar, peşine düşmek istediği kadınlar vardır. Bu yüzden çocukları sürekli yanında isteyeceğini sanmıyorum."

Dışarıda yapmayı özlediği çılgınlıklar.

İşte burada ip koptu: Dışarıda yapmayı özlediği çılgınlıklar. Bu da ne demek?

İnsan kızını öldürdüğüne inandığı, en azından onu sürekli dövdüğünü bildiği adam hakkında böyle mi konuşur? Ondan, aşırı erkeklik hormonu yüzünden azmış, zararsız bir delikanlı gibi mi söz eder? Ulusal televizyonda ondan söz ederken insan biraz daha mesafeli davranıp tiksintisini sergilemez mi? Yoksa bu dava, çektiği aşırı ilgi ile bu insanları delirtti mi? Denise bu yüzden mi sonuçta kendi yaşamını tutturacağı bir dayanak sağlayacak olan bir davaya Nicole'ün adını karıştırıyor, babası da O.J.'den normal bir adammış gibi söz ediyor?

Bu, travma sonrası duyulan bir kaygı türü mü, yoksa bu insanlar aşırı tuhaf insanlar mı?

Çekiciliği en iyimser bakışla seçkin, en kötümser bakışla pespaye olan bir olayı kamuoyunun gözleri önünde yaşamış olan Brown ailesini veya diğerlerini, tam olarak tarafsızca yargılayabilmek için, bu olayın, dramın içinde yer alanlar için bile bir Yunan trajedyası gibi bir boşalım psikoterapisi oluşturduğunu ve hayatın gündelik yaşamdan ibaret olduğunu hatırlamak gerekiyor. Anlaşılan günlük yaşamın gündelik gerçekleri yas tutanların bile içine yavaş yavaş işlemeye başlıyor ve bir süre sonra O.J., yıllar önce Ritz Carlton otelindeki Hertz kiralık otomobil işini ayarlayan ve güzel bir Rolex saat hediye eden bir damat olup çıkıyor ve ölen bir kardeş, başkalarının gözünde olduğu gibi, aile içi şiddetin bir temsilcisi oluyor ve bunda bir meslek, bir yaşam, hatta öncülüğü yapılacak bir dava olasılığı bulmak mümkün oluyor.

Brown'ları, Geraldo ile konuşurken sergiledikleri bayağı tavır yüzünden eleştirirken, belki biraz alaycı davranıyor gibi

görünebilirim. Oysa hiç de alaycı değilim. Günün sonunda, kanlı eldivenleri ve Bruno Magli marka ayakkabılarını çıkarıp -veya matem çanı ile Teksas Emanetçi Rehberini kaldırıp- kültürel simgeler haline gelmiş ve adeta *birisi trajik bir şekilde öldü!* diye bağıran sahne düzenini ve eşyayı yok ederseniz, geriye yalnızca trajik duygular içindeki insanlar kalır. Ve onlar da garip şeyler yaparlar: kadın, kocasının idama mahkûm edilmeyi bekleyen katilini ziyaret edip onun affı için uğraşır, erkek kaybettiği kadından tek bir iz bile olmayan uzak bir yere, Mikronezya veya Tanzanya'ya gider. Veya bir vakıf kurup bir büro açar, kollarını sıvayıp çalışmaya başlar. Bunun tabii ki yanlış bir tarafı yok. Hayat elinize limon tutuşturursa limonata yapmalısınız, başınızı tuğla bir duvara çarparsanız tuğla satmalısınız ve Forrest Gump gibi davranmalısınız. Ben bunun doğruluğuna inanıyorum.

Fakat Tanrı aşkına, televizyonda Geraldo Rivera'nın karşısında yarım saat için olsun kendinize biraz çeki düzen verin! O.J.'in her iki kurbanı öldürmek için sarfettiği zamandan daha az bir süre için bir nebze onurlu davranın!

Bunu istemeye hakkımız yok mu?

Pekala da var. Babası ile kız kardeşinin kamuoyu karşısında, duruma yakışır bir ağırbaşlılık sergileyememesi, Nicole'ün hayattayken, nasıl bir tavırla karşı karşıya olduğunu açıklamaya yardım ediyor. Çünkü birinci dereceden akrabaları olan bu kişiler, ölümünden bir yıldan biraz fazla bir süre sonra *Rivera Live*'da, onu onurlu bir şekilde temsil edemiyorlarsa, hayattayken Nicole'e pek ilgi göstermediklerini anlamak hiç de zor değil. Bir ailenin destekleyici mi, yoksa ilgisiz mi olduğuna bir yabancının karar vermesi tabii çok zordur, hatta bu, aile üyeleri için daha da büyük bir gizemdir.

Ama Brown ailesi hiç de iyi bir tavır sergilemiyor. Basının da kamuoyunun da yapması gereken şey, yas tutanların duygularına saygı göstermektir ama bu ailenin havası öyle bayağı, öyle rahatsız edici ve sinir bozucu ki, Marie Brenner'in 1995 Mayıs'ında *Vogue*'da yazdığı şu cümlelere katılmamak mümkün değil: "Adliye muhabirleri, tanıkları oldukları gibi kabul et-

mek gerektiğini söylerler; aynı kural cinayet kurbanı aileler için de geçerlidir." O.J. davasını *Rolling Stone* için izleyen ve daha acımasız bir muhabir olan Randall Sullivan, Brown ailesinin mahkeme salonunda sergilediği değer yargılarını irdelemekte daha hevesli görünüyor. Alaycı değil gerçekten de öfkeli olduğu anlaşılan Sullivan, "O.J.'in ön duruşmasında Brown ailesinin kadınları arkada oturan basın üyelerinin önünde gür saçlardan, dimdik omuzlardan ve ince bellerden oluşan bir duvar oluşturdular," diye yazıyor. "Anne ile kızları sürekli birbirlerinin saçlarını kabartıp, kaşlarını düzelterek birbirlerini güzelleştirmeye çalıştılar. Brown kardeşler bütün gün mahkeme salonunda oturmaktan kilo alacaklarından söz edip aralarında şakalaştılar, o sabah balıkları kimin beslediğini araştırıp, pırlantalı saat fiyatlarını tartıştılar. Bütün ailenin duygusal yükünü taşıdığı belli olan Lou Brown'un acı çektiği gözlemleniyordu... " Bu tabii, dışarıda yapılacak çılgınlıklardan söz eden Lou Brown'un ta kendisiydi. Her neyse. Bir aileyi birkaç adliye muhabirinin notlarına bakıp da yargılamak pek de doğru olmaz çünkü muhabirlerin de kendi sorunları vardır, onlar bütün günü mahkeme salonlarında oturarak geçirirler, onlara pırlantalı saat hediye edecek kimse de yoktur, belki saçları da pek gür değildir, hem zaten terbiyenin de ne önemi kaldı ki.

Brown ailesine karşı iyi niyetli davranmak isterim çünkü o gerçekten de birbirine çok yakın görünen bir aile, yalnız birlikte tatil yapmak için büyük gayret göstermekle kalmıyorlar, Sydney'in dans müsameresi için büyük teyzelerle, büyük anne ve babalar bile Orange County'den Brentwood'a taşınıyor. Ama o gün Nicole'ün ölüm günü oluyor. Kardeşler birlikte tatil yapıyorlar ve birbirlerine çok yakın görünüyorlar. *Raging Heart: The Intimate Story of the Tragic Marriage of O.J. and Nicole Brown Simpson* (Öfkeli Yürek: O.J. ile Nicole Brown Simpson'un Trajik Evliliğinin Gerçek Öyküsü) adlı kitabı Brown ailesi tarafından Sheila Weller'e sipariş edildi. Aynı yazarın daha önceki skandal öyküsü, tam zamanında tamamladığı *Amy Fisher: My Story*'dir (Amy Fisher: Benim Öyküm). (Daha sonra da, çıktığı kızlara tecavüz eden Alex Kelly hakkında bir

kitap yazdı.) Aile yazarla iş birliği yaptığı için Weller'in kitabında bütün kardeşlerin, ailenin Brown ve Simpson kanatlarından uzak yakın akraba çocuklarının, kuzenlerin, Şükran Gününde bir arada, Simpson'ların New York'daki dairesinde Noel'i kutlarken ve Cabo San Lucas'da kiraladıkları bir villada Yılbaşını kutlarken çekilmiş birçok fotoğrafı var. Cinayet davası sırasında bile Juditha Brown oğlunun günahları yüzünden cezalandırılmasın diye O.J.'in annesinin yanına kadar gidip ona Justin ile Sydney'in bir doğum günü partisinde çekilmiş fotoğraflarını gösterdi. Brown ailesi ilgisiz veya kötü değil, tümüyle Cumhuriyetçi olan Orange County'nin aileye çok değer veren sakinlerindendir.

Yine de olaylar zincirinde eksik bir halka veya özellikle takılan bir kayıtsızlık havası var gibi görünüyor.

Nicole'ün aile içi şiddete maruz kalmadığını ısrarla söyleyen Denise, daha sonra O.J.'in Nicole hamileyken, "koca şişko domuz" diye seslendiğini, bir akşam eğlencelerinin, O.J.'in "Nicole'ü yakalayıp evinden çekip gitmesini söylemesi, kucağına alıp duvara fırlattıktan sonra tekrar kucaklayıp evden dışarı atmasıyla" nasıl bozulduğunu ifadesinde mahkemeye anlatabildi. Denise davanın en berbat ayrıntılardan birini de açıklayarak şunları söyledi: "Bir ara O.J. eliyle Nicole'ün bacaklarının arasını kavrayarak, 'İşte bebekler buradan gelir ve burası bana ait,' dedi." Denise bu ifadeyi verirken tanık sandalyesinde oturmuş ıstırap içinde ağlıyordu. Yine de birkaç ay önce, *The New York Times*'a, kız kardeşinin aile içi şiddete maruz kalan bir eş olmadığını ısrarla söylemesi çok tuhaf. O.J.'in ilk baş savunmanı olan Robert Shapiro'nun, gazetecilere Juditha Brown'un, kızının mezarı başında ona, "Lütfen O.J.'i koruyun. Çocukların babalarına ihtiyacı var," dediğini söylemesi daha da tuhaf. Üstelik o tarihte O.J. tek şüpheliydi. Bunu, basının yaptığı hatalı bir alıntıya veya bir yalanına bağlamak veya Denise'in zamanla olayları daha iyi değerlendirmesine veya suçluluk ve çaresizlik duygularına yüklemek mümkün. Ama Brown'ların daha işin başından beri, O.J. ile işbirliği içinde olduğuna işaret eden birçok belirti var. Onun doğrudan doğruya

şiddete başvurduğunu bilmeseler de aşırı saldırganlığından, huysuzluk nöbetlerinden haberleri vardı.

Denise *Vogue*'a, "Nicole dayak yediğini bize hiç söylemedi," dedi. " 'Beni içki dolabına itti sonra da yemeğe çıktık,' gibi şeyler söylerdi."

Juditha, Sheila Weller'e, Nicole O.J.'in Rockingham malikânesine taşındıktan bir süre sonra, anne kız -bu acıklı öyküde Rick'in Café Americain rolünü oynadığı anlaşılan- Daisy adlı lokantada yedikleri yemekten O.J.'in hoşlanmayacağı kadar geç dönünce O.J.'in sinir içinde Nicole'ü azarlarken dededen kalma çalışma masasını ön kapıdan dışarı fırlattığını anlatmış. Bütün bunlar karşısında Judi Brown gülüp evine dönmüş. Ertesi günü de Nicole'ü arayıp çalışma masasının içeri alınıp alınmadığını sormakla yetinmiş.

Judi bir keresinde de O.J.'in, Nicole'e kızıp bütün giysilerini camdan dışarı fırlattığına, merdivenin kenarında asılı aile fotoğraflarını parçalayıp yırttığına tanık olmuş. Bn. Brown, Weller'e, "Her kavga ettiklerinde o fotoğrafları kırıp yere atardı. Nicole de onlara yeniden cam ve çerçeve yaptırmak zorunda kalırdı. Nicole'e, 'Niye zahmet edip onları tekrar asıyorsun? Asma, olsun bitsin,' derdim ama o inatçıydı. 'Olmaz! Bu fotoğraflar yeniden asılacak!' derdi ve onları yeniden asardı."

Yıllar geçtikçe kavgaları daha da ciddi olmaya başladı ve bir seferinde O.J., Nicole'ü dövüp malikânesinin karanlık şarap mahzenine kilitledikten sonra futbol maçı izledi, maç bitince onu biraz daha dövdü, yeniden kilitleyip televizyonun başına döndü, (bir futbol meraklısıyla birlikte yaşamış herkesin bildiği gibi sezon sırasında herhangi bir Pazar günü değişik bölgelerde hepsi de çok önemli dört maç oynanabilir) sonra yeniden dövüp tekrar kilitledi, sanırım Pasifik saat ayarına göre hava kararıp maçlar bitene kadar bu böyle devam etti. Duruşma salonunun dışında sözü edilen bir sürü başka olay da vardı ama bunların hiçbiri kanıt olarak gösterilmedi. Örneğin 1980'de bir gün O.J., Nicole'ü Las Vegas'taki otel odasından, üstünde yalnız sütyenle dışarı atıp kapıyı kilitlemiş. Bir de 1989 Yılbaşı olayında -bu durusma salonunda anlatıldı- Nico-

le'ün üstünde sadece sütyeni ve eşofman pantalonuyla kendini korumaya çalışırken polisi aradığı, duruşmada tekrar tekrar anlatıldı.

O.J.'in, şiddet suçlamalarını ne kabul ne inkâr ettiği 1989'daki dayaktan sonra havada uçuşan fotoğraf parçalarıyla, bahçeye fırlatılan çalışma masasını artık fazla eğlenceli bulamayan Nicole'ün ailesi, yine de ona evliliğini sürdürmesini öğütledi. Nicole babasına, Denise'in çektiği yaraların ve çürüklerin fotoğraflarını gösterdiğinde bile, o bundan etkilenmedi. Bn. Weller, Nicole'ün arkadaşlarına, "Annem ve babam beni desteklemedi," diye itiraf ettiğini açıklıyor. "Görmezden geldiler. Benim O.J. ile yaşamamı istediler."

Bütün bu şiddet O.J. ile Nicole'ün arasında süren bir saçmalık olarak kabul edildi. Brown ailesi O.J.'ye hayrandı, O.J. onları kişiliği, armağanları, okul taksidi ödemelerine yardım ederek, Judi'ye bir seyahat acentesi, Lou'yu da bir otomobil kiralama işi kurarak, Almanya'dan gelen çeşitli yeteneklerdeki göçmen kuzenlere iş bularak etkilemiş, cömertliğiyle onların kalbini kazanmıştı. O.J. ile karısının ailesi arasındaki bu iyi niyet yüzünden Nicole'e hep idare etmesi öğütleniyordu. Nicole'ün en iyi arkadaşı Faye Resnick duyduğu her şeyi açıkladığı *Nicole Brown Simpson: The Private Diary of a Life Interrupted* (Nicole Brown Simpson: Yarım Bırakılan Bir Yaşamın Günlüğü) adlı kitabında, "O.J., Lou'ya bir Hertz otomobil kiralama acenteliği açarak, Judith ile diğer aile üyelerine çeşitli yardımlar yaparak kendini sevilen bir evlat haline getirdi," diye yazıyor. O.J., Brown ailesini adeta iyiliğiyle cezalandırarak bütün aileyi kontrolü altına aldı. Bn. Resnick, Nicole'ün boşandıktan bir süre sonra kardeşleri ve anne babasıyla ilişkisinden söz ederek, "Bir zamanlar birbirimize çok yakındık," dediğini iddia ediyor. "Ama ben O.J.'den ayrılınca beni hiç desteklemediler. Benim kesinlikle O.J. ile birlikte kalmamı istiyorlardı. Bu hep böyle olur Faye, O.J., çevresindeki her şeyi, herkesi kontrolü altında tutar." Nicole yaşamının sonuna doğru *Men Who Hate Women and the Women Who Love Them* (Kadınlardan Nefret Eden Erkekler ve Onları Seven Kadınlar) adlı kitabın yaza-

rı Dr. Susan Forward'a başvurdu ve gidebildiği birkaç randevuda kendini fena halde yalıtılmış hissettiğini ifade etti. Dr. Forward, Sheila Weller'a, "Nicole'ün dehşeti -bu iri yarı adama duyduğu korku- bütün hayatını sarmıştı," dedi. "'Yapayalnızım,' dedi, 'Nereye başvurabilirim? Polis bana yardım etmiyor. Ailem beni desteklemiyor. Onlar sorunlarımızı aramızda halletmemizi istiyorlar - onlardan başka kimsem de yok.'"

Anne ve babasının erişkin bir kadını, o henüz buna hazır değilken, evliliğinden çekip çıkarmasını beklediğimi sanmayın. Aile içi şiddete maruz kalan kadın, eşini terketmeye hazır olmadan önce bunu asla başaramaz. Ama onlar, o daha yetişme çağındayken, onun O.J.'ye kapılmasına gözyumdular, oysa böyle bir durumda onlar da benim annemin yaptığını yapabilirlerdi. Böyle bir durumda annem, benim yaptığıma karşı çıkar (Tanrım, bunu hâlâ yapıyor), beni sürükleyerek eve götürür ve beni utandırarak, tuttuğum yanlış yoldan dönmemi sağlardı. Bu öyküde en çok merak ettiğim şey şu; acaba O.J. ile tanışmasaydı Nicole ne olurdu? Bunu tahmin etmek çok zor. Üst orta sınıftan bir ailenin kızı olan Nicole, Rancho Alamitos Lisesinde şeref listesine girecek kadar zekiydi; öyleyse sınıf arkadaşları gibi niçin üniversiteye devam etmedi? Yıl 1977'ydi ve kızların evde oturup kısmetini beklediği çağ çoktan gerilerde kalmıştı - aslında daha ellili yıllarda bile kadınlar, koca bulmak için üniversiteye giriyordu ve eğitim koca bulmanın eğlenceli bir yoluydu. Nicole fotoğrafçılık eğitimi yapmak istiyordu ama anlaşılan -Kaliforniya'nın dağınık çeşitli eyalet ve yerel eğitim sistemine rağmen- bir sanat okulu veya başka bir yüksek eğitim kurumuna devam etme olanağı olmadı. Anlaşılan bu konu bile edilmemiş. Nicole mezun olduktan sonra bir arkadaşıyla birlikte Los Angeles'e taşındı ve Daisy'de garson olarak çalışmaya başladı. Denise ise, New York'a kadar gidip bir süre için Ford'da modellik yapmasına rağmen bunu çok yorucu bulup yeniden Los Angeles'e döndü. Nicole bu kadarını bile yapamadı. Kaderi Daisy'de O.J. Simpson ile tanışmakmış.

O.J.'in ortaya çıkmasıyla, iyi bir ebeveynin Nicole'ü okula devam etmek veya herhangi bir kursa yazılmak için yürekten-

dirmesi, bu gösterişli futbolcuya kapılmasını önlemesi gerekirdi. Ama böyle bir durumda da genç kız isyan edip anne ve babasının onu anlamadığını ileri sürer, onlara aşkın ne olduğunu bilmediklerini söylerdi. Yine de çoğu anne baba en azından bir şey yapmaya çalışırdı. Oysa o on sekiz yaşında, kendinden oldukça büyük (ve evli) bir erkeğin onu görmek istediği zaman kız arkadaşı orada olmasın diye Los Angeles'teki dairesinin kirasını ödediğini onlara açıkladığında, buna karşı çıkmadılar. Nicole on dokuzuncu yaş gününü evde geçirdiğinde evin önüne bir Porsche 914 bırakıldığı zaman bile böyle cömert bir hediyenin, ne anlama gelebileceğini anlayıp telaşlanmadılar. Daha sonra Nicole onun gözünü moraralığı için O.J.'in verdiği bir armağan olduğunu açıklayacaktı.

Denise *Vogue*'a, "Anne ve babamız bize, nazik davranıp verilen armağanlar için teşekkür etmemiz gerektiğini öğrettiler." dedi. "Annem bu konuda çok rahattı. Hediyeleri onur sorunu yapmamak gerektiğini düşünürdü. Biri dairenin kirasını ödeyebilir... Eğer mutluysan, bunun ne önemi olabilir ki?"

İkinci kızları Nicole'ün bir erkeğe böylesine teslim olmasına, onun kapatması haline gelmesine çoktan razı gibiydiler. Bunu genç bir kız için kabul edilebilir bir yaşam biçimi olarak görüyorlardı. Bir erkeğin değerli bir eşyası, Malta şahini, Fabergé yumurtası, canlı bir bebek olmanın kanlı canlı bir insan için saygıdeğer bir rol olduğuna inanıyorlardı. böylece onun kızlarına yapacağı her davranışı daha o zamandan uygun görmeye başladılar.

Anlaşılan Nicole, güneşin altında kremlenip, bronzlaşıp bir dilber olmak üzere yetiştirilmişti, bir safkandan çok bir midilli gibiydi. Ölümünden sonra *The New York Times*'da yayınlanan bu-gizemli-ölü-kadın-da-kim tipi yazılardan birinde, liseden arkadaşı olan Valerie Rigg, "Herkes zengin ve ünlü birinin onu kapacağını söylerdi," diyordu. "O böyle bir hayat için yetiştirilmişti. Nicole bizim için mükemmel biriydi."

Nicole'ün, Mayıs Kraliçesi seçildiği Lise'deki ev idaresi öğretmeni Jo Hanson, "Herkes ona hayrandı," diyor. (Eğer Bn. Hanson, içkiye düşkün evde kalmış yaşlı bir kız olsaydı, *Pic-*

nic'in (Piknik) yeniden çekimi için her şey hazır sayılırdı). "Öğrencilerimiz arasında güzel kız çoktur, fakat onunki mükemmel bir güzellikti. Kızlar onu sever, beğenirdi. Erkek öğrenciler ise ona âşıktı."

Kadınların erkekler gibi meslek sahibi olduğu -en azından olurmuş gibi yaptığı- bir çağda, anlaşılan Nicole küçük yaştan itibaren bu kuralın dışında kalmıştı. Los Angeles'ta tiyatro okuluna yazılmadı, seçme sınavlarına katılmadığı gibi model olma planları da yapmadı. Sanki kaderini, keşfedilip bir erkeğin sevgilisi olmayı bekledi.

Dava boyunca Brown ailesi hakkında ufak tefek gerçekler ortaya döküldükçe -önceleri eski bir sporcunun sönmekte olan şöhreti, Hollywood'da varlık içinde yaşatılan bir eş gibi yönleriyle ilgi çektiği sanılan- O.J. Simpson cinayet öyküsünün en garip yönünün, Brown ailesi ile onların temsil ettiği varlıklı Güney Kaliforniya rüyası olduğu anlaşıldı. Brown ailesinde bir anne ile dört kız çocuk olmasına rağmen, evlerinin, adeta bir New Orleans genelevi, Eski Ahitteki bir çöl kavmi veya herhangi bir Jane Austen romanı gibi kadınlarla dolup taşması ilgi çekiciydi. Hepsi de bir birinden güzeldi. Bunlardan yalnızca Denise ile Nicole, Ali McGraw'ın o nazlı egzotik dilber havasına sahipti ve biri sarışın diğeri kumral olan iki kızkardeşin şaşılacak derecede benzerliği *Vertigo* (Ölüm Korkusu) filmini anımsatıyordu - adeta iki yıl arayla ve iki numara saç boyası farkıyla doğmuş ikiz kardeş gibiydiler. Bu benzerlik o kadar çarpıcı ve şaşırtıcıydı ki, küçük Sydney Simpson'un, teyzesine saçının rengini açarak annesi gibi olması için yalvardığı söyleniyor - sanki Denise, Kim Novak ve bütün bunlar bir Hitchcock filmiydi. İki ablanın yin-yang'ı* anımsatan benzerliği ile evin kadınlarla dolu olması -her erkeğin, insanoğlunun sürüngenlik devrinden kalma alt beyni, o kızların hepsiyle yatmak; evde etek giyen kim varsa hepsini açgözlülükle elden geçirmek hayalleriyle kaynaşıyor olmalı - pek de o kadar güzel olmayan Dominique ile Tanya'nın başlık parasını

(*) Taoizm'de, biri beyaz diğeri siyah birbirini tamamlayan iki simgesel unsur – ç.n.

biraz arttırmış olmalı. Faye Resnick, O.J.'in, Brown kardeşlerin birlikte oluşturdukları bu kadınsı zerafet zenginliğine "birer ödül" olarak baktığını ileri sürüyor - ki bu da Nicole'ü, onun için daha değerli kılıyordu.

New Yorker için Annie Leibovitz'in hazırladığı yazıya eşlik eden orta sayfa fotoğrafında, Laguna Beach'de bir park yerinde Nicole'ün Cherokee Jeep'iyle poz veren üç kız kardeş ise, bunun tam tersi bir görüntü sergiliyor. Sirenler gibi erkekleri baştan çıkartan şarkılarını söyleyip her geçene bacaklarını açarak en yüksek fiyatı verene seslenecekleri yerde Brown kardeşler birleşik savunma yapıyor gibi görünüyor, ters ifadeli katı yüzleriyle bu üçlü sanki, Benimle oynama - benim kardeşlerim var! diyordu.

Marie Brenner, "Brown kardeşler sürekli yaz kampında gibi görünüyorlar," diye yazıyor. "Annelerine ve birbirlerine çok bağlılar. Yolculuk yaptıkları zaman otellerde geç vakitlere kadar otururlar, sürekli birbirlerinin odasına girip çıkarlar."

Çilli tenleri ve gelişmiş kaslarıyla, bu kızlar, iyileşmiş bağımlılık kurbanları olarak ne kadar güçlü ve zinde görünseler ve *Playboy*'un "Hazelden* Kızları" sayısında (böyle bir şey yapılacak olsa) yer alabilecek kadar becerikli ve kendi yaşamlarını kontrol edebilen kadınlar izlenimini verseler de, bu görüntüde yanlış birşeyler var. *The New York Times* adına davayı izleyen David Margolick, herkesin Brown kardeşleri -aslında, anne ve babayı da- biraz kaçık bulmasını "öykünün *Tobacco Road* (Tütün Yolu) havası" olarak tanımlıyor. Cinayetten önce bile, Dana Point'teki evde, iki büyük kızları -Denise ile Dominique- ile onların evlilik dışı çocuklarıyla hep birlikte oturan bir aile çoğu kimseye biraz tuhaf görünmüştür. Evlenmeden çocuk doğurmak isteyen kadınlara karşı değilim ama yalnız bir değil, iki kızın da aynı durumda olup, üstelik ailesiyle birlikte yaşamak zorunda olması ve yüz kilometre uzaktaki diğer bir kızın da, kocası tarafından dövülüyor olması oldukça tuhaf.

Goldman ailesi davayı izleyerek günlerce varlığını mahkeme

(*) Madde bağımlılarının tedavi gördüğü bir klinik – ç.n.

salonunda hissetirirken (Karar açıklandığı zaman Kim'in attığı çığlığı kim unutabilir?), O.J.'in annesiyle kızkardeşi dava boyunca onu desteklemeyi sürdürürken, bir süre sonra, arada bir gelen Tanya dışında, Brown ailesinden davaya gelen olmadı. Dominick Dunne, *Vanity Fair*'e yazdığı aylık O.J. davası röportajlarından birinde, sinir içinde (haklı olarak) "Brown ailesi nerelerde?" diye soruyordu. "Artık mahkeme salonuna hemen hemen hiç gelmiyorlar. Nicole'ün en küçük kardeşi Tanya ile nişanlısı Rico arada bir uğruyorlar, ama onlara ayrılan yerde kaç haftadır başka kimse görülmüyor. Bence gelmemekle hata yapıyorlar... Simpson ailesi ise... salonun öbür tarafında hep yerini alıyor. Sanığın suçluluğu veya masumiyeti hakkında ne düşünürseniz düşünün, O.J.'in ailesinin birlik içinde onu desteklediğini ve bu yüzden herkesin saygısını kazandığını görmezden gelemezsiniz."

O.J. olayını romanlaştırdığı *Another City, Not My Own* (Bu Benim Şehrim Değil, Başka Bir Şehir) adlı kitapta, Brown ailesine yaptığı bu suçlamayı daha da ileri taşıyan Dunne, Juditha'ya ailenin davaya neden gelmediğini sorduğu zaman, onun omuz silkip, mahkeme salonunun "pek hoş bir yer" olmadığını söylediğini yazıyor. Davanın bir kısmını izleyen tek kız kardeşin davranışı da pek hoş değildi. Dunne, *Another City*'de "Masum bir kurbanın ailesinin böylesine ilgisiz davranması alışılmadık bir tavır," diye sızlanıyor. "Israrların sonunda davaya gelmeye başlayan kardeşlerin en küçüğü Tanya bile, yanında ateşli nişanlısı Rico'yu da getirdi ve duruşma boyunca, jürinin tam önünde öpüşüp koklaştılar... Bir keresinde Rico bacaklarını böyle iki yana açmıştı ve ta burasında bir mini etek giymiş olan Tanya bacaklarından birini onunkilerin arasına soktu ve Rico'nun eli Tanya'nın kalçasındaydı. Jürideki Afrika kökenli Amerikalı kadınlar Nicole'e zaten iyi gözle bakmazken, bu bir kurbanın kız kardeşine yakışacak bir tavır değildi." Denise - kendi dramatik ifadesinden sonra düşmanca bakışlarla- dayağa maruz kalan kadınlara sığınma evleri yararına seyahat ettiği için davaya gelemediğini ileri sürdü: röportaj ve konferans programı Geraldo Rivera'nın yardımcıları tarafından düzenlen-

mişti. Denise'in sevimli atılganlığını ve safiyetini seven Dunne bile, dayağa maruz kalan eşler için yardım toplamak ne kadar asil bir iş sayılsa da, ölen kardeşi için mahkeme salonunda oturamamasına "Nicole'ün ölümünden yararlanarak ün kazanmaya çalıştığını gösterir" demekten kendini alamıyor.

Almanya'da doğduğu ve hâlâ görgülü Avrupa'lı havasını sürdürdüğü için gerçekten zerafet sahibi sanabileceğiniz -Brown ailesinin son görgülü üyesi- annesinin ise, her zaman O.J.'in sır ortağı olduğu söyleniyor; belki de bu yüzden kendini mahkeme salonunda rahatsız hissediyordur. Sheila Weller, olayları Brown ailesinin bakış açısından ele aldığı ve onların yakın işbirliği ile hazırladığı kitabında, "Nicole şikâyet ettiğinde Judi çoğu zaman O.J.'in tarafını tutardı," diye yazıyor. "Boşanmalarından sonra O.J. Nicole'ü yeniden kazanmaya çalıştığı sıralarda Judi, O.J.'ye ihanetlerini anlatmakla aptallık ettiğini söylemiş." *Mein Kampf* (Kavgam) gibi sanığın cezaevinde yazdığı O.J.'in kendi kitabı -tabii eğer iki kapak arasına ciltlenen bir tomar kâğıt kitap sayılırsa- *I Want to Tell You*'da (Anlatmak İstiyorum) "Son dört yıldır Brown ailesinden en çok Judy ile konuşuyordum. Judy'ye o kadar yakındım ki, onunla Nicole'ün konuştuğundan daha çok konuşuyordum. Nicole'ü annesinin aracılığıyla tanımaya çalışıyordum." Bu çok sevimli bir ifade ama son dört yıldır sözcükleri onu ele veriyor. Ayrılma ve boşanmayı izleyen bu dört yılda, eski karısını yola getirmek için eski kayınvaldesinin fikrini almak, ancak insanları kullanmaya ve kontrol altında tutmaya gerçekten meraklı bir manyak tarafından yapılabilecek bir şey olsa gerek. Bu sınırı aşma adı verilen uygunsuz bir davranıştır.

(Bu arada O.J.'in Judy'nin ismini Sheila Weller'dan farklı yazdığını farketmişsinizdir ama olaylar Güney Kaliforniya'da geçtiğine göre ben Weller'inkinin doğru olduğunu düşünüyorum. Kaçak/intihar girişimcisi olarak bıraktığı notun fotoğraflarını görenler, O.J.'in birçok sözcüğü kendine özgü bir şekilde yazdığını farketmişlerdir. Okunduğu gibi yazılan sözcükleri bile doğru yazmakta başarısız olduğu görülüyor. Birçok zeki ve yetenekli insanın da imla hatası yaptığı bilinirken bunu söylemek

adice bir saldırı gibi görünebilir, ama yazdığı not, dilbilgisi ve noktalama kuralları yönünden öylesine anlaşılmaz bir şekilde yazılmıştı ki, gören modern şiir sanabilir, ama sanırım değildi. Ancak okur yazar olmayanlara yakışabilecek bu cümleler, en ünlü on üniversite ile spor konusunda iddialı diğer üniversitelerde ileride yapılacak, sporcu mu akademisyen mi tartışmalarında örnek olarak değerlendirilmelidir. Tabii herkes dikkatini notun kanıt olarak değerine yoğunlaştırmıştı - oysa biz imzasında O'nun içine gülen bir yüz çizmesine şaşırıp dehşete düşmüştük, birkaç kişi de "dayak" sözcüğünü doğru yazdığını farketmiş olabilir. O. J. Simpson aptal olmadığına göre bence bu mektup Amerikan eğitim sistemine indirilmiş bir darbedir. Kâğıt üzerinde sözcükleri anlaşılır bir şekilde arka arkaya yazmaktan böylesine aciz bir kimsenin liseden mezun olmaya -bir süre üniversiteye devam etmiş olmaya- hakkı yoktur.)

Brown kardeşlerin neden hayatta başarılı olamamış gibi davrandıklarını anlamamıza olanak sağlayacak kadar bilgi sahibi değiliz, üstelik cinayetin Freud'yen gizemini çözümlemek de çok zor. Brown'ların evliliğini sürdürmesinin kızlarının ruh sağlığında iyi bir etken oluşturduğu anlaşılıyor. Juditha ile Lou'nun evlenmeden önce birlikte yaşadığını -Lou'nun boşanması uzun sürdüğü için Denise ile Nicole'ün evlilik dışı doğduğunu- bunun o zamanlar alışılmadık bir şey olduğunu biliyoruz, ama bu pek bir şeyi açıklamıyor. Lou'nun kızlarına cinsel tacizde bulunduğu iddia edildiyse de, bu yalnızca bir tahmindi. Nicole'ü ölümünden sonra psikoanaliz etmek (bu iş hayatta olanlar için bile çok zor) aptalca olur, bu yüzden bu insanların garip bir tarafı olduğunu söylemekle yetinelim. Bazı insanlar rahatsız edicidir, sakladıkları bir sır olduğu izlenimi verirler ve bu yüzden kendinizi şanslı sayarsınız - işte Brown ailesi bu tip insanlardandı.

Brown ailesinin, sergilediği bütün o Kaliforniya'vari, Avrupai şıklıkla sevgi ve desteğimizi kazanması gerekirdi. Ama öyle olmadı. Zamanla bu aile hakkında çok şey öğrendim ama aklımda tek bir şey kaldı: dört kızkardeşin hepsi de göğüslerine silikon taktırmıştı, ama hiçbirinin üniversite eğitimi yoktu.

* * *

Los Angeles'ta, daha doğrusu Hollywood'ta gittiğim bir Adsız Alkolikler toplantısında striptizci feminizmi diyebileceğim düşünce akımını keşfettim. Bir Pazar sabahıydı ve bir oyun salonuna benzeyen bu büyük oda bile, Los Angeles'ta hep olduğu gibi, inanılmayacak kadar pırıl pırıl güneşliydi. Kimsenin sigara içmeyişine şaştım. Herkesin "Cubby" dediği uzun cılız saçlı, adeta kurumuş -yüz iki yaşında- gibi görünen ufak tefek bir adam vardı; biri bana onun Hubert Selby Jr. olduğunu söyledi. Odada dolaşan birçok ünlü kişinin çocuğu arasında cinayetten sonra gazetecilere, Ron Goldman ile yaşadığı kısa maceradan söz eden Rain Pryor da vardı. Kasları ortaya çıkaran gömleklerin yakasından kollarından dışarı yayılan veya pervasızca sergilenen bu kızlı erkekli dövmelerin ortasında kendimi bir Henry Rollins monoloğunda gibi hissediyordum.

O gün bir yıldönümü olduğu için veya ayıklık hakkında tanıklık etmek için seçilen bazı kadınlar konuşma yaptılar. Hepsinde bir türlü tam olarak tanımlayamadığım ortak bir nitelik vardı. Biri onbeş dakika süreyle konuşunca bu ortak paydayı yakalayabildim. Tanrıdan alçak gönüllük ve doğruyu söyleyebilme gücü dileyip, onu süslenme tuzağına düşmekten korumasını isteyerek söze başladı. Kullandığı "süslenme" sözcüğü dikkatimi çekti. Öyküsünü anlattı, Güney Kaliforniya'da annesinin Gallo Chardonnay'inden sürahiler dolusu içerek büyüdüğünü, kendinden geçip ve gözlerini, sarhoşların hep sandığı gibi Brezilya veya başka bir egzotik yerde değil, kendi idrarı ve kusmuğu içinde açtığını, uyuşturucu bağımlısı sevgilisinin bütün parasını elinden aldığını, barlarda dans ederek hayatını kazandığını anlattı. Herhalde striptiz yaptığını söylemek istiyordu. Anlaşılan, iyileşmeye çalışan çok sayıda striptizci vardı. Sonunda iki yıldır ayık kalabilmeyi başardığını, çok iyi kadın arkadaşları olduğu için kendini şanslı hissettiğini söyledi. Benim gibi kız arkadaş demeyip de kadın arkadaş demesinden, Adsız Alkolikler veya bar kızları tarzında bir feminizm anlayışına kapıldığını anladım. Sanırım bu ona iyi gelmiş.

Striptizin -kucak dansı, üstsüz dans veya go-go dansı; adını ne koyarsanız koyun-, gerçeği şu: Son yıllarda bazı "saygın" kulüplerin de açıldığını biliyorum -Pure Platinum gibi zincirler de oluştu- ve buralarda çalışmak çok şık bir şey olarak tanıtılıyor, kızların bir gecede 1.000 dolara kadar kazandığı iddia ediliyor. Bunun doğruluk derecesini bilmiyorum ama bu gibi yerlerde çalışan kızlardan görüştüklerim, hiç bu kadar çok para kazanmadıklarını söylediler. Ama bir kadın nerede çalışırsa çalışsın bu gibi işin ona "güç" kazandırdığını iddia etmek, önlerinde yarı çıplak soyunduğu için ona para veren erkekleri, güzelliğiyle veya memeleriyle veya başka bir şekilde büyülediğini düşünmek bence çok saçma. Drew Barrymore'un New York'taki Blue Angel'da dansettiği gibi, kadınların bir gecelik striptiz yapma hayalini anlayabiliyorum. Bu herhalde eğlenceli olurdu. Ben de denemek isterdim. Cinsel teşhircilik baş döndürücü olabilir.

Ama hayatınızı kazanma yolu ve tüm yaşamınız bu olursa sizi eninde sonunda insanlık dışı bir hale getirir. Gerçek şu ki bedeninizle dileniyorsunuz. Kazandığınız her dolar bir erkeği veya bir grup erkeği memnun ettiğinizi gösteriyor, erkekleri sürekli memnun ediyorsunuz. Bu aşağılayıcı bir şey.

Striptizcilerin çoğu içki veya uyuşturucu tuzağına düşer. Bu görüşü destekleyecek bilimsel veri yok ama çok sayıda Adsız Alkolikler toplantısına katıldım ve hepsi egzotik dansöz olarak çalışırken aşırı alkol aldıkları için hastahaneye kaldırıldığını söyleyen kadınlarla doluydu.

Nicole, Hollywood Adsız Alkolikler toplantısındaki kızlardan herhangi biri olabilirdi - zengin biriyle evlenmeseydi, bu kadar güzel olmasaydı, hayatın bütün kavşaklarında yanlış seçimler yapmış olsaydı ve bunlara dayanabilmek için içki içseydi; kendini bir gün Sunset Strip'te veya LAX yakınındaki barlardan birinde, üstsüz dans ederken bulup da bir zamanlar Mayıs Kraliçesiyken hayatın onu nerelere sürüklediğine hayıflanarak içkiye sarılmış olsaydı. Arada sırada, Yaşamım nasıl oldu da bu kadar çirkinleşip kötüleşti? diye düşünecek kadar ayık kalabilseydi.

Bambaşka bir Nicole, kaderin asla onun için çizmediği bir yoldaki başka bir Nicole, düzelebilseydi, bir sürü şeyi anlayabilirdi. Adsız Alkolikler toplantılarında konuşan kadınların anlattıklarını ve dinleyenlerin de tekrarladığı bir sürü şeyi öğrenebilirdi. Hepsi güzel kızlardı ve düzgün konuşuyorlardı; yine de, partilere ve plaja gitmekten başka bir şey düşünmemiş, kendilerini hiç ciddiye almamış, hiç kendi sorumluluklarını yüklenmemişlerdi. Hepsi zaman zaman uzun süreler barlarda dans etmişti. Plajlarda dolaşmayıp da okula giderek öğrenebilecekleri bazı şeyleri, her nasılsa ayık kalmayı başararak öğrenebilmişlerdi: saygın ve onurlu bir yaşam, utanç verici ve aşağılayıcı olmayan bir iş, aşk ve ilişkiler edinebilmenin önemini anlamışlardı. Hepsinde, Brown kardeşlerde de olduğu gibi, eğitilmemiş zekânın az buçuk parıltısı vardı. Adsız Alkolikler'in toplantılarında rastladığım bütün bu kızlar, Kaliforniya'nın sahip olduğu eyalet ve bölge eğitim kurumlarında eğitim görecek kadar zeki olmalarına rağmen niçin böyle oradan oraya sürüklenmişlerdi? Hepsi kurslara yazılmış veya okula dönmüştü, ama bence zamanında üniversiteye gitmiş olsalardı, belki bütün bu sorunları yaşamamış olurlardı.

Üniversite eğitiminin kadınları dayak atan eşlerden veya üstsüz dansöz olmaktan koruduğu söylenemez, ama en azından insana seçim yapma hakkına sahip olduğunu, kendi öz değeri olduğunu ve kimsenin bu değeri ona veremeyeceği gibi ondan alamayacağını da öğretir. Eski yöneticilerin kölelere okuma yazma öğretmemesi boşuna değildir. "Bilgi güçtür" sloganının, her kaçık suikastçı veya her popülist paranoyak hareket tarafından kullanılması, onun doğruluğunu azaltmaz. Nicole 25 Şubat 1992'de yaptığı boşanma başvurusunda: "19 yaşıma girdiğim zaman birlikte yaşıyorduk. Onunla beraber olabilmek için Los Angeles ve San Francisco arasında sık sık yolculuk yapıyordum... Kısa bir süre için bile olsa mesleği gereği gittiği her yere benim de gelmemi istiyordu," diye açıklıyor. Hayatını O.J. ile birleştirdikten sonra boş zamanlarında laf olsun diye bir üniversitede yazıldığı birkaç kurstan -hiçbirini tamamlamamıştı- başka bir eğitimi olmayan Nicole, "Bunun da-

sında üniversiteye hiç gitmedim. İki ay kadar garsonluk yaptım. Daha önce de bir butikte tezgahtarlık yaptım. Bu iki işten başka çalışma deneyimim yok. Bir süre eşim ve dostları için iç dekoratörlük yaptım. Artık bu işi sürdürme olanağım da yok." Can sıkıcı bir masa başı işinde çalışmaktan alıkonmak karşılığında bir malikânede diyetisyeni, özel antrenörü ile "yardımcı bir kadroyla birlikte" yaşamak. Laguna Beach'de, San Francisco'da ve New York'un 65'inci Caddesi'nde eve sahip olmak fena bir şey olmasa gerek. Çoğu evli kadının ev dışında bir işte çalışmak zorunda olduğu bir dünyada Nicole'ün hayatının çarpıcılığını, belki de Ron Goldman'ın arkadaşı Jeff Keller, gerçek yetenek ve yükselme umudu olan delikanlıların garsonluk yaptığı Starbucks'ta, Nicole'ün kız arkadaşlarıyla gönül eğlendirdiklerini söyleyerek ortaya koyuyordu. Keller *The New York Times*'a Bn. Brown ve arkadaşları hakkında şöyle diyordu: "Alış veriş yapmaktan ve çocuklarıyla birlikte dolaşmaktan başka yapacak işleri yoktu. (Nicole) bizden hoşlanırdı."

Yine de, Nicole'ün taş bebeği andıran yaşamı, Henrik Ibsen'in Nora'sının günümüze uyarlanmış bir şekline benziyor - piyesin kesin olmayan sonu bulvar gazetelerine yaraşır bir kanlı sonla değiştirilmiş. *A Doll's House*'un (Bebek Evi) ağır tempolu sonunda, çarpılan kapılar ve suçlamalarla sağlanan öç duygusu, Nicole'ün asla başaramayacağı kadar kesin, soğukkanlı ve dramatik bir biçimde son buluyor. Nora şaşkın kocasına Nicole'ün boşanma davasında sadece gönderme yaptığı konuyu, kararlı bir sesle söyler: "Sen de babam da bana karşı büyük bir suç işlediniz, sizin yüzünüzden hayatta bir şey olamadım." Nora, Torvald'ı terkederken ev kadınlığından kurtulup "birşeyler öğrenmek istediğini" söyler. Nicole derslerini izleyen, biçimli vücudu olan bir üniversite öğrencisi olabilseydi ne kadar şanslı sayılırdı. O.J. ondan seyahat programına uymasını istediğinde ona ders çalışması gerektiğini, futbolu can sıkıcı bulduğunu, zaten bir şey anlamadığını ve dönünce onu nasıl olsa görceceğini söyleyebilseydi her şey ne kadar güzel olurdu. Eğitim insana cesaret kazandırır. Eğitim gören her kadın, diplomasını, yeterlilik ve özsaygı ilkelerinin yönlendirdiği

bir yaşama dönüştüremeyebilir ama bu en azından mümkündür. En azından bir aptal gibi davrandığınız zaman bunun kendi suçunuz olduğunu bilirsiniz.

* * *

Hayır, hayır demektir. Kadının arzusuna aykırı olan, yasaya da aykırıdır. Bütün o laflar. Hepimiz bu sloganları duyduk, en azından son on veya yirmi yıl içinde üniversiteye gitmiş olanlar duydu.

Tabii bunların hepsi doğru, hepsi de değerli öğütler ama sağlıklı ve mutlu ilişkiler içinde yaşayan tanıdıklarımın çoğu dövülmüyor, itilip kakılmıyor, garip yönlendirici tavırlara maruz bırakılmıyor, terkedilme tehdidi ve şiddet, Demokles'in kılıcı gibi aşklarının tepesinde asılı durmuyor. Doğruyu yanlıştan ayırdedebiliyorum, sevginin bedelinin et ve kemikle ödenmemesi gerektiğini biliyorum, genelde bir erkeğin bir kadına vurmasını gerektiren hiçbir durum olmadığını da biliyorum, bunları biliyorum, doğru olduklarına da inanıyorum, hasta ve bozuk ilişkilerin -Samson ile Delila, O.J. ile Nicole, Catherine ile Heathcliff- artlarında yaralılar, cinayetler, intiharlar, öldürücü dozda ilaç alanlar, koparılmış kelleler, kırılmış kemikler bıraktığını da biliyorum. Böyle şeyler istemediğimi de biliyorum, kaçığın teki olsa da Andrea Dworkin'i okumuş, babalık izni kullanmak isteyen, hatta Indigo Girls'i dinlemekten hoşlanan ve her gün, gerçekten ilgileniyormuş gibi bana günümün nasıl geçtiğini soran bir erkekle ilişki kurmak istiyorum. Sonuna kadar Savaş dövüşçüsü yerine bir ACLU avukatını sevmeyi yeğlerim. Ted Hughes yerine Ted Baxter'ın peşine düşmeyi de yeğliyor olabilirim. Başını fırına sokan Sylvia Plath olmamayı. Ted'in ihanetlerinin ve tutarsızlıklarının verdiği çaresizlikle ölüme gitmemeyi, çılgın aşkın dengesizliklerinden şikâyet etmemeyi yeğlerim. Plath'ın arkadaşı Clarissa Roche, şairin intiharından hemen önce, Hughes'dan ayrıldığı, kışın soğuğundan donduğu ve histeri nöbetlerinin ateşiyle kavrulduğu sıralardaki ruh halini anımsayarak, "Güçlü, şehvetli ve hassas Heathcliff değişmiş ve Sylvia'nın karşısına, onu kendin-

den ve kadınlığa erişmenin sonuçlarından koruyamayan, iri yarı, kaba saba bir köylü olarak dikilmişti," diye yazmıştı. "Bu zayıflığı yüzünden Sylvia ona küfrediyor, onunla alay ediyor ve onu ihanetle suçluyordu."

Bunu okuyunca kışın soğuğunda Londra'da bir zamanlar Yeats'in kaldığı evde şiir yazarken kocanın bir yerde başka biriyle birlikte olduğunu bilmek, ne feci bir şey diye düşünüyorum, ama yine de, Ó Heathcliff'ine kavuştu diye düşünmekten de kendimi alamıyorum. O büyük, kocaman, müthiş aşk anını yaşadı. Ted Hughes da, bu aşkta, ona bir ömür boyu yetecek kadar dram bulmuş olmalı. Hughes, şiirlerini topladığı ve en çok tanınan kitabı *Crow*'daki (Karga), "Lovesong" (Aşk Şarkısı) adlı şiirinde, "Birbirlerini sevdiler," diye yazdı. "Kadının bakışları onun ellerini bileklerini dirseklerini hareketsizleştirdi / Yaşam onu o andan uzaklaştırmasın diye / Erkek onu sımsıkı kavradı / Tüm geleceğin yok olmasını arzuladı." Bu ilişkinin -bu ilişkilerden herhangi birinin- öyküsünü anlatırken, bir uyarı olarak, her şeyin ters gittiğini eklemek susmaktan kötüdür, çılgın aşkın lehine işleyen afrodizyak etki suskunluktan güçlüdür: bu, eroin konusunda uyarıcı halk sağlığı bildirilerini River Phoenix ile Kurt Cobain'in görüntüleri eşliğinde okumaya veya *Casablanca* (Kazablanka) ile *To Have and Have Not* (Malik Olmak veya Olmamak) izlenirken sigaranın zararları konusunda bir konferans dinlemeye benzer. Belki de sıkıntıdan, uzak yörelerde yaşanan çaresiz aşkları konu eden on sekizinci yüzyıl İngiliz romanlarını çok okurum ve bu büyük ve müthiş aşkları çok çekici bulmak ve onları arzulamak üzere toplum tarafından programlanmış olduğumu farkettim. Başka türlü düşünmem için bir neden olmasa, hayır hayır demektir diye uyarılmam gerekmezdi.

Tabii ki bir neden var. Neden popüler kültürdür ve ben ona bayılırım. Her düşüncemizi etkileyen bu kocaman para makinesi, beyazperdeden, müzik setinden ve akla gelebilecek her yerden bizi heyecanlanmaya, yasaya karşı çıkmaya ve ihanete kışkırtır, hani neredeyse bilinç altına verdiği mesajlarla avaz avaz bağırır: Eşini terket! Kocanı aldat! Karını dövl Genç ye-

ğeninin ırzına geç! Haydi, bir dene! *General Hospital* (Hastane) dizisinde Laura'nın ona tecavüz eden Luke ile evlendiği bölümü yazdıran popüler kültürdür. *Who's Afraid of Virginia Woolf?*'da (Kim Korkar Hain Kurttan?) Elizabeth Taylor ile Richard Burton'u kötü bir evliliğin öfkesi ve sarhoşlukla kendinden geçirip yumruklaşmaya iten popüler kültürdür, kaçak çift Ali MacGraw ile Steve McQueen'in -her şeye rağmen Meksika'da sonsuza dek mutluluk içinde yaşayacaklardır- arasındaki kuşku, yok olmayan cinayet olasılığı ve şüphe dolu havasıyla *The Getaway*'i (Sonsuz Firar) yaratan da popüler kültürdür; Crystals grubundan, karısını dövdüğü söylenen Phil Spector ile feminist Carole King'in birlikte yazdıkları şarkı sözlerinin nakaratını, "Bana vurdu, bir öpücük gibi geldi"yi yaratan da popüler kültürdür.

Aslında savaş sonrasında Amerika'da sanat ve ticaretin gelişmesi konusunda bilinmesi gereken -seri olarak üretilen duyguların büyük çapta pazarlanması dahil- her şey Bay Spector'un mesleğinde mevcuttur. Brill Binasının fabrikayı andıran havasında yazılıp, Spector'un sağır edici senfonik "ses duvarının" eşliğinde, tanınmamış kişilerin (Shangri-Las'yı Shirelles'den kim ayırt edebilir?) söylediği şarkılar -çoğu bir fabrikadan çıkmış izlenimi yaratmasına rağmen- duygusal çağrışım yönünden dehşet vericidir. Spector'un ters, karamsar ve huysuz olduğu, Ronette adıyla baş şarkıcılığını da yapan ve en güzel şarkısı "Be My Baby"yi (Sevgilim Ol) seslendiren karısı Ronnie'ye kötü davrandığı söylense de şarkıları ağdalı ve romantiktir.

İnsanların pek de aşina olmadığı duyguları yansıtan ürünler yaratarak büyük kazanç sağlayabilmesi Amerikan kapitalizminin garip ve olağanüstü bir özelliğidir. Kendiliğinden gelişen olayların kuralına göre duygular, bazen hiç olmadık veya hiç beklenmedik yerlerde ortaya çıkarlar: "Bana Vurdu (Bir Öpücük Gibi Geldi)", birisi bunun hiç de böyle olmadığını keşfedene kadar gerçekten de güzel bir şarkıydı; şişirilmiş orkestrasyonuyla "Be My Baby" (Sevgilim Ol) gerektiğinden daha çaresiz ve tutkulu bir yalvarış sergiler - "her öpücüğün için /

sana üç öpücük vereceğim" diye söz veren bu kadın rüyalarınızın kadını olabilir ama ileride fazla üzerinize düşen ve peşinizi bırakmayan biri haline gelebilir.

Pop müziğinin dışında, bir askeri üsten başka bir şey olmayan Amerika'da kültürümüzün, rahatsızlık yaratsa da, saygı duyup romantikleştirdiği iki şey vardır: biri erkeğin şiddeti, ikincisi ise kadının güzelliği. Bu saptamayı açıklamama bile gerek yok çünkü ne demek istediğim yeterince açık. Filmlerde maço erkeğin makineli tüfekle çevreyi taraması Steven Seagal veya Jean-Claude Van Damme ile ahmakça, Arnold Schwarzenegger ile aile eğlencesi, Sam Peckinpah, Martin Scorsesse ve Quentin Tarantino yönetiminde ise üst düzey ve saygın sanat olur. Fakat büyük stüdyolar ve büyük bütçeler dışında, genç film yapımcılarının Drew Barrymore ve Ione Skye ile yapmak ne mümkünse yaparak çevirdikleri ve "silah", "kırkbeşlik", "kötü kader" veya "silah satıcısı" sözcüklerini aşındırana kadar kullanarak isimler verdikleri beyaz sürtük ve ölüm saçan yol filmleriyle dehşet, doksanlı yılların ortasında yeniden gözde oldu (Oliver Stone'un güçlü mali destekle *Natural Born Killers* (Katil Doğanlar) gibi, bütçe kısıtlamasının yokluğunda kanın daha bol aktığı bir film çevirmesi çok doğaldır). Bütün bu bağımsız yeni yapımlara rağmen, belki sululuğundan ötürü belki de benim Merle Haggard'dan hoşlandığım gibi, Jean-Claude Van Damme ve Steven Seagal filmlerinden gerçekten hoşlanan belirli bir entellektüel kesim hâlâ vardır. Yeni bin yıla yaklaşırken, belki de utanç verici eğlencelerimiz de sonradan edindiğimiz zevklerimiz kadar yorucu ve sıkıcı olmaya başladı. Tabii uyanıklar, daha alt yazısız ve Çince oynatılırken, Jackie Chan ve Hong Kong savaş sanatı filmlerini seyrediyorlardı.

Beyaz perdenin dışında, o kırmızı şeyin salça olmadığını bildiğimiz yerde, boksun yalın acımasızlığından ve Sonuna Kadar Savaşılan dövüşlerin kanlı dehşetinden büyük keyif alan ve bunun dışında aklı başında görünen birçok kimse -yazar Joyce Carol Oates bile- var. Muhammed Ali hakkında çevrilen dokümanter film *When We Were Kings* (Biz Kralken) 1997 En İyi Dokümanter Film Oscar'ını aldığı gibi, Las Vegas'ta maçının üçün-

cü raundunda rakibi Evander Holyfield'in kulağını ısıran (genç ve sevimli bir görevli ısırılan parçayı bulup yerine dikilmek üzere bir torbaya koymasaydı o kargaşada kaybolacaktı) Mike Tyson'ın bir daha ringe çıkmasının yasaklanmasının, medyada uyandırdığı ilgi de, meraklısı olsak da olmasak da boksörleri gözardı edemeyeceğimizi gösteriyor. Deniz Harp Okulunun eski boksörü Senatör John McCain, Sonuna Kadar Savaş'ın -bir taraf pes edene veya doktor maçı bitirene kadar iki erkeğin dövüştüğü bu spor dalında, rakibinin kulağını ısırmak bile geçerli sayılır- yasaklanması için birkaç önerge verirken, 1997 yılında Friends (Arkadaşlar) dizisinin bir bölümünde Courtney Cox/Monica'nın erkek arkadaşı bu berbat spora başlamaya karar verdi. Sonuna Kadar Savaş birçok eyalette yasaklanacak kadar kötü bir şey sayılsa da, Büyük Kupa'nın saygınlığı, gladyatör tarzı eğlenceye verdiğimiz değeri sorgulamadığımızı gösteriyor. Bence Amerikan futbolu da, topun arada bir yerlere atılması koşuluyla, bol bol itişip kakışmaktan başka bir şey değildir.

Şiddet içeren veya bu izlenimi veren eğlencelerin çokluğu, kan dökülmesinin bu ülkede garip bir heyecan yarattığını yeterince kanıtlamıyorsa, o zaman Amerikan Tıp Derneğinin silahın neden olduğu yaralanmaları (diğer yaralanmalarla karşılaştırıldığında) en sık rastlanan olay olarak kabul ettiğini hatırlayın. Japonlar, birçok vatandaşlarının Amerika'dayken -çoğu kaza kurşunuyla- yaralanması üzerine, Birleşik Devletler'de silahların kontrol edilmesi için bir hareket başlattılar.

Şiddet hayranlığımız bu kadar belirginse, kadın güzelliğine duyduğumuz hayranlığın yaygınlığını belirtmeye gerek bile yoktur. Güzelliğe gerçekten tutkunuz. Küçük kızların büyüyünce Cindy Crawford veya Christy Turlington olmaya heves ettikleri ve ünlü modellerin -oyunculuk veya oyunculuğa benzer bir çaba bile göstermeksizin (Bn. Crawford'un *Fair Game*'de sergilediği oyunculuğa benzer bir çaba sınıfına girer)- birer yıldız sayıldıkları ve örnek bir model oluşturdukları bilinen bir gerçektir. Kadın sinema yıldızlarının kırklı yıllardaki gibi şahane yaratıklar olarak algılanmadığı günümüzde artık güzellik, yalnızca güzellik garip bir şekilde önem kazanmıştır.

Şunu bir düşünün: Grace Kelly, Rita Hayworth ve Audrey Hepburn bu gün yaşıyor ve hâlâ çalışıyor olsaydılar onlara gereksiz birer süs gözüyle bakılırdı. Yönetmenler şöyle düşüneceklerdi: Eline bir gece lambası veya bir ampul tutuşturup onu bir sehpanın üzerine yerleştir sonra da unut gitsin. Oyunculuk yetenekleri olmadığından değil -tabii ki vardı- ama bir Hermès eşarbı, bir Chanel tayyörü ve bir Edith Head elbisesi olmadan, onların günlük yaşamın gerçekleri içinde ve günlük giysilerle bir filmde oynaması düşünülemezdi. Onlar şahane bir yaratık olmadıkları zaman yok olmuş sayılırlardı. Başka otomobillerle asla yarışmazlardı - Grace Kelly "uyumlu" olduğunu göstermek için Mark Cross çantasına bütün eşyalarını sığdırarak gerçek bir hanımefendinin bir diş fırçasından ve La Perla geceliğinden başka bir şeye ihtiyaç duymayacağını kanıtlardı. Kelly de diğerleri de hem zarif hem de özensiz görünmeyi başarırdı. Bu yüzden büyük yıldız oldular, sinema salonlarını doldurdular ve onların birlikte oynadığı erkek oyuncular yalnızca birer yardımcı muamelesi görürdü ve hiçbirinin adı afişlerde onlarınkinden daha büyük yazılmazdı (belki Cary Grant bu kuralın dışındaydı). *Laura*'nın yıldızı Dana Andrews değil Gene Tierney'di (biliyorum tahmin etmek güç ama Gene kadın, Dana da erkektir), *Cover Girl*'in (Kapak Kızı) baş oyuncusu Gene Kelly değil Rita Hayworth'du, *Breakfast at Tiffany's* (Çılgınlar Kraliçesi) de tabii ki yakışıklı erkek arkadaş George Peppard'ın değil, Audrey Hepburn'un filmiydi. *Babyface*'de Barbara Stanwyck'ten başka kim oynamıştı? *Red Headed Woman*'da saçı hep platin rengi olan, Jean Harlow'dan başka kim vardı? *Blonde Venus*'te (Sarışın Venüs) Marlene Dietrich'ten başka kim oynuyordu?

Oysa günümüzde, kadın film yıldızları (eğer hâlâ kaldıysa) bütün o kurnazlıklarını ve muhteşem tavırlarını, Tom Cruise, Mel Gibson ve Harrison Ford gibilerine terkettiler. Artık salonları onlar dolduruyor, Barbara Walters artık onlarla röportaj yapıyor. Kadınlar ise günümüzde arada bir, bir NBC dizisinde ve Fox'un geç vakit yayınlanan pembe dizilerinde baş rol alabiliyorlar (*Dynasty* veya *Dallas* tipi dizilere bile artık yer yok; şim-

di varsa yoksa *Dateline*, sağlık sigortası skandalları, sahtekâr pırlanta satıcılarını araştıran raporlar - işin ciddiyetini göstermek için gizli kameralara bile gerek duymayan baştan çıkarıcı kadınların ve fahişelerin yerini bütün bu ıvır zıvır aldı). Her nasılsa kadınlar beyaz perdede önemlerini yitirdiler. Buna nasıl izin verdiğimizi anlayamıyorum: kadın doğal cinsel nesnedir, daha cazip bir görünüşe sahiptir - gerçek tanrıça odur! Tahtımızı yitirdik. 1994 seçimlerinde Kongre'den silinen Demokratlar gibi, uzun süredir sahip olduğumuz, hakkımız olan bir üstünlüğü yitirdik. Kraliçeliğin Tanrısal Hakları -Mae West, Marilyn Monroe, Bette Davis, Veronica Lake- gibi bir dizi Hollywood kadınının geliştirdiği saldırgan rol kapma ve sahne arkasında çaktırmadan sırt bıçaklama teknikleri sayesinde kazanılmıştır ve bütün bunlar Tom Hanks Savannah'da bir bankta oturup bir kutu çikolatayı seyretsin diye yapılmadı!

İşte bu durumlara düştük ve birden şahane yaratık olma ayrıcalığı -ki bu bizim, özellikle de çalışan, çocuk büyüten, akşam yemeğine coq au vin pişiren ve David Letterman'in programında Taocu cinselliğe ayıracak enerjiyi hâlâ bulabilen kadınların hakkıydı- birden Naomi, Linda, Kate, Shâlom, Claudia ve diğerlerine kaldı. Bir zamanlar, Amber Valetta'nın yeteneği olmayan şahane bir yaratık olduğunu söylemek sanırım bir kusur, bir eksiklik olarak kabul edilirdi, oysa şimdi güzellik kendi başına bir değer olarak kabul ediliyor. Yoksa Elizabeth Hurley'nin bir geri adım atarak Estée Lauder için modellik yapmaya ve ancak boş vakitlerini (bir çeşit) oyunculuğa ayırmaya bu kadar hevesli olması, başka türlü nasıl açıklanır? Daha yirmi yıl önce *-Blowup*'tan (Cinayeti Gördüm) hatta *The Eyes of Laura Mars*'tan (Laura Mars'ın Gözleri) sonra, cinsel cazibeli hippiler yaygın moda öncülüğünü ünlü modacılardan kaptıktan sonra bile- bir genç kızın model olmaya hevesli olması, hayatını kazanmak için garsonluk yapıp martini hazırlarken, bu amacına ulaşmayı düşlemesi akıl alacak şey değildi. Bir zamanlar sanat okuluna devam edebilmek için podyumda poz verilirdi veya Lauren Hutton safariye çıkma alışkanlığını sürdürebilmek için Revlon kullanırdı veya Jessica Lange. Sta-

nislavksi Metod'unu öğrenmek için bu utanç verici işe başvurabilirdi. Bu olsa olsa evlenip çoluk çocuğa karışana kadar, o ara sürede yapılabilecek bir işti. Profesyonel bir güzel olmanın kendi başına bir başarı haline gelmesi çok yeni bir olaydır

Fakat kadın oyuncular kendilerinden oyuncu olarak söz etmeye ve estetik ameliyatı olağan bulmamaya başladıkları an, böyle bir şey olacağı, güzelliğe yetenekten fazla değer verileceği anlaşıldı. Çok güzel ve muhteşem olan Winona Ryder, Michelle Pfeiffer gibi birçok oyuncu yıldızlığı rahatça taşıyamıyor - cumartesi akşamları dostlarıyla birlikte salon oyunları oynadıklarını söyledikleri zaman onlara inanıyorsunuz. Şu anda tek film yıldızı Sharon Stone'dur ve ne kadar kötü film çevirirse çevirsin, bu ününü koruyacaktır; çünkü o eski moda havayı, şahane ve gizemli olmayı sürdürüyor ve halkın karşısına, Julia Roberts'ın özellikle takındığı o gözlüklü rüküş görünümle değil, her zaman bakımlı ve şık çıkıyor. Sharon Stone bir Valentino giydiği zaman şık görünmekle kalmıyor, Oscar töreninde giydiği bir tişört de onun üstünde bir Valentino gibi duruyor. Her uğraş giderek uzmanlaştığı gibi, Bn. Stone'un dışında, tek başına güzellik ve güzel olmak da saygınlık kazanmıştır.

O.J. - Nicole öyküsünde, güzellik de şiddet hayranlığı da, her ikisi de vardı, adeta Fay Wray ile King Kong'a benziyorlardı, bu belki davayı izleyenlerin onu bu kadar çekici bulmasını açıkladığı gibi, aralarındaki cazibeyi de açıklamaktadır. Güzellik ile şiddeti kendi ayrı ortamlarında severiz ama O.J. Simpson davası güzel bir kadına uygulanan şiddeti izlememizi sağladı, olayın kahramanı onu işkencecilerden, ona acı çektirenlerden kurtarmıyor, bunu ona kendi yapıyordu. O.J.'in onun katili olduğuna inanmasanız da, Nicole'ü en az birkaç kez dövdüğü kesinlik kazandığı halde -aslında kanıt olarak mahkemeye verilmeyen günlüğünde tam altmış bir ayrı şiddet olayı kaydedilmişti- ilişkilerinin bu niteliği adeta kutsaldı, kimse onu dürüstçe ve çekinmeden değerlendirmeye hazır görünmüyordu.

Aile içi şiddet -"şiddet" sözcüğü önyargılı bulunduğu için mahkemede buna "aile içi anlaşmazlık" denildi- çevresinde öfkeli feministleri, sosyal yardım görevlilerini ve kadın hakları sa-

vunucularını toplayarak onlara protesto edecek bir kavram yarattı. Denise Brown'a mahkemeye gitmemesi için geçerli bir neden sağladı. Ama CNN veya *Geraldo Live*'da konuşan aile içi şiddet uzamanlarından hiçbiri aydınlatıcı bir açıklama yapmadı. O.J. ile Nicole'ün arasında garip bir ilişki olduğunu, kendi başlarına kurup yalnızca kendilerinin kavradığı yalıtılmış bir ortamda, yıllar önce içine adım attıkları bu dışa kapalı sistem içinde yaşadıklarını hepimiz anlasak da, üstadlardan hiçbiri bu konuya değinmeye, onu açıklamaya yanaşmadı. Kadınların kocaları tarafından dövülmesi suçunun yıllarca gözardı edilmesi - Birleşik Devletler Bölge Mahkemesi'nin Thurman ile Torrington Polis Karakolu arasındaki davada Ekim 1984'te verdiği kararda ilk kez, "bir kocanın karısına bedensel şiddet uygulamaya hakkı yoktur" denildi- ilişkilere bu konuda ince farklılıklarla bakma alışkanlığının artık terkedilmesi gerektiğini gösteriyor.

Gerçek dünyadaki yığınlar, dövülen kadınlar konusunda heyecanlanıp öfkelense de, bu mahkemeyi etkilemedi. Karardan sonra bir jüri üyesi, eşlerin şiddete başvurduğunu gösteren kanıtların "vakit kaybı" olduğunu söyleyerek konuyu kapattı. Ön yargılı olduğu kadar jürinin genel ahmaklığını da ortaya koyan bu tepki, aynı zamanda bir erkeğin bir kadına tokat atmasının ne anlama geldiği konusundaki o basit ve geleneksel anlayışa gösterilen sabırsız bir tepkiydi. Çünkü bir tokatın çeşitli anlamları vardır, tıpkı "evet" ve "hayır" sözcüklerinin çeşitli anlamı olduğu gibi, insanların yaşamları geçmişte olduğu gibi gelecekte de, gün be gün, hatta her saat, her dakika peşlerini bırakmayan anlaşmazlıklar tarafından daha karmaşık, heyecan verici, eğlenceli ve güç bir hale geldiği gibi. Yasalar, insan ilişkilerine, özellikle de aşk cinayetlerine veya suçlarına el attığı zaman hep bu sorun ortaya çıkacaktır: yasal sistem çarpık, dolambaçlı ve çok amaçlı insan davranışlarına düz mantık uygular. Cinayet mahkemelerinde kimse biraz suçlu veya biraz masum sayılamaz.

Ve dayağın hüküm sürdüğü evlerde olup bitenlerin resmi tanımı dehşet verici şekilde basite indirgenmiştir. Dava sırasındaki tartışmalarda bir erkeğin bir kadına el kaldırması için

hiçbir geçerli nedeni olmayacağını, bir ailedeki şiddetin bir diğerinden farklı olmadığını söyleyip araya "aşağılama" ve "küçük düşürme" gibi terimler katmazsanız söyleyecek başka bir şey bulamazsınız. Çok iyi bir adamın zaman zaman kendini kaybedip şiddete kapılarak çevresindeki herkesi -hatta kendini de- şaşkınlığa uğrattığı iddiasını kabul etmek imkânsızdır. Kendini kaybetmiştir; bütün bu öfkenin, nefretin nereden kaynaklandığını bilmez. Oysa birçok geçerli neden olabilir.

Örneğin, Daryl Hannah'ın onu, John F. Kennedy Jr. için terketmek üzere olduğunu öğrenen Jackson Browne'nun yerinde olsaydınız öfkelenmez miydiniz? Bütün dünya, Bn. Hannah'ın yeni sevgilisiyle yeni bir hayata başlayacağı New York'a gitmek üzere bir Los Angeles vadisinde Browne ile paylaştığı evde eşyalarını toparlarken yaralandığını öğrendiğinde, duyarlı şarkı sözü yazarının, duyarlı şarkı sözü yazarlığı dışında bir kişiliğe büründüğünü ileri sürüp hemen bir Dr. Jekyll - Mr. Hyde senaryosu yazmasına bence hiç gerek yoktu. Herkes bazen öfkeden çıldırır, erkekler de acılarını gözyaşı kanalları yoluyla değil daha çok yumrukları aracılığıyla ifade ederler. Tabii bu onların bu davranışını affettirmez ve aklamaz - ama bir erkek ilişkinizin daha başlarında, hiçbir neden yokken, siz daha onu *People* dergisinin "Dünyanın En Seksi Erkeği" seçtiği erkek için terketmeden, daha ona yatakta hiçbir işe yaramadığını, erkeklik organının çok küçük, kafasının çok büyük olduğunu, birinci ve ikinci evliliğinden olan bütün çocuklarının çirkin birer piç kurusu olduğunu ve sabahları ağzının Secaucus, New Jersey'den bile iğrenç koktuğunu daha ona söylememişken sizi dövmeye kalkışırsa, bu orayı hemen, en hızlı şekilde terketmeniz için yeterli neden oluşturur.

Bir erkeğin bir kadına vurması hiçbir koşulda asla doğru sayılmayabilir, ama bunu yine de anlayabiliriz; O.J. Simpson davası gibi büyük bir medya olayının yarattığı heyecan, bizi sapıkça davranışları ve şiddeti anlamaya zorlar ve onu anlamaya gerçekten çalıştığımızda ortaya çıkacak olayların beklentisi de herkesi yılgınlığa sürükler. Bu yüzden de onu etiketleyip, paketliyor, hediye paketi kâğıdıyla sarıp kurdeleyle bağlayıp bir

fiyonkla da süsledikten sonra hemen unutuyoruz. Toplumumuzda, çok incecik bir zardan oluşan bir yüzeyin altındaki şiddet tehdidinin büyüklüğünü ve sürekliliğini keşfettiğimiz zaman duyduğumuz dehşeti tanımlamak ise çok güçtür. Davaları teker teker ele almıyoruz. Kişileri yadsıyoruz. Jackson Browne ile O.J. Simpson aslında aynı kişidir.

* * *

Aeschylus'un Oreste üçlemesinde Yunan oyun yazarının anlattığı aile içi cinayetler ile intikamlar neredeyse antik Atina toplumunu yıkacak derecede kan dökücüdür. Tehlikeli ve yıkıcı duyguların birikerek yıllar süren durgunluktan sonra Etna yanardağı gibi bir kez daha patlamasını önlemek için Atina yöneticileri, olumsuz duyguların gündelik yaşamın örgüsüne katılmasına karar verirler. Böylece Furialar olarak bilinen yeraltı dünyasının kötü cinleri, yeryüzüne çıkarılarak, öç ve isyan duygularını temsil eden bu tanrılar için uygar Atina kentinde sürekli bir tapınak yaratıldı. Eumenides adı verilen Furialar, Yunan toplumunu kendi şiddetli içgüdülerine karşı korumuş ve aile içi anlaşmazlıklar bir daha bir iç savaşa yol açacak hale gelmemiştir.

Öbür yandan, McCarthyciliğin tam tersi bir baskının yetmiş yıl süreyle hüküm sürdüğü Sovyet Rusya'da, düşünce suçları hep bir isyan girişimi olarak görülmüş ve asiler ruh hastası sayılmıştır. Sovyetler olumsuz duyguları yaşama katacakları yerde onları Gulag'ların birine kapatıp düşün dünyasının Sibirya'sına sürdüler. Stalin'e duyulan nefretten başlı başına hastalıklar yaratılmıştır, insanlar bir kollektife katılmayı reddettikleri için kurumlara kapatılabiliyordu çünkü kişilik farklılıkları toplumsal zehir sayılıyordu.

Özgürce düşünebildiğimiz Birleşik Devletler'de, biz her şeyin iyi güzel olmasını arzu ediyoruz. Totaliter gereksinmelerle yönlendirilmediğimiz gibi karar alma yöntemimiz neredeyse tembelliğe indirgenmektedir: hayatı kolaylaştırmak uğruna tüm davranışlarımızı hastalıklı kılıyoruz.

O.J. davası aile içi şiddeti ortaya çıkarmasına rağmen kişilik

inceliklerini -insan davranışlarının bir hastalığı değil de kişiliği yansıtabileceğini- de tehlikeli bir şekilde gözlerden uzağa itmiş olabilir. Nicole'ün daha başında şiddet dolu olduğu açıkça anlaşılan bir ilişkiyi niçin on yedi yıl sürdürdüğü, yıllar önce şeytanla ne gibi bir anlaşma yaptığı hiç merak uyandırmadı. Yediği dayakları kaydeden ve yaralı haliyle çekilmiş fotoğraflarını bir kasada saklayan -kanıt arayan savcılık kasayı makkapla açmak zorunda kaldı- ve arkadaşlarına, "O.J. beni öldürecek ve yakalanmayacak," diyen Nicole'ün kaderine razı olmaktan öte onu garip bir şekilde kabullenmiş olabileceği hiç konu edilmedi. Evinin dışında bıçaklanmış, boynu neredeyse başını bedeninden ayıracak kadar derinden kesilerek, silikonlu göğüsleri, bir ölü sevicinin onları okşamasını engellemek için, bıçakla yarılarak öldürülmeyi, bir yıldızınkiyle kesişen romantik hayatının normal bir sonu olarak görebileceğine kimse ihtimal vermedi. (Bir arkadaşı Sheila Weller'e, "Göğüslerinin bıçakla kesildiğini duyduğumuz zaman onu kimin öldürdüğünü anladık," dedi.) Bu kanlı cinayet sahnesinin, *Sunset Boulevard*'da (Sunset Bulvarı), William Holden'in ölüsünün havuzda yüzdüğü ilk ve son sahnesi gibi kaçınılmaz bir son olduğu asla düşünülmedi. Filmin bütün kişileri sonunda böyle olacağını hep biliyor ve Oedipus'un kötü kaderiyle savaşmakla aptallık ettiğini düşünüyordu: onlar kadere karşı koymaya çalışmak yerine kötü kaderleriyle kendilerinden geçiyorlardı. Nicole'ün de kendi sonunda bir parmağı olabileceği düşüncesi şiddetle reddedildi.

Nedense sadece Nicole'ün acı çektiğini ve öldürüldüğünü söylemek onaylanıyordu - ölümle flört ettiği, kötü sonunun gerçekleşmesinde en azından edilgin bir rolü olduğu asla düşünülmedi. Feminizm bize yıllardır tersini öğrettiği halde yine de bu hataya düşmemiz çok rahatsız edici bir şey. Beyaz perdede ve oyun sahasında erkek şiddetine hayran kaldığımızı kabul edecek noktaya neredeyse ulaşmış olsak da, cinsel şiddetten, bir erkeğin arzulu saldırgan tavrıyla, şehvetli öfkesiyle, sapık aşkıyla bir kadının cinselliğini uyandırmasının bizi ne kadar heyecanlandırdığını sanırım henüz göremiyoruz. Oysa her

an bu durumla karşılaşıyoruz. Üstelik yalnızca, milyonlarca dolara yapılan polisiye filmlerinde de değil.

Sanırım, lisede *Wuthering Heights*'ı (Uğultulu Tepeler) okurken, ilk kez bir roman kahramanına âşık oldum ve onuncu sınıftaki erkek çocuklardan hiçbirinin niçin Heathcliff'e benzemediğini düşünüp durdum. Catherine ile Heathcliff arasındaki mezara kadar süren çılgın, çaresiz ve doyumsuz aşk, Brontë tarzı bir gençlik acısına benziyordu. Heathcliff, "O seksen yıl sevse, benim bir günlük sevgime ulaşamaz," gibi şeyler söylerken aşkından ötürü yataklara düşmüş, solgun benizli, veremli Catherine de, "Nasıl oluyor da, birkaç sözcük kalbimin çılgınca atmasına yol açıyor?" gibi şeyler soruyordu. Bu kitap -hem de bir klasik- duygusal şiddetle körüklenen ve sonunda bedensel şiddete dönüşen çılgınlıkla doluydu. İsteyerek olmasa da, bir keresinde Heathcliff, Catherine'in kolunu öylesine sıkı tutar ki, "bıraktığı zaman solgun teninde dört mavi belirgin iz" kalır.

Bunun anlamı son derece açıktır: bir erkeğin size sahip olduğunu belirtmek, sizi elde etmek istediğine sizi inandırabilmek için size bir işaret koyması, bir yerinizi sıkması, çürütmesi, iz bırakıp şiddetiyle sizi dağlaması gerekir. James M. Cain'in en sevdiğim romanı *The Postman Always Rings Twice*'da (Postacı Kapıyı İki Kere Çalar) iki genç katilin derin ve kötü kaderli aşklarının ilk doyum anı şiddet doludur. Bob Rafelson'un 1982'de yaptığı film uyarlamasında rol alan Jessica Lange ile Jack Nicholson'un canlandırdığı bu birleşmenin, çirkin ve yasaklanmış doğasını yansıtan bu ilk doyum anı bir tecavüzü andırır, tam da erkeğin kendi istedi diyebileceği ama istediğinin olacağına da pek inanmadığı anlamına gelmediği gibi, bütün bunların kendi fikri olmadığı anlamına da gelmeyen bir durum. Bu tecavüz-benzeri-cinsellik-düşü kirli ve dağınık bir mutfak masasında gerçekleşir. Hemen yanlarında duran kirli et bıçağı gerçekleşmeyi bekleyen bir yara izi gibidir. aslında evet anlamına gelen birçok hayır çığlığı ile kalça hamleleri arasında sürdürülen belden aşağı birleşme o kadar yakındı ki, izleyicileri sürekli acaba gerçekten yaptılar mı diye düşündürüyordu. Oysa 1934'te yayınlanan kitapta Bay Cain

cinselliğe şaşılacak derecede az yer verir. Frank ağzını dudaklarına ilk kez dayadığı zaman Cora, "Isır! Beni ısır!" diye bağırır. "Onu ısırdım. Dudaklarımı ona iyice bastırdım ve kanın ağzıma fışkırdığını hissettim. Onu üst kata taşırken kan boynumdan aşağı süzülüyordu."

Doğrusu James M. Cain'in* adı ona çok uygun düşüyor ve tövbe etmeyen günahkâr asiler, serseriler ve oradan oraya dolaşan evsizlerden oluşan roman tiplerinin hepsinde sanki Kabil'in damgası vardır. Bu ucuz kara roman türünde, Jim Thompson'u Hemingway'e, Cain'i de Fitzgerald'a benzetiyorum, yarış pistinin yerini rodeo, banka soygununun yerini sigorta dolandırıcılığı, Texas'ın yerini de Kaliforniya alıyordu. Tabii her ikisi de, birbirinin alanına el atıyor, ikisi de özellikle güneşli iklimlerde, saygın giysiler içindeki insan kalbinin karanlık derinliklerini hevesle anlatıyor. Jim Thompson'un 1952 yılında yazdığı kara romanı *The Killer Inside Me* (İçimdeki Katil) 1997'de diriltilip Amerikan Kütüphanesi projesiyle yeniden basıldı ama, şerif yardımcısıyla yerli bir kadın arasında -hem de kitabın daha onuncu sayfasında- geçen aşağıdaki gibi sahneler yüzünden liselerin okuma listesine girmesi pek beklenmez:

> "Hayır bebeğim" - dudaklarımı geri çekerek dişlerimi ortaya çıkardım. "Canını acıtacak değilim. Bu aklıma bile gelmez. Yalnızca kıçını pataklayacağım, o kadar."
>
> Bunu derken yapacağımı biliyordum, az kaldı yapıyordum da.
>
> Kazağını başının üstüne çekip yukarıdan bağladım. Onu yatağın üzerine fırlatıp pijama şortunu çekip çıkardım ve bununla ayaklarını bağladım.
>
> Kemerimi çıkarıp kolumu yukarı kaldırdım.
>
> Ne zaman durdum, ne zaman kendime geldim bilmiyorum. Tek bildiğim kolum fena halde ağrıyordu, onun da arkası kocaman bir çürük halini almıştı, çok korktum - daha önce hayatımda hiç korkmadığım kadar korkuyordum.

(*) Kabil'in İngilizcesi – ç.n.

Ellerini ayaklarını çözüp kazağı başından çektim. Bir havluyu soğuk suyla ıslatıp onu sildim. Dudaklarının arasından kahve damlattım. Bu arada sürekli konuşuyor, beni affetmesi için ona yalvarıyor ve özür diliyordum.

Yatağın yanına yere diz çöküp yalvardım ve özür diledim.

"Sus." Dudaklarını ağzıma değdirdi. "Özür dileme."

Beni tekrar öptü. Kravatımı çözüp gömleğimi çıkardı; ben onun derisini yüzdükten sonra o beni soyuyordu.

Ertesi gün ve daha ertesi gün tekrar gittim. Hep ona gidiyordum. Sönmek üzere olan bir ateş körüklenmiş gibiydi...

Birini dövdükten sonra kendini affettirmek için en güzel yanıdır. Bu ilişki aranızda kimsenin bilmediği bir sır oluşturur, kız arkadaşlarınız duysa bir anlam veremez, anne babanız duysa sizi öldürürler. Evlilik dışı ilişkide olduğu gibi, bu gizlilik, romantizmi arttırır ve bir motel odasının rahatlığında, öğleden sonra kimsenin orada toplantı yapmak istemeyeceği umularak kapısı kilitlenen toplantı odasındaki koltukta geçirilen birkaç saat, bu kısa süre için, size dertlerinizi unutturur. Karısı, Gizli Ajanlar ve B-52 bombardıman uçakları hemen yanıbaşındayken Beyaz Saray'da gizli maceralar yaşamayı bir sanat haline getiren John F. Kennedy'nin, aynı zamanda, gizli harekatları keşfeden ve Vietnam'a veya CIA'in işleri karıştırdığı herhangi bir yere, gizlice asker sızdıran Başkan olması bence çok uygun düşüyor. Dünya politikasında gizli harekata meraklı olmakla, özel yaşamda yasak aşka ve şehvete kapılmak arasında pek fark yok gibi görünüyor.

Ama evli değilseniz ve kirli işlere biraz bulaşmak istiyorsanız, daha başında sizi sakatlayan aşkın asla değişmeyeceğini ve hep tehlike yaratacağını asla unutmamalısınız. İlk karşılaştıkları Cambridge partisinde Sylvia Plath'in, Ted Hughes'un yanağını kanatan vampir öpücüğü, *The Postman Always Rings Twice*'da (Postacı Kapıyı İki Kere Çalar) Cora'nın dudaklarını kanatan ilk öpücüğü - bunlar birer anlaşma, verilen bir söz ve bağlılık yemi-

nidir. Çünkü birinin size bunu yapmasına karşı koymadan izin verdiğiniz andan itibaren, çılgın ve hevesli biri olduğunuzu ilan etmiş oluyorsunuz: artık onlardan biri sayılırsınız.

Bu katılım töreni, yeni çete üyelerinin reise ölüme dek bağlılık yemini edip bedenlerine dövmeyle çetenin armasını yaptırmaları, bir damarı delerek veya başka bir şekilde kan akıtmasından farklı değildir. Her ölüm kalım durumunda -Crips, Bloods gibi Los Angeles sokak çetelerinde bu doğru bir durum değerlendirmesi sayılır ama çoğu âşık için böyle değildir- sadakatin öpücükle değil yumrukla mühürlendiği anlaşılıyor. Uygun olsun olmasın, ilişkiye melodramatik şiddet unsuru katıldığı zaman, çiftin sıradan aşkı, aniden yaşamı hem tehdit eden hem de güçlendiren yoğun bir hayal alemine taşınmaktadır. *Postman*'deki (Postacı) çift birlikte bir cinayet işledikleri için bu mantıklı görünür. Oysa Brentwood'da, Michael Ovitz'le aynı sokakta, arka bahçesinde bir yüzme havuzu ile tenis kortu olan bir villada, orta sınıfa özgü değerlerle yaşayan varlıklı bir çift için bu anlamsızdır. Nicole ile O.J. için anlamsızdı - yine de aralarında ancak ölümle sona eren bir ya-yaparsın-ya-da-ölürsün bağı yaratmayı başardılar.

Şeytanlarından O.J.'den daha etkili bir şekilde kurtulmayı başaran zenci komedyen Richard Pryor, *Pryor Convictions* adlı kitabında beyaz sinema oyuncusu Jennifer Lee ile evliliğinde aynı şeyleri yaşadığını anlatıyor. Pryor, "Bir kadına vurursan, o ya ters yöne doğru deli gibi kaçar ya da senin olur," diye yazıyor. "Şiddet vudu büyüsü gibidir. Sihir gibi. Kara büyü gibidir. Seni ele geçirir. Kendini şeytani bir dansa kaptırırsın."

Derinlerdeki içgüdülerden kaynaklanan şiddet, sevgiyle merhametsizliği kaynaştıran bağlar yaratır. Aşkta yoğunluğu ifade etmenin ve karmaşık, çılgın aşkı tanımlamanın en kolay yolu olduğu için, bu motif sanatta sık sık kullanılır, bu yüzden de, iyi feministlerle eski moda ahlakçılar onun cazibesini anlamaya çalışmışlardır. Kadın kısmından punk rock'çılar arasında en iyilerinden olan ve ilk asi kızzzlardan olan Chrissie Hynde bile Pretenders'in ilk albümündeki ilk şarkısında, "Kalçamı çürütmen hoşuma gidiyor, çünkü değerliyim," diyebildi.

Aynı albümün, "Tattooed Love Boys" (Dövmeli Aşk Delikanlıları) adlı bir başka şarkısında Hynde, cinsel şiddet peşinde olan kızların gittiği bir yerden söz ediyor ve burada, "Silahla ağzımı parçaladım, sen de bu deliğin ne işe yarardığını bana gösterdin," diyor. Chrissie Hynde örneği sayesinde, güçlü bir kadının sevgilisi tarafından dövülmesinde bir tutarsızlık olmadığını sonunda kavradım: Hynde'nin çevresinde kızlar zayıf oldukları için değil, bunu kaldıracak kadar güçlü, kaba saba oldukları için dayak yiyorlar. Tabii yıllar önce Billie Holiday tokat yiyip de buna bir kadın gibi katlanmanın en onurlu yol olduğunu "Ain't Nodbody's Business But My Own" (Kimseyi İlgilendirmez) adlı içli şarkısında açıklamıştı.

Leaving Las Vegas'da (Elveda Las Vegas) Strip'te çalışan bir sokak kadınını canlandıran Elisabeth Shue, dayak yemek için istekle pezevenginin önünde eğilmekle kalmıyor daha iyi dövsün diye ona bir bıçak da uzatıyor. Feminist yönetmen Lizzie Borden'in çevirdiği *Love Games*'de çıktığı kızların sürekli ırzına geçen erkeğin niçin şikâyet edilmediğini araştıran savcı da aynı şekilde baştan çıkarılır ve iradesi ile bedenini bu erkeğe teslim etmekten hoşlanır. Beyaz perdenin gelmiş geçmiş en romantik filmi olduğu söylenen *Gone With the Wind*'in (Rüzgâr Gibi Geçti) en çok gösterilen klibi, sinirlenen Rhett Butler'in, küstah ve edepsiz Scarlett O'Hara'ya bir tokat attıktan sonra onu kucaklayıp, istese de istemese de kaderiyle buluşacağı, üst kata çıkardığı sahneyi gösteriyor.

Çoğu kız öğrenci gibi ben de uzun çizmeli Nazi subayına duyulan sapık cinsel cazibeyle ilk kez, Sylvia Plath'ın öfkeli bir kızın Alman olduğu söylenen ölmüş babasına atıp tuttuğu "Daddy" adlı şiirinde karşılaştım: "Her kadın faşistlere hayrandır, / Yüze inen çizme, vahşet / Senin gibi bir vahşinin vahşet dolu yüreği." Sherri Szeman'ın 1994'te yayınlanan *The Kommandant's Mistress* (Komutanın Sevgilisi), hem genç bir Musevi kadının hem de onu seks kölesi yapan toplama kampı kumandanının ağzından anlatılan öyküde, bu garip birleşmenin fazlasıyla rahatsız edici bir erotizm yaratması, kendiliğinden gelişmiş gibidir. *Schindler's List*'te (Shindler'in Listesi) aynı durum Ralph Fi-

enness'in canlandırdığı kampın hakimi ile Embeth Davidtz'in büyük bir dehşet içinde canlandırdığı komutanın oda hizmetçisi, genç Musevi kız arasında yaşanıyor. Fiennes'in komutan olarak haklarını nereye kadar kullanmak ve bu zavallı oda hizmetçisiyle neler yapmak istediğini düşündüğü sahnelerdeki cinsellik o kadar yoğun ki, hem kızın korkusu hem de kız yerde kıvrılmış, dehşet içinde kıvranırken bile, Musevi'lik gücüyle onu büyülediğine inanan komutanın kıza duyduğu korku müthiş bir erotik etken oluşturur. (Tabii ikisinin de görünüşleri, duyguları ve davranışları hiç de gerçek bir Nazi'ye ve aç bırakılıp işkence gören bir toplama kampı kurbanına benzemiyordu.) Bütün bildik numaralarla zenginleştirilen yönetme ve boyun eğme pornografisinin sağladığı güçlü cinsel uyarı, bunun dışında Soykırımın dehşetini yansıtan ve kimsenin kölelik hayalleri kurmasına meydan vermeyen bu filmle neredeyse ters düşüyordu.

Charles Dickens'in *Oliver Twist*'inden uyarlanan *Oliver!* adlı Broadway oyununda (ve filmde) sevgilisi ve pezevengi Bill Sikes'in yumruğuyla düştüğü yerden doğrulurken, iyi kalpli sokak kadını Nancy (günümüzün dilinde "altın yürekli fahişe") çürüklere rağmen erkeğinden ayrılmayacağını belirten, "As Long As He Needs Me" (Bana İhtiyacı Oldukça) adlı ünlü sadakat ve ıstırap dolu şarkısını söyler. Lowell'in dokuma tezgahı işçilerinin, New England'a özgü o kirli-gri bunalımlı havasında geçen, sorunlu yaşamlarının işlendiği müzikal *Carousel*, diğer Broadway oyunlarından daha etkili ve yürek burkan bir oyun olma iddiasındaydı. (Bu iddianın, insanı bıktıracak kadar masmavi gözlü Gordon MacRae'in karşısında Madam Milquetoast'ı Shirley Jones'un canlandırdığı film uyarlamasında geçerli olduğu pek söylenemez.) Belki sert yumruklar ile çekilen acılar insanları dayanıklı kıldığı için, belki de *Carousel* eski bir oyun olduğu için günümüzde aile içi şiddet olarak adlandırdığımız şey oyunda tatlı bir "aşk fiskesi" olarak anılıyor. Oyunun sonuna doğru ergenlik çağındaki -kötü bir gruba takılmış ve yanlış yöne doğru ilerlemekte olan- Louise, yolda güle oynaya giderken bir yabancıyla karşılaşır. Yabancının, annesini hamile bıraktıktan sonra onunla evlenmeye fırsat bula-

madan, hızlı yaşayıp genç ölen bütün kötü delikanlılar gibi öldürülen babası Billy Bigelow'un hayaleti olduğu anlaşılır. Dante'nin Purgatoryo'sunda dolaşan kayıp ruhlar gibi o da yarım kalmış işlerini tamamlamak için geri dönmüştür. Söz dinlemeyen çocuğunu yola getirmek için Billy onu azarlayıp tokatlar. İşin gülünç yanı burası: daha sonra tokatın bıraktığı kızarıklık geçince Louise rüyadaymış gibi, "sanki beni öptü," der. Koşarak eve döner ve başına gelenleri zavallı dertli -çoğu bekâr anne gibi heyecan yeteneğini yitirmiş görünen- annesine aktarıp, "Biri böyle hızla -hızla ve şırak diye- vurduğu zaman hiç acıtmaması mümkün mü?" diye sorar. Annesi eğer sana vuran kişi seni çok çok seviyorsa bu mümkün diye karşılık verir.

Broadway'de veya amatör gruplar tarafından oynansa da, *Carousel* alternatif değer yargıları öneren bir hippi oyunu değil geleneksel bir aşk öyküsüdür. *Carousel* tam anlamıyla bir orta sınıf, orta Amerika oyunu olduğuna göre seni seven biri sana vurursa canın acımaz düşüncesi de bir abartma sayılamaz. Yıllardır herkesin söylediği ve bir Broadway müzikali gibi suya sabuna dokunmayan bir gösteride de tekrarlanan bu düşünceye göre, sevdiğin adamın attığı hafif bir tokat zararsız - hatta içtenlik ve sevgi ifade eder. Tabii yüze vurulan bir tokat çoğunlukla ciddi bir dayağa dönüşmez ama günümüzde bu ilişkiyi gözardı edemeyiz. Biraz önce sıraladığım yüceltilip romantikleştirilmiş şiddet örnekleri değişik yıllara aittir ve bunlardan sadece *Carousel* biraz daha eskidir -Lincoln Center'da dişe dokunur bir yorum olarak reklam edilip yeniden sahnelenmişti- çünkü müzikal oyunlar, bütün şatafat ve gösterişlerine rağmen, her zaman gelenekleri yansıtırlar.

Andrea Dworkin, *Los Angeles Times* için yazıp daha sonra *Life and Death* (Yaşam ve Ölüm) adlı kitabına aldığı bir yazıda, 1965 yılında katıldığı bir Vietnam savaşı karşıtı gösteride tutuklandıktan sonra hapsedildiği New York Şehri Kadın Cezaevi'nde defalarca -birkaç doktor ve diğer görevliler tarafından el, parmak veya spekülomla- ırzına geçildiğini anlatıyor. Rahminin zedelendiğini, vajinasının yırtıldığını ve kanamanın bir türlü durmadığını anlatıyor. Ayrıca yazar Grace Paley, bir şekilde olaya

karışıp, o zaman Bennington Kolejinde birinci sınıf öğrencisi olan Bn. Dworkin'i, suskunluğa teslim olmaması ve bu berbat deneyiminin öyküsünü gazetelere anlatarak açıklaması için yüreklendirdiğini de belirtiyor. O da telefon rehberinden adresini bulduğu küçüklü büyüklü bütün gazeteleri arayarak onlara cezaevi görevlilerinin suçlarını açıklar ve suçlamaları merak uyandırıcı olduğu için de -Cezaevinde Irzına Geçilen Kolejli Kız! Spekülomla Yırtılan Rahim!- Bn. Dworkin'in öyküsü gazetelerde yayınlanır. Bunu soruşturmalar izler ve sonunda cezaevi yıkılır.

Bütün bunlar bir çeşit zafer gibi görünebilir ama bu deneyimin Bn. Dworkin'i şaşkınlığa düşüren önemli yönlerinden biri, yaşadığı tecavüzlerin ayrıntılı anlatısından sapıkça ve şehvet dolu zevk alan çok sayıda erkeğin ona açık saçık mektuplar yazmasıydı. Bn. Dworkin, "Cezaevinde başıma gelenlerin cinsel yönden uyarıcı olabileceği hiç aklıma gelmemişti - onlar benim için ıstıraptı," diye yazıyor. "Bir kızın kamuoyuna açıkladığı dehşet dolu öyküsünü okurken uyarılan erkekler için, bir pornografi gösterisine dönüştüğümü bilmiyordum. Erkeklerden yüzlerce alaycı ve şehvetli mektuplar aldım. Erkekler gelip beni ele geçirdikleri zaman bana neler yapmak istediklerini, neler yapacaklarını ve cezaevi doktorlarının bana yaptıklarını düşünerek nasıl kendi kendilerine cinsel doyuma ulaştıklarını anlatıyorlardı." Gerçekten de açık sözlü olan Andrea Dworkin'in, bütün bu travmatik olayların ortasında henüz genç bir kolej öğrencisi olduğunu düşününce bunun ne kadar berbat bir durum, hayal edilebilecek en feci bir tecavüz şekli olduğunu anlıyorum. Fakat otuz yıl sonra, onun duyduğu dehşeti okuyunca ben de dehşete düşüyorum -dehşete düşüyorum!- ırza geçme ve tacizden zevk alan diğer cezaevi fantezilerinin toplumumuzda çok yaygın olması, onun bu rezil erkeklere ve iğrenç davranışlarına tahammül etmesini gerektirmez. Çünkü iğrenç ve rahatsız edici fantezilerimizi tatmin etmenin artık toplumca kabul edilmiş bir sürü yolu var - bize istediğimiz video dükkânından *9 1/2 Week*'in (9 1/2 Hafta) yönetmen kopyasını alma veya Charlotte Rampling'in *The Night Porter*'da (Gece Bekçisi) canlandırdığı soluk benizli, sağlıksız

bir çürümüşlük içindeki çıplak esaretini seyretme olanağı tanıyan bir dünyada artık gerçek pornografiye bile ihtiyacımız kalmadı. Bugün vardığımız noktada, tecavüzün güçlülerin suçu olabildiği gibi, aynı zamanda da bir cinsellik fantezisi olduğunu herkesin anlamış olması gerekir. Birinin cinsel aşağılanışını anlattığı yazıyı okurken umutsuz ve talihsiz bir biçimde uyarılan erkeğin cinsel organının sertleşmesi ile genelde aklı başında ve dengeli kadınların patlaklanırken hissedebileceği pis ve heyecan verici bir elektriklenme duygusu: bunlar insan beyninin, acınacak derecede uysal insan bedenine oynadığı kötü oyunlardır. Küçük masum oyunlarında politik yönden hatalı sayılabilecek cinsel aşağılama unsurları olduğunu öğrenmek *Carousel*'in yaratıcılarını şaşırtacağı gibi, Andrea Dworkin de, yaşadığı ve ona böylesine acı veren olayların basılınca, birilerinin ucuz eğlencesine dönüşebileceği fikrine alışamaz.

Böylece yaşadığı olaylar yüzünden keyfi kaçan -daha doğrusu perişan olan- Andrea Dworkin, yine istenmeden ortaya çıkan sonuçlar kuralı uyarınca, kendini tümüyle uyarılmış gazete okurlarından oluşan bir izleyici ile karşı karşıya buldu. Sıradan pornografi kaynaklarında meraklısına sunulan bütün o şeyleri düşününce -kablolu TV yayınında 970-PEEE, belirli telefon numaralarını aradıktan sonra 1, 2 veya 3 nolu tuşlara basarak ağabey-kızkardeş, anne-oğul veya baba-kız türünde ensest seçebiliyorsunuz- otuz yıl önce bazı erkeklerin, bir kadının cezaevindeyken gördüğü işkenceyi okuyarak uyarılması insana tuhaf geliyor.

Joyce Maynard'ın, Pam Smart davasını romanlaştırarak yazdığı ve ergenlik çağında cinselliği fazlaca uyarılmış bir erkek çocuğunun, sevgilisinin kocasını öldürmeye azmettirilişini anlatan *To Die For*'da (Ölmeye Değer) bir dedektif, "Bunu kimse itiraf etmek istemiyor ama hepimiz doğru olduğunu biliyoruz. Cinsellik gariptir," diyor. "İşte hepimiz ortalarda dolaşıyor, alış veriş yapıyor, bankaya gidiyor ve berberde birileriyle otomobil konusunda sohbet ediyoruz. Normalmiş gibi davranıyoruz. Herkes rolünü oynuyor. Ne haber? Çok iyi. Ya sen? Oysa bütün bunlar sürerken bunlardan apayrı bir yaşamımız daha var

- kapalı kapılar ardında, yalnız veya biriyle beraber, karanlıkta, çıplak bedenimiz hayvani bir şehvetle yanıp tutuşurken yaşadığımız hayat. Bunu benden başka garip bulan yok mu? Bunu benden başka farkeden yok mu?" Trafik Şubesinde ehliyetini yenileyen şu kadın acaba kelepçe mi delikli don mu sever, yoksa Frank Sinatra'nın plağı çalarken kendi kendine doyuma ulaşmayı mı sever diye düşündükten sonra neyin kimi uyaracağının asla tahmin edilemeyeceğine karar veriyor. "Şunu kabul etmek gerekir ki işin içine cinsellik girdi mi herkes çıldırabilir. Hepimiz çok garip şeyler yapabiliriz. Kuralları kim takar? Hem zaten bu işin kuralı mı var?"

Kendinize sorun: Sizi uyaran nedir? Spor spikeri Marv Albert'in, sevgilisinin sırtını ısırırken kadın donu ile jartiyer giydiğini öğrenmek ne kadar da sinir bozucu. Onun çıktığı kızların bahçede ırzına geçen bir ırz düşmanı olmasını mı yeğlerdik? Palm Beach'li ev kadını Roxanne Pulitzer'in -ödül veren ailenin varisi olan kocası Herbert'ten ayrıldığı- 1982 yılındaki boşanma davasında, bir trompetle cinsel doyuma ulaşmakla suçlanması mı, yoksa en iyi arkadaşı ve kâğıt mendil fabrikatörünün eşi Jackie Kimberly ile bir macera yaşamakla suçlanması mı daha iğrenç, daha dehşet vericiydi? Kaç tane arkadaşımızın üçlü sevişmelere katıldığını, meme ucu mengenesi olduğunu, işkence aletleriyle oynadığını ve kişiye özel yapılmış yapay penisi olduğunu öğrenmek bizi dehşete düşürür müydü? Yoksa rahatlatır mıydı? Kennedy'nin Başkanlığı sırasında Beyaz Saray'la FBI arasında karşılıklı gizli bir anlaşma olduğunu bilmek sizi mutlu eder mi? Bu anlaşmaya göre J. Edgar Hoover, JFK'in seçilmesinde mafianın parmağı olduğu iddiaları konusunda sesini çıkarmazsa -Judith Exner'in, Başkanla Sam Giancana arasında kuryelik yapması olasılığının üstünde fazla durmazsa- Bobby Kennedy'nin başında olduğu adalet Bakanlığı gizli servisin şişko başkanının kolları fırfırlı çiçekli kadın elbiseleri giymekten hoşlandığını açıklamayacaktı. Bu, erotik tuhaflıklar söz konusu olunca hepimizin başvurduğu ikili şantajın ve her iki tarafın da konuşmaması için yapılmış gizli anlaşmanın en üst düzeydeki örneğidir. Çünkü herkesin yatak odasında çok tuhaf

şeyler yaşanır. Bu büyük bir gizdir. Anlaşılan hemen hemen her şey bizi heyecanlandırıyor. Sol Wachtler, bir savcının istese salamlı bir sandöviçi bile suçlayabileceğini ileri sürmüştü. Ciğer ve yarım elmaların kullanıldığı *Portnoy's Complaint* (Portnoy'un Şikâyeti), yumurta sarısı ve kedinin sütüyle oynanan çocuk oyunlarının anlatıldığı *Story of the Eye* (Öykülerim) gibi raflar dolusu kitap olduğuna göre, kimseyi uyarmayan popüler bir sanat eseri yaratmak oldukça zor bir iş olmalı. Andrea Dworkin'in keşfettiği gibi, kadınları hedef alan şiddet kadar, Philip Roth ile Georges Bataille'in kendi kendine doyuma ulaşma düşlerini süsleyen yiyecek maddeleri de erotik sayılıyor.

Şimdi düşününce, barışmayla sonuçlanmayan aile içi şiddetin en acı ve en ıstıraplı örneklerini gösteren iki film hemen aklıma geliyor. Birincisi şehirlerde yaşayan Maori'lerin yalnızlık ve çaresizliklerini içkiye boğdukları hayatlarını anlatan *Once Were Warriors* (Bir Zamanlar Savaşçıydılar) adlı Yeni Zelanda filmi. Kocası onu elden geçirdikten sonra, kadın oyuncunun yüzündeki renk renk çürükler, siyah, mavi, sarı ve morumsu kırmızı izlere ek olarak bir de kopmuş sallanan deri parçaları ve benekli teni cinsellikle ilgisi olmayan iğrenç bir şey yaşadığını gösterir. Robert Altman'ın Raymond Chandler'in *The Long Goodbye* (Uzun Veda) adlı kitabına dayanarak çevirdiği filmde, bir gangster, sevgilisinin güzelliğini uzun uzun övüp, onun bir kapak kızı olabileceğini, yüz hatlarının mükemmel olduğunu söyledikten sonra yüzünü bir Coca Cola şişesiyle dağıtır. Daha sonra onu yüzü bandajlarla kaplı, burnu alçıda, çenesi tellerle tutturulmuş bir halde gördüğümüzde onun gangsterden ne kadar çok korktuğunu ve böyle kötü bir durumda olduğu için ondan kaçamadığını farkediyoruz: yataktan kalkamayacak bir durumda ve yüzü tanınmayacak kadar dağıtılmış bu kadın, bu haliyle bu dünyada bir yeri olmadığı için, ona saldıran adamdan da kaçamaz. Kısıldığı kapanda şefkat bile görmüyor - yaraları yalnızca çürüklerden ibaret olsaydı pişman olan erkeğin morarmış gözüne buz koyup yaralarını temizlediği ve ondan af dilediği, ona bir şans daha vermesi için yalvardığı alışılmış sahneyi görürdük. Oysa bunun birkaç sağ

direk ve sol kroşeden ibaret bir âşıklar kavgası olmadığı açıktır: bu acımasız bir işkencedir, kadın neye uğradığından habersiz, dehşet içinde kasılıp kalmıştır. Kadınlara yönelik şiddet bu iki film dışında, beyaz perdede *9 1/2 Weeks*'de (9 1/2 Hafta) olduğu gibi çoğunlukla kelepçe ve jartiyer reklamı yaparcasına, stilize ve göze hoş görünen bir biçimde işlenir.

"Hayır hayır demektir" ve "Kadının arzusuna aykırı olan yasaya da aykırıdır" gibi sloganların ne anlamı olabilir, ayrıca en güçlü kültür simgelerinin bize "bana vurdu ve bir öpücük gibiydi" dediği bir topluma nasıl karşı çıkılabilir? Bir erkeğin dehşet verici öfkesinin bir türüyle karşılaşıp da bunu heyecan verici, çekici, dayanılmaz veya uyarıcı bulan çok sayıda kadına ne diyebiliriz? Istırap görüntüsünün o çekiciliği ve tutkulu gücünü nasıl yadsıyabiliriz? Bizi tanrısal güzellikten, dinsel bir sevinç patlamasından mahrum bırakan, bu yüzden de, mutluluğu sıradan bir duygu haline getiren ve artık yalnızca ıstırabımızın -derin, kanlı, yadsınamaz ıstırabımızın- bize duyarlı olduğumuzu anımsattığı bu toplumda, onların olağanüstü büyüsü rakipsizdir.

İskandinavya - ilerici cinsel eğitim politikası, gıpta edilecek halk sağlığı sistemi, sosyalist ruhla kapitalist yaratıcılığı birleştirerek Volvo, Saab, Lega, Bang & Olufsen, Ericcson, Ikea, Dansk, Georg Jensen gibi uluslararası alanda beğenilen birçok ürün üreten - ülkelerinde yüksek intihar oranlarına neden olan ruhsal depresyona çok sık rastlandığı neredeyse alaycı bir ses tonuyla söylenegelir (oysa son araştırmalara göre intihar oranının en yüksek olduğu ülke Yeni Zelanda'dır). Oysa varsılla yoksulun arasındaki gelir farkının büyük olduğu hatta bazılarında köleliğin hatta cinsel tecavüzün, kadınların ölen eşleriyle birlikte yakılmasının ve uzun kutup kışlarının Oslo, Stockholm, Helsinki ve Kopenhag'ın göğünü kararttığı gibi yaşamı karartan bu gibi bir sürü geleneğin yasal sayıldığı Mısır ve diğer yoksul Afrika ülkeleri, emirlikler ve küçük diktatörlüklerde intihar oranları her zaman oldukça düşüktür.

Bu fark, Üçüncü Dünya ülkelerinin değer yargılarının İskandinav ülkelerinkinden üstün olduğu savı ile veya iklim farklılıklarıyla açıklanamaz. Güneşin insanı mutlu, karın da hüzün-

lü kıldığı doğru olsa da ben mutluluğun bambaşka şeylere bağlı olduğunu, yaşam koşullarının dışındaki şeylerle ilgili olduğunu, Tanrı'yı taa içinde duyumsamakla, Yaradanla kuracağımız bir gönül bağıyla ilgili olduğunu ve bunun *Celestine Prophecy*'yi (Celestine Tarikatının Kehanetleri) okumaktan, yılda iki kez Sinagoga veya Noel'de kiliseye gitmekten çok daha derin anlamlı, daha etkili ve yüce bir duygu olduğunu düşünüyorum. Batı dünyasında yaşayan bizler, inşa ettiğimiz bütün bu eserlere, evrimi hızlandırmak için bütün yaptıklarımıza, Tanrıyla düello yapıp görünüşte galip gelişimize duyduğumuz o Promete'vari hayranlıktan kurtulabilsek -sevdiğimiz ve bağlandığımız bütün bu şeyleri aşabilsek- engin bir sevince ulaşabiliriz. Ama rahat bir yaşamın genel bir veri olduğu ortamda derinliği olan şairlere, ressamlara ve yaşam beklentisi kısa olan hüzünlü rock yıldızlarına yakışan tek duygu ıstıraptır. Bu vahim duyarsızlığın tek seçeneği olan ıstıraba tapınır olduk ve ıstırap gerçek duyguların yokluğunda onların yerini alarak son yıllarda cinselliğimize de iyice bulaştı. Tori Amos 1994 yılının sonuna doğru *Rolling Stone*'a, "Bizim kuşak ıstırabını seviyor, eğer onu elimizden almaya kalkarsanız sizi öldürürüz," dedi. "Istırabımızı seviyoruz. Ve onu paketleyip pazarlıyoruz."

Şöyle bir düşünün: duyguların aşırı yüklenmesi duygusuzluğa yol açar ve David Lynch 1986 yılında *Blue Velvet* (Mavi Kadife) adlı bir film yapıp, Dennis Hopper'ın gaz maskesiyle, bir Bobby Vinton şarkısı eşliğinde Isabella Rosselllini'ye cinsel tacizde bulunurken gösterdiğinde binlerce eleştirmen banliyöde yaşanan cinselliğin böylesine doğa dışı sergilenmesini övmek için adeta birbirleriyle yarıştı ve üniversitelerin İngiliz edebiyatı ve kültür dersleri kürsülerine bu sahnenin, Lynch'in çalışmalarının ve bu gibi birçok postmodernist konunun analizini yapan en az on bin ödev yağdı. Nedense bizi ancak böyle bir tuhaflık, duyarsızlık ve uyumsuzluk heyecanlandırıyor. Evet ıstırabımızı seviyoruz: bildiğimiz tek şey o.

Yine de çoğumuz hiç dövülmedik, sevdiğimizi sandığımız birinin kemiklerimizi kırması, gözümüzü morartması, bacaklarımızı çürütmesinin nasıl bir şey olduğunu bilmiyoruz. Şid-

detle oynamak iyi güzel de bu oyun, silahın dolu olduğu unutulup birinin canı yanana kadar sürer. Andrea Dworkin, Texas'ta yapılan aile içi şiddet konferansında yaptığı konuşmada eşini döven erkekler için, "Erkeğin arzusunu, bir kadına yapabileceği şeylerle ölçüyor ve sergilediği bu güç gösterisi için onu kutluyoruz," dedi. "Sonra kadın kanayan bir kemik yığını halinde bir hastahanenin acil servisine kaldırıldığı zaman da, 'Ay, bu o kadar romantik değilmiş!' diyoruz." Bn. Dworkin fantezinin güzelliğiyle gerçeğin iğrençliği arasındaki keskin farkı çok iyi tanımlıyor. Feministler bu sorunla uzun süre uğraştılar ve sonunda çoğumuz arzular aleminde psikolojik bir çatlağın var olduğunu kabullendik, tıpkı bekârlık yemini eden keşişler, rahipler ve rahibelerin yeminlerine titizlikle bağlı olsalar da -şekilsiz dinsel giysileri içinde cinsiyetsiz ve donuk görünseler de- her gün, her saat, hatta her dakika tensel dürtülerini bastırmak zorunda kaldıkları gibi. Kimse bunun kolay olacağını düşünmedi. Feminizme, Hz. İsa'ya, Mary Magdalene'ye veya her kime inanırsanız inanın arzuladığınız şeyle doğru olanlar arasında bir seçim yapmaya zorlanacaksınızdır. Anayasanın Birinci tebdil maddesine inandıkları, ifade özgürlüğünden yana oldukları için pornografinin sansür edilmesine karşı çıkan feministlerin çoğunun, aslında bu gibi filmlerden ve açık saçık dergilerden hoşlandıkları halde, bunu itiraf etmediklerini düşünüyorum: pornografiyi *yasaklayan* bir dünyada yaşamak istemiyorlar değil, aslında pornografinin *olmadığı* bir dunyada yaşamak istemiyorlar. Sağcı kadınların kafası bile masumiyetten uzak düşüncelerle dolu.

Nora Ephron daha sonra *Crazy Salad* (Çılgın Salata) adlı seçkisine aldığı 1972'de *Esquire*'da yayınlanan köşe yazısında, bu "berbat cinsel düş"ünün bilinç yükseltme grubuyla hatta okurlarıyla bile paylaşamayacağı kadar çirkin olduğunu söyleyerek onu şu sözcüklerle özetliyor: "Yüzleri olmayan erkekler beni esir alıp giysilerimi parçalıyorlar. Başka bir şey yapmıyorlar. Bana o garip yüzsüz bakışlarla bakıp arzudan çıldırıyor ve giysilerimi yırtıyorlar. Müthiş bir şey. Bu cinsel düşümde kimse beni aklım için sevmiyor." Bn. Ephron, fazla bir açıklama

getirmiyor ama bu bakışların ardından daha sert bir tecavüz ve saldırının geldiği anlaşılıyor. Bence açıklanan cinsel düşlerin gerçekten düşlenenlerin ancak onda biri olduğunu ileri sürmek -elli yaşının üstünde her kadının açıkladığı yaşa beş yıl veya her kadının itiraf ettiği kiloya beş kilo eklemek gibi- hiç de yanıltıcı olmaz. Kesinlikle bildiğimiz bir şey varsa, o da hepimizin şu veya bu şekilde tecavüz fantezileri kursak da bunları gerçekleştirmeye yanaşmadığımızdır (gerçek tecavüzcülerin kurdukları düşleri duymak bile istemem).

Cinsel fantezilerin en ilginç yanı da şu: diğer fantezilerin -büyük ikramiye kazanmak, mahallenin kabadayısına haddini bildirmek veya hayallerindeki kızı bir otomobil kazasından kurtarmak gibi- gerçekleşmesini gönülden isteriz, oysa çoğu insan cinsel fantezilerinin gerçekleşmesini hiç de arzu etmez. *Penthouse* ikramiyesini kazanıp da kendini bir haremin içinde bulan erkek yirmi kadınla yatmanın zevkli değil yorucu olduğunu öğrenir demek istemiyorum - çoğu erkek zaten bu fantezinin gerçekleşmesini istemez. Çoğu kadın da tecavüze uğramayı, yaralanmayı, çürük içinde kalmayı, boğazının sıkılmasını, kırbaçlanmayı veya dayak yemeyi istemez. Bu yine de, onların bu düşünceyle kızışıp, yumuşayıp ıslanmalarını engellemez.

Bir çoğumuz birazcık şiddetten hoşlanırız veya dokunuşu pek sefkatli olmayan güçlü bir erkeğin çağrıştırdığı sert ve korku verici olasılıklardan hoşlanırız. Bir çoğumuzun rahatsız edici ve beklenmedik cinsel yaklaşımlarla karşılaşıp tokat yediği, yere fırlatıldığı, bir duvara dayatıldığı, yere bastırıldığı veya silkelendiği olmuştur. Bir çoğumuz da, kendini bir erkeğin kucağına yatırılmış yaramaz, çok yaramaz bir öğrenci gibi pataklanırken bulivermiş ve bacaklarının arasına bir sıcaklığın yayıldığını, taa içinde tuhaf ışıltılı bir ürperti duyup da, kendini gerçekten yaramaz bir kız gibi hissettiği olmuştur. Bu gibi deneyimleri yaşamış olanlar aşağılanmış ve alçaltılmış olmaktan hoşlanmış ve yaşadıklarını ilginç bulmuştur çünkü çıktığı kızlara tecavüz eden erkeklerin medyada şişirilen öyküsü ile aile içi şiddete rağmen başımıza çok kötü bir şey gelmeyeceğini biliriz. Toplumsal anlayış, pataklanmakla dövülmenin aynı şey olmadığını söyler.

Bunun kaygan bir zemin olduğunu biliyorum. Erkeklerin bu kadarcık vahşetine gözyumarsak -onlardan erkek olmalarını, yani kadınlardan farklı davranmalarını isterken bunu zaten yapıyoruz- bu yaratıklarla ilişkilerimizin zaman zaman çirkinleşebileceğini ve sonunda korktuğumuzun başımıza gelebileceğini göze almak gerekmez mi? Keşke feminizm veya başka bir felsefe veya hayat görüşü harikulade bir öneriyle heteroseksüel ilişkilere yakıt oluşturan bu bayağı içgüdüleri yok edebilse. Keşke egemen olma arzusunu yok edebilse. Erkeğin gücü kadının ise cinsel cazibesi ve her ikisinin de tecavüz fantezileri -bunlar her flörtte yaşanan itici-çekici, karşı koyuş-baş eğme-fethetme olgularına yüceltilir- hemen hemen her romantik ilişkide gereklidir, çünkü hayır deyip naz ederek, sağlıklı kişiler için bile gerekli kışkırtma, gerginlik ve heyecan durumu yaratılır. Feminizm cinselliğin karanlık yönünü yok edebilse ve biz Disney World kadar aile eğlencesi sayılan cennetteki aşkın keyfine varabilsek, o zaman cinsiyetçilik yok edilmiş olur. Ancak o zaman.

Yani temelde asla.

İşte bu yüzden de bir kadın gece geç vakit otel odalarına geldiğinde Mike Tyson'un veya Dallas Cowboys oyuncularının, onun kalmak niyetiyle geldiğini düşünmesini normal karşılıyorum. Koltukta yatmak için gelmediği de kesindir. Veya çay içip kekini yedikten sonra parmaklarını gül suyu kasesinde yıkayıp beyaz eldivenlerini giyip evine dönecek değildir. Bir kadın gece saat on birde bir erkek ile Ritz Carlton otelindeki dairesinde buluşursa, bu onunla yatmak istediğini kanıtlamaz ama sözel yetenekleri gelişmemiş sporcular söz konusuysa dikkatli davranmakta yarar var. Ve hazırlıklı olmakta. Doğrusu ya, her sabah kapıya *The Wall Street Journal* getirmek gibi VIP servisleri olan üst kattaki dairelerden birine gitmek üzere asansöre binmeden önce, orada ne yapacağına karar vermekte yarar var. Çünkü önünde uydu yayını olan televizyon duran, serin kolalı çarşaflı otel yataklarında genelde sevişilir. Neden olmasın?

Indianapolis'te güzellik yarışmasının yapıldığı o gece, Mike Tyson'un ırza tecavüz ettiğine inanıyorum ve suçlu bulunup hapsedildiği için de memnunum. Yine de, Desiree Washing-

ton'un kötü bir niyeti yoksa Mike Tyson ile içinde yatak olan herhangi bir odada -özellikle de bir otel odasının cinselliği çağrıştıran rahatlığında- başbaşa kalması da aptallık sayılır. Çünkü herkes bunun için otele gider. Üstelik hayır her zaman hayır anlamına gelmez. Çoğu zaman şu anlamlara gelir: Bu kadar kolay olmaz biraz daha uğraş, veya; Ben de istiyorum ama sakın sürtüğün biri olduğumu sanma, veya; Ben de istiyorum ama cinsel arzularımın şiddeti beni ürkütüyor biraz zorlarsan suçluluk duygumu bastırabilirim.

Oysa şimdi, en azından yasanın uygulanabilmesi için, bir sınır belirlenmeli ve hayır hayır anlamına gelmelidir. Ama sadece bu sözcüğün değil tüm flört törelerinin içerdiği çelişik anlamlar çözümlenip ortadan kaldırılmalıdır. Bunun için de hepsi bir örnek, beyinleri daha küçük yaştan temiz, ütopyacı cinsellikten hoşlanmaya programlanmış yepyeni bir kuşak yaratmamız gerekecek. Onlar bizim yılandan önce, İyilik ve Kötülük ve Bilgi Ağacının meyvasının tadına bakınca gözlerimiz açılıp ta çıplaklığımızı farkedince hissettiğimiz utançtan doğan ve her şeye bulaşan kuşkudan önce yaşadığımız, cinselliği yaşayacaklar. Kötü olduğu varsayılan o günden -Cennetten kovulmamızdan- önce yaşadığımız cinsellik sanırım yalnızca çiftleşme mevsimine özgü, yeniden üretim amaçlıydı, hayvansaldı - hayvanla kedileri değil, tavşanları kastediyorum. Yasak meyvanın -Cennette yasaklanmış olan o tek ağacın meyvasının- tadına bakınca görme duyusuna kavuştuk ve ışığı görecek yerde karanlığı keşfettik.

Ve onun iyi bir şey olduğunu sandık.

İşte şimdi de bu haldeyiz: Bu kadar yıl sonra kimse koşup düğmeyi çevirerek ışığı açacak değil.

Yine de kimse, çıktığı adamın tecavüzüne uğramak veya dövülmek istemiyor. Ama bu çok ince bir ayırım. Bir güzellik yarışmasında, barda veya bar mitzvah töreninde yeni tanışan bir kadınla erkek arasında bir tecavüz veya dayak olayı yaşandığı zaman bile, flörtün birkaç kadeh içkiyle, nasıl olup da şiddet içeren saldırganlığa dönüştüğünü kavramak bile çok güçtür. Aynı şey evli çiftler, uzun süredir tanışan erkek ve kız arkadaş-

lar arasında olunca insanın aklı duruyor. Şimdi savcılık yapan bir arkadaşım, kolej ile hukuk fakültesi arasında, Manhattan Bölge Savcılığı Cinsel Suçlar Dairesi Başkam Linda Fairstein'ın yanında bir iki yıl çalıştı. Arkadaşımın bütün işi, cinsel tecavüz ihbarında bulunan kadınlarla görüşmek -bunlar çok kötü olmayan, çizginin nasıl aşıldığı belirgin olmadığı durumlardı, aralarında hastahaneye kaldırılan olmamıştı- ve onların kendi arzusuyla ertesi akşam aynı erkekle yatmadığını veya bu arada onunla evlenmediğini - veya polise yaptığı ihbarın, çiftin yaşadığı ve giderek ivme kazanan yıpratıcı ilişkinin bir adımı olup olmadığını belirlemekti. Pam, görüştüğü kadınları anlatırken, onların iddiaları hakkında dürüst olduklarına inandığı belli oluyordu - gerçekten çok kötü bir şey yaşadıklarından emindi; ama olayın bir andan ötekine nasıl geliştiği pek anlaşılmıyordu, aynı konuşmada olayların akışının tarafsızca anımsanması ile kişisel yorum arasında büyük farklılıklar oluşuyordu, madde bağımlılığının çarpıttığı davranışlar, sevgi veya sevgi olduğu sanılan duygular, ilişkiyi yasanın bile çözümleyemeyeceği derecede bozabiliyordu.

Olaylar bazen psikolojinin, psikiyatrinin, sosyal yardım kurumlarının çeşitli kollarının alanı dışında kalabiliyordu. Uzlaştırma çabaları ve evlilik danışmanlığı yardımcı olabiliyordu ama bu çiftlerin arasındaki bağı anlaşılır kılmak veya koparmak mümkün değildi. New York'daki Ackerman Enstitüsü'nün birkaç terapisti, aile içi şiddeti yaşayan çiftlerle yaptıkları danışmanlıkla ilgili bulguları, *Family Process*'in 1990 Aralık sayısında açıkladılar. Varılan sonuçlardan biri, bu çiftlere beraberliklerinin süreceği ve bir şekilde yürütülebileceği varsayımıyla yaklaşmak gerektiğiydi - amaç temelde kadını uzaklaştırmak olmamalıydı. Bu filozofça olduğu kadar -çoğu zaman aralarında tutarlı ve uzun süreli bağlara dayanan gerçek bir sevgi bağı vardı- pratik bir çözümdür: bu çiftleri ayrı tutmak olanaksızdı. Her darılıp-barışma süreci onları birbirine yakınlaştırıyordu. Terapistler, "Çiftin ayrılmasını gerektiren ve karşı çıkılmayacak mantığı izleyen yeni bir dalgayla bu mantık çözülüyor ve çift kendini yeniden barışmanın güçlü gel gitinin

etkisinde buluyor. Çifti kurtaran bu süreç... olayları yaratan şiddetli gel git kadar karmaşık bir yapıya sahiptir," diye yazıyorlar. "Bu bağ, en inandırıcı korumayı ve dayağa karşı dayanışmayı etkisiz kılacak kadar güçlüdür: Çifti ayırmaya çalışan dış etkenler ne kadar fazla olursa, bu bağ, onları birbirine daha çok bağlar... İlişkinin niteliği, taraflar için bile anlaşılmaz olduğu için, onları ayırmaya çalışan bütün sağ duyulu uyarılara rağmen kendilerini bu ilişkiden kurtaramayacaklardır."

Terapistlerin bu çılgınca ilişkilere karşı gösterdikleri anlayış -hem zekice hem de kadını terkedemeyeceği bir ilişkiden uzaklaştırmaya çalışmaktan daha akıllıcadır; hatta Andrea Dworkin'in uzun süreli hapis önerisinden de mantıklıdır- yaşadığımız çağı, uzun süreli ilişkilerin işleyişini ve aile içi şiddet konusunda görüşlerimizi bence çok iyi yansıtmaktadır. Çünkü altmışlı yılların Amerika'sından kalma bir alışkanlıkla artık kimse pek bir şeyden utanmıyor, birçok kimse üstüne ölü toprağı serpilmiş banliyölerde ve parçalanmış aile çevrelerinde, hısım akrabaları olmadan büyüdü. Şimdi yetişkin kuşağını oluşturan bu kimseler, yararlı olma noktasını çoktan aşmış ilişkileri sürdürmek istiyorlar; az rastlanır bir kararlılıkla onları yürür hale getirmeye -görüntünün kaymasını durdurmak için televizyona yumruk atan biri kadar bilinçsizce- çalışarak adeta kendi anne ve babalarının aldırmazlığına karşı çıkmak isteyip sevdikleri bir kişiyi daha yitirmemek için çabalıyorlar. Bir kayıp, bir kayıp daha, yitirilenler o kadar çok ki: Hepsi mi dediniz küçüklerim? Hepsi olamaz? Kendilerini bildiklerinden beri anne ve babalarını, üvey anne ve üvey babalarını, babalarının onlarla birlikte yaşayan sevgilisini, annelerinin eski erkek arkadaşını yitirip durdukları için kendilerine, kimsenin çekip gitmediği sağlam ve dayanıklı bir yaşam kurmak istiyorlar. Herkesin yerini koruduğu bir yaşam arzuluyorlar. Feminizm bir kadına onu mutsuz eden erkeği terketme özgürlüğünü verse de, bu ilkel dürtüler ve ihtiyaçlar ilişkinin sürdürülmesini sağlıyor. Hem de yıllarca. Şöyle bir düşünün: İnsanlık tarihinde, biriyle yedi yıl süreyle çıktıktan sonra onu terketmek, daha önce hiç mümkün olmuş mudur?

Aşkı bir bakıma uzun bir savaş -denedik, gerçekten denedik sözleri savaşı tanımlıyor, üstelik bu çift evli olmadığı gibi çocuk sahibi de değildir- gibi görüyoruz. Tabi kişisel dramlar sabırla karşılanır. Kendini kaptırma ve batağa saplanma gereksinmelerini besleyip büyüterek yaralayıcı ilişkileri yıllarca sürdürenler bundan kurtulmak için bir o kadar daha zaman harcarlar: ayrılık, boşanma davaları, hacizler ve saire - böylece temelde kötü ilişkilerin dramından daha çirkin ayrılıkların melodramına yönelirler. Bu bizim dünyamızda normal sayılır. Jean-Paul Sartre ile -karşılıklı saygı ile ayrı dairelerde oturmanın, ihanet, çılgınlık, egsiztansiyalizm ile Nelson Algren'in üstesinden gelen bir başarı sayılabilecek- ilişkisini elli yıl evlenmeden sürdüren Simone de Beauvoir, zor ilişkileri sürdürmeye kararlı olanları alkışlayanlara katılmıyor ve can sıkıntısı çektiğinden emin olduğu bu kişileri çok sıkıcı buluyor. *The Second Sex*'de (İkinci Cins) ender rastlanır bir tiksintiyle, "Son yıllarda, orta sınıf çevrelerinde sıradanlığın macera, sadakatin en yüce sevgi, can sıkıntısının bilgelik, aile nefretinin rastlanabilecek en derin sevgi bağı olduğu yaygın bir şekilde ifade edilir oldu," diye yazıyor. "Gerçekte ise iki insanın, birbirinden nefret ettiği halde, ayrı yaşayamaması, insan ilişkileri içinde en dürüstü ve en içteni değil, en acınası olanıdır."

Yine de, Sartre ile yaşadığı ilişkinin de ortaya koyduğu gibi, her aşkın kendine özgü bir şifresi ve karşılıklı bir anlaşması vardır. İki savaş arasında Paris'te yaşanmamış, şiddet ve baskı içermeyen sağlıklı ilişkilerde bile, çiftler yazılmamış hatta söze bile dökülmemiş kendi yasaları uyarınca bunca yıldır onları birlikte tutan şeyin ne olduğunu bilmeden, bilmek bile istemeden yıllarca yaşamıştır. Zamanla fizik, Einstein'in evrendeki maddelerin neden birbirine doğru çekildiğini anlatan görecelik kavramıyla insan ilişkilerine yol gösterecektir. E = mc2: bu formülün anlamını lisede fen dersi alırken biliyordum - gerçekten biliyordum ve açıklayabilirdim- ama sonra bir aptal gibi dünyayı fizikçilerden değil de şairlerden öğrenmeye kalkıştım.

* * *

Genç yönetici kuşağın tüketim eğilimine hizmet eden *New York* dergisinde sadomazoist kulüpler hakkında okuduğum bir yazıdan, zincirlenip kamçılanırken veya taşaklara eriyik mum damlatılırken veya daha da kötü bir durumda gerçekten dur anlamına gelen önceden kararlaştırılmış (bu anları daha keyifli hale getiren gelişigüzel "dur! yapma!" çığlıkları dışında) bir sözcük kullanıldığını öğrendim. Böylece hayır'ın her zaman hayır anlamına gelmediği bu dünyada, bir yüce hayır kavramı geliştirmişler.

Bu gibi kulüplerin kod isimlerle küçük ilanlarda yayınlandığını görünce aklıma uçuk benizli, soluk tenli, bedenlerinin olmadık yerleri kıllı adamlarla, Versace'nin (insanlığa karşı işlediği suç belki de buydu) elbise haline getirdiği kılıklarda giyinmiş, portakal renginde veya simsiyah boyanmış sert ve yağlı saçlı kadınlar geliyor. Herkes pis ve pasaklıdır, sanki hiç anne ve babaları olmamış, kimse onları bebekken sevgiyle kucaklamamış gibi görünürler. Bu yüzden de, o dünyayla ilgili olabilecek -Pink Pussycat Boutique'den alınabilen kelepçe ve *Pulp Fiction*'da (Ucuz Roman) görülen tıkaç gibi- her şeyden ve bütün o oyunlardan uzak durmaya özen gösteririm. Bu yüzden hayatın en büyük zevklerinden birinden yoksun kaldığım söyleniyor ama bir erkek arkadaşım ellerimi bağlasa durumun tiyatrovari tuhaf havasına herhalde gülerdim. Filmlerde gördüklerini gerçek yaşamda denemek isteyenler ise yatak odalarının mahremiyetinde, uzman ışıkçıların ve zekice çekim açılarının bulunmadığını unutuyorlar. Ayrıca bir erkek elinde bir paket tereyağı ile yaklaştığı anda kadının, Umarım kendini Marlon Brando sanmıyorsundur diye düşünmesini veya meme uçlarına buz sürdüğü zaman ise yanlışlıkla Mickey Rourke'nin koynuna mı girdim diye düşünmesini kimse engelleyemez. Bobby Vinton ile gaz maskesinden söz etmeye bile değmez. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Bir zamanlar cinselliğin tehlikeli yönü sayılan şeyler, artık cinsellikle dalga geçmek için kullanılır oldu, bir jakuzide oturmuş göbekli adamla çev-

resini saran Miss Tropikal Hawai finalistleri gibi. O artık Hugh Hefner hatta Larry Flynt bile değil, Al Goldstein'dır.

Ve gerçekten de hepsi çok komik.

Cinsellik, Mahzen adlı bir kulübe düzenli ziyaretler içerir hale geldiyse, araç gereçe gerek duyulmadan gerçekleştirilen bir insani eylem olmaktan çıkıp 1953 yıllarında bir Catskills kasabasındaki bir spor salonunu çağrıştıran madeni alet edevata ihtiyaç duyacak hale geldiyse ve kızı/erkeği öldürmek ya da en azından VH1 kanalına gösteriyi iptal ettirme isteğinin yer almadığı bir RuPaul fantezisi kurduracak kadar saçma sapan hale geldiyse: zevk peşinde koşulduğu zaman cinsellik bu hale geliyorsa, o zaman ben can sıkıcı olmaktan gurur duyarım. Yüzyıl başlarında Çin'de yaşayanlar dışında, misyoner pozisyonunu hâlâ hararetle savunan tek kişi olmaktan gurur duyarım. Cinsellik ateşinin kendini hissettirmesi için deri iç çamaşırı giymek gerekmediği, cinselliğin bir oyun sayılmayıp ciddiye alındığı gerçek bir dünyada yaşamayı yeğlerim. Gerçekten hayır denildiğini belirtmek için yüce bir hayır sözcüğü yaratmayan, birlikte olduğun erkeğin kararlarına güvendiğin veya kendi çekip gitme kararına güvendiğin ya da hiç kimseye, hiçbir şeye güvenmediğin halde yaşamayı sürdürdüğün bir dünyayı: hızla gelen bir treni durduracak bir sözcüğün olmadığını herkesin bildiği, şiddetin kendiliğinden parlayıverdiğini ve istenen yerde durmayacağını herkesin anladığı bir dünyayı yeğlerim.

Biyolojik antropoloji dersinde, içgüdülerini engelleyen yasaların yokluğunda, erkeklerin karşılarına çıkan her kadının ırzına geçeceğini okumuştuk. (Çoğu erkeğin bir kadına telefon numarasını soramayacak kadar pısırık olduğu bir dünyada buna inanmak oldukça zor.) Tufandan önceki devirlere ait erkek saldırganlığına ait bu varsayımlar bir karikatürü andırsa da, modern aşkın duygusal şiddeti ve onun fiziksel yönlerden ifade edilme olasılığı hiç de hoş değil. Sevdiğiniz kişi, birlikte geçirdiğiniz elli günlük veya elli yıllık süre içinde sizi bir an için gerçekten şaşırtabilir ve alçak, yalancı ve iğrenç biri olduğunu kanıtlayarak, sekreterine âşık olup veya patronuyla kaçarak sizi ortada bırakırsa o zaman hayatta en güvendiğiniz şeyin bile,

geçici bir sığınaktan ibaret olduğunu anlarsınız - aşka dair bu gerçek herkesi çok rahatsız eder, bunu düşünmek bile çok korkunçtur. Aile içi şiddeti, artık hayatta karşımıza çıkabilecek şaşırtıcı olaylardan biri, yanlış erkeği sevmekten kaynaklanan bir şey olarak görmeye başladım

Bu tür kadercilik aile içi şiddeti neredeyse olağan bir hale getirmektedir ve dayağın kendine özgü kaçınılmaz bir iç dinamiği olduğunu kabul etmek, çiftlerin bu işkence ve acı dolu beraberliği sürdürdüklerine göre bunun bir nedeni olduğunu ileri sürmekle eş anlamlıdır. Bu ilişkileri açıklamak için Kartezyen mantığa başvurunca yalnızca gerçek olduğu için kötü bir durumu kabullenmiş oluyoruz. İyi de, rahatsız edici gözlemleri nasıl ifade etmeliyiz - Nicole'ün hayatından kendisinin sorumlu olduğunu, hatta öldürülmesinden birkaç hafta önce onu en nihayet terketmesine rağmen on yedi yıl boyunca onunla birlikte yaşadığı için, bir anlamda, ölümünden sorumlu olduğunu nasıl dile getirebiliriz? İsmini bile bilmediğimiz dövülen bir kadının, yalnızca bir istatistiğin bile, bedbaht evliliğinin verdiği acıya bu kadar uzun süre katlandığı için, onu hakkettiğini nasıl söyleyebiliriz? Evini her terkettiğinde, masa başında ona yepyeni bir hayat yaratmak için saatlerce yasaları karıştırdıktan sonra o yine evine döndüğünde -ve ben uykusuz kaldığım için iş yerimde berbat bir gün geçirmek zorunda kalsam da- ona ne diyebilirim? Bütün bu olaylar arasında ona dostça davranmanın ne kadar güç olduğunu bu kadına nasıl anlatabiliriz ve iyi bir fon dö ten ile Jackie Onasis tipi kara gözlük alıp, pekala da ölümle sonuçlanabilecek, kamuflajlı bir yaşama razı olmasını ona nasıl önerebiliriz? Daha da önemlisi, birçeyleri ve aile içi şiddetle karşı karşıya kalmanın ne demek olduğunu bir an için unutsak ve kadının dövülmesini toplumsal bir sorun olarak ele alsak, çoğu kimsenin yaşamını yönlendiren çelişik duygularla dolu teslimiyeti, mantık çerçevesinde nasıl açıklayabiliriz? Bir kadının onu döven bir erkekle birlikte yaşamasının doğru olmadığını söylerken, bir yandan da, bu durumda yaşayan bir kadının ona rahat gelen bir hastalıktan kurtulmak istemediğini nasıl kabullenebiliriz?

Birbiriyle uzlaşmayan bu üç ayrı görüşe aynı anda sahip olmamıza rağmen masa başında geçen uzun bir gece daha, polise yapılan bir ihbar daha, acil servise bir kez daha kaldırıldıktan sonra, nihayet morgda feci şekilde noktalanan bir yaşam karşısında, niçin perişan oluyoruz?

O.J. ile Nicole 1992'de boşandılar, 1993'de tekrar birleşmeye kalkıştılar, 1994'de Anneler gününden hemen sonra son kez ayrıldılar. Boşandıkları yılın 19 Mayıs'ında, Nicole'ün otuz beşinci doğum gününde, O.J. ona, altı karat büyüklüğünde pırlanta damla küpe ile platin üzerine bir sıra pırlanta bir sıra da safir işlenmiş muhteşem antika bir bilezik hediye etti. Nicole, 22 Mayıs'ta alışılmadık bir şekilde, bütün bunlara veda edercesine, hediyeleri iade ederek kuma çizilen çizgiyi adeta pırlantalarla donattı. O.J.'in reddedilen armağanları Paula Barbieri'ye verdiği iddia edildi. Paula, *The Other Woman* (Öteki Kadın) gibi çok uygun bir isim verdiği anılarında -Prenses Diana'nın BBC röportajında söylediği sözleri tekrarlayarak- "iki değil, üç kişilik bir ilişkiye girmiş olduğunu artık anladığımı" itiraf ediyor.

Mücevherlerini O.J.'in suratına fırlatan Nicole, 1993 yılında onunla barışmak için yalvarır ve O.J.'in Paula ile mutlu olduğunu söylemesine rağmen bu çabasından vazgeçmez. O yılın Mart ayında O.J.'ye gönderdiği el yazısıyla yazılmış beş sayfalık mektup davada -bu, savcının ender başarılarından biri sayılabilir- kanıt olarak kabul edilmedi ama jüri dışında herkesin okuduğu bir yığın evrakın arasına katıldı. Nicole, "Seninle beraber olmak istiyorum!" diye yazıyordu. "Sabahleyin yanında gözümü açmak ve geceleri sana sarılmak istiyorum. Seni her gün kucaklayıp öpmek istiyorum. Eskiden olduğumuz gibi olalım istiyorum. O.J. eve dönmek istiyorum." Ona telefon etti, O.J. telefonlarına cevap vermeyince onu tekrara tekrar aradı. Ona düğünlerinin ve çocuklarının doğumunun video kasetlerini gönderdi. Ona, "O.J. belki de çok geç, biliyorum ama, bunu kendim ve çocuklarım için yapmam gerek, yoksa kendimi asla affetmem," yazılı bir kart gönderdi. Telefonlarına cevap vermediği için tekrar arayıp, onu bir daha ancak acil bir durumda arayacağını; o zaman bunu ciddiye alıp onu hemen

aramasını rica etti. Bundan sonra yalnızca sekreteri Cathy Randa'yı arayarak ona bağlanmak istedi ama Cathy her seferinde O.J.'in onunla konuşmak veya görüşmek istemediğini ve onu rahat bırakmasını söyledi. O.J. arkadaşlarına, Nicole'süz, kavgasız gürültüsüz yaşamayı sevdiğini, Paula'nın çılgın biri olmayışından hoşlandığını söylüyordu.

Sonra Mayıs'ta tekrar birleştiler ve Meksika'ya tatile gittiler.

Şimdi şu sözcükleri tekrarlayalım: hayır hayır demektir. Brown-Simpson evliliğinde böyle bir kavrama yer var mıydı? Onların evliliği ondokuzuncu yüzyıl Amerika'sında iki erkeğin düellosuna benziyor, bu durumda sorulacak soru 'ölen olacak mı?' değil, 'ölen kim olacak?'tır. Aile içi şiddetin öne çıktığı bir tarihçesi olan evlilikler, Vahşi Batı türü ilişkilerdir.

O.J.'in onu terkettikten sonra Nicole'ü öldürmesi veya kadının ölümüyle sonuçlanan evliliklerin yüzde yetmiş beşinde cinayetlerin kadının ilişkiye son vermesinden sonra gerçekleşmesi hiç önemli değildir: ÖNEMLİ OLAN KADININ ONUNLA KALMASIDIR. Suçu dövülen kadın sendromuna ya da arkadaşlarına, ailesine, genelde Güney Kaliforniya'ya özelde Brentwood'a yükleyin: bu da hiç önemli değil. Onlara vuran bir erkeği terkeden kadınlar var ve terketmeyip onunla kalan kadınlar var: öldürülenle öldürülmeyen kadınlar arasındaki en büyük fark budur. Onyedi yıl sonra çok geç kalınmıştır.

Nicole bunun farkındaydı: 8 Mayıs'ta vasiyetnamesini yazdı ve 12 Mayıs'ta öldürüldü.

Nicole'ün durumundaki kadınlara karşı anlayışsız davrandığımı düşünmenizi hiç istemem. Böyle bir duruma herkes üzülür. Herkes üzülecek ve kendi kızlarını Birleşik Devletlerin Başkanı, Microsoft'un Genel Başkanı veya AIDS'e çare bulacak doktor veya işsizlikle enflasyon arasındaki ters orantıya son vermenin yolunu bulacak bir ekonomist olabilecek şekilde yetiştirmeye özen göstereceklerdir. Kızlarınızı onlara bir yumruk atmayı aklından dahi geçiren erkeğin alnını karışlayacak ve yapacak bir sürü ilginç, önemli ve heyecan verici işleri olduğu için sağ göze inen bir yumruğu kendine tasa etmeyecek kişiler olacak şekilde yetiştirin. Kızlarınızı hoş olmayan herhangi bir

durumu -bir erkekle veya müdürle veya hayatımızı kararlan önemsiz ve küçük sinir bozucu sorunlarla ilgili de olsa- dert etmeye değmeyeceğini düşünecek şekilde yetiştirin. Benim buna ihtiyacım yok, bunu istemiyorum, burayı terkediyorum, yapacak çok daha değerli şeyler var, benimle aynı fikirde olmayanlar s..tir olup gitsin.

Böyle davranmak hiç de kolay değil, özellikle de aşk söz konusu olunca. En aklı başında kadınlar bile ortaya bir erkek çıkınca kaçığın biri gibi davranırlar. Çok dengeli bir insan olduğumu iddia edemem ama sevdiğim biri kolumu kırarsa, yüzümü tırmalarsa, önümü göremeyecek şekilde gözümü şişirirse onu terkedeceğime inanmak isterim. Sanırım bunu yaparım. Ama belki de yapamam. Beni gerçekten anlayan biri karşıma çıkar da, yalnızlığımın kaynağını keşfeder ve ta içime kadar uzanıp o bomboş noktaya dokunup bir ilişki kurabilirse, kendimi hayat dolu, sevgi dolu ve sevilen bir insan gibi hissetmeme yol açabilirse - bilmem onu kolayca terkedebilir miyim. Sanırım şiddetin, bütün yoğunluğu ve yalınlığıyla aramızdaki bağın gücünü oluşturduğuna inanırdım. Kadınların saldırgan erkekleri cazip bulmasına şaşmamak gerekir - çoğumuzun bedenselliği ile ilişkisini yitirdiği ve çatışma anlarında hep uzlaşma peşinde koştuğu bu dünyada, sorunları yumruk yumruğa kavgayla çözümleyen erkek bütün o tartışmalardan sıyrılıp, karmaşıklıkları yarıp geçip yalın, derin ve yoğun duygulara ulaşmayı simgeler. Saldırgan erkek kolayca romantikleştirilebilir ve sinirlenmiş, söyleyecek çok şeyi olan fakat yalnızca dilin kısıtlamalarıyla değil aynı zamanda iş bitirici ve dürüst olma isteğiyle de engellendiği için, uygarca davranmaktan vazgeçip sonuca kısa yoldan ulaşan biri olarak görülebilir.

Bir fotoğrafın bin sözcüğe eşit olduğu söylenir, buna göre göze, yanağa veya çeneye inen sıkı bir yumruk birkaç bin sözcüğe eşit olsa gerektir. Bir yumruğun ifade ettiği düşüncelerin içinde en belirgin olanının senden nefret ediyorum olduğunu ve açıkladığı diğer binlerce anlaşılmaz ve çarpıtılmış düşüncenin buna değmeyeceğini gözardı etmek çok kolaydır. Kadınlara yöneltilen erkek şiddetinin sadece hastalıklı bir davranış olduğunu

gözardı etmek de çok kolaydır, çünkü çoğumuz uğrunda tabak çanak kırmak bir yana, yapıcı bir şekilde tartışmak istediğimiz pek çok konu bile bulamayacak kadar uyuşmuş durumdayız.

Ama şu noktada kalıcı bir saptama yapmak istiyorum: Ben kaderime razı olmak isterim. Fena halde canımı yakan birisinin, aynı zamanda beni sevdiğine inanmayı seçersem, umarım o zaman, bu dansa daveti kabul etmiş olduğumu, bu valsi yapacağımı, aşk diye adlandıracağım bu yönlendirme, korku ve yaralama oyunlarına kendi arzumla katıldığımı kavramış olurum. Bu tehlikeyi göze alacağım. Bedensel yaralar alacağım ve belki de öleceğim. Ama buna değecektir. Sonunda Heathcliff'imi, çılgın aşkımı, film senaryomu, Tennessee Williams dramımı bulmuş olacağım. Bu ihtiyaç duyduğum, arzuladığım bir şeydir, bütün dünyanın gözünde hasta biri olabilirim ama bütün bu insanlar kim oluyor da beni yargılamaya kalkışıyorlar? Onlar - eşleriyle birlikte terapiye gidenler, dörtlü olarak yemeğe çıkanlar, mutfak robotları, dondurma makineleri, hamur yoğurma makineleri satın alıp bunları kullanmayı öğrenenler, *New York Times*'ın pazar nüshasını cumartesi akşamından alıp uyumadan önce bilmecesini çözenler, parktaki konserlere piknik sepetleriyle gelenler, yeni bir eve taşındıkları gün kolileri açan ve haftalarca aylarca her an yeniden taşınacakmış gibi kolilere ve kutulara çarpa çarpa yaşamak zorunda kalmayanlar, her şeyi anlayarak yaşayanlar, çevrelerindeki her şey açık ve anlaşılır olanlar: işte onlar aşkın ne olduğunu bilmezler. Onlar benim bildiğimi bilmezler.

Eminim Nicole, O.J. ile birlikte yaşamı konusunda böyle düşünüyordu. Eminim o kötü kaderini kabullenmişti - kuşkuları ise ancak son anda su yüzüne çıkmıştı. Berelenmiş yüzünün fotoğrafları ile altmış bir kez dövülmesini kaydettiği anı defterini bir kasaya koyup arkadaşlarına tekrar tekrar "O.J. beni öldürecek" demesinin nedeni, böyle olacağından korkup bunu önlemeye çalışması değildi - bence böyle olacağını bildiği için böyle söylüyordu. Bir kasırgayı önlemenin yolu olmadığını bilerek hava tahmini yapıyordu. Nicole saklanmaya bile çalışmadı: Malibu'ya taşınmak istiyordu ama O.J. ile aynı

semtte oturmayı sürdürdü ve sonuna kadar onunla ilgilendi. *I Want to Tell You*'da (Anlatmak İstiyorum) alıntıladığı bir dost mektubunda, "Seni öldürmesinden korktuğun biriyle aynı sokakta oturup, onunla yemek yemezsin," diye yazıyor ki, pek de haksız sayılmaz. Daha da kötüsü, Nicole'ün ölümünden önceki bir iki yıl süresinde O.J.'in en yakın dostu ve onun gibi Heisman Kupası sahibi bir sporcu olan ve çoğu kimsenin, Juice'in doğal varisi saydığı Marcus Allen ile zaman zaman ilişkisi oldu. Marcus'un düğünü Rockingham malikânesinin arka bahçesinde yapıldığı halde o böyle bir ilişkiye girdi, O.J.'in yeryüzünde yaşayan tüm erkekleri kapsayan kıskançlığının bir zamanlar sahip olduğu ünün bir simgesi olan bu en yakın dostunu da içine alacağını bile bile bu ilişkiye girdi. Her gittiği yerde, hatta alışverişe çıkıp ayakkabıcıya, çerçeveciye gittiği zaman bile O.J.'in Bronco'suyla onu izlediğini bildiği halde bunu yaptı (O.J.'in hemen arkasında onu izlediğini bile bile onu şaşırtmak için son ana kadar bekledikten sonra işaret verip yan sokağa sapardı). O.J.'i bahçesindeki taflanlar arasında saklanırken gördüğü halde bunu yaptı. Hem de Marcus'un otomobilini evin girişine park etmesine izin vererek, onu izleyen O.J.'in otomobili görüp tanıyacağını bile bile bunu yaptı.

Faye Resnick'in dediğine göre O.J. bu ilişkiyi sürdürürse onu öldüreceğini söyleyip onu tehdit ettiği halde ve dostları kaç kez karşı çıktıktan sonra bile, o bunu yapmayı sürdürdü. Bn. Resnick, Nicole'e, "Kendi ölüm emrini imzalıyor olabilirsin," dediğini anımsıyor. "O.J. sonunda kendini kaybedip tehditini gerçekleştirebilir. Nicole, seni öldürmese bile ne yapmasını bekliyorsun? Bu eski durumundan bile daha kötü. Marcus Kathryn ile evleneli daha altı ay bile olmadı!... Bak ben senin annen değilim ama çok yanlış bir şey yapıyorsun."

İyi öğüt ama, Nicole, henüz aklı başında değilken ve seçtiği yaşamı sağ duyuyla kabullenemeyecek kadar küçükken, daha on yedi yaşında liseyi bitirdiği yıl, bu anlaşmaya taraf olmuştu - ama hayat böyledir. Herkese O.J.'in onu "yoğurduğunu," "ona biçim verdiğini" ve onun "eseri", onun arzularının ve tasarımlarının bir "ürünü" olduğunu söylerdi. Gerçekten de

O.J.'in bu kil parçasına üfleyerek ona can verdiği inancını, Nicole onunla yeniden bir araya gelmek için uğraşırken, onsuz nefes alamadığını söyleyerek doğrulamıştı: Faye'e, "Nefes alamıyorum, boğulmaktan korkuyorum," derken yaptığı benzetmenin tersliğini farketmemişti, çünkü insan çoğu kez birinin yokluğundan değil varlığından boğulacak gibi olur. Bu kadının en korktuğu şey, O.J.'in eliyle ölmek değil - onsuz ölmekti.

Karşılıklı tutkuları tam anlamıyla Shakespeare'variydi, öyle ki özel olması gereken duygusal yaşamları gerçekte dram yaratıp çevrelerine bir hareketlilik yayıyor, izleyicilerin taraf tutup, suç ortaklığı yaparak katılımlarını sağlıyordu. Faye Resnick bu çifte olan ilgisinin bütün zamanını aldığı izlenimini yaratıyor. Bu tam da, tiyatroyu yaşama tercih edenlere göre bir ilişkiydi. Bütün bu çılgınlık arasında çocuk sahibi olmaya, Noel kartlarına bastırmak için fotoğraf çektirmeye, Hertz reklamı yapmaya, golf oynamaya, kokain çekmeye, koşu yapmaya, bir evi tamir edip döşemeye, Scrabble (Bilmece) partileri düzenlemeye (O.J.'in bu oyuna katılmadığını tahmin ediyorum), günde bazen beş kez sevişmeye, hatta Nicole'ün, "İznirizle - şimdi yatak odasına gidip sevişeceğiz," açıklamasıyla evlerindeki bir toplantıyı terketmeye vakit bulabilmeleri: böyle bir karmaşada bunları yapabilmeleri çok dayanıklı olduklarını gösterir.

Bu şekilde, bir adım ileri bir adım geri atarak sonsuza dek devam edebileceklerine inanmış olmalılar. Boşanmış da olsalar, bu çılgınlığı sürdürebilirdiler. Burton ile Taylor veya Olivier ile Leigh gibi olabilirdiler: Seni seviyorum senden nefret ediyorum Lütfen git Hayır gitme kal. Bu çiftlerin ilişkisi asla sona ermez. Vivien Leigh, Laurence Olivier için aşırı bunalımlı ve sorunlu biriydi, tabii boşandılar ve Olivier tekrar evlendi. Yine de Leigh onun büyük aşkıydı, onu asla unutamadı, onun kölesi olarak öldü ama ilişkilerini günlük hayatta yürütmeleri olanaksızdı. Burton ile Taylor için de durum aynıydı, her ikisi de diğerinin yerini tutabilecek birini bulamadı -Burton ancak bir poğaça kadar şık ve cazip, ilkokul öğretmeni kılıklı bir İngiliz kadında karar kıldı; Bn. Taylor ise, Tanrı biliyor ya, hep denedi- ama birlikteyken ilişkilerini yürütemediler.

Bu çılgınlık, birinin diğerine sapladığı bıçak darbeleriyle noktalanmasaydı, O.J. ile Nicole'ün sonu da bu tiyatrocu çiftler gibi olabilirdi. Bu durum onları hüzünlendirse de, aşkın kül suyu gibi yıpratıcı olabildiğini itiraf etmek acı verse de, zaman zaman tekrar deneme arzularını bastırarak yaşlılığa adım atabilirlerdi. Ted Hughes *Crow*'da (Karga) yer alan "The Lovepet" (Aşkın Evcil Hayvanı) adlı şiirinde, "Geleceklerini yiyip bitirdi onların yolunu gözledi / Aç gözlerle bakarak," diye yazıyor. "Çığlıklarıyla ona fazla ileri gittiğini söylediler / Beyinlerini yedi bitirdi / Tavanı yedi / Yapayalnız taşı yedi rüzgârı yedi kıtlık diye bağırarak / Öfkeyle çekip gitti / Ağlayıp onu geri çağırdılar her şeyi alabilirdi." Bu şiirin en önemli yönü -şey, önemli yönlerinden biri denilebilir- çekişme ve duygu yoğunluğuyla birbirlerini yok eden bir çiftin öyküsünü mükemmel bir şekilde anlatmasıdır. Sevgileri onları güçlendireceği yerde aşındırmaktadır, yine de birbirini mahveden bu çift birleşik bir cephe olarak ele alınmaktadır: aşka karşı savaşıyorlar, aşkı kurtarmak için savaşıyorlar, ama aslında karmaşayı amaç sanmakla yanılgıya düşüyorlar. Bu işte birlikteler, duyguları ise onlara düşman - aşkları ve duyguları sanki aralarına giren bir dış güç hatta yağmacı bir ordu oluşturuyor. Yıkıcı ilişkilerde tek değişmeyen öge -hem erkek hem de kadınlar için- çifti bireyden üstün tutma eğilimidir, bu bakış açısı Plath ile Hughes gibi son derece zeki ve yetenekli kişilerin bile, bir çifti iki ayrı bireyin oluşturduğunu unutmasına yol açar. İlişkilerinin hastalıklı gücünden kurtulmamakta direnen bir çift, onları ayırmaya çalıştığı için tüm dünyayı, El Niño'yu, Japonya'da kanat çırpıp onlara doğru rüzgâr estiren bir kelebeği bile suçlayabilirler, kendilerini kuşatma altında hissederler, onları oraya buraya çekiştirerek adeta kol ve bacaklarını koparıp onları sakatlayan bir merkezkaç gücün etkisinde yaşarlar, güçlerini yitirseler de yine birliktedirler.

Nicole'ün bu oyunda O.J.'in suç ortağı olduğundan hiç kuşkunuz olmasın; yoksa Nicole öldürüldüğü zaman -kendine özgü bir yaşam süreci olan ilişkileri- on yedi yaşında olmazdı. O.J. onu reddedip de, aralarındaki bu ilişkinin yok olma olası-

lığı belirince, Nicole ona dönmek için yalvardı. Cinayet işlenmeseydi, dayak ve yeniden barışma döngüsü, birkaç kez daha yaşanabilirdi; çünkü araştırmalar dövülen bir kadının bu ilişkiden kurtulması için yedi ila on başarısız kaçma girişiminde bulunduğunu ortaya koyuyor. Yeterli cesareti toplayabilmek için bu kadar deneme yapılması mı gerekiyor yoksa bu gidiş dönüşler kendi başına bir zevk kaynağı mı oluşturuyor, orasını kimse bilmiyor.

Who's Afraid of Virginia Woolf'un (Kim Korkar Hain Kurtan?) bir kovboy yorumu sayılabilecek olan Sam Shepard'ın *Fool For Love* (Aşk Delisi) -filminde Kim Basinger oynadı- adlı oyunu, bir çiftin, Mojave Çölü'nün ortasında kurulmuş sakin bir bungalov yerleşmesinde, duygusal şiddetleri ile cinsel dehşetlerini yaşayışları, doksan dakika süresince anlatılıyor. Onlar sürekli ayrılıp birleşirken, Harry Dean Stanton'un ürkütücü ve hayaleti andıran sürekli varlığı bunun, -şansınız varsa- yalnızca bir karabasan veya uyuşturucu etkisinde görülen kötü bir düş olabileceği duygusunu yaratıyor. İlk sahnede çiftin erkeği olan Eddie, Mae'i görebilmek için 1500 kilometre yol katettiğini açıklar - azarlanmak için epey uzun bir yol katetmiştir. Shepard hem oyunu hem de senaryoyu yazmakla - bence en iyi eseri- akıllılık etmiş ve iki insanın ayrılamayacak şekilde birbirine bağlandığını belirten bütün bilinen ifadeleri kullanmış: "Mae, biz birbirimize bağlıyız, bunu biliyorsun." "Benden asla kurtulamazsın. Nereye gidersen git seni bulurum. Beyninin nasıl çalıştığını biliyorum." "Birbirimizi hep seveceğimizi ilk karşılaştığımız an anlamıştık." Bu satırlar günlük yaşam diliyle yazılmış - kavga eden âşıkların tartışamayacak kadar yorgun olduğu ve aklına ilk geleni söylemenin en doğrusu olduğu, nasıl olsa gerçekten ayrılmayacağın için aslında hiçbir şeyin önemli olmadığı zamanlarda başvurulan beylik laflar kullanılmış.

Shepard'ın her durumda geçerli olabilen diyalogları sayesinde, Amerikan çölündeki bir vahada geçen oyun İbiza, İstanbul veya Ipswich'te de yer alabilir: hastalıklı bir ilişkiyi dünyanın her hangi bir yerinde uygulamak için bir örnek model gibi. Bu

tür beraberliklerin temel özelliği, Shepard'ın az sözcükle ortaya koyduğu gibi, asla son bulmamaları ve bu yürek bağının saç tellerine yapışan sakız gibi güçlü oluşudur. *Fool For Love*'ın (Aşk Delisi) son sahnesinde evlerin alev almasıyla birlikte çift otomobiline binip uzaklaşır. Bu arada kalplerinin derinlikleri biz birbirimize bağlıyız duygusuyla doludur, tıpkı Rickie Lee Jones'un şarkısının nakaratı gibi.

Her arkadaş grubunda, bir zaman kesitinde - çoğunlukla da bu gibi psikodramlar için yeterli enerjiye sahip olduğumuz gençlik yıllarında kesinlikle en az bir sorunlu çift olur. Orta yaşa varıp da hâlâ hayatta kalabilen ve çıldırtılmaktan canı sıkılmaya başlayanlar ise, can sıkıntısının tek başına yeterli olduğuna karar verirler. Çoğu zaman sorun fiziksel şiddet değildir: belki herkesin içinde yüksek sesle kavga edilir; kadehler, tabaklar havada uçuşur, avaz avaz kavgalar içerden kilitlenmiş bir banyoda bütün bir akşam boyu sürdürülür. Veya *Who's Afraid of Virginia Woolf?*'da (Kim Korkar Hain Kurttan?) olduğu gibi, yabancılar da kavgaya karıştırılır. Veya *The Great Gatsby*'de (Muhteşen Gatsby) Tom ile Daisy Buchanan gibi yaratılan pisliğin içine sürüklenen insanlarla yerler silinir. Bu çiftler çevrelerindeki herkesi sonunda çıldırtır, bıkkınlık verici gel gitler olur, konuyu tartışmak için saatler harcarsınız, eşyalarını bir alış veriş torbasına doldurup kaçmaya yeterli cesareti bulması için ona yardımcı olursunuz - tekrar konuştuğunuz zaman (belki bir saat sonra) evlenmeye karar vermişlerdir, kendinizi kullanılmış, aptal yerine konmuş hissedersiniz, çünkü onların oyununa katılmışsınızdır, hayatınız zamanınız elden gitmektedir ve siz artık bir sonuç almayı arzularsınız. Artık yardımcı olmak istemiyorsunuzdur: kabul edilebilir gelişmeler bekliyorsunuzdur.

Nicole'ün en iyi arkadaşı Cici Shahian, Bay Simpson'la barışması için eş dostun nasıl yardımcı olup onu yüreklendirdiğini Sheila Weller'a anlatırken, "Yüreğimi paralayan da işte bu," diyor. O.J.'in yakın dostu Robert Kardashian'ın (Cinayet davasından sonra O.J. ile ilişkisini kesti ve Lawrence Schiller'in konusunu davadan alan *An American Tragedy* (Bir Ame-

rikan Trajedisi) adlı kitabı için bilgi kaynağı oluşturduğu sanılıyor) kuzini olan Cici, Nicole'ün diğer arkadaşlarından oldukça farklı biri ve belki de bu grubun içinde bekâr ve düzenli bir işi olan (Adiliği ve bayağılığı ile ün yapmış, *You'll Never Make Love in This Town Again* (Bu Şehirde Bir Daha Asla Kimseyle Yatamazsın) ve Faye Resnick'in iki anı kitabı gibi pembe dizi kitapları basan Beverly Hills yayıncısı, Dove Books'ta çalışıyor) tek kişidir. Pek de zorlanmadan tek başına yaşadığı anlaşılan Cici, Nicole'ün yine de evliliğine dönmesi gerektiğini düşünüyor. Bn. Shahian, "Hepimiz böyle düşünüyorduk, en iyisi buydu - çocuklar, aile, akrabalar, plaj, doğum günleri, tatiller: sevdiği bütün bu şeyler için... onu yüreklendirdik," diye açıklıyor. "Geri dönmesi için onu yüreklendirdik. Kimse yapayalnız kalmak istemez."

Bu arkadaşları, belki de Nicole gibi, her şeyin düzeleceğini umuyorlardı. Bu şiddet tırmanışı daha fazla süremezdi. Dehşet ve ihanetin yaşandığı ve Tiffany marka masa lambaları gibi ev eşyasının toplu imha araçları olarak kullanıldığı evliliklerin ateşi çoğunlukla kendiliğinden söner. Janet Malcolm *The Silent Woman*'da (Suskun Kadın) ihanetin bir yılan gibi içine süzüldüğü evliliklerin aldığı yaraları ve içine düştüğü krizi anlatırken, "Çok sayıda genç çift kendini bu durumun içinde bulur -bulanların sayısı bulmayanlardan fazladır- ama bu durum çoğu zaman pek uzun sürmez: çift ya tekrar birleşir ya'da ayrılır," diyor. "Hayat devam eder. Cinsel kıskançlığın ve cinsel suçluluğun acısı, burukluğu ve heyecan verici dehşeti zamanla azalır ve yok olur. Çiftler yaşlanır. Kendilerini ve birbirlerini affederler, hatta zamanla, kendilerini ve birbirlerini affederken aslında gençliklerini affettiklerini bile anlayabilirler." Malcolm'ün seyir haritasını çizdiği evlilik, yapılan yanlışların zerafetle kabul edilip düzeltilerek, acı ve günahtan arınarak sürdürülen bir evlilik değil, Brown-Simpson karmaşası gibi ölümle noktalanan bir Plath-Hughes bozgunuydu. Bu kadınlar Malcolm'ün dediği gibi, "sonsuza dek bu karmaşanın ortasında olacaklar... erişkinliğin ilk yıllarındaki kargaşanın öfkesiz, kinsiz ve hüzünlü bir anlayışla anımsanabildiği yaşa asla erişeme-

yecekler." Sylvia Plath zeki, Nicole Brown ise bön olmasına rağmen, her ikisi de arkasında duygusal bir vasiyetname bırakamadan öldü; suçluluk, suçlama, öfke ve içerleme duygularını ne kabullendiler, ne de reddettiler. En son gergin tartışma bir açmazda bırakıldı, bir duygu karmaşası yarıda kesildi, dar boğaza sokuldu. Güçsüz kalan, hayatiyetini yitiren Ted Hughes, Sylvia'nın 1963'teki intiharıyla, onu izleyen ve Sylvia'nın evliliğini yıktığına inandığı sevgilisi Assia Wevill'in 1969'daki intiharının ağırlığını belki de sonsuza dek sırtında taşıyacaktır. Assia başını fırına sokarak halefini taklit etmekle kalmayıp, iki yaşındaki kızını da birlikte öldürerek ona fark da attı.

Ruh hastalığı, şair duyarlılığı ve kırılgan sanatçı kişiliği gibi yan sorunları olmasa da Prens Charles da, Prenses Diana yüzünden aynı uzlaşmasız boşlukta yaşamak zorundadır. Diana bir uluslararası finans uzmanıyla o da Camilla ile evlendikten sonra, o yapmaya fırsat bulamadıkları sohbeti, paylaşamadıkları neşeli bir anı, Williams'ın veya Harry'nin düğününde bakışıp gülümseyerek, bütün bunlara değdi diye düşünecekleri anın yoksunluğunu her zaman hissedecektir. Bunları asla paylaşamayacaklar.

Tabii O.J. de bunları Nicole ile paylaşamayacak. Ama üzülmesine pek gerek yok. İlişkileri mümkün olan bütün değişimlerden geçerek seyrini tamamladı, ihanet ve şiddete dayanan ve çiftlerin aspirinin etkisiyle acının hafiflemesiyle duydukları rahatlama yüzünden baş ağrılarını sever hale geldikleri bu ilişki, mutluluk ve acı döngüsünü noktalayarak, erişebileceği tek sonuca vardı. Bu yüzden de bütün o kavgalar, çekişmeler, yalanlar, yumruklar ve tekmeler -bütün o ıstırap- olmasa ilişkilerinden hoşlanacaklarını iddia eden, her şey kötülemeden önceki hallerine bir dönebilseler, bu sefer o kavşakta farklı bir yolu deneyeceklerini söyleyen bütün o kişiler, aylardır hatta yıllardır pişikten sonra o günkü halini almış bir karışımın temel maddesini ayırıp içinden çıkarmaya çalışanlar, aslında kendi kendilerini kandırıyorlar ve o sevinç dolu anlar için saatlerce, günlerce çekilen azabın gerekli olduğunu görmezden geliyorlar.

İlişkilerin yalnızca kişilikten kaynaklandığına inanmak ha-

tasına düşenler, birbirini seven iki kişinin, tüm dünyanın yok olduğu, kendi dünyalarında baş başa kaldıklarında her şeyin güllük gülistanlık olacağına inanırlar. Ayrıca çoğu kimse, olayların aşkı engellediğine, Montague ile Capulet'lerin Romeo ile Juliet'in ölümüne neden olduğuna, İkinci Dünya Savaşında gri üniforma giyen Almanlar'ın mavi üniformalı Ilsa'yı Rick'ten ayırdığına inanır. Dodi ile Diana'nın ölümüne de paparazzilerle sarhoş sürücünün neden olduğuna ve çift yaşasaydı şimdi düğünlerini planlıyor ve Paris'in güneyindeki evlerine taşınıyor olacaklarına inanır. Oysa herkesin kendi durumunun belirlediği çerçeve içinde yaşadığını, bir gerilla veya prenses olmanın yalnızca bir tesadüf olmadığını, olsa bile bunun kişiyi oluşturan özelliklerden biri olduğunu unuttukları için yanılıyorlar: Iowa'da bir çiftçi ailesinin veya MIT'de (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) görevli bir fizik profesörünün çocuğu olmak veya mavi gözlü veya otuz yaşlarının sonuna doğru kel kalma eğiliminde olmak kişiyi tanımlayan özellikleri arasındadır. Dış dünyadan kaçma hayali de -Alıp başımızı gidelim! Gauguin gibi Tahiti'ye gidip yerlilerle yaşayalım! Baja'nın iri parlak güneşi altında gizlenelim!- arada bir, en azından, ilişki karşılıklı olarak tutkulu olmaya devam ettiği sürece, işe yarayabilir (uygarlık dünyasından uzaklarda, saatlerin olmadığı bir diyarda zaman çoooook yavaş geçer). Oysa insanların çoğu günlük yaşam dünyasında sıkışıp kalmıştır.

O zaman gerçeğe bir gözatalım: Romeo ile Juliet, aşırı duygusallıkları ile ergenlik çağı aşkları onları, ailelerinin hiç önemi olmadığını düşünecek kadar çıldırttığı için öldüler. Rick, evliliğinin korunmasına bağlı olan büyük bir dava uğruna, aşkından feragat ediyor görünerek Ilsa'yı kahramanlığa uğurladı oysa o birine bağlanmaktan korkuyordu, iş bu kadar açık ve basitti. Tutkuyla bağlandığı kadının sürekli yanıbaşındaki varlığıyla, gündelik yaşamın sorunlarıyla asla başa çıkamazdı. Kendi kendini Fas'a hapsetmiş olan Rick için, havadan sudan konuşmak ve Claude Rains ile gün batımında yürüyüş yapmak, o anı aşan bir yaşamla, geleceği simgeleyen bir aşkla uğraşmaktan çok daha kolaydı. Diana, ölümü Londra yağmuru kadar kaçınılmaz

olduğu için öldü, çünkü İngiliz kraliyet ailesinden biri çevresine hükmettiği söylenen, bir iki motosiklet ve fotoğraf makinesi görür görmez şoförüne, "Daha hızlı! Onlardan kurtul!" diye bağıracak kadar maço, kötü şöhretli yeni zengin bir çapkınla gezerse, sonu hemen hemen hep kötü olur. Dodi çevresine emirler yağdırarak, gücünü gösterip onun korunmasını üstlenerek prensesi etkilemeye çalıştığı için böyle oldu. Kimsenin, hatta Amish'lerin* bile, fotoğrafı çekilince ölmediğini bildiği halde böyle yaptı - oysa otomobil kazasında ölen çok.

Bütün bu ünlü âşıklar, her şeye rağmen, kişiliklerine uygun çevrelerde yaşadılar, öyle ki, aileler arası rekabet Shakespeare'in genç âşıklarının tutkusunu artırdı. Büyük bir dava uğruna, gerçek aşkı yaşama şansından vazgeçmek de, *Casablanca*'nın son sahnesini, kalkan uçağın motor gürültüsü arasında rüzgârın yüze savurduğu kumu, yaşanabilecek herhangi bir ilişkiden çok daha tatmin edici kılıyor.

Eski moda bir destan havasında filme uyarlanan *The English Patient*'ın (İngiliz Hasta) topluma karşı görevin, özellikle de işimize geldiği zaman, kişisel arzulardan önde tutulduğu *Casablanca* filminin bu mesajını düzeltmesine sevinen tek kişi olmadığımı umarım. Hele Bogart'ın bir kıza bakıp, "Paris'i asla unutmayacağız," dediği sahnede onun aynı zamanda asla çocuklarımız, kayınvalde ve kayınpederimiz olmayacak, para konusunda ve diş macunu seçerken tartışmayacağız -daha da iyisi bunun Museviler için gerekli olduğunu da söyleyebileceğizdemek istediğini düşünürsek. Oysa *The English Patient*'da (İngiliz Hasta) bir Macar kontu olan baş oyuncuyu canlandıran Ralph Fiennes, kendini bir dünya vatandaşı sayıyor ve hayatta yalnızca uçaklara ve çöle ilgi duyuyor. Evli bir İngiliz kadınına deliler gibi âşık olan, bu uçarı ve rahat adamı, aşk hem yüceltiyor hem de alçak gönüllü yapıyor. İnsanı uluslararası olaylardan üstün tutan filmin sonunda, çölde bir mağarada ölmek üzere olan yaralı metresine ulaşabilmek için, haritalarını bir uçak karşılığında Almanlara seve seve veriyor.

(*) Fotoğraf çektirmenin günah olduğuna inanan bir Hıristiyan mezhebi – ç.n.

Bundan onun Nazi'lere seve seve yardım ettiği anlaşılmasın: kayıp pasaportlar, bir yerde unutulan evrak, belirsiz milliyeti yüzünden onu hapsetmek isteyen İngiliz askerleri ile ilgili bir sürü olay yaşanıyor - ve savaşın karmaşası ve pisliği ortasında, sadece iki insanın arasında bile olsa, aşkın yaşayabilmesi her zamankinden daha fazla önem kazanıyor. Film, aşkı politikaya tercih eden bir erkek tipi çiziyor. En iyi film Oscar'ını aldıktan bir süre sonra Rick Hertzberg, *The New Yorker*'a, "Ralph Fiennes'in canlandırdığı tip, 'Bu çılgın dünyada iki küçük insanın sorunlarıyla karşılaştırıldığı zaman, Hitler'e karşı yürürtülen savaşın pek bir önemi yok,' der gibiydi," diye yakınıyor. Filme gösterdiğim tepkinin, Hertzberg'inkine tam karşıt olması erkek ile kadın arasındaki farktan mı, yoksa ikimizin arasındaki duyarlılık farkından mı kaynaklanıyor bilemiyorum ama, bence, insanlar hep güven içinde âşık olup mutluluk peşinde koşabilecekleri bir dünya uğrunda hep savaşmıştır. Olay iki kişinin sorununun, Hitler'den daha önemli tutulmasından çok, iki küçük insan zaten hiçbir şeyi etkileyemeyeceği için. Nazi nefretine karşı çıkmanın en geçerli yolunun kişiseli seçerek, yüreğin bir politik dama taşı olmasına izin verilmemesidir.

* * *

Erkeğin şiddeti ile kadının incinebilinirliği bilmecesinin çözümü, çoğu kimsenin benimsediği, uygar davranıştadır. Cro-Magnon insanları arasında kabul edilebilir davranış biçimi ne olursa olsun, günümüzde bir erkeğin bir kadına şiddet uygulayıp, onu yaralaması hoş karşılanmıyor. Caz şarkılarına konu olan, erkeğin sevdiği kadına vurmak istediği o anlarda, bu eğilimi kontrol eden şey de, erdemlerin en güzeli olan kendine hakim olma erdemidir. Aslında bir erkeğin karısına veya kız arkadaşına yöneltebileceği fiziksel gücün sınırlarını bilmek artık bir içgüdü gibi erkeklerin kişiliklerine yaradılıştan sinmiştir ve bu aşamada erkekler sevdikleri kadını artık dövmek istemiyorlar. Nefret ettikleri erkekleri de dövmek istemiyorlar. Aslına bakarsanız yorucu bir iş gününden sonra bir şişe birayla televizyonun karşısındaki koltuğa yayılmaktan başka bir şey yapacak halleri de pek yok.

Bütün bu tartışmanın tersliği de zaten burada: artık bunu tartışmak anlamsız. O.J. Simpson davası aile içi şiddetle (veya herhangi başka bir şeyle) ilgili, en ünlü dava oldu ama sansasyon peşinde koşan televizyon kanallarının arşivlerinin kara deliğine gömülmeden önce, kısa fakat aşırı ilgi uyandıran küçük çapta başka olaylar da olmuştu. Bu olayların her biri -hepimizin farklı bir düzeyde her an savaştığı şiddet, cinsler arası savaş, güç sahibi olmak, başkalarını kontrol altında tutmak gibi sorunlarla ilgili olduğu için- bir an için adeta bütün ilişkileri yansıtıp, evrenin merkezini oluşturur.

Daha geçenlerde Robin Givens ile Mike Tyson -Bernardsville, New Jersey'deki evinin sakin havasında, sanki bir sosyete ressamına yağlı boya portreleri için oturma odalarında poz verirmişcesine- Barbara Walters'ın karşısına oturup kendileriyle bir röportaj yapmasına izin vermek durumunda kaldılar. *Head of Class*'in ufak tefek zarif yıldız adayı kocasından korktuğunu, hayatının tehlikede olduğunu, kocasının onun BMW'sini bir ağaca çarptığını ve kimbilir daha başka neler yapacağını bilmediğini bütün dünyaya açıkladı. O aralar, *The Star* ile *The Enquirer*'ın Haftanın Delila'sı seçtiği Bn. Givens, o cırlak ses tonuyla konuşmaya başlayınca, huysuz kadın ününü daha da pekiştirdi. Aslanım Mike ise program boyunca, donuk bakışlarla ve ifadesiz bir yüzle endüstriyel güçte bir yatıştırıcı iğnesi yemiş koca bir ayı gibi hareketsiz oturdu. Tecavüz, tutuklanma ve ringde kulak ısırma olayları arasında Robin Givens'in, Tyson'un karısı olduğunu çok az kimse hatırlar - hatta çoğu kimse Robin Givens'i hiç hatırlamaz. Sean Penn'in bir zamanlar Madonna ile evli olduğu, birlikte bir film yaptıkları ve bir zamanlar *Shanghai Surprise*'da (Şanghai Sürprizinde) birlikte oynadıkları gerçeği de şimdi bir serap veya bir yanılgı gibi görünüyor. Sona erdiğinde de -bu bir Paul Newman-Joanne Woodward beraberliği gibi olmadığı için sona ereceği zaten belliydi- *People*'ın 14 Aralık 1987 sayısında, "Çılgın Bir Evliliğin Güncesi" manşetiyle kapak konusu yapılan kısa evliliklerinin sonunun "kıskançlık, içki ve kavga" ile çabuklaştırıldığı anlatıldı. Saygınlığı daha az olan dergilerde, Sean'in Madonna'ya yaptığı

eziyet türleri arasında, kelepçe ve ip kadar cinsel sadizm ve gerçek tecavüz de yer alıyordu (anlaşılan Madonna daha sonra bütün bunları *Sex* (Cinsellik) adlı kitabında anlattı).

Interview'nın 1992 Mayıs sayısının kapağında gülümseyerek birbirlerini kucaklayan Axl Rose ile Stephanie Seymour, birbirlerine delicesine âşık görünüyorlardı - ayrıca çifti açık ağızla öpüşürken gösteren, Bruce Weber'in çektiği birçok fotoğraf da iç sayfalarda yayınlanmıştı. Fakat bir süre sonra hem Bn. Seymour -Victoria's Secret modeli olan Bn. Seymour Guns n'Roses'ın "November Rain" (Sonbahar Yağmuru) klibinde düğün gecesinde ölen bir gelini canlandırmıştı- hem de Rose'un eski eşi Erin Everly, Axl tarafından fena halde dövüldüklerini iddia ettiler - bu da *People*'da "Dayak Yiyen Güzeller" manşetiyle kapak konusu oldu. Bir zamanlar profesyonel boksör olan biri için çok kötü sayılacak bir zamanlamayla Mickey Rourke, dinlenen boksör rolünü gerçek hayatında oynarken, bir model olan karısı Carré Otis'i, bir tokatla yere devirip tekmelemekle suçlandığı zaman, O.J.'in Nicole'ü öldürmesinin üzerinden bir aydan biraz fazla bir zaman geçmişti. Eşine dayak atması hiç beklenmeyenler sınıfına giren biri de, *Starsky and Hutch* ikilisinden sarışın olanı ve gününün John Tesh'i gibi "Don't Give Up on Us Baby"yi (Sevgilim Bizden Umudunu Kesme) söyleyen David Soul'dur. Soluk kotlara gökkuşağı renklerinde çıkartma yapmak gibi yetmişli yılların duygusallığını özetleyen ve tesadüfen ortaya çıkan bu aşırı duyarlı ünlü şarkı, doksanlı yıllarda hafif müzik olarak yeniden seslendirildi. Bay Soul'un (Neil Young'dan özür dilerim) bir NBC mini dizisi olarak çekilen *Casablanca*'da Humphrey Bogart'ın rolünü oynadığı sırada, Ekim 1982'de eşine dayak attığı açıklandı. Bir gece geç vakit setten sarhoş dönen Soul, Bel Air'deki evine girince üçüncü karısı Patti'ye (bu arada dördüncüsüyle evlendi) küfür edip vurmaya başlamış. Kadının çağırdığı polis, oyuncuyu kötü davranmış ve dayak atmakla suçladı. Patti onun alkolün etkisiyle girdiği öfke nöbetlerinde el ve ve parmak kemiklerini kırdığını ve yedi aylık hamileyken yirmi dakika süreyle karnının üstünde oturup ona kusurlarını sıraladığını açıkladı.

Son yıllarda karısını döven ünlüler arasına, porno yıldızı Ginger Lynn'i yumruklayan Charlie Sheen ile can yakan acımasız öfkesi yüzünden eski bir sevgilisinin aleyhine açtığı iğrenç bir davayla William Hurt de katıldı. Kendilerinden bu tavır beklenenlerle -Axl Rose, Sean Penn- beklenmeyenlerin - William Hurt? David Soul? Hutch?- eşit şekilde temsil edildiği bu sefiller listesine bakınca insan, dünyadaki bütün erkeklerin dünyadaki bütün kadınları dövdüğü duygusuna kapılabilir. Onu hiç tanımasak da, intihar eden kızlar hakkında şarkılar söyleyen yumuşacık mavi gözlü, bir çocuğunki kadar parlak saçlı, o sevimli ve duyarlı Kaliforniya'lı Jackson Browne'm, bir kadına el kaldıracağı, kimin aklına gelir? Bu dövülen kadın öyküleri ile aile içi şiddet konusundaki dedikodular, bizimle bir ilgisi varmış gibi görünmesi için ve toplumsal bir hizmet yapılıyor havası yaratmak için, hep ilgili istatistiklerle birlikte verilir: yılda iki bin kadın birlikte olduğu erkek tarafından öldürülüyor; Birleşik Devletler'de her onbeş saniyede bir kadın, yılda toplam üç ila dört milyon kadın dövülmektedir; öldürülen kadınların yüzde otuzu kocaları, eski kocaları veya erkek arkadaşları tarafından öldürülmüştür; yalnız 1993 yılında New York polisine 300,000 aile içi şiddet ihbarı yapıldı; dövülen eşleri 1984'de kayda geçirmeye başlayan Adalet Bakanlığı, kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin çoğunun, kadının tanıdığı bir erkek tarafından yapıldığını bildiriyor.

Yukarıda sıralanan istatistiklerin, bu tür bilgilerin doğru olabildiği kadar doğru ve tarafsız olduğunu söyleyebiliriz. Diğer yandan, Aile İçi Şiddete Karşı Ulusal Birlik tüm evliliklerin üçte ikisinde, en az bir şiddet eylemi yaşandığını açıklıyor: işte bu, tam da bu sorunun abartılmış olduğunu düşünenlere göre bir açıklama. Bana kalsa hemen hemen her evlilikte bir an gelir, taraflardan biri, bir cismi can yakacak bir yöne fırlatır, birisi yüzüne bir tokat veya taşaklarına bir tekme yer veya eşinin şah damarına bir bıçak saplamayı veya türlüye arsenik katmayı aklından geçirir ve bunlar günlük olaydan sayılır ama bunun çiftlerin üçte ikisiyle ne ilgisi var onu bilmiyorum. Bir de, daha ayrıntılı olmakla birlikte yine de yanıltıcı olabilen açıkla-

malar var: Los Angeles Savcılığı Aile İçi Şiddet Bölümü Başkanı Alana Bowman *The New York Times*'a "Cenaze İşleri Müdürlüğünün gayri resmi istatistiklerinin" aile içi şiddetin, "bir buçuk günde bir ölüme" neden olduğunu ortaya koyduğunu açıkladı. Bunun ne demek olduğunu anlayan beri gelsin. Bu istatistikler niçin "gayri resmi"? Ölümü araştıran polis memurlarının elinde olmayan bilgiler, Cenaze İşleri Müdürlüğü'ne nasıl ulaşır? Eğer bu doğruysa ve ölüm kuşkuluysa, ve Cenaze İşleri Müdürlüğünün bulguları aile içi şiddetin cinayete neden olduğunu gösteriyorsa, polis bunları niçin soruşturmuyor? Ayrıca "otuz altı saatte bir" demek "bir buçuk günde bir" demekten daha kolay değil mi? (Bu arada Bn. Bowman'ın sözünü ettiği Cenaze İşleri Müdürü, Ellis Adasından geçerken adını değiştirmeyi unutan Dr. Lakshmanan Sathyavagiswaran'dan başkası olamaz. Bu zatın O.J. davasında özetle bıçak yaralarının ölüm nedeni oluşturduğunu söyleyebilmek için sekiz gün boyunca, ifade verip yorum yapması gerekti; aynı kişi bıçak yerine bir cetvel kullanarak savcılardan biri üzerinde bir kafa kesme tekniğini gösterdiği için de The New Republic tarafından "deli" ilan edildi.)

Bu veri ve istatistik bolluğunda -onları bulmak çok kolay, hatta çoğu Faye Resnick'in ikinci kitabının arkasına bir bölüm olarak eklenmiş- insan bu kadar kısa sürede, ne çok kadın öldürülmüş diye şaşırıyor. Saygısızlık etmek istemiyorum ama bütün bu insani felaketleri basit bir muhasebe defterine indirgeyen bütün bu yüzdeler, kesirler, bölünmeler, olasılıklar ve varsayımlar, sonunda, sorunu küçümsemeyi başarıyorlar. Bazıları gerçeği yansıtmaya çabalıyor ama hiçbiri tarafsız değil: Adalet Bakanlığı dikkatli olmak uğruna yanılgıya düşüyor, kadınları destekleyen gruplar ise abartma eğiliminde oluyorlar. Yansıtıkları geniş yanılma payına rağmen biz, istatistiklere anlatıya dayanan kanıtlardan daha çok değer veriyoruz, öyle ki, Nicole'ün ölümünden hemen sonra *Time*, *Newsweek*, CNN ve ABC hepsi, onbeş ila kırk dört yaşları arasındaki kadınların başlıca yaralanma nedeninin aile içi şiddet olduğunu belirtti - oysa bu doğru değil. Bir kişi veya grup, doğru olmayan verileri

yayınladığı için, bütün bu saygın yayın organları da, ondan alıntı yaparak, aynı hataya düştüler. Daha sorumlu davranması gereken kişiler, istatistikler karşısında kendinden geçip onları sorgulamadan alıntılıyor ve yayınlıyor. Anlatıya dayanan veriler ise gerçeklik duygusu yaratmıyor, tam sayı ve kesirlerin kesinliğini yansıtmıyor.

Oysa tam da böyle durumlarda -kendi arzularıyla bir evi paylaşan iki bireyin, anlatılması imkânsız geçimsizliğinde, bir tarafın, ondan korunabilmek için kapının kilitlenmesini gerektirecek bir suç işlemesi- "eşe kötü muamele" gibi hafif bir tanımla adlandırılan olayın, açık açık eşin dövülmesi olarak yansıtılıp yansıtılamayacağını anlamak için, ayrıntılarını bilmek gerekir. Nicole canlı, nefes alıp veren, bebek gibi güzel bir kadınken onun hakkında hiçbir şey bilmiyordum, oysa ölümünden sonra basılan ve görüntüsünü, hayatını ve nasıl yaşadığını sergileyen fotoğraflar bende onun hâlâ hayatta olduğu izlenimini yarattı. Bn. Brown'un hayattayken çekilmiş bütün o fotoğraflarında görülen, uzaklara çevrilmiş o boş bakışı -çoğu zaman gözlerine hormon zerkedilmiş veya beyninin yerine halojen ampul yerleştirilmiş gibi görünüyor ve başı içi oyulmuş kabaktan yapılmış bir feneri andırıyor- kaygı, endişe ve tehlikeyle bezendi: boşluk aniden dolduruldu, her şey garip bir şekilde yerli yerine yerleştirildi. (Her şey gitse mi, kalsa mı sorusunda kilitleniyordu. Kalırsa: Rockingham malikânesi, bir sürü armağan -hoş O.J. ondan ayrıyken bile ona karşı cömert davranıyordu- aile yaşamı, mutlu bir anne baba ve dayak. Giderse: Sunset'in öbür tarafında yaşamak, izlenmek, Marcus Allen'in erkeklik organı, Starbucks'daki sevimli delikanlılar, dayak.)

Böyle toplumsal dert, dava ve keder her ne kadar aydınlatıcı olsa da çoğumuzun böyle sorunları asla olmayacaktır. Televizyonda ne gösterilirse gösterilsin, John Woo filmlerinde ne kadar çok kan akıtırsa akıtsın, hatta Wes Craven damardan da alsa, video oyunları ve çizgi romanlar kadın nefreti ve cinayetle kıpkızıl ve vıcık vıcık da olsa - bu gösteriler çok utanmasız ve son derece adi de olsa, çoğumuz ömür boyu ev hayatında tek bir şiddet olayı yaşamadan hayatımızı sürdüreceğiz. Sessiz bir

keder içinde ortalarda dolaşırken aklımız, elimde bir silah, bir çekiç olsa, o duvarı yıkabilsem, o binayı havaya uçurabilsem ne olurdu gibisinden, kötü ve çirkin düşüncelerle dolu olabilir. Yine de pek az kadın eşi tarafından dövülecek, çok daha azının - bunu istese bile- göğsüne erimiş mum damlatılacaktır. Bu yine de, aile içi şiddetin bir sorun olmadığını göstermez: en tutucu istatistiklere göre yılda "sadece" bir buçuk veya iki milyon kadın dayak yiyor desek bile ortada bir sorun var. Bu dünyada yaşayan çevremdeki erkeklere bakınca çoğunun kadınlardan daha büyük bir korku içinde olduğunu görüyorum, köşeye sıkışmış fareler gibi korkuyorlar ve bu küçücük kemirgenden ürküp masaların üzerine fırlayan karşı cinsi hiç anlayamıyorlar. Erkekler kadınlar konusunda öylesine şaşkın ve korkak, bizimle olan ilişkilerinde o kadar güvensizler ki, kadınlara yönelik erkek şiddetinin veya erkeklerin kadınlara duyduğu nefretin tartışılmasının yalnızca akademik değeri olabilir. Tabii erkek gücünün -fiziksel gücün- tam da bu şaşkınlık havası içinde sinir bozukluğu şeklinde kendini göstermesi olasılığı çok fazladır, yine de ünlülerle suçluların dışındaki dünyaya baktığımızda, çoğu erkeğin çoğu kadın gibi günlük sorunlar arasında çabalayıp durduğunu görüyoruz; her şey zaten yeterince karışıkken, bütün bunlara, bir de fiziksel şiddet sorununu katmanın anlamı yok. Aşkın üstün bir spor sayıldığı dünyamızda ne olursa olsun çoğumuz günlük işlerin bile üstesinden gelemiyoruz. Erkeklerin şaşkınlığı, korku, aşk-nefret konuları bütün o *Cosmopolitan* yazıları: çoğumuz için gerçek olan bunlar.

Ve tabii bunları tartışmaktan da bıktık usandık.

Bağlanmak istemiyor, daireme taşınmıyor, benimle evlenmiyor, kendi çamaşırını yıkamıyor, çocuklarla hiç ilgilenmiyor, çok kıskanç, kısa etek giymemden hoşlanmıyor, daha seksi giysiler giymemi istiyor, şişman görünüyor muyum diye sormamdan nefret ediyor, başka kadınlarla flört etmesinden nefret ediyorum, sanırım bir macera yaşıyor, bir macera yaşadığımı sanıyor, keşke bir macera yaşasa, onunla evlenmeye hazır değilim, dairesine taşınmazsam beni terkedecek, aşırı ilgili, işim hakkında hiç soru sormuyor, biliyorum bir gün beni ter-

kedecek, bazen bu kadar yıldır kiminle birlikte yaşadığımı merak ediyorum konusunda yaptığımız bütün o sohbetler.

Bütün bu düşüncelerde, bir dolu gizli şiddet ögesi vardır, bütün ilişkiler, en sağlamları bile, pamuk ipliğine bağlıdır, hepsinin kolayca yıpranabilen yumuşak ve hassas bir noktası vardır, konuşulmayan bütün o konular en ufak bir sert tavırda patlamaya, göçmeye ve her şeyi mahvetmeye hazır bekler. Bazen ilişkinin ihtiyacı olan da budur, ama çoğu zaman - şöyle diyeyim: istridyelerin çoğu kum taneleri tarafından tahriş edilir ama bu kum tanelerini inciye dönüştüreni çok azdır. Bazı farklılıklar giderilemez, gözardı edilir. Bu yüzden uzun süreli sağlıklı ilişkiler yaşayanlar dikkatli davranmayı, anlayamadıkları şeylerle birlikte yaşamayı öğrenirler. Bence bu çok işe yarar: uzun süre evli kalmış çiftlerde gözlemlediğim o büyük sükunet, berbat soruları sormamayı öğrenmiş olmaktan değil artık merak etmiyor olmaktan kaynaklanır.

Irwin Shaw'ın 1939'ta yazdığı ve daha çok Mayıs ayında yaz modası sayfalarına adını vermekle tanınan "The Girls in Their Summer Dresses" (Yazlık Elbiselerini Giymiş Kızlar) adlı kısa öyküsünde, güneşli bir kış günü Greenwich Village'de dolaşan mutlu bir genç çift, evliliklerinin hiç ortaya çıkmaması yeğlenecek bir gerçeğiyle aniden yüzleşir. Beşinci Caddede yürürlerken, genç kadın eşinin geçen kadınları süzmesinden, lastikli sözler söylemesinden çok rahatsız olur. Genç kadın "içinde bir şeyin koptuğunu" hisseder ve bu havada, köşedeki bir bara girip konyak içerler, kahvaltının tarih olduğu bu Pazar sabahı onlar Courvoisier içerler. Erkek önce onu asla aldatmayacağını, mutlu bir evlilikleri olduğunu ileri sürer ama genç kadın niçin kızlara böyle baktığını açıklaması için ısrar edince, erkek bakmaktan hoşlandığı kadın tiplerini sıralar: "bürodaki kızlar," "dükkânlardaki tezgahtar kızlar," "giyinip süslenmesi altı saat süren ünlü güzeller," "maçlardaki genç kızlar," ve bir de "yazlık elbiselerini giymiş kızlar." Öğle tatilinde dükkânlara gidip, alış veriş eden kadınları seyrettiğini söyleyip kürklü kadınlardan, garip şapkalar giymiş kadınlardan söz eder ve etek giymiş her şeye bakmaktan hoşlandığı kısa zamanda ortaya çıkar.

Sanırım çoğu kadın, ekeklerin -sadece bakarak ne kadar ayrıntılı ve abartılı fanteziler yaratabildiklerini bilmedikleri için- kadınlara bakmasına pek aldırmaz ama Shaw'ın öyküsünde kocanın itirafları bir yakınlık oluşturacağı yerde, evlilikte giderilemeyecek bir gerginlik yaratacak bir yara açar. Erkek bazen özgür olup bu kızların peşinden koşmayı arzuladığını itiraf eder. Genç kadın, "Günün birinde bir deneme yapacaksın... değil mi? Haydi söyle. Konuş. Yapacaksın değil mi?" Koca bu konuya pek girmek istemez. Aklı başında olan her erkeğin hayır demesi gerekirken o, "Belki," der. Kadın bir gün kendisini terkedeceğini bildiğini söyleyerek onu biraz daha sıkıştırır. Erkek sonunda, "Evet, biliyorum," der.

Karısı menopoza girip cazibesini yitirdiği zaman o genç ve güzel kızlara karşı koyamayıp onu terkedeceğinden emindir.

Kocanın itirafından -veya bu gönülsüz kabullenmesinden- sonra yaşam da evlilikleri de sürer. En azından bir süre, belki de çok uzun bir süre, ikisinin de yaşamını kararlan bu gerginlikle, bu ölüm emriyle birlikte yaşayacaklarını biliyoruz. Kocanın açıkladığı bu gerçek, her an ikisinden birinin alıp kullanabileceği, dolu ve ateşe hazır bir tabanca gibi ikisinin arasında duracaktır. Bu konuşmanın en saçma yönü de, evliliğin ne olacağı konusunda bir ip ucu vermeyişidir: yalnızca o an için geçerli olabilecek duygulara dayanarak geleceğe bakar. Koca mutlu yaşamının ve karısının kendi için daha önemli olduğuna karar verip bütün o genç ve güzel kızlarla artık ilgilenmemeye karar verebilir, bir otomobil kazası sonucu yatalak olup düşlerinden dolayı cezalandırıldığını düşünebilir - tekerlekli bir sandalyede yaşamaya mahkûm olur ve iş yerlerinin çevrede dolaşan, kolları ve bacakları hâlâ hareket edebilen Brooks Brothers takım elbisesi giymiş yakışıklı erkekleri seyretme sırası şimdi artık karısındadır.

Bazı sırları hiç öğrenmemekte yarar var.

Bazı şeyleri gözardı etmek de irade gücü ister. Bruce Springsteen'in "Brilliant Surprise" (Parlak Sürpriz) adlı şarkısı, yakınlığın içerdiği dehşeti başka hiçbir rock şarkısının yapamadığı gibi yakalar. "Şimdi sevgi dolu kadın rolündesin / Ben

de vefalı erkek / Ama avcumun içine / Sakın dikkatle bakma," diye bu sessiz sinema oyununu önerirken kederlidir. "Bana baktığın zaman / İyice ve dikkatle bak / Bu ben miyim yoksa harikulade bir maske mi?" Birinin bu kadar yakınında yaşayıp bir yandan da anlayamadığınız şeyleri kabullenmek için büyük çaba harcarken, insanın içinde büyük bir öfke birikiyor olmalı, gerçekleşmeyi bekleyen bir cinayet gibi.

Bu diğer ilişkiler için de geçerlidir: çocuk cinayetlerinin yüzde yetmişi anne veya baba veya her ikisi tarafından işlenmektedir; bir çocuk öldürüldüğü zaman FBI katilin yabancı biri olması oranını onikide bir olarak düşünüyor. Kısacası eğer öldürülecek olursanız katiliniz tanıdık biri olacaktır. Nicole Brown'ın öldürülmesini izleyen saatlerde Rockingham malikânesinin bahçe duvarından içeri atlayan polislerin, medyadan önce O.J.'ye erişip -arama emri çıkartmama nedeni buydu ve bu daha sonra savcının suçlamalarını çürütmek için başvurulan ayrıntılardan birini oluşturdu- ona eski eşinin öldüğünü bildirmek istediklerini iddia etmesi son derece saçmaydı çünkü herhangi biri öldürüldüğü zaman ilk şüpheli eşi veya en yakınıdır.

Bunu anlamak tabii ki çok zor. Uzun uzun düşünüyorum ve birini üstelik de sevdiğim birini, öldürebilmek için nasıl bir ruh haline girmem, neler yaşamam gerektiğini anlamaya çalışıyorum. İnsan birini öldürmeyi bazı davranışların mantıklı bir uzantısı olarak görebiliyor, o zaman da durum değişiyor: Ben tanımadığım kişilere öfkelenmediğim ve onlar için olumlu veya olumsuz duygular beslemediğim için aklı başında biri sayılırım. Yalnızca deliler rastgele insanlara saldırır. Bunlar kendi kendilerine birşeyler mırıldanırken aniden patlayan kişilerdir. Böyle düşündüğümüz zaman, yakın olduğun birini öldürmek, bir anlamda, aklının başında olduğunu gösteriyor. Asıl anlaşılmaz olan, Charles Whitman gibi bir adamın Texas Üniversitesinin kulesine çıkıp insanlara rastgele ateş etmesi, yalnız bir tetikçinin o anda Austin kampüsünde dolaşan kişilere kurşun yağdırmasıdır. Whitman'ın yaptığı delilik, oysa kıskançlık krizi geçirmiş herhangi biri O.J. Simpson'un davranışlarını pekala anlayabilir.

O kadar çok suç var ki -çocuk tecavüzü, ensest, bir eşi veya aileden birini öldürmek- suç işlemeyenlerin bütün bunları anlaması olanaksız. Özellikle ensesti anlamak çok güç. Çocukların cinsel cazibesi olabilir, ama bir kimse nasıl sekiz yaşındaki bir çocuğun ırzına geçmek ister - hele bu kendi kızıysa? Bu tür davranışlar ile bir yakın akrabayı öldürmenin bize sapıkça görünmesi, JonBenet Ramsey veya Hedda Nussbaum'un karşısında şaşkınlık ve dehşete düşmek, iki çocuğunu otomobilinin içinde nehirde boğularak ölmesine sebep olan Güney Carolina'lı Susan Smith'i kendimizden emin bir tavırla, önceden tasarlamadan suç işleyen biri olarak tanımlamak aslında kendi evimizde duyduğumuz öfke ve yersiz arzuların yüzeye ne kadar yakın olduğunu gösterir. Kocası işyerindeyken veya arkadaşlarıyla eğlenirken çığlık çığlığa ağlayan, susmak bilmeyen çocuğuyla yalnız kalan kaç anne, onu öldürmeyi içinden geçirmemiştir?

Sigmund Freud *Totem ve Tabu* adlı kitabında ensest, cinayet ve insanın insana karşı işlediği bu gibi suçların bizi iğrendirdiği için değil tersine iğrendirmedikleri için tabu sayıldıklarını ileri sürer - bunların dehşet verici olduğuna inandırılmazsak kendi kendimizi yok edebiliriz. Freud, "Enseste karşı (yasal ve ahlaki yasaklamaları) aralarında kan bağı olan akrabalarla cinsel ilişkiye karşı duyulan içgüdüsel nefretle -enseste karşı dehşet duyulduğu ise doğrudur- açıklamaya kalkmak yanlıştır," diye yazar. "çünkü toplumsal deneyimler, olduğu varsayılan bu içgüdüsel nefrete rağmen, günümüzde ensestin az rastlanır bir olay olmadığını göstermektedir, tarih de bize, ayrıcalıklı kişiler arasında ensest evliliklerinin bir gelenek olduğunu gösteriyor." Aynı şekilde Freud'un, -onun hastalarından biri olacak kadar nevrotik olmayan- "normal insanların" rüyaları üzerinde yaptığı incelemelere göre, "sandığımızdan çok daha sık, sandığımızdan daha güçlü öldürme arzularına kapılırız ve bu arzu bilincimizin dışında kalmasına rağmen fiziksel etkiler yaratır." Viktorya çağının Viyana'sını, daha sonra da tüm Batı dünyasını insan ruhunun, zar zor kontrol altında tutulabilen -yasanın bastırıp dizginlediği ateşlenmemiş dinamit çubukları kadar hareket-

siz- dürtülerle dopdolu karanlık gizemiyle tanıştıran Freud'a göre, çoğumuz farkında olmasak da, çok feci ve günahkâr eylemlerin ancak bir hamle uzağındayız. Siyah Giysili Adam'ların ilki olan Johnny Cash bile "Ölmesini izlemek için / Reno'da bir adam vurdum" diye gururlanıyorsa çoğumuz bize en yakın olanlara kötülükler yapıp, kendi kendimize bunun doğru olduğunu söyleyeceğiz ve davranışlarımızın Bay Cash'inkinden hiç de farklı olmadığını, sonunda anlayacağız.

* * *

New York Eyaleti Aile İçi Şiddete Karşı İşbirliği'nin Yöneticisi Sherry Frohman, "Tecavüzcülerin alınlarında kadınları uyaran birer yeşil işaret olsaydı kadınlar onlardan uzak dururdu," diyor. "Çoğu erkeğin boktan olduğu bir gerçek ve kadınlar çok şanssız."

Ben, tabii ki, buna inanmıyorum. Belirli insanların kendi hastalıklı dramlarında bilerek rol aldıklarına inanıyorum ve Bn. Frohman'la yaptığım doksan dakikalık telefon görüşmesi, tarafgirlik ile açık görüşlülüğün arasındaki büyük ayırımı vurguladığı için beni yorgun düşürüp hüzünlendiriyor. Demek istediğim şu, aile içi şiddet kurbanlarının veya başka birilerinin desteğini üstlendiğiniz zaman -tanık olmadığınız suçları bile sonradan doğrularsınız- her an bu konuyu düşünür olursunuz. Oysa Andrea Dworkin gibi, Suçlunun biri, aptalın biri deyip geçmek gerekir. Kadınların alnında yeşil işaret olan adamlardan uzak duracağına gerçekten inanmak gerekir, oysa ben tam tersine, kadınların o adamların peşine düşeceğine inanıyorum.

9 1/2 Weeks (9 1/2 Hafta) filminin sağ duyulu bir anında Elizabeth'in, ona hükmeden, onu çabucak sadomazoist aşk oyununa ortak eden erkeğe, "Nasıl bildin? Sana uyum sağlayacağımı nasıl bildin?" diye sorduğunu hatırlıyorum. Onda kendini gördüğünü belirten cevabı bu karmaşık soruyu tam olarak yanıtlamıyor ama filmin sorunu da zaten cinsel şiddeti hafife almasıdır. Yine de senaryo bunu sormayı akıl etmiş - fazla açıklama getirmemesi de bir bakıma akıllıca sayılır, çünkü bu, eninde sonunda sıradan Amerikan izleyicisini hedefleyen bir filmdi.

Sonuçta aile içi şiddet gibi bir olayı, anlamaya çalışmak ilginç ve boş bir uğraş olacaktır. Çoğumuzun yaşamında ilginç olmaktan öte bir anlamı yok, ayrıca dayak yiyen kadınlara yardım etmek isteyecek kadar ilgili biriyseniz, bir sığınma evinde çalışmak veya danışman olmak istiyorsanız, yapacağınız en doğru şey yakınlık, içtenlik ve ilgi gösterip, neden diye sormamak olacaktır. Durumu anlamak için çok fazla uğraşırsanız, sanırım sonunda, Yuvana dön, birbirinizi seviyorsunuz, ondan asla kurtulamayacağını anlamıyor musun? diye öğüt verirsiniz.

Hz. Süleyman *İncil*'in Vaiz bölümünde, "İnsan güneş altında yapılan işi bulup çıkaramaz," diye yazmış. "Çünkü onu aramak için insan ne kadar emek harcasa, yine onu bulup çıkaramaz ve hikmetli adam bile anlamak için düşünse, yine onu bulup çıkaramaz." Tabii Hz. Süleyman'ın gelmiş gelmiş en bilge kişi olduğu söylenir -zekânın bilgelikle ilişkisi olmadığına göre en zeki insan Hz. Davut olmalı- ve bu sözler onun mantığını ifade eder. Hz. Süleyman varlıklı, üretken ve barış içinde geçen hükümdarlığı süresince dertlerden uzak kalmaya -tek hatası Kraliçe Bat-Şeba'dır- ve deli saçması olduğu belli olan şeylerin üstünde durmamaya özen gösterdi. Sarı saçlı Hz. Süleyman, ağabeylerin kızardeşlerin ırzına geçtiği, kardeşlerin elini kardeş kanına buladığı kraliyet sarayında, babasının gözbebeği olarak büyüdü ve belki de, bu kargaşanın, Hz. Davut'un içine kapanık tavrından kaynaklandığını farketti; çünkü bir örnek oluşturacak kadar karmaşa içinde olan bu ailenin reisi, herkesin doğru düzgün davranmasını sağlayacağı yerde, zamanının çoğunu hüzne ve düşünceye dalarak geçirirdi. Aile içi şiddet söz konusu olunca mantık işe yaramayacağı için bazen diplomatça bir yaklaşım, en iyi yol gibi görünüyor.

Sevdiğinizin acı veren saldırılarına uğramanın veya sevdiğinize saldırmanın mantığını kavramak Scientology, Moon veya benzeri tarikatları incelemeye veya ömründe arada bir kadehten fazlasını içmemiş birinin, uyuşturucu bağımlılığını veya alkolizmi anlamaya çalışmasına benzer: onlardan biri, uzmanlar, kurtulan veya iyileşenler, insanları bu durumlara sürükleyen duygusal hastalığı ne kadar anlatırsa anlatsın deneyimsiz kişi-

ler bunu tam olarak anlayamaz. Hepimiz arada bir zararlı bir şeyin hasretini -ergenlik çağında, üniversite öğrencisiyken veya yirmi yaşlarında yolunu şaşırmış kişiler olarak- çekmişizdir ama yaşama içgüdüsü bizi bu çizgiyi aşmaktan korur, bu öylesine yerleşik ve belirgin bir güdüdür ki, bu çizgiyi aşan çılgınları bir türlü anlayamayız. Şöyle diyelim: Nazi Almanya'sından kaçabilmek için Alpleri aşıp İsviçre'ye ayak basan bir Musevi'nin, dönüp hasretle ülkesine, hâlâ yurdu saydığı Deutschland'a bakmasını normal bir insan anlayabilir. Ama aynı kişi geri dönüp, kardaki ayak izlerini izleyerek Alman sınırının ötesinde onu bekleyen ölüme yürürse, onun Dachau felaketini hakkettiğini düşünürüz. Berlin ve Frankfurt'ta yakalarında sarı Musevi yıldızı, Musevi işaretiyle dolaşan ve bütün bu feci gelişmelere ve tanrıtanımaz olmalarına rağmen -en azından- sağ duyunun sonunda galip geleceğine inanıp Beethoven'in ve Goethe'nin ülkesini -onun aynı zamanda Wagner'in ve Nietzsche'nin de ülkesi olduğunu unutarak- terketmeyi reddeden Musevi'lere de anlayış göstermek mümkün değil.

İçimizden Sersem seni! diye bağırmak gelirken hoşgörülü olmak hiç de kolay değil.

Şiddet belirtilerinin ortaya çıktığı, arttığı, fazlalaştığı ve kirli tabaklarla dolu bir mutfaktaki hamam böcekleri gibi çoğaldığı zaman evini terketmeyen kadınlardan nefret etmek çok kolay: onlardan nefret etmek onları savunmaktan daha kolay. Hedda Nussbaum'un, Joel Steinberg tarafından suçlanması dört dörtlük bir olaydı ve kötücül ve çirkin bir biçimde de olsa eğlenceliydi. Herhalde her gün dayak yemeyen, bir yaşamı olan, dayağa karşı çıkan ve güzelliğini dayak düşkünlüğüne feda etmemiş olan Nicole'ün tersine, Hedda biçimsizleştirilmiş bir kalıntıydı: burnu yassılmıştı, yer yer dökülmüş saçları kurumuş çim sahayı andırıyordu, sanki tüm kemikleri yerinden çıkmış ve Steinberg, sapık bir Pygmalion gibi, bu kadını kendi garip mükemmel tipine uydurmak için onu yeniden tasarlamış gibi yeniden yerleştirilmişti. Hedda o kadar iğrenç ki, polisin çektiği fotoğraflarını gördüğümüz zaman içimizden onu dövmek geliyor, kendine bunun yapılmasına izin veren bir kadına bu-

nu yapanı suçlayamıyoruz. Hedda ölen evlatlığı Lisa'dan söz ederken onu "tanıdığı için mutlu olduğunu" söylediğinde, bu insanlık dışı duruma düşürülmesine boyun eğen bu insanoğluna duyduğumuz bütün yakınlık yok oluyor.

Dövülen eş sendromunu biliyoruz: kadınların kaçmasını nasıl engellediğini, kadınların yalıtılmışlık ve korku içinde doğruları kavrama yetilerini nasıl yitirdiklerini, hapishanelerini saray sandıklarını, Stockholm sendromuna yakalanmış rehineler gibi onları hapsedenlerde özdeşleştiklerini biliyoruz. Yine de, insanlık dışı bir duruma düşürülmeye boyun eğen diyebiliyorum çünkü bir noktada bir seçim anı vardır. Julio Cortazar *Hopscotch*'da (Seksek), "Farklı bir varoluş biçimine geçtiğinizi bile farketmeden, masumiyetinizi aniden yitirivermek çok tuhaftır," diye yazıyor ve bütün sorun da burada: aniden kocaman bir felaket gelir çatar, bunu farketseniz bile kontrolünüz dışında gibidir, yine de kadınların çoğu, onları döven erkeklerle flört etmeye ve evlenmeye karşı koyabildiğine göre, o farklı varoluş biçimine geçmeye direnmenin mümkün olduğuna inanmayı sürdürmeliyiz.

Aile içi şiddete uğrayan kadınların bir seçim yaptığını veya kurban olduğunu ileri süren iki karşıt görüşü bir şekilde bağdaştırmak mümkün olmalı. Sherry Frohman, bir destekçi ve danışman olarak iddialarını kabul ettirebilmek için bir seçim yapıldığını reddetmek durumundadır: oysa Camille Paglia gibi biri ise, kendi oluşturduğu cinsel özgürlüğe dayanan feminizmin ayakta kalabilmesi için bir seçim yapıldığında ısrar etmek durumundadır. Her iki bakış açısı da hatalıdır ve hata olaya çok yönlü bakamamaktan kaynaklanmaktadır, ama sahiden de aklı başında olmak ne demek?

Kadınlığın bütün "ya bu/ya o"larını "hem bu/hem o"lara dönüştürmek en mantıklı, en anlayışlı feministlerin gündemini oluşturmuştur. Aile içi şiddet modelinden çıkaracağımız en yararlı ders, bu hoş dünya görüşünü günlük yaşamımıza uygulamanın bir yolunu bulmak ve "tecavüze uğramayı hakketti" imasını asla yapmadan "sevişmek istedi" demeyi başarabilmektir. Şu karşıt görüşleri benimseyebilirsek gerçek bir aşama kaydet-

miş oluruz: 1) pornografi, fuhuş ve striptiz kadınları sömürüyor, ancak yine de, kadınlar bu meslekleri seçmekte özgür olmalılar, ayrıca bu mesleklerin özünde kadın düşmanlığı olduğuna inanan birçok kadının bu sektörlerden gelir sağlamasına izin verilmektedir; 2) cinsel işçilikten kurtulmak isteyen kadınların çabalarını desteklemeli ve utanç duymalarını (ki bu da bir sömürü sayılır) engellemeyiz ve bu arada, bize yaranmak için her şeyden vazgeçip kendilerini İsa'ya adamalarını onlardan istememeliyiz; 3) bu iki konuyu uygulamayı başardığımız zaman, geleceği yargılamadan geçmişi yargılayabileceğiz: bazı davranışların olumlu olmadığını ama kendimize engel olamadığımızı, nihayet insan, yanılgıya düşebilen ve aptal biri olduğumuz için bunlardan keyif aldığımızı ama yanılgılarımızı tutuklanmadan ve kötü kadın damgası yemeden kontrol edebilmek istediğimizi söyleyebilmeliyiz - kendimize ve diğer kadınlara birazcık daha fazla hoşgörü sunabilmeliyiz. Bazı kadınların rahatsız edici seçimlerini sorgulamadan kabul etmenin bir yolunu bulabilsek, bunların yol açacağı feci sonuçların sorumluluğunu üstlenmelerinde ısrar edebilsek ve yine de onları yürekten affedip gerektiği zaman onlara yardımcı olabilsek, o zaman, Sherry Frohman'ın sergilediği saflığa da, Camille Paglia'nın huysuzluğuna ve yaygaracı kabadayılığına da gerek kalmayacaktır.

Kimse bu tavrın amacının, kadınları sorumsuzluğa itmek veya onlara çocuk muamelesi yapmak olduğunu sanmasın. 1997 yılının yazında AT&T'nin genel başkanının 14 milyon dolarlık tazminatla işten çıkarıldığını -ve şirketin yeni bir genel başkan aramaya başladığını- duyduğumda, nasıl bu işe girip, kısa zamanda beceremeyeceğimi kanıtlayıp, kendimi aynı şekilde işten attırabileceğimi araştırmaya başladım. Başarısızlıkları için erkeklere verilen ödüllere bakıp -Heaven's Gate, Howard the Duck veya daha beterlerini onayladıkları ve kötü yönetmen oldukları için, stüdyoda bir büro ve kendilerine ait bir film şirketi ve yüksek bir tazminatla işten atılan bütün o Hollywood yönetmenlerini hatırlayın- kendi hayatlarını mahveden kadınlara karşı vicdan azabına kapılmadan rahatlıkla biraz daha cömert davranabiliriz.

İç dünyamızdaki dengesizlikleri düzeltmenin tek yolu, utanca kapılmadan dürüst olabilmektedir.

Bunu beceremezsek yeşil işaretlere inanmaktan başka seçeneğimiz kalmaz.

Bazen de yapacağımız hiçbir yardımın işe yarayamadığını farkederiz, bu gibi berbat durumlarda, ne feminizm -ne başka bir şey- ne de bilgelik işe yarar. Kişisel olan her zaman politik olmayabilir. Aile içi şiddetin uygulandığı durumlardan kurtulabilen bazı kadınlar, bunu zamanında yapmazlar. Sherry Frohman kocası tarafından öldürülen kadınların çoğunun evden ayrıldıktan sonra öldürüldüğünü söyleyecektir, bu yüzden de Niçin onu terketmiyor? diye sormak haksızlık olur. Yine de, bu sav her kadının onu döven adamla yaşadığı süreyi yeterince açıklamıyor. Çok geride kalmış bir an vardı -bu ilgili kadına Bronz Çağı kadar gerilerde görünse de- o ilk yumruğu yediği andı. İlk yumrukta, ikincide, üçüncüde, hatta onuncuda çekip giden kadınlar var; bir de yılların geçip gitmesine gözyuman kadınlar var.

Sonunda çekip gittiğiniz zaman, hayat size boşa harcanan yılların bedelini ödetir. Çekip gitmekle kurtulamayacağınız seçimler de vardır. Siz elinizden geleni yapsanız da, bizler bunun haksızlık olduğunu düşünürüz, çünkü bu gerçekten de haksızlıktır.

Diana daha aklı ermezken, küçük yaşta, kraliyet ailesine çocuk doğuracak gelin olarak alındı ve bunu yaşamıyla ödedi. Yasalar dümdüz, evlilik ilişkileri ise karmaşık olduğu için, polisin Nicole gibi biri için -gitse de kalsa da- ne yapabileceğini doğrusu bilmiyorum. Belki de anlaşmazlık yüzünden boşanan bir çiftin çocuğu olduğum için, aşkın gerçekte oldukça çirkin bir yüzü olduğunu kabule yatkınım, belki de aşırı yatkınım. Bu düşünceyi hiç de garip bulmuyorum - hüzünlü ama olağan. İnsanlar sürekli birbirlerine çok kötü şeyler yapıyor ve buna da aşk diyorlar - tam olarak yanıldıklarını da sanmıyorum. Nicole ile O.J. birbirlerinin üzerine giderken, ne yaptıklarını biliyorlardı.

* * *

Paula Barbieri, "O.J. yayımlanan bütün yeni romanları okurdu ve Shakespeare'den alıntılar yapardı. Çoğu kimse gibi birkaç satırlık alıntı da değil, Macbeth veya Kral Lear'den üç veya dört dakika süren tiradları ezberden okurdu," diyor. Bu açıklamanın kabul edilmeyecek birçok yönü var: bir kere Shakespeare'i okumanın zor olduğu iddiası fazlasıyla abartıldığı gibi -bu piyesleri herkes yalnızca lise çağında okuduğu için zor bulur- O.J.'in de pek bir şey okuduğuna inanmakta zorlanıyorum. Basılı metinlere alışık olsaydı, imlada bu kadar zorlanmazdı. Büyük şairin ünlü trajedileri bir yana, onun Dean Koontz'u bile okumadığına inanıyorum. Ayrıca o tiradları uydurmuş olsa, çevresindekiler arasında kim bunu farkedip onu düzeltebilirdi? Daha da önemlisi, Shakespeare'e başvurmak gerekiyorsa, sözü edilen oyunlar duruma hiç uygun düşmüyor. O zaman da akla Othello geliyor: bir zenci kocanın geçirdiği bir kıskançlık nöbetinde sarışın karısını öldürmesini konu eden bu oyun O.J.'e öylesine tıpa tıp uyuyor ki, ağıza bile alınmaması gerekir. Aslında O.J.'in, Nicole'ü çok fazla sevdiğini iddia ettiği intihar/kaçış notu, Othello'nun son tiradının günümüze uyarlanmış şeklidir. Othello bu tiradında şöyle der: "O zaman akıllıca değil de çok fazla seven birinden söz etmelisiniz."

Othello, Desdemona'nın aklı başına gelip de beyaz erkeklerden hoşlanmaya başlamasından korktuğu için kıskançlık nöbetleri geçirir. Tabii Othello, uşağı Iago -gerçekten de gelmiş geçmiş tüm tiyatro tarihinin bu en büyük haini, kötü niyetini dostluk maskesi altında başarılı bir şekilde saklayabildiği için daha da tehlikelidir- olmadan böylesine paranoyakça, ıstırap ve öznefret dolu tiradlara yönlendirilemezdi, ama ırkçı önyargılar o kadar duyarlı ki, aslında Othello'nun yetersizlik duygusunu kışkırtmanın o kadar da güç olmadığını anlıyoruz. Shakespeare, vatandaşlık hakları hareketinden ve bu yöndeki olumlu gelişmelerden çok daha önce, en yüzeysel özelliklerin -tam da böyle çünkü yüzün renginden daha yüzeysel ne olabilir?- incelikli yönlendirmelerle, insan ruhunu engellemek ve

yok etmekte nasıl kullanılabileceğini keşfetmişti. Othello gibi yükselip, senatör Brabantio'nun, tek kızını seve seve onunla evlendirecek kadar gözdesi olduktan -bir Magribi olarak değil de olduğu kişi olarak kabul edilmenin en iyi kanıtı- sonra her şeyin iğrenç bir cinayet ve boşuna dökülen kanla sona ermesi çok acıklıdır. O.J.'in beyaz olduğu için Nicole'e karşı duyduğu kıskançlığın (Nicole'ün ölümünden sonra iki saldırı ihbarı yaptığı anlaşılmasına rağmen eski eşi Marguerite konusunda böyle olmadığı anlaşılıyor) yersiz olduğu anlaşılıyor, çünkü, en azından (kaçık gibi görünse de, şaşırtıcı derecede güvenilir ve olaylarla ilişkisi hayret verici şekilde inandırıcı olan) Faye Resnick'e göre, onu O.J.'den başka tatmin edebilen tek erkek bir başka zenci yıldız sporcu Marcus Allen'mış. Üstelik Nicole, Desdemona gibi asil de değildi, Orange bölgesinde yaşayan sıradan bir adamın kızıydı. Her neyse, ırklar arası aşkların Shakespeare'in gününden bu yana en azından biraz değiştiğini belirtmek yerinde olur. Yine de, beyaz bir kadınla evlenen, beyazlaşma çabasını yaşamı boyunca sürdüren O.J., Nicole'ün yanında olduğu sürece, hep bir zenci olarak algılanıyordu. Oysa Marguerite ile kalmış olsaydı böyle olmayacaktı.

Karardan bir süre önce, melek biçiminde küpe ve iğne takmış kadınlar ellerinde mumlarla Nicole'ün evinin önünde nöbet tuttular. Halkın önüne her çıktığında Denise Brown'un da kullandığı bu takılar, Nicole'ün şimdi cennette kanatlı bir melek olduğunu ifade ediyordu. Küçük bir kız Televizyon muhabirine, Nicole'ün öldüğü için şimdi melek olduğunu söyledi. Bu beni çok sinirlendirdi. Nicole'ün melek olmadığını hepimiz biliyoruz. Kötü bir insan da değildi ama özellikle iyi bir insan olduğunu düşünmek için bir neden yok. Yaşarken erişemediği kahramanlık mertebesine öldürülünce erişti. Ona zenci düşkünü demedikleri, sık sık dansa gittiği için savcının onu, öldürülmeyi çoktan hakketmiş bir sürtük olarak göstermeye çalışmadığına memnunum. Yine de yalnızca iki seçenek, sürtük veya melek, olması beni şaşırttı. Anlaşılan onu, aşırı cinsel arzuları olan, eğlenceye düşkün bir kadın ve aynı zamanda iyi bir anne olarak tanımlamanın yolu yoktu.

Bazen olayların hiçbir anlamı olmuyor, anlamsız bir şiddet olayı anlamsız bir şiddet olayı olarak kalıyor. Nicole'ün ölümü, onu aile içi şiddet konusunda halkı bilinçlendirmek için bir araç yapmak isteyen bazı iyi niyetli fakat yararsız çabalara rağmen, sadece daha yaşamasını bile doğru dürüst öğrenememiş bir kadının, ahmakça ve boş yere harcanmasıydı. Olaya yakın insanlar, olanların anlamsızlığını kabul edebilseler sonunda durumu kavramış olacaklar. Kendini beğenmişlik ve tutkunun karanlık sularında boğulmadan önce, sevdiğini sandığı kişiyi öldürüp veya yaralayacak kadar bir süre ancak hayatta kalabilen insanlar, birbirine çektirdiği zulüm ve eziyeti aşk sanmaktadır. Beni aldattı vs. Bu duygunun hem kendi yaşam süreçlerinde, hem de insanlık tarihinin akışında ne kadar çabuk solup gideceğini anlamıyorlar. Habil ile Kabil bize bir ders verdi, peki ya bu arada adını bile duymadığımız kaç kişi daha kardeş kanı döktü? Kaç çift çevrelerine kavga ve ıstırap yayarak ölümüne mücadele ettikten sonra "önemi olmayanlar" arasına katıldı?

Oysa herkes anlam, adalet, öç, saygınlık tartışmalarına bir son vermeye çalışmaktadır. Ölüm cezasının cinayetlere son verdiği hiç görülmemiş olsa da -tersine uygulandığı bölgelerde suç oranını arttırıyor, yoksa Texas'ın şimdi hiç kan dökülmeyen bir eyalet olası gerekirdi- bazıları onu destekliyor. Sığınma evlerinin ve şiddete karşı çalışma gruplarının çılgınçasına âşık bir kadına hiçbir yararı olmaz ama yine de, biz hâlâ birilerinin güvenli bir yer bulacağını umuyoruz. İnsanlığın durumunu düzeltmek için hiçbir şey yapılamayacağını ima etmek istemiyorum ama birinin o küçük kıza, Nicole'ün bir melek olmadığını ve bir kadının ölümüyle değil yaşamıyla kahramanlaşacağını söylemesinde yarar olduğuna inanıyorum. Gerçek meleğin kendisi olduğunu, kendi dünyasını yaratacağını, tarihin onun yaşam öyküsüyle başladığını ve kendi tarihini yazma şansına sahip olduğunu biri o küçük kıza söylemeli. Ona hayatta ne olmak isterse olabileceğini - öbür dünyayı kendine dert etmemesi gerektiğini söylemeli. Bu hayatı gerektiği gibi yaşabileceğimize ve cezaların, öğütlerin ve kahramanlaştırma-

nın ölüleri -onlar zaten ölmüşler- saygıyla anmaya değil kendi hayatımıza bir anlam katmayı öğrenmemizi engellemeye yaradığına, yürekten inanıyorum.

Nicole öldü. Bir sadistle evlendiği için, onu önceleri çok sevip sonra da yeterince sevemediği için, yanlış zamanda kapıyı açtığı için, kapıyı çalan uzun boylu beyaz bir erkek olduğu için, sarışın olduğu için, güzel olduğu için, annesi gözlüğünü Mezzaluna adlı bir lokantada unuttuğu için, akşam sakin ve durgun olduğu için, gökyüzündeki mehtap sakin ve hüzünlü göründüğü için, bir bahar akşamı öldürüldü - nedenler çoktu oysa hiçbiri buna değmezdi.

Erkek bu mücadelenin onun için hep bir oyun kalmasını yürekten dilerken o kadının alınyazısıdır. Kurtarıcı da olsa fatih de olsa, erkeğin gerçek zaferi, kadının onu kaderi olarak görmesindedir.

SIMONE DE BEAUVOIR
The Second Sex
(İkinci Cins)

SON SÖZ:
BEN BUNUN İÇİN Mİ AĞDA YAPTIM?

Bizim sorunumuz şu. Bekârlık aslında bir seçim değil bir mahkûmiyettir. Bir erkek ve çocuklar olmadan bir yaşam düşünülemez. Bu doğanın kuralıdır ve anne ve babanız ne zaman ev bark sahibi olacaksın -büyüyeceksin, evlenecek ve torun doğurmaya başlayacaksın- diye size baskı yaptığı zaman ezelden beri süregelen insanlık tarihi onlardan yanadır: insanoğlu çiftler halinde yaşar, Tanrı yapayalnız olan Adem'e Havva adlı bir yardımcı verdi, çocuk sahibi olmayı çiftlere özgü kıldı. "Bunun için insan anasını ve babasını bırakacak ve karısına yapışacaktır ve bir beden olacaklardır." Tekvin'de, iki cinsli bir gezegen için rehber hazırlamak veya her şeyi ekmek pişirmek kadar kolaylaştırmak istercesine böyle denir: anne ve babanızın evinde büyürsünüz, evlenebilmeniz için en kısa zamanda serbest bırakılırsınız ve eşinizle -*İncil*'in yazıldığı devirde beraber yaşamak diye bir kavram yoktu- birleşirsiniz (bu, kadının erkeğin kimliğini kabullenmesi demektir). Paleontologlara ve evrimci biyologlara inanacak olursak, biz taşıdığımız genler için birer kaptan ibaretiz: sonsuza dek uzayıp giden upuzun zaman süresi içinde duygular, kişilikler, yetenekler ve aldığımız üstün notlar, yıl sonu primleri ile bir vatandaş olarak veya ev dekorunda müthiş zevk sahibi kişiler olarak bir

değerimiz yok, çünkü tek yararlı yönümüz evrimleşen gen grupları oluşturmaktır. Çocuk doğurmayan kimseler insan olmanın amaç ve görevini yerine getirmezler. Mikroplar, iğrenç küçük yaratıklar ve sarmaşıklar gibi hevesle yeniden üreten çiftler oluşturmamız gerekir.

Üstelik ben, bunun yalnız biyolojik bir sorun olduğuna da inanmıyorum. Bence toplum da, tek başına yaşamak isteyenlere hoşgörülü bir tavır takınmıyor. Ama erkekler azıcık kayırılıyor, onlara birkaç seçenek sunuluyor: John Wayne veya Steve McQueen gibi atını batan güneşe doğru dört nala sürebilir, Lone Ranger gibi Tonto ile kötü adamları kovalayabilir, Don Quixote gibi Sancho Panza ile değirmenlere saldırabilir, Butch Cassidy gibi Sundance Kid ile gökkuşağının peşine düşebilirler - bu kadınsız erkekler biraz şanslıysa, arkalarında evlilik dışı, genetik yönden sorumlu, toplumsal yönden sorumsuz, ama hep sağlam ve güvenilir kabul edilen bir dizi çocuk bırakırlar. Tek başına yaşayan kadın -bildiğim kadarıyla böyle ünlü bir örnek yoktur- her zaman yapayalnızdır. Daha da kötüsü: Amelia Earhart gibi, tek başına yaptığı uçuşta kaybolur, tek başına yüksekleree uçma heyecanını duymak isteyip buna cesaret ettiği, erkeklere özgü kulüplere giren bir kadın gibi (bu önemsiz hakkı kazanmak için davalar açılmıştı) Eril Gökyüzünü delmeye kalkıştığı için gezegenimiz tarafından cezalandırılır.

Bütün bunlar, toplumun bekâr kadınların bekârlığını onaylamadığı anlamına geliyor. Feministlerin bütün zekice buluşları bile evli olmayan bir kadını, kendi seçtiği bir yaşam şeklini sürdüren özerk bir kişi olarak yasallaştırmaya pek yetmedi. O hâlâ geçici bir yaşamı sürdürürken, Plaza Oteli'nde bir cumartesi akşamı yapılacak olan düğününde prenses gibi bir gelin olmayı, yepyeni bir Vera Wang tuvaletini, Glorious Food'un hazırladığı somon antre ile çikolatalı sufleyi, Peter Duchin Orkestrası'nın sevimli salon müziğini hayal eden biri olarak görülüyor - salonu süsleyen bütün çiçek sepetlerini, çiçek taşıyan nedimeleri, esasen bir ayrıntıdan başka bir şey olmayan damadın dışında her şeyi gözünde açık seçik bir şekilde canlandırabilen biri olarak görülüyor. SoHo'da gotik bir çatı

katında yapılan düğün, Vermont'da evlilik yemininin ardından beş bin kelebeğin uçurulması, gelinin siyah damadın beyazlar giymesi gibi bohem çeşitlemelere ve bu Kül Kedisi düşünü bir şekilde, daha feminist ve çağdaş falan yapmaya çalışmamıza rağmen o yine de bir yasal kontratın imzalanmasıyla ilgili, aslında hiç de duygusal olmayan, bildiğimiz cümbüşten başka bir şey değildir. Bunu olayı küçümsemek için söylemiyorum, Belediye Sarayında yapılacak baştan savma bir tören olasılığının daha fazla olmasına rağmen, her küçük kızın Waldorf'ta bir düğün hayaliyle büyüdüğünü belirtmek için söylüyorum. Bu bir bulut gibi bembeyaz gelinlik ve ardında sürüklenen duvak hayali öylesine güçlüdür ki, bence, -kesinlikle abartmıyorum- ırkçılığa son vermek, yoksulluk ve eğitimsizlik sorununu çözmek veya Fidel Castro'yu düşürmek, küçük kızların gelin olmak istemesini önlemekten daha kolaydır.

Her nedense erkekler genelde damat rolünü, smokinli veya smokinsiz, tahammül edilmesi gereken bir olay olarak kabul ederler.

Ufuktaki bu düğün manzarasının, bir prizma gibi, görüş alanımda ve bekâr kadınlar sınıfının tüm yaşamında garip bükülmeler ve beklenmedik dönemeçler yaratması hiç hoşuma gitmiyor. Şu anda, şu satırları yazarken otuz yaşındayım, pırıl pırıl güneşin altında kendi başımayım ve çılgın kalabalıktan uzakta olmaktan memnunum. Bekâr olmaktan memnunum; belki yarın, gelecek hafta, gelecek ay ya da gelecek sene tek başıma olmaktan bu kadar memnun olmayabilirim. Oysa hayatımı birisiyle paylaşma arzusuyla o zaman ilgilenme hakkım, çok kuvvetli bir toplumsal güç tarafından yasaklanıyor, söylenmeden anlaşılan bu karşı çıkış öylesine şiddetli ki, onu bir suikast sanmak bile mümkün. Ama öküz altında buzağı aramanın anlamı yok çünkü kadınların kaygıları, mantıklı feminist analizlere karşı koyacak bir şekilde, kendi kendine ivme kazanarak sürekli artıyor.

İşte ben otuz yaşında sessiz sakin bir bekâr olmak istiyorum. Böyle düşünebilmem hâlâ mümkün. Hâlâ güzelim. Evlilik durumumu planlamak için hâlâ zamanım var. Ama bu gi-

derek bir kumara dönüşüyor. Biriyle evlenip aile kurmaktaki beceriksizliğim/gönülsüzlüğüm yüzünden uyumsuz biri olarak görülmeye başladığım açık. Benden on hatta yirmi yaş büyük erkek arkadaşlarım var, anne ve babaları torun sahibi olabilecek miyiz diye merak etse de, onların canı istediği zaman yirmi beş yaşında birini bulup evlenmesi olağan sayılıyor. Doğrusunu isterseniz ben de böyle düşünüyorum. Beş veya on yıl sonra hâlâ güzel olacağım -o gençlik havamı kaybetmemiş olacağım demek istiyorum- ve hâlâ doğurgan olacağım ve yirmi ya da elli yaşında bir erkekle evlenebilirim ve her şey çok güzel olabilir. Buna inansam da böyle olacağını hiç sanmıyorum çünkü toplum bunu onaylamıyor. Dünya böyle bir planı niçin desteklemiyor? Kaderimi bir erkeğin oluşturmadığı bir hayat yaşamaya çalışıyorum ama toplumsal güçler bu özerkliğin bana verebileceği herhangi bir sevinç duygusunu boğmakta son derece kararlı. Dünya beni özerkliğimde desteklemiyor ama bir kadının kaderinin gerçekten de bir erkek olduğunu çok geç farketme endişesinden doğan *Fatal Attraction* (Öldüren Cazibe) -yüklü, tutkulu, söze dökülmemiş, her nefese sinmiş dehşetten de hoşlanmıyor- hatta buna da gözyummuyor. Aslında bekâr bir kadın olmanın kabul edilebilir ve rahat bir yolu yok.

Daha da kötüsü, güzelliğimi yitireceğim ve erkeklerin beni beğenmeyeceği bir zaman gelecek ve bu özgürlük bana o zaman bir uçurumdan aşağı yuvarlanma özgürlüğü gibi görünecek. Bunu farkedebilecek miyim? O zaman acınacak biri mi olacağım? Gloria Steinem, Mort Zuckerman ile bir ilişki yaşadığı zaman basın ona dehşet verici bir oyun oynadı - küçük bir kız gibi davranmakla, hafiflikle suçlandı ve bu yaştan sonra evlenip çocuk doğurmak için sabırsızlandığı iddia edildi. Bunların hiçbiri doğru olmasa da, o kendi durumundan rahatsızlık duymasa da, bu söylenti rahatsız edici boyutlara ulaştı. Ama bunu anlamak mümkün: o Playboy Tavşanı olarak yaşadığı maceraları konu eden bir televizyon filminde Kristie Alley'in canlandırdığı feminist bir dilberdi; o Smith'ten mezun olunca kazandığı bursla Hindistan'a gitmek için nişanlısını

terkeden kadındı; o Four Seasons'ta öğle yemeği yiyenlerin arasına son dakikada Kenneth'in yaptığı meçli saçları altın bir taç gibi parlayarak, nefes nefese koşar adım girdiği zaman, herkesin her işi bırakıp, mini etekli, diz boyu çizmeli uzun bacaklı bu harikulade yaratığın önemli ve zengin bir adamın masasına yerleşmesini izlediği söylenir. Bu etkili ve güçlü adamlar herhangi bir yardım derneğine herhangi bir şekilde yardım etmeleri gerektiğine ikna edilmek için onu yemeğe davet ediyorlardı. Cinsel cazibesi güçlü olduğu için, doksanlı yılların erkek düşkünü feministleri çocuk sorununu tekrar ortaya atana kadar, onun entellektüel bir kadın olduğu tartışmasız kabul ediliyordu. Dünyada bekâr olmayı seçtiği için bekâr olan tek bir kadın varsa bu oydu - öyleyse bu olayların anlamı neydi? Pişmanlıkları var mıydı yoksa bunları medya mı uyduruyordu? Ve bütün bunların benim için anlamı neydi?

Kimse Bn. Steinem gibi hem evde kalmış kız olmaya kararlı hem de bu kadar şık olamaz. Kendi geliri olan, başından birçok evlilik geçmiş, miras yoluyla varlık, gayri menkul hatta bir asalet unvanı elde etmiş, yaşlılığında seçkin bir hava kazanmış kadınlar vardır: Diana Vreeland gibi bunak dullar, Wallis Simpson gibi havalı asalet kalıntıları, Pamela Harrison gibi kıtalararası dullar vardır - yapayalnız ölen bu kadınların yaşarken yanlarında her zaman bir kocaları olmuştur. Nikâh masası bağımlısı olan Elizabet Taylor geriye baktığında eşlerinin arasında bir otel zinciri sahibi, bir A.B.D. Senatörü, bir İngiliz tiyatrocu, bir Musevi vodvil oyuncusu, beyaz bir inşaat işçisi - hepsinin tadına bakmadığını söyleyemeyiz- görmekle herhalde mutlu oluyordur. Margaret Mead'in de yazdığı kitap sayısı kadar kocası olmuştu. Jane Fonda ise her yaşam dönemi için farklı bir koca seçiyor gibi, nefes kesici Barbarella dönemi için yıldız adaylarını baştan çıkaran cazip Roger Vadim; politik dönemi için Port Huron kahramanı Tom Hayden, Ted Turner ise onu yardım dernekleri yemekleri döneminde yakaladı, iyi aileden gelen bu gösterişli sosyete adamı nihayet onun yanındaki yerini aldı. Tabii en iyisi ilk evliliğin yürümesidir ama birkaç evlilik yine de bir zenginliğin, dolu dolu yaşanan bir hayatın,

cesurca alman kararların, tüketilen ilişkilerin ve bitmez tükenmez şık giysilerin bir ifadesi sayılır.

Barbra Streisand, James Brolin'le evli olsa daha iyi olmaz mıydı? Sean Penn, Robin Wright'ta böylesine tutkun görünürken Madonna'nın herhangi bir erkekten bir çocuk doğurması acıklı değil mi?

Ama âşık olmakla evli olmak aynı şey değildir - "Hayatımın en büyük başarısı Sartre'dır" diyen Simone de Beauvoir ömür boyu eşitlikçi bir aşk yaşadığı bu entellektüel dostuyla yıllar süren ilişkisini asla resmileştirmek istememiştir. Beauvoir 1972'de *Ms.* dergisine evlenmeme kararını açıklarken, "Evlendiğiniz zaman, herkes sizi evli olarak görüyor ve siz de kendinizi böyle görmeye başlıyorsunuz," diyor. "Evli olmadığınız zaman toplumla kurduğunuz ilişkiden çok farklıdır. Evlilik bir kadın için tehlikelidir." Ateşli ve tutarlı bir feminist olan Gloria Steinem'in ne düşündüğünü bilmiyoruz; belki o da Simone de Beauvoir gibi, modası geçmiş ve özünde cinsiyetçi olan bu kuruma karşı çıkmak için evlenmeyi reddetmiştir, ama bu seçimle yalnız kalmayı, yalnız yaşayıp yapayalnız ölmeyi istediğini sanmıyorum. Birlikte yaşlanacak Sartre gibi birine sahip olamamak -Gloria Steinem aynı durumda olmayabilir, ilişkilerinin ne durumda olduğunu veya olacağını bilemiyorum- veya yatağını, evini ve hayatını paylaşacağın birinin varlığından yoksun olmak feminizmin hedefi olamaz. Bu bizler için de hoş bir düşünce değil.

Mary Gordon *The Rest of Life* (Yaşamın Sonu) adlı kitabında istenmeyen ve yük olan bir bedenle tek başına yaşlanmanın dehşet verici tablosunu çiziyor. "The Immaculate Man" (Kusursuz Adam) adlı kısa hikâyede genç bir rahiple bir macera yaşayan kırk sekiz yaşındaki bekâr anne, "Değer verilen biri olma olasılığından vazgeçmenin ne demek olduğunu bilir misiniz? Bir bakıma bu pek o kadar berbat bir şey değil. Ama bütün şarkılar, öyküler hep başka birilerini anlatıyor. Farklı birilerini," diye düşünür. "Şarkılar duyarsınız, öyküler dinlersiniz. kol kola yürüyen âşıklar veya kişiler görürsünüz... veya alış veriş merkezinde öpüşen gençler. Trafik ışığı değişirken koca-

sını karşıya geçiren yaşlı bir kadın. Herhangi bir şey sizi düşündürür. Gördüğünüz, okuduğunuz veya radyoda duyduğunuz herhangi bir şey size şunu düşündürür: 'Bu ben değilim. Bunun benimle hiçbir ilgisi yok. Ben artık böyle şeyler yaşamayacağım.' Biraz kendinize acırsınız, biraz öfkelenirsiniz, ama zamanla geçer, alışırsınız; bir çok kimse, birçok dostum böyle yaşıyor. Ben de hayatımın geri kalanında böyle yaşayacağımı sanıyorum. Bedeninizin sizden başka hiç kimseyi ilgilendirmediğini düşünerek yaşamak. Bir gün hastalanıp, bir sorun bir yük olmaktan korkarsınız. Artık kimse size dikkatle ve sevgiyle bakmayacaktır. Bütün bakışlar size ancak bir an için çevrilecek sonra geçip gidecektir. Buna alışıyorsunuz, başka bir şey ummaktan vazgeçiyorsunuz."

Mary Gordon'un kahramanının sözlerini, böyle sakin sakin söylemektense kendimi Brooklyn Köprüsü'nden atarım daha iyi - bu söz aslında 1977 tarihinde çevrilmiş ve pek fazla kimsenin görmediği *If Lucy Fell* adlı filmin kahramanlarının otuz yaşına kadar evlenemedikleri takdirde yapmayı planladıkları şeydir. Otuz yaşında evlenmemiş olmaya böylesine histerik bir tepki göstermek bence aynı şekilde dehşet verici.

If Lucy Fell'in dışında, 1997'de çevrilen en az üç filmin aynı konuyu ele alması bence yalnızca bir raslantı olamaz: *My Best Friend's Wedding*'de (En İyi Arkadaşım Evleniyor) Julia Roberts yirmi sekiz yaşında hâlâ bekâr olmaktan rahatsızdır, *Picture Perfect*'de Jennifer Aniston otuzunda hayali bir nişanlı yaratır, bağımsız bir film olan *Wedding Bell Blues*'da ise -aralarında güzel süper model Paulina Porizkova da bulunan- üç kadın, otuzuncu doğum günlerinden önce evlenebilmek için bir hafta sonu Las Vegas'a gider. Bu üç filmin konusunu düşününce -yalnızca Julia Roberts'ın filminin başarılı olduğuna seviniyorum, çünkü filmin başarısı bu tür düşüncelere kapılmadığımızı kanıtlıyor- kadınların hayatının böyle çılgınca yansıtılmasına şaşıyorum. Sanki hayatta kaderimiz hep intikam peşinde olan zamanın kölesi olmaktan ibaret. Sanki kadın olmanın koşulu bu günü yok sayıp, çalıp çırpıp gelecek için birikim yapmaktır ve yaklaştıkça uzaklaşan bu geleceğe bir türlü varıla-

maz: eli hep bu parlak geleceğin finiş çizgisine doğru uzanır ve evlilik bir sonuç değil gelecek için yeni planlar gerektiren sadece bir başlangıç olduğu için asla oraya varamaz. Hep düşünülmesi gereken bir başka finiş çizgisi vardır - çocuklar, menopoz, yaşlılık ve bunlar gibi.

Bu arada erkekler, dört adet onbeş dakikalık devrenin saatler sürdüğü bir oyun olan Amerikan futbolu seyrederek bu günün ve hayatın keyfini çıkarırlar. Zaman bir erkek için kolayca geçip gider ve onun zamanı boldur. Bir kadın bu gününü yaşamanın ne demek olduğunu bilemez, bir erkek de kalbinin olması gereken yerde gömülü, durmadan tik tak eden bir saatle panik içinde yaşamanın ne demek olduğunu asla bilemez.

* * *

Henry Jaglom'un 1987'de çevirdiği *Someone to Love* adlı filmde, çoğu kırk yaşlarında, hatta bazıları daha da yaşlı bir grup bekâr, hayatın onları kalıcı olduğuna inandıkları bu yalnızlığa nasıl sürüklediğini tartışırlar. Vivian Gornick bekâr bir kadının yaşamını anlattığı *Approaching Eye Level* (Yeni Bir Bakış Açısı) adlı kitabında bu konuyu işlerken Alison Rose da *New Yorker*'daki "How I Became a Single Woman" (Nasıl Bekâr Bir Kadın Oldum) adlı yazısında aynı konuyu belki daha incelikli ve ilginç bir şekilde ele alır. Rose da, Gornick de hiç karamsar değiller ve her ikisi de, dış ülkelere hatta yeraltına kadar uzanan fakat hiçbiri nikâh masasında son bulmayan, bir sürü romantik ve heyecan dolu macerayı anlatır. Verilen mesaj, bütün dikkatini bir altın yüzüğe yoğunlaştırmayan, şans ve fırsatları değerlendiren tasasız bir kadının kayıtsızlığı sayesinde sonsuza dek bekâr kalacağıdır. Bu iki anlatının teslimiyeti umutsuzluk içermiyor ama her iki kadın da henüz hayatta -ikisi de elli yaşlarında ve gelecekleri fırsatlarla dolu görünüyor- olduğuna göre medeni hallerinin değişmeyeceğinden nasıl bu kadar emin olabiliyorlar? Bıktılar mı? İnsan sonunda böyle mi oluyor?

Dikkat etmezsem ben de böyle mi olacağım? Bir zamanlar bir balerin kadar güzel veya bir kısrak kadar güçlü olup da yaşlanınca kuruyup yıpranan, güçsüzleşen, kimsenin sevmedi-

ği -yaşayan bir cesedi andıran- bedenimle, ben de boş ve anlamsız hayatımın karanlığına mı gömüleceğim? Hayatım böyle mi olacak?

Yıllar boyu çabaladım ve hiç kimseyle beraber olamadığım için çok üzüldüm. Ama bekâr kalma kararımla giriştiğim insanlık deneyimine de yürekten inanıyorum (ve bu bir seçimdir). Yalnız yaşadığım hayattan, başıma gelenlerden, yaptığım yolculuklardan ve bu gibi şeylerden söz ettiğim zaman herkes, "Ne kadar ilginç," veya, "Bütün bunları yapman ne hoş," diyor. Tek başıma tatil yapmama şaşıyor, kendi hayatımı kazanmama, pahalı, saçma ama hoş ıvır zıvır şeyler almama, tek başıma matinelerde arka arkaya iki film seyretmeme, hatta hemen hemen her şeyi kendi başıma yapmaktan keyif almama hayret ediyorlar. İlgilenip etkilenmelerine rağmen, Neden evlenmiyorsun? sorusu hiç akıllarından çıkmıyor. (Ben de, Neden zayıflamıyorsun? diye yanıt vermeye bayılıyorum.)

Oysa ben, evlenmeden önce kendini geliştirmek gerektiğine inanmıyorum. Erkekler söz konusu olunca bu düşünceyi destekliyor, onların olgunlaşması gerektiğine inanıyoruz. Ama bir kadının yaşamının bir süresini tek başına geçirmesi fikrine kimse katılmıyor. Bir bakıma bu biraz tehlikeli - kadınlar tecavüze veya saldırıya uğrayabilirler ve tabii rahatça otostop yapamazlar. Üstelik estetik ameliyat yaptırsalar da yaptırmasalar da kadınların yaşlanınca görünüşleri bozuluyor. Yine de özgür olma şansını kendimize tanımalıyız ve günümüzde bu şans bize tanınmalı. Ben de herkes gibi evlenmek istiyorum -Courtney Love ile Kurt Cobain bile evlenmekte bir sakınca görmediler- ama bunu kendimi hazır hissettiğim zaman yapmak istiyorum. Her erkeğin de istediği budur -ve buna hakkı olduğuna da inanır- ben de zaten daha fazlasını istemiyorum.

Banyo döşemesinde ağlayarak son kokain kalıntılarını toplamak gibi yaptığım bütün hataların bir nedeni vardı. Otuz yaşıma girdiğim şu günlerde, yirmi yaşlarında yaptığım şeyleri yapmaya ihtiyacım olduğunu şimdi anlıyorum. Belki de bunları ergenlik çağında veya üniversite öğrencisiyken yapmam gerekirdi ama ben, bir otobüs dolusu öğrenci, bir rehber öğret-

men veya bir öğrenci annesi veya babası, bir oda arkadaşı veya beni gözeten birileri olmadan, bir erişkin, özgür bir kişi olarak bunları yaşamak istediğime inanıyorum: Bunlar yalnız başıma yapmak zorunda olduğum şeylerdi.

Floransa'da tek başıma bir hafta geçirmek, Excelsior Oteli'nde Arno'yu seyrederek yatakta akşam yemeği yiyip, kahvaltı etmek, İtalyan televizyonunda futbol seyredip sıkıntıdan patlamak, dünyada bir eşi benzeri olmayan bu romantik şehrin sokaklarında tek başıma dolaşmak zorundaydım. Çıkmaz sokaklarda kaybolduğum zaman elimde bir bayrak taşıyormuşum gibi Amerikalı olduğumu hemen anlayan İtalyan erkeklerinin peşime takılıp bildikleri tek İngilizce cümleyle, "çok güzelsin bebek," diye laf atmalarına, sevimli bir sokakta bir kedi yavrusu bulup sonra da onun atölyesinin önünde duran bir ressama ait olduğunu öğrenmeye, o İngilizce, ben de İtalyanca bilmediğim halde onunla sohbet etmeye; tek başıma Piza kulesine gitmeye ve kulenin bayağı bir biblosunu satın almaya; Miami Beach'te tek başıma bir ay geçirmeye, ana caddenin arkasındaki bir dövme salonuna gidip üniversitedeyken bir arkadaşın sarhoş kafayla iğne, iplik ve hint mürekkebiyle yaptığı dövmeyi yeniletmeye, sonra da, *Penthouse* "Forum"u-nun yalanlardan ibaret olmadığını kanıtlamak için -çıplak sırtımda saatlerdir çalışan- sanatçıyla salonun döşemesinde sevişmeye ihtiyacım vardı. New York'un merkezinde bütün bir gün, saatlerce, tek başıma gezmeye, öğleden sonraları SoHo'da dolaşıp alış veriş yapmaya, T Salon'unda buzlu çay içmeye, Village'de bir Kore'linin salonunda manikür yaptırmaya, Barneys'in indirimli giysilerini saatlerce karıştırmaya, MAC'den laf olsun diye ruj satın almaya ve genelde gereksiz şeyler alarak bir sürü parayı sokağa atmaya ihtiyacım vardı. Sanırım Maliye'nin gelirime el koymasına; günün her saatinde gecenin hüküm sürdüğü C Caddesi'nde tek başıma eroin satın almaya; Madrid'de tek başıma esrar satın alırken tutuklanmaktan kıl payı kurtulmaya; Florida'da cezaevinde bir gece geçirmeye; kötü bir heavy metal grubunun uyuşturucu bağımlısı baş şarkıcısıyla yatmaya, ertesi hafta da ondokuz yaşındaki kardeşiyle yatmaya; kim-

se tepemde beklemeden ilk kitabımı yazmaya, tanıtım turuna çıkıp beni kimsenin beklemediği evime geri dönmeye tuhaf bir şekilde ihtiyacım vardı. Dünyanın en iyi kızlarıyla arkadaş olup ilişkilerimi üniversite yıllarında ve onlar Ukrayna, Londra ve San Fransisko'ya taşınıp döndükten sonra da devam ettirmeye, Hukuk Fakültesine gideceğime ve günün birinde mahkeme salonuna çıkarsam Clarence Darrow'un geleneğini sürdüreceğime inanmaya; bir yıl boyunca koskocaman yüksek tavanlı güzel döşenmiş bir çatı katında yaşamaya - ve ne yazık ki onu mal sahibi bir psikologla, zaman zaman onun erkek arkadaşıyla, nihayet bebeği ve dadısıyla, zaman zaman üst düzey bir bürokratla, arada bir mal sahibinin anne ve babasıyla, ve burayı şehre indikleri zaman kalabilecekleri bir yer olarak gören çok sayıda arkadaşımla, sonunda ev arkadaşım Jason ile, en kötüsü de Perşembe öğleden sonraları ders veren yeteneksiz bir flütçüyle paylaşmaya ihtiyacım vardı. Yirmi dört yaşındayken, yaşı yaşımın iki katı biriyle sırf bunu yapmış olmak için, kırk sekiz yaşında ve inanılmayacak kadar cazip bir erkekle yatmaya; yalnız bu gibi şeyler için gidilen ve eminim Don Henley'nin de bu nedenle korumak istediği Walden Pond'da LSD alıp herkes gibi saçma sapan şeyler yapmaya; lokantalarda tek başına yediğim her yemeğe, *Atlas Shrugged*'ı okumamı öneren her garsona, yarım gün ünüversiteye devam eden bekâr bir anne olmanın ne demek olduğunu anlatan her kadın garsona ihtiyacım vardı. Yaptığım her uçak ve Amtrak yolculuğunda katıldığım sohbetlere, Hıristiyanlığı yeniden keşfeden ve henüz nişanlanmış ve bunu ilk öğrenenin ben olmamı isteyen her çifte, bana ücretsiz numuneler veren her vitamin satıcısına; birkaç dairede, berbat bir motelde, lüks bir otelde, annemin Fort Lauderdale'deki evinde yalnız başıma bir yıl yaşayıp, yapmaya ihtiyaç duyduğum bütün diğer şeylerden yorgun düştüğüm için, tanıdığım hiç kimseyle görüşmemeye ihtiyacım vardı.

Ve, bunları yapmaya hâlâ ihtiyacım olduğunu biliyorum.

Bir arkadaşımın sevgilisiyle Loire Vadisi'ne veya kocasıyla Montserrat'a gittiğini duyunca gıpta ederek, Keşke ben de...

diye düşündüğüm oluyor. Yaşadığım maceraları ben de biriyle paylaşmak isterdim. Zaman zaman erkek arkadaşlarla yolculuklara çıktığım da oldu ama her seferinde tek başına olmanın sağladığı imkânları, plansızlığı ve tehlikeleri tercih ettiğime karar verdim. Bunlara da ihtiyacım vardı.

Bu güne kadar yaşadığım hayatı istemedim, ama onu yaşamam gerektiğini biliyorum.

Başka kadınların yapmaya ihtiyaç duydukları başka şeyler var: lezbiyen ilişkiler yaşamaya; tıp fakültesinden ayrılıp yatırım bankacılığı yapmaya; Hava Kuvvetleri'ne katılıp Irak'a uçmaya veya Papua Yeni Gine'de Barış Gönüllüleri ile çalışmaya; enişteleriyle yatmaya; erkek kardeşleriyle -Tanrı korusun- yatmaya; New Orleans'ta beş ay, Krakov'da üç ay, Bangkok'da iki yıl yaşamaya ihtiyaç duyuyorlar. Bunlara ihtiyaç duyuyorlar ki yapıyorlar - duymasalar hiç bunlara kalkışmazlardı çünkü en kolayı evlenmektir. A planını uygulamak en kolay şeydir. Bunlar gerekli sapmalardır ve biz erkeklerdeki gezgin ruha saygı duyar, seyyahı yüceltir, pusulasının çizdiği zikzaklı çizgiyi överiz, sadık karısı Penelope, tezgah başında kumaş dokuyup, yolunu gözleyerek sebatla onu beklediği için Müz'ler tarafından övülürken Odiseus'un eve dönüşünü kutlarız. Antik çağlardan kalan bu düşüncelerin bu gün de geçerli olmasını tabii ki arzu etmiyoruz. Kadınlar bir süre bekâr yaşamayı göze almalı (Odiseus'un ancak evlendikten sonra gezilerine çıkması da incelenmesi gereken ayrı bir konu). Kimse gelecekte ne olacağını bilemez ama herkes şu anda neye ihtiyaç duyduğunu bilir. Kadınların tersine, erkekler yüreklerinin sesine kulak vermeyi bilirler.

Geçenlerde *New York* dergisi, yeni gelinlerin iç dökmelerine yer verdi ve bunların içinde en ilginç olanı, yirmi iki yaşındaki yeni evli bir kıza aitti: otuz beş yaşında bekâr olmak istemediğini söylüyor (bence bu çok eğlendirici çünkü otuz beş yaşında boşanmış bir kadın olma olasılığı çok fazla). Yalnız başına kalmamak için evlenme planları yapmak at yarışlarında oynamak gibi bir şey, çünkü hangi atın birinci geleceği önceden bilinemez. Yaşam boyu sürecek bir beraberlik böyle planlanmaz.

Bu yeni evli kızlar sanki Robert Graves hiç yaşamamış gibi Büyük Planı uyguluyorlar. Bu kızların, yaşam bir dosya halinde önceden planlanabilirmiş gibi böyle kendinden emin ve kesin konuşmaları beni ürkütüyor. Düzensizlik ve terslikler yararlıdır - ya da en azından kaçınılmazdır. Bence herkesin düzensiz davranabileceğini gözönünde tutmakta yarar vardır. Aralarında hiç evlenmemişler de olan birçok erkek, bana ikinci eşi olduğumu söyledi ve bu beni çok düşündürdü: Kimbilir belki de benim geleceğim bu. Oysa bu arada arkadaşım Christine, ikimizin de, şu aralar, ikinci evliliğini sürdürüyor olması gerektiğini ileri sürüyor. Evliliğin eski anlamını yitirdiği anlaşılıyor, ömür boyu sürecek bir beraberlik anlayışı yerini, bunu denemek eğlenceli olabilir, görüşüne bırakmış görünüyor.

Son birkaç yılda yaşamamış olmayı istediğim, birkaç dakika onlardan uzak kalabilmek için her şeyi yapmaya razı olduğum şeyler de var. Hayal kırıklığıyla sonuçlanan bütün o aşkları yaşamaya; sevip de sevdiğini yitirmenin hiç sevmemekten daha iyi olduğunu tekrar tekrar öğrenmeye gerek yoktu. Bu iki seçenekten sevmemeyi yeğlediğimi öğrenmeye de gerek yoktu. Beni ya çok az, ya da çok fazla seven erkeklere çok kısa veya çok uzun mektuplar yazmak için zaman ayırmama, yemek yemeği, uyanmayı ve uyumayı unutacak kadar, bir daha arayacak mı, onu bir daha görebilecek miyim tutkusuna kendimi kaptırmama gerek yoktu. Bu berbat duygularla savaşabilmek, bir daha asla sevmeyeceğimi, sevilmeyeceğimi bilmenin dehşetine dayanabilmek için bir kezden fazla aşırı dozda -bilerek veya bilmeyerek, bir süre sonra zaten farketmiyor- uyku ilacı almama gerek yoktu. Şimdi ziyan etmiş olduğumu anladığım, o kadar zamanı aşka ayırmaya hiç gerek yoktu, o zamanı yazarak, okuyarak, evsiz barksız insanları doyurarak, bu arada ölen büyük babamı ziyaret ederek veya herhangi başka bir şey yaparak değerlendirebilirdim. Bunları neden yaptığımı bilmiyorum, o zaman da bilmiyordum, sadece bunu, Jim Thompson'un *The Killer Inside Me* (İçimdeki Katil) adlı kitabındaki katil gibi, benim dışımdan kaynaklanan ve karşı koyamadığım bir duygunun etkisiyle yaptığımı biliyorum. Tek bildiğim, bü-

yük bir tutkuyla sürdürdüğüm o korkunç arayış ve berbat hayal kırklığına bir türlü engel olamayışımdı.

Bunları yaşamasaydım daha iyi olurdu. Bir daha yaşamamak için elimden geleni yapacağım.

Erken yaşta evlenen kızlar belki kendilerini bu duygulardan koruyor, belki de onlardan kaçıyorlar, ama ben bunu yapamadım. Bu yüzden kendimden nefret ediyorum. Bekâr kalmama yol açan bütün diğer nedenlerden ötürü gurur duyuyorum ama kendimi bir aşk acısından diğerine atmakla aptallık ettim.

İşte bu yüzden sonuçta erkeklerin bu konuda güçlü olduğuna inanıyorum. Onlar içgüdülerine uyarak hâlâ kaçarken kadınlar içgüdülerinin esiri olup aşka doğru koşuyor. Erkeklerin birine bağlanmamak için sürekli uyarıldığı kadınların da telaş içinde bunun peşinde koşmaya yönlendirildiği sürece, cinsler arası ilişkiler bir türlü rayına oturmayacaktır. Erkeklerin bedensel ve cinsel dürtülerine daha sık yenik düşmesinin ve onları baştan çıkaran her kadına kul köle olmasının pek önemi yok. Anne Sexton "O Ye Tongues," (Diller) adlı şiirinde, "Çünkü o, birçok dağcının geçitlerinde yolunu yitireceği tehlikeli tepeler gibidir," diye uyarırken bile sadece erkeklerin arzuları ile korkularına el attığını biliyor olmalıydı. Çünkü onlar için bu dürtü, Everest'e tırmanmak, boşluğa atlamak veya daha hesaplı bir girişim sayılan I-95 otoyolunda 120 kilometre hız yapmak gibidir: o an için geçerli bir tehlikedir, doğurmak, hamur yoğurmak gibi o an için elle tutulur gözle görülür bir olaydır - sonra da geçer gider. Geride bakılması gereken bir bebek veya ağız tadıyla yenilecek sıcak bir somun gibi bir armağan kalmaz. Bu dürtü benim bir erkek -herhangi bir erkek- için çektiğim hasretin sürekliliğine sahip değildir.

İşte bu yüzden ben, işi rayından çıkaran, sistemi tersyüz eden ve bir erkeğin yaşamını alt üst eden kaltağı yürekten destekliyorum. Zinciri kırdığı için onu alkışlıyorum. O, erkeklerin yiyip bitirdiği ve onları yiyip bitiren şeyin tadına bakmaktadır. İhtiyaçları sadece başka ihtiyaçlarla tatmin olan biri olacağıma, dünyanın nimetlerinden yararlanan biri olmak isterdim.

* * *

Fleetwood Mac, evliliği, bekârlığı ve aşkın perişanlığını hem şarkılarıyla hem de grup üyelerinin yaşamlarıyla en iyi tanımlayan rock-and-roll grubudur. Aynı zamanda, her ikisi için de ödenmesi gereken bedeli de anlatan tek gruptur: Stevie Nicks'in yaşamı, yaşlanıp bozulan bir başka dilberin trajedisidir. 1997 yılında yeniden birleşen gruba ün kazandıran yetmişlerden kalma bir Nicks bestesi olan "Silver Springs" (Gümüş Pınar) gençlik aşkının gücünü ve ölümsüzlüğünü över. Oysa şarkının daha az dikkati çeken bir özelliği ise Stevie'nin kendini birçok erkeğin asla unutamadığı bir kadın olarak görmesidir. "Zaman seni büyüledi ama beni asla unutmayacaksın." Çoğu kimse onun cazibesini, çılgınlığını, apartman ayakkabılarını, cadıları anımsatan giysileri ile kadife düşkünlüğünü anımsayacaktır. Miskin bakışlı gözleriyle, dönerek dans eden ve bir duyulup bir yok olan o genizden gelen sesiyle şarkı söyleyen sarışın kızı anımsayacaktır. "Sesim seni büyüleyene kadar peşini bırakmayacağım / Seni seven kadının sesinden asla kurtulamayacaksın." Stevie onların ilişki kurdukları bütün kadınlar arasında hep en olağanüstü, en garip ve en unutulmaz kadın olarak kalacaktır.

Oysa hepsi şimdi evlidir, o ise hâlâ bekârdır. Ateşli bir kadın olan Nicks de Greta Garbo ile Bette Davis gibi yirmi beş yaşındaki görüntüsüyle belleğimizde silinmez bir şekilde yer edecektir. Dünyada, Richard Nixon ve Bob Hope gibi yaşlı devlet adamları ile kıdemli erkek oyunculara yer vardır ama yaşlanan yıldızlara yer yoktur. Hepsi daha böyle bir sorun söz konusu bile edilmeden yok olurlar - bu bir neden mi yoksa sonuç mu bilmiyorum. Belki de bir seks ilahesini canlandırdıktan sonra büyükanne rolüne çıkmak onlara zor geliyordur. Erkek oyuncular böyle karşıtlıklar yaşamıyorlar: ender olarak seks tanrısı rolüne soyunuyorlar -erkek güzelliğinin nasıl yüceltileceğini ancak Richard Gere'in *American Gigolo*'sundan (Amerikan Jigolosu) sonra keşfedebildik- zaten onların yaşlandıkça çirkinleşmediğini herkes bilir. Jane Fonda mesleği bıraktı, Debra

Winger de öyle: güçlü ve ciddi birer oyuncu olmakla kalmayıp aynı zamanda sevimli ve temiz yüzlü görünmeyi de başaran şu harikulade güzel kadınların çoğu yok oldu: Carrie Snodgress, Susan Anspach, Karen Black, Katherine Ross, Cristina Raines, Genevieve Bujold, Ronee Blakley - şimdi nerelerdeler?

Bir çoğu evlenip çocuk doğurmak için işinden ayrıldı. Oysa Stevie Nicks bunu yapmadı. Kokain ve Klonopin bağımlısı oldu, silikon göğüs taktırıp çıkarttı, 85 kiloya çıktı. *Sid and Nancy*'de robalı büzgülü elbise giymiş Chloe Webb, Londra'da bir vitrinde kendini görünce, "kahrolası Stevie Nicks'e benziyorum" diye çığlık atmasıyla alay konusu oldu, eleştirmenler "döne döne yok olacağını" ileri sürdüler. Bu arada tedavi olup iyileşen Nicks asla geri gelmeyecek olan, en iyi yıllarını Fleetwood Mac için harcadı. Bedeli ne olursa olsun bu gruptaki çiftlerin paylaştıkları duygu yoğunluğuna, Carly Simon ile James Taylor'un kamuoyu önünde yaşadığı hararetli aşka, doğru söylemek gerekirse tam da yetmişli yıllara özgü evliliğe hep gıpta etmişimdir: en azından aşka dört elle sarılarak bu deneyimi yaşadılar. En azından müthiş çılgınca bir aşk yaşamaya cesaret ettiler. Benim yaş grubumun yarısı boşanmanın gölgesinde büyüdüğü ve birine bağlanmaktan korktuğu için herhangi bir ilişkiye girmekten kaçınırken, diğer yarısı yalnız kalmaktan korktuğu için çoktan işlevini yitirmiş lise veya üniversite yıllarında kalma aşklarına sımsıkı yapışır. Kendileri için doğru olan gerçek bir ilişki kurabilmeyi öğrenmek için gerekli ilk adımları atmayı, deneme ve yanılmalardan geçmeyi göze alamadıkları için bu cansız ve keyifsiz ilişkileri bir türlü terkedemezler. Arayış içinde olmaktansa saklanmayı yeğlerler. Ne yazık ki, artık hiç kimse kimseye açık kalplilikle yaklaşmıyor ve ilişkileri korku ile özsavunma yönlendiriyor. Ellili yıllarda kötü bir ilişki birilerinin öldürülmesiyle sonuçlanırdı ; oysa şimdi insanlar birbirini yalnızca görmezden geliyor. Edmund Wilson'un sarhoşken öfkeyle Mary McCarthy'ye tokat attığı, o hüngür hüngür ağlamaya başlayınca da susmazsa onu gerçekten ağlatacağını söylediği anlatılır - bunu söylemek çok kötü bir şey ama bu hasta aşkın derin bağı, bana diğerlerinden, da-

ha cazip geliyor. Günümüzde iletişimden bu kadar çok söz edilmesine rağmen bunun anlamı, genelde ilişki kurmak yerine bu konuda konuşulduğudur. Ondan söz ediyor, hakkında konuşuyor, onu tartışıyoruz, ama bir türlü gönlümüzü kaptırıp onu yaşayamıyoruz.

* * *

Dünyamız bekâr kadınlardan fena halde korkar, onlar serseri mayın, kontrol edilemeyen değişken, havada kendi başına uçuşan hormon ve pheremonlardır; bir yemek davetindeki tek kadın tek erkekten çok daha tehlikelidirler, onlar statükoyu değiştiren, dengeleri alt üst eden, yuva yıkan kişilerdir. Nedense "yuva yıkan" deyimi asla bir erkek için kullanılmaz. Şimdi, çalışma hayatını mahveden yıkıcı kadın gücünü tanımlamak için "işyeri yıkanı" terimi kullanılıyor. Michael Crichton'un *Disclosure* (Taciz) adlı kitabının Silicon Vadisi'nde yönetici olan kadın kahramanı "yazılım"ın anlamını bilmez. Aptal olduğu sanılan bu hırslı kaltak, hem aile hayatını hem de iş güvenliğini tehdit edecek kadar hünerlidir. Crichton'u, kadın düşmanlarına yakışan bu gözü yaşlı öyküyü yarattığı için kınamak istesem de bunu yapamam, çünkü bu hayali tipe karşı takınılan nefret dolu tavır, sadece işyeri ilişkilerinin geleneksel reçetesini sunmakla kalmıyor, aynı zamanda feminizm sonrası iş ilişkilerinin durumunu da sergiliyor. İş hayatında yükselirken bütün erkekleri -ve erkeklerin hiç yapmadığı gibi kendi aralarında bölünmeye meraklı olan bütün kadınları da- mahvetmeye kararlı olduğuna inanılan bu gözüpek genç kadına duyulan nefret, ne yazık ki eski devirlere özgü bir tavır değil gerçekten güncel bir durumdur.

Pazar göstergelerini birleştiren formüllerinin yardımıyla 1987'deki menkul değerler krizini öngörebilen Wall Street ekonomisti Elaine Garzarelli'yi erkek meslektaşları, saçmalama nöbetleri geçirdiği iftirasıyla sürekli karalamaya çalıştılar. Kırk yaşlarında bir bekâr olan Bn. Garzarelli yüksek finans alanında büyük başarı -gerçekten büyük başarı- kazanmış erkekler gibi kendini beğenmiş ve cüretkârdır. 1987'den sonra

yaptığı bazı yanlış değerlendirmeler ile çılgıncasına cesur tahminlerini yüksek sesle ifade edince, borsadaki erkekler hiç vakit kaybetmeden bunları bir ses yükseltici gibi çevreye yaydılar. (Bu, çoğu erkeğin işten atılmasına neden olan suç unsuru içeren bir şey bile değildi, zaten işten atılan bu erkeklerin de, bir süre dinlendikten sonra, yeniden finans dünyasına saygın bir dönüş yapmasına izin verilir, hatta verdikleri zarar Michael Milken'inki gibi bir şirketin iflasına yol açsa bile - bu şirket Drexel Burnham Lambert'ti.) Elaine Garzarelli şimdi Florida'da kendi sahibi olduğu bir finans kuruluşunu yönetiyor ve basına gururla, "Beni kimse işten atamaz çünkü bu benim şirketim," diyebiliyor.

NBC için yaptığı *Friends* (Arkadaşlar) ile *Caroline in the City* (Caroline Büyük Şehirde) gibi büyük şehir gençliğini konu alan programların başarısından dolayı, 1966'da ABC Entertainment'in başkanlığına getirilen Jamie Tarses, tayin olduğu andan itibaren öylesine şiddetli bir yalan ve iftira kampanyasıyla karşılaştı ki, sanki ABC yönetiminin olası bir başarısızlığı için kurban oluşturmak üzere şeytanca bir planla başkanlığa getirilmişti. *The New York Times Magazine*'in Ağustos 1997 sayısında yer alan bir yazı, bu düşmanlığı körükleyerek Bn. Tarses'in tavrını "kedi"ye benzeterek çok kırılgan olduğunu tekrarlayıp erkek meslektaşlarının savlarını yansıtarak, her şeyi kişisel olarak aldığını, sık sık ağladığını ileri sürüyor, onu desteğini kazanmak için faksla patronuyla flört etmekle suçluyor ve genelde kimsenin bir erkek hakkında söylenmeye cesaret edemeyeceği şeyler yazıyordu. Bu yazıyı, yüklendikleri güç görevlerle kamuoyunun gözü önünde yer alan kadınlarla ilgili çirkin yazılar yazmakla ün yapan Lynn Hirschberg yazdı.

Bir kadın söz konusu olunca, hiçbir bağışlatıcı veya hafifletici neden ileri sürülmeksizin sergilenen cinsiyetçi gazetecilik, erkeklere asla dokunmaz: mevki sahibi kadınlar hakkında basında çıkan yazılarda, patronu tarafından el üstünde tutulduğu için işyerini mahveden Grimm'vari cadı öyküleri, hâlâ varlığını sürdürmektedir. Örneğin *New Yorker*'ın başarılı yazı işleri müdürü Tina Brown'ın, başarısını yıllar önce tanıştığı ve o

zaman Londra'da yayımlanan *The Sunday Times*'ın başında olan eşi Harold Evans'a borçlu olduğu ve gücünün patronu S. I. Newhouse Jr. ile arasının çok iyi olmasından kaynaklandığı hiç aksatılmadan her fırsatta ileri sürülüyor - sanki böyle gizli bir cazibesi olmasa (Bn. Brown'la tanışan çoğu kimse böyle bir şeyin farkına varmasa da) bu yetenekli yazı işleri müdürü hâlâ The Tatler'da asistanlık ve çay servisi yapıyor olacaktı.

Kadınlar doğaları gereği cinsel ve erotik yaratıklar olarak görülür. Feminizm sonrasında bile erkekleri, bir tanesinin bile size neler yapabileceğinin bilinmesine rağmen, cinsel nesne olarak görebilmek hâlâ olanaksızdır. Erkeklerin cinselliği tek bir organa bağlıdır oysa kadınlar bütün bedenleriyle cinselliği somutlaştırırlar. Bu yüzden bir erkeğe bağlanıp cinsel enerjileri güvenli bir şekilde yönlendirilmediği sürece kadınlar, gözardı edilemeyen cinsellikleri yüzünden bir tehdit olarak görülür. İşte bu yüzden, özgür bir kadın hep küçümsenir ve adeta bir karabasanmış gibi korku uyandırır. Tabii bekâr kadınlar toplumumuzda en korunmasız toplumsal sınıfı oluşturmaktadır - suça, yoksulluğa ve yalnızlığa karşı korunmasızdırlar. Diğer toplumsal sınıflara göre genelde onların gelir, enerji ve toplumsal düzeyi daha düşüktür. Onlar korkudan çok acıma uyandırırlar - bu da bir başka haksız yaklaşımdır ama, en azından, o yersiz düşmanlıktan daha gerçekçi sayılabilir.

Bekâr kadına karşı duyulan kin birikimini daha iyi değerlendirebilmek için şu tuhaf rol değişimini anımsayın: eski kara filmlerde kötü kadın evli veya bekâr olabilirdi, oysa şimdi, toplumu tehdit eden hep bekâr bir kadın oluyor. Eskinin alışılmış cadıları olan cani sıkkın ev kadınları -bu etine dolgun, rezil ateşli kadınlar, cehennemin kapısı olduğunu bilmeden, kapılarını çalan gezgin satıcılar ile mahcup sigortacıları avlardı- kötü kadın rolünü meslek sahibi asabi bekâr kadınlara bıraktı: *Double Indemnity* (Çifte Tazminat) ve *The Postman Always Rings Twice*'ın (Postacı Kapıyı İki Kere Çalar) yerini *Fatal Attraction* (Öldüren Cazibe) ve *Disclosure*'a (Taciz) bıraktığı gibi. Bu bütün durumu değiştiriyor çünkü artık yırtıcı kadın kimsenin karısı değildir oysa erkek evlidir: kadının güvencesi

tamamen yok edilmese bile azaltılırken erkek engin duygusal desteğe sahiptir.

Disclosure'da (Taciz) hiçbir yere ulaşmayan meslekte yükseliş merdivenini tırmanan cani ruhlu meslek sahibi kadını canlandıran Demi Moore'un karşısında onun cinsel numaralarının kurbanı olan Michael Douglas vardır. Erkeğin meslek hayatında ne kadar sorun yaratsa da, filmin her iki makarasında belirli ve iyi seçilmiş aralıklarla perdeye yansıyan Douglas'ın çalışma saatleri dışındaki sıcak yuvasının ve karısı ile çocuklarının görüntüsü, bize o çaresiz sürtüğün ne yapsa etse, bu mazbut aile erkeğine sadece geçici bir engel oluşturmaktan öte bir şey yapamayacağını anımsatmaktadır. Ailesi hem gerçek hem de mecazi anlamda, Michael Douglas'ın üstüne titreyip onu şımartmaktadır. Douglas bir yuvanın sıcaklığında yaşarken Moore onun tersine, tek başına ve yapayalnızdır. Oysa ona acımamıza asla izin verilmez: hem yuva hem de işyeri yıkıcısı rolünü birden üstlenmesine rağmen, sonuçta hiçbirini yıkmayı başaramaz.

Disclosure'daki (Taciz) sayısız ve amacını aşacak kadar aşikar olan alçakça imalardan en aşağılayıcısı ise filmin sonunda yer alır. Gün ışığıyla dolu şık ofisinde sağ salim işinin başına dönen Michael Douglas altında "Bir Aile" yazan bir faks alır. Normal insanların kullandığı gibi isim, hatta "Jones Ailesi," haydi o da olmadı -neden olmasın?- "Bizim Aile" bile değil sadece "Bir Aile" yazılıdır. Bu genel anlamda, Pat Robertson'un ilgilendiği normal türden bir ailedir. *Disclosure*'daki (Taciz) her şey gibi, bu son simgesel tavır da, bekâr kadınların aile hayatını kemiren tehlikeli bir bela olduğunu gösteriyor. Daha az belirgin olan bir diğer mesaj da onların en güzel işleri, geçindirecek birer ailesi olan erkeklerin elinden nasıl aldıklarını açıklıyor. Kadınların bilgisayar dünyasında en güçlü rolleri üstlendiğini kimsenin ileri süremeyeceği hiç önemli değil. Andrew Grove, Bill Gates ile Steve Case'in varlığı, kadınların Silicon Vadisinde önemli görevler üstlenip, onu yönetmediğini zaten kanıtlıyor.

Friedrich Nietzsche, "Kadın, aşkta olduğu kadar intikamda da, erkekten her zaman daha barbardır," demiş. Bütün bu kö-

tü kadın filmlerinin verdiği ders de budur. Hollywood'un Technicolor rüyalar deposunda kötü kadın filmlerine rakip tek seçenek, trajik kadın kahramanın gözyaşartıcı melodramıdır. *Double Indemnity*'nin (Çifte Tazminat) tersyüz edilmiş ilginç bir yorumu olan ve Barbara Stanwyck ile Fred MacMurray'ın birlikte oynadıkları *There's Always Tomorrow* (Yarını Unutma), mutsuz bir evliliği olan yalnız bir adamla tek başına yaşayan meslek sahibi bir dulun -gösterişli moda yaratıcısı Norma Vale'e karşılık Los Feliz'in cani ruhlu, canı sıkkın ev kadını Phyllis Nirdlinger- aşkını işler. Erkek oyuncak modelleri yaratır ve robotları ilk yapanlardan biridir; kadın ise Edith Head tarzında giysi modelleri yaratır. O devrin Bill Gates'i ile Donna Karan'ı gibidirler ve yoğun işleri arasında dünyayı gözlemlerler. Tabii filmin sonunda, bu çiftin paylaştığı doğal ve heyecan verici uyumun son bulması gerekir. Kadın eli boş New York'taki yapayalnız hayatına, erkek de Pasadena'daki yuvasına döner. Ama erdemli davranıp, özveriyle onu karısı ile çocuklarının yanına dönmeye ikna eden kadındır - bu Barbara Stanwyk'in, ateşli kadın rollerinden sonra oynadığı çok sayıda "yaşlı gözlü" kadın filmlerinden biridir.

Televizyon ise, dizi konularının farklı ilişkilere gereksinmesinden dolayı, bekâr tiplere karşı hep daha hoşgörülü olmuştur. Örneğin *Seinfeld* dizisindeki tiplerden birinin evlenmesi asla düşünülemez: senaryo yazarları George'un nişanlısı Susan'ı öldürmek için öylesine acele ettiler ki, o düğün davetiyelerinin zarflarını yaladığı için öldü. Altmışlı yılların başlarında yayınlanan The Dick Van Dyke Show'da güldürü oyuncusu Rose Marie, işyerindeki erkeklerin çoğu zaman bir kız olduğunu bile unuttuğu, evde kalmış kız/erkek Fatma tiplerini birleştiren, komik kız Sally'yi canlandırmıştı. Bowling oynamayı seven ve kedisi Henderson'la (o zamanlar bu erkek ismiydi) dondurmasını paylaşan Sally'nin, dizinin bir bölümünde, doğum gününde erkek arkadaşsız kalması olasılığı belirir. Altı yaşındaki Richie'nin ona yaşını sorması ve bir kocası olmadığını öğrenince de şaşkınlık içinde, "Öyleyse niye bir koca bulmuyorsun?" diye sorması da onu pek teselli etmez.

Sally bütün bunlara aldırmaz görünürken, Laura onun üzüldüğünü biliyordur. Bunu hiçbir şeyin farkında olmayan kocası Rob'a açıklamak zorunda kalır. Laura, "Bir kadın belirli bir yaşa eriştikten sonra her doğum günü bir kilometre taşı, her kilometre taşı ise değirmen taşı gibidir," der. Sally doğum günü planlarını düşündükçe dertlenir, arkadaşı Fred'i arayıp ona lazanya pişirmeyi önerir ama bu da bir işe yaramaz ve bir akşam, doğum gününü tek başına kutlamak zorunda olduğunu düşünüp ağlar. Sonunda lise günlerinden tanıdığı Leo Fassbinder işyerine çıkagelir - bir not bırakmayınca önce onun kim olduğunu çıkarabilmek için her yöntemi dener. Bu evlilerin ve romantik bir ilişkisi olanların anlamadığı bir şeydir: biz bekâr kızlar için, doğru dürüst mesaj alınmasının, ne kadar önemli olduğunu asla anlamıyorlar. Sally danışmada görevli kıza, o adam bir daha görünecek olursa onu bir sandalyeye bağlamasını söyler. Adam arar ve doğum gününde buluşmak üzere sözleşirler. Bütün bunların gülünç yanı ise, bu arada iş arkadaşları ona bir sürpriz yapmaya karar verir, Fred o akşam başka işi olmadığını farkeder, Leo'nun ise müşteri peşinde bir sigorta satıcısı olduğu anlaşılır. Kısacası dizi, bekâr bir kadının hayatının Rob ile Laura Petrie'nin mutluluğuyla karşılaştırıldığında yapayalnız olduğunu gösterir. Sally tek başına kalacağını açıklamamak için bir erkeği beklediğini söyleyip onları evlerine gönderir.

İşin eğlenceli tarafı, mutlu bir evliliği olan Laura'nın daha sonra bir bekâr kadın olan Mary Richards'ı canlandırmasıdır, *That Girl*'deki (O Kız) Marlo Thomas gibi gezip tozan bir bekâr kız veya *Murphy Brown*'daki etkili medya görevlisi değil, o tipik bir Orta Amerikan Mary'si, alkolik veya gözünün feri kaçmış erkekler arasında, çok çalıştırılıp az kazanan biri olur çıkar. Bu kaçınılmaz bir şey olduğu için herkes bir ara Mary'ye âşık olur: en azından bir iki dizi boyunca bu peri kızıyla evlenmek gerektiğini (zaten evli bile olsa) düşünmemek Alın Yazısına, Magna Carta'ya, Vatandaşlık Yasası'na, Anayasaya karşı çıkmak gibidir - erkeklerin Mary'nin safdilliğine, iyiliğine ve titizliğine kapılmadığı bir dünya düşünülemez. Kendine özgü bir havası vardır: "Ben deneyimli bir kadınım; yol yordam bili-

rim." Anlamlı bir sessizlik. "Şey evet, pek bilirim denmez ama... öyle sayılır." *Mary Tyler Moore* bir karşıt-örnekti. Erkeklerle çıkar, sürekli birileri ona tutulur, aldığı evlenme tekliflerini hep reddeder - istediği için bekâr kalmasa da bu durum onu nevrotik yapmaz. Her iki durumdan da hoşnut olacağa, belki de sonunda aklının kestiği biriyle evleneceğe benzer.

Mary Richards'ın çocuğu olmamasına rağmen, dizi kendi üreme gücüyle birçok yeni dizi yarattı. *Mary Tyler Moore* bekâr kadın dizisi, evli kadına uyarlanınca ortaya *Rhoda* çıktı. (*Rhoda*'nın yeniden gösterimlerini seyredip Joe ile Rhoda'nın boşanmayıp sonunda barışmalarını, bunun mümkün olmasını yürekten dilediğimi biliyor musunuz? İmza toplayarak bu ilişkinin kurtarılabileceğine hâlâ inanıyorum.) Şimdi ise bekâr kadın dizisi *Seinfeld*, bunun evli kadın uyarlaması ise *Mad About You*'dur (Sana Çıldırıyorum). Kadın oyuncuların televizyonda iş bulmaları daha kolay olmasına rağmen bütün bu yıllar boyunca hiçbir kanal Mary'nin yerine bir yenisi koyamadı - Mary Tyler Moore da birçok denemede başarısız oldu. *Sarah* adlı diziyle Geena Davis'ten komşu-bekâr-kız yaratmaya çalıştılar, ama şansı varmış ki bunu kimse artık anımsamıyor. Şimdi ise, Brooke Shields *Suddenly Susan*'da (Tanrım Bu Susan) sonunda kendi rolünü buldu. NBC bu komedi diziyi, Pazartesi Akşamı Futbol'una karşı, zeki ve güldürücü olabilen kadınlara odakladığı "Must She TV" (Kadın Buna Zorunlu mu?) kuşağının bir bölümü olarak yayınlıyor. Fox kanalı da aynı amaçla, Harvard Hukuk Fakültesi mezunu bir güzelin, duruşmalar ile politik yönden çok duyarlı şirketinin erkek ve kadınların müşterek kullandığı sorunlu tuvaletine yaptığı ziyaretler arasında geçen ve hem resmi davranıp hem de çok erkekle düşüp kalkmanın üstesinden gelmeye çalıştığı bir saatlik bir dizi olan *Ally McBeal*'i yayınlıyor. *Ally* de bütün genç bekâr kadınların yaşadığı sorunları sergilediği için, bu dizi de Pazartesi spor programlarını izlemeyenler için, aynı zaman diliminde yayınlanıyor. Her nedense bir sivri zekâlı, bu estrojen yüklü TV programlarında gezip tozan bekâr kız Marlo Thomas'ı *Friends*'deki (Arkadaşlar) Jennifer Aniston'un annesi, Mary Tyler

Moore'u da *The Naked Truth*'da Téa Leoni'nin annesi yapmaya karar vermiş.

Tanrı'nın emri ve meleklerin ilanıyla cinsellikle ilgisi olmayan anneliğin ideal sayıldığı *İncil*'de, anneliğin kadınları kurtardığı yazılıdır. Cheryl Exum'un *Judges and Method* (Yargıçlar ve Yöntem) adlı yapıtında belirttiği gibi, "Günahsız hamilelik anneliğin cinsel eylemden tümüyle ayrılmasına yol açarak, erdemli anneleri ahlak düşkünü özgür bekârlardan ayırmıştır." Aynı şekilde günümüzde de, yeminli bir asi olan Courtney Love bile, ne de olsa bir anne olduğu için, belirli bir saygınlık kazanmıştır (herkes anne olabilir ama ünlü bir şarkı sözü yazarı veya rock yıldızı olamaz, savına kulak asmayın). Eskiden Debra Winger'in Hollywood'un çılgınlarından sayıldığı -çok fazla uyuşturucu, çok fazla erkek ve sette çok şımarıklık- günlerde *Vanity Fair* 1987 Şubat sayısının kapağına, o ara hamile olan oyuncunun, beyaz bir bornozla sıcak ve buharlı duşun altından henüz çıkmış ve şebnemle kaplı gibi görünen tertemiz nemli bir yüzle fotoğrafını koymuş, yanına da PIRIL PIRIL. TERTEMİZ diye manşet atmıştı. Bir zamanlar ayaklarını memelerine dayamış köpeğiyle ağız ağıza poz veren bu kadın, evlenip de Timothy Hutton'dan hamile kalınca, aniden erdem kazanmış ve esrarengiz bir şekilde günahlarından arınmıştı. Chrissie Hynde'ın, "Eskisi gibi değilim / Bir çocuğum var, 33 yaşındayım," diyen şarkısını dinlerken şunu düşünüyorum: Aferin ona, özellikle de eskiden ne berbat durumda olduğunu düşünürsek. Annelik mutlu son.

Madonna anne olduğundan beri herkesin ona ne kadar daha iyi davrandığını biliyoruz - aniden daha olgun, daha ciddi, daha saygın biri oldu, artık saçını topuz yapıyor, şık kırmızı ruj sürüp hanım hanımcık tayyörler giyiyor. Sergilenen olgun tavır ile çocuğun da desteğiyle yaratılan güzel kadın ve çocuğu görüntüsündeki cinsellik birleşince, evlilik dışı çocuk doğurmanın ayıbı bile, yok oluyor. Stephanie Seymour, Kristin McMenamy, Beverly Peele gibi pek çok ünlü model evlilik dışı çocuk doğurdu; evlenmeden çocuk doğuran oyuncular arasında Jessica Lange, Patricia Auquette ile Kelly Lynch'i de sayabi-

liriz. Buna artık kimse aldırmıyor: Ingrid Bergman, bugün Roberto Rosselini'den çocuk doğurmaya kalkışsa Hollywood'daki mesleğini yitirmezdi. Harlem bir ülke olsa, dünyanın en yüksek evlilik dışı doğum oranına sahip olurdu deniliyor. Hollywood ve moda podyumları birleşip bir ülke oluşturabilseydi, acaba nasıl bir orana sahip olurdu - zengin, beyaz tenli ve güzel olan bekâr annelere karşı hoşgörülü davranırken zenci, yoksul ve yardıma en çok muhtaç olanlardan niye nefret ettiğimizi hiç anlamıyorum.

Terminator 2'de Fidel Castro tipi giysilerle, tek kişilik bir askeri operasyonu andıran Linda Hamilton, yara bere ve yırtık tişörtler dışında kalan şıklığı reddeder. İntikam peşinde bir anneyi, yavrularını vahşice koruyan bir dişi aslanı, dünyayı çocuğu için güvenli bir yer haline getirmeye kararlı bir anneyi canlandırır. Askeri becerileri ile tetikçiliğini annelik -son çözümlemede Tabiat Ana- adına kullanıldığı için, hepsi eski moda hatta ilkel bir saygınlık kazanır. Hamilton'un tek başına dünyaya karşı açtığı manyakça ve psikopatça olduğu varsayılan savaş, dedektör alması için Okul Aile Birliği'ne baskı yapan geleneksel bir annenin uğraşma benzetildi.

Belki de anneliğin kadını kurtardığı inancı doğrudur. Evlenip çoluk çocuğa karışmak veya bunlardan herhangi birini yapmak, bir anlamda büyümek ve ayakları sağlamca yere basan biri olmak demektir. Ama herkesin hayatta böyle seçimler yapma olanağı olmuyor. Bazı kadınların evlenecek birini bulamadığını söylemek istemiyorum -tabii o da var ama şimdi konu bu değil- hayatın anlaşılmaz dolambaçlı yollarında bir ara aldığımız yanlış kararlar bizleri sonsuza dek etkiliyor. İyi anne ve baba tarafından yetiştirilmemişseniz, birlikte yaşamak, çocuğunu doğurmak isteyeceğiniz birini bulmak zaman alabilir. Büyümek ve bu sorunları aşabilmek için ebediyete kadar zamanı olan erkeklerin tersine, kadınlar yaşlanır ve silinir giderler. Sorunlarını hâlâ gençken aşamazlarsa bir eş ve koca bulmaları zorlaşır. Feminizm sonsuz zamanımızın olduğunu sanıyor ama yok. Erkeklerin var. Üstelik kuralları koyan, bekâr kadınları hem damgalayıp hem de onlara başka seçenek bırakmayan da onlar.

* * *

"Yıllar geçiyor ya yüzelliğimi yitirir açıkta kalırsam / Yıllar geçiyor sonuna kadar gözyaşı mı dökeceğim?" Tori Amos bunu soran şarkısıyla liste başı oldu ve ticari bir başarı kazandı. Oysa soru öylesine berbat ve rahatsız edici ki, ilk kırka bile girmemesi gerekirdi. Ama o kadar çok kişi aynı duyguları paylaşıyor ki, ya yok oluyorlar, ya işler yolunda gitmiyor ve sonunda ağlaya ağlaya ölüyorlar. Davut da gökteki Tanrı'ya acılarla dolu bu yaşamdan onu kurtarması için yakardığı Mezmur'da şöyle der: "Kendi iniltimden yoruldum / Her gece ağlamaktan döşeğim ıslaktır / Gözyaşlarımla yatağımı ıslatmaktayım / Gözüm kederden sönüyor."

Ama kurtuluş umudu hep vardır - hesaplaşma günü, her şeyin bir anlam kazanacağı gün elbet gelecektir. Her nedense yaşamın başlı başına bir mutlu son oluşturduğuna inanmamız isteniyor: hiç de öyle değil Sevgili Okurum, onunla birlikte oldum, oysa Jane Austen bunu yapmadı, ama işte hâlâ buradayım, kendime özgü biriyim, kendi olduğum gibi biriyim -aslına bakarsanız- böyle olmadığı için öldürülen, gözleri uzaklara bakan Nicole Brown değilim.

Hayat belki de kıdemli bir vodvil şarkıcısının, "I'm Still Here"ı (İşte Hâlâ Buradayım) söylemesine benziyor. Yaz turneleri, yemekli gazinolar, Las Vegas revüleri ve kötü eleştirilerden sonra -işte!- hâlâ buradayım. Ya da en ünlü kıdemli rock'çuların seksenli yılların sonuna doğru bir araya gelip The Traveling Willburys adıyla iki hard pop albümü yapmasından daha güzel ne olabilirdi? Bob Dylan, Roy Orbison ve George Harrison da grubun eskimeyen rock and roll'cuları arasındaydı. Wilbury'lerin "Handle with Care" (Bana Özen Göster) adlı, başarının güvenilmez iniş çıkışlarını siperlerde yaşayarak atlatmış birinin öyküsünü anlatan şarkı, yirmi farklı guru ile Oniki Aşama'dan geçmekten, Hıristiyanlık devresinden, birkaç Musevilik devresinden, çokça esrardan, yetersiz kokainden, konuşamayacak kadar sarhoş olmaktan, fazla esrardan dünya değiştirmekten, boşanma ve velayet savaşlarından, Rolling

Thunder Revüsüne katılmaktan, Saturday Night Live'da alaya alınmaktan, hatta Saturday Night Live'a çıkmaktan - bütün bunlardan sonra yorgun olmaktan söz ediyor. "Soyuldum alaya alındım / Gündüz bakım evlerinde ve gece okullarında / Bana özen göster."

Tabii erkekler, hatta örselenmiş olanlar bile, onlara özen gösterecek birini her zaman bulurlar.

İşte bu yüzden, bir kerecik olsun, kendine uygun bir eş bulamayan, yalnızlığını kabullenerek orta yaşa giren, elli yaşma yaklaşırken artık asla evlenemeyeceğini kabul eden, bir çocuğu evlat edinen ve dairesini bir bekâr evi değil de kalıcı bir ev gibi döşeyen, yaşlıca bekâr bir erkekle ilgili bir oyun, roman veya günlük görmek isterdim. Bir kez olsun, aşkta ve bu yüzden de hayatta başarılı olamamış, hayat dolu, meslek sahibi böyle bir erkeğin öyküsünü okumak isterdim. Alisan Rose veya Vivian Gornick tipinde bir erkek görmek isterdim.

Ama asla böyle bir şey olmaz. Çünkü böyle erkek yoktur. Erkekler arasında evlenmemiş uyumsuzlar olmadığını söylemek istemiyorum: bunlara her yerde rastlamak mümkün, kaçınılmaz oldukları kadar da göze batmazlar. Hayat boyunca pansiyonlarda yaşar, maluliyet aylığı alır, arada sırada çalışırlar, çoğu serseridir, bir kısmı kronik ruh hastasıdır ve altmışlı yıllarda bir eyalet hastahanesinde yapılan şok tedavisiyle elektrikli bir sandalyeninkine eşit dozda elektrik aldıkları için hastalık belirtileri -kişilikleriyle birlikte- kalıcı bir şekilde bastırılmıştır. Ya da utangaç ve sevimli, sıkıcı ve şirin, mahallenin delisi, anne kuzusu, sakin görünüşlü devler, basit adamlar, savaş kahramanları, Vietnam gazileri, dünyayla ve bir kadınla gerçek ve anlamlı bir ilişkiye girecek yetenekten yoksun gariban tiplerdir. Farkında olmadan huysuz ve acınacak şekilde hüzünlüdürler, öyle ki, içimizden onları hakkettikleri şekilde sevmek gelir ama bizim de peşinde koşmanız gereken kendi hayallerimiz vardır. Onlar Filipinler'den ısmarlama gelin getirten Terry Nichols'a veya Orta Amerika'da gübre bombaları yapan savaşçı paranoyak Timothy McVeigh'e benzer. *Taxi Driver*'daki (Taksi Şoförü) Travis Bickle, *Copland*'da Sylvester Stallone'un canlandırdığı ve

Conan O'Brien'a, "önemsemediğimiz, sessiz sakin kendi halinde yaşayan insanlardan biri" olarak tanımladığı Freddie'ye benzerler. İnsanın yüreğini burkar, aklına takılırlar.

Ama onlar asla Wendy Wasserstein'in Pulitzer Ödülü kazanan *The Heidi Chronicles* (Heidi Günceleri) adlı oyunundaki Heidi gibi olamazlar. Barnard'da görevli hayat dolu ve başarılı bir tarih profesörü olmakla kalmayıp, ayrıca çekici bir kişilik, şöhret ve mevki sahibi olan insanlara benzemezler. İnanılmayacak kadar mükemmel değildirler. Böyle erkekler yaşamlarını Yukarı Batı Yakasında, yeni taşındıkları dairede kırk yaşlarında bekâr bir baba olarak sürdürmezler. Bu gibi erkekler kendilerine bir eş bulurlar. Hem de kolaylıkla.

* * *

Öfke belki de duygular arasında en kesin olanıdır. Nora, Torvald'ı terkederken, "Düşüncelerim hiç bu akşamki kadar açık seçik olmamıştı." der. Kendimizle başkaları arasında sınır ve set çeken ve bizi tüm diğer canlılardan ayıran öfke ve nefret gibi duygular açık seçik düşünmemizi sağlar.

Çok güçlü ve etkili olan aşk da böyle berraklık yaratan bir duygu olmalıydı. Ama aşkın tek başına var olamayacağını kabul etmemiz gerekir; o karşılık bekler, bizi zayıflatır. Karşılıksız aşk kendiliğinden sönüp gitmezse bir tutkuya, bir hastalığa dönüşür. En en saf sevgi belki de bebekler, küçük çocuklar ve ev hayvanlarına karşı beslenen sevgidir: çünkü onlar bağımsız olmadıkları için sevgimize karşılık verecek durumda değildir. Var oldukları için onları karşılık beklemeden severiz - onlardan, yalnızca onları sevmemize izin vermelerini ve bu armağanı hoşgörüyle kabul etmelerini bekleriz. Oysa erişkinlerin aşkı için, çoğu zaman, Orta Doğu sorununu çözümlemeye yetecek kadar söze dökülmüş veya dökülmemiş barış anlaşması yapmak gerekir. Bu kumda sınırlar çizip milyon kez değiştirmeye benzer. Bu sınırları bulup, rüzgârla dağılıp belirsizleşmesini, tekrar belirginleşip, hepimiz Tunus çölünde birer kum tanesiymişiz gibi her şeyin yeniden dağılmasını seyretmek, hepimiz için en güç ve en büyük başarı sayılır - zaten bunun için yaşarız.

Ben niye böyleyim bilemiyorum. Belki de küçükken çok hırpalandığım için, çok öfkelendiğim anlardaki o düşünce berraklığı, haklı alınganlık ve aklı olan benden uzak dursun, bu dünyada hiç kimsenin, hiçbir şeyin önemi yok duygusundan, zamanla hoşlanmaya başladım. Çoğu erkek için tek taraflı ve keyfi kararlar almak son derece doğaldır ve -inanılır gibi değil- iradelerine boyun eğmeye hazır bir kadın ortaya aniden çıkıverir, işte bu yüzden onlar öfkemin benim için ne kadar değerli olduğunu anlayamazlar. Oturulacak ve çalışılacak yer gibi temel konularda kadınlar erkeklerin arzusuna uyar demek istemiyorum - bu cephede haklarımız için savaşmayı öğrendik. Oysa duygusal alanda çoğu zaman onların istediğini yapmasına izin verir, sonra da ona uyum sağlarız. Feminizmin bizi sürüklediği şu noktada, kimin bulaşıkları yıkayıp kimin çamaşırları katlayacağını artık bir tek kez daha tartışamayacak halde geldik. Bana vız gelir. Bütün o duygusal hesaplaşmalar, bu hafta kim kimin peşinden koştu diye çetele tutmak, aşkımızı nasıl canlı tutarız, çok mu dırdır ediyorum, şekerim benden bıktın mı - bütün bu takınaklı, kısır döngülü, uyku kaçıran endişeler hâlâ kadınların payına düşüyor ve onları çok yıpratıyor.

Benim durumum şu: bunu daha fazla sürdüremem. Çok yoruldum. Bencil değilim ama neyin yanlış neyin doğru olduğunu biliyorum, bunu şaşmaz bir kesinlikle biliyorum ve bunu kendi psikolojik yapımın büyük bir başarısı olarak görüyorum, çünkü geçmişimdeki bütün olayların, beni kafası karışık, şaşkın ve kararsız yapması gerekirdi. Genelde gri ara kuşaklarda yaşarım ama zaman zaman bir şeyin doğru olmadığı duygusuna kapılırım, bir şey bana yanlış görünür, bunu istemem - ve çok, çok öfkelenirim. O noktaya vardığım ana bayılıyorum. Çünkü o anda her şeyi son derece açık seçik görebilirim ve kim ne yapsa, ne etse beni etkileyemez.

Hayır hayır demektir.

Ben işte o noktadayım. O kadar öfkelenmişimdir ki, istediğim şeyi istediğim zamanda yapmama hiçbir şey engel olamaz. Perişan olmayı, tutuklanmayı reddeder, ruhsal ölüme başkaldırırım.

Hayatımın geri kalanında yalnız kalmayı istediğim söylenemez. Ben de herkes gibi evlenip çoluk çocuk sahibi olmak istiyorum. Ama hayatımın son otuz yılıyla eşzamanlı olarak yaygınlaşan üçüncü dalga feminizm bunu hâlâ olası kılmadıysa ve bir otuz yıl veya otuz bin yıl daha beklemek gerekliyse, o zaman yapacak bir şey yok demektir

Durumu kabul ederim.

Ama yeterince dürüst olup da, yaşamı yalnızca akademik bir alıştırma olarak görmediğim -asıl önemli olanın gündelik duygular olduğunu ve kozmik manazaranın bir değeri olmadığını itiraf ettiğim- zamanlarda büyük özlemlere kapılıyorum. Jimmy Webb'in "If These Old Walls Could Speak" (Bu Duvarların Dili Olsa) veya Neil Young'ın "Harvest Moon" (Hasat Mehtabı) gibi şarkılarını dinlediğim zaman, evlilik bağının şaşırtıcı yüceliğini ta içimde, bağrımda hissediyorum ve bundan yoksun kalmak istemediğimi anlıyorum. Özellikle de şu dizeleri dinlerken: "Seni gerçekten seven biri var / Onu asla terketme." Veya: "Çünkü sana hâlâ âşığım / Seni hasat mehtabında dans ederken seyretmek istiyorum."

Bütün bu yıllardan sonra, mehtabın solgun ışığında dansetmek.

* * *

Nora Ephron'un yapıtları arasında pek beğenilmeyen *Heartburn*'un (Güneş Yanığı) son sahnesinde, Meryl Streep, Jack Nicholson'un canlandırdığı tutarsız bir gazeteci olan kocasını ve Washington D.C.'yi terkeder. New York uçağına -bu vefakâr sefer önce Trump sonra da Delta uçağı oldu, tıpkı birçok maceranın yaşandığı tek eşli, uzun süreli sağlam bir evlilikte birçok maceranın yaşanması gibi, araya bir sürü başka şirket de girdi- binerken jenerikler perdeye yansır ve Carly Simon'un "Coming Around Again" (Baştan Başlıyorum) şarkısı duyulur. Şarkı, umudun deneyimlere galip gelerek, başarı şansı yok denecek kadar azken bile bir ahmak gibi tekrar tekrar âşık oluşumuzu anlatan filmi hem över hem de küçümser gibidir. Streep'in canlandırdığı Rachel, iki çocuğuyla birlikte uçak kol-

tuğuna oturur oturmaz, onlarla birlikte "Minik Örümcek" şarkısını söylemeye başlar ve çocuklar örümceğin tırmanışını küçük parmaklarıyla canlandırırlar. Bana göre Simon'un bu şarkısı hafif müzik türünün en kötü örneklerinden biridir ama onun bir erişkine yakışan çığlığı karşısında tek seçeneğin "Minik Örümcek" şarkısını söyleyen çocuklar olması da çok acıdır. Çünkü bu küçük şarkıyı çocuklara öğretmekle onları erken yaşta -sürekli tekrarlanan- hayal kırıklıklarına hazırlıyoruz. Eninde sonunda hepimiz boruya tırmanan birer küçük örümcek değil miyiz?

Yine de bir noktada bütün bunların sona erdiğine, hayatın zamanla rahat bir devreye eriştiğine, onun bir zirveden kendimi bıraktıktan sonra pitonlarımı ve ipimi toparlayıp nirvana olduğunu sandığım boşuna girişeceğim bir sonraki arayıştan ibaret olmadığına, inanmak istiyorum. Yeterince savaştım. Huzur istiyorum, bir örümcekten öte bir şey olduğuma inanmak istiyorum.

Kimbilir, belki de bir örümcek bile değilim. Belki de direnmek yalnızca Sisifos'vari bir ahmaklık değil, basit ve sıradan bir erdemdir.

Bilmiyorum.

Bir kez daha başarısızlığa uğrayıp, herkesin kibarca dediği gibi, bir deneyim daha yaşamayı bilmem göze alabilir miyim.

"Deneyim" kalp ve hayal kırıklığı, aşkta başarısızlık ve yalan yeminler anlamında kullanılan, kendi kendinize işte gerçek aşkı buldum veya Sonunda aradığımı buldum dediğiniz anda, kendinizi bir açmazda ve tren hattında uzanmış yatar bulduğunuz ve kurtuluşun trenin altında kalmak mı yoksa kalmamak mı olduğunu bilemeden dua ettiğiniz anı ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür. "Deneyim" herkesin bildiği gibi yalnızca iş başvurularında hoş anlamı olan bir sözcüktür, bunun dışında ise daha çok, asla silinemeyen talihsizliklerle dolu bir sabıka dosyasına benzer ve bu silinmezliğinin en ürkütücü yanı da, dosyayı tutan bir görevlinin olmamasıdır, kimse bunları anımsamanız için sizi zorlamaz, kabahat sizdedir, siz onları bir türlü unutamazsınız. Ergenlik çağının oyun bahçesi, striptiz gösterisi

ve insan boyutlarındaki labirenti olan "deneyim" hayatın doğru bir zamanında yaşanır, doğru yerden kaynaklanır, ölçülü ve mantıklı olursa -ellerinizi direksiyondan, gözünüzü yoldan ayırmamanız gerektiğini size genç yaşta öğreten tamponu eğen küçük bir kazaysa- sizi daha becerikli bir sevgili, arkadaş ve eş haline getirebilir. Oysa benim ve yaşıtlarımın bir çoğu için bu, ölümden kıl payı kurtulunan korkunç kazalar, travma, ağır yaralanma, beyin hasarı ve sürekli kanayan yürekler olmuştur. Hiçbirimiz sevmeyi daha iyi öğrenemedik; ondan korkar olduk. Daha başından sevme yeteneğimiz yoktu, yaptığımız seçimler de bunun umutsuz ve yararsız bir çaba olduğu kanısını güçlendirdi. Yıllar geçiyor ve her şey, başımızdan geçenleri daha da dayanılmaz hale getiriyor.

Oscar Wilde *Lady Windermere's Fan* (Leydi Windermere'in Yelpazesi) adlı eserinde, "Deneyim, herkesin hatalarına verdiği isimdir," diyor. Tek bir sözcüğün böylesine çeşitli ve çok sayıda maddeyi kapsadığını bilmek ne güzel.

* * *

Karamsar ve bıkkın olmak için bu kadar çok neden olunca, sonunda yaşama ve aşka sarılmak bazen tek çözüm gibi görünüyor. Krzysztof Kieslowski'nin Fransız bayrağının renklerinden esinlenerek isimlendirdiği üçlemesinden bir olan Mavi'de Juliette Binoche, bir kazada eşi ile çocuğunu kaybedip dul kalmış sakin, aklı başında bir kadını canlandırır. Binoche'nin canlandırdığı Julie, duygularını sergilemek konusunda çok dikkatli ve ölçülü, genç yaşta dul kalmanın acısını ve gücünü zerafetle taşıyıp, kontrol edemediği gözyaşlarını kendine saklamayı bilen bir kadın, - yine de olgunluğu biraz soğuk hatta yersiz kaçıyor; o, bir iltifat olarak değil gözlem olarak, mükemmel diye tanımlayabileceğiniz biridir. Yalnız kadın rolünü doğallıkla benimsemesi onun için tehlikelidir: yalnız kalınca bu yalnızlığı sürdürecek ve bir zamanki tekil kişiliğine dönecektir. Bütün hayatı yakın ailesi olduğu için onlar olmayınca Julie yalnızlığının korku ve öfkeye dönüşmemesi için elinden geleni yapmaktadır. Dairesindeki fareleri öldürmek için eve

getirdiği kedi sanki kendi yaşadığı yabancılaşmayı simgeler: bu zalim dünyada küçük bir hayvanı daha küçüklerinin (bunlar yeni doğmuş fare yavrularıdır) üstüne salarak zulme katkıda bulunmaktan başka yapabileceği bir şey yok gibidir.

Julie kocasının bir metresi olduğunu ve bir avukat olan kadının hamile olduğunu öğrenir. Metresi, kocasının onu sevdiğini itiraf eder.

Bu keşfi Julie'ye birçok seçenek sunar. Masal gibi olan evliliğini geriye dönerek yeniden yazar - Fransa'da yaşadıkları için bu, evliliğinin bir yalan olduğunu ifade etmez. Belki soğuk tavırlarıyla kocasını yalnızlığa ittiğini ifade eder. Dünyaya uyum sağlamak, harikulade ama ıstırap dolu gizeminden sıyrılmak için Julie, bunun ona büyük acılara mal olacağını bilse de, zamanla iyi yürekli ve yardımsever olmaya karar verir. Kocasıyla birlikte sahip olduğu evi, çocuğu doğunca oturması için kocasının metresine devretmeye karar verir. Metres evi gezerken kocasının ondan çok söz ettiğini söyler. "İyi ve cömert olduğunuzu söylerdi. İyi ve cömert davranmak istediğinizi. Bana karşı bile." Bütün bu keder, ölüm ve ortaya çıkan ihanet arasında bile, Julie iyi kalpli ve sevgi dolu davranışlarla yaşamı kucaklamayı, çevresindekilere dürüst ve cömert davranmayı seçer. Ölen kocasının doğacak çocuğunun annesiyle ilgilendikten sonra, Julie Avrupa'nın birleşmesini kutlamak için kocasına sipariş edilen ve onun son eseri olan senfoniyi tamamlama işine girişir. Tabii senfoninin giriş bölümünü bestelcyenin, yeteneğini ve kişiliğini kocasının ünü arkasında gizleyen, gerçek yaratıcı gücün Julie olduğu kısa sürede anlaşılır. İlk kez adını duyuracaktır. Julie, Paul'ün Korintoslu'lara Mektup Bölümünde sevgisiz hiçbir şeyin değeri olmayacağını ifade eden sözlerini bu büyük orkestra eserinin dokusuna işler: "Eğer insanların ve meleklerin dilleriyle söylersem, fakat sevgim olmazsa, ses çıkaran bir bakır, yahut öten bir zil olmuş olurum. Sevgi her şeye katlanır, lutufla muamele eder, her şeye inanır, her şeyi ümit eder. Sevgi haset etmez." Julie bu dizeleri - düğün törenlerinde sık sık okunan bu bölüm, ruhların birleşmesi ve insanlığın yüceliği konusunda *İncil*'de yer alan en güzel di-

zelerdir - değerlendirerek, bu bölüme yeni bir anlam kazandırırken, kendi için de sevginin yeni bir tanımlamasını yapar. Bu aşk veya evlilikle ilgili değildir; merhametin ve toplumsal dayanışmanın olmadığı bir dünyada nefret etmemiz beklenen kişilere yardım eli uzatıp, sevgi göstermekle ilgilidir. Bob Kaufman, "Song of the Broken Giraffe"de (Kırık Zürafanın Şarkısı), "Bütün ters trafik ışıklarına rağmen sevmeyi sürdürdüm" diyerek söylenebilecek her şeyi özetliyor.

Ölüm cezasının acımasızca ve hırsla uygulandığı ülkemizde, özellikle Texas ile Florida'da, yaşadıkları trajedinin onlarda yarattığı karamsarlık ve dehşete kimsenin karşı çıkamayacağı bazı insanlar, yine de merhamet ve sevgi dolu olmayı başarabiliyorlar. Oklahoma City'deki bombalama olayında tek kızını kaybeden o adamı asla unutamam. Canını kurtaranların hepsinden ve aşırı sağcı kurbanlardan ayrılarak, Timothy McVeigh'e öldürücü şırınga yapılmasını istemediğini söyleyerek nedenini de şöyle açıkladı: "Onu bir gün affedebilmem için hayatta kalmasını istiyorum." 1986 yılında bir adamın babasını rahiplik yaptığı kilisede bıçakladığını gören Opa-Locka, Florida'lı kuaför SueZann Bosler'ı da asla unutamam. Katil daha sonra Sue Zann'ı sırtından bir, başından iki kez bıçaklayarak kafatasında altı saatlik bir ameliyat gerektiren bir yarık açmıştı. Yine de, hükmün verileceği duruşmada Bn. Bosler jüriden saldırgana ölüm cezası vermemesini isterken şu kısa ve basit mesajı iletti: "Öldürmenin yanlış olduğunu göstermek için insanları öldürmeyelim."

O intikam yerine merhameti seçti.

Bu söz bize yol göstermeli çünkü mutlu olabilmek için başka şansımız yok. Başımıza gelen berbat şeylerden daha iyi, daha üstün olmak hiç de kolay değil ama kötü insanları, yaptıkları en kötü şeylerden daha iyi ve daha üstün görebilmek, işe yarayabilir. Belki savaşın perişan ettiği Avrupa'da Soykırım tarafından yok edilmeden önce yaşamlarının son kırıntılarını kutlamak için dans eden Hasidizm tarikatının üyeleri gibi Tanrısal bir yaşam sevinciyle dopdolu olamayız. Belki müzik aleti yasaklandığı için ayaklarını yere vurarak bir karşı çıkış,

yaşam şevinci ve varoluş temposu tutturup, toplanacak çok fazla pamuk, tarla, hektar, kırbaç şakırtısı ve açlıkla dolu günün uzunluğunu protesto eden Afrikalı köleler gibi de olamayız. Belki de, günlük yaşamın sıradanlığı içinde, insanlığımızın ufacık bir parçasına indirgenip de, bu kalıntıdaki yaşam gücünü harekete geçirmek için bütün varlığımızı seferber etmek zorunda kalmanın -ve bize hâlâ tanınan seçeneğin ya karamsarlık ya da hoşgörü olduğunu kabul etmenin- ne demek olduğunu asla anlayamayacağız.

Hayatta en çok istediğim şey, Linus'un* battaniyesi gibi hep yanımda taşıdığım öfke ve hiddetten kısacık bir süre için kurtulacak gücü bulup, kendine yapılan en büyük kötülüğü aşıp hâlâ iyi olabilen insanlardan biri olabilmektir.

Böyle bir kadın olmayı çok isterim.

(*) Peanuts karikatür bantının küçük kahramanı – ç.n.

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazdığım bir yıl süresince, dört ayrı dairede, üç otelde, şehir dışında çirkin bir motelde ve iki ayrı evde oturdum. Hayatta en fazla değer verdiğiniz bir şey -bu benim için kitabımdı- üstünde çalıştığınız sırada yaşamınız çözülür de oradan oraya sürüklendiğinizi farkettiğiniz zaman, eğer şansınız varsa, hiç ummadığınız yerlerde sevgi bulur ve iyi yüreklilik ile cömertliğin tüm insanların ortak dili olduğunu keşfedersiniz.

Önce, yaptığım şeyler hoşuna gitmediği veya onları anlamadığı zamanlarda bile beni gönülden destekleyen anneme teşekkür etmeliyim. Uzun bir süre onun Florida'daki dairesinde kaldım ve o evin bana sağladığı sessiz ve sakin ortam olmasaydı bu kitabı bitiremezdim. Her nedense annem, onu ne kadar çok takdir ettiğimi, onu olduğu gibi sevdiğimi ve istediğim anneyi seçme şansım olsaydı yine onu seçeceğimi bir türlü anlamıyor. Çok farklı olmamıza rağmen onu çok sevdiğimi farketmiyor, ama seviyorum. En üstün ve en kötü yönlerim onun cömertliğinin, şaşkınlığının ve sevgisinin eseridir.

Yakınlarında oturduğum sürece hiç sahip olmadığım sıcak bir aile ortamı yaratan Florida'daki akrabalarıma da teşekkür etmeliyim. Lewis ile Wandy Wang Druss, harikulade sevimli kızları Meredith ve Samantha ile bana bakıp, arkadaşlık edip

ve sadece *Eight is Enough* (Sekiz Çocuk Yeterli) ile *The Brady Bunch* (Brady Ailesi) programlarında izlediğim aile gezilerine beni de ortak edecek kadar iyi kalpliydiler. Eminim Skunky bir gün istedikleri gibi bir köpek olacak. Ne yazık ki, eyalet hatta kasaba panayırına gidemedik ama belki bir dahaki sefere gideriz. Tanıdığım en sevimli seksenlik yaşlılar olan Zena Teyze ve Bill Druss enişte ile erken saatte bir akşam yemeği yemeye veya Sawgrass Mills'e gitmeye her zaman hazırım. Aslında onlarla seve seve her zaman, her şey yapmaya hazırım, çünkü ikisi de gerçek birer pırlanta.

Florida'da kalırken kimseyle ilişki kurmaya niyetim yoktu ama park yeri konusunda ortaya çıkan bir karmaşa sonucunda alt kattaki komşum Laure Breuer'den özür dilerken onunla arkadaş oluverdim. Bir videosu ve kedisi olduğunu öğrenince onunla arkadaşlığımı ilerletmem gerektiğini hemen anladım. Ne zamandır aklıma takılan bir Gucci aksesuarını alabilmek için hemen o anda bir çek bozdurmak zorunda oluşumu hemen anlaması bu kanımı daha da güçlendirdi. Sonunda Mary ile Rhoda gibi iki yakın arkadaş olduk -bu New York'ta asla mümkün değildir- ve onu çok sevdim, öğütlerine, sabrına ve neşesine güvenir oldum. Florida'dan ayrılınca onu çok özledim. Jim Bennett'e de ölüm cezası hakkında çektiğim nutuklara, yeni açılan dükkândan video film alma sorunları konusunda söylenmelerime tahammül ettiği, havalandırması olmayan bir kamyonla da olsa taşınmama yardım ettiği ve dostluğu için teşekkür etmeliyim.

Doubleday ailesine de, bir yazardan beklenen saygı, teşekkür ve sadakattan fazlasını borçluyum - sıkıntılı son baharımın bir kısmını neredeyse bürolarında yaşayarak geçirdiğim ve kitabın ertesi gün tamamlanacağına dair her gün söz verdiğim, bu iyi kalpli insanları "aile" saymakta sanırım haklıyım. Mükemmel yardımcı Matt Ellis, alınması gerekli izinler, baskı sorunları ve daha işe başladığın ilk günde, haftada daha sonra da ilk ayda ve yılda senin için yarattığım sorunları unutalım - her şey için sana gönülden teşekkür ederim. Sana Aquavit'te bir yemek borcum var (acaba Betsy hesabı öder mi?). Laura

Hades: yardımların için, elinden geleni hiçbir zaman esirgemediğin için ve o rahat yastık için teşekkürler. John Pitts: ilk taslak üzerindeki çalışmaların için ve bu projeye başından beri gösterdiğin ilgi - ve bana e-mail kullanmayı öğrettiğin için teşekkürler. Mario Puice: kitaba bu kadar şaşırtıcı bir görünüm kazandırdığın - ve Fort Lee'de ne zaman istersem bana pizza ısmarlamayı teklif ettiğin için teşekkürler. David Vance: o kadar yetenekli bir fotoğrafçısın ki korkarım -hatta bundan eminim- benimle tanışmadan önce fotoğraflarımı görenleri hayal kırıklığına uğratacağım; hazırladığın harikulade kapak için teşekkürler ve yukarıdaki sözlerime rağmen çektiğin fotoğraflarda kişiliğimin önemli bir yönünü yakalamayı başardığın için teşekkür ederim. Lawrence Krauser: Bertelsmann binasında hayalet gibi gece geç vakitlere kadar kaldığım zamanlar, orada olduğun için, anlatamayacağım kadar sinirli olduğum zamanlarda gerektiğinden de uzun kalacak kadar iyi yürekli olduğun için ve düzeltme işleminde yardımların için de teşekkür ederim. Harold Grabau: tanıştığımızı sanmıyorum, bu kitabın düzeltmenliğini yapmak öyle güç olmuştur ki, bu yüzden benimle tanışmak bile istemediğinden eminim, yine de bu karma karışık taslakta yaptığın müthiş çalışma için teşekkür ederim. Yaptığım dikkatsizlikleri ve hatalarımı başkalarından önce yakalayıp düzeltmek için fazla çalışma yapıp, tatillerde bile çalışan Maureen Cullen, Bob Daniels, Mark Hurst ve Jack Lynch'e de teşekkür ederim. Alison Cherwin: yaptığın fevkalade iş için ve ileride karşılaşacağımız felaketlerle ve karabasanlarla da başa çıkacağın için şimdiden teşekkür ederim. Janet Hill: elli saat uykusuz kaldıktan sonra bir Cumartesi öğleden sonra yaptığımız sohbet ve ısmarladığın Çin yemeği için teşekkürler, ayrıca bir gün büroda bitişik odada paniğe kapılıp fenalık geçirdiğim zaman arayacak doktor bir erkek arkadaşı olan Mayuri Reddy'yi işe aldığın için de teşekkür ederim. Harriet Rubin: Seni tanımıyorum ama büronu ve çek yatını çok sevdim. Bürolarındaki tatsız varlığım dayanılmaz hale geldiği zaman bile bana tahammül etmenin bir yolunu bulan Pat Mulcahy ve Michael Palgon -umutsuz sayı-

labilecek kadar düzensiz tarzımla çalışmama olanak sağlayan, içten ve yardımsever şirketinize teşekkür ederim- yarattığım kargaşa için umarım beni affedebilirsiniz. Bu arada herkes bir Jaguar sahibi olmalı. Son olarak, tamamlayabileceğim kuşkuluyken bile kitabın yayınını planlayacak kadar cesur ve kararlı olan, inancının beni çalışmaya yönelteceğini bilen, Arlene Friedman'a teşekkür ederim. Bu harikulade yayıncı, aynı zamanda son derece candan bir insan. Arlene ile Doubleday'deki herkesin, bu kitabın biteceğine gönülden inanması, bana büyük güç verdi.

Böyle arkadaşlara sahip olmak ne büyük bir mutluluk! Son birkaç yıldır hayatıma giren insanların bana gösterdiği bağlılık, kendimi yıkıcılığa ve drama sürükleme veya hayattan -ve dostluğun gerektirdiği görevlerden- elimi eteğimi çekme yeteneğimden daha derin ve güçlü çıktı. Öyle ki, çok kısa süreler dışında bu yıkıcılığa kapılmadım. Bu insanların hayatıma girmiş olması bana gurur veriyor, beni alçak gönüllü olmaya yönlendiriyor. Christine Fasano kendi kendime yaptıklarıma karşı çıkmakla birlikte, bu düşüncesini bir kenara bırakıp, bana yardım eden bir dost oldu. Christine'in gösterdiği ilgi ve dostluk sanırım ikimizi de şaşırtacak dereceye erişti ve bu acımasız dünyada dostluk bağının ne kadar güçlü olduğunu ikimiz de böylece farkettik. Brezilya'dan New York'a giderken beni görmek için, bir iki günlüğüne Fort Lauderdale'e uğraması büyük incelikti. Jody Friedman, Bond filminde oynayan kızlara benzer ve füzelerin konuşlandırılması konusunda bilimsel makaleler yazar, Zimbabwe'ye iş seyahatleri yapar ve Oscar Arias'la telefonda görüşür - ve bütün bu bilimsel çalışmaları ve olağanüstü yaşamı arasında bana da zaman ayırır. Son birkaç yılda, Jody ile birlikte çok garip ve anlaşılmaz olaylara tanık olmamıza rağmen ilişkimizi hâlâ sürdürebildiğimiz, birlikte video seyredip meç yaptırdığımız için her gün Tanrı'ya şükrediyorum. Sonunda her şey iyi bir şekilde çözümlendi. Ben bütün umudumu yitirdiğim zaman bile Sharon Meers benden umudunu kesmedi - bu yüzden de sonuçta toparlanabildim. Sharon yıllar boyu bana güç ve destek verdi: San Francisco'ya

taşınıp, daha uçaktan iner inmez heteroseksüel bir erkekle tanışıp, birkaç ay içinde de onunla evlenmeye karar veren ülkedeki tek kadın olmalı. Aynı yılda, New York maratonunu tamamlayıp Dış İlişkiler Konseyi üyesi seçildi; ben de bir gün Sharon gibi olmak isterim. Roberta Feldman: umarım hâlâ çılgın bir bekâr olarak Moskova, Lvov veya Varşova gibi bir yerlere pazar ekonomisini yapılandırıyorsundur. Nerede olursan ol, varlığının bu kitabın dokusuna işlediğini bilmeni isterim. Üniversitenin birinci sınıfında Roberta'dan öğrendiğim bazı şeyler, bu kadar yıldan sonra bile, hâlâ geçerliliğini yitirmedi. Mark McGurl'ün beni görmek için Florida'nın dümdüz ve can sıkıcı arazisinde otomobille her gün dört saatlik yol gelip dönmesini asla unutamam. Jason Bagdade'dan haber almıyorum ama ona olan sevgim sürüyor. Elizabeth Ackerman, Kera Bolonik, Tom Campbell, Amanda Filipacchi, Jonathan Glickman, Emily Jenkins, Steven Johnson, Jamie Linville, Peter Robles, Betsey Schmidt, Stefanie Syman - uzun süredir uzaktayım ve onlarla haberleşemedim, yaşam ve uzun saat farklılıkları beni onlardan istemediğim kadar ayırdı ama benim için değerli olduklarını ve onları özlediğimi bilmelerini isterim. Rachel Brodie ile Naomi Shechter'a hâlâ benim bir parçam olmayı sürdürdükleri için teşekkür ederim.

Mare Winningham: seninle geç vakit telefonda tanışmak ve, aylarca filmlerden, müzikten, kitaplardan sohbet etmek çok keyifliydi. Sanırım şimdi seninle karşılaşmaya hazırım. Bu arada, bataklıklar arasına saklanmış yazmaya çalışırken, dostluğun benim için bir güç kaynağı oldu. Gerçek bir kalbi ve beyni olan bir kadınsın.

Silver Hill ile Wilton House'a en candan teşekkürlerimi iletmeliyim. Dr. Ellyn Shander'a yaratıcılık sahibi, gözüpek ve sıradışı bir terapist olduğu için, Joanne Waters'a da sergilediği sabır ve aklı selim için teşekkür etmek isterim. Cottage'da görevli, Sue Caroll ile Gregory Blake'e de bana benden fazla güvendikleri, bütün huysuzluklarıma katlandıkları ve hiç hakketmediğim kadar merhamet ve sabır göstererek bana bunları hakeden biri olmayı öğrettikleri için teşekkür ederim. Gerçek adla-

rı asla açıklanmayacak olan Cottage'ın müşterileri, beni ifade edemeyeceğim kadar etkilediler ve bunu asla öğrenmeyecekler; hepsine uzun bir ömür dilerim. New York'taki, Dr. Paula Eagle'a çok güç bir işe sükunetle katlandığı için teşekkür ederim - bundan sonrasının daha kolay olacağını umuyorum.

Genelde otelcilik sektörüne -oda servisini keşfedeni burada minnetle anıyorum- özel olarak da Fort Lauderdale'deki Riverside Hotel ile New York City'deki Millennium ve Peninsula Otellerinin personeline teşekkür etmek istiyorum. Evimi ona teslim edip başka yerlerde oturabildiğim için güvenilir insan Caroline Kim'e de teşekkür ederim. Çok duyarlı bir kedi olan Zap'a da ancak Caroline gibi sevgi dolu bir insan bu kadar iyi bakabilirdi - bunun için de teşekkür ederim.

Bruce Springsteen ve Bob Dylan ile aynı gezegen üstünde yaşadığım için çok mutluyum. Nebraska, The Ghost of Tom Joad, Highway 61 Revisited ve Blonde on Blonde - bu albümler ve içindeki sesler, hiç kimsenin hiçbir şeyin bana erişemediği zamanlarda bana erişmeyi başardılar. Belki onlar olmadan da bu kitabı yazabilirdim ama Springsteen ile Dylan'ın sesinde duyduğum, o Tanrısal nefes olmasa, buna gerek bile duymazdım.

Chris - ne diyebilirim ki? Binlerce kilometre uzakta, telefonun diğer ucundaki, o sevimli, sevgi dolu sesin için, benim için yürüttüğün her Nexus araştırması için, Pamela Anderson hakkında Tommy Lee'nin bile bilmediği bilgileri topladığın için, yardımların ve iyi yürekliliğin için, varlığının yarattığı güven ve mutluluk için teşekkür ederim. O çok sevdiğimiz sözü uyarlamak gerekirse, en güçsüz anımda başkasına yardım eli uzatmayı bana öğrettiğin için. Beni uyardığın için. Ruhumu yedi kez çevreleyen dairelerle kuşattın. Bunu sensiz başaramayacağımı sanırım zaten biliyorsun.

Bu kitabı sunduğum editörüm Betsy Lerner ile ajanım Lydia Wills'e gelince: bu kitaba ve hayatıma yaptıkları katkıları sıralamaya kalkışmak, son birkaç yıl boyunca benim için oluşturdukları, sınırsız bir cömertlik, öğüt, öngörü ve (başka bir sözcük bulamadığım için) sevgi pınarını küçümsemek

olur. Bu kitabın benim olduğu kadar onların kitabı olduğunu, kan, gözyaşı ve terlerinin her sayfanın mürekkebine karıştığını söylemekle yetineceğim. Pablo Neruda'nın bir şiirinin sonunda dediği gibi, onlar "yaşamımı paylaştılar, ölümümü de paylaşacaklar".

Gunnar O'Neill 1968-1995

Jeff Buckley 1966-1997

Athan Alton 1968-1998

anısına:

Ey genç adam, tazeliğinde sevinçli ol

Vaiz 11:9, *Tevrat*

KAYNAKÇA

Aeschylus. Richard Lattimore, (çev.) *The Oresteia*. Chicago: University of Chicago Press, 1953.

Alexander, Shana. *Anyone's Daughter: The Times and Trails of Patty Hearst*. New York: Viking Press, 1979.

—. *Very Much a Lady: The Untold Story of Jean Harris and Dr. Herman Tarnower*. Boston: Little, Brown, 1983.

—. *When She Was Bad: The Story of Bess, Hortense, Sukhreet & Nancy*. New York: Random House, 1990.

Allen, Woody. *Four Films by Woody Allen*. New York: Random House, 1982.

Amis, Martin. *London Fields*. New York: Vintage, 1991.

—. *The Moronic Inferno*. New York: Penguin, 1995.

—. *Visiting Mrs. Nabokov and Other Excursions*. New York: Harmony Books, 1993.

Anderson, Christopher. *Madonna, Unauthorized*. New York: Simon & Schuster, 1991.

Andreyev, Leonid. Herman Bernstein, (çev.) *Samson in Chains: Posthumous Tragedy*. New York: Brentano's Publishers, 1923.

Anonymous. *Go Ask Alice*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1971.

Anonymous. *Primary Colors: A Novel of Politics*. New York: Random House, 1996.

Atwood, Margaret. *Bluebeard's Egg*. New York: Bantam, 1997

Bal, Mieke. *Death & Dissymetry: The Politics of Coherence in the Book of Judges*. Chicago: University of Chicago Press, 1988.

—. *Lethal Love: Feminist Literary Readings of Biblical Love Stories*. Bloomington: Indiana University Press, 1987.

Barbieri, Paula. *The Other Woman: My Years with O.J. Simpson*. Boston: Little, Brown, 1997.

Barrymore, Drew, with Todd Gold. *Little Lost Girl*. New York: Pocket Books, 1991.

Basinger, Jeanine. *A Woman's View: How Hollywood Spoke to Women 1930-1960*. New York: Alfred A. Knopf, 1993.

Beauvoir, Simone de. H.M. Parshley, tr. and ed. *The Second Sex*, New York: Alfred A. Knopf, 1953.

Benedict, Helen. *Virgin or Vamp: How the Press Covers Sex Crimes*. Oxford: Oxford University Press, 1992.

Berquist, Jon L. *Reclaiming Her Story: The Witness of Women in the Old Testament*. St. Louis: Chalice Press, 1992.

Blair, Gwenda. *Almost Golden: Jessica Savitch and the Selling of Television News*. New York: Simon & Schuster, 1988.

Bloom, Claire. *Leaving a Doll's House: A Memoir*. Boston: Little, Brown, 1996.

Bradlee, Ben. *A Good Life: Newspapering and Other Adventures*. New York: Simon & Schuster, 1995.

Brock, David. *The Seduction of Hillary Rodham*. New York: The Free Press, 1996.

Bronte, Emily. *Wuthering Heights*. New York: Bantam, 1983.

Broumas, Olga. *Beginning with O*. New Haven: Yale University Press, 1977.

Brown, Lyn Mikel, and Carol Gillian. *Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girls' Development*. New York: Ballantine Books, 1992.

Brownmiller, Susan. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Simon & Schuster, 1975.

—. *Femininity*. New York: Simon & Schuster, 1984.

Buchmann, Christina, and Celina Speigel, eds. *Out of the Garden: Women Writers on the Bible*. New York: Ballantine Books, 1994.

Bundesen, Lynne. *The Woman's Guide to the Bible*. New York: Crossroad Publishing Company, 1993.

Burchill, Julie. *Girls on Film*. New York: Pantheon, 1986.

Cain, James M. *Double Indemnity*. New York: Vintage Books. Vintage Crime/Black Lizard, 1992.

—. *The Postman Always Rings Twice*. New York: Vintage Books, Vintage Crime/Black Lizard, 1992.

Carus, Paul. *The Story of Samson: And Its Place in the Development of Mankind*. Chicago: The Open Court Publishing Company, 1907.

Chase, Susan. *Intimacy: A Novel*. New York: Random House, 1987.

Chodorow, Nancy. *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley, Calif.: University of California Press, 1978.

Clark, Marcia, with Teresa Carpenter. *Without a Doubt*. New York: Viking Press, 1997.

Clines, David J.A., and Tamara C. Eskenazi, eds. *Telling Queen Michal's Story: An Experiment in Comparative Interpretation*. Sheffield, England: Sheffield Academic Press, 1991.

Cohen, Coleen Ballerino, Beverly Stoeltje, and Richard Wilk, eds. *Beauty Queens on the Global Stage*. New York: Routledge, 1996.

Corso, Gregory. *The Happy Birthday of Death*. New York: New Directions Publishing, 1960.

Cortázar, Julio. Gregory Rabassa, tr. *Hopscotch*. New York: Pantheon Books, 1966.

Cose, Ellis. *A Man's World: How Real Is Male Privilege-and How High Is Its Price?* New York: HarperCollins, 1995.

Darden, Christopher, with Jess Walter. *In Contempt*. New York: HarperCollins, 1996.

Davidson, Peter. *The Fading Smile: Poets in Boston from Robert Lowell to Sylvia Plath*. New York: W.W. Norton, 1994.

Deen, Edith. *All of the Women of the Bible*. New York: Harper & Brothers, 1955.

Des Barres, Pamela. *I'm with the Band: Confessions of a Groupie*. New York: William Morrow, 1987.

—. *Take Another Little Piece of My Heart: A Groupie Grows Up*. New York: William Morrow, 1992.

Didion, Joan. *Play It As It Lays: A Novel*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 1970.

—. *Slouching Towards Bethlehem: Essays*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 1961.

—. *White Album*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 1990.

Dunne, Dominick. *Another City, Not My Own: A Novel in the Form of a Memoir*. New York: Crown, 1997.

Dunne, John Gregory. *Monster: Living Off the Big Screen*. New York: Random House, 1997.

Dworkin, Andrea. *Life and Death: Unapologetic Writings on the Continuing War Against Women*. New York: Free Press, 1997.

Eltimiades, Maria. *Lethal Lolita*. New York: St. Martin's Press, 1992.

Ehrenreich, Barbara. *The Hearts of Men: American Dreams and the Flight from Commitment*. New York: Anchor Books, 1983.

Eliot, T.S. *Selected Poems*. New York: Harcourt, Brace, 1936.

Englade, Ken. *Deadly Lessons: The True Story of the Seductress, the Student, and a Cold-Bloded Murder in New England*. New York: St. Martin's Press, 1991.

Ephron, Nora. *Crazy Salad: Some Things About Women*. New York: Alfred A. Knopf, 1975.

—. *Scribble Scribble: Notes on the Media*. New York: Bantam Books, 1979.

Erickson, Steve. *Leap Year: A Political Journey*. New York: Poseidon Press, 1989.

—. *Arc d'X*. New York: Poseidon Press, 1993.

Euripides. Rex Wagner, tr. *Medea*. Chicago: University of Chicago Press, 1955.

—. Emily Townsend Vermeule, tr. *Electra*. Elizabeth Wyckoff, tr. *The Phoenician Women*. William Arrowsmith, tr. *The Bacchae*. Chicago: University of Chicago Press, 1959.

Exum, Cheryl J. *Fragmented Women: Feminist (Sub)versions of Biblical Narrative*. Sheffield, England: Sheffield Academic, 1993.

—. *Literary Patterns in the Samson Saga: An Investigation of Rhetorical Style in Biblical Prose*. Ann Arbor: University Microfilms, 1976.

Faithfull, Marianne, with David Dalton. *Faithfull: An Autobiography*. Boston: Little, Brown, 1994.

Faludi, Susan. *Backlash: The Undeclared War Against American Women.* New York: Crown, 1991.

Farrow, Mia. *What Falls Away: A Memoir.* New York: Doubleday, 1997.

Fein, Ellen, and Sherrie Schneider. *The Rules: Time-Tested Secrets for Capturing the Heart of Mr. Right.* New York: Warner Books, 1995.

Ferguson, Sarah, with Jeff Coplon. *Sarah the Duchess of York: My Story.* New York: Simon & Schuster, 1996.

Fisher, Amy, with Sheila Weller. *Amy Fisher: My Story.* New York: Pocket Books, 1993.

Flowers, Gennifer. *Passion & Betrayal.* Del Mar, Calif.: Emery Dalton Books, 1995.

Flynn, Elizabeth A., and Patrocinio P. Schweickart, eds. *Gender and Reading: Essays on Readers, Texts, and Contexts.* Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986.

Fox, Paula. *Desperate Characters.* New York: Harcourt, Brace & World, 1970.

French, Marilyn. *The Women's Room.* New York: Simon & Schuster, 1997.

Freud, Sigmund. James Strachey, tr. *Totem an Taboo.* New York: W.W. Norton, 1950.

Friday, Nancy. *The Power of Beauty.* New York: HarperCollins, 1996.

Fried, Stephen. *Thing of Beauty: The Tragedy of Supermodel Gia.* New York: Pocket Books, 1994.

Friedan, Betty. *The Feminine Mystique.* New York: W.W. Norton, 1963.

Friedman, Myra. *Buried Alive: The Biography of Janis Joplin.* New York: William Morrow, 1973.

Gaar, Gillian G. *She's a Rebel: The History of Women in Rock & Roll.* Seattle: Seal Press, 1992.

Gaitskill, Mary. *Bad Behavior.* New York: Poseidon Press, 1988.

—. *Because They Wanted To: Stories.* New York: Simon & Schuster, 1997.

Garner, Shirley Nelson, Claire Kahane, and Madelon Sprengnether, eds. *The (M)other Tongue: Essays in Feminist Psychoanalytic Interpretation.* Ithaca: Cornell University Press, 1985.

Gilbert, Sandra M., and Susan Gubar. *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth Century Literary Imagination.* New Haven: Yale University Press, 1979.

Gillian, Carol. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development.* Cambridge: Harvard University Press, 1982.

Gilman, Charlotte Perkins. *The Yellow Wallpaper.* New York: Feminist Press, 1973.

Goldin, Nan. *The Ballad of Sexual Dependency.* New York: An Aperture Book. 1986.

Goldman, Shalom. *The Wiles of Women/The Wiles of Men: Joseph and Potiphar's Wife in Ancient Near Eastern Jewish and Islamic Folklore.* Albany: State University of New York, 1995.

Goodman, Jonathan. *The Passing of Starr Faithfull.* Kent, Ohio: Kent State University Press, 1996.

Goodwin, Richard N. *Remembering America: A Voice from the Sixties.* Boston: Little, Brown, 1988.

Gordon, Mary. *The Rest of Life: Three Novellas.* New York: Viking Penguin, 1993.

Greene, Graham. *The Third Man.* London: Faber & Faber, 1988.

Greer, Germaine. *The Madwoman's Underclothes: Essays & Occasional Writings.* New York: Atlantic Monthly Press, 1986.

Gregory, André, and Wallace Shawn. *My Dinner with André.* New York: Grove Press, 1981.

Gross, Michael. *Model: The Ugly Business of Beautiful Women.* New York: William Morrow, 1995.

Guare, John. *Six Degrees of Separation.* New York: Vintage Books, 1990.

Gur-Arieh, Michal. *It Was Turned to the Contrary.* Tel Aviv: Sifrait Poalim Publishing House, 1984.

Harris, Jean. *Stranger in Two Worlds.* New York: Macmillan, 1986.

Harrison, Colin. *Manhattan Nocturne.* New York: Crown, 1996.

Harrison, Jim. *Wolf: A False Memoir.* New York: Dell, 1971.

Haskins, Susan. *Mary Magdalene: Myth and Metaphor.* New York: Harcourt, Brace, 1993.

Heilbrun, Carolyn G. *The Education of a Woman: The Life of Gloria Steinem.* New York: Dial Press, 1995.

Hillel, O. *Joseph and the Wife of Potiphar.* Jerusalem: Hotzaat Hakkibutz Hameuhad, 1983.

Holmes, A.M. *The End of Alice.* New York: Scribner, 1996.

Howe, Florence, ed. *No More Masks!: An Anthology of Twentieth Century American Women Poets.* New York: HarperCollins, 1993.

Hubbard, David Allan. *Strange Heroes.* New York: Trumpet Books, A.J. Holman Company, a division of J.B. Lippincott Company, 1977.

Hughes, Ted. *New Selected Poems.* New York: Harper & Row, 1982.

James, Henry. *Portrait of a Lady.* New York: New American Library, 1963.

Jamieson, Kathleen Hall. *Beyond the Double Bind: Women and Leadership.* New York: Oxford University Press, 1995.

Johnson, Joyce. *What Lisa Knew: The Truth & Lies About the Steinberg Case.* New York: G.P. Putnam's Sons, 1990.

Kam, Rose Sallberg. *Women of the Bible.* New York: Continuum Publishing Co., 1995.

Kates, Judith A., and Gail Twersky Reiner, eds. *Reading Ruth: Contemporary Women Reclaim a Sacred Story.* New York: Ballantine Books, 1996.

Katz, Jon. *Virtuous Reality: How America Surrendered Discussion of the Moral Values to Opportunists, Nitwits & Blockheads Like William Bennett.* New York: Random House, 1997.

Kestenbaum, Wayne. *Jackie Under My Skin: Interpreting an Icon.* New York: Farrar, Straus & Giroux, 1995.

—. *The Queen's Throat: Opera, Homosexuality and the Mystery of Desire.* New York: Poseidon Press, 1993.

Kugel, James. *In Potiphar's House: The Interpretive Life of Biblical Texts.* San Francisco: Harper San Francisco, 1990.

Kundera, Milan. *The Unbearable Lightness of Being.* New York: Harper & Row, 1984.

Larue, Gerard. *Sex and the Bible.* Buffalo: Prometheus Books, 1983.

Lessing, Doris. *The Golden Notebook.* New York: Simon & Schuster, 1962.

Linda, Liza, Robin, and Tiffany, (as told to Joanne Parrent). *You'll Never Make Love in This Town Again.* Los Angeles: Dove Books, 1996.

Linklater, Eric. *Husband of Delilah.* New York: Harcourt, Brace & World, 1962.

Livingston, Jane. *Lee Miller.* New York: The California/International Arts Foundation and Thames & Hudson, 1989.

Malcolm, Janet. *The Silent Woman / Sylvia Plath and Ted Hughes* New York: Alfred A. Knopf, 1994.

Mankowitz, Wolf. *The Samson Riddle.* London: Valentine Mitchell, 1972.

Marcus, Greil. *Lipstick Traces: A Secret History of the Twentieth Century.* Cambridge: Harvard University Press, 1989.

Marks, Elaine, and Isabelle de Courtivron, eds. *New French Feminisms: An Anthology.* New York: Schocken Books, 1981.

Maynard, Joyce. *To Die For.* New York: Dalton Publishers, 1992.

McCain, Gillian, and Legs McNeil. *Please Kill Me: The Uncensored Oral History of Punk.* New York: Grove Press, 1996.

McDonnell, Evelyn, and Ann Powers, eds. *Rock She Wrote: Women Write About Rock, Pop, and Rap* New York: Dell, 1995.

McNally, Terrence. *Master Class.* New York: Plume, 1995.

Merkin, Daphne. *Dreaming of Hitler: Passions & Provocations.* New York: Crown, 1997.

Middlebrook, Diane Wood. *Anne Sexton: A Biography.* Boston: Houghton Mifflin, 1991.

Milford, Nancy. *Zelda: A Biography.* New York: Harper & Row, 1970.

Millett, Kate. *Sexual Politics.* New York: Doubleday, 1969.

Milton, John. *The Portable Milton.* New York: Viking Press, 1949.

Minot, Susan. *Lust & Other Stories.* Boston: Houghton Mifflin/Seymour Lawrence, 1989.

Mogan, Robin, ed. *Sisterhood Is Powerful: An Anthology of Writing from the Women's Liberation Movement.* New York: Vintage Books, 1970.

Morton, Andrew. *Diana: Her True Story.* New York: Pocket Books, 1992.

Nabokov, Vladimir. *Lolita.* New York: Alfred A. Knopf, 1955.

Ogden, Christopher. *Life of the Party: The Biography of Pamela Digby Churchill Hayward Harriman.* Boston: Little, Brown, 1994.

O'Hara, John. *Butterfield 8.* New York: Random House, 1994.

Paglia, Camille. *Sex, Art and American Culture.* New York: Vintage Books, 1992.

—. *Sexual Personae: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson.* New Haven: Yale University Press, 1990.

—. *Vamps & Tramps: New Essays.* New York: Vintage Books, 1994.

Palladino, Grace. *Teenagers.* New York: Basic Books, 1996.

Palmer, Abram Smythe. *The Samson Saga: And Its Place in Comparative Religion.* New York: Arno Press, 1977.

Parker, Dorothy. *The Portable Dorothy Parker.* Brendan Gill, ed. New York: Viking, 1991.

Penrose, Antony. *The Lives of Lee Miller.* London: Thames & Hudson, 1985.

Plath, Sylvia. *Ariel.* New York: HarperCollins, 1981.

—. *The Bell Jar.* New York: Harper & Row, 1971.

—. *Collected Poems.* New York: HarperCollins, 1986.

—. *The Journals of Sylvia Plath.* New York: Ballantine Books, 1991.

Pollitt, Katha. *Reasonable Creatures: Essays on Women and Feminism.* New York: Alfred A. Knopf, 1994.

Radakovich, Anka. *The Wild Girls Club: Tales from Below the Belt.* New York: Crown, 1994.

Renoir, Jean, John McGrath, and Maureen Teitelbaum, tr. *Rules of the Game.* New York: Simon & Schuster, 1970.

Resnick, Faye D. *Nicole Brown Simpson: The Private Diary of a Life Interrupted.* Beverly Hills, Calif.: Dove Books, 1995.

— *Shattered: In the Eyes of the Storm.* Beverly Hills, Calif.: Dove Books, 1996.

Rilke, Rainer Maria. Leishman, J.B., J.B. Leishman, and Stephen Spender, tr. *Poems.* New York: Alfred A. Knopf, 1996.

Rosenbaum, Ron. *Travels with Doctor Death and Other Unusual Investigations.* New York: Viking Penguin, 1991.

Rotter, Pat, ed. *Bitches and Sad Ladies: An Anthropolgy of Fiction by and About Women.* New York: Harper's Magazine Press, published in association with Harper & Row, 1975.

Schneir, Miriam, ed. *Feminism: The Essential Historical Writings.* New York: Random House, 1972.

—. *Feminism in Our Time: The Essential Writings-World War II to the Present.* New York: Vintage Books, 1994.

Seagren, Daniel R. *Couples in the Bible.* Berkeley, Calif.: Baker Book House, 1972.

Sexton, Anne. *Selected Poems of Anne Sexton.* Boston: Houghton Mifflin, 1988.

Sexton, Linda Gray. *Searching for Mercy Street: My Journey Back to My Mother, Anne Sexton.* Boston: Little, Brown, 1994.

Shakespeare, William. *Macbeth.* New York: Oxford University Press, 1990.

—. *Othello, the Moor of Venice.* London: Penguin, 1970.

shange, ntozake. *for colored girls who have considered suicidelwhen the rainbow is enuf.* New York: Macmillan, 1975.

Shaw, Irwin. *Short Stories f Irwin Shaw.* New York: Random House, 1937.

Shepard, Sam. *Fool for Love.* San Francisco: City Lights Books, 1983.

Sheres, Ita. *Dinah's Rebellion: A Biblical Parable for Our Time.* New York: Crossword, 1990.

Simpson, O.J. *I Want To Tell You: My Response to Your Letters, Your Messages, Your Questions.* Boston: Little, Brown, 1995.

Sinclair, Marianne. *Hollywood Lolita: The Nymphet Syndrome in the Movies.* London: Plexus, 1988.

Smith, David. *Beyond All Reason: My Life with Susan Smith.* New York: Pinnacle Books, 1995.

Smith, Patti. *Babel.* New York: G.P. Putnam's Sons, 1978.

—. *Early Work 1970-1979.* New York: W.W. Norton, 1994.

—. *Seventh Heaven.* San Francisco: Telegraph Books, 1972.

Soderberg, Steven. *Sex, Lies, and Videotape.* New York: HarperCollins, 1990.

Sophocles. David Green, tr. *Oedipus the King.* Robert Fitzgerald, tr. *Oedipus at Colonus.* Elizabeth Wyckoff, tr. *Antigone.* Chicago: University of Chicago Press, 1954.

Spungen, Deborah. *And I Don't Want To Live This Life.* New York: Villard Books, 1983.

Stein, Jean, with George Plimpton. *Edie: An American Biography.* New York: Alfred A. Knopf, 1982.

Steinem, Gloria. *Outrageous Acts and Everyday Rebellions.* New York: Holt, Rinehart and Winston, 1983.

Stoppard, Tom. *Arcadia.* London: Faber & Faber, 1993.

Thernstrom, Melanie. *The Dead Girl: A True Story.* New York: Pocket Books, 1991.

Thompson, Jim. *The Getaway.* New York: Vintage Books, Vintage Crime/Black Lizard, 1958.

—. *The Killer Inside Me.* New York: Vintage Books, Vintage Crime/Black Lizard, 1952.

Tisdale, Sallie. *Talk Dirty to Me: An Intimate Philosophy of Sex.* New York: Doubleday, 1994.

Toobin, Jeffrey. *The Run of His Life: The People Versus O.J. Simpson.* New York: Random House, 1996.

Trow, George W.S. *Within the Context of No Context.* New York: Atlantic Monthly Press, 1980.

Vadim, Roger. Melinda Chamber Porter, tr. *Bardot Deneuve Fonda: My Life with the Three Most Beautiful Women in the World.* New York: Simon & Schuster, 1986.

Van Doren, Mark, and Maurice Samuel. *In the Beginning, Love: Dialogues on the Bible.* New York: John Day, 1973.

Vanderbilt, Gloria. *The Memory Book of Starr Faithfull: A Novel.* New York: Alfred A. Knopf, 1994.

Wachtler, Sol. *After the Madness: A Judge's Own Prison Memoir.* New York: Random House, 1997.

Wakoski, Diane. *The Motrcycle Betrayal Poems.* New York: Simon & Schuster, 1971.

Washington, Mary Helen, ed. *Black Eyed Susans: Stories by and About Black Women.* New York: Anchor Press, 1975.

—. *Midnight Birds: Stories by and About Black Women.* New York: Anchor Press, 1980.

Wasserstein, Wendy. *The Heidi Chronicles, Uncommon Women and Others & Isn't it Romantic.* New York: Vintage Books, 1991.

Weil, Grete. John Barrett, tr. *The Bride Price.* Boston: David R. Godine, 1988.

Weiss, Rabbi Gershon, with Rabbi Aryeh Kaplan. *Samson's Struggle: The Life and Legacy of Samson-Reflecting 2,000 Years of Jewish Thought.* Jerusalem, New York: Feldheim Publishers, 1984.

Weller, Sheila. *Raging Heart: The Intimate Story of the Tragic Marriage of O.J. and Nicole Brown Simpson.* New York: Pocket Books, 1995.

Welles, Orson. *Touch of Evil.* New Brunswick, N.J., 1985.

Wharton, Edith. *The House of Mirth.* New York: Bantam Books, 1984.

Wilde, Oscar. *The Picture of Dorian Gray.* New York: Dell, 1960.

Witchel, Alex. *Girls Only: Sleepovers, Squabbles, Tuna Fish and Other Facts of Family.* New York: Random House, 1996.

Wolf, Naomi. *The Beauty Myth: How Images of Beauty Are Used Against Women.* New York: William Morrow, 1991.

—. *Fire with Fire: the New Female Power and How It Will Change the 21st Century.* New York: Random House, 1993.

—. *Promiscuities.* New York: Random House, 1997.

Wolfe, Linda. *Double Life: The Shattering Affair Between Chief Judge Sol Wachtler and Socialite Joy Silverman.* New York: Pocket Books, 1994.

Wollstonecraft, Mary. *Vindicatin of the Rights of Women.* New York: W.W. Norton & Company, 1988.

Woolf, Virginia, *A Room of One's Own.* New York: Harcourt Brace, 1990.

Wyden, Peter. *Stella: One Woman's True Tale of Evil, Betrayal, and Survival in Hitler's Germany.* New York: Simon & Schuster, 1992.

Yeats, W.B., Richard J. Finneran, ed. *The Collected Poems of W.B. Yeats.* New York: Scribner, 1996.

Young, James. *Nico: The End* Woodstock, New York: The Overlook Press, 1993.

Prozac Toplumu'ndan tanıdığımız Elizabeth Wurtzel, bu kitabında gücünü cinselliğinden alan kadınları anlatıyor. Yani, 'kaltaklık hali'ni. Bunu eleştirmek için değil, anlamak ve anlamlandırmak için yapıyor. Bir yandan da feminist kabulleri, anlayışları ve refleksleri gerçek hayattan örneklerle sorgulayarak... Hem de ne örnekler: Nicole Brown Simpson, Hillary Clinton, Margaux Hemingway, Sylvia Plath, Marilyn Monroe, Madonna, Courtney Love, Prenses Diana vb.... Üstelik Wurtzel bunu kuru bir inceleme üslûbuyla değil, daldan dala atlayarak, TV dizilerinden, şarkı sözlerinden, filmlerden, kitaplardan, caddelerden, parklardan yani hayatın içinden sesler eşliğinde, gayet keyifli bir (kız kıza!) sohbet havasında yapıyor.

- *İncil'deki Dalila Filistin'in Jackie Kennedy'si miydi?*
- *Hillary Clinton Beyaz Saray'da feminizmi temsil mi ediyor, dinamitliyor mu?*
- *Politikacıların halkla ilişkilerini yürüten yegâne kişiler metresleri mi?*
- *En aklı başında kadınlar bile karşılarına bir erkek çıkınca kaçıklaşır mı?*

Ve bunun gibi ahiret soruları eşliğinde kadınları, erkekleri, evlilik kurumunu, 'kaltaklık durumunu' ele alan bir dinamit kutusu.

ISBN 975-470-744-8